This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

A 657602 DUPL

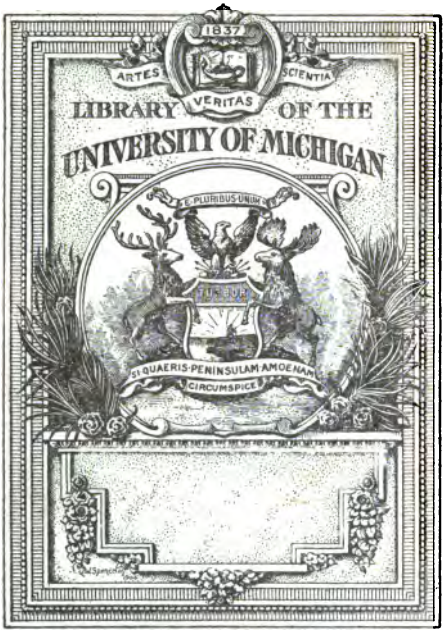

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

L. ANNAEI SENECAE

PHILOSOPHI

OPERA OMNIA

5-6744

QVAE SVPERSVNT

RECOGNOVIT ET ILLVSTRAVIT

FRIDERICVS ERNESTVS RVHKOPF.

VOLVMEN QVARTVM.

LIPSIAE
IN LIBRARIA WEIDMANNIA
MDCCCVIII.

Digitized by Google

878
S2
R93
V.4

Digitized by Google

D. FRIDERICO CHRISTIANO
MATTHIAE

PROFESSORI ET RECTORI

GYMNASII QVOD FRANCOFVRTI

AD MOENVM FLORET

AMICO INTEGERRIMO

HOC VOLVMEN

SACRVM ESSE VOLVIT

EDITOR.

Digitized by Google

Digitized by Google

PRAEFATIO.

Quum huic volumini praefationem non praemittere constituissem, nulla quippe satis gravi caussa impellente, ut lectorem benevolum rursus compellarem, cui de tota huius editionis ratione et subsidiorum, quibus uti licuisset, copia iam in praefationibus priori et insequuto volumini praemissis retuleram; tamen inciderunt nonnulla tam pergrata et iucunda ad studium quo in Senecam feror summum, ut ab illo consilio desistere non dubitem. Quid enim cum utilius ad illud studium, tum iucundius cuique Senecae amanti obtingere potuit, quam nuncius spem egregiam nobis faciens fore, ut novis nec a quoquam editore criticove in usum adhibitis subsidiis manuscriptis, ex bibliothecis, ubi hactenus delituissent, in gratiam bonarum literarum nunc demum protractis, multum lucis affundatur Senecae nostri operibus, quum cuique, non dicam harum rerum perito, sed qui primoribus modo labris eas gustarit, in promtu sit videre, quot quantaque adhuc desint

Digitized by Google

his pretiosis antiquitatis romanae reliquiis, donec ad illum emendationis statum pervenirent, quo v. g. Sallustii opera gaudent? Qua quidem spe suavissima potitus libentissime consilium illud abiectum huic volumini praefandi resumendum censui, ne amici cum Senecae tum bonarum literarum nescii essent, quanta sint adiumenta, quae Senecae operibus emendatius reddendis nunc accesserint, et cui haec tam bona commoda debeamus. Qua in re cum Ignat. Aur. Fessleri Doct. Theol. S. V. doctrinam egregiam et studium in Senecam insigne, tum Librariae Weidmannianae praefectorum honestatis laude, si qui alii, florentissimorum operam praestantissimam non satis laudibus pro eo ac merentur extollere valeo. Quum enim Fesslervs Vir S. V., de patriis literis expoliendis ornandisque et de philosophia excolenda meritissimus, decennio ultimo saeculi praeterlapsi consilium Senecae philosophi operum, quae restant, omnium critice edendorum et observationibus cum aliorum tum suis illustrandorum prudenter iniisset, et vero probe intellexisset, multos adhuc codices manuscriptos in bibliothecis latere nondum collatos; nihil antiquius potiusque habuit, quam ut subsidia sibi illa conciliaret, nullis parcens impensis laboribusque, nomen suum et auxilium libenter cum eo communicante Kornio, librario Wratislav. honestissimo. Nec bonus eventus votis defuit. Nam praeclaram Lectionum variantium

Digitized by Google

tium sibi comparavit copiam e codicibus manuscriptis nondum a criticis ad Senecae opera pleraque emendatius praestanda admotis, qui in Ambrosiana bibliotheca quae Mediolani est, Vindobonae, Argentorati, Bernae, Altdorfii, Erfordiae, Helmstadii, Erlangae et Guelferbyti asservantur. Moliebatur autem haec Vir egregius eo ipso fere tempore, quo nostra editio parari et in lucem prodire coepit.

Nemo non facile intelliget, vel me non profitente, quam saepe his proximis quatuor voluminibus profligandis occupatus et interdum haud parum vexatus optaverim, ut, quamvis Recognitionem non Recensionem textus quem vocant paranti, mihi tamen tam felici esse liceret, ut subsidia isthaec Viri S. V. egregia vel leviter inspicere, ubi copiae meae tacerent, idemtidem possem. Sed quandoquidem hac fortuna uti non licuit, strenue telam quo consilio exorsus eram detexere perrexi, quum, hoc volumine tantum non toto confecto, ecce, nec opinato literae a Librariae, quam modo cum laude meritissima nominavi, praefectis honestissimis mitterentur, sibi adeoque mihi, nunciantes, concessum iri, nisi aliud suaderem, libertatem plenissimam ista subsidia a Viro praestantissimo summo labore et egregia cura collecta ita in usum nostrum convertendi, ut omnium quae hactenus saepe nuncupavissem votorum compos fierem. Quo quantoque gaudio tum perfusus

Digitized by Google

sim, quot quantasque gratias tum his praefectis honestissimis egerim, dicere nihil attinet. Quid multa? Praefecti Librariae Weidmannianae emerunt illa subsidia mihique submiserunt, quorum uberiorem descriptionem Volumini sexto et ei ultimo Operum Senecae Philosophi destinavi, adiunctis tum corrigendis et emendandis, tum indicibus.

Sed ne in illo quidem thesauro sumtibus suis acquirendo operae et studio suo in Senecae quae restant opera philosophica modum fieri voluit Librariae praefectura. Etenim quum e literis Fesleri S. V. resciviſſet, eius amicos Romanos et Florentinos, id operis imponi sibi passos esse, honorarii, quod vocant, parte haud spernenda iam accepta, ut codd. mss. Opp. Senecae, qui Romae et Florentiae asserventur, accurate contendendis in meritorum de Senecae Opp. emendatius edendis societatem venirent, quorum alter, Abbas *Santolonius*, collatis nonnullis codd. mss. epistolas Senecae complectentibus et custodia Bibliothecae vaticanae deposita Romaque relicta, fasciculum Lectionum istarum variantium amico cuidam Romano commiserit, alter, *Bandinius*, Bibliothecae Florentinae custos meritissimus, relicto haud dubie etiam fasciculo Lectionum variantium e codd. mss. Opp. Senecae excerptarum, in vivis esse desierit; tantopere amore Senecae emendatius promendi ideoque cum horum subsidiorum, tum si quae alibi delitescant, recuperandorum flagrat, ut omni in id opera insum-

Digitized by Google

insumta cummaxime id agat, ut votorum nostrorum damnemur. Accedit, quod etiam *Heynius* V. Ill., quem praeceptorem olim meum dilectissimum parentis loco carissimi veneror, literis a me compellatus, studium et operam inceptis hisce nostris promovendis promittere dignatus sit.

Ita rebus prospere et ad voluntatem nostram fluentibus inopinato in spem pergratam adductus sum fore, ut hanc Senecae Opp. editionem hisce decoribus ornatam et squalore qui a librariis antiquis additus est, liberatam opera mea qualicunque, isti emendationis statui reddere coner, qualis et egregio horum Operum auctore, et luce temporum qua gaudemus, dignus sit. Praestitisset forsan, ab initio operae meae his subsidiis instructum esse, sed quum ea fieri non potuerint, hoc Catone contentum esse oportet. Satius proinde esse duxerim, ut omnem hanc collectionem, cuius augendae spem foveo, in sextum volumen coniiciam, ita tamen, ut interdum in Naturalibus Senecae Quaestionibus recognoscendis ea uti liceat: qua libertate etiam usus fuissem in Epigrammatibus Senecae tribui solitis et in Ludo de morte Claudii, nisi fasciculis Fellerii Lectiones variantes ad hos libellos spectantes deessent. Quatuor autem aut quinque Senecae libri adhuc restant, quorum tres huic volumini, quartum, i. e. Naturales Quaestiones, et quintum, i. e. commercium literarum Senecae et Divi Apostoli Pau-

Digitized by Google

li, etiamsi suppositicium, volumini quinto destinavimus.

Sic oratio nostra ad hos libros delapsa est, qui hoc volumine continentur. Ac primum DE BENEFICIIS libri VII ad Aebutium Liberalem voluminis huius et priorem et maximam partem implent. Egregium esse librum quivis intelliget qui perlegerit, magis propter materiam et res quas tractat, quam propter formam. Nam quin cum pulvisculo quasi omnia, paucis forsan exceptis, converrerit Seneca, quae ad hunc locum de beneficiis spectant aut spectare videntur, nemo accurate legendo exsequens in dubium vocaverit. Recte observat Dionys. *Diderotus* *), hunc librum egregium neque in Neronis neque in Aebutii Liberalis, sed in omnium hominum gratiam usumque esse compositum. Nec dubito, quin hunc librum respexerit Quintilianus in iudicio de Seneca celeberrimo (Institut. Orat. X, 1, 130 ed. Gesn.) quum diceret, multa probanda in eo, multa etiam admiranda inesse. Etsi ordinem et tractatum non omnino probaveris, tamen virtutes libri tantae sunt, ut

*) Essai sur les Regnes de Claude et de Néron, et sur les moeurs et les écrits de Séneque. To. II. p. 123, edit. à Londres 1787. On en citerait, inquit, difficilement un autre, soit ancien, soit moderne, qui contînt un aussi grand nombre de pensées fines et délicates, de préceptes divins, de sentimens, que je dirais presque célestes.

Digitized by Google

ut ideo cum auctore litigare ſuperſedeas, et Quintiliani iudicii altera parte: velles eum ſuo ingenio dixiſſe, alieno iudicio, abuti nolis. Accedit, quod tum ſenex, tum primus omnium, quantum ſcimus, ſingulari libro de hac re expoſuit. Factum autem hoc eſſe putem biennio vitae poſtremo, inde ab a. u. 816, quo gratia Neronis excidiſſet. (Tacit. Annal. XIV, 56.) Namque nusquam Neronis non ſolum tamquam de hominibus bene meriti mentionem fecit, ubi tamen occaſio ſuadere poterat, ſed occulte adeo eum ut ingratum tangere videtur (III, 3, 3. not.), quod haud dubie non poſt illos octo annos, quibus gratia et potentia floruiſſe conſtat, fieri nequibat. Illo tamen biennio vitae ultimo inſtituta prioris potentiae commutaſſe Senecam tradit Tacitus l. l., prohibuiſſe coetus ſalutantium, vitaſſe comitantes, rarum per urbem, quaſi valetudine infenſa aut ſapientiae ſtudiis adtineretur. Quo quidem otio uſum putaverim ad modum Ciceronis et virorum noſtrae memoriae praeſtantium, e. c. Neckeri, ad libros utiliſſimos componendos. Nec cuiquam alii rei hoc otium inſumſiſſe eum videmus, quam toti philoſophiae pertractandae et expoliendae in uſum et ſui et futuri aevi. Inprimis autem ipſe memorat Epiſt. VIII, 2. ſe non tantum ab hominibus, ſed etiam a rebus, et primum a ſuis ſeceſſiſſe, ut poſterorum negotium ageret, illisque aliqua quae poſſint prodeſſe, conſcriberet: quae verba haud dubie, ut

ibi

Digitized by Google

ibi monuimus, ad Moralium libros nunc deperditos respexerunt. Iam vero quum in iis componendis occuparetur, locum de Beneficiis, quem uberius, quam in illo opere forsan facere placuisset, singulari volumine pertractaret, antequam Epistolas composuisset, selegisse videri debet.

Primum quoque nostrum fuisse, qui huic loco de Beneficiis singulare volumen destinaret, cum e libri totius tenore, tum et inde apparet, quod neminem scimus ex ulla philosophorum domo sibi singulari hanc materiam opere exsequendam sumsisse. Nam quae Chrysippi et Hecatonis volumina ipse laudat, ea vero quominus ita interpreteris, ut et ipsi de beneficiis scripserint, impediunt cum veterum silentium, tum observatio satis manifesta, haec omnia quae noster laudat, e Chrysippi et Hecatonis de Officiis voluminibus, ubi huius loci propria sedes est, aliisque eorum operibus notis petita esse. Nec Romanorum quisquam memoratur, qui hac de re post Ciceronem, quem huius loci in Officiis mentionem feciſſe notum est, exposuisset: quamquam transitus ad hanc materiam singulari libro explicandam eo facilior videri debuit, quum non defuissent, qui singulos ad philosophiam spectantes locos, a characteribus incipiendo, et sic progrediendo, Aristotelem, Theophrastum, Comicos recentioris Comoediae, Menandrum, Philemonem, Diphilum aliosque imitando, exponendos sumserint. Iccirco multi subinde

Digitized by Google

inde libri compoſiti ſunt a philoſophis quibusvis, qui de virtutibus, de nobilitate, de fama, de bona indole etc. agerent: quos tamen omnes in deperditis eſſe, nec quicquam niſi titulos nobis innotuiſſe conſtat. Cf. Fabricii Biblioth. Graec. Vol. III. ed. Harleſii. In his quoque numerantur Theophraſti et Cleanthis libri de gratia (περὶ χάριτος) apud Diog. Laert. V, 48. VII, 175. qui tamen quid continuerint, ne fragmento quidem unico ex iis, quod ſciam, nobis ſervato, iuxta cum ignorantiſſimis ignoramus.

Quo certior itaque et manifeſtior ſententia haec eſt, Senecam cum ſenem tum primum de beneficiis ſingulari libro exponendis auctorem in Antiquitate fuiſſe, hoc obſcurior eſt quaeſtio de *Aebutio Liberali*, cui hos ſeptem de beneficiis libros inſcripſerit: nam *Eburtium* aut *Euſebium* librariorum indoctorum aberrationes eſſe cuiquam patet. Prima eius mentio occurrit in Epiſt. XCI, 1. occaſione narrationis de Lugduni interitu: ex quo loco fuiſſe Lugdunenſem recte colligimus. Locus eſt hicce: Liberalis noſter nunc triſtis eſt, nuntiato incendio, quo Lugdunenſis colonia exuſta eſt. Movere hic caſus quemlibet poſſet, nedum hominem patriae ſuae amantiſſimum. Cf. Epiſt. laud. §. 3. 13. Amicus itaque hic homo praeſtantiſſimus fuit et Senecae amantiſſimus, idemque ditiſſimus. Hoc non ſolum ipſa illa libri inſcriptio nos docet, quis enim librum talis argumenti

Digitized by Google

menti viro ignobili aut improbo inſcribat? ſed ipſa *Liberalis* mentio honorificentiſſima, quae inprimis Lib. V, 1, 2 ſqq. exſtat, clarum manifeſtumque reddit. Iam vero etſi haec nobis ſcire ſufficere videantur, tamen plura de viro tam egregio comperta habere avemus. Sed vel accuratiſſime quaerentem Antiquitatis monumenta nobis conſervata prorſus deſtituunt. Plerisque autem Senecae amicis, praeſertim iis, quibus libros ſuos inſcripſit, hoc accidit fatum triſte, ſed in tyrannide non mirum, ut et ipſi quaſi in illam triſtiſſimam ruinam, quo innocentiſſimus Philoſophus a Nerone protrudebatur, velut ſine nomine corpora, devoluti, ideoque omnia eorum veſtigia ex hiſtoria iſtorum temporum penitus ſublata ſint. Ceterum gentem Aebutiorum non ignobilem fuiſſe iam e Cicerone compertum habemus, et Liberalis cognomen adeo Flaviorum et Salviorum fuiſſe, e Suetonii Veſpaſ. c. 3. et 13. videre licet.

Sequuntur in hoc volumine *Epigrammata novem*, quae quum Senecae tribuantur, apponere non dubitavi: quamquam Dionyſ. Dideroti iudicio ſubſcribendum cenſeo: neque poetam praeſtant qui delectet, neque infelicem qui moveat, neque philoſophum qui inſtruat*). Nec aliunde niſi a librariis ſcimus ea Senecae foetum eſſe, quorum tamen

*) Cf. Eſſai ſur les Regnes de Claude etc. To. II. p. 187.

Digitized by Google

tamen fidem in tali re haud certi momenti ad veritatem evincendam esse constat. Initio quidem sub finem voluminis ultimi promere ea constitueram, sed ne volumini aequalitas quaedam cum ceteris deesset, hunc locum ea occupare iussi. Nam nec nostra nec Senecae interesse videtur, quem locum teneant, quum neque de tempore cui ortum suum debeant, neque de auctore quaestio ad liquidum perduci possit. Ceterum contuli *Burmanni* Anthologiam Vet. Lat., qui codice Vossii et schedis manuscriptis Scaligeri, una cum editionibus Pithoei, Scaligeri etc. in usum suum conversis haec epigrammata amplo et eo docto commentario ornavit, quo et *Wernsdorfius* beat. mem. in Poett. Lat. Min. Vol. V, 3, ubi nr. I. II. IX edidit, usus est.

Maioris pretii est *Ludus de morte Claudii Caesaris*, quem L. A. Senecae et codd. mss. et omnes editores atque reliqui viri docti, qui huius opusculi mentionem fecerunt, tribuere. Iam si forte Erasmo (Adag. 1301.) et Fabricio (Biblioth. Lat. lib. II. c. XI. p. 109. To. II. edit. Ernest.) fidem habeamus, hic ludus primum a Beato Rhenano in Germania repertus in lucem emersit. Sed non usquequaque verum hoc esse facile est ad docendum. In Germania a Beato Rhenano primo hunc ludum editum scholiisque illustratum inter Senecae Opera ab Erasmo recensita Basileae a. 1515. fol., et deinde a. 1529. quum editio Erasmica secunda

Digitized by Google

cunda iam non procul a fine abeſſet, notis criticis adiutum, poſteaquam Beatus codicem Weiſſenburgenſem non magis lacerum quam ceteri ſunt, nactus eſſet, in dubium vocari nequit. Ipſe Beatus Rhenanus hoc nobis ibi tradit. Codex ille ubi nunc deliteſcat, dicere non poſſum: parvi tamen fuiſſe pretii Beatus ipſe innuit. Fuit enim, ut eius verbis utar, ſcripturae plane miſerabilis, veſtigiis tamen aliquibus verborum Graecorum exſtantibus. Enimvero et Eraſmum et Fabricium, quem nec Erneſti in rectum tramitem deduxit, falſos eſſe, ex Beati Rh. narratione clarum eſt. Ad initium enim cap. VI. p. 670. ed. Eraſm. II: Et impoſuerat Herculi minimo discrimine fabulam etc. addit ille haec verba: *Manuſcriptus codex non fabulam habet, ſed fabros. Eam dictionem doctus aliquis mutarat in: fabulam in editione Romana, quam nos primum ſecuti ſumus.* Ex quo loco utrumque lucramur, cum veritatem, in Germania hunc ludum non repertum primum in lucem emerſiſſe, tum notitiam prorſus incognitam, Romae iam ante annum Chr. 1515 prodiiſſe vel omnium Senecae operum vel huius, quod tractamus, opuſculi editionem, cuius neque Fabricius, ab Erneſtio non correctus, neque quisquam editorum ſequentium mentionem iniecit. Quum remotior ſim a lautioribus bibliothecis, quam ut ob hanc editionem romanam Audiffredii Panzerique libros conſulere et inquirere poſſim,

Digitized by Google

possim, hanc operam aliis literatoribus relinquam, contentus docuisse, eam exstare, et ex ea nostri ludi primam in Germania editionem emanasse. Ex hac editione deinceps in sequutas edd. transiit ludus de morte Claudii Caesaris sine ulla fere mutatione propter inopiam et mancam codd. mss. conditionem. Omnes enim codd. mss. quos ab editoribus aliisque collatos comperi, in iisdem lacunis consentiunt: praesertim miserrime habiti sunt in omnibus loci, ubi graeca occurrunt.

Quae observatio in libro Literaturae romanae unico, quippe quae libellis orationis solutae satyricis praeter hunc fere caret, quum me diu male haberet, nec unde opem laboranti opusculo haud spernendo quaererem indagare possem, necopinato se obtulit mihi occasio optima, qua illius voti compotem me fieri posse sperabam. Mense enim Februario anni praeterlapsi ineunte *Bredow* Vir clariss., Professor Histor. in Academia Helmstadiensi, urbem nostram in itinere Parisios, ubi Geographis Graecis, Latinis et Arabicis edendis subsidia petiturus erat, instituto attigit meque convenit. Cui quum mox, ut fit, curam meam aperuissem, tam amice in societatem eius rei devenit, tantamque mihi comitatem ostendit, ut adeo quae posset libenter se effecturum promitteret, ne libellus hicce, si per se staret, amplius tot lacunis scateret. Quid multa? promissi mihi facti fidem praestitit, et undecim Codicum mss. Parisinorum

Digitized by Google

a se maximam partem collatorum Lectionem variantem perhumane mihi misit: quid, quod, quum animadvertisset, doctissimum olim praesulem Petr. Dan. *Huetum*, cuius bibliothecam Iesuitis donatam deinde in bibliothecam tunc temporis regiam migrasse constat, editionis parisiensis anni 1619. fol. margini observationes inter legendum exortas suas cum exegeticas tum criticas adscripsisse, non cunctatus Vir amicissimus et harum partem eximiam descriptam in meam gratiam adiungendam statuit. Qua benignitate nihil mihi gratius ac iucundius accidere potuit, nec possum quin publice maximas quas possim gratias Viro de me ac Senecâ promerito agam habeamque, cuius beneficium eo maioris mihi aestimandum fuit, quo brevius temporis spatium Parisiis ei commorari liceret tot tantisque thesauris ut omnium literarum undique convectis, ita praesertim Geographiae cuiuscunque ibi coacervatis in usum suum convertendis occupatissimo.

Contulit autem Vir amicissimus codices mss. hosce:

α. Godd. mss. Lat. Paris. Biblioth. imperat. no. 6630: membranac. saec. XIII. scriptus.

β. . . . . 8717. membranaceus, saec. XIV. scriptus. Fuit Iac. Aug. Thuani, postea Colberti, cum epigraphe: Annei Lucii Senece de morte Claudii, qui dicitur ludus Senecae, liber incipit. Sequitur

Digitized by Google

tur Epigramma Martialis V, 42. neſcio quare adſcriptum. Bredowius amic. monuit: „Omnem varietatem huius auro et coloribus ornatiſſimi codicis excerpere gravior eſſet labor, quam Augiae ſtabulum purgare. Nonnulla tantum, quae memoratu digna eſſe videntur, adſcribam. Verſus illi, ni fallor, Martialis ſunt: non video, quid hoc loco ſibi velint.“

c. no. 1936. membranaceus, olim Ducis de Bethune, ſaec. XIV. ſcriptus.

d. no. 6389. membranaceus, ſaec. XIV. ſcriptus.

e. no. 5055. chartaceus, olim Colberti, ſaec. XIV. aut XV. ineunte ſcriptus.

f. no. 6395. membranaceus, eodem tempore ſcriptus.

g. no. 8544. membranaceus, anno Chr. 1389. ſcriptus.

h. no. 8542. membranaceus, primum Thuani, poſtea Colberti, ſaec. XIV. aut XV. in. ſcriptus.

Reliquos codd. mſſ. ab amic. Viro non uberius deſcriptos, ſi forte eorum mentio facta eſt, literis ſignavi. Sunt Codd. 8501. 8544. et 8624. qui tamen nil niſi opuſculi initium continent. Accuratiſſime ſcriptus eſt Codex mſſ. α, ſive n. 6630. qui totus collatus eſt, reliqui maximam partem: ſed ad unam familiam omnes undecim pertinere clarum eſt. Omnes habent easdem lacunas, et easdem fere corruptelas, quippe e codice quam

Digitized by Google

maxime lacero descripti: proinde, quum codd. non numerandi sed ponderandi sint, pro uno eodemque habendi sunt.

Lucrum, quod ex hac undecim codd. mss. collatione capere licet, exigui est momenti ad hoc opusculum emendatius, quam fieri ad hunc diem potuit, exhibendum, et observationem Viri amicissimi eandem mecum communicatam vidi confirmatam. Quidquid tamen praestiterint, adnotare non neglexi, ut quivis oculis suis videre et iudicium ferre valeret. Hoc certe ad liquidum deductum esse nunc apparet, Parisiis nullam huic opusculo lacero salutem petendam esse.

Qua quidem spe quum ita excidissem, lentior factus sum ad aliam concipiendam et alendam, quae ex epistolis humanissimis Viri doctrina et meritis de literis venerabilis *Iac. Morellii*, praefecti Bibliothecae Marcianae, quae Venetiis tanto decori est, meritissimi, ad Fesslerum S. V. datis enasci alioqui potuisset: quamquam ille codex mss., Morellio monente, no. 267. in 4. saeculo XIV. scriptus sit ab indocto librario et totus mendis scateat. Ne tamen quidquid officiorum in editorem impigrum cadentium praetermisisse incuser, precibus adii *Heynium* V. Ill. inde a triginta fere annis de me multis nominibus meritissimum, ut Morellium, quocum et literarum commercio et amicitiae vinculo esse iunctum compereram, opusculo huic cum illo codice conferendo conciliaret, atque adeo ean-

Digitized by Google

eandem Senecae operam praeſtaret, quam Morellio adiuvante ibi Bleſſingium Appiano praeſtitiſſe laudat Schweighaeuſer in praefat. ad Appianum, praeſertim quum paucis tantum foliis conſtare poſſit ille codex Venetus. Summopere gaudeo, quod Heynius meus precibus hisce motus omnem ſuam operam impenſurum benigne mihi pollicitus ſit, ut voto meo potirer.

Alia ſpes eodem fere tempore mihi affulſit e literis Abb. *Santolonii* ad Feſslerum S. V. datis, exſtare, nuntiantibus, in Biblioth. vatic. Romae quatuor codd. mſſ. nondum, ut ille aſſeverabat, a quoquam collatos, cuius tamen aſſerti fidem equidem praeſtare non auſim. Nulli labori me parſurum eſſe, ut in uſum noſtrum Lectionem variantem ex iſtis codd. mſſ. excerptam convertam, iam ſupra indicavi. Sunt autem hi̯ce:

nr. 2201. conſtans pagg. 111, membranaceus in folio, eleganter et emendate exaratus ſaec. XIII. adiectis e regione Lectionibus variis.

nr. 2212. conſtans pagg. 284, membran. in fol. magno, apicibus ad gothicum ſtilum vergentibus, in Germania, ut videtur, exaratus initio ſaeculi XV. initialibus literis auro minioque affabre depictis a ſummo ad calcem exornatus.

nr. 2216. conſtans pagg. 118, membranaceus in folio, nitide et eleganter exaratus ſaec. XIV.

Digitized by Google

nr. 4498. constans pagg. 114, membranaceus in 4. exaratus saec. XV.

Omnes autem hi codices tum collati tum nondum collati, quantum comperi, titulum opusculi gerunt: *Ludus de Morte Claudii Caesaris*, nullus, quod sciam, Ἀποκολοκυντώσεως inscriptionem exhibet: quare nec mihi committendum ratus, ut hoc titulo opusculum insignirem, eam, in omnibus edd. recentioribus obviam, delendam iussi, codicibus quippe magis quam coniecturae vel haud improbabili obtemperaturus: quippe quae ab *Adr. Iunio* *) profecta est. Qui quum apud Dionem Cass. LX, 35 extr. **) legisset, Senecam nostrum in Claudii mortem libellum edidisse sub titulo Ἀποκολοκυντώσεως i. e. mutationis in cucurbitam, quo verbo ab eo ad analogiam verbi pervulgati ἀποθανατίσεως i. e. mutationis in deum invento efficaciter stupiditatem Claudii insignem designare voluerit, nec dubitasset, hunc libellum esse eundem ipsum, quem etiamnunc tractamus; titulum eius hunc in posterum quasi iure postliminii revocandum et ex exilio, quo tamdiu delituisset, in iura male perdita restituendum esse pronuntiavit. Sed non

*) Cf. Ej. Animadv. I, 17. in Gruteri Lampade crit. Vol. IV. p. 342 sq.

**) Verba Dionis sunt haecce: Συνέθηκε μὲν γὰρ καὶ ὁ Σενέκας σύγγραμμα, Ἀποκολοκύντωσιν αὐτὸ, ὥσπερ τινὰ ἀποθανάτισιν, ὀνομάσας.

Digitized by Google

non satis erat, innuisse, a Seneca ideo Ἀποκολοκύντωσιν Ludum esse appellatum, quod Claudius medicato boleto, quasi pharmaco purgatorio (cuius tamen in Ludo nulla fit mentio, nec prudenter fieri poterat) quod olim frequens e colocynthide concinnaretur (quam agrestem cucurbitam vocare licet) perierit; sed ex ipso hoc libello docendum erat, inscriptionem ei convenire. Quod factum non est, neque a Iunio, neque a Dan. Heinsio in Diss. de hoc Senecae libello *). Defendi forsan potest eo, ut dicatur, mutationem stupidi innui.

Neminem tamen adhuc vidi, qui Iunii sententiam reiecisset. Omnes eum insequuti viri docti et editores titulum hunc ab eo exhibitum pro vero et a Seneca profecto habere non dubitaverunt. Vnus Xylander alicubi opinionem quidem promsit, non esse Senecae foetum, sed inscriptionem in dubitationem vocare non conatus est. Neque *Cortius* prof. olim lipsi. qui in libro sub titulo:

*) Adiecta haec est Ej. Orationibus, Lugd. Bat. 1642. 12. p. 683 — 708. quod me humanissime monuit *Biesterus*, praefectus Bibliothecae reg. Berolini, Vir doctrina eleganti et meritis de bonis litteris sinceraque philosophia clarissimus. Eidem viro amicissimo debeo etiam epitomen *Io. Schefferi* Lection. academ. (Hamb. et Amstelod. 1675. 8.) ubi p. 279 — 336. notae in Ludum hunc leguntur, exigui momenti. Criticis, quae paucae sunt, notis usus sum.

Digitized by Google

tulo: Satyrae Menippeae tres, Senecae Apocolocyntosis, Lipsii somnium et Cunaei Sardes Venales, Lipsiae 1720. 8. edidit notisque illustravit perpetuis et iis viro doctiss. parum dignis, neque Frid. Christph. *Neubur*, qui germanice vertit et illustravit, Lips. 1729. 8. ap. Bernh. Christph. Breitkopf, hanc inscriptionem repudiaverunt. Eandem opinionem et Viris doctis Gallis, Anglis et Germanis, qui ludum converterint in patrium quisque sermonem, se probasse intellexi *).

Haec tituli Ἀποκολοκυντώσεως omissio, quam codd. mss. testantur, Xylandro haud dubie dubitationem, quam modo memoravi, movisse videtur. Sed enim quum librarii graeca non callentes in contextu ipso graece scripta praetermiserint, quidni et inscriptionem graece scriptam quasi obelo praenotatam praeterierint? Nec silentium veterum sive neglectus ludi memorandi argumento sit, a Seneca non esse profectum, siquidem alioquin numerus librorum tanta veneratione dignorum mirum quantum diminutus foret. Fortasse tamen sermo latinus, quo hic ludus compositus est, abhorret a Senecae usu et consuetudine? At primum in libello tam lacero versamur, ut ea ipsa loca,

*) Praeter alias notas interpretationes memoro *Russavii* (Oeuvres To. XIV. p. 200. ed. de Genève) et *Sonntagii* S. V. (Zur Unterhaltung für Freunde der alten Literatur. II. Rigae. 1790. 8.) Vtraque elegantissima est.

Digitized by Google

loca, quae dubium movent, ſuſpicione corruptelae non careant: deinde ſaepius ad ſenſum quendam nec prorſus certum nec demonſtrandum tota dubitatio redit. Iam vero quum colorem vere romanum et oratione et argumento prodi quivis confirmaverit, nec ſtatim naevi ſint, qui tibi dubitanti eſſe videantur, difficile inde fuerit demonſtrare, a Seneca librum non eſſe profectum. Parum tamen aberat *G. D. Koelerus* D. Phil. qui cummaxime Gymnaſium quod Detmoldi in vicinia mea floret, cum laude moderatur, Vir doctrina et ingenio clarus atque intima mecum amicitia coniunctus, quin de Seneca huius ludi auctore ſubdubitans et in orationem auctoris inquirens Seneca eam non ſatis dignam opinaretur, loquendi quippe maxime motus formulis hisce: c. 1. *volo memoriae tradere;* c. 3. *peregrinos in ſemen relinqui;* c. 4. *vae me;* c. 6. *collum praecidi,* et *quod tibi narro,* quod gallicum quid referre videbatur, ce que je Vous dis, en vérité; *virum valentem,* l'homme vaillant, et ſimilibus: quae ipſi ſuſpicionem movebant, recentioris cuiusdam auctoris foetum eſſe, qui Petroniaſtrorum (venia ſit verbo!) recentiorum inſtar perſonam Senecae ad maiorem ſibi ſuaeque ſatyrae in coronatum quendam ſtupidum ſecuritatem parandam ſibi accommodaviſſet. Quae etſi docte obſervata ſunt, tamen id mihi non perſuadent quod vir amiciſſ. voluit: partim enim ab uſu Senecae non ab-

Digitized by Google

horrent, partim in notis nisi usum, tamen analogiam harum phrasium monstrare conatus sum. Sic, ut hoc obiter moneam, Seneca de Benef. VII, 4, 1. habet: volo videre: VII, 8, 1. volo sub conspectu meo ponere: c. 10, 1. Nunc volo tuas opes recognoscere etc. Non magis mihi Viri amicissimi, quod eius pace dictum sit, argumenta alia persuadent, cum propter iuris peritiam non vulgarem, quae in libello eluceat, et dictionis similitudinem Senecam patrem Ludi auctorem esse, non filium, nostrum Lucium Annaeum, tum severitate atque gravitate L. Annaei satyricam hanc et frivolam et sordidam scribendi rationem non dignam esse. Senecam tamen patrem tunc temporis non amplius in vivis fuisse, demonstrare fortasse valerem, si forte opus esset: sed non video, cur iurisperitiae laus non in nostrum quoque Senecam, quem saepe causas orasse constat, (cf. e. c. Dio Cass. LIX, 19.) cadat. Nec satyrica nostrum vena caruisse, e scriptis his, quae nobis terere contigit, satis clare apparet: confirmant quoque iudicia a Tacito et Quintiliano satis nota de eo lata, virum amoenissimi ingenii, qui omnem fere studiorum materiam tractaverit, talem ludum scribere potuisse: nedum Dionis Cassii testimonium amplius urgeam, qui aperte eum ait satyram in Claudium composuisse. Denique de obscoenis non idem ac nos sensisse veteres, docet locus Quintiliani VI, 3, 29. Sed non tacendum est, virum amicissimum haec per literas mecum communi-

Digitized by Google

minicantem egregie simul monuisse, se probe intelligere, ingenium L. Annaei Senecae tam copiosum et varium tum varia prodere tum variam suis scriptis formam induere potuisse, nec nos satis caute a scriptis eius, quae terimus, colligere, ludicrum et facetum scribendi genus ei non successisse, praesertim quum et diversi aetatis anni et vivendi agendique rationes ad alia omnia talem virum discedere a se cogere possint, et inconstantiam quandam creare valeant.

Multus fuit *Dionysius Diderotus* *), quum magis optandum quam docendum pronuntiasset, Ludum hunc a Seneca non esse compositum, in caussa Senecae oranda, atque in crimine adulationis et ingrati animi diluendo. Qua re non solum hunc Ludum et consolationem ad Polybium satyras esse posuit, sed consilium etiam Senecae in Ludo componendo fuisse statuit, ut Claudium risui publico exponens, Neronem alumnum suum ad officia Imperatoris sapientius et humanius quam Claudius feciisset, exsequenda optime adhortaretur. Sed quod primo loco positum est, egregie redarguit *Spaldingius* Vir Cl. **): alterum refutatur tota satyrae quamvis lacerae indole.

Cete-

*) Cf. eius Essai sur les Regnes de Claude et de Néron etc. To. I. p. 52 sq. To. II. p. 188. §. 94.

**) In Abhandlungen der königl. Akademie der Wissenschaften und schönen Künste aufs Iahr 1803. p. 226 sq. (Berolini 1806. 4.)

Digitized by Google

Ceterum de crimine illo, in quod Philosophus incurrisse dicitur, dispiciendum est, quo equidem, si quis alius, eum libentissime liberatum cupiam, quoad eius quidem fieri possit. Ac primum, ut illud diluamus ludum ei abiudicando, dubitationem movere hoc potest, quod Senecam, oratione, quam Nero die funeris Claudii Caesaris haberet, in eius laudem modo elaborata, continuo pessimis eundem Claudium conviciis credunt hoc ludo consectatum esse. Quod nostro certe sensui ab aulis remotorum vel maxime repugnat: siquidem ingratum in Claudium, qui exsulem revocasset et multis magnisque beneficiis et honoribus exornasset, animum philosophoque stoico indignissimum non possumus quin reprehendamus. Quamvis haec negari non possunt, tamen non impediunt, quominus cum locus, quem apud Neronem Seneca tenebat, summus, eiusque studium insigne, Claudii stultitia augenda atque risui publico exponenda, alumni sui extollendi, et vi oppositi populo commendandi, tum laxior philosophia stoica, recentiorem eam merito vocaveris, (concedamus enim, iam tum huic philosophiae unice fuisse deditum) qua inde a Panaetio Stoae auctorum asperitas temperata fuit, Senecae huius ludi scriptionem permiserint. At sic duplici persona eum induimus! Nec hoc negandum est. At etiamsi nemini alii facile hoc concedamus, tamen homini in aula et in gravissimis honoribus, quos aula dat, cummaxime versanti haec venia et peten-

Digitized by Google

petenda et danda interdum esse videtur, ut duplicem capiat personam. Quod si ponamus, haud difficilis est Senecae excusatio, quem partes Neronis ita defendere decebat, ut, quum de homine publice idque merito damnato atque adeo arbitrio cuiusvis libere condonato ageretur, eo utcunque describendo ac tractando, tamquam materia locoque communi uti non dubitandum esset. Minuitur etiam culpa, si statum Senecae reputemus. Quid enim homini aulico amoenissimi ingenii et comitatis magnae (Tacit. Ann. XIII, 2.) facere licuit rogato forsan ab Agrippina Neronis matre, ut contemtui publico, cui Claudius iamdiu traditus erat, augendo atque comprobando et ipse suo ingenio deesse nollet? Num refragandi copia fuerit? Minime gentium. Talia autem pro certis ponere et historiae male tacenti extorquere licet historico homines reputanti ubique in rebus similibus similes sibi esse, rerumque usum consulenti. Et quaenam gratia homini persolvi debebat, qui temere in exilium mittere, et inde itidem revocare solebat! Parum autem in Senecam cadere istam delicatiorem iusto sentiendi rationem, (*sentimentalitatem* barbare novitii vocant) quam Diderotus in eo positam voluit, ex aliis locis colligimus, ubi Claudii mentionem fecit haud honorificam, e. c. de benef. 1, 15, 3.

Nec opponi potest irrisio Stoae, qua quidem auctor ludi non abstinuit. Num verisimile est, dici

Digitized by Google

dici potest, Senecam stoicae philosophiae tunc temporis iam deditum tam abiecte loquutum esse de quibusdam huic philosophorum sectae tam caris rebus? Nonne deus stoicus, nonne Hercules, quem tanti aestimasse constat Stoicos, ridiculo est? Audio. At quid impedit, quominus nostrum vel maxime stoicum statuamus haec immiscuisse, ut ridiculum, quod quaerebat, augeret, in memoriam revocans locum Varronis facetissimum, cuius tamen acumen nobis periit? Oblitine sumus Ciceronis, qui ut Catonem ridiculo exponeret, philosophiam quam valde eum amasse constat, etiam stoicam risui exposuit? Quidni statuere licet, ludum hunc in publicum prodiisse primo anonymum, quamquam Senecae esse opusculum mox neminem fugerit? Nam qui aulam eiusque artes populo verba dandi atque os oblinendi vulgatas noverit, ei facile hanc opinionem se probaturam confido.

Ceterum cuncta quae ad mortis Claudii genus spectant, mox adeo pernotuere, ut Tacitus, Suetonius aliique non opus haberent e satyra haurire sua (cf. Tacit. Ann. XII, 67). Quo factum est, ut historia nihil novi ex ea capiat.

Si forte quis haec omnia quae pro Seneca Ludi auctore pugnant, probe perpenderit, non dubito, quin sententiae vetustae a Dione Cassio et Codd. mss. nobis traditae mecum accedat et eam

Digitized by Google

eam probet, etiamsi nemo huius ludi meminerit praeter Dionem, quod facile in tanta auctorum, praesertim istius aevi, iactura fieri potuit. Titulum autem a Dione laudatum nostris codd. mss. deesse, nemini mirum videbitur, qui reputaverit, librum ex uno et eo lacero codice manuscripto ad nos venisse. Nec tamen inde, quod Dio Cassius librum non cum laude meminit, cogi recte posse videtur, non magni esse aestimatum: nam utrum Dio librum ipse legerit, an aliunde sua hauserit, nemo dixerit. Accedit, quod Senecae non faviſſe constat.

In hoc Satyrae genere Seneca non primus fuit, quum *Lucilius*, *M. Ter. Varro* apud Romanos, et Menippus Gadarenus, Meleagri, primi Anthologiae graecae conditoris, amicus, ὁ σπουδογέλοιος Straboni XVI. p. 1101. vocatus (cf. Fabricii Biblioth. graec. Vol. III. p. 521 sq.) aliique apud Graecos satis celebres fuerint satyrici, qui solutam orationem versibus distinguendo nomen huic scribendi generi adsciverunt. Sed nil nisi fragmenta horum scriptorum exstant. Nec raras huiusmodi scriptiones fuisse apud Romanos non unum exemplum docet. Clarissimum est M. Ter. Varronis, qui in triumviratum Cn. Pompeii, Iulii Caesaris et M. Crassi satyram Τριπάρανον, ad Cerberum respiciens, composuit, memoratam Appiano B. C. II, 9. (Vol. II. Opp. p. 186.

Digitized by Google

186. ed. Schweighäuſeri). Aelii Saturnini ſatyrae in Tiberium meminit Dio Caſſ. LVII, 22. Sed qui hac de re ſcripſere, nobis otium fecerunt *). De argumento Ludi nihil addam, quum e Tacito, Suetonio et Dione Caſſio omnia nota ſint.

*) Cf. *Ruperti* V. Cl. de Satyra Romanorum diſſ. primo Vol. ed. Iuvenalis ab eo curatae praemiſſam p. LXXVII ſq.

L. AN-

Digitized by Google

L. ANNAEI SENECAE

AD AEBUTIUM LIBERALEM

DE BENEFICIIS

LIBER PRIMUS.

Argumentum et Ordo.

Hos libros inter Philosophiae ultimos pono, etsi frontem antea tenuerunt. Sed res ita est, si tempus spectes: et scripti omnino sunt sub Nerone, post Claudii mortem. Argumentum certum, quod fine libri primi contemtim admodum de Claudio, et futile eius iudicium traducit: non facturus unquam illo vivo. Libri boni sunt, sed mehercule in ordine et tractatu confusi: quem vix est vel anniteniem expedire. Tamen, ut possumus. Primus liber exordium habet et querelam de Ingratitudine, quae crebra est, et inter vitia tamen magna. Ideo de Beneficiis se scripturum, Quae vis eorum, et proprietas sit? Haec usque ad Cap. V. Tum definit, Beneficium non in materie, sed animo tribuentis esse: et ab eo pendendum. Diducit per exempla, et argumenta, usque ad Cap. XI. Ibi duo membra dicendorum proponit, Quae beneficia danda, et Quemadmodum? Prius exsequitur ad finem libri: alterum differt in sequentem. L.

Digitized by Google

I. Inter multos ac varios errores temere viventium inconsulteque, nihil propemodum [a] indignius, optime Liberalis, dixerim, quam quod beneficia nec dare scimus, nec accipere. Sequitur enim, ut male collata, male debeantur. de quibus non redditis, sero querimur: ista enim perierant, quum darentur. Nec mirum est, inter plurima maximaque vitia nul-
2 lum esse frequentius, quam ingrati animi. Id evenire ex pluribus causis video. prima, quod non eligimus

a. *Indignius* ex uno palat. cod. apud Gruterum cum Gronovio retinui: aliis, Grutero notante, vel omnino omittentibus, vel alio *peius*, at alterius manu adpictum orae, exhibente. Erasmus *nocentius*, Rudolph. Agricola *turpius*, invexerunt, e coniectura. Quae quidem vacillatio indicare videtur, viris doctis hanc comparationem deberi, ut qui putarent, voculas: *nihil propemodum* carere non posse tali adiecto, et proinde vel *indignius*, vel *turpius*, vel *nocentius*, vel *foedius* infulcirent, parum scilicet solliciti auctorem an librarium in ordinem cogerent, ideoque legum criticarum haud memores.

Introitus pertinet ad cap. V: ubi quum exposuisset de mala beneficiorum collocatione usuque pravo, ad tractationem de beneficiis transit.

1. *Temere — inconsulteque*, qui a proficientibus, quid, quod a sapientibus, secundum dogma Stoicum, multum absunt, iisque opponuntur imperiti, stulti. De *Liberali* cf. praefationem huic volumini praemissam.

2. *prima* i. e. praecipua. Sic III, 3, 1. plenius: Prima omnium ac potissima. *Vtilitatis* aut fructus percipiendi caussa dari beneficia quammaxime reprehendit: quo spectat etiam illud: *nomina facturi*, debitores comparaturi, a quibus beneficium tamquam creditum repetatur. Creditorem autem *nomina facere* i. e. debitoris nomen et quod ei creditum est, in tabellas s. kalendarium referri solitum fuisse, ideoque pro debitore nomen simpliciter usurpari constat. Fuisse tamen quoque in usu de debitore, docet locus Ciceronis de Offic. III, 14, 7. ubi cf. Heusinger et Ernesti Clav. Cic. s. v. *nomen*. *Vasa* quae nos mobilia, les meubles, τὰ σκεύη vocemus. Lipsius com-

Digitized by Google

mus dignos, quibus tribuamus: sed nomina facturi, diligenter in patrimonium et vasa debitoris inquirimus: semina in solum effoetum et sterile non spargimus: beneficia sine ullo delectu magis proiicimus, quam damus. Nec facile dixerim, utrum turpius sit 3 infitiari, an repetere beneficium; id enim genus huius crediti est, ex quo tantum recipiendum sit, quantum ultro refertur: [b] de quo queri vere foedissimum ob hoc ipsum, quia non opus est ad liberandum fidem facultatibus, sed animo. reddit enim beneficium, qui libenter debet. Sed quum sit in ipsis 4 crimen, qui ne confessione quidem grati sunt, in

b. *de quo queri vere.* Ita exhibent codd. mss. Grut., et nexus sententiarum postulat. R. Agricola vero ex ingenio dedit, *decoquere revera*, sequacibus Erasmo vetustioris Ms. fide adiuto, qui tamen in tertia editione *de quo queri revera* restituit, et Mureto, qui Stephano adstipulante *decoquere vero* praetulit. Interdum criticos istius aetatis vocabula rarioris significationis sectari videmus, vel sensu loci abnuente. Non enim h. l. de ingrato sermo est, qui fidem aut nolit, aut non possit liberare, sed de eo, qui beneficium repetat, nec animo debentis grato acquiescat. Mox §. 5. *artibus petentes elusit* praestat Vincentius Bellovacensis in Speculo Historiali IX, 106: sed vulgata, *properantes necessitates elusit* bene habet.

comparat locutiones publicas, *vasa conclamare*, *colligere* de militibus castra relinquentibus, et *vasarium* pecuniam ex aerario magistratibus in provinciam euntibus dari solitam, qua ornentur, ad comparanda vasa. Cf. Ernesti Clav. Cic. h. v. delectu dignorum iis hominum.

3. *reddit — debet.* i. ille pro grato habendus est atque beneficium reddente, qui beneficium se accepisse libenter profitetur, adeoque animo grato est: de quo tamquam beneficia *facultatibus* s. opibus qualibuscunque non reddente queri, reprehensione dignissimum est. Lipsius laudat Ciceronis illa: Gratiam et qui refert habet, et qui habet in eo ipso quod habet, refert. Verba haec auctoris anonymi occurrunt in Cicer. Orat. pro Cn. Plancio c. 28. cf. Ej. de Offic. II, 20 ubi vid. Heusinger.

Digitized by Google

nobis quoque eſt. Multos experimur ingratos, plures facimus: quia alias graves exprobratores exactoresque ſumus; alias leves, et quos paulo poſt muneris ſui poeniteat; alias queruli, et minima momenta calumniantes. Ita gratiam omnem corrumpimus: non tantum poſtquam dedimus beneficia, ſed dum 5 damus. Quis enim noſtrûm contentus fuit, aut leviter rogari, aut ſemel? quis non, quum aliquid a ſe peti ſuſpicatus eſt, frontem adduxit, vultum avertit, occupationes ſimulavit, longis ſermonibus, et de induſtria non invenientibus exitum, occaſionem petendi abſtulit, et variis artibus properantes neceſſitates eluſit? 6 In anguſto vero comprehenſus, aut diſtulit, id eſt, timide negavit, aut promiſit; ſed difficulter, ſed ſubductis ſuperciliis, ſed malignis et vix exeuntibus verbis? Nemo autem libenter debet, quod non accepit, ſed expreſſit. Gratus eſſe adverſus eum quisquam poteſt, qui

4. *leves* qui iniuriis ſuis beneficia ante collata deſtruunt. *Momenta* occaſionum aut temporum, quibus videantur potuiſſe reddere. L.

5. *frontem adduxit*, rugoſam, ſ. moroſus triſtisve fuit. Frontem autem eſſe triſtitiae hilaritatisque ſedem pleraeque linguae indicant: ut ſupercilium, ὀφρὺς, ſuperbiae, e. c. mox §. 6. *ſubductis ſuperciliis* etc.: quae verbo tantum moneam, quum vel Lexica ſatis doceant. *eluſit*, fefellit auxilium in malis urgentibus ſperantes, ſubduxit ſeſe iis.

6. Laudat Lipſius. Epigrammata Martialis duo, quae exſtant II, 44: Durum eſt, Sexte, negare, quum rogaris: Quanto durius, antequam rogeris. et VI, 20 In Phoebum: Inquiris, dubitas, cunctaris, meque diebus Teque decem crucias: jam rogo, Phoebe, nega. Similium Martialis aliorumque praeberi poſſet haud parva ſeges, quibus tamen brevitas notarum non patet. *malignis — verbis* i. parcis et tarde provenientibus v., e more ſuperborum. Moneo, ne putes, eſſe verba addicentia et recuſantia. *reſponſurum*, gratias acturum.

Digitized by Google

qui beneficium aut ſuperbe [c] abiecit, aut iratus impegit, aut fatigatus, ut moleſtia careret, dedit? Errat, ſi quis ſperat reſponſurum ſibi, quem dilatione laſſavit, exſpectatione torſit. Eodem animo be-7 neficium debetur, quo datur: et ideo non eſt negligenter dandum. Sibi enim quisque debet, quod [d] a neſciente accepit. Nec tarde quidem: quia, quum in omni officio magni aeſtimetur dantis voluntas, qui tarde fecit, diu noluit. Utique non contumelioſe.8 nam quum ita natura comparatum ſit, ut altius iniuriae quam meritā deſcendant, et illa cito defluant, has tenax memoria cuſtodiat: quid exſpectat qui offendit, dum obligat? Satis adverſus illum gratus eſt, qui beneficio eius ignoſcit. Non eſt autem quod9 tardiores faciat ad bene merendum turba ingratorum. Nam primum, ut dixi, nos illam augemus: deinde ne deos quidem immortales ab hac tam effuſa [e] ne-

 ceſſi-

c. *abiecit.* Sic ſcript. omnes. Mallet Lipſius *obiecit.* Quid vero opus, quum optima ſit vetus lectio et merito probata Grutero? Gronovius uſum hunc verbi exemplis nunc ſatis notis adſtruit. Eraſmus aliique *iniecit.* Cf. c. II, 1 etc. d. *a neſciente.* Et hoc ferri poteſt et illud: *a negligente:* utrumque, quod fere idem valet, occupant codd. mſſ. Eraſmus invenerat quoque *a nolente.* e. *neceſſitate.* Omnium

8. *Utique*, praeſertim. *nam quum — cuſtodiat.* Antiqua et ea vera eſt obſervatio haec, quam exemplis adſtruere putidum ſit. Tacitus Hiſt. IV, 3 explicat: quia gratia oneri, ultio in quaeſtu habetur: ſimiliter fere exponit Dio Caſſ. 44, 34. Iniuriae autem acriter pungunt animum, quia vir. tutis ſ. bonorum, quibus iactat, partem ſaltem adimunt, ideoque altius deſcendunt plerumque, quam *meritā*, quibus ſe indignum haud facile quisquam iudicat. Diverſo proinde modo amor ſui ſe iudicat. *Satis — ignoſcit* nempe contumelioſo illi, et quod odium magis quam gratiam merentur. L.

9. Egregiam hanc ſententiam, quam Chriſto acceptam referimus ap. Matth. V, 45 et

Digitized by Google

ceſſitate ſacrilegi, negligentesque eorum, deterrent. Utuntur natura ſua, et cuncta, interque illa ipſos munerum ſuorum malos interpretes, iuvant. Hos ſequamur duces, quantum humana imbecillitas patitur: demus beneficia, non foeneremus. Dignus eſt decipi, qui de recipiendo cogitavit, quum daret. f At ſi male ceſſit, et liberi, et coniuges ſpem fefellerunt: tamen et educamus, et ducimus, adeoque adverſus experimenta pertinaces ſumus, ut bella victi, et naufragi maria repetamus. Quanto magis permanere in dandis beneficiis decet? quae ſi quis non dat quia non recipit, dedit ut reciperet, bonamque ingratorum facit cauſam, g quibus turpe eſt non reddere,

Omnium codd. mſſ. lectio eſt, quam non intellectam R. Agricola mutavit *liberalitate*, Muretus *benignitate*. Defendit vulgatam et expoſuit Gronov. Obſſ. II, 1 p. 174. ed. lipſ.: cf. not. f. *At ſi male ceſſit, et liberi* etc. Sequor mſſ. Eraſmus tamen et reliquae edd. *At male ceſſit. Et liberi et coniuges* etc. Tò *Ac* mſſ. ſenſui non aptum in *At* mutandum cenſui, mſſ. aliquot ap. Grut. addicentibus. g. *quibus turpe eſt non reddere, ſi licet.* Optimorum codd. ap. Pincian. et Grut. haec eſt lectio. Nec recedit Eraſmus. Muretus tamen e vetere, ut ait, codice invexit: *quibus ita demum t. e. n. r. ſi et licet* Facile autem apparet, voculas: *ita demum eſt* eſſe emblema inſititium.

et Luc. VI, 35 et Paulo Act. Apoſt. 14, 15. 16, nec Stoicis aliisque philoſophis antiquis ignoratam aliquoties repetit noſter, III, 25. VII, 31. Haec cum aliis non minus praeclaris ſententiis in cauſſa fuit, quod Seneca pro Chriſtiano haberetur. *Effuſa* autem Deorum *neceſſitas* eſt prolixa illa et neceſſaria atque inſita ipſis mens, univerſae mortalitati providendi. Sic noſter VII, 31 deos vocat unam potentiam ſortitos, prodeſſe. V, 9 beneficium res voluntaria eſt: ut prodeſſe libi neceſſarium eſt. Conſol. ad Helv. 6 lex et naturae neceſſitas. *Interpretes* i. ſacrilegos, impios.

10. Etſi mala interdum experientia utamur, ea tamen deterreri nos non patimur ab officiis noſtris exſequendis naturam ſequentes, et illud: nec ſi male nunc, ſemper ſic erit, reputantes.

Digitized by Google

dere, si licet. Quam multi indigni luce sunt? et tamen dies oritur. Quam multi, quod nati sunt, queruntur? tamen natura sobolem novam gignit, ipsosque qui non fuisse mallent, esse patitur. Hoc et magni animi et boni proprium est, non fructum beneficiorum sequi, sed ipsa; et post malos quoque bonum quaerere. Quid magnifici erat multis prodesse, 12 si nemo deciperet? nunc est virtus, dare beneficia, non utique reditura, quorum a viro egregio statim fructus perceptus est. Adeo quidem ista res fugare nos, et pigriores ad rem pulcherrimam facere non debet, ut si spes mihi praecidatur gratum hominem reperiendi, malim non recipere beneficia, quam non dare, quia qui non dat, vitium ingrati antecedit. Dicam quod sentio: [h] qui beneficium non reddit, magis peccat; qui non dat, citius.

h. *qui beneficium non reddit, magis peccat; qui non dat, citius.* Egregius codex Naz. sic exhibet, quae cum Lipsio et Gronovio tuear, ut sententiae maxime quoque apta. Pinc. in suis codd. et Grut. in tribus Palat. invenerunt: *qui beneficium non reddit magis peccat, quam qui non dat:* in quibus Senecam non agnoscam acumen libenter sectantem. Multae fane librariorum variationes mutationesve acuminis huius inscitia exortae sunt. Muretus praetulit, quod mireris, et in vocula *Citius* latere putavit auctorem senariorum sequentium, legendumque, non improbante Grutero, *Attius:* contra Senecae morem, nomina auctorum versuum quos apponit, addere non nimis diligentis.

12. *quorum a viro egregio* qui beneficia dedit *statim* in dando. *quam non dare.* Animose. Sed et Epicuri illius, etsi omnia utilitate metientis, hoc scitum est: *non solum honestius, sed iucundius esse, beneficia dare, quam recipere.* Plutarch. in libello, cum Principe esse philosophandum. L. Extat hic locus in Plut. Opp. Vol. XII p. 86 ed. Hutten. et Epicuri fuisse hanc sententiam docuit Brucker Hist. crit. Phil. To. I. p. 1314 e Gassendio. Verba graeca apponam: *τοῦ εὖ πάσχειν τὸ εὖ ποιεῖν οὐ μόνον κάλλιόν, ἀλλὰ καὶ ἥδιον εἶναί φησι (Ἐπίκουρος).*

Digitized by Google

II. *Beneficia in vulgus quum largiri instituëris, Perdenda sunt multa, ut semel ponas bene.*

In priore versu utrumque [a] reprehendas. nam nec in vulgus effundenda sunt; et nullius rei, minime beneficiorum, honesta largitio est. quibus si detraxeris iudicium, desinunt esse beneficia: in aliud quodlibet incidunt nomen. Sequens sensus mirificus est, qui uno bene posito beneficio multorum amissorum damna solatur. Vide, oro te, ne hoc et verius sit, et magnitudini bene facientis aptius, ut illum hortemur ad danda, etiamsi nullum bene positurus est. Illud enim falsum est, Perdenda sunt multa. [b] Nullum perit: quia qui perdit, computaverat. Beneficiorum simplex ratio est: tantum erogatur. [c] si redit aliquid,

a. *reprehendas.* Omnium codd. et edd. est lectio praeter bip. quae vitiose *deprehendas.* b. *Nullum perit: quia qui perdit, computaverat.* Omnium fere codd. et eorum optimorum est, inprimis Naz., cui cum Gron. plurimum tribuo. Pro aberrationibus librariorum habeam: *Nullum perdit, qui perdi non computaverat:* ut adeo emendationibus supersedere facile possimus. c. *si redit — si non redit.*

1. Muretus hos versus *Attio* s. *Accio* celeberrimo Tragico Romano († 615. a. u.) nescio qua re motus attribuit. Maiore forte iure e nimis P. Syri, quibus Seneca idemtidem utitur, eos desumtos esse statueris: saltem occurrunt in iis quaedam huc spectantia. *largitio* de frumenti, olei etc. distributionibus, populo romano nullo discrimine factis, ideoque de prodigalitate in usu vox fuit. Hoc quidem sensu capias: quae nullo iudicio vero adhibito fit, atque ideo non honesta est.

2. *tantum erogatur,* nempe in illis, in beneficiis dispensandis. Aliae rationes duplices sunt, accepti nempe et expensi: at dantis beneficium ratio simplex est, non comparat, non subducit, non computat: tantum erogat. Denique ratio beneficiorum constat, si bene erogatur. Gron. *Kalendarium* fuisse librum foenebrem, in quo usurae per calendas perscriberentur, notum est. *nec* ut *avarus* e.

Digitized by Google

aliquid, lucrum est: si non redit, damnum non est. Ego illud dedi, ut darem. nemo beneficia in kalendario scribit, nec, avarus exactor, ad horam et diem appellat. Nunquam illa vir bonus cogitat, nisi ad 3 monitus a reddente: alioquin in formam crediti transeunt. Turpis foeneratio est, beneficium expensum ferre. Qualiscunque priorum eventus est, perseverа in alios conferre. melius apud ingratos iacebunt, quos aut pudor, aut occasio, aut imitatio aliquando gratos poterit efficere. Ne cessaveris: opus tuum perage, et partes boni viri exsequere. Alium re, alium fide, alium gratia, alium consilio, alium praeceptis salubribus adiuva.

III. Officia etiam ferae sentiunt: nec ullum tam immansuetum animal est, quod non cura mitiget, et in amorem sui vertat. Leonum ora a magistris impune tractantur: elephantorum feritatem usque in servile obsequium demeretur cibus. Adeo etiam quae

redit. Hanc Erasmi emendationem in textum recipere debui, probante Grutero, quamquam codd. mss. omnes *si reddet — si non reddet* praestant. Hoc enim durius iusto et contra Senecae consuetudinem est. Sic II, 31, 3 est: nihil de *reditu* cogitare. Mox post *nec* insulcit unus cod. ms. Colon. *ut* avarus exactor etc. male: est enim appositio. Monuit Muretus Var. Lect. XII, 1: qui ibidem, quum edd. antiquiores Erasmi al. legant, nec avarus exactor ad horam et diem *creditorem* appellat, *debitorem* legendum esse censuit. Sed quum omnes codd. mss. omittant hanc vocem, expungendam iussi, Grut. Lipsio et Gronovio praeeuntibus. *Imitatio* bona est lectio: aberrationes *invitatio* etc.

3. *Alium re — adiuva.* Appositе laudat Lipsius Platonis beneficii partiendi modum e Diogene Laert. III, 95. Beneficentia quadrifariam dividitur: aut enim pecuniis, aut corporibus, aut disciplinis, aut verbis beneficium praestari etc.

1. *demeretur cibus.* Nam capti fame domantur et offerentem deinde cibum amant, audiuntque. Plinium, Aelianum vide. L. Addas nunc Buffonum aliosque rerum naturalium descriptores, si tanti esse videatur.

Digitized by Google

extra intellectum atque aestimationem beneficii sunt posita, assiduitas tamen meriti pertinacis evincit. Ingratus est adversus unum beneficium? adversus alterum non erit. duorum oblitus est? tertium etiam eo-
2 rum quae exciderunt, memoriam reducet. Is perdit [a] beneficia, qui cito se perdidisse credit. At qui instat, et onerat priora sequentibus, etiam ex duro et immemori pectore gratiam extundit. Non audebit adversus multa oculos attollere. quocunque se convertit, memoriam suam fugiens, ibi te videat: beneficiis tuis illum cinge. Quorum quae vis, quaeve proprietas sit, dicam, si prius illa, quae ad rem non
3 pertinent, transilire mihi [b] permiseris, quare tres Gratiae, et quare sorores sint, et quare manibus implexis,

a. *beneficta* omnes codd. mss. praestant, nec omitti potest. Gruterus quoque probavit. Erasmus aliique omiserant. Vincentius l. l. habet *Disperdidit beneficia.* b. *permiseris, quare.* Sic Gronov. in Rottendorfii codice invenit, nullo vulgatae lectionis: *permiseris. Num vel nunc dicam* ibi vestigio exstante. Optime. Sunt enim, quod egregie monuit Gronovius, quae mox transilit et transcurrit, ex iis, quae ad rem non pertinent etc. Monuit haec Gronov. ad VII, 30.

2. *Is perdit.* In hanc et vicinas sententias Plin. Epp. III, 4: Est ita natura comparatum, ut antiquiora beneficia subvertas, nisi illa posterioribus cumules. Nam quamlibet saepe obligati, si quid unum neges, hoc solum meminerunt, quod negatum est. Publius mimographus callide: Beneficium saepe dare, docere est reddere. L.

3. Quae hic de *Gratiis* exponuntur, e schola *Zenonis* profecta esse, et mentio *Hecatonis Chrysippi*que abunde docet, et studio allegoriae in mythis explicandis Stoae proprio probatur, Hesiodum Theogon. 907 sq. in nominibus Charitum edendis sequutae. Nam Homerus ab eo diversa tradiderat. Proprie Olympo decorando et ornando destinatae a poetis ibique munere eodem, quo Nymphae in Oceano, functae, ad ea omnia sensim tractae sunt, quae pulcritudinem gratiamque creant, ideo-

Digitized by Google

plexis, quare ridentes, iuvenes, et virgines, ſolutaque ac pellucida veſte. Alii quidem videri volunt unam eſſe, quae det beneficium: alteram, quae accipiat: tertiam, quae reddat. Alii tria beneficiorum genera, promerentium, reddentium, ſimul et accipientium reddentiumque. Sed utrumlibet ex iſtis 4
iudicaverim: quid iſta nos iuvat ſcientia? Quid ille conſertis manibus in ſe redeuntium chorus? Ob hoc, quia ordo beneficii per manus transeuntis nihilominus ad dantem revertitur, et totius ſpeciem perdit, ſi uſquam interruptus eſt: pulcherrimus, ſi cohaeſit, et vices [c] ſervat. Ideo ridentes: eſt aliqua tamen 5
maio-

c. *Ideo ridentes: eſt aliqua tamen maioris dignatio, ſicut promerentium* etc. Ex codd. mſſ. optimis ap. Grut. et Gron.

ideoque ad beneficiorum praeſidium. Cf. doctam de *Gratiis* commentationem I. C. F. *Manſonis*, repetitam in libro bonae frugis pleno: Verſuch über einige Gegenſtände aus der Mythologie der Griechen und Römer, Lipſiae, ap. Dyck. 1794. 8. Nr. IV. Annaeum autem Cornutum, quem olim Phurnutum Viri docti appellavere, c. XV περὶ τῶν Χαρίτων comparanti manifeſtum erit, ex eodem eum fonte hauſiſſe, ut Stoicum, unde Seneca ſua depromſit. Vide Cornutum in Thom. Galei Opuſc. mythol. p. 161 ſq. Amſtelod. 1688. 8.

5. *Ideo ridentes: eſt aliqua tamen maioris dignatio, ſicut promerentium.* Cum Rubenio ap. Gronov. ad h. l. de Aglaja natu maxima expono, quae promerentes refert, et maior dignationem aliquam prae ſororibus obtinet. *quia incorrupta — ſancta, in quibus — adſcripti* i. e. quia omnes a quacunque corporis animique labe atque macula liberae nihil habent in ſe vinculi cuiuslibet. Voces: *in quibus* non ſeparandae ſunt, ſed jungendae cum voce *omnibus* ſc. virginibus his. Lipſius ad *veſtes* referre maluit, quia *beneficia conſpici volunt*. Huetus margini editionis qua utebatur, adſcripſerat: nempe qui accipiunt, non qui dant. At ſpectant haec utique ad virgines, quae volunt, ut beneficia magni aeſtimentur.

Digitized by Google

maioris dignatio, ſicut promerentium. Vultus hilares ſunt, quales ſolent eſſe qui dant, vel accipiunt beneficia. Iuvenes: quia non debet beneficiorum memoria ſeneſcere. Virgines: quia incorrupta ſunt, et ſincera, et omnibus ſancta, in quibus nihil eſſe alligati decet, nec [d] adſcripti: ſolutis itaque tunicis utuntur: pellucidis autem, quia beneficia conſpici 6volunt. Sit aliquis usque eo Graecis emancipatus, ut haec dicat neceſſaria: nemo tamen erit, qui etiam illud

Gron. reſtitui. Plurimi enim habent: *ſervat. Ideoque eſt aliqua tamen maioris dignatio, ſicut promerentium vultus.* In primo palat. *Ideo ridentes quia promerentium vultus hil. ſunt, et qui dant et qui accipiunt beneficia.* Tò *ridentes* haud abeſſe poteſt: quare *ridentes* ſint, dicturus erat, quod participium non poterat non repetere, ſicut et mox *τὸ iuvenes* et *virgines* repoſuit. Poſt *promerentium* punctum maximum poſui, ſuadente Rubenio apud Gron. Ita non neceſſe eſt, ut verba: *quales ſolent eſſe, qui — beneficia*, auctore Gronovio expungantur. Gronovius diverſa et ea haud ſpernenda, ut erat vir elegantiſſimi iudicii, criſi uſus eſt, cui tamen adſtipulari non poſſum. Nam verba: *ideo ridentes* pro interpretatione manifeſta habens ſcribendum putat: *pulcherrimus ſi cohaeſit et vices ſervat. Ideo eſt aliqua amoeniοris dignatio, ſicut promerentium vultus hilari ſunt. Iuvenes* etc. Vulgata lectio erat: *ſervavit. Ideo ridentes: quia promerentium vultus hilari ſunt, quales ſolent* etc. d. *adſcripti.* Sic omnes fere codd. mſſ. et edd. i. e. obligati, adeoque formulis concepti, coacti. Eraſmi editio tertia habet: *aſtricti*, quod etiam praetulit Mitſcherlich ad Horat. Carm. I, 30, 6. Doctius tamen eſt illud, quod cum Gron. tuemur. *Adſcriptus* eſt obligatus, mancipatus: de Ira III, 20. de Benef. VII, 7.

6. *ut haec dicat neceſſaria* i. e. has explicationes allegoricas. *Heſiodus*, quem Graecorum poetarum poſt Homerum celeberrimum circa Olymp. XX floruiſſe nuper Vir praeſtantiſſ. I. H. Voſs in libello doctiſſimo: Alte Weltkunde p. XVI ſqq. docuit, in Theogon. 907 ſq. *interpretationem* ſc. allegoricam. *deflectit* quisque. *quam — quod voluit* etc. Sequitur in his Seneca opinionem iam Herodoto II, 53 ut veriſimile fit, probatam, Homerum et Heſiodum *τοιῆσαι θεογονίην Ἕλλησι καὶ τοῖσι θεοῖσι τὰς ἐπωνυμίας δόντας* etc. Sed locus iſte Herodoti Criticis recentioribus diſſentiendi de ſenſu verborum

Digitized by Google

illud ad rem iudicet pertinere, quae nomina illis Heſiodus impoſuerit. Aglaian maximam natu appellavit, mediam Euphroſynen, tertiam Thalian. Horum nominum interpretationem, et prout cuique viſum eſt, deflectit, et ad rationem aliquam conatur perducere: quum Heſiodus puellis ſuis, quod voluit, nomen impoſuerit. Itaque Homerus uni mutavit, 7

Paſi-

rum iſtorum anſam praebuit, aliis quippe Heſiodum verſibus tantum theogoniam, quam conditam inveniſſet, expreſſiſſe, aliis condidiſſe contendentibus. Cf. Wolfii Prolegom. ad Homer. p. LIV.

7. *Itaque Homerus* Il. XIV, 267 *uni* Gratiae *mutavit* nomen. Somno uxorem dedit eam Iuno. Euſtath. ad Hom. l. l. de gratia, qua ſomnus apud omnes homines floret, cogitat. Seneca putaſſe videtur, mythologiae unum ſyſtema inter Graecos ſemper obtinuiſſe, quum tamen veri ſimillimum ſit, vel ex hac Gratiarum hiſtoria fabulari, et ſyſtemata haec non eadem ubique nec ſemper fuiſſe, et pluribus locis diverſisque nominibus parentibusque floruiſſe cultasque eſſe Gratias. Ceterum poetis libertatem in iis diis, qui ſollemni religione non eſſent ſacrati, varie tractandis, eſſe conceſſam, nemo infitias iverit. Quis *alius* ille *poeta* ſit, ignoramus. *ſpiſſis auro phrygianis* ſc. veſtibus, quas Virgil. Aen. III, 483 *picturatas auri ſubtemine*, XI, 775 ubi cf. Heyne V. S. *ſinus criſpantes*, et Horat. IV Carm. 9, 14 *aurum veſtibus illitum* appellat. Haec ſtamini ſubtemen aureum, fila aurea intexendi, bracteas aureas ac lamellas inſerendi ſtaminibus cum ſubtemine, ratio in Phrygia inventa eſt: unde opus phrygionium et textores phrygiones. Cf. Io. Beckmanni Beyträge zur Geſchichte der Erfindungen To. III. p. 64 ſq. et 228. Simplicitatem itaque poëta ille reliquerat onerans Gratiam veſtibus tam pretioſis barbarisque. Turnebus tamen, Lipſio aliisque aſſentientibus, quum diverſam lectionem *phryxianis* (et apud Plin. N. H. VIII, 48 obviam) praetuliſſet, de villoſa veſte, la friſe, ideoque de craſſa interpretari maluit: praeiverat iam Eraſmus ex parte. *Sed quia pictori — eſt*: at is non e praeceptis Stoae Gratias ut beneficiorum ideas allegori-

Digitized by Google

Pasithean appellavit, et in matrimonium produxit, ut scias illas Vestales non esse. Inveniam alium poëtam, apud quem praecingantur, et spissis auro Phrygianis prodeant. Ergo et Mercurius una stat: non quia beneficia e ratio commendat vel oratio, sed quia 8 pictori ita visum est. Chrysippus quoque, penes quem subtile illud acumen est, et in imam penetrans veritatem, qui rei agendae causa loquitur, et verbis non ultra, quam ad intellectum satis est, utitur, totum librum suum his ineptiis replet: ita ut de ratione dandi, accipiendi, reddendique beneficii pauca admodum dicat: nec his fabulas, sed haec fabulis in- 9 serit. Nam praeter ista quae Hecaton transcribit, tres Chrysippus Gratias ait Iovis et Eurynomes filias esse: aetate autem minores quam Horas, sed meliuscula facie, et ideo Veneri datas comites. Matris quo-

e. *ratio commendat vel oratio.* Sic praestant omnes codd. mss. et edd. ante Muretum, qui διττογραφίαν hic suspicans, pro lubitu suo scilicet, scribi iussit: *commendat oratio*, voculis *vel ratio* expunctis. Pincianus emendaverat: *ratio commendat*, reiectis voculis, *vel oratio*. v. Mureti Var. Lect. XV, 16 (in Iani Gruteri Lampade crit. Vol. II. p. 1149). Gruterus cum Lipsio et Gron. Muretum sequuti sunt. Equidem nullam causam reperi, cur codd. relinquerem, quum et ratio et oratio Mercurio propriae sint. cf. Horat. Carm. I, 10.

gorizantis, sed artis suae, quae iussit, ut deo deam jungeret eum commendantem, pinxisse videri debet. Spectant autem haec ad morem artificum antiquorum, deas allegoricas diis heroibusque significanter addendi, e. c. victoriolas, genios, gratias, nunc in vulgus notum. Gratias cum Mercurio consociasse veteres, ut eius orationi blandimenta parárent, monuit quoque Plutarch. de Auditione p. 146. c. 8. To. VII Opp. ed. Hutten. Ceterum quae noster hic ait de *Chrysippo* († circa 200 ante Christ.) confirmata reperies a scriptoribus, quos Fabric. Bibl. graec. Vol. III. p. 546 Harles. ed. laudavit. Cf. eundem ibique p. 563 de *Hecatone* Rhodio, Panaetii discipulo.

Digitized by Google

quoque nomen ad rem iudicat pertinere. Eurynomen enim dictam, quia late patentis f matrimonii sit, beneficia dividere: tanquam matri post filias soleat nomen imponi, aut poëtae vera nomina reddant. Quemadmodum nomenclatori memoriae loco audacia est: et cuicunque nomen non potest reddere, imponit: ita poëtae non putant ad rem pertinére, verum dicere, sed aut necessitate coacti, aut decore corrupti, id quaeque vocari iubent, quod belle facit ad versum. Nec illis fraudi est, si g aliud quid in censum detulerunt: proximus enim poëta suum illa ferre nomen iubet. Hoc ut scias ita esse, ecce Thalia, de qua quum maxime agitur, apud Hesiodum Charis est, apud Homerum Musa.

IV. Sed

f. *matrimonii* omnium codd. lectio. Muretus ex Erasmi coniectura dedit: *patrimonii*. Ignorasse autem videntur, et de matre uxoreve hoc nomen in usu fuisse. Nemo de patrimonio usurpavit. Si quid vitii inest, latet in *patentis* fort. *partientis*: cf. not. g. *aliud quid* Muretus emendavit a Gronovio de pecunia veteri IV, 1. p. 260 probatus. Antea apud Erasmum erat: *aliquid*. Recte habent sequentia: *In censum det* i. e. ut verum in medium attulerunt, servos *nomenclatores* dominis suis nomina civium suggerentes imitati.

9. *Eurynomen — matrimonii sit.* Conieci *partientis* ab *εὐρὺς* et *νέμεσθαι* partiri: sensu tunc melius procedente: nam si *late patens* versio fit vocis Εὐρυνόμης, compositi priorem partem modo vertit, non posteriorem. Quoniam vero filiae beneficia dividunt; mater, secundum philosophum etymologum, nomen suum nacta est *late partiens* sc. mater. Saltem Chrysippus ad Eurynome nomen substantivum *μήτηρ* assumsisse videtur, quae late partitur. Annaeus autem Cornutus p. 162 de natura deorum deduxit ab *εὐρὺς* et *νόμος* possessio, *κλῆρος*.

10. *Hoc ut — Hesiodum* Theogon. 907. — *Homerum Musa.* Apud Homerum non occurrit, sed ap. Hesiod. Theog. 77, si modo Hesiodi sunt versus, Musa huius nominis: sed Il. σ, 39 Nereïs: nec noviisse poterat Thaliam Musam, quippe quae Comoediae praeesse dicebatur, quod tamen egregie

Digitized by Google

IV. Sed ne faciam, quod reprehendo, omnia ista, quae ita extra rem sunt, ut nec circa rem quidem sint, relinquam. Tu modo nos tuere, si quis mihi obiiciet, quod Chrysippum in ordinem coëgerim, magnum mehercule virum, sed tamen Graecum, cuius acumen nimis tenue retunditur, et in se saepe replicatur: etiam quum agere aliquid videtur, pungit,

gie observante Heynio (Opusc. acad. To. II. p. 310) ante Olymp. LIV et LXI factum non est. Vno tantum loco ap. Homer. Odyss. ω, 60 novenarius Musarum numerus occurrit, qui Heynii memoriam Obss. ad Il. α princip. fugit, etsi laudaverat eum Opusc. acad. l. l.

1. *quod Chrysippum in ordinem coëgerim* i. castigaverim. Apud Livium, Senecam et Plin. iuniorem al. obvia haec loquendi formula est, a militia haud dubie ducta. *Sed tamen Graecum.* Ciceronis iam tempore macula levitatis Graecis adhaesit et ineptiarum: cf. Cic. de Orat. II, 4. Nec Iuvenalis meliorem de iis sententiam aevi sui expressisse putandus est, quum Graeciam mendacem Sat. X, 174 appellat, ut cetera satis nota omittam. Ipse adeo Polybius VI, 56, 13 sq. levitatem Graecorum damnat cum Romanis comparatorum. *Chrysippum* autem interdum caruisse gravitate philosopho utique dignissima, et nimiam habuisse argutandi cupiditatem hinc patet. Abreptus eo fuisse videtur polygraphia Diogeni Laert. VII, 182 memorata, et studio poetarum, quorum sententiis verbisque opera sua oppleviſse insimulabatur ab adversariis: cf. Valcken. Diatribe p. 28. 29. Nec istam facetiam, a nostro, §. 4, allatam aliunde quam a poeta quodam in librum suum transtulisse videtur, quem scimus ab eius adversario Apollodoro incusatum tantopere compilasse aliorum scrinia, ut, si tollantur aliena, vacua illi charta relinquatur. Cf. Diog. Laert. l. l. Sed ne simus iniquiores iusto in hunc heroem Stoae, impediunt laudes testium locupletium, Ciceronis aliorumque, qui prudentibus eum scriptis suis porticum fulsisse memorant. Vide Diog. Laert. VII, 183 ibiq. Menag. *etiam quum agere* etc. Huetus margini adscripserat: attente, studiose, data opera tractare.

Digitized by Google

git, non perforat. Hoc vero quod acumen est? De beneficiis dicendum est, et ordinanda res, quae maxime societatem humanam alligat: danda lex vitae, ne sub specie benignitatis inconsulta facilitas placeat; ne liberalitatem, quam nec deesse oportet, nec superfluere, haec ipsa observatio restringat, dum temperat: docendi sunt libenter accipere, libenter red- 3
dere, et magnum ipsis certamen proponere, eos quibus obligati sunt, re animoque non tantum aequare, sed vincere: quia, qui referre gratiam debet, nunquam consequitur, nisi praecessit. hi docendi sunt nihil imputare: illi plus debere. Ad hanc honestissi- 4
mam contentionem, beneficiis beneficia vincendi, sic nos adhortatur Chrysippus, ut dicat, verendum esse, ne, quia Charites Iovis filiae sunt, [a] parum se grate gerere, sacrilegium sit, et tam bellis puellis fiat iniuria. Tu me aliquid eorum doce, per quae be- 5
nefi-

a. *parum se grate gerere, sacrilegium sit.* Ita codex Naz.: sicque Muretus Var. Lectt. XII, 1 quum in vett. libris invenisset, *parum sacrate*, emendavit: *p. se grate g.* Erasmus in priore editione dederat: *putemus certe parvum in genere sacrilegium:* sed postea inveniens in codice mss. *Putemus parum sacrate gerere sacrilegium et tam* etc., placuit sibi in hac divinatione: *ut putemus contra patrem gerere sacril., si —.* Itaque a docta marginali nota nos liberat cod. Naz.

5. *Tu — doce.* Huetus adscripserat: Chrysippum alloquitur. *obliviscantur.* Vetus monitum, et quod Chiloni (uni e septem sapientibus) tribuitur: eius nomine Ausonius (p. 149 bip.) ita versibus comprehendit: Tu bene si quid facias, non meminisse fas est: Quae benefacta accipias, perpetuo memento. L. *beneficiorum novas tabulas.* Iam inde a Solone notae sunt hae novae tabulae, quae veteribus debitis vel prorsus vel ex parte expunctis, in Antiquitatis Rebuspubl. in novum ordinem redigendis fieri interdum solebant. Hinc pro oblivione h. l. usurpatur. Cf. Ernesti Clav. Cic. s. v. Tabula.

Digitized by Google

neficentior, gratiorque adverſus bene merentes fiam, per quae obligantium, obligatorumque animi certent, ut qui praeſtiterint, oblivíſcantur, pertinax ſit memoria debentium. Iſtae vero ineptiae poëtis relinquantur: quibus aures oblectare propoſitum eſt, 6 et dulcem fabulam nectere. At qui ingenia ſanare, et fidem in rebus humanis retinere, memoriam officiorum ingerere animis volunt, ſerio loquantur, et magnis viribus agant: niſi forte exiſtimas, levi ac fabuloſo ſermone, et anilibus argumentis, prohiberi poſſe rem perniciosiſſimam, beneficiorum novas tabulas.

V. Sed quemadmodum ſupervacua transcurram, ita exponam neceſſe eſt, hoc primum nobis eſſe diſcendum, quid accepto beneficio debeamus. Debere enim dicit ſe alius pecuniam quam accepit, alius conſulatum, alius ſacerdotium, alius provinciam. Iſta autem ſunt meritorum ſigna, non merita. Non poteſt beneficium manu tangi: [a] res animo geritur. 2 Multum intereſt inter materiam beneficii, et beneficium. itaque nec aurum, nec argentum, nec quidquam eorum quae [b] a proximis accipiuntur, beneficium

a. *res animo geritur.* Egregie Gronov. ſic legendum ſuaſit, codice Naz. dante, *manu tangiles animo g.* Ex illo corrupto *les*, ait G., vulgatae edd. et alii libri *ſed* fecerunt, quum debuiſſent *res*. Vlcus addit ulceri qui *ſolo animo cernitur* habet. b. *a proximis.* Ita pal. tres. Codex autem Naz. *quae proximis.* In *proximis* omnes codd. Grut. conſpirant. Modius Ep. 29 Novantiquarum lectt. (in Gruteri Lampad. crit. Vol. V. p. 79) in membranis invenerat:

V. Vsque ad caput XI diſſerit de eo, quod debeamus, et quid beneficium ſit.

1. *res animo geritur* i. e. Gronovii verbis ut utar, in benefaciendo: vel tota res beneficii geritur animo. De mente voluntateque, qua beneficium datur, ſermo eſt, non de materia, ſigno beneficii.

Digitized by Google

cium est, sed ipsa tribuentis voluntas. imperiti autem id, quod oculis incurrit, et quod traditur possideturque, solum notant: contra, illud quod in re carum atque pretiosum est, parvi pendunt. Haec quae 3
tenemus, quae adspicimus, in quibus cupiditas nostra haeret, caduca sunt; auferre ea nobis et fortuna, et iniuria potest: beneficium vero, etiam amisso eo quod datum est, durat. Est enim recte factum, quod irritum nulla vis efficit. Amicum a piratis red- 4
emi: hunc alius hostis excepit, et in carcerem condidit. non beneficium, sed usum beneficii mei sustulit. Ex naufragio alicui raptos, vel ex incendio liberos reddidi: hos vel morbus, vel aliqua fortuita iniuria eripuit: manet etiam sine illis, quod in illis datum est. Omnia itaque, quae falsum beneficii no- 5

 men

rat: *quae proxemis* i. e. ab amicis cognatisve, hi enim talia beneficia dare solent. Iam quum vocula *a* multis codd. deesset, et *a proximis* s. *proximis* otiosum, quin sensu cassum videretur; Lipsius, Modius et Gruterus, adeoque ipse Gron. locum pro corrupto habuere. Modius *quae pro Xeniis*, Lipsius Gronoviusque *pro summis* praetulerunt divinando. Vtrumque, et vulgata et Lipsiana lectio, bene stare potest: ut sit sensus vulgatae: non id quod ab amicis cognatisve datur, beneficium est: huius vero, munera vel summa. Causa autem vulgatam deserendi nulla subest.

3. *Est enim recte factum.* Cicero de Offic. I, 3, 4 ed. Heusing. Perfectum, ait, officium rectum opinor, vocemus, quod Graeci κατόρθωμα vocant. Opponitur commune officium, τὸ καθῆκον μέσον, officium medium. Recte facta s. κατορθώματα a virtutibus ipsis proficiscuntur, ab iisque praescribuntur; quod aliter fieri putabant Stoici in officio medio. Recte facta sunt itaque virtutum functiones, ut sapere, iusta agere. (Κατορθώματα δ' εἶναι τὰ κατ' ἀρετὴν ἐνεργήματα, οἷον τὸ φρονεῖν, τὸ δικαιοπραγεῖν.) Haec et similia sunt sola in potestate nostra sita, τὰ ἐφ' ἡμῖν, quae nulla vis efficit irrita: de quibus egit Stobae. Ecl. Eth. lib. II, c. 8: coll. II, 7 p. 159 ed. Heeren.

5. *Omnia itaque — explicat*, quae tamen, etsi pro bene-

Digitized by Google

men ulurpant, miniſteria ſunt, per quae ſe voluntas amica explicat. Hoc quoque in aliis rebus evenit, ut 6 aliubi ſit ſpecies rei, aliubi ipſa res. Imperator aliquem torquibus, murali, et civica donat. quid habet per ſe corona pretioſum? quid praetexta? quid faſces? quid tribunal, et currus? nihil horum honor eſt, ſed honoris inſigne. Sic non eſt beneficium id, quod ſub oculos venit, ſed beneficii veſtigium et nota.

VI. Quid eſt ergo beneficium? Benevola actio tribuens gaudium, capiensque tribuendo, in id quod facit prona, et ſponte ſua parata. Itaque non quid fiat, aut quid detur, refert, ſed qua mente: quia beneficium non in eo quod fit aut datur, conſiſtit, 2 ſed in ipſo dantis aut facientis animo. Magnum autem eſſe inter iſta discrimen, vel ex hoc intelligas licet, quod beneficium utique bonum eſt: id autem quod

beneficiis ipſis habentur, materia eorum ſunt, ideoque nomen beneficiorum mentiuntur. Sic ſaepe nubem pro Iunone amplectuntur imperiti, ceremonias, ritus cultumque pro ipſa colunt religione, et quod nos dicimus, formam pro re ipſa ſuſpiciunt.

6. *corona murali* qui primi in urbe expugnanda murum adſcendiſſent. Liv. 26, 48. *et civica* e fronde querna, unde quercus civilis ap. Virg. Aen. VI, 772, cum inſcriptione, ob civem ſervatum: ſpectacula ineunti etiam ab Senatu aſſurgebatur. Plin. N. H. 21, 4. Vid. not. ad I, 26, 5 de Clementia. *praetexta* i. limbo purpureo circumdata toga alba, magiſtratuum ſuperiorum inſigne. Cf. Erneſti Clav. Cic. h. v. *curſus* triumphantium.

2. *quod beneficium utique bonum eſt.* Stoice hoc capias. Bona autem ſunt ea, quae in poteſtate noſtra ſunt, quae virtutes complectuntur, ideoque honeſta, proba, decora ſunt. Iam quum beneficium et accipienti et danti gaudium efficiat, ad finem pertinet, eſt enim actio, ideoque ἀγαθὸν τελικόν. Cf. Stobaei Ecl. ethic. II, 7 p. 90 ſq. 100. 136 ubi tamen legendum

Digitized by Google

quod fit aut datur, nec bonum nec malum est. Animus est, qui parva extollit, sordida illustrat, magna et in pretio habita dehonestat: ipsa, quae appetuntur, neutram naturam habent, nec boni, nec mali. refert, [a] quo ille rector impellat, a quo forma datur rebus. Non est ergo beneficium ipsum, quod numeratur, aut traditur. sicut nec in victimis quidem, licet opimae sint, auroque praefulgeant, deorum est honos; sed pia ac recta voluntate venerantium. Itaque boni etiam farre ac [b] fitilla religiosi sunt; mali rursus non effugiunt impietatem, quamvis aras sanguine multo cruentaverint.

B 3 VII. Si

a. *quo ille rector impellat.* Cum Grutero et Gronovio ex optimis codd. reposui. Antea: *quo illa rector animus* impellat. b. *fitilla* libri plerique praestant: praeferunt Muretus Var. Lectt. XII, 1 Gruterus, Lipsius et Gronov. Est multis genus: Erasmus habet: *farre ac fictili*: quod equidem praeferrem, nisi scirem, difficilia in lectionis diiudicatione esse plerumque praeferenda, etsi Senecam obsoletas voces non frequentasse constat. Ceterum *Dei fictiles* occurrunt ap. Propert. IV, 1, 5 Fictilibus crevere Deis haec aurea templa; et fictilis Iupiter et Hercules a Tarquinio Prisco facti memorantur Plinio 14, 13. 35, 12 etc.

dum est Schneidero monente, e Luciani Schol. VII. p. 79 bip. τό, τε γὰρ τελικὸν ἀγαθὸν λέγεσθαι τέλος ἐν τῇ Φιλοσυνθεσίᾳ. *id autem — malum est.* Haec sunt τὰ ἀδιάφορα, indifferentia, s. neutra, de quibus disserit Stob. II, 7 p. 142 sq. *quo ille rector* τὸ ἡγεμονικὸν, animus κατ' ἐξοχήν, quod ait Porphyrius Io. Stob. Ecl. lib. I. c. LII. p. 836, ὡς ἂν ἄρχοντος χώραν ἔχειν ὑπειλήφεσαν, τὰ δὲ ἄλλα μέρη ἐν ὑπηρέτου τάξει ἀπεδίδοσαν sc. Stoici οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς.

3. *auroque praefulgeant.* Nempe in cornibus et fronte: quod vel ex Homero Virgilioque notum est, e. c. Odyss. γ, 382. Aen. IX, 626. Addas Plin. N. H. 33, 3: Deorum honori in sacris nihil aliud excogitatum, quam ut auratis cornibus hostiae, malores duntaxat, immolarentur. *sed pia — venerantium.* Hinc Publ. Syrus vers. 701: purus deus non planas adspicit manus. Similia multa colligere, ut nota, nihil attinet.

Digitized by Google

VII. Si beneficia in rebus, non in ipsa benefaciendi voluntate consisterent; eo maiora essent, quo maiora sunt, quae accipimus. Id autem falsum est. nonnumquam magis nos obligat, qui dedit parva magnifice: qui regum aequavit opes animo: qui exiguum tribuit, sed libenter: qui paupertatis suae oblitus est, dum meam respicit: qui non voluntatem 2 tantum iuvandi habuit, sed cupiditatem: qui accipere se putavit beneficium, quum daret: qui dedit 3 tamquam recepturus, recepit tamquam non dedisset: qui occasionem, qua prodesset, et occupavit et quaesivit. Contra ingrata sunt, ut dixi, licet re ac specie magna videantur, quae danti aut extorquentur, aut excidunt, multoque gravius venit, quod facili, 3 quam quod plena manu datur: exiguum est quod in me contulit, sed amplius non potuit. At hic quod dedit, magnum est: sed dubitavit, sed distulit, sed quum daret, gemuit, sed superbe dedit, sed circumtulit, et placere ei, cui praestabat, noluit. ambitioni dedit, non mihi.

VIII.

a. *tamquam recepturus.* Omnium codd. lectio est. Negativam tamen praestat Vincentius Bellovac. l. l. Erasmus quoque tenuit, et elegans est lectio. Sed qui dedit beneficia tamquam recepturus, libenti animo id facere solet: negativa itaque abesse recte potest. Egregie observat Gron., accipienda haec verba esse non ex more sapientis, sed ex more vulgi.

1. *nonnumquam magis* etc. Eandem sententiam promsit Aristot. de Moribus IV, 2 med., et quis philosophus non? Exempla habes apud Aelian. V. H. I, 31 et alia apud Plutarch. in Artaxerxe. Egregium exemplum est apud Evangel. Marcum XII, 41 — 44 et Lucam XXI, 1 — 4 de vidua, quae omnia sua pauperibus dederat etc.

2. *occupavit* praevenit aut praevertit. L. *excidunt*, est quod c. 1, 7 dixit, ut a nesciente accepit. L. Similia habet Plutarch. de vitioso pudore c. 7. Vol. X. p. 171 Opp. Hutten.

3. *circumtulit*, ostentavit, ut in pompa. L.

Digitized by Google

VIII. [a] Socrati quum multa multi pro ſuis quisque facultatibus offerrent: Aeſchines pauper auditor, Nihil, inquit, dignum te, quod dare tibi poſſim, invenio, et hoc uno modo pauperem me eſſe ſentio. Itaque dono tibi quod unum habeo, Me ipſum. Hoc munus rogo qualecunque eſt, boni conſulas, cogitesque alios, quum multum tibi darent, plus ſibi reliquiſſe. Cui Socrates, Quid ni tu, inquit, mihi 2 magnum munus dederis, niſi forte parvo te aeſtimas? Habebo itaque curae, ut te meliorem tibi reddam quam accepi. Vicit Aeſchines hoc munere Alcibiadis parem divitiis animum, et omnem iuvenum opulentorum munificentiam.

IX. Vides quomodo animus inveniat liberalitatis materiam, etiam inter anguſtias? Videtur mihi dixiſſe: Nihil egiſti fortuna, quod me pauperem eſſe voluiſti: expediam nihilominus dignum huic viro munus: et quia de tuo non poſſum, de meo dabo. Neque eſt quod exiſtimes, illum vilem ſibi fuiſſe, qui

a. *Socrati* etc. Vincentius Bellovac. in Speculo hiſt. IV, 92 memoriter e noſtro haec ſic attulit: Socrati quum caeteri diſcipuli plura offerrent, Aeſchines pauper ſe ſolum obtulit, dicens etc.

1. *Socrati* etc. Idem narrat Diog. Laert. II, 34: Αἰσχίνου δὲ εἰπόντος, Πένης εἰμὶ καὶ ἄλλο μὲν οὐδὲν ἔχω, δίδωμί σοι ἐμαυτόν· Ἆρ' οὖν, εἶπεν, οὐκ αἰσθάνῃ τὰ μέγιστά μοι διδούς; De hoc *Aeſchine* ſocratico cf. Bruckeri Hiſt. crit. Philoſ. Vol. I. p. 574, qui recte monet, Senecam haec ornaſſe, quandoquidem conſtet, ne ab *Alcibiade* quidem munera accepiſſe Socratem. Sed ſaepius iam vidimus, Senecam in iis quae ad hiſtoriam ſpectant, non ſatis cautum egiſſe criticum. Vide Meiners Geſchichte der Wiſſenſchaften Vol. I. p. 359. *et hoc uno modo*: paupertatem ſuam aequo animo tulerat: nunc quum Socratis diſciplina uti ſe non poſſe putaret, niſi munus afferret, egeſtatem ſenſit. De eius paupertate multi ſunt veteres, e. c. Diog. Laert. l. l.

Digitized by Google

pretium se sui fecit: ingeniosus adolescens invenit,
2 quemadmodum Socratem sibi daret. — [a] Non quanti quaeque sint, sed a quali dentur, perspiciendum. — Callidus non difficilem aditum praebet immodica cupientibus: spesque improbas, nihil re adiuturus, verbis fovet. At peior, opinor, qui lingua asper, vultu gravis, cum invidia fortunam suam explicavit. — Colunt enim, detestanturque felicem, et, si po-
3 tuerint, eadem facturi odere facientem. — Coniugibus alienis [b] nec clam quidem, sed aperte ludibrio habitis,

a. *Non quanti quaeque sint* etc. Rud. Agricola, notante Grutero, suspicabatur, multa hic in omnibus exemplaribus desiderari. Quae nimirum deinceps sequuntur ad finem usque capitis, nihil sunt praeterquam egregiae statuae lacera membra, aut verius frusta: quod et animadvertit Muretus. Quae autem mali huius origo fuerit, facile est intelligere. Quum enim Senecae opera iam vivo auctore multorum lectione et admiratione celebrata (cf. Quintil. Inst. Orat. X, 1, 126 sq. ed. Gesn.) post mortem, inprimis medio aevo, in scholis praelegi solerent (quod Io. Sarisberiensis, Vincentius Bellovacensis, Roger Baco aliique testantur); non mirandum est, quod eius operibus multa similia, dissimilia etc. adderentur a lectoribus, magistris, discipulis, in textum haud ita multo post, ut fit, a librariis recepta. b. *nec clam quidem* et mox *mali moris* omnes codd. mss. praebent, pro usitatiore: *malorum m.*: bene defendit Gron. contra eos, qui *rust. inhumanus ac malevolus*, aut *male morus* habent. Mox *annua* codd. optimi dant: alii *acmulum*.

2. *Callidus.* Defectum odoror, et fuit de iis, qui donaturi, fallunt. Alter, inquit, benigne respondet, et dicit, non donat: alter ostendit opes, non communicat. L. Transisse autem Seneca videtur ad abundantiam s. copiam ingratorum, et ideo ad vitia, quibus aevum suum scateret, comprimenda, quorum tamen maximum sit ingratus animus.

3. *Coniugibus* etc. De his laciniis, quae quomodo huc pertineant, dicere difficile est, cf. Var. Lect. Desunt certe nonnulla, addita sunt alia, Senecae aliena. Sequitur autem excursio, sive *παρέκβασις* in aevi sui mores corruptos, sed cui, recte observante Lipsio, alia

Digitized by Google

habitis, ſuas aliis permiſere. Ruſticus, inurbanus, ac mali moris, et inter matronas abominanda conditio eſt, ſi quis coniugem in ſella proſtare vetuit, et vulgo admiſſis inſpectoribus vehi undique perſpicuam. Si quis nulla ſe amica fecit inſignem, nec alienae uxori 4 annua praeſtat, hunc matronae humilem, et ſordidae libidinis, et ancillariolum vocant. c Inde decentiſſimum ſponſaliorum genus, adulterium: et in conſenſu vidui coelibatus, nemo uxorem duxit, niſi qui abdu-

c. *Inde decentiſſimum.* Probo cum Pinc. et Grutero: codd. mſſ. vel *Indecentiſſimum*, vel *inde certiſſimum*, vel *inde centeſimum* exhibent.

alia occaſio et caput fuit. *et inter — conditio eſt* i. e. quem matronae abominari debent, ſolent. *conditio* eſt noſtrum Parthie. Exempla quaedam huius vocis attulit Gronov. Obſſ. I, 6 p. 48 ed. lipſ. et Drakenborch. ad Liv. III, 45. *ſi quis — in ſella* geſtatoria ſ. cathedra, qua matronae portabantur, ſuccollabantur. Sella a duobus baiulis portata quum ſaepe ſine velamentis eſſet, ab omni parte patebat. Cf. poſt Lipſium in Elector. I. c. 19 Böttigeri Sabina p. 427 ſq.

4. *amica ἑταίρᾳ* meretrice. Ab antiqua igitur ſimplicitate morum tantopere defecerunt Romani, ut quod Horatii aetate probri loco eſſet, nunc honori duceretur: cf. Horat. Serm. 2. *nec alienae — praeſtat* h. e. niſi annuo ſumtu ſuperbiam eius inſtruit et uſum redimit. cf. de Clementia I, 15, 1. *Ancillariolum* ancillarum amoribus deditum. Martialis XII, 58: Ancillariolum tua te vocat uxor, et ipſa Lecticariola eſt: eſtis, Alauda, pares. L. Horatii (cf. Carm. II, 4) et Ovidii (Amor. II, 8, 9 ſq.) exempla docent, turpitudinem ancillarum amore contrahi publicam fuiſſe opinionem. Sed tempora mutantur! *ſponſaliorum*, initium et gradus ad matrimonium et quaſi *ſponſalia* (contractus matrimonii) adulterium. L. *vidui coelibatus* mutuo utrimque conſenſu et foedere ſolvunt coniugium divertendo: tum liberi ſcilicet iunguntur. *qui abduxit*, palam ducit, quam a marito per adulterium clam abduxerat. L.

Digitized by Google

5 xit. [d] Iam rapta ſpargere, ſparſa rapaci avaritia recolligere certant: nihil penſi habere, paupertatem alienam contemnere, ſuam [e] quam ullum aliud vereri malum: pacem iniuriis perturbare, imbecilliores vi ac metu premere. Nam provincias ſpoliari, et nummarium tribunal, audita utrimque licitatione, alteri addici, non mirum: quando quae emeris, vendere gentium ius eſt.

X. Sed longius nos impetus evehit, provocante materia. Itaque ſic finiamus, ne in noſtro ſeculo culpa ſubſidat. Hoc maiores noſtri queſti ſunt, hoc nos

d. *Iam rapta ſpargere, ſparſa rapaci avaritia recolligere certant.* Sic reſinxit Lipſius ope cod. Naz. qui habet ſuperpictum voci *agri*, alias legi *rapaci* vel *acri*, in ceteris cum Pinc. conſpirat, qui habet: *ſparſa erant agri av.* Plenior codex fortaſſe exſpectari debet. e. *quam ullum aliud vereri malum* ſc. magis. Sic cum Grutero auxilio membranarum, inprimis codicis Naz. repoſui. Erasmus: *ſuam timere. Nullum aliud vereri malum, non parcere iniuriis* etc.

5. Avaritiam cum profuſione et luxu iunctam Salluſtius iam locis notiſſimis deſcripſerat, quem alii aevi ſui turpitudinem explicantes ſequuti ſunt. Cf. Meiners Geſchichte des Verfalls der Sitten und der Staatsverfaſſung der Römer, Lipſiae, 1782. *nihil penſi habere* i. e. divina humanaque contemnere. Locus Salluſtii a Lipſio citatus e Catilin. c. 12 contendi meretur. *pacem iniuriis* aut rapinis praeſidum *perturbare* et populos per ſe quietos in arma agere. *nummarium tribunal* intelligas cum Grutero de iudicibus, ideoque de iudiciis pecunia corruptis.

1. *Hoc maiores — ſunt.* Loca claſſica harum querelarum invenies a Meiners libr. laud. diligenter collecta. *nequitia* propr. de libidine venerea et luxuria dicebatur Ciceronis aetate, ſed poſtea omni morum innocentiae opponi ſolebat, atque doli, fraudis et malitiae nomen erat. Bene hoc obſervavit I. M. Heuſinger in Obſſ. antibarbar. eiusdem Emendatt. adiectis (Gothae 1761. 8.) p. 418 ſq. *At iſta* ſc. vitia, nequitiam etc. complectentia. Vitioſitas,

Digitized by Google

nos querimur; hoc posteri nostri querentur, eversos esse mores, regnare nequitiam, in deterius res humanas [a] et omne fas labi. At ista stant loco eodem, stabuntque, paululum dumtaxat ultro aut citro mota, ut fluctus: quos aestus accedens longius extulit, recedens interiore litorum vestigio tenuit. Nunc in adulteria magis, quam in alia peccabitur, abrumpetque fraenos pudicitia: nunc conviviorum vigebit furor, et foedissimum patrimoniorum exitium, culina: nunc cultus corporum nimius et formae cura, prae se ferens animi deformitatem: nunc in petulantiam et audaciam erumpet male dispensata libertas: nunc in crudelitatem privatam ac publicam ibitur, bellorumque civilium insaniam, qua omne sanctum ac sacrum profanetur. Habebitur aliquando ebrietati honor, et plurimum meri cepisse virtus erit. Non exspectant uno loco vitia: sed mobilia et inter se disentientia tumultuantur, pellunt invicem, fuganturque. Ceterum idem semper de nobis pronuntiare debebimus, malos

a. *et omne fas labi.* E cod. Naz., cui et alii codd. ap. Grut. respondent, cum Gron. recepi. Antea Erasmus et alii: *et in omne fas labi.* Cogitat autem res divinas humanasque s. divina et humana iura, omne sanctum ac sacrum, quod mox

sitas, ait, numquam deerit, sed diversas formas induet: quem v. c. vitium adulterii, viribus deficientibus, relinquerit, is edo bibaxque fiet etc. Iam Aristoteles haec observaverat Ethic. IX, 4 med. Senec. Epist. 47 fin. ait: Levis est malitia, saepe mutatur, non in melius, sed in aliud.

2. Si quis Catilinae, Sullae, Iulii Caesaris, Luculli, Hortensii al. vitae rationem saltem e Meinersii libro laud. cognitam habuerit, is facillime veritatem eorum, quae Seneca hic et multis aliis locis attulit, perspiciet.

3. *Ceterum — futuros esse.* Ea est Horatii Carm. III, 6, 46 querimonia: Aetas parentum, peior avis, tulit Nos nequiores, mox daturos Progeniem vitiosiorem. Antiquissima autem haec opinio

Digitized by Google

malos esse nos, malos fuisse, invitus adiiciam, et fu-
4 turos esse. Erunt homicidae, tyranni, fures, adulteri, raptores, sacrilegi, proditores: infra ista omnia ingratus est, nisi quod omnia ista ab ingrato animo sunt, sine quo vix ullum magnum facinus accrevit. Hoc tu cave, tanquam maximum crimen, ne admittas: ignosce tanquam levissimo, si admissum est. Haec est enim iniuriae summa: Beneficium perdidisti. Salvum est tibi ex illo, quod est optimum: dedisti.
5 Quemadmodum autem curandum, ut in eos potissimum beneficia conferamus, qui grate responsuri erunt: ita quaedam, etiamsi de illis male sperabitur, faciemus, tribuemusque, non solum si iudicabimus ingratos fore, sed si sciemus fuisse. Tanquam si filios alicui restituere potero, [b] magno periculo liberatos, sine

mox ait profanari. Mox *at ista stant* recte habet: *aut*, quod Codd. afferunt, est sollennis aberratio. Nec verba statim sequentia §. 3 adversantur: *non exspectant uno loco vitia; sed mobilia et inter se dissidentia tumultuantur.* Gruterus tamen propter haec verba censebat, illud *aut* pro *haud* esse accipiendum, addens: verum nec ego hic ullam vocem. Vos Scaligeri, vos Fabri, vos Dousae, vos Lipsii praeite quod censeam. Erasmus vulgatam tenuit. b. *magno periculo liberatos* sc. per me, *sine ullo meo* pro sana lectione optimor. codd. cum Gron. habeo. Erasmus et alii: *sine ullo meo incommodo.* Enimvero e margine esse in textum invecta: *Tanquam — non dubitabo*, putaverim: nam exemplum hoc non satis congruit orationis praecedentis nexui.

opinio est, iam apud Homer. Odyss. 2, 276 sq. obvia: luxu quippe aliisque vitiis, quae eum comitari solent, irruentibus. Cf. Ep. Senecae 97, 1 sq. Omne tempus, ibi ait, Clodios, non omne Catones fert. Menandri Comici verba eiusmodi habebis ap. Senec. Nat. Quaest. IV. praef. a Clerico in collectione fragm. Menandri omissa.

4. *infra ista omnia ingratus est.* Lipsius inter alia laudat Publii Syri versum huncce, 786: Dixeris maledicta cunota, quum hominem ingratum dixeris.

5. *ita quaedam.* Lipsius de Ciceronis 1 de Off. 16, 7 et 8 praecepto pari cogitat:

Digitized by Google

ſine ullo meo, non dubitabo. Dignum, etiam impendio ſanguinis mei tuebor, et in partem discriminis veniam: indignum, ſi eripere latronibus potero clamore ſublato, ſalutarem vocem homini non pigebit emittere.

XI. Sequitur ut dicamus, quae beneficia danda ſint, et quemadmodum. Primo demus neceſſaria, deinde utilia, deinde iucunda, utique manſura. Incipiendum eſt autem a neceſſariis. aliter enim ad animum pervenit, quod vitam continet: aliter, quod exornat, aut inſtruit. Poteſt in eo aliquis faſtidioſus eſſe aeſtimator, quo facile cariturus eſt, de quo dicere licet: Recipe, non deſidero: meo contentus ſum. Interim non reddere tantum libet quod acceperis, ſed abiicere. Ex his quae neceſſaria ſunt, 2
quaedam primum obtinent locum, ſine quibus non poſſumus vivere, quaedam ſecundum, ſine quibus non debemus, quaedam tertium, ſine quibus nolumus. Prima huius notae ſunt, hoſtium manibus eripi, et tyrannicae irae, et proſcriptioni, et aliis periculis, quae varia et incerta humanam vitam obſident. Quidquid horum discuſſerimus, quo maius 3
ac

tat: quidquid ſine detrimento poſſit commodari, id tribuatur vel ignoto. Ex quo ſunt illa communia, non prohibere aqua profluente; pati ab igne ignem capere, ſi qui velit; conſilium fidele deliberanti dare: quae ſunt iis utilia qui accipiunt, danti non moleſta.

XI. Vsque ad finem libri quae beneficia danda ſint, et quemadmodum, docet. Beneficia quae danda ſunt, quadrifariam dispertit. 1. *neceſſaria* c. XI, 4. 2. *utilia*. 3. *iucunda*. 4. *inprimis manſura*, ad cap. XII, 3. Similiter fere dividit Ariſtoteles Rhetoric. I. c. 5, 9 p. 68 Vol. IV bip.

1. *Interim* valet interdum. L.

3. *Quidquid — discuſſerimus*, repulerimus beneficiis noſtris. *ſubit enim* eos qui beneficia acceperint *cog.*, et quo maior fuerit metus iſto-

Digitized by Google

ac terribilius erit, hoc maiorem inibimus gratiam. Subit enim cogitatio, quantis ſint liberati malis: et lenocinium eſt muneris, antecedens metus. Nec tamen ideo debemus tardius quemquam ſervare, quam poſſumus, ut muneri noſtro timor imponat pondus. 4 Proxima ab his ſunt, ſine quibus poſſumus quidem vivere, ſed ut mors potior ſit: tanquam libertas, et pudicitia, et mens bona. Poſt haec habebimus coniunctione, ac ſanguine, uſuque, et conſuetudine longa, cara: ut liberos, coniuges, penates, ceteraque, quae usque eo animus ſibi applicuit, ut ab illis, 5 quam a vita divelli gravius exiſtimet. Subſequuntur utilia, quorum varia et lata materia eſt. Hic erit pecunia non ſuperfluens, ſed ad ſanum modum habendi parata: hic erit honor, et proceſſus ad altiora tendentium. nec enim utilius quidquam eſt, quam ſibi utilem fieri. Iam cetera ex abundanti veniunt, delicatos factura. In his [a] ſequemur, ut opportunitate

a. *ſequemur.* Sic Erasmus, antiquior quaeque editio et optimi codd. mſſ. Alii, *videamus.* Mox *aut pauci intra* optimi codd. ap. Grut. et Gron. Alii addunt: *pauci habent.*

iſtorum malorum, eo gratius eſt beneficium acceptum. *imponet pondus* i. gravius auctiusque faciet. L.

4. *mens bona:* ſpectat huc et illuſtrat Horatii verſus Epiſt. I, 1, 59 ſq.: Rex eris, aiunt (Stoici), Si recte facies. Hic murus aëneus eſt, Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa. *penates* domus paterna.

5. *Hic erit* i. ad haec beneficia pertinet. *nec enim —fieri* i. nullum beneficium utilius eſt, quam illud, quo nobismetipſis beneficia accipientibus commoda comparare poſſumus, quae tamen, quum ſint utilia, utique bona et honeſta eſſe oportet, ſecundum dogma ſtoicum perquam notum e Cic. de Off. libris. *Iam cetera* beneficia, quae *iucunda* vocaverat. *ex abundanti*, abundanter, abundantia, quibus carere poſſumus. Sic Seneca eiusque coaevi loqui ſolent: ex facili, ex toto, ex commodo loco adverbiorum. *opportunitate*, καιρῷ, tempore commodo, circumſtantia.

Digitized by Google

tate grata sint, ut non vulgaria, quaeque aut pauci habuerint, aut pauci intra hanc aetatem, aut hoc modo; quae etiamsi naturâ pretiosa non sunt, tempore aut loco fiant. Videamus quid oblatum maxime voluptati futu- 6
rum sit, quid frequenter occursurum habenti; ut toties nobiscum, quoties cum illo sit. Utique cavebimus, ne munera supervacua mittamus: ut feminae aut seni arma venatoria, aut rustico libros, aut studiis ac literis dedito retia. Aeque ex contrario circumspiciemus, ne, dum grata mittere volumus, suum cuique morbum exprobratura mittamus: sicut ebrioso vina, et valetudinario medicamenta. Maledictum enim incipit esse, non munus, in quo vitium accipientis agnoscitur.

XII. Si arbitrium dandi penes nos est, praecipue mensura quaeremus, ut quam minime mortale munus sit. Pauci enim sunt tam grati, ut quod acceperint, etiamsi non vident, cogitent. Ingratis quoque memoria cum ipso munere incurrit, ubi ante oculos est, et oblivisci sui non sinit, sed auctorem suum ingerit et inculcat. Eo quidem magis duratura quaeramus, quia nunquam admonere debemus: ipsae res evanescentem memoriam excitent. Libentius donabo ar- 2
gentum factum, quam signatum: libentius statuas, quam vestem, et quod usus brevis deterat. Apud paucos [a] post rem manet gratia: plures sunt, apud quos

a. *post rem manet gratia.* Sic emendavit Pincianus e conjectura. Gruterus invenit quoque in cod. Naz., sed emendatum alterius manu. Et sine ullo dubio recipi debebat. Erasmus et omnes codd. praeter istum habent: *post romanet gratia.*

6. *ut toties nobiscum sit.* Acumen horum verborum facile est intelligere. Quoties ille nostro beneficio utatur, toties beneficium ad nos quasi revertitur, ideoque ille nostri memor erit.

2. *argentum factum* in vasis

Digitized by Google

quos non diutius in animo sunt donata, quam in usu. Ergo si fieri potest, consumi munus meum no-
3 lo: exstet, haereat amico meo, convivat. Nemo tam stultus est, ut monendus sit, ne cui gladiatores aut venationem iam munere edito mittat, et vestimenta aestiva brumâ, hiberna solstitio. Sit in beneficio sensus communis, tempus, locum, personas observet: quia momentis quaedam grata et ingrata sunt. Quanto acceptius est, si id damus, quod quis non habet,
4 quam cuius copiâ abundat? quod diu quaerit, nec invenit, quam quod ubique visurus est? Munera non tam pretiosa, quam rara et exquisita sint, quae etiam apud divitem sui locum faciant: sicut gregalia quoque poma, etiam post paucos dies itura in fastidium, delectant, si provenere maturius. Illa quoque non erunt sine honore, quae aut nemo illis alius dedit, aut nos nulli alii.

XIII. Alexandro Macedoni, quum victor Orientis, animos supra humana tolleret, Corinthii per legatos

vasis et ornamentis: quod manet. At *signatum*, in pecunia, dissipatur et abit. Opponitur infectum: purum et caelatum sunt species argenti facti.

3. Quemadmodum beneficia danda sint, docet usque ad finem libri. — *venationem* ipsas feras venatu captas et venatui item (romanum illum dico) aptas etc. L. Leones, elephantos et similes feras intelligit, qui secum invicem aut cum bestiariis pugnare debebant, nutriti in vivariis usque ad illum diem, quo spectaculum

sive *munus* illud, cui venationis nomen erat, ad populum delectandum, edebatur. Cf. Plin. H. N. VIII, 7. *sensus communis* opponitur inepto animo (Cic. Orat. II, 4): qui sensu bono quidem praeditus est, sed eo nec iusto tempore locoque, nec hominum rationem habens, utitur, is *sensu communi* carere dicitur. Cf. Bentlei. ad Horat. Serm. I, 3, 66, qui et nostri loci memor fuit. *momentis* temporum rerumque.

1. Narrat haec quoque Plutarch. in libro de Monar-

Digitized by Google

gatos gratulati sunt, et civitate illum sua donaverunt. Quum risisset Alexander hoc officii genus, unus ex legatis, Nulli, inquit, civitatem unquam dedimus alii, quam tibi et Herculi. Libens accepit [a] delatum honorem, et legatos invitatione aliaque humanitate prosecutus, cogitavit, non qui sibi civitatem darent, sed cui dedissent. Et homo gloriae deditus, cuius [2] nec naturam nec modum noverat, Herculis Liberique

a. *delatum h.* „Sic omnis vetus lectio, excepta Naz., quae ad hanc tamen etiam faciem interpolata: prius vero habuisse videtur *accepit non dilutum honorem*, quod gustui meo merum mel, imo nectar. Gruterus." Iure, addit Gron., intelligit non obsolefactum vulgando. Hinc Gron. in textum recepit, cui tamen adstipulari non possum. Ac primum quidem nemo dixerit, cur vulgata reiici debeat, et ipsa bonum sensum fundens et omnium codd. mss. antiquarumque edd. et Vincentii bellovac. Spec. hist. V, 6 testimonio firmata; codex enim Nazarii non habuit, sed tantummodo habuisse *non dilutum honorem* videbatur Grutero: deinde significatio participii *dilutus*, ut sit *obsolefactus vulgando*, nondum confirmata est. Sanae itaque critices leges tuentur vulgatam, respuunt editam a Gron. lectionem. Proinde reduxi veterem lectionem. Mox §. 2 *illa defecerant* cuncti agnoscunt codd. mss.

narchia, Democratia et Oligarchia c. 2. To. XII. p. 204. ed. Hutt., sed Megarensibus, sc. atticis, tribuit, quod Seneca de Corinthiis narrat. Illi tamen maior fides habenda esse videtur: Corinthi enim aut potius Ephyrae nulla fit mentio in Herculis rebus gestis, cuius, ut Alcmenae et Heraclidarum, monumenta Megarae, Pausania I. c. 40 sq. memorante, exstabant. Ceterum Freinshem. in Supplem. Curtii I, 14 fin. hoc factum esse fingit Thebis ab Alexandro M. eversis: gratulatum enim venisse, quod Graecorum quorundam temeritatem et insolentiam castigasset, et iram eius mitigatum, quippe qui cum Athenienfibus sensissent. Senecam autem iusto iniquiorem fuisse in Alexandrum M. notum est, et observavimus ad Epist. 91, 17.

2. *Herculis* laus, quae hic habetur, Stoae propria esse videtur, cuius lineas primas ductas scimus iam a Prodico ap. Xenophont. Memor. Socr. II, 1, 21 sqq. Deinde et philosophi et rhetores Hercule tanquam ex-

Digitized by Google

que vestigia sequens, ac ne ibi quidem resistens, ubi illa defecerant, ad socium honoris sui respexit a dantibus: tanquam coelum, quod mente vanissima complectebatur, teneret, quia Herculi aequabatur. Quid enim illi simile habebat vaesanus adolescens, 3 cui pro virtute erat felix temeritas? Hercules nihil sibi vicit: orbem terrarum transivit, non concupiscendo, sed vindicando. Quid vinceret malorum hostis, bonorum vindex, terrarum marisque pacator? At hic a pueritia ferro, gentiumque vastator, b tam hostium pernicies, quam amicorum, qui summum bonum duceret, terrori esse cunctis mortalibus, oblitus, non ferocissima tantum, sed ignavissima quoque animalia timeri, ob virus malum.

XIV. Ad propositum nunc revertamur. Beneficium quod quibuslibet datur, nulli gratum est. Nemo se stabularii aut cauponis hospitem iudicat, nec con-

b. *tam hostium pernicies, quam amicorum.* Grut. animadvertit, rectum quidem verborum ordinem esse: *tam amicorum p. q. hostium.* At Senecae hunc ponendi morem familiarem esse docuit P. Faber lib. I. c. 23 Semestrium.

emplo praestantissimo usi sunt ad fortitudinem, iustitiam, moderationem et prudentiam praedicandam et commendandam. cf. ad Senecae libr. de Constant. sap. 2, 1 Vol. I. p. 382. Si tamen, ut historicum decet, in rem inquiras, nihil nisi fictiones et pergulas pictorum esse, facile est reperire; quum Herculis vitam (circa 1380 ante Chr. Larchero ad Herodotum iudice) in tempora nullo fere cultu exposita, nullisque fere artibus bonis literisque florentia incidisse constet: ideoque nec Fontenu (Memoir. de l'Acad. des Inscript. To. VII. p. 51 sq.) nec alii cum Seneca sentientes audiendi sunt. Ceterum Alexandrum sibi proposuisse Herculem, Bacchum, quem Deum sui generis auctorem adgnovit, et Persea ad imitandum, et Plutarch. To. II. p. 332 ed. francf. de Alexandri fortuna Orat. I. extr. cum aliis retulit.

1. *stabularii*, qui viantes ipsos atque animalia eorum excipit: ipse locus stabulum.

Digitized by Google

convivam dantis epulum, ubi dici poteſt: Quid enim in me contulit? Nempe hoc quod in illum, et vix bene notum ſibi, et in illum etiam [a] mimicum ac turpiſſimum hominem. Numquid enim me dignum iudicavit? minime: [b] morbo ſuo morem geſſit. Quod a

 voles

a. *mimicum.* Ita mutavit Muretus, quum antea legeretur, *inimicum*, atque eam coniecturam probat Stephanus Prood. lib. 2. c. 10, eodemque modo legi malle ſcripſit Lipſius Elector. 1, 10. Iam vero voculas haſce *inimicus* et *mimicus* a librariis confuſas eſſe conſtat: nec hoc loco res dubia eſt, quin rectum ſit iudicium, *mimicum* genuinam eſſe lectionem. Cui enim ignoratur mimica vilitas? Ipſum adeo adiectum, quocum iungitur, turpiſſimus homo, docet non de *inimico*, ſed de *mimico* ſermonem eſſe. Cf. not. — b. *morbo ſuo morem geſſit.* Lipſius immemor uſus τοῦ *morbus*, alias ei notiſſimi, emendavit lectionem omnium codd. et edd. *moribus morem geſſit*, ut allitterationem ſcilicet cuderet: perperam. Cf. not.

lum. Appuleji tempore parvi aeſtimati. cf. Ej. Metam. I. p. 56 ſq. Oudendorp. *caupo, κάπηλος*, vinum et eſculenta venui habens. Carmen Virgilio adſcribi ſolitum, Copa, anſam dedit viris doctis de cauponibus et tabernis cauponariis ambitioſe exponendi, quos laudavit Wernsdorf. in Poet. Lat. min. Vol. II. p. 258. Contemtos autem eſſe caupones, et Horat. Serm. I, 1, 31 et Athen. XIII p. 566. f. docent. *mimicum.* Mimos Romanorum fuiſſe dramata inque ſcenam productos, ut veriſimile ſit, ad exemplum Graecorum, inprimis Dorienſium, conſtat. Mores autem ridicule agebant actores, qui et *mimi* audiebant, non res geſtas fabulis ſerendo, e vita hominum communi petitos, quos geſticulatione manuum motuque corporis exprimebant, ita tamen ut dicta et ſententiae interponerentur. Argumenta itaque harum fabularum quum ridicula et obſcoena eſſent, atque ſcurrilitate oblectarent, factum eſt, ut mimicum quodque ridiculum denotaret, et ut mimi homines nequam et voluptuoſi haberentur. Bene itaque Seneca *cum turpiſſimo homine* coniunxit *mimicum.* Cf. Aſt de Plat. Phaedro p. 15 ſq. et Eichſtadii Epiſtol. ad Aſtium p. 160 ſq. *morbo* i. vitio et inveterato affectui, ideoque et profuſioni in *epulo* dando in Capitolio, vel in publico: vocem eſſe ſtoicam iam vidimus ad Epiſt. 75, 9. 79, 4, et locus Cic. Tuſc. III, 4. notus eſt.

Digitized by Google

voles gratum esse, rarum effice. [c] quis patitur sibi imputari? Nemo haec ita interpretetur, tanquam reducam liberalitatem, et fraenis arctioribus reprimam. Illa vero, in quantum libet, exeat: sed eat, non erret. Licet ita largiri, ut unusquisque, etiam si cum multis accepit, in populo se esse non putet. nemo non habeat aliquam familiarem notam, per 3quam speret se propius admissum. Dicat, Accepi idem quod ille, sed ultro. Accepi quod ille: sed ego intra breve tempus, quum ille diu meruisset. Sunt, qui idem habeant: sed non eisdem verbis datum, non eâdem comitate tribuentis. Ille accepit, quum rogasset: ego, [d] quum rogarem. Ille accepit: sed facile redditurus, sed cuius senectus et [e] libera orbitas

c. *quis patitur sibi imputari?* Sic omnes codd. et antiquae edd. Quum tamen sensus aliquod requirere videretur verbum, addidit de suo Rud. Agricola *communia*, alius quis *vulgaria*. Gruterus putat multa praecessisse has voces, omissa ab iis, quibus flores eligere curae fuisset. Lipsius non desiderare se tale quid professus est. Mihi quidem videntur illa: *quod voles gratum esse, rarum effice*, flosculi speciem ferre hic tamen locum non habentis, et e margine in textum illata esse. Quibus eliminatis sensus probus est, nec quidquam desiderari puto. d. *quum rogarem.* Recepi auctore Grutero e codice Naz. cum duobus aliis quidem: *ego non rogarem* habente, sed cui haec verba superpicta erant: ut velit impetrasse ante totas preces: nam ultro datum quominus admittamus, recte iudicat Gruterus, faciunt praecedentia: *Accepi idem quod ille, sed ultro.* Antea: *quum rogarer*, quae quidem lectio nullis codd. mss. defenditur, etsi acute dictum contineat. e. *liberà orbitas.* Sic optimi libri et scripti et editi apud Grut. et Gronov., qui cum Erasmo sentit, et lectioni: *liberorum orbitas* praefert, quippe ab iis profectae, qui vocem *libera* non intelligerent h. l., Gruterus autem utramque vocem tam *libera* quam *liberorum* tamquam superfluam in rem malam abegerit. Cf. not.

3. *libera orbitas.* Liber est dissolutus, perditus, quam significationem bene probavit post alios Ruhnkenius in praef. ad Schelleri Lexicon latino-batavum. Cicer. de Orat. II, 62 convivio liberorum, ubi liberorum, tamquam alienum, Ernestus delet, Schellerus mutat

Digitized by Google

tas magna promittebat: mihi plus dedit, quamvis idem dederit, quia sine spe recipiendi dedit. Quemadmodum 4 meretrix ita inter multos se dividit, ut nemo non aliquod signum familiaris animi ferat: ita qui beneficia sua amabilia vult esse, excogitet, quomodo et multi obligentur, et tamen singuli habeant aliquid, quo se ceteris praeferant. Ego vero beneficiis non obiiciam moras: quae quo plura maioraque fuerint, plus afferent laudis. Adsit tamen iudicium. neque enim cordi esse 5 cuiquam possunt forte ac temere data. Quare si quis existimat nos, quum ista praecipimus, benignitatis fines introrsus referre, et illi minus laxum limitem aperire; ne perperam monitiones nostras exaudiat. Quam enim virtutem magis veneramur? cui magis stimulos addimus? quibusve tam convenit haec adhortatio, quam nobis, societatem humani generis sancientibus?

XV. Quid

mutat in Lupercorum. Ipse Cicero fragm. p. 1103 convocata de hortulis in auxilium, quasi *libera turba temulentorum*. Pro Coel. c. 18 libertas in adolescentia. Corn. Nepos in Themist. 3 etc. vide Gronov. Obss. III, 4 p. 352 lipsius. De heredipetis autem hic agi apparet: de quibus iam Plaut. in Milite III, 1 queritur: cf. Horat. Serm. II, 5. Epictet. Diss. IV, 1, 145 et Gataker ad Marc. Anton. VI, 59. Iam quo dissolutior orborum vita esset, eo maior fuit heredipetarum spes, fore ut illi mox moriantur. Gronovius tamen cum Erasmo cepit locum de condendi testamenti libertate, quae parenti tam laxa non sit.

4. *Quemadmodum meretrix* etc. Laudat hic apposite Lipsius versus, quos Ennii esse putat, Festus vero v. *adnictat* Naevio in Tarentilla adscribit (cf. Thesaur. L. R. Stephano - Gesner. v. *Datatim*): Quasi in choro pila Ludens datatim dat se et communem facit. Alium tenet, alii adnictat, alibi manus Est occupata, aft alii pervellit pedem. Alii dat annulum spectandum; labris Alium invocat; cum alio cantat; attamen Alii dat digito literas.

5. *quam nobis* Stoicis: nam Epicurei divellebant, ad sua privatim commoda quidque referentes. L.

Digitized by Google

XV. Quid ergo est? Quum sit nulla honesta via animi, etiamsi a recta voluntate incepit, nisi quam virtutem modus fecit, veto liberalitatem [a] nepotari. Tunc iuvat accepisse beneficium, et supinis quidem manibus, ubi illud ratio ad dignos perducit: [b] non quo libet casus et consilii indigens impetus differt: quod ostentare libet, et inscribere sibi. Beneficia tu
2 vocas, quorum auctorem fateri pudet? At illa quanto gratiora sunt, quantoque in partem interiorem animi nunquam exitura descendunt, quum delectant cogitantem magis, a quo, quam quid acceperis? Crispus Passienus solebat dicere, quorundam se iudicium malle, quam beneficium: quorundam beneficium

a. *nepotari.* Sic Erasmus in posteriore editione cudi iussit e vestigiis vetusti codicis, quum in priore esset: *veto liberalitatem tecum potiri.* Invenit postea Gruterus in codd. Naz. et Colon., et iure probavit. b. *non quo libet casus et consilii indigens impetus differt.* Sic codd. optimi. Erasmus et al. *non quod quilibet c.*

1. *Quum sit nulla — fecit.* Quum virtus, secundum Stoicos, animi sit habitus naturae modo atque rationi consentaneus (Cic. de Invent. II, 53); sequitur, nullam honestam animi vim s. honestum studium animi esse posse, nisi quae rationi conveniat, atque ita virtus fiat. *nepotari* i. beneficium ei non dandum, qui illud nequiter profusurus sit. Huetus hic adscripserat margini: „auctore beneficii gloriari. Sequentia indicant. Perperam exponit Lipsius.“ Sed festinanti haec excidisse videntur doctissimo praesuli. Temeritatem enim beneficii vetat Seneca. *quod ostentare — sibi:* quo beneficio accepto iactare possis et te dignum ferre. Lipsius cepit, alio sensu, de dante beneficia; explicat enim illa, *inscribere sibi,* se auctorem profiteri: nexu tamen hanc expositionem repudiante.

2. *Crispus Passienus*, qui Neroni vitricus, Agrippinae alter maritus: amoeni ingenii orisque diserti. Vide Lips. ad Taciti Annal. XII, c. et cf. Senecae Nat. Quaest. IV. praef. Plin. H. N. XVI, 44, post med. Sueton. Ner. 6.

Digitized by Google

cium malle, quam iudicium. et ſubiiciebat exempla: Malo, aiebat, divi Auguſti iudicium: malo Claudii beneficium. Ego vero nullius puto expetendum eſſe 3 beneficium, cuius vile iudicium eſt. Quid ergo? Non erat accipiendum a Claudio quod dabatur? Erat: ſed ſicut a Fortuna, quam ſcires ſtatim poſſe malam fieri. Quid ergo iſta inter ſe mixta dividimus? Non eſt beneficium, cui deeſt pars optima, datum eſſe iudicio. Alioquin pecunia ingens ſi non ratione, nec recta voluntate donata eſt, non magis beneficium eſt, quam theſaurus. Multa ſunt autem, quae oportet accipere, nec debere.

3. *Claudii* fatui et mori, qui multa donare ſolebat: parcior fuit *Auguſtus*, ſed prudenter. *quam theſaurus* occultus aut conditus, quem inveneris, et illi deae debueris. *nec debere*, nec pro iis obligari. L.

Digitized by Google

L. ANNAEI SENECAE
AD AEBUTIUM LIBERALEM
DE BENEFICIIS
LIBER II.

Argumentum et Ordo.

Assumit et repetit alterum membrum, Quemadmodum beneficia danda? Varia dat praecepta: ut Libenter, Cito, Sine dubitatione. Quaedam Palam, quaedam in Secreto. Sed omnia tamen sine superbia, aut iactatione. Deinde, Quae nocitura, non dare, nec si petant: non item Turpia, et infamiae futura. Denique Personae aestimandae, et qui dat, et qui accipit: ut decora sint utrique. Pars altera libri, Ipse accipiens quomodo se gerat? A quibus capiat, et Quomodo? inprimis Grate. Ex occasione, quid faciat ingratos, Superbia, Avaritia, Invidia. Pluribus deinde de Gratitudine, eamque constare voluntate, ubi res deficit. L.

I. Inspiciamus, Liberalis, virorum optime, id quod ex priore parte adhuc superest, Quemadmodum dandum

Pergit. docere, quemadmodum beneficia danda sint, 1 — 18.

1. *ex priore*, antecedente *parte*, quae a cap. 12, 3 usque ad finem libri 1 pertinuit.

Digitized by Google

dum sit beneficium: cuius rei expeditissimam videor monstraturus viam. Sic demus, quomodo vellemus accipere: ante omnia libenter, cito, sine ulla dubitatione. Ingratum est beneficium, quod diu inter manus dantis haesit, quod quis aegre dimittere visus est, et sic, tanquam sibi eriperet. Etiamsi quid morae intervenit, evitemus omni modo, ne deliberasse videamur. [a] Proximus est a negante, qui dubitavit, 2 nullamque iniit gratiam. Nam quum in beneficio iucundissima sit tribuentis voluntas; qui nolentem se tribuisse ipsa cunctatione testatus est, non dedit, sed adversus ducentem male retinuit. Multi autem sunt, quos liberales facit frontis infirmitas. Gratissima 3 sunt beneficia [b] parata, facilia et occurrentia, ubi

 nulla

a. *Proximus est a negante.* Exquisitior haec lectio apparet in bonis codd. mss. Erasmus aliique *Proximus est autem negante.* Mox *inivit gratiam* Cod. Naz. aliique boni codd. suadent, non quod Erasmus habuit, *meretur g.* b. *parata, facilia et occurrentia.* Sic cod. Naz. aliique optimi codd. et edd. ap. Grut. et Gron. At Erasmus aliique *facile occurrebant*, ex Aristoph. Nub. 540. 555. ed. Brunck. satis nota: in qua praefultor funem ducit, quem alii eodem fune apprehenso praeeuntem sequuntur. *frontis infirmitas*, pudor negandi. Nam quum frons (Plin. H. N. II, 37) tristitiae, hilaritatis, clementiae ideoque pudoris sit index, *firma* frons ap. Senecam de Tranq. An. c. 4, 2 occurrat; recte Quintil. 12, 5, 4 *imbecilla* frons et noster *infirmitas fr.* dicere potuit. Laudat hunc locum Is. Casaubon. ad Theophr. Charact. p. 152. ed. Fischer.

tinuit. *Expeditissimam*, facillimam, quam nec nostri Ethices doctores, inprimis Kantius eiusque assectae repudiant, ut necessarie consentaneam principio morum.

2. *adversus ducentem*, moventem ad beneficia voluntatem, *male* i. nimis diu *retinuit*. ea. Gruterus tamen cum Lipsio Nannium Miscellan. IV, 22 (in Gruteri Lampad. crit. Vol. I. p. 1286 sq.) Horat. Ep. I, 10, 48 explicantem sequuntur, desumtam putantes hanc locutionem a comica Graecorum saltatione, quam *κόρδακα* appella-

Digitized by Google

nulla mora fuit, nisi in accipientis verecundia. Optimum est, antecedere desiderium cuiusque: proximum, sequi. Illud melius, occupare antequam rogemur: quia quum homini probo ad rogandum os concurrat, et suffundatur rubor: qui hoc tormentum remittit, multiplicat munus suum. Non tulit gratis, qui quum rogasset, accepit. Quoniam quidem, ut maioribus nostris, gravissimis viris, visum est, nulla res carius constat, quam quae precibus emta est. Vota homines parcius facerent, si palam facienda essent. adeo etiam deos, quibus honestissime suppli-

occurrentia. Facile est interdum promtum, nulla difficultate paratum. Haec respondent superioribus illis: *libenter, cito, sine ulla dubitatione.* Mox *ubi nulla mora fuit, nisi.* Sic cod. Naz. cum aliis bonis codd. At Erasmus, Pincianus et Vincentius bellov. IX, 107. Spec. hist. *nulla interveni mora.*

3. *os concurrat.* Concurrit os, quum turbato per pudorem et quemcunque aestum animi sanguine, oris musculi invitis etiam trahuntur et quasi convelluntur, ut fluctuum concurrentium aut corrugantium subito nubium species quaedam circa labia, quibusdam etiam circa frontem exoriatur. Cives mei per Franconiam aiunt: Es blitzt ihm im Gesichte. Haec Gesner. ad Quintil. X, 7, 8 p. 528, qui nostri loci una cum Senec. de Ira III, 15 pr. Epist. XI, 2 et Quintil. XI, 3, 56. 121 memor fuit. Eodem modo hanc exquisitiorem loquendi formam, in qua Burmann. ad Quintil. XI, 3 p. 1025 haerebat, Schellerus minus recte iratis tribuebat, exposuit *Ruhnkenius* in praefat. ad Schelleri Lexic. latino-batav., laudans Facciolati Animadv. crit. in Lexica p. 134.

4. *Quoniam — est.* Docet hoc tota Populi Rom. historia: hinc illa pervicacia, quam in rebus adversis monstrare solebant, laudata merito a Polyb. III, 75, 8. XXVII, 8, 8. *Vota — essent.* Eadem iam Ep. X. attulit. Spectat Persianum illud: *aperto vivere voto*, Sat. II, 6. *adeo precari:* est observatio philosophi: vulgus tamen arceri iussit profanos, taciteque precatus est, ne invidiosi contrarium deos precarentur. Cf. Heynium ad Tibull. II, 1, 84.

Digitized by Google

supplicamus, tacite malumus et intra nosmetipsos precari.

II. Molestum verbum est, onerosum, et demisso vultu dicendum, Rogo. Huius [a] facienda est gratia amico, et cuicunque, quem amicum sis promerendo: facturus. Properet licet, sero beneficium dedit, qui roganti dedit. Ideo divinanda cuiusque voluntas, et quum intellecta est, necessitate gravissima rogandi liberanda est. Illud beneficium iucundum, victurumque in animo scias, quod obviam venit. Si non contingit praevenire, plura rogantis verba intercidamus, ne rogati videamur: sed certiores facti, statim promittamus, facturosque nos etiam antequam interpellaremur, ipsa festinatione approbemus. Quemadmodum in aegris opportunitas cibi salutaris est, et aqua tempestive data remedii locum obtinuit: ita quamvis leve et vulgare beneficium sit, si praesto fuit, si proximam quamque horam non perdidit, multum sibi adiicit, gratiamque pretiosi, sed lenti et diu cogitati muneris vincit. Qui tam parate fecit, non est dubium, quin libenter faciat. Itaque laetus facit, et induit sibi animi sui vultum.

III. Ingentia quorundam beneficia, silentium aut loquendi tarditas, imitata gravitatem et tristitiam, corrupit, quum promitterent vultu negantium. Quanto melius adiicere bona verba rebus bonis, et praedicatione humana benignaque commendare quae prae-

a. *facienda est gratia.* Verbo moneo, Iuretum *faciendum est gratiam* e veteri cod. legere maluisse, contra usum Senecae.

1. *Huius — amico.* Hoc verbum *rogo* amico remittatur. In philosophis veteribus erat Arcesilaus, quem hanc legem egregie exercuisse tradit noster infra c. X, et Archelaus, Macedonum rex, qui Euripidi tragico impertiret dona non petenti.

Digitized by Google

praestes? [a] Ut ille se castiget, quod tardior in rogando fuit, adiicias licet familiarem querelam: „Irascor tibi, quod quum aliquid desideraſſes, non olim scire me voluisti, quod tam diligenter rogasti, quod quemquam adhibuisti. Ego vero gratulor mihi, quod experiri animum meum libuit: postea quidquid desiderabis, tuo iure exiges. Semel rusticitati tuae ignoscitur.“ Sic efficies, ut animum tuum pluris aestimet, quam illud quidquid est, ad quod petendum venerat. Tunc est summa virtus tribuentis, tunc benignitas, ubi ille qui discessit, dicet sibi: „Magnum hodie lucrum feci, malo quod illum talem inveni, quam si [b] multiplicatum hoc ad me aliâ viâ perveniſſet. Huic eius animo nunquam parem referam gratiam.“

IV. At plerique sunt, qui beneficia asperitate verborum et supercilio in odium adducunt, eo sermone usi, ea superbia, ut impetrasse poeniteat. Alia ede-

inde

a. *Ut ille se castiget, quod tardior in rogando fuit.* Egregie hoc restituit Grut. e codd. mss. Pinc. Naz. aliisque. Erasmus cum aliis habet: *ut illum castiges, quod* etc. Infra c. 14, 3: *Viderit; de se, non de me queretur.* Interpunxi sensu poscente, quum antea esset: *ut — fuit. Adiicias* etc. b. *multiplicatum hoc ad me aliâ viâ p.* Sic Erasmus et haud pauci codd. mss. sensu probo. Sed cod. Naz. aliique praestant: *m. h. a. m. de quo loquebar* etc., unde pal. tert. fecit: *multipliciter — de quo loquar.* Cui corruptelae Grut. remedium quaerens emendat: *hoc ad me decuplo alta* etc. Et fatendum, hoc aut simile quid hic fuisse. Nam inconstantia codd. non glossema solum, sed etiam corruptelam indicat, nec, quod Gruterus praetulit, haec verba eiicienda, sed emendanda esse censuerim.

1. *adhibuisti* i. advocasti, assumsisti, ut rei solent amicum auxilii ferendi caussa advocare: non est, usus est, egregie annotante Ruhnkenio in docta praef. supra laudata s. v. adhibeo.

2. *rusticitati.* Opponitur urbanitas Quint. VI, 3, 18. pudor ineptus, ἀμουσία.

1. *supercilio,* fastu nimio. Ardua subrigens supercilia habet Ammian. Marcellin. XVI, 12: τὰς ὀφρῦς ἀνατείνας.

Digitized by Google

inde poſt rem promiſſam ſequuntur morae. nihil autem eſt acerbius, quam ubi quoque, quod impetrauit, rogandum eſt. Repraeſentanda ſunt beneficia: quae a quibusdam accipere difficilius eſt, quam impetrare. Hic rogandus eſt, ut admoneat; ille, ut [a] conſummet. Sic unum munus per multorum teritur manus: ex quo gratiae minimum apud promittentem remanet: quia auctori detrahit, quisquis poſt illum rogandus eſt. Haec itaque curae habebis, ſi grate aeſtimari quae praeſtabis voles, ut beneficia tua illibata, [b] ut integra ad eos, quibus promiſſa ſunt, perveniant, ſine ulla, quod aiunt, deductione. Nemo illa intercipiat, nemo detineat: nemo in eo quod daturus es, gratiam ſuam facere poteſt, ut non tuam minuat.

V. Nihil aeque amarum, quam diu pendere. Aequiore quidam animo ferunt praeciſi ſpem ſuam, quam trahi. Plerisque autem hoc vitium eſt, ambitione prava differendi promiſſa, ne minor ſit rogantium turba.

a. *conſummet.* Sic omnes fere codd., inprimis Naz., quod alteri lectioni, *ut ſumat*, quam Erasmus aliique praeſtant, praeferam, etſi Lipſius illam tuetur. In eadem fere re utitur Seneca hoc verbo infra c. 32, 1. De accipiendo e manu dantis ſ. auctoris munere ſermo eſt, qui haud ſemel admonendus eſt per unum alterumve, ut beneficii dandi memor ſit et tandem tradat, ultima quaſi impoſita manu. b. *ut* reduxi, Pinc. et Grut. codd. monentibus. Antea, *et*.

reſuaç. Loquendi hanc formam iam ſupra aliquoties attigi, explicatam a Deſid. Heraldo ad Martial. I. Epigr. 25. Berglero ad Alciphron. I, 34 p. 195. 149 ed. Wagneri. *Repraeſentanda*, ſtatim danda. Cf. Erneſti Clav. Cic. h. v.

2. *ſine — deductione.* Lipſius firmat e marmore hiſpanienſi, inter formulas fuiſſe. Erneſti quoque in Clav. Cic. h. v. exempla quaedam e Cicerone adduxit.

1. *praeciſi ſpem ſ.* In hoc genus Martialis VII Epigr. 43: Primum eſt ut praeſtes, ſi quid te, Cinna, rogabo: Illud deinde ſequens, et cito, Cinna neges. Diligo praeſtantem, non odi, Cinna, negantem. At tu nec praeſtas, nec cito, Cinna, negas. L. *ne minor ſit.* Eſt et

Digitized by Google

turbâ. Quales regiae potentiae miniſtri ſunt, quos delectat ſuperbiae ſuae longum ſpectaculum: minusque ſe iudicant poſſe, niſi diu multumque ſingulis, 2 quid poſſint, oſtenderint. Nihil confeſtim, nihil ſemel faciunt. iniuriae illorum praecipites, lenta beneficia ſunt. Quare veriſſimum exiſtima, quod ille Comicus dixit:

—— Quid? tu non intelligis,
Tantum te gratiae demere, quantum morae adiicis?

Inde illae voces, quas ingenuus dolor exprimit: Fac, ſi quid facis, et, Nihil eſt tanti; Malo mihi iam ne- 3 ges. Ubi in taedium adductus animus incipit beneficium odiſſe, dum exſpectat: [a] poteſt ob id gratus eſſe? Quemadmodum acerbiſſima crudelitas eſt, quae trahit poenam: et miſericordiae genus eſt, cito occidere:

a. *poteſt ob id gratus eſſe?* Pinc. ſic e codd. mſſ. legit, cui nonnulli ap. Grut. fere reſpondent. Muretus cum Lipſio accepit. Erasmus autem: *poteſt ob id ingratus eſſe?* Fatetur tamen in mſ. ſuo fuiſſe: *poteſt et ob id iam gratus eſſe?* Quod poſui nexui ſententiarum magis convenit. Lipſius exponit: An, inquit, gratus animus ob id beneficium eſſe poteſt, quod mora in odium traxit? Mox *ita maior eſt muneris gratia* omnium codd. lectio eſt. At Vincentius bellov. IX, 107 Spec. hiſtorial. habet: *ita maioris gratiae munus eſt.*

et cauſſa alia, quam Plinius Panegyrico tangit, quod beneficiis ſuis commendationem ex difficultate captant. L. *regiae potentiae miniſtri*, purpurati, ut Seianus. *longum ſp.* i. magna ſeries, copia ſupplicum: ſive, diu duraturum ſpectaculum: ſic II, 11, 5 longa pietas eſt.

3. *Quemadmodum — cito occidere.* Tyranni ſciebant: ut Tiberius cuidam precanti poenae maturitatem, Nondum, inquit, tecum in gratiam redii. Et Caius Caligula, non temere in quemquam, niſi crebris et minutis ictibus animadverti paſſus eſt, perpetuo notoque iam praecepto: ita ſeri, ut ſentiat ſe mori. Utrumque in Suetonio (Tib. c. 61. Calig. 30). Adde Lucani:

Digitized by Google

dere: quia tormentum ultimum finem sui secum affert; quod antecedit tempus, maxima venturi supplicii pars est: ita maior est muneris gratia, quo minus diu pependit. Est enim bonarum etiam rerum 4
b sollicitis exspectatio gravis. et quum plurima beneficia remedium alicuius rei afferant; qui aut diutius torqueri patitur, quem protinus potest liberare, aut gaudere tardius, beneficio suo manus affert. Omnis benignitas properat: et proprium est libenter facientis, cito facere. Qui tarde, et diem de die extrahens profuit, non ex animo fecit. Ita duas res maximas perdidit, et tempus, et argumentum amicae voluntatis. tarde velle, nolentis est.

VI. In omni negotio, Liberalis, non minima portio est, quomodo quidque aut dicatur, aut fiat. multum celeritas facit, multum abstulit mora. Sicut in telis eadem ferri vis est: sed infinitum interest, utrum excusso lacerto torqueantur, an remissa manu effluant. gladius idem et stringit, et transforat: quam presso articulo venerit, refert. idem est quod datur; sed interest, quomodo detur. Quam dulce, quam 2
pretio-

b. *sollicitis exspectatio gravis.* Sic Pinc. e codd. legendum monet nec differunt codd. Naz. et Col., praeterquam quod *gravis* non habent. Antea: *sollicita exspectatio.* Ceterum omnia integra esse puto, etsi in sequentibus gnomae repetitae suspicionem movere possint, ex marginali nota in textum irrepsisse.

cani: moremque nefandae Dirum saevitiae pereuntis parcere morti. L. *tarde velle nolentis est.* Similiter Publius Syrus 359: Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter. Martial. Epigr. VI, 30 In Paetum.

1. *excusso lacerto.* Virgilio est adducto lac., adductis lacertis. Ovidio Heroid. IV, 43 placuit: Aut tremulum excusso iaculum vibrare lacerto. *presso articulo* manu forti et adacta etc. L.

2. *Quam dulce* etc. Multa egregie facta afferri possent, nisi omnia nota, et quotidie occurrerent, praesertim

Digitized by Google

pretiosum est, si gratias sibi agi non est passus, qui dedit: si dedisse, dum dat, oblitus est! nam corripere eum, cui quummaxime aliquod praestes, dementia est, et inserere contumeliam meritis. Itaque non sunt exasperanda beneficia, nec quidquam illis triste miscendum. Etiam si quid erit, de quo velis admonere, aliud tempus eligito.

VII. Fabius Verrucosus beneficium ab homine duro aspere datum, Panem lapidosum vocabat; quem esurienti accipere necessarium sit; esse, acerbum. Tiberius Caesar rogatus a Nepote M. [a] Aelio praetorio, ut aeri alieno eius succurreret: edere illum sibi nomina creditorum iussit. Hoc non est donare, sed [2] creditores convocare. Quum edita essent, scripsit, Nepoti iussisse se pecuniam solvi. adiecta contumeliosa admonitione, effecit, ut nec aes alienum haberet, nec beneficium. Liberavit illum a creditoribus,

a. *Aelio.* Sic cod. Naz. aliique ap. Grut. Antea: *Allio.* Senecae autem tempore familiam hanc *Aeliorum* nomine appellatam esse, quae primum *Allii* vocarentur, docuerunt viri docti ab Ernestio Ind. hist. ad Cic. s. v. Aelii, laudati. *Nepos* deinde est cognomen viri: quare initiali litera maiore excudi iussi, sequens Lipsii et Huetii iudicium.

sertim his temporibus, ubi tot tantaque humanitati inflicta belli furore vulnera sananda sunt. Unicum tamen ex multis in memoriam revocare iuvat exemplum recentioris aevi, Montesquievii illam actionem egregiam Massiliae circa a. 1750 erga Robertum quendam factam, quam cuique innotuisse spero.

1. *Fabius Verrucosus.* Ignoramus, utrum amicus Senecae Fabius Rusticus, celeber historicus, an alius fuerit. Illius quidem mentionem interdum iniici reperimus Tacito Annal. XIII, 20. XIV, 2. Agripp. 10. De *Nepote* nihil habemus compertum. Ceterum notum est, his temporibus cognomina saepe praeponi; qua de re exstat doctus Herm. Cannegieteri libellus, de mutata Roman. nominum sub principibus ratione, Traiecti ad Rhen. 1758. 4. Rem narrant Tacit. Annal. I, 75. Sueton. Tib 47, non tamen nominant Nepotem.

Digitized by Google

bus, ſibi non obligavit. [b] Aliquid Tiberius ſecutus eſt. puto noluit plures eſſe, qui idem rogaturi concurrerent. Iſta fortaſſe efficax ratio fuerit, ad hominum improbas cupiditates pudore reprimendas: beneficium vero danti tota alia ſequenda eſt via.

VIII. Omni genere quod des, quo ſit acceptius, adornandum eſt. Hoc vero non eſt beneficium dare, [a] deprehendere eſt. Et ut in transitu de hac quoque parte dicam quid ſentiam, ne Principi quidem ſatis decorum eſt, donare ignominiae cauſa. [b] Tametſi inquietudinem effugere Tiberius ne hoc quidem modo,

b. *Aliud quid* adſcripſerat Huet. margini. a. *deprehendere eſt.* Reſtituit Pinc. e codd., quod Grut. etiam in omnibus ſuis inveniebat. Receperunt Lipſius et Gron. Detegere vitia latentia et efferre, Lipſius explicat. Olim: *Reprehendere.* Convenire tamen magis putabat Grut.: *dependere* i. ſolvere: At Seneca ignominiam ſignare voluit. b. *Tametſi inquietudinem effugere Tiberius ne hoc quidem modo, quo vitabat, potuit.* Variant libri mſſ., unde Grut. ſuſpicabatur, locum hunc trajectione verborum et defectu inſigni laborare. Sed non opus eſt hac ſuſpicione. Corruptela enim locus laborat. Cod. Naz., Col., et Palat. tert. habent: *Tamen inquis effugere — quod vitabat potuit.* Ex illo *inquit* alii fecerunt *inquies*, notante Erasmo in ora., alii *inquietudinem*, et e *vitabat* deinde *putabat.* Gronovius pro vero habet: *Tametſi id effugere* etc. Equidem locum ſanum et integrum habeam, ultimo tantum verbo, *potuit*, expuncto, legens, *nequit.* — *quod vitabat.* Illud enim *nequit* turbas has feciſſe videtur, quod quum raro occurrat, in *inquit* mutatum iſtud *potuit* creavit, et ſic deinceps *inquietudinem*, cuius tamen nominis uſus Senecae aetate nondum viguiſſe videtur. Huetus margini adſcripſerat: *Tametſi id effugere Tiberius, ne hoc quidem modo, quo vitabat, potuit.* Mox *cenſura eſt: auxilium eſt; princ.* e codd. reſtitui, expuncto *non* ante *auxilium*, quod Gruterus immiſit, ut antitheta iſta haud indecore concurrerent: et ideo Lipſius quoque excepit humaniter: ſed codicibus magis obtemperandum erat.

1. *Omni genere* i. omni modo et ratione. Iurecon- ſulti crebriuſcule et noſter mox c. X, 2. L. *Hoc vero* quod Tiberius fecit. *Deprehendere*, convincere aliquem criminis, ideoque detegere vitia latentia et efferre. Cicero ſic aliquoties utitur. cf. Erneſti Clav. Cic. h. v.

Digitized by Google

2 modo, quo vitabat, potuit. Nam aliquot poſtea, qui idem rogarent, inventi ſunt. quos omnes iuſſit reddere in ſenatu aeris alieni cauſas, et ita illis certas ſummas dedit. Non eſt illud liberalitas; cenſura eſt: auxilium eſt; principale tributum eſt. Beneficium non eſt, cuius ſine rubore meminiſſe non poſſum. Ad iudicem miſſus ſum: ut impetrarem, cauſam dixi!

IX. Praecipiunt itaque omnes auctores ſapientiae, quaedam beneficia palam danda, quaedam ſecreto. Palam, quae conſequi glorioſum eſt: ut militaria dona, et honores, et quidquid aliud notitia pulchrius
2 ſit. Rurſus quae non producunt, nec honeſtiorem faciunt, ſed ſuccurrunt infirmitati, egeſtati, ignominiae, tacite danda ſunt: ut nota ſint ſolis, quibus proſunt. Interdum et ipſe qui iuvatur, fallendus eſt: ut habeat, nec a quo acceperit, ſciat.

X. Arceſilaus, ut aiunt, amico pauperi, et paupertatem ſuam diſſimulanti, aegro autem, et ne hoc qui-

2. *Nam aliquot — dedit.* Non repugnant Tacitus et Suetonius l. l. Ille unum tantum hac acerbitate uſum fuiſſe Propertium Celerem narrat, hic ait: plerosque modeſtia et pudore deterritos eſſe. *tributum eſt* quia velut ab invito tribuitur in aliorum neceſſitates. L.

1. *ſapientiae* non ſolum Stoicae, ſed cuiuscunque. *honores* ſunt magiſtratus. *producunt* ornant honoribusque donisque militaribus. Cf. Graevius ad Cic. pro Domo c. 9.

1. *Arceſilaus:* Condiſcipulus Crantoris, magiſtro Polemone uſus, poſtea mediae Academiae auctor fuit, coaevus Theophraſti, Zenonis Stoae conditoris, Epicuri etc., mortuus eſt Ol. 134, 4. Cf. Brucker. Hiſt. crit. Phil. Vol. I. p. 746 ſqq. qui et noſtri loci p. 748. not. r) non immemor fuit, et Fabricii Bibl. gr. Vol. III. p. 162 Harl. Rem narrant Plutarch. De adul. et amici discrim. c. 32. To. VII Opp. p. 204 Hutt. qui amicum eius appellat Apellem, et Diog. Laert. IV, 37 qui Cteſibium nominat. Egregia Pet. Baylii Commentatio de Arceſilao in Diction. hiſt. et

Digitized by Google

quidem confitenti, [a] deesse sibi in sumtum ad necessarios usus, quum clam succurrendum iudicasset, pulvino eius ignorantis sacculum subiecit, ut homo inutiliter verecundus, quod desiderabat, inveniret potius quam acciperet. Quid ergo? ille nesciet a quo acceperit? Primum nesciat, si hoc ipsum beneficii pars est, deinde multa alia faciam, multa tribuam, per quae intelligat et illius auctorem. Denique ille nesciat accepisse se: ego sciam me dedisse. Parum est, inquis. Parum, si foenerare cogitas: sed si dare quo genere accipienti maxime profuturum erit, [b] dabis, contentus eris te teste. Alioquin non benefacere delectat, sed videri benefeciisse. Volo, inquis, sciat! debitorem quaeris. Volo utique sciat! quid, si illi utilius est nescire? si honestius, si gratius? non in aliam partem abibis? Volo sciat! ità tu hominem non servabis in tenebris? Non nego, quoties patitur res, percipiendum gaudium ex accipientis voluntate: sin adiuvari illum et oportet, et pudet; si quod praestamus, offendit, nisi absconditur: beneficium in

2

3

4

a. *deesse sibi in sumtum ad n.* Egregie docet Gronov. contra Gruter. et Salmasium ad Scriptt. H. A. T. I. p. 69 sq., non iunctim *in sumtum* i. e. pecuniam, esse scribendum, sed esse duas voces et *deesse sibi in sumtum* valere, se rem non habere, aeris egere. Vide Lexica latina. b. *dabis* omnium codd. et edd. lectio, quam Muretus omiserat. Quum bene intelligi possit, non video, cur non abesse liceat, si per codd. liceret.

et crit. legi meretur. *deesse sibi in sumtum ad.* i. e. quod attinet *ad. nec. u.* se aeris egere, ἀπορίᾳ θλιβόμενον habet Diog. Laert. l. l. Ctesibius aut Apelles, sacculo invento ab anu ei ferviente, dixit: hic Arcesilai ludus (παίγνιον, χλέμμα) est.

3. *sed videri* conspici. *benef.* Mox *beneficium in acta non mitto* i. e. non publico, non posteritati trado: *in acta mittere* proverbii speciem habet. Quid acta sint, cuique notum est: si quis tamen doceri amplius velit, is adeat Lipsium ad Taciti Annal. IV, 42.

Digitized by Google

acta non mitto? [c] Quidni? ego illi non ſum indicaturus me dediſſe, quum inter prima praecepta ac maxime neceſſaria ſit, ne unquam exprobrem, immo ne admoneam quidem? Haec enim beneficii inter duos lex eſt. alter ſtatim obliviſci debet dati, alter accepti nunquam. Lacerat animum et premit frequens meritorum commemoratio.

XI. Libet exclamare, quod ille triumvirali proſcriptione ſervatus a quodam Caeſaris amico exclamavit, quum ſuperbiam eius ferre non poſſet: „Redde me Caeſari. Quousque dices: Ego te ſervavi, ego

c. *Quidni? ego illi non ſum.* Sic Gruter. in Cod. Naz. invenit. Erasmus: *Quidni ego illi ſum ind.*, omiſſo *τῷ non*, et ſigno interrog. poſt *Quidni*. At Muretus ex ingenio dedit: *Quid? ego illi ſum ind.* Mox *alter accepti numquam* omnium codd. et edd. lectio. At Vincentius bellov. Spec. hiſt. IX, 107 habet: *alter memor eſſe accepti*, memoriter forſan loco hoc laudato.

4. *Quidni? — commemoratio.* Haud ſcio an expreſſa haec ſint e Demoſthenis Oratione de Corona p. 316, 6 ſqq. Reisk. Ἐγὼ νομίζω τὸν μὲν εὖ παθόντα δεῖν μεμνῆσθαι τὸν πάντα χρόνον· τὸν δ' εὖ ποιήσαντα εὐθὺς ἐπιλελῆσθαι αὐτῶν. — τὸ δὲ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ὑπομιμνήσκειν καὶ λέγειν, μικροῦ δεῖν ὅμοιόν ἐστι τῷ ὀνειδίζειν. Nec dubito, quin ſimilia Terentii Andr. I, 1, 17 Ciceronis Lael. c. 20 etc. cuique in mentem veniant.

1. *quod ille — poſſet.* Quis, ignoro: ſed plures ſic ſervati. L. Spectant haec ad triumviratum Antonii, Lepidi et Octavii, qui *Caeſar* hic et ſaepius vocatur. Cf. Sueton. Oct. 7. 27. Ceterum in legibus Corneliis a Dictatore L. Corn. Sulla a. u. c. 672 perlatis unam de proſcriptione et proſcriptis fuiſſe, quam poſtea Octavius aliique imitati ſunt, contra inimicos et in gratiam amicorum, verbo tantum monemus. Nomina capitis damnatorum in tabulis proſcriptionis publice affixis proſcripta erant eorumque bona venierunt. Sed haec nota ſunt vel e Cic. Orat. p. Roſcio Amerin. c. 43 ſq. De hac *triumvirali proſcript.*, quae a. u. 711 fiebat, cf. Plutarch. vit. Anton. c. 19 ſq. et Dio Caſſ. 47, 3 ſq.

Digitized by Google

ego te eripui morti? istud, si meo arbitrio memini, vita est; si tuo, mors est. Nihil tibi debeo, si me servasti, ut haberes, quem ostenderes. Quousque me circumducis? quousque obliviscī fortunae meae non finis? semel in triumpho ductus essem." Non 2
est dicendum, quid tribuerimus. qui admonet, repetit. Non est instandum, [a] non est memoria revocanda: nisi ut aliud dando, prioris admoneas. Ne aliis quidem narrare debemus. qui dedit beneficium, taceat: narret, qui accepit. Dicetur enim, quod illi ubique iactanti beneficium suum: Num negabis, inquit, te recepisse? et quum respondisset, Quando? 3
Saepe quidem, inquit, et multis locis: id est, quoties et ubicunque narrasti. Quid opus est te loqui? quid alienum occupare officium? Est qui istud faoere honestius possit: quo narrante et hoc laudabitur, quod ipse non narras. Ingratum me iudicas, si istud te tacente, nemo sciturus est? Quod adeo non est committendum, ut etiamsi quis coram nobis narrabit, ei respondendum sit: Dignissimus quidem ille est maio- 4
ribus beneficiis, sed ego magis velle me scio omnia illi praestare, quam adhuc praestitisse. Et haec ipsa [b] non venaliter, nec ea figura, qua quidam reiiciunt,

 quae

a. *non est memoria revocanda.* Sic omnes codd. Pinc. et Grut., quos tutius sequi, ait Gron., quam Lipsianum, *memoria renovanda* praebentem. Utrumque probum est, nec quidquam tali casu mutandum est, nisi optimi et plurimi codd. concinant: recte itaque Gron. Lipsio non adstipulatus est, et Huetus in notis mss. b. *non venaliter.* Sic codd. Erasmus

3. *inquit*, obiicitur. Saepe de hoc idiotismo monuere viri docti, e. c. Bentleius ad Horat. Serm. 1, 4, 78. Davis. ad Cic. Tusc. 1, 39. Graeci. cf. Upton ad Epictet. Diss. 1, 4, 9. ed. Schwgh. Laudavi ad I de Ira 3, 1 Heusingerum.

4. *venaliter* i. e. non ita, ut tuo ipsius commodo inservias, atque ideo his beneficiis tibi aliquid compares.

Digitized by Google

quae magis ad se volunt attrahere. Deinde adiicienda omnis humanitas. Perdet agricola quod sparsit, si labores suos destituet in semine. Multâ curâ sata perducuntur ad segetem: nihil in fructum pervenit, quod non a primo usque ad extremum aequalis cultura prosequitur: eadem beneficiorum est conditio. 5 Numquid ulla maiora possunt esse, quam quae in liberos patres conferunt? [c] Haec tamen irrita sunt, si in infantia deserantur, nisi longa pietas munus suum nutriat. Eadem ceterorum beneficiorum conditio est: nisi illa adiuveris, perdes. parum est dedisse, fovenda sunt. Si gratos vis habere quos obligas, non 6 tantum des oportet beneficia, sed et ames. Praecipue, ut dixi, parcamus auribus. admonitio taedium facit, exprobratio odium. Nihil aeque in beneficio dando vitandum est, quam superbia. Quid opus arrogantiâ vultus? quid tumore verborum? ipsa res te extollit. Detrahenda est inanis iactatio: [d] res loquentur, nobis tacentibus. Non tantum ingratum, sed invisum est beneficium superbe datum.

XII. C. Caesar dedit vitam Pompeio Penno, si dat, qui non aufert: deinde absoluto, et agenti gratias, porrexit osculandum sinistrum pedem. Qui ex-

---

nus alique. Sed Muretus ex margine edd. Erasmi al, primus in textum recepit, *verniliter*: at hoc sequentia exprimunt, nec de facetiis quae vernis adscribi solent, hic sermo est. Bentl. tamen ad Horat. Serm. I, 6, 108 *vernaliter* praetulit: Is. Casaubon. ad Theophrasti Charact. p. 19 ed. Fisch. *verniliter*. c. *Haec tamen irrita sunt*. Sic optimi codd. Pinc. et Grut. Antea: *Nec tamen tuta sunt*. d. *res loquentur* omnium codd. et edd. lectio, quae non commutanda erat cum ea, quae margini cod. Naz. adpicta erat, *loquantur*.

res. *figura* i. dicendi modus, quem dissimulationem, s. potius aceismum vocaveris. cf. Ruhnken. ad Lexicon Timaei. p. 18 sq. ed. II.

1. Quae hic de *Caio* Caligula narrantur, ea nemini alii

Digitized by Google

cusant, [a] et negant id insolentiae causa factum: aiunt socculum auratum, immo aureum margaritis distinctum, ostendere eum voluisse. Ita prorsus: quid hic contumeliosum est, si vir consularis aurum et margaritas osculatus est; et alioquin nullam partem in corpore eius electurus, quam purius oscularetur? Homo natus in hoc, ut mores liberae civitatis Persica 2
servitute mutaret, parum iudicavit, si senator senex, [b] summissis honoribus, in conspectu principum supplex sibi, eo more iacuisset, quo victi hostes hostibus iacuere. invenit aliquid infra genua, quo libertatem detruderet. Non hoc est rempublicam calcare? [c] et 3
quidem, (dicet aliquis, nam potest ad rem pertinere) sinistro pede? Parum enim foede furioseque

 inso-

a. *et negant.* Sic optimi codd. Pinc. et Grut. Antea: *eum, negant.* b. *summissis honoribus* omnium codd. lectio: at Pinc. et Muretus ex coni. *summis usus honoribus*, Lipsius *summis hon.*, qui, quod mireris, adeo *summissimis*, quod monstrum in duobus codd. depravatis invenerat, praetulerit. Sed *honores summittere* de supplice honoribus functo summis et ignominiose habito bene dici, nemo facile nunc dubitet: nexus sententiae adeo postulat. c. *et quidem, (dicet — pertinere)* Erasmus aliique *equidem*, unde Muretus *et quidem* fecit, παρένθεσιν adiecit Gron.: quo acquiescamus, non curantes Lipsium, qui ex var. lect. *titiget, licitet fecit: licet aliquis non putet ad rem p.* Nihil inde lucramur.

alii commemorari memini: nec Lipsio quidquam hac de re innotuit. Putat tamen, esse eundem Pompeium, quem postea fame mori coegerit illud monstrum, quippe hominem opulentum et locupletem supra plerosque sui aevi, de quo idem Seneca de Tranq. Animi c. XI exposuit. Alius tamen fuerit necesse est, quum ad gentem Pennorum hic Pompeius pertinuerit.

2. *Persica servitute*, infami per adorationem etc. *in conspectu principum* i. procerum et populi primorum, senatorum explicare maluit Lipsius, quam Gruteri emendationem admittere: *in conspectu P. R.* i. Populi Romani. At nescimus, ubi, in Senatu an coram populo, de capite consularis huius viri audiverit, iudex sederit Caligula.

Digitized by Google

insolens fuerat, qui de capite consularis viri soccatus audiebat, nisi in os senatoris ingessisset imperator [d] epigros suos.

XIII. O superbia magnae fortunae! O stultissimum malum! ut a te nihil accipere iuvat! ut omne beneficium in iniuriam convertis! ut te omnia nimia delectant! ut te omnia dedecent! quoque altius te sublevasti, hoc depressior es, [a] ostendisque te non agnoscere ista bona, quibus tantum inflaris. Quidquid das, corrumpis. Libet itaque interrogare, quid tanto-

d. epigros suos. Sic emendat lectionem veterem: *pigros suos*, sensu cassam, Scaliger, cui adstipulati sunt Io. Meursius, Maussacus et Gronovius. Est graeca vox *ἐπίονχος*, clavus ligneus. Cf. Niclas ad Geoponic. X p. 688. Quum vero de soccis sermo sit, quos ut humiles tenuesque e lana, lino pilisve hircinis caprinisve confectos esse constat (cf. B. Balduini calceus antiquus c. XIV ed. Lugd. Bat. 1711. 8. cura Io. Frid. Nielandii); difficile est demonstratu, qualis clavorum qualiumcunque, nedum ligneorum usus in iis esse potuerit, quem nemo adhuc exposuit. Nam non satis est, dixisse, soccis esse suffixos, aut de quocunque suffixo socci Caligulae intelligendos esse epigros istos. Nonne ridiculus foret, qui talibus soccülis, quorum usus, ut calceorum muliebrium, inprimis domi esset, similium fere nostris pantouffles, epigros suffixos dixerit? Meliores igitur codd. sunt exspectandi. a. *ostendisque te non agnoscere.* Est vulgata lectio. Sed omnes codd. Grut. habent: *tibi non*, et codex Naz. *tibi non adgnoscere*, quae quid sibi velint, non exsculpo. Mox *certe leni*, quum antea esset *levi*, e suis codd. restituit Grut.

3. *soccatus.* Insolens hoc Romanis. Et Cicero Verri graviter obiecit, quod *soleatus in publico stetisset.* Nam domi duntaxat soleae in usu fuere, in publico et certe quum iudicia obibant, calceati, togatique erant. Foedius autem Caius, qui in muliebri etiam socco haec patrabat. L. Cf. Sueton. Calig. 52. Plin. H. N. 37, 2. Cf. de *epigris* Var. Lect. Hos Gronovius non pro soccis dictos esse vult, sed pro eo, quod soccis suppactum fuerit. Ergo formam potius, quam materiam in quocunque Caii suffixo consideraverit Seneca. Confert Gronov. de Benef. V, 13, 3 sq. Denique loquitur Seneca de Caligula, quasi adhuc calcearetur, ut solebat, quum id cognomentum accepit.

Digitized by Google

tantopere te resupinet, quid vultum habitumque oris pervertat, ut malis habere personam, quam faciem? Iucunda sunt, quae humana fronte, certe leni, placidaque tribuuntur, quae quum daret mihi superior, non exsultavit supra me, sed quam potuit, benignissimus fuit, descenditque in aequum, et detraxit muneri suo pompam: [b] sic observavit idoneum tempus, ut in occasione potius, quam in necessitate succurreret. Uno modo istis persuadebimus, ne beneficia sua insolentia perdant, si ostenderimus non ideo videri maiora, quo tumultuosius data sunt: ne ipsos quidem ob id cuiquam posse maiores videri. vanam esse superbiae magnitudinem, et quae in odium etiam amanda perducat.

XIV. Sunt quaedam nocitura impetrantibus: quae non dare, sed negare, beneficium est. Aestimabimus itaque utilitatem potius, quam voluntatem petentium. Saepe enim noxia concupiscimus, nec dispicere quam pernicioſa sint licet: quia iudicium [a] interpellat affectus. sed quum subsedit cupiditas, quum impetus ille flagrantis animi, qui consilium fugat, cecidit;

D 5 dete-

b. *sic observavit.* Τὸ *sic* e cod. Naz. al. ap. Grut. adieci, immutans *si*, quod dant, in *sic*. *sed* maluit Grut. e pal. tert. Mox *istis persuadebimus*, et *quo tumultuosius* e codd. Pinc. et Grut. dedi, quum *istis* ap. Erasmum deesset, et *quia tum.* ubique in edd. haberetur. — a. *interpellat.* Sic plerique codd. mss. praeter cod. Naz., qui habet *interpolat*, quod Grutero valde placuit. Perperam. Cf. ad Epist. 47, 2. Facile haec confusio fieri poterat, quum non geminatae scribi solerent consonantes.

1. *resupinet.* Habitus superborum designatur, caput attollendi, pectusque proiiciendi, quod est, sese supinandi καὶ ὑπτιάζειν. L. *personam* histrioniam et alienam. L.

2. *in aequum*, parem se mihi gessit et fastum, *pompam*, ostentationem, apparatum, quo beneficia superborum iactantur, *detraxit.*

1. Iam Socrates Platonis in Alcibiade posteriore egregie expositi, homines plerosque, quid malum noxiumi-

Digitized by Google

deteſtamur pernicioſos malorum munerum auctores. 2 Ut frigidam aegris negamus, ut lugentibus ac ſibi iratis ferrum, aut amantibus quidquid contra ſe uſurus ardor petit: ſic ea, quae nocitura ſunt, impenſe ac ſubmiſſe, nonnunquam etiam miſerabiliter rogantibus, perſeverabimus non dare. Tum initia beneficiorum ſuorum ſpectare, tum etiam exitus decet: et ea dare quae non tantum accipere, ſed etiam acce- 3 piſſe delectet. Multi ſunt qui dicant: Scio hoc illi non profuturum. ſed quid faciam? rogat, reſiſtere precibus eius non poſſum. Viderit; de ſe, non de me, queretur. Falſum eſt: immo de te, et merito quidem, quum ad mentem bonam redierit, quum [b] acceſſio illa, quae animum inflammabat, remiſerit. Quidni eum oderit, a quo in damnum ac periculum ſuum adiutus eſt? Exorari in perniciem rogantium, 4 ſaeva bonitas eſt. Quemadmodum pulcherrimum opus eſt, etiam invitos nolentesque ſervare: ita rogantibus peſtifera largiri, blandum et affabile odium eſt. Beneficium demus, quod uſu magis ac magis placeat, quod nunquam [c] in malum vertat. Pecuniam

b. *acceſſio* — bene iſtam vulgatam *accenſio* removit in omnibus fere, ſaltem optimis codd. obvia haec lectio. Eſt invaſio morbi et παροξυσμός, inprimis de initio febris. — c. *in malum*

noxiumve ſit, ignorare, attamen a diis precari. Quare deos id modo precandos eſſe monet, quod bonum ſit. Magnaque, ait Iuvenalis X, 111, numinibus votis exaudita malignis. Itaque et Iuvenalis, Sat. laud. monet: Permittes ipſis expendere numinibus, quid Conveniat nobis — Carior eſt illis homo quam ſibi. Bene laudat hic Lipſius Taciti illa ex Annal. XV, 21: Plura ſaepe precantur, dum demeremur, quam dum offendimus.

4. *Quemadmodum — nolentesque ſervare* i. e. morbis acutis, inſania etc. laborantibus ſibique mala inferre conantibus: qui ad mentem bonam reducti gratias agunt. Recte obſervat Lipſius, Horat. de A. P. 467 huc non ſpectare.

Digitized by Google

niam non dabo, quam numeraturum adulterae sciam: ne in societate turpis facti ac consilii inveniar. Si potero, revocabo: sin minus, non adiuvabo scelus. Sive illum ira, quo non debebat, impellit, sive ambitionis calor abducit[d] a tutis: non a semet ipso vim sibi inferri patiar; non committam, ut possit quandoque dicere; Ille amando me occidit. Saepe nihil interest inter amicorum munera, et hostium vota. Quidquid illi accidere optant; in id horum intempestiva indulgentia impellit, atque instruit. Quid autem turpius, quam, quod evenit frequentissime, ut nihil interfit inter odium, et beneficium?

XV. Nunquam in turpitudinem nostram reditura tribuamus. Quum [a] summa amicitiae sit, amicum sibi aequare; utrique simul consulendum est. Dabo egenti: sed ut ipse non egeam, succurram perituro: sed ut ipse non peream. nisi si futurus ero magni hominis, aut magnae rei merces. Nullum beneficium a dabo,

malum vertat codd. Pinc. et Grut. dant. Antea ap. Erasm. *in malum vertatur.* Mox *ac consilii* est vulgata ab omnibus codd. Grut. confirmata. Erasmus et Muretus: *aut cons.* — d. *a tutis: non a semet ipso vim sibi inferri patiar; non committam.* Sic Pinc. Variant libri. Erasmus: *a tuis*, alii *acutis*, *acutius.* Media illa: *non a semet — patiar* absunt ap. Erasm. Sed noli ulcus aut ulcera cum Lipsio suspicari, aut divinum illum Apollinem in somnis cum Grutero praestolari: nihil enim deest. — a. *summa amicitiae* e quatuor codd. iisque optimis suasit Grut. Lipsius Gron. quum Erasmus habeat: *summa amicitia*, quod itidem probum est.

5. *Saepe — vota.* Ἀκαιρος εὔνοι' οὐδὲν ἔχθρας διαφέρει, Amicitia intempestiva nihil ab inimicitia differt, Euripides Hippolyt. καλυπτόμενος fragm. XVII. To. II Opp. p. 448 ed. Beck.

1. *nisi si — merces.* Vel perire paratus sum, si impendo me in rem hominemque magnum, unius exitio redimendum. L. Inde Paulus ille animae magnae prodigus, Regulus al. ab Horat. Carm. I, 12, 37 sq., Scipio pro patre mori paratus, Codrus pro patria non timidus mori (Vellei. Pat. I, 2) tantopere et optimo iure laudantur.

Digitized by Google

dabo, quod turpiter peterem. nec exiguum dilatabo, nec magna pro parvis accipi patiar. Nam ut qui quod dedit, imputat, gratiam destruit: ita qui quantum det, ostendit, [b] munus suum commendat, non exprobrat. Respiciendae sunt cuique facultates suae, viresque: ne aut plus praestemus, quam possumus, 3 aut minus. Aestimanda est eius persona, cui damus. quaedam enim minora sunt, quam ut exire a magnis viris debeant: quaedam accipiente maiora sunt. Utriusque itaque personam confer: [c] et ipsum, inter illas, quod donabis, examina, numquid aut danti grave sit, aut paucum; numquid rursus qui accepturus est, aut fastidiat, aut non capiat.

XVI. Urbem cuidam Alexander donabat vaesanus, at qui nihil animo non grande conciperet. Quum ille

b. *munus suum commendat, non exprobrat.* Sic Pinc. et Grut. e codd. optimis, accessit Lipsius. Antea: *non comm. sed expr.* Referas ad praecedentia nec magna pro parvis accipi patiar. — c. *et ipsum, inter illas, quod donabis, e.* Pinc. et Gruterum e suis optimis mss. emendantes vulgatam: *Confer tecum. Inter illa quae donabis e.* sequuti sumus cum Lipsio.

2. *Respiciendae — minus.* Occupavit haec iam Cicero de off. I, 14 init.

3. *Aestimanda* etc. Nec Cicero praetermisit de off. II, 18. Publius Syrus 731 beneficiis dignis ubi des, omnes obliges. *inter illas* personas.

1. *Alexander — vaesanus.* Iniquum in Alexandrum M. fuisse supra aliquoties docuimus. cf. I, 13, 1. Epitheton autem *vaesanus* haud scio an hoc loco recte adhibitum sit a Seneca, qui statim laudem Alexandri adiungit. Magnum animum certe ea, quae sequuntur, decent. Lipsius h. l. annotavit: Nusquam noster pronus in hunc regem: quem revera vulgus et fortuna magis, quam prudentes et ratio attollunt. Enimvero etsi vitia Alexandri non infitias iverim, tamen concedendum est, regem, qui talia animo conceperit et perfecerit, dignum laudatione, quin admiratione, qua extollebatur, summa sui aevi fuisse. Nec vitio ei vertas, quod fortuna ei faverit, quum prudentissime ea uti sciverit,

Digitized by Google

ille cui donabatur, se ipse mensus, tanti muneris invidiam refugisset, dicens non convenire fortunae suae: Non quaero, inquit, quid te accipere deceat, sed quid me dare. [a] Animosa vox videtur et regia, quum sit stultissima. Nihil enim per se quemquam decet: refert quid, cui, quando, quare, ubi, et cetera, sine quibus facti ratio non constabit. Tumidissimum animal! si illum accipere hoc non decet, nec te dare. Habeatur personarum ac dignitatum [b] proportio: et quum sit ubique virtutis modus, aeque peccat quod excedit, quam quod deficit. Liceat istud sane tibi, et te in tantum fortuna sustulerit, ut congiaria tua urbes sint: quas quanto maioris animi fuit non capere, quam spargere? [c] est tamen aliquis minor, quam ut in sinu eius condenda sit civitas.

XVII. Ab Antigono Cynicus petiit talentum. Respondit, plus esse, quam quod Cynicus petere deberet.

a. *Animosa vox videtur et regia, quum sit st.* Pincian. e codd. eruit. Erasmus: *et quum regia sit, est stultissima.* — b. *proportio* bonum est. Alii codd. ap. Pinc. praestant *ratio*, quam vocem pro glossa τοῦ *proportio* habeo, quippe cuius in tali re rarior usus fuit. Mox praestat *ubique virtutis* quam *utrique v.*, et deinceps *congiaria* quam *coniugia.* — c. *est tamen aliquis — civitas.* Observatiuncula subfrigida e margine videtur in textum immissa esse.

verit, nec postules, ut homo humanitatis imbecillitatem exuerit: quis enim regum ducumve magnorum umquam exstitit, quem fortuna propitia tanta assiduitate et fide integra semper comitata sit, ut nulli vitio deditum se praestiterit, et ab illa incorruptum! *Nihil — decet.* Stoice hoc dictum est.

2. *Congiaria* propr. principum dona publice plebi data. Cf. Ernesti Clav. Cic. h. v. *est tamen — civitas.* Quamquam tu satis magnus sis, ut urbes in plebem spargere possis, sunt tamen quos non deceat, civitates accipere. Cogitasse videtur de Demetrio infra VII, 41. Hoc ironiae colore adumbravit.

1. *Antigonus* primus, Alexandri Magni amicus et lega-

Digitized by Google

ret. Repulsus petit denarium. Respondit, minus esse, quam quod regem deceret dare. Turpissima est eiusmodi cavillatio. Invenit quomodo neutrum daret. in denario regem, in talento Cynicum respexit: quum posset et denarium tanquam Cynico dare, et 2 talentum tanquam rex. Ut sit aliquid maius, quam quod Cynicus accipiat; nihil tam exiguum est, quod non honeste regis humanitas tribuat. [a] Si me interrogas, probo: est enim intolerabilis res, poscere nummos, et contemnere. Indixisti pecuniae odium: hoc

a. *Si me interrogas, probo* etc. Grut. et Lipsius mendosum esse hunc locum putarunt, quasi quaedam exciderint reprehensionem Cynici complexa. Codd. mss. tamen silent. Nec Vincentius bellovac Spec. hist. VI, 39 haec aliter legisse videtur ac nos: nam totam ῥῆσιν ab *Antigono* usque ad *tribunal* attulit, nulla dissertatiunculae omissae vestigii mentione iniecta. Unde colligere licet, omnia sana esse, modo recte intelligamus illa: *Si me interrogas, probo* h. e. si meam sententiam petere instituerís, accedo illi.

legatus, qui post eius mortem rex Syriae factus et octogenarius in proelio ad Ipsum (ante Chr. 301) fusus caesusque est: cf. Plutarch. vita Demetr. Poliorcet. c. 29. To. V. Reisk. *Cynicus* Thrasyllus. Rem narrat quoque Plutarch. To. VII. p. 107. Hutten. Θρασύλλου δὲ τοῦ Κυνικοῦ δραχμὴν αἰτήσαντος αὐτόν (Antigonum)· Ἀλλ' οὐ βασιλικόν, εἶπε, τὸ δόμα· τοῦ δ' εἰπόντος· Οὐκοῦν τάλαντον δός μοι· Ἀλλ' οὐ Κυνικόν, ἔφη, τὸ λῆμμα. Repetit hanc historiolam Plut. Vol. X p. 171.

2. *Si me interrogas.* Cf. Var. Lect. Huetus margini adscripserat: Supple ante haec verba: *Nec ego Cynici petitionem*, aut aliquid simile. Lipsius: Videtur aliqua dissertatiuncula fuisse, (quae periit) super hoc facto. Subiicit nunc, si me quoque interrogas, sum inter probantes. At hac opinione non opus est. *Si*, tu Cynice, *me interrogas* etc. Conversiones tales abruptae sunt Senecae familiares, e. c. de Benef. I, 4, 5 ubi *tu*, i. e. Chrysippe, aeque abruptum sonat. *Probo* i. accedo regi Antigono, modo non cavillatus esset. Cynicorum autem erat, divitias contemnere, et minimis egere. Diogen. Laert. VI, 105. Demetrius quoque VII de Benef. init. exemplo sit.

Digitized by Google

hoc profeſſus es. hanc perſonam induiſti; agenda eſt. Iniquiſſimum eſt, te pecuniam ſub gloria egeſtatis acquirere. Adſpicienda ergò non minus ſua cuique perſona eſt, quam eius, de quo iuvando quis cogitat. Volo Chryſippi noſtri uti ſimilitudine de pilae luſu: 3
quam cadere non eſt dubium, aut mittentis [b] vitio, aut accipientis. Tunc curſum ſuum ſervat, ubi inter manus utriusque, apte ab utroque et iactata et excepta verſatur. neceſſe eſt autem luſor bonus, aliter illam colluſori longo, aliter brevi mittat. Eadem beneficii ratio eſt. niſi utrique perſonae, dantis et accipientis, aptatur: nec ab hoc exibit, nec ad illum perveniet, ut debet. Si cum exercitato et docto 4
negotium eſt, audacius pilam mittemus. utcunque enim venerit, manus illam expedita et agilis repercutiet. Si cum tirone et indocto: non tam rigide, nec tam excuſſe, ſed languidius, et in ipſam eius dirigentes manum, remiſſe occurremus. Idem faciendum

b. *vitio*. Probum eſt, libri tamen mſſ. *ſtudio* aut *dubio*. L.

3. *Volo Chryſippi* etc. Eadem ſimilitudine uti facit Plutarchus Theanorem pythagoreum, de Genio Socratis c. 13. p. 321 Opp. Vol. X. *longo* i. e. remoto. *brevi* vicino. Intelligere tamen utrumque etiam poſſis de tempore, ut *longo* ſit diu exercitato, *brevi* indocto, non diu exercitato, propter ſequentia. Doctior autem luſor in ludo pilae trigonalis, qui remotior, indoctior, qui vicinus ſtabat. Si vero de hoc ludo ſermo ſit, plerumque intelligitur pila trigonalis, quae a tribus tantum luſoribus in trigono ſ. triangulo conſiſtentibus invicem pulſari, captari, excipi et reddi ſolebat. Cf. Wernsdorf. Excurſ. X. To. IV Poet. min. lat. p. 398 ſq. Male de harpaſto intellexit Upton ad Epicteti Diſſ. II, 5, 15 Schwgh. Ludum pilae trigonalis intelligas quoque in Epigram. 97 Meleagri (Analect. Brunck. Vol. I. p. 28), ubi cf. elegantem mihique amiciſſ. interpretem Iacobs in Animadv. ad Anal. Vol. I. Part. I. p. 110, ſq. ubi noſtri loci memor fuit.

Digitized by Google

5 dum est in beneficiis. Quosdam doceamus, et satis iudicemus, si conantur, si audent, si volunt. Facimus autem plerumque ingratos, et ut sint, favemus: tanquam ita demum magna sint beneficia nostra, si gratia illis referri non potuit: ut malignis luforibus propositum est, colluforem traducere, cum damno scilicet ipsius lusus, qui non potest, nisi consentitur, extendi. Multi sunt tam pravae naturae, ut malint perdere quae praestiterunt, quam videri recepisse,
6 superbi et imputatores. Quanto melius, quantoque humanius id agere, ut illi quoque partes suae consient; et favere, ut gratia sibi referri possit; benigne omnia interpretari, gratias agentem, non aliter quam si referat, audire, praebere se facilem, ad hoc, ut quem obligavit, etiam exsolvi velit? Male audire solet foenerator, si acerbe exigit: aeque si in recipiendo tardus ac difficilis moras quaerit. beneficium tam re-
7 cipiendum est, quam non exigendum. Optimus ille, qui dedit facile, nunquam exegit: reddi gavisus est, bona fide quid praestitisset, oblitus, qui accipientis animo recepit.

XVIII. Quidam non tantum dant beneficium superbe,

5. *Quosdam — volunt* beneficia accipere. Qui pilam mittit, ait S., accommodabit pilam colluſori ſuo: eadem ratione et beneficia ſunt adhibenda. Niſi hoc facimus, in cauſſa erimus, cur ingratis beneficia demus. Itaque docendi ſunt, ut grati eſſe *conentur* i. poſſint, aggrediantur. *traducere*, ludibrio exponere, παραδειγματίζειν. *imputatores* debitores ſibi eſſe cupientes.

6. *ut illi* qui beneficia dederit. Bene talis homo cum *foeneratore* comparatur, qui triſtibus Calendis ſ. Idibus, quocunque igitur menſe, more romano, uſuras *exigit*, redigit, poſcit, ſive *moras quaerit*, lucri faciendi cauſſa, ut uſuras uſurarum, anatociſmum acquirere poſſit, ſive ut illo debitore, qui ſortem exſolvere vellet, in ſuo calendario utatur et iactet.

XVIII. Usque ad finem libri quaeſtioni reſpondet: quomodo

Digitized by Google

perbe, ſed etiam accipiunt: quod non eſt committendum. Iam enim transeamus ad [a] alteram partem, tractaturi quomodo ſe gerere homines in accipiendis beneficiis debeant. Quodcunque ex duobus conſtat officium, tantundem ab utroque exigit. Qualis pater eſſe debeat, quum inſpexeris; ſcies non minus operis illic ſupereſſe, ut diſpicias, qualem eſſe oporteat filium. Sunt aliquae partes mariti, ſed non minores uxoris. Invicem iſta quantum exigunt, praeſtant, et 2 parem deſiderant regulam: quae, ut ait Hecaton, difficilis eſt. Omne enim honeſtum in arduo eſt, etiam quod vicinum honeſto eſt. non enim tantum fieri debet, ſed ratione fieri. Hac duce per totam [b] vitam

a. *alteram* recepit Lipſius e ſuis libris. Antea: *altam.* — b. *vitam* recte Grut. et Lipſ. e mſſ. recepere. Olim: *viam.*

modo ſe gerere homines in accipiendis beneficiis debeant.

1. Munit ſibi viam ad doctrinam, quam tractaturus eſt, eo quod principium actionum humanarum e Stoae praeceptis praemittit. Iam quum Stoici via phyſiologico-hiſtorica docuiſſent, amorem ſui, ſocialitatem etc., ideoque primorum naturae inde orientium ſtudium homini innaſci; ordo et decor in his rebus, quae *prima naturae* vocantur, acquirendis, disponendis ac fruendis ſequantur neceſſe eſt: quem quidem impetum nomine *officiorum* [1] decentium actionum comprehendunt: quae neque bonae neque malae ſunt, nec ad beatitudinem quicquam conferunt, niſi demum *ratio* acceſſerit, quae his primis naturae pretium ſuum ſtatuit et normam, [2] *regulam honeſti* conſtituendo ordinem firmat ſtudiorum et actionum, quae a ratione in media, aeſtimabilia etc. diſtinguuntur, quatenus naturae congruant. Hinc ſequitur, quod honeſtum ſit, id ſolum bonum eſſe iudicandum. *Difficilis eſt regula*, quia nonniſi ratione exculta perſpici atque adhiberi poteſt. *Hecaton* Rhodius, Panaetii diſcipulus, fortaſſe in libris de officiis haec dixerat. Cf. Fabricii Bibl. gr. Vol. III. p. 563 Harl.

Digitized by Google

tam eundum est. minima maximaque ex huius consilio gerenda sunt: quomodo haec suaserit, dandum. Haec autem hoc primum censebit, non ab omnibus 3 accipiendum. A quibus ergo accipiemus? Ut breviter tibi respondeam: ab his, quibus dedisse vellemus. c Nam etiam maiore dilectu quaerendus est, cui debeamus, quam cui praestemus; nam, ut non sequantur ulla incommoda, sequuntur autem plurima, grave tamen tormentum est debere, cui nolis. Contra, iucundissimum est ab eo accepisse beneficium, quem amare etiam post iniuriam possis, ubi amicitiam, alio- 4 qui iucundam, causa fecit et iustam. Illud vero homini verecundo et probo miserrimum est, si eum amare oportet, quem non iuvat. Toties admoneam necesse

c. *Nam etiam* dant codd. plerique et Erasm. Alii autem: *Num etiam, nunc etiam:* merae aberrationes calami. *grave tamen tormentum* optimi codd. praestant. Mox *ubi amicitiam, alioqui iucundam, causa fecit et iustam* Pinc. et Grut. codicibus debetur, qui *alicui* habebant, unde Lipsius *alioqui* fecit. *Causa* est beneficium.

2. *Haec autem — accipiendum.* Eandem sententiam protulit quoque Aristoteles Cyrenensis, Theophrasti coaevus, ap. Aelian. V. H. X, 8.

3. *Ut breviter — vellemus.* Haud multum abludit a principio ethices Kantiano. Cf. ad II, 1, 1. *nam ut, fac; ut — Contra — iustam.* Si egregium virum, cui beneficia debeas, elegeris, etiam iniuriam ei hoc facilius condonare poteris, quo praestantior est: ita eius praestantia atque pretium beneficiorum eius in causa erunt, cur amicitia in eum iusta sit. Similia habet Marc. Anton. VII, 22 de amore in hostes.

4. *Toties admoneam* etc. Nondum in his libris admonuit de hoc discrimine, sed fecit alibi, e. c. de vita beata c. 17 sq. Ep. 56 fin. 59 fin. cf. Ep. 104, 3 not. *et iuvat* libenter facere. *qui animum — servant,* qui multis affectibus turbantur, qui legem vitae et actionum *quam volunt* ratione duce etc.: qui decreta sua firma et immota habent servantque. De *sapiente* Stoico et de iis qui opponuntur, de *imperfectis* insipientibus, profi-

Digitized by Google

neceſſe eſt, non loqui me de ſapientibus, quos quidquid oportet, et iuvat; qui animum in poteſtate habent, et legem ſibi, quam volunt, dicunt, et quam dixerunt, ſervant: ſed de imperfectis hominibus, honeſta ſequi volentibus, quorum affectus ſaepe contumaciter parent. Itaque eligendus eſt, a quo beneficium accipiam. Et quidem diligentius quaerendus 5
beneficii quam pecuniae creditor. Huic enim reddendum eſt, quantum accepi: et ſi reddidi, ſolutus ſum ac liber. At illi plus ſolvendum eſt: et nihilominus etiam, relata gratia, cohaeremus, debeo enim, quum reddidi, rurſus incipere. [d] Monetque amicitia non recipere indignum. ſic eſt beneficiorum quidem ſacratiſſimum ius, ex quo amicitia oritur. Non ſemper, inquit, mihi licet dicere, Nolo: aliquando beneficium accipiendum eſt et invito. Dat tyrannus 6
crudelis et iracundus, qui munus ſuum faſtidire te iniuriam iudicaturus eſt. Non accipiam? Eodem loco pono latronem et piratam, quo regem, animum latronis ac piratae habentem. Quid faciam? parum dignus eſt, cui debeam. Quum eligendum dico cui debeas, vim maiorem et metum excipio: quibus adhibitis, electio perit. Si liberum eſt tibi, ſi arbitrii 7

d. *Monetque amicitia — oritur.* Locus hic Grutero et Lipſio vitiatus eſſe videbatur. Libri mſſ. nihil opis praeſtant, niſi quod cod. Nas. aliusque habent: *manetque a. non reciperem indignum. ſic ne in beneficiorum quidem* etc. Forſan ſana tamen ſunt omnia, ſi cohaereat cum *incipere τὸ monetque* etc. explicesque: amicitia monet, ut te ille non recipiat ſe indignum. Coacti tamen aliquid et ipſe ſentio.

proficientibus ſaepe monui. Cf. Tiedemann Syſtem der Stoiſchen Philoſ. III. p. 156 ſqq.

5. *et invito.* Contra vulgatum, imo et iuris regulam, invito beneficia nec dantur... nec obtruduntur. Lactantius: non eſt beneficium, quod ingeritur reluctanti etc. Atqui hic exceptio eſt, ſed ita, ut beneficia eſſe non dicas, ſed imperia. L.

Digitized by Google

tui est, utrum velis, an non; id apud te ipse perpendes. si necessitas tollit arbitrium; scies te non accipere, sed parere. [e] Nemo in id accipiendo obligatur, quod illi repudiare non licuit. Si vis scire, an velim; effice, ut possim nolle. Vitam tamen tibi dedit. non refert quid sit, quod datur, nisi a volente volenti detur. Si servasti me, non ideo servator es. Venenum aliquando pro remedio fuit. non ideo numeratur inter salubria. Quaedam prosunt, nec obligant.

XIX. Tuber quidam tyranni gladio divisit, qui ad eum occidendum venerat. non ideo illi tyrannus gratias egit, quod rem quam medicorum manus reformidaverant, nocendo sanavit. Vides non esse magnum in ipsa re momentum, quoniam non videtur dedisse beneficium, qui malo animo profuit. Casus enim beneficium est, hominis iniuria. Leonem in amphi-

e. *Nemo in id* praestant omnes praeter Mureti ed. et codd. Illa dat: *nemo id.* Obligari in rem est nota loquendi ratio.

7. *Vitam tamen — detur.* Exemplo sit Iason, Pherarum in Thessalia dominus, cui, ut Ciceronis de nat. Deor. III, 28 verbis utar, non voluit prodesse is, qui gladio vomicam eius aperuit, quam sanare medici non poterant. *Venenum — fuit.* Fortasse de Claudio cogitavit S.; nam Tacit. Ann. XII, 66 narrat, veneno a Locusta praeparato aut mixto alvum Claudii solutam esse.

1. *Tuber* vomicam *quidam* miles *tyranni* Iasonis Pherarum Thessaliae domini. Hem narrant Valer. Maxim. I, 8 extr. 7. Plutarch. de util. ex inimicis capienda Vol. VII Opp. p. 277 Hutt., ubi Prometheum vocat Iasonem propter summam eius astutiam et prudentiam a Cic. de Off. I, 30 laudatam. *Casus — hominis iniuria.* Casui debetur beneficium, homini iniuria est adscribenda. *Leonem — bestiarum.* Historiam hanc eandem narrat Aul. Gell. Noct. att. V, 13 et Aelian. VII, 48 N. Anim., ille ex Apionis Pistonicae libro V Aegyptiorum, quem Tiberii aetate vixisse constat. *Magister* est dominus, qui nunc ad pugnam bestiarum in theatro adstabat.

Digitized by Google

amphitheatro ſpectavimus, qui unum e beſtiariis agnitum, quum quondam eius fuiſſet magiſter, protexit ab impetu beſtiarum. Num ergo eſt beneficium, ſerae auxilium? Minime: quia nec voluit facere, nec benefaciendi animo fecit. Quo loco feram poſui, tyrannum pone. Et hic vitam dedit, et illa: nec hic, nec illa beneficium. quia non eſt beneficium, accipere cogi. non eſt beneficium, debere, cui nolis. Ante des oportet mihi arbitrium mei; deinde beneficium.

XX. Disputari de M. Bruto ſolet, an debuerit accipere a D. Iulio vitam, quum occidendum eum iudicaret. Quam rationem in occidendo ſecutus ſit, alias tractabimus. Mihi enim, quum vir magnus fuerit in aliis, in hac re videtur vehementer erraſſe, nec ex inſtitutione Stoica [a] ſe egiſſe, qui aut regis

a. *ſe egiſſe.* Recte hoc Lipſ. et Gron. ex omnibus codd. et edd. reſtituerunt quum Muretus et Grut., hac lectione, ut inepta, reiecta, invexiſſent: *ſe geſſiſſe.* Cf. Gronovii Obſſ. IV, 14 p. 688. ed. lipſ.

1. *M. Brutus* ſe in bello civili ad Pompeium magnum aggregavit, ſed acie pharſalica male geſta ſe recepit ad *Divum Iulium* Caeſarem, ei non ſolum ignoſcentem, ſed magni quoque facientem. Plutarch. Brut. c. 4. To. V. Reisk. p. 354 ſq. Caeterum unus Seneca tradidit, niſi fallor, Brutum iam eo conſilio ad Caeſarem rediiſſe, ut eum occideret. *alias tr.* in librorum Senecae deperditorum quodam, forſan, Moralium. *inſtitutio ſtoica* docet, eſſe viri boni, legibus parere, et civilis officii non ignarum utilitati omnium conſulere. Cic. de fin. III, 19. Sed docuit quoque, eiusdem eſſe, mortem adeo oppetere pro Republica, et cariorem eſſe patriam nobis quam nosmetipſos. Egregia ſunt quae Seneca h. l. de hac re attulit, optimis etiam recentioris aevi ſcriptoribus hiſtoriae rom. probata: ideoque dolendum eſt, periiſſe librum, in quo fuſius fere pertractaſſet. Ceterum Reip. liberae amicos contrariam ſententiam tuliſſe videre licet ap. Plut. V, 367 ſq. et Cic. Epiſt. VI, 15. XII, 1 etc.

Digitized by Google

nomen extimuit, quum optimus civitatis ſtatus ſub rege iuſto ſit; aut ibi ſperavit libertatem futuram, ubi tam magnum praemium erat et imperandi, et ſer-
2 viendi; aut exiſtimavit civitatem in priorem formam poſſe revocari, amiſſis priſtinis moribus; futuramque ibi aequalitatem civilis iuris, et ſtaturas ſuo loco leges, ubi viderat tot millia hominum pugnantia, non an ſervirent, ſed [b] utri. Quanta vero illum aut rerum naturae, aut urbis ſuae tenuit oblivio, qui, uno interemto, defuturum credidit alium, qui idem
3 vellet: quum Tarquinius eſſet inventus, poſt tot reges ferro ac fulminibus occiſos? Sed vitam accipere debuit: ob hoc tamen non habere illum parentis loco, qui in ius dandi beneficii iniuriâ venerat. Non enim ſervavit is, qui non interfecit; nec beneficium dedit, ſed miſſionem.

XXI. Illud magis venire in disputationem poteſt aliquam, quid faciendum ſit captivo, cui redemtionis pretium homo proſtituti corporis et infamis ore promittit. Patiar me ab impuro ſervari? ſervatus
[a] deinde, quam illi gratiam referam? Vivam cum obſcoe-

b. *utri.* Coniecerat Rud. Agricola poſtea detectum a Grut. in cod. Naz., cui haec nota addita erat: *Pompeio an Iulio.* Muretus invenerat in vetere libro: *ſerui*, unde fecit, *cui.* Eraſmus: *ſervirent ſervitutem:* qui tamen et *utri* praetulit. Mox idem Eraſmus dedit ex coni. *in ius dandi beneficii*, quod Grut. ſuperſcriptum Cod. Naz. invenit. Antea legebatur: *qui unius d.* aut *intus d.* — a. *deinde* dant omnes codd. mſſ. ap. Grut. Antea: *denique.*

3. *poſt tot reges — occiſos.* Tres ferro, unus fulmine perierunt. L. *debuit* Brutus. *miſſionem.* A re gladiatoria. Mittitur qui liberatur. Pugna *ſine miſſione:* quum neceſſum eſt caedere aut caedi. Ego II Saturn. L. Cf. de Ira I, 16, 29. Epiſt. 37, 2 not.

1. *infamis ore* propter impudentiam, qua de rebus obſcoenis loqueretur, et ob uſum oris in re venerea. Senecae tempore, orbe terrarum pacato, nonniſi piratarum in manus civis rom. cadere poterat, atque ex iis redimi. A barbaris populis, ſi quis forte in eorum

Digitized by Google

obscoeno? non vivam cum redemtore? Quid ergo placeat, dicam. Etiam ab aliquo tali accipiam pecuniam, quam pro capite dependam: accipiam autem tanquam creditum, non tanquam beneficium. Solvam illi pecuniam, et si occasio fuerit servandi periclitantem servabo: in amicitiam, quae similes iungit, non descendam. nec servatoris illum loco numerabo, sed foeneratoris, cui sciam reddendum quod accepi. Est aliquis dignus, a quo beneficium accipiam: sed danti nociturum est. ideo non accipiam, quia ille paratus est mihi cum incommodo, aut etiam periculo suo prodesse. Defensurus est me reum: sed illo patrocinio regem sibi est facturus inimicum. Inimicus sim, si, quum ille pro me periclitari velit, ego, quod facilius est, non facio, ut sine illo pericliter. Ineptum et frivolum hoc Hecaton ponit exemplum Arcesilai, quem ait a filio familias oblatam pecuniam non accepisse, ne ille patrem sordidum offenderet. Quid fecit laude dignum? quod furtum non recepit? quod maluit non accipere, quam reddere? quae est enim alienam rem non accipere moderatio? Si exemplo magni animi opus est, utamur Graecini Iulii viri

potestatem cecidisset, nulla redemtio fuisse videtur.

3. *Defensurus — inimicum.* Exemplo est M. Tullius Cicero, qui Roscium Amerinum feliciter defendendo in Chrysogoni inimicitiam incurrit, ideoque Sullam, cuius ille fuit libertus, sibi fecit inimicum: qua re motus Roma relicta in Asiam secessit. Ipse Seneca tali modo offendisse videtur Cai. Caligulam, qui, Dione Cassio referente 59, 19, parum abfuit quin necari eum iuberet. De *Hecatone* cf. ad 1 de Benef. 3, 9: de Arcesilao ad II, 10, 1.

4. *Graecini Iulii,* de quo cf. ad Epist. 29, 5. Erat senatorii ordinis et pater Iulii Agricolae, cuius vitam Tacitus descripsit. Est etiam in scriptt. Rei rusticae saepe citatus a Columella. Gesnerus in indice Auctt. R. R. laudat Histoire lite-

Digitized by Google

egregii, quem C. Caesar occidit ob hoc unum, quod melior vir erat, quam esse quemquam tyranno expediret. Is quum ab amicis conferentibus ad impensam ludorum pecunias acciperet, magnam pecuniam a Fabio Persico missam non accepit. Et obiurgantibus his, qui non aestimabant mittentes, sed missa, quod repudiasset: Ego, inquit, ab eo beneficium accipiam, a quo propinationem accepturus non sim? Quumque illi Rebilus consularis, homo eiusdem infamiae, maiorem summam misisset instaretque, ut accipi iuberet: Rogo, inquit, ignoscas, nam et a Persico non accepi. Utrum hoc munera accipere est? an senatum legere?

XXII. Quum accipiendum iudicaverimus; hilares accipiamus, profitentes gaudium: et id danti manifestum sit, ut fructum praesentem capiat. Iusta enim causa laetitiae est, laetum amicum videre: iustior, fecisse. Grate ad nos perveniisse indicemus effusis affectibus: quod non ipso tantum audiente, sed ubique testemur. Qui grate beneficium accepit, primam eius pensionem solvit.

XXIII. Sunt quidam, qui nolunt nisi secreto accipere: testem beneficii et conscium vitant: quos scias

---

litteraire de la France To. I. p. 163 sq. *ludorum*. Vetus ita mos, quia largiter effundendum in voluptates populi, passim amici, imo et provinciae, conferebant. L. *Fabio Persico*. Paullus Fabius Persicus consul fuit sub Tiberio Anno 786. unde cognomen *persicus* ei haeserit, ignoratur. Cf. infra IV, 30.

5. *propinationem*. Apposite laudat Lipsius Martialis (Epigr. II, 15) iocum: Quod nulli calicem tuum propinas, Humane facis, Herme, non superbe. *Rebilus* quis fuerit ignoramus. *Utrum — legere* i. e. Graecinus tam caute egit in beneficiis accipiendis, quasi si senatum legeret, in quem nonnisi probos purosque admittas. L.

1. *pensionem* solutionem certis temporibus divisam et dispensatam. L.

Digitized by Google

scias licet male cogitare. Quomodo danti in tantum producenda notitia est muneris sui, in quantum delectatura est eum, cui datur: ita accipienti adhibenda [a] concio est. Quod pudet debere, ne acceperis. Quidam furtive agunt gratias, et in angulo, et 2
ad aurem. Non est ista verecundia, sed initiandi genus. Ingratus est, qui, remotis arbitris, agit gratias. Quidam nolunt nomina secum fieri, nec interponi pararios, nec signatores advocari, nec chirographum dare: idem faciunt, qui dant operam, ut beneficium in ipsos collatum, quam ignotissimum sit. Verentur palam ferre, ut sua potius virtute, quam 3
alieno adiutorio consecuti dicantur. Rariores in eorum officiis sunt, quibus aut vitam aut dignitatem debent: et dum opinionem clientium timent, graviorem subeunt ingratorum.

XXIV. Alii pessime loquuntur de optime meritis. Tutius est quosdam offendere, quam demeruisse: ar-

 gumen-

a. *concio*, omnes fere codd. alii *consetio*, *conscientia*: quae magno Pinciano tamen in causa fuere, ut *adhibendus conscius* emendaret. At nil opus esse ea medela, docet locus Senecae de Clem. I, 1: O vocem in concionem omnium mortalium mittendam! Idem mox maluit: *volunt nomina secum fieri* contra omnes codd., sensuque non postulante. Nec Huet ab antiqua lectione recessit: adscripsit enim margini: quidam nolunt nomina sua referri in syllabum debitorum, expensum sibi ferri. Itaque nihil mutandum.

1. *concio* populus et turba, ut omnes sciant. L.

2. *Quidam — nomina secum fieri* i. contractus de debito fieri. *Nomina* enim *facere* de creditore plerumque dicitur, qui summam pecuniae, nomine debitoris adiuncto, in tabulis suis scribit. Cf. Ernesti Clav. Cic. h. v. *pararios* qui efficiunt, ut pecunia credatur debitori, proxenetas, conciliarios. cf. III, 15, 2. *officiis*, salutatione, deductione etc. quae praestabant obnoxii aut clientes: verentur, ne pro clientibus habeantur.

3. *Tutius est — quaerunt*: sensum, se depressos esse, superbia in odium mutat. Nolunt cuiquam esse inferiores, et ne quisquam de beneficiis opinionem habeat,

Digitized by Google

gumentum nihil debentium odio quaerunt. Atqui nihil magis praestandum est, quam ut memoria nobis meritorum haereat, quae subinde reficienda est: quia nec referre potest gratiam, [a] nisi qui meminit; et qui meminit, iam refert. Nec delicate accipiendum est, nec submisse et humiliter. Nam qui negligens est in accipiendo, quum omne beneficium recens placeat; quid faciet, quum prima eius voluptas refrixerit? 2 Alius accepit fastidiose, [b] tamquam qui dicat: „Non quidem mihi opus est; sed quia tam valde vis, faciam tibi mei potestatem.“ Alius supine, ut dubium praestanti relinquat, an senserit: alius vix labra diduxit, et ingratior, quam si tacuisset, fuit. Loquendum pro magnitudine rei impensius, et illa adiicienda: „Plures quam putas, obligasti.“ Nemo enim non gaudet beneficium suum latius patere. „Nescis quid mihi praestiteris: sed scire te oportet, quanto plus sit

a. *nisi qui meminit; et qui meminit, iam refert.* Pinciano haec lectio debetur. Erasmus ultima: *et qui — refert* non habet. Alii omittunt media *et qui meminit*, praestantque *eam refert.* — b. *tamquam qui dicat.* Dubitabat Pinc. de integritate horum verborum: sed omnes mss. praebent, et bonam esse dictionem latinam notum nunc est: pro *tamquam si dicat:* exemplum quidem dedit Gronov. e Cic. de Off. I, 16, 6 ubi tamen Heusing. habet: *Etenim si*, non *qui*, quod Gronov. suaserat.

beat, oderunt, inprimis si paullo maiora fiunt. Epist. 19 extr. Lipsius laudat Tacit. Annal. IV, 18: Nam beneficia eo usque laeta sunt, dum videntur exsolvi posse; ubi multum antevenere, pro gratia odium redditur. *delicata* cum fastu.

2. *fastidiose*, non libenter, parvi faciens, quasi non mercantur accipi. Sic noster Epist. 44, 2: Castra quoque quos ad laborem et periculum recipiunt, fastidiose legunt. Phaedrus fab. III prolog. vers. 23. fastidiose tamen in coetum recipior i. e. quasi immerito. *qui se onerat*, elegans et rarior huius verbi significatio haec est, qua quis sibi decori vel honesti observandi necessitatem impositam innuit. cf. ad Senec. de Clem. I, 1, 6. ad Consolat. Polyb. 22, 3.

Digitized by Google

fit quam aestimas.“ Statim gratus est, qui se onerat: „Nunquam tibi gratiam referre potero; illud certe non desinam ubique confiteri, me referre non posse.“

XXV. Nullo magis Caesarem Augustum demeruit, et ad alia impetranda facilem sibi reddidit Furnius, quam quod, quum patri Antonianas partes secuto veniam impetrasset, dixit: Hanc unam, Caesar, habeo iniuriam tuam; effecisti ut viverem et morerer ingratus. Quid est tam grati animi, quam nullo modo sibi satisfacere? quam nec ad spem quidem exaequandi unquam beneficii accedere? His atque eiusmodi vocibus id agamus, ut voluntas non lateat, sed aperiatur, et luceat. Verba cessent licet, si quemadmodum debemus affecti sumus, conscientia eminebit in vultu. Qui gratus futurus est, statim dum accepit, de reddendo cogitat. Chrysippus quidem dicit, illum velut in certamen cursus compositum, et carceribus inclusum, opperiri debere suum tempus, ad quod velut dato signo prosiliat. Et quidem magna illi celeritate opus est, magna contentione, ut consequatur antecedentem.

XXVI.

1. Caius *Furnius*, qui Consul fuit anno urb. 736. At pater eius, item Caius, inter Consulares relatus ab Augusto, quia designatus non iniverat a. u. 723. L. Occurrit quoque Furnius quidam ap. Tacit. Ann. IV, 52.

2. *Chrysippus — prosiliat*: Imago haec satis obvia est notaque vel e Nov. Test. *compositus*, commissus, qui cum altero s. pare certat: locus in Circo, stadio, unde cursores σταδιοδρόμοι currere incipiebant, vocatus *carceres*, e quibus *signo dato* a magistratu ludos edente, et ligno ferrove transverso, quod cursores coercebat, in terram demisso, in stadium prosiliebant, ut priorem posterior *consequeretur* et superaret. *antecedentem*, benefactorem, qui tempore praeivit. Cf. de his omnibus Faber et Salmas. ad Solin. p. 642. sq.

Digitized by Google

XXVI. Videndum est nunc, quid maxime faciat ingratos. [a] Aut nimius sui suspectus, et insitum mortalitati vitium, se suaque mirandi: aut aviditas, aut invidia. Incipiamus a primo. Nemo non benignus est sui iudex. inde est, ut omnia meruisse se existimet, et in solutum accipiat: nec satis suo pretio se aestimatum putet. Hoc mihi dedit: sed quam sero, sed post quot labores? quando consequi plura potuissem, si illum, aut illum, aut me colere maluissem? Non hoc speraveram. In turbam coniectus sum, tam exiguo dignum me iudicavit. honestius praeteriri fuit.

XXVII. Cn. Lentulus augur, divitiarum maximum exemplum, antequam illum libertini pauperem facerent, [a] (hic qui quater millies sestertium sunum vidit.

a. *Aut nimius sui suspectus.* Erasmus vestigiis mss. in quo *suspectos*, ductus mutavit sic veterem lectionem *aut nimium sui suspectum*. In fine capitis *praeteriri* optimi codd., alii *praeterire*. — a. *hic qui* cod. Naz. Antea *hic*, omisso *qui*. Seneca sic loqui amat. *Ingenii fuit tam sterilis quam pusilli animi* optime correxit Pinc.; et Erasmus: *fuit tam — quam animi*, omisso *pusilli*. Mox *sub onere nobilitatis* cum Grut. et Gron. ex optimis codd. et antiq. edd. praetuli alteri lectioni *sub honore n.* cf. Cic. de Off. III, 2, 5 Heusing. not. Contol. ad Polyb. 22, 3. de Clem. I, 1, 6 not.

1. *in solutum* i. e. quasi non datum, sed debitum: non fiat cum eo nomen, sed expungatur. *Praeteriri* in numero capientium non fuisse. Adspectum ad Senatores qui praeteriri dicuntur quum non lecti. Sed in repulsa ab honoribus hoc verbum. L.

1. *Cn. Lentulus augur.* De eo Sueton. Tib. 49: Sat constat Cn. Lentulum augurem, cui census maximus fuerit, metu et angore ad fastidium vitae ab eo (Tiberio) actum, et, ut ne quo, nisi ipso herede moreretur —. cf. de eo Lipsius ad Tacitum Annal. IV, 44. *quater millies.* Sunt ipsa centies centena millia, sive decem milliones Philippicorum, nostra aestimatione. L. Consentit cum hac supputatione I. F. Gronov. ad Liv. 45, 40. Si tamen recentiores, in primis Romé de l'Isle, audias, maior summa efficitur. Secundum eos 1000 sestertii s. unum sestertium aequant plus quam decem fridericiorum.

Digitized by Google

dit: proprie dixi: nihil enim amplius quam vidit) ingenii fuit tam ſterilis, quam puſilli animi. Quum eſſet avariſſimus, nummos citius emittebat, quam verba: tanta illi inopia erat ſermonis. Hic quum omnia incrementa ſua D. Auguſto deberet, ad quem attulerat paupertatem, ſub onere nobilitatis laborantem; princeps iam civitatis, et pecunia, et gratia, ſubinde de Auguſto ſolebat queri, dicens, a ſtudiis ſe abductum nihil tantum in ſe congeſtum eſſe, quantum 2 perdidiſſet, relictâ eloquentiâ. At illi inter alia hoc quoque divus Auguſtus praeſtiterat, quod illum deriſu ac labore irrito liberaverat. Non patitur aviditas quemquam eſſe gratum; nunquam enim improbae ſpei, quod datur, ſatis eſt. Eo maiora cupimus, quo maiora venerunt: multoque concitatior eſt avaritia, in magnarum opum congeſtu collocata. ut flammae infinito acrior vis eſt, quo ex maiore incendio emicuit. Aeque ambitio non patitur quemquam 3 in ea menſura honorum conquieſcere, quae quondam eius fuit impudens votum. Nemo agit de tribunatu gratias, ſed queritur, quod non eſt ad praeturam usque perductus. nec haec grata eſt, ſi deeſt conſu-

derícianos aureos, itaque debat ter millies HS. cf. 400000 ſeſtertia eſſent plus Tacit. Annal. XII, 53 fin. quam quatuor milliones fri- Ditior proinde his libertinis deric. aureorum. Adams fuit Lentulus, qui tamen a li- (Handbuch der röm. Alter- bertis ſuis ſenſim pecunia thümer To. II. p. 923.) Ar- ſua privabatur. buthnotum haud dubie ſequutus, aeſtimat: 3,229,116 lb. Sterl. 13 Shill. 4 Penc.

Antequam illum libertini eius *pauperem facerent.* Moneo, ne putes, pauperem eum fuiſſe comparatum cum libertinis Claudii, Pallante et Narciſſo. Pallas enim Claudii libertus poſſi-

2. *venerunt* i. e. evenerunt. cf. Nic. Heinſius ad Ovid. Epiſt. IV, 113.

3. *Aeque — impudens votum.* Simillimus locus eſt de Ira III. 31. *Si unus eſt,* ſi ſemel tantum hoc labore functus eſt. Multa ſimilia hic congeri poſſunt, ſed brevitatis ſtudio omitto.

Digitized by Google

consulatus. ne hic quidem [b] satiat, si unus est. Ultra se cupiditas porrigit, et felicitatem suam non intelligit: quia non unde venerit, respicit, sed quo tendat. Omnibus his vehementius et importunius malum est invidia, quae nos inquietat, dum comparat.

XXVIII. Hoc mihi praestitit: sed illi plus, sed illi maturius: et deinde nullius causam agit, contra omnes sibi favet. Quanto est simplicius, quanto [a] prudentius, beneficium acceptum augere: scire neminem tanti ab alio, quanti a se ipso aestimari? Plus accipere debui, sed illi facile non fuit plus dare. in multos dividenda liberalitas erat. Hoc initium est. boni consulamus, et animum eius, grate excipiendo, evocemus. Parum fecit; sed saepius faciet. Illum mihi praetulit; et me multis. Ille non est mihi par virtutibus, nec officiis: sed habuit suam venerem. 2 Querendo non efficiam, ut maioribus dignus sim, sed ut datis indignus. Plura illis hominibus turpissimis data sunt. quid ad rem? quam raro Fortuna iudicat? Quotidie querimur, malos esse felices. saepe quae agellos

b. *satiat* sc. eum. Sic scribendum e mss. suadet Pinc., concinunt optimi codd. Grut. et ipse Erasmus, qui habet *satiet*. Alii aliter. — a. *prudentius*. Sic codex Pinc. et optimi ap. Grut. Alii *purius* s. *pudentius*. Simplicitas autem comprehendit pudorem candidumque animum, non item prudentiam. cf. Heusinger. ad Cic. de Off. I, 26, 11.

1. *sibi favet* invidus: non diiudicat merita, sed se praeferendum censet. *Sed habuit suam venerem*. Nexus postulare videtur, ut oratio sic procedat: Etsi non omnibus virtutibus et officiis excellat, quibus ego emineo, tamen iis non omnino destitutus est: et suas ipsa proprias virtutes habet, quibus placet. Simili fere modo quoque Lipsius cepisse videtur, interpretatus: suam gratiam, suum illicium, laudato Plin. H. N. 35, 10. Gronovius tamen potius fortunam quam gratiam interpretatur, ab eo, quod in talorum lusu felicissimus iactus, Venus.

Digitized by Google

agellos pessimi cuiusque transierat, optimorum virorum segetem grando percussit. Fert sortem suam quisque, ut in ceteris rebus, ita in amicitiis. Nullum est tam plenum beneficium, quod non vellicare malignitas possit: nullum tam angustum, quod non bonus interpres extendat. Nunquam deerunt causae querendi, si beneficia a deteriore parte spectaveris.

XXIX. Vide quam iniqui sint divinorum munerum aestimatores, etiam quidam professi sapientiam. Queruntur, quod non magnitudine corporis aequemus elephantes, velocitate cervos, levitate aves, impetu tauros: quod solidior sit cutis beluis, decentior damis, densior ursis, mollior libris: quod sagacitate nos narium canes vincant, quod acie luminum aquilae, spatio aetatis corvi, multa animalia nandi[a] felicitate.

a. *felicitate.* Quidni admittamus hanc omnium codd. et edd. ante Pinc. et Muretum *facilitate* emendantium, veterem lectionem? Hac enim virtute nos multa animalia vincunt, quippe iis insita, atque fortunam iis faciente. Mox addunt pauci et ii non bonae notae codd. post *et vires* haec verba: *pares animalibus habeamus*, quibus optimi ap. Pinc. Modium in Novantiq. Lectt. Epist. 29 et Grut. carent.

2. *a deteriore parte*, qua deficiunt, aut vincuntur, non ea, qua vincunt. L.

XXIX. Teleologia Senecam quoque usum esse ad deorum beneficentiam demonstrandam libenter videmus: quam quidem Stoae esse probatam constat, quippe quae omnia deorum et hominum caussa producta esse docuit: Epicureis casu omnia regi existimantibus: Platone, homines totius caussa adesse, non vice versa, docente, cui quidem discipulus Aristoteles assentiri non dubitavit. Cf. Füllebornii Beyträge zur Geschichte der Philosophie St. VII.

1. *etiam quidam professi sapientiam.* In his philosophis primum obtinet locum Theophrastus, Aristotelis discipulus, qui moriens accusasse naturam dicitur, quod corvis et cornicibus vitam diuturnam — hominibus — tam exiguam vitam dedisset. Cic. Tusc. III, 28. Epicureos idem sensisse constat e Lucretii loco noto de rer. nat. V, 201 sq. Conferri meretur Plin. H. N. VII. prooem.

Digitized by Google

2 citate. Et quum quaedam ne coire quidem in idem natura patiatur, ut velocitatem corporum et vires: ex diversis ac dissidentibus bonis hominem non esse compositum, iniuriam vocant: et in negligentes nostri deos querimoniam iaciunt, quod non bona valetudo et [b] virtus inexpugnabilis data sit, quod non futuri scientia. Vix sibi temperant, quin eousque impudentiae provehantur, ut naturam oderint, quod infra deos sumus, quod non in aequo illis stetimus.
3 Quanto satius est ad contemplationem tot tantorumque beneficiorum reverti, et agere gratias, quod nos in hoc pulcherrimo domicilio voluerunt secundas sortiri, quod terrenis praefecerunt? Aliquis ea animalia comparat nobis, quorum potestas penes nos est?
4 Quidquid nobis negatum est, dari non potuit. Proinde quisquis es iniquus aestimator sortis humanae, cogita quanta nobis tribuerit parens noster, quanto valentiora animalia sub iugum miserimus, quanto velociora consequamur: quam nihil sit mortale, non sub ictu

b. *virtus:* bene defenditur a Lipsio, qui ad corporis virtutem sive robur transfert: exstat in omnibus codd. et edd., correcta a Pinc. et Mureto in *vitiis*. Quidni de virtute ipsa animi intelligatur? Mox *secundas sortiri* ab egregio Pinciano est, qui repererat *secundâ* in suis mss., deinde a Grut. in optimis suis codd. inventum: antea legebatur: *saecula sortiri*.

oem. Sed iam Aristoteles de Part. Anim. IV, 10. Xenoph. Memor. Socr. IV, 3. et Cic. de N. D. II, 60, sq. hanc opinionem et querelam temerariam refutarunt. Egregie de hac re egit praesertim H. S. Reimarus in libro praestantissimo: Die vornehmsten Wahrheiten der natürl. Religion, VII et IX. (ed. IV. Hamburg. 1772).

4. *non sub ictu nostro positum.* Valet, subiectum nobis et obnoxium: quod tangere, quod ferire possumus. Contra est, quod VII, 7, 3 de Benef. Deum extra ictum sua divinitas posuit. L. *Tot virtutes accepimus*, non quasi sint innatae: Stoae hoc repugnaret: sed Stoa docuit, animo natura sic comparato, ut bonum

Digitized by Google

ictu noſtro poſitum. Tot virtutes accepimus, tot artes, animum denique, cui nihil non eodem quo intendit momento pervium eſt, ſideribus velociorem, quorum poſt multa ſecula futuros curſus antecedit. tantum [c] deinde frugum, tantum opum, tantum rerum aliarum ſuper alias acervatarum. Circumeas licet cuncta: et quia nihil totum invenies, quod eſſe ſe malles, ex omnibus ſingula excerpas, quae tibi dari velles. Bene aeſtimata naturae indulgentia, confitearis neceſſe eſt, in deliciis te illi fuiſſe. Ita eſt: cariſſimos nos habuerunt dii immortales, habentque. Et qui maximus tribui honos potuit, ab ipſis proximos collocaverunt. Magna accepimus, maiora nos cepimus.

XXX.

c. *deinde.* Conſentiunt mſſ. ſcribuntque: *tantum deinde:* quod cur non feramus? Antea: *denique.*

bonum deſideret ametque, mala averſetur, vero aſſentiatur, falſum repudiet; eum prima viſa haec propius inſpicere, liberrime agere, atque ideo virtutes et artes ſibi conciliare poſſe, ſapientiamque doceri et diſci. Cf. Tiedemanni Syſtem der ſtoiſchen Philoſ. III. p. 12. ſq. *Sideribus velociorem.* Appoſite laudat Lipſius verſum Homeri notiſſimum Odyſſ. ή, 36 τῶν νέες ὠκεῖαι, ὡςεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα, quorum naves celeres ſunt ſicut ala avium vel cogitatio. antecedit cogitatione phantaſia atque ſupputatione. cf. Lipſii Phyſiol. Stoic. III, 19.

5. *Bene aeſtimata* etc. Supple: ſi haec accurate exploraveris, quatenus coeant, tunc bene aeſtima naturae indulgentiam. Cariorem Diis hominem quam ſibi eſſe (Iuvenal. Sat. X, 350) et naturam nos cogitaſſe, antequam fecerit, nec tam leve nos opus eſſe, ut illi potuerimus excidere, egregie antiquior philoſophia docuit, nec Stoa humanitati deſuit. Multa vett. hac de re loca collegit Gataker ad Marc. Antonin. II, 11. p. 62. ſq. *Et qui maximus — collocaverunt:* animus humanus enim eſt pars ipſa deorum. Loca Senecae et Stoicorum reliq. e. c. Conſol. ad Helv. c. 6. de vita beat. c. 32.

Digitized by Google

XXX. Haec, mi Liberalis, neceſſaria credidi, ut dicerem, et quia loquendum aliquid de magnis beneficiis erat, quum de minutis loqueremur: et quia inde [a] manat etiam in cetera huius deteſtabilis vitii audacia. Cui enim reſpondebit grate, quod munus exiſtimabit aut magnum, aut reddendum, qui ſumma beneficia ſpernit? Cui ſalutem, cui ſpiritum debebit, qui vitam accepiſſe ſe a diis negat, quam quotidie ab illis petit? Quicunque ergo gratos eſſe docet, et hominum cauſam agit, et deorum: quibus nullius rei indigentibus, poſitis extra deſiderium, referre nihilominus gratiam poſſumus. Non eſt, quod quisquam excuſationem mentis ingratae ab infirmitate atque inopia petat, et dicat: Quid enim faciam, et quomodo? quando ſuperioribus, dominisque rerum omnium gratiam referam? Referre facile eſt, ſi avarus es, ſine impendio: [b] ſi iners, ſine opera. Eodem quidem momento, quo obligatus es, ſi vis, cum quolibet paria feciſti: quoniam qui libenter beneficium accepit, reddidit.

XXXI. Hoc ex paradoxis Stoicae ſectae minime mirabile, ut mea fert opinio, aut incredibile eſt, eum

a. *manat etiam in cetera.* Sic optimi codd. Pinc. et Grut. Antea: *inter cet.* Mox eſt e cod. Naz. *aut magnum,* quum alibi *aut* deeſſet. — b. *ſi iners, ſine opera.* Muretus reſtituit. Antea: *ſi iners opera.* Codd. ap. Grut. *ſi ineas operam.*

Epictet. Diſſ. I, 14 collegit Lipſius in Phyſiol. Stoic. III, 8; *non capimus* non capaces ſumus maiorum.

1. *huius deteſtabilis vitii,* ingrati animi. *negat* Epicurei aſſecla, qui Deos a cura noſtri removet, caſui et atomis omnia permittit. L.

2. *paria feciſti* i. e. rationibus redditis, reliqua nulla eſt.

1. *Paradoxa,* quae ſunt contra opinionem omnium, inprimis ſpectabant ad ſapientem. Ipſa Ciceronis Paradoxa docent. *Nam quum — referamus.* Hinc ap. Cic. Acad. II, 45: Zeno, quaſi

Digitized by Google

eum qui libenter accipit beneficium, reddidisse. Nam quum omnia ad animum referamus, fecit quisque, quantum voluit. et quum pietas, fides, iustitia, omnis denique virtus intra se perfecta sit; etiamsi illi manum exserere non licuit, gratus quoque potest esse homo voluntate. Quotiens quod proposuit quis consequitur, capit operis sui fructum. Qui beneficium 2
dat, quid proponit? prodesse ei cui dat, [a] et voluptati sibi esse. Si quod voluit, effecit, pervenitque ad me munus eius, ac mutuo gaudio affecit, tulit quod petiit. Non enim sibi invicem aliquid reddi voluit: aut non fuit beneficium, sed negotiatio. Bene 3
navigavit, qui quem destinavit portum, tenuit. teli iactus certae manus peregit officium, si petita percussit. beneficium qui dat, vult excipi grate. habet quod voluit, si bene acceptum est. Sed speravit emolumentum aliquod: non fuit hoc beneficium, cuius proprium est, nihil de reditu cogitare. Quod accipiebam, si eo animo accepi quo dabatur, reddidi. Alio- 4
quin pessima optimae rei conditio est: ut gratus sim, ad Fortunam mittor. Si illâ invitâ respondere non

 possum,

a. *et voluptati sibi esse.* Pinciani debemus mss., cui adstipulantur Grut., inprimis cod. Naz. Antea nullo sensu: *dat ex voluntate, supra est.* Mox *munus eius* est Pinciani coniectura, digna quam in textum reciperem. cf. c. 33, 3: Hunc percepit, qui quo voluit munus suum pertulit. Male hic confert Gruter. III, 17, 3.

quasi corporis simus expertes, animum solum complectitur. *quantum voluit* i. quantum ratio postulavit id agere, tantum *fecit*, effecit.

2. *negotiatio*, foeneratio et mercatura. Cf. Ernesti clav. Cic. sub vocc. negotiator et negotiatio, ubi commentatio de negotiatoribus rom. quae exstat in I. A. Ernesti Opuscul. phil. crit. nr. 1. in epitomen redacta est. Expressit noster Cleanthem. cf. infra VI, 12 extr.

4. *ad Fortunam mittor:* quia ab ea opes et externa petenda, quae refundat. Atqui

Digitized by Google

possum, sufficit animus animo. Quid ergo? non quidquid potero, et faciam, [b] ut reddam? temporum rerumque occasionem sequar, et eius implere sinum cupiam, a quo aliquid accepi? sed malo loco beneficium est, nisi et excussis manibus esse grato licet.

XXXII. Qui accepit, inquit, beneficium, licet animo benignissimo acceperit, non consummavit officium suum. restat enim pars reddendi. Sicut in lusu est aliquid, pilam scite ac diligenter excipere; sed non dicitur bonus lusor, nisi qui apte et expedite remisit, quam exceperat. Exemplum hoc dissimile est. quare? quia huius rei laus in corporis motu est, et in agilitate, non in animo. explicari itaque totum
2 debet, de quo oculis iudicatur. Nec tamen ideo non bonum lusorem dicam, qui pilam, ut oportebat, excepit, si per ipsum mora, quo minus remitteret, non fuit. Sed quamvis, inquit, arti ludentis nihil desit, quia partem quidem fecit, sed et partem quam non fecit, potest facere: ludus tamen ipse imperfectus est: qui consummatur vicibus mittendi ac remit-
3 tendi. Nolo diutius hoc refellere. existimemus ita esse: desit aliquid lusui, non lusori. sic et in hoc de quo

b. *ut* excepi e Pinc. emendante loco *et*. Ceterum noli cum Grutero suspicari hic quaedam deesse. Error eius est, semper aliquid deesse, plenius Senecam haec pertractasse, siquando acciderit, ut varient codd. mss. Quasi mirum esset, quod varient in auctore tam frequenter lectitato ab omni genere hominum, atque descripto!

Atqui ea non in nostra potestate (non sunt τὰ ἐφ' ἡμῖν): ab illa pendent: nulla autem virtus ab illa venit, ergo nec gratitudo. L. *temporum rerumque occasionem*, εὐκαιρίαν. *excussis* vacuis: ducta haec loquendi ratio ab illa, qua quis quid scrutatur excutiendà e. c. togà, quae dum convertitur et demittit quae continet, vacua fit.

1. *Sicut in lusu — pilam*, trigonalem. cf. ad II, 17, 3. Manu *excipitur* missa pila et remittitur ad tertium, qui ad primum lusorem

Digitized by Google

quo disputamus, deest aliquid rei datae, [a] cui pars altera debetur, non animo, qui animum parem sibi nactus est; quantum in illo est, quod voluit, effecit.

XXXIII. Beneficium mihi dedit: accepi non aliter, quam ipse accipi voluit. Iam habet, quod petit, et quod unum petit: [a] ergo gratus sum. Post haec usus mei restat, et aliquod ex homine grato commodum. haec non imperfecti officii reliqua pars est; sed perfecti accessio. Facit Phidias statuam: alius est fructus artis, alius artificii. artis est, fecisse quod voluit: artificii, fecisse cum fructu. Perfecit opus suum Phidias, etiamsi non vendidit. Triplex 2 est illi fructus operis sui. unus conscientiae: hunc absoluto opere percepit. alter famae, tertius utilitatis: quem allatura est, aut gratia, aut venditio, aut aliqua commoditas. Sic beneficii fructus primus ille est, conscientiae. Hunc percepit, qui quo voluit, munus suum pertulit. Secundus est famae: [b] tertius eorum, quae praestari invicem possunt. Itaque quum benigne acceptum est beneficium, is qui dedit, gratiam quidem iam recepit, mercedem nondum. Debeo itaque quod extra beneficium est, ipsum quidem bene accipiendo persolvi.

a. *cui pars altera debetur.* Omnium scriptt. et edd. lectio. Muretus ex ingenio dedit: *cui par alt.* Sed perperam. cf. not. — a. *ergo gratus sum.* Cod. Naz. al.; plurimi tamen: *ego gratus sum.* Male. — b. *tertius.* Emendavit Pincianus. Impressi autem et codd. *et eorum.* Mea sententia, ait Grut., valde male.

rem remittere debebat. Hino explices *vices* §. 2 reiterationes missae pilae.

3. *pars altera* sunt vices. Vtitur vocabulo, quo usus fuerat adversarius et subtiliter distinguit inter beneficium et opus beneficii s. rem datam: illud animo utrimque respondente, hanc mancam, nisi quid reddatur. Res data, quae manca est, comparatur cum lusore, animus cum lusore.

1. *accessio.* Haec non ad officium necessario pertinet,

Digitized by Google

XXXIV. Quid ergo? inquit. Retulit gratiam, qui nihil fecit? Primum fecit. bono animo [a] bonum obtulit: et, quod eſt amicitiae, ex aequo. Poſt divide: aliter beneficium, aliter creditum ſolvitur. Non eſt quod exſpectes, ut ſolutionem tibi oſtendam: res inter animos geritur. Quod dico, non videbitur durum, quamvis primo contra opinionem pugnet tuam, ſi te commodaveris mihi, et cogitaveris [b] res eſſe plu-
2 res, quam verba. Ingens copia eſt rerum ſine nomine, quas non propriis appellationibus notamus, ſed alienis commodatisque. Pedem et noſtrum dicimus, et lecti, et vali, et carminis: canem, et venaticum, et

a. *bonum obtulit* inff. ad unum omnes et Erasmus. *retulit* coni. Pincian. et Muretus in textum recepit. Sed Lipſius *obtulit* iure praetulit. Mox *Poſt divide* cum Pinciano legam, i. e. diſtingue. Vetus lectio: *Poſt deinde*, quae ſine ſenſu eſt: quare Gruter. ait: ego circa hunc locum videor magnum odorari ulcus ſed inviſum. Lipſius ait: mihi haec ſana et comicum eſt: *Poſtinde*, *Poſtdeinde*: eadem cum ſimplicibus. Appoſui haec, ut lectori iudicandi copia ſit.

b. *res eſſe plures, quam verba.* Pinc. unus et omnes Grut. codd. Antea: *res eſſe magis quam*. Mox *alienis commodatisque* iidem, quum antea eſſet: *ſed aliunde commodatis.*

tinet, ſi quis viribus deſtituitur: pertinet, ſi vires adſint. *Phidias*. cf. de hoc Socratis coaevo ad Epiſt. IX, 4.

1. *et, quod eſt amicitiae, ex aequo.* Amicitia non facile ſine aequalitate quadam conſtare poteſt: eſt ea quaſi amicitiae conditio. cf. Cic. de amic. 5 etc. *Non eſt — oſtendam.* Non opus eſt, oſtendere, quomodo haec ſolutio fiat. *Si te commodaveris* i. accommodaveris: eodem modo Cic. Ep. ad Diverſ. XIII, 53 ubi Schellerus *tō te* in Lexico delere voluit, ſed perperam. Bene autem Ruhnken. in praef. ad Schelleri Lexicon latinobatavum h. v., Facciolato (Anim. or. in Lexica p. 127) et Dukero (ad Liv. XXIII, 48) praeeuntibus, monuit, de iis quae non eadem reddantur, hoc verbum uſurpatum eſſe.

2. Obſervatio haec de translatione vocabulorum multiplici nunc tritiſſima eſt, nec defuit iis viris doctis, qui et de origine et de natura rationeque univerſali linguarum philoſophati ſunt, e. c. Sulzero, Herderо,

Digitized by Google

et marinum, et sidus. Quia non sufficimus, ut singulis singula assignemus: quotiens opus est, mutuamur. Fortitudo est virtus, pericula iusta contemnens: aut scientia periculorum repellendorum, excipiendorum, provocandorum. Dicimus tamen et 3
gladiatorem fortem virum, et servum nequam, quem in contemtum mortis temeritas impulit. Parsimonia est scientia vitandi sumtus supervacuos: aut ars re familiari moderate utendi: parcissimum tamen hominem vocamus pusilli animi et contracti: quum infinitum intersit inter modum et angustias. Haec alia sunt 4
natura: sed effecit inopia sermonis, ut et hunc et illum parcum vocemus; ut et ille fortis dicatur cum ratione fortuita despiciens, et hic sine ratione in pericula excurrens. [c] Sic beneficium est et actio, ut diximus, benefica, et ipsum quod datur per illam actionem: ut pecunia, ut domus, ut praetexta. Unum utrique nomen est: vis quidem ac potestas longe alia.

c. *Sic beneficium est et actio, ut diximus, benefica.* Sic optime Pinc. et Grut. codd., quum antea esset: *Sic beneficium et actio dicitur beneficii et ipsum.* Quum alii codd. habeant: *diximus bona,* alii: *est actio,* Gruterus hic odoratur vulnera, ut medici dicunt, κρυπτὰ καὶ ὑπόνομα.

ro, Monboddo, Harris etc. Cf. tamen, si tanti est, Ernesti jun. Lexic. technol. lat. rhet. h. voce. *Pes veli* πούς, gallice le poge, italice la poggia, sunt funes, quibus vela, vento poscente, vel intenduntur vel remittuntur, ita ut navis cursus iis tanquam pede suo nitatur. cf. Virgil. Aen. V, 830 ibique Heyne, et Schneideri Lexicon crit. graecogerm. sub πούς ed. II.

3. *Parsimonia.* Plin. H. N. XXII, 24: homines animi humilis et praeparci, quos illi (Graeci) dixere micropsychos. cf. Is. Casaub. ad Theophr. Char. p. 124 ed. Fisch. qui graecam vocem μικρολόγος a Seneca expressam vult, et alia hominum parcorum nomina apud Comicos praesertim obvia comparat. *detractae sordes,* reatus remotus. Reos enim Romae vestibus sordidis luctus

Digitized by Google

XXXV. Itaque attende. iam intelliges, nihil me, quod opinio tua refugiat, dicere. Illi beneficio quod actio perficit, relata gratia est, si illud benevole excipimus: illud alterum quod re continetur, nondum reddidimus, sed volumus reddere. Voluntati voluntate satisfecimus, rei rem debemus. Itaque quamvis retulisse illum gratiam dicamus, qui beneficium libenter accepit; iubemus tamen aliquid simile ei quod
2 accepit, reddere. A consuetudine quaedam quae dicimus, abhorrent: deinde de alia via ad consuetudinem redeunt. Negamus iniuriam accipere sapientem: et tamen qui illum pugno percusserit, iniuriarum damnabitur. [a] Negamus rem stulti esse: et tamen eum qui rem aliquam stulto surripuerit, furti condemnabimus. Insanire omnes dicimus: nec tamen omnes curamus elleboro. his ipsis quos vocamus insanos,

a. *Negamus rem stulti esse.* Sic Erasmus et unus pal.; at *rem* non comparet in Naz. cod., nec apud Vincent. bellovac. spec. historial. VI, 28, qui habet: *Negamus stulti quicquam esse:* alii dant: *Negamus stulti aliquid esse.* Sed vulgata praeferenda est. Mox *insanire omnes dicimus* est optimorum Pinc. et Grut. codd. lectio, quum alii *scilicet stultos dicimus* habeant, Lipsius et Gron. τῷ *scilicet* eliminato *stultos* retineant. Grutero adsentior, utramque vocem expungenti auctoribus codd. mss. Stoice enim loquitur Seneca. At illa: *scilicet stultos esse*, esse glossema, facile est videre. Mox *etiam quum retulit* omnium codd. est. Antea: *reddiderit.*

ctus causa fuisse indutos constat. Sic IV, 12, 3.

1. *Illi beneficio*, rei ipsi quae datur, operi beneficii: *illud alterum*, de quo dixerat, rem inter animos geri, quae mentem spectat, quod spirituale barbare vocares.

2. *A consuetudine.* Apposite laudat Lipsius Senecae de Const. sap. 3, 2 not. de iisdem Stoicis: Ita sublato alte supercilio in eadem ceteri descenditis, mutatis rerum nominibus. Quae sequuntur sunt Paradoxa Stoae. cf. Lipsii Manuduct. III, 11. Scilicet non ut sapiens pugnos accepit, nec *stulti* i. qui neque proficientes neque sapientes sunt, οἱ φαῦλοι, ut tales privantur re, remque publicam capessunt. cf. Lipsii Manud. III, 20.

Digitized by Google

insanos, et suffragium et iurisdictionem committimus. Sic dicimus eum, qui beneficium bono animo 3
accepit, gratiam retulisse: nihilominus illum in aere alieno relinquimus, gratiam relaturum, etiam quum retulerit. Exhortatio est illa, non infitiatio beneficii. Ne timeamus, neve intolerabili sarcina depressi deficiamus animo. Bona mihi donata sunt; et fama defensa, detractae sordes, spiritus, et libertas potior spiritu; et quomodo referre gratiam potero? quando ille veniet dies, quo illi animum meum ostendam? hic ipse est, quo ille suum ostendit. Excipe beneficium, amplexare: gaude: non quod accipias, sed quod reddas, debiturusque sis. Non adibis tam ma- 4
gnae rei periculum, ut casus ingratum facere te possit. Nullas tibi proponam difficultates, ne despondeas animo, ne laborum ac longae servitutis exspectatione deficias. non differo te: de praesentibus fiat. Nunquam eris gratus, nisi statim sis. Quid ergo facies? non arma sumenda sunt: et fortasse erunt. Non maria emetienda: fortasse etiam ventis minantibus solves. Vis reddere beneficium? benigne accipe, retulisti gratiam: non ut solvisse te putes, sed ut securior debeas.

3. *Exhortatio — beneficii.* Non hoc eo consilio dicimus, ut honor suus beneficiis detrahatur atque gratiarum actio diminuatur, sed ut ad danda accipiendave beneficia adhortemur. *Infitiari* est creditum fraudare, ideoque beneficiorum acceptionem negare. cf. Festus p. 300, 30. Godofr. Itaque non opus est, ut beneficiis acceptis timeamus etc. *spiritus* i. e. vita, sc. defensus aut donatus.

Digitized by Google

L. ANNAEI SENECAE
AD AEBUTIUM LIBERALEM
DE BENEFICIIS
LIBER III.

Argumentum et Ordo.

Agit de Ingratis. Qui illi sint? et an puniendi, aut ad iudicem vocandi? Accurata disputatione negat: et addit, poenam ite in Odio et Infamia esse, atque Animo ipso. Deinde ex occasione, an Dominus in servum gratus esse debeat? an ab illo Beneficium accipiat? Affirmat, et hoc uberius, quia creber tunc servorum usus. Annectit, An filius patri det Beneficium? Disputat in utramque, sed affirmantem affirmat. L.

1. Non referre beneficiis gratiam, et est turpe, et apud omnes habetur, Aebuti Liberalis. Ideo de ingratis etiam ingrati queruntur, quum interim hoc omnibus haereat, quod omnibus displicet: adeoque in

Quis sit ingratus, inquiritur a cap. I usque ad cap. VI.

1. *quum — haereat* quum tamen remaneat firmum *omnibus* his ingratis: *habeamus* si simus ingrati: *infestissimos* pro inimicis. Apud Ciceron. est, habere infestum, id quod vexare, e. c. ad Att. IX, 16. cf. Festus h. v.

Digitized by Google

in contrarium itur, ut quosdam habeamus infestissimos non post beneficia tantum, sed propter beneficia. Hoc pravitate naturae accidere quibusdam non negaverim: pluribus, quia memoriam tempus interpositum subduxit. Nam quae recentia apud illos viguerunt, ea interiecto spatio obsolescunt. De quibus fuisse mihi tecum disputationem scio, quum tu illos non ingratos vocares, sed oblitos. Tanquam ea res ingratum excuset, quae facit, [a] aut, quia hoc accidit alicui, non sit ingratus, quum hoc non accidat, nisi ingrato. Multa sunt genera ingratorum, ut furum, ut homicidarum: quorum una culpa est, ceterum in partibus varietas magna. Ingratus est, qui beneficium accepisse se negat, quod accepit: ingratus est, qui dissimulat: ingratus, qui non reddit: ingratissimus omnium, qui oblitus est. Illi enim si non solvunt, tamen debent: et exstat apud illos vestigium certe

a. *aut, quia hoc.* Sic omnes codd. et vetustissimae edd. Erasmus tamen *an.* Gruterus se hinc expedire non potuit. Lipsio vulgata placuit. Gron. hinc fecit: *ut, quia haec a.* Sententia, ait, eadem: sed haec vis est particulae *ut* interdum, ut praeponatur interrogationi. Sic ap. Plaut. Trinum. II, 2 Ego indotatam te uxorem ut patiar! Trucul. IV, 2 Ego ut haec mihi patiar fieri! Enimvero illud *ut* hic nullum locum habet, quum nulla indignatio, nullusve affectus exprimatur. Emendatione non opus est, sed interpretatione: oblivio, ait, ingratum non excusat, potius crimini est, quum nonnisi ingrato obrepat. Hic sensus exit, interpunctione mutata. Antea erat: *oblitos: tamquam — facit. An — ingrato?*

2. *Tanquam ea res — nisi ingrato.* Cf. Var. Lect. *ut* multa sunt genera *furum* etc. *in partibus* i. e. gradu modoque. Spectant autem haec ad dogma Stoae, peccata omnia esse paria: quatenus a lege discedunt peccantes. cf. Tiedemann System III p. 153. *qui dissimulat*, qui libens occulit, non prae se fert. Sic dissimulata actio ap. Quintil. IV, 1, 60 dicitur esse oratoris, qui nec verbis nec vultu nec gestu nimium promittit, sed artem suam quasi occulit, celat: eodem modo Quint. IV, 2, 117 compositionem dissimulatam usurpat, in qua ars non appareat.

Digitized by Google

certe meritorum, intra malam conscientiam concluſorum; et aliquando ad referendam gratiam converti ex aliqua cauſa poſſunt, ſi illos pudor admonuerit, ſi ſubita honeſtae rei cupiditas; qualis ſolet ad tempus etiam in malis pectoribus exſurgere, ſi invitaverit facilis occaſio: hic nunquam fieri gratus poteſt, cui
4 totum beneficium elapſum eſt. Et utrum tu peiorem vocas, apud quem gratia beneficii intercidit, an apud quem etiam memoria? [b] Vitioſi oculi ſunt qui lucem reformidant: caeci, qui non vident. Et parentes ſuos non amare, impietas eſt: non agnoſcere, inſania. Quis tam ingratus eſt, quam qui quod in prima parte animi poſitum eſſe debuit, et ſemper occurrere, ita ſepoſuit et abiecit, ut in ignorantiam verteret? apparet illum non ſaepe de reddendo cogitaſſe, cui obrepſit oblivio.

II. Denique ad reddendam gratiam, et virtute opus eſt, et tempore, et facultate, et adſpirante fortuna. Qui meminit, ſine impendio gratus eſt. Hoc, quod non operam exigit, non opes, non felicitatem, qui non praeſtat, nullum habet, quo lateat, patrocinium. Nunquam enim voluit gratus eſſe, qui beneficium tam longe proiecit, ut extra conſpectum
2 ſuum poneret. Quemadmodum quae in uſu ſunt, et

b. *Vitioſi oculi.* Muretus emend. *luſcitioſi o.*, eumque ſequutus eſt Gruterus. At recepta bona lectio eſt.

4. *Vitioſi — vident.* Comparatio ſimilis eſt Plutarchi de Atheis et Superſtitioſis, quum illos nihil, iſtos prave videntibus aſſimilet et ideo illos palam deteriores putet eſſe. Lipſius ad Plutarch. de Superſtit. c. 6. p. 66. To. VIII. Opp. Hutt. reſpexiſſe videtur.

1. *virtute* non ſenſu ſtoico eminentiore, quo eſt virtus ratio perfecta, Cic. Acad. Qu. I, 10: ſed voluntate bona et illa perſuaſione, eſſe beneficium accipientis meminiſſe acceptorum, et gratiam referre, ſi occaſio opes viresque etc. adſint adſpirentque.

Digitized by Google

et manum quotidie tactumque patiuntur, nunquam periculum ſitus adeunt: illa quae ad oculos non revocantur, ſed extra converſationem, ut ſupervacua iacuerunt, ſordes ipſa colligunt vetuſtate: ita quidquid frequens cogitatio exercet ac renovat, memoriae nunquam ſubducitur, quae nihil perdit, niſi ad quod non ſaepe reſpexit.

III. Praeter hanc cauſam, aliae quoque ſunt, quae nobis merita nonnunquam maxima velant. [a] Prima omnium ac potiſſima, quod novis ſemper cupiditatibus occupati, non quid habeamus, ſed quid petamus, inſpicimus: non in id quod eſt, ſed quod appetitur, intenti. Quidquid domi eſt, vile eſt. Sequitur autem, ut ubi quod acceperis, leve novorum cupi-

a. *Prima omnium ac potiſſima.* Sic Erasmus, al. Omnes tamen Pinc. et Grut. codd. *potentiſſimo.* Parum refert. Utrumque occurrit. Sed vulgata noſtro familiarior. Mox *inſpicimus* cod. Naz. et Col. omittunt. Omnes codd. *Quidquid domi eſt* — omiſſo *enim*, quod vulgata habet.

2. *ſitus* ſordium et corruptionis. Eſt graecum *ῥυπώς*, ſive interdum *πίνος*. Cf. Senec. Ep. 58, 3. Appulej. Florid. T. II. ed. bip. p. 139: Profecto, ut gladius uſu ſplendeſcit, ſitu rubiginat, ita vox in vagina ſilentii condita, diutino torpore hebetatur.

1. *Prima omnium* etc. Antiqua eſt haec obſervatio, iam ap. Homer. Odyſſ. *α*, 351 ſq. obvia, homines veteribus recentia praeferre ideoque rerum novarum ſtudio teneri. Hinc Horat. Carm. III, 29, 33 monet: Quod adeſt, memento Componere aequus etc. Pittacus iam unus e ſeptem ſic dictis ſapientibus dixiſſe fertur, *τὸ παρὸν εὖ ποιεῖν* eſſe optimum, h. e. egregie exponente T. Hemſterhuſio ad Lucian. III. p. 365 ſq. bip., res praeſentes et quod fuerit oblatum, lucro apponere (Horat. Carm. I, 9, 14) inque rem ſuam convertere. Inconſtantiam illam hominum ſaepe antiqui reprehenderunt, utpote expreſſam in Demo ſ. populi liberi imagine. cf. Herodot. III, 81 ibiq. p. 239, 62 Valck. qui multa Ciceronis eo ſpectantia loca collegit nec Demoſthenis locum egregium p. 383, 5 ed. Reisk. neglexit. Conferri meretur Epictet. Diſſ. I, 24.

Digitized by Google

cupiditas fecit, auctor quoque eorum non sit in pretio. Amavimus aliquem et suspeximus, et fundatum ab illo statum nostrum professi sumus, quamdiu nobis placebant ea quae consecuti sumus: deinde irrumpit animum aliorum admiratio, et ad ea impetus factus est, uti mortalibus mos est, ex magnis maiora cupiendi: protinus excidit, quidquid ante apud nos beneficium vocabatur. Nec ea intuemur, quae nos aliis praeposuere, sed ea sola quae fortuna praece-
3 dentium ostentat. Non potest autem quisquam et invidere, et gratias agere: quia invidere, querentis et moesti est; gratias agere, gaudentis. Deinde, quia nemo nostrum novit, nisi id tempus, quod quummaxime transit. ad praeterita rari animum retorquent. Sic fit, ut praeceptores eorumque beneficia intercidant: quia totam pueritiam relinquimus. sic fit, ut in adolescentiam nostram collata pereant: quia ipsa nunquam retractatur. Nemo quod fuit, tanquam in praeterito, sed tanquam in perdito ponit:

3. *nisi id tempus — transit.* Huetus margini adscripserat bene: initans et futurum. *Sic fit, ut praeceptores* etc. Repetit haec Seneca de Benef. VII, 28, 2. Si experientiam consalueris, multa haud dubie exempla occurrunt parum iucunda, quae veritatem huius observationis docere videntur: sunt tamen altera ex parte haud exigua, quae gratum animum in praeceptores bonos, nec mali eum merentur, testata sunt. Illa itaque levitati, haec bonitati naturae adscribam: neque tamen generalis inde regula deducatur, nec argumenti loco haberi possunt. Socrates enim, Plato, Zeno, Epicurus etc. quanti aestimati sint a discipulis suis, constat. Nec nostris temporibus defuere nec desunt, qui grati in praeceptores animi documenta ediderint edantve. Nonne huc pertinent quoque donationes quamplurimae, quibus instituta paedagogica inprimis a maioribus sunt ornata et condita? Seneca tamen ad corruptos sui aevi mores, et ad alumnum suum Neronem respexisse videtur. cf. infra c. XVII, 3. VI, 15, 1.

Digitized by Google

ponit: ideoque caduca memoria est futuro imminentium.

IV. Hoc loco reddendum est Epicuro testimonium, qui assidue queritur, quod adversus praeterita simus ingrati, quod quaecunque percepimus bona, [a] non reducamus, nec inter voluptates numeremus: quum certior nulla sit voluptas, quam quae iam eripi non potest. Praesentia bona nondum tota in solido [2] sunt, potest illa casus aliquis incidere: futura pendent, et incerta sunt: quod praeteriit, inter tuta sepositum est. Quomodo ergo gratus quisquam esse adver-

a. *non reducamus.* Optimi sic codd. Alii *in memoriam red.* Sed iam Erasm. notavit, videri illa: *in memoriam* adiecta esse ab enarratore, deinde Senecam et alios hoc verbo sine ulla adiectione gaudere uti pro, renovare, repetere. Gronovius sic iam edidit laudavitque Consol. ad Helv. II, 2, ubi revocare est repetere. Mox *quomodo ergo gratus* Pinc. in suis codd. invenit. Alii omittunt *rò ergo.*

1. 2. Laudandus est *Epicurus* ob iudicium et sententiam bonam. Caeterum et haec Epicurum nonnisi de stultis, non de sapientibus pronuntiasse, patet e Cicer. de fin. I, 17, sq., ubi est: Stulti autem malorum memoria torquentur —: praeterea bona praeterita non meminerunt etc. Contra, sapientes bona praeterita grata recordatione renovata delectant. *quum certior nulla — voluptas.* cf. Senec. de vit. beat. c. 6. *eripi non potest — sepositum est.* cf. de brevit. vit. c. 10, 2 not. Sic Anthol. lat. III, 62, 7 Burm, est: Pervixi: neque enim Fortuna malignior umquam eripiet nobis quod prior hora dedit. Similia e Pindaro Ol. 2, 29 aliaque collegit Mitscherlich ad egregium locum Horatii Carm. III, 29, 41—48. Aristippi fere eandem sententiam servavit Athenaeus XI. c. 11. p. 544 a. b., quatenus vitam beatam unius esse temporis iudicabat: diversa tamen sensit Aristippus, si Athenaeo fides habeatur, quod neque praeteritum neque futurum tempus ad se pertinere putavit, uno praesenti tempore bonum hominis metiens. Sed haec iam attigisse breviter video Schweigh. ad Athen. l. l.

Digitized by Google

adverſus beneficia poteſt, [b] qui omnem vitam ſuam tranſilit praeſentium intuitu ac futurorum? Memoria gratum facit: memoriae minimum tribuit, quisquis ſpei plurimum.

V. Quemadmodum, mi Liberalis, quaedam res ſemel perceptae haerent; quaedam, ut ſcias, non eſt ſatis didiciſſe: intercidit enim eorum ſcientia, niſi continuetur: Geometriam dico, et ſublimium curſum, et ſi qua alia propter ſubtilitatem lubrica ſunt: ita beneficia quaedam magnitudo non patitur excidere, quaedam minora, ſed numero plurima, et temporibus diverſa, effluunt. Quia, ut dixi, non ſubinde illa tractamus: nec libenter, quid cuique a debeamus, recognoſcimus. Audi voces petentium! Nemo non victuram ſemper in animo ſuo memoriam dixit: nemo [a] non deditum ſe et devotum profeſſus eſt, et ſi quod aliud humilius verbum, quo ſe oppigneraret, invenit. Poſt exiguum tempus, iidem illi verba priora, quaſi ſordida et parum libera, evitant: perveniunt deinde eo, quo, ut ego exiſtimo, peſſi-

b. *qui omnem vitam ſuam tranſilit praeſentium intuitu ac futurorum? Memoria gr. f. memoriae* etc. Vulgata habebat: *transtulit? Praeſentium intuitus ac praeteritorum memoria g. f.* Codd. tamen variant. *Tranſilit* dat cod. Naz., omnes *intuitus — futurorum*, non *praeteritorum* exhibent. Hinc diſtinctione mutata et unica litera (*intuitu* ex *intuitus*, detracta fecit Gronov. lectionem, quam recepi in textum, ut nexui ſententiae quam maxime conſentaneam. Omitto Pinciani Gruterique emendationes magis auctorem quam librarios caſtigantes. Verbo memorabo Salmaſii ad Epictet. et Simplic. p. 17. emendationem valde ingenioſam: *tranſilit praeſentium totus ac f.*, quia in cod. Naz. erat: *tutos*. Comparat graec. ὅλος τῆς μουσικῆς etc. Sic *totus Dei* eſt ap. Valer. Flacc. Argonaut. I, 207. Senec. de benef. VII, 26, 3 *lucri totus*. Sententia manet eadem. a. *nemo non deditum ſe et devotum p.* Omnium codd. et edd. lectio eſt, quam cum Gron. teneam. Lipſii codex: *ſed devotum.*

1. *ſublimium* aſtrorum Huetus annotaverat, τοὺς μετεώρων δρόμους. cf. Senec. *curſum.* Aſtronomiam deſignare Senecam patet. Nat. Quaeſt. VII, 1.

Digitized by Google

pessimus quisque atque ingratissimus pervenit, ut obliviscantur. Adeo enim ingratus est qui oblitus est, ut gratus sit cui beneficium in mentem venit.

VI. Hoc tam invisum vitium, an impunitum esse debeat, quaeritur: et an haec lex, quae in scholis exercetur, etiam in civitate ponenda sit, qua ingrati datur actio, quae videtur aequa omnibus. Quidni? quum urbes quoque urbibus, quae praestitere, exprobrent, et in maiores collata a posteris exigant. Nostri maiores, [a] maximi scilicet viri, ab hostibus tantum res repetierunt: beneficia magno animo dabant, magno perdebant. Excepta [b] Medorum gente, non est

a. *maximi scilicet viri.* Grut. suspicatur, has voces ab amanuensi esse profectas. Mox *res repetierunt* emend. Muretus. Antea: *aes rep.* Erasmus omisit: *aes.* — b. *Medorum.* Muretus Var. Lectt. XII, 3 in veteri codice inveniisse se ait: *Maedonum*, unde non dubium habet, quin legendum sit: *Medorum.* Etsi omnes libri nobis cogniti obstinatissime *Macedonum* tenent, tamen hanc Mureti emendationem in textum recipere debui. Seneca, qui tenacissimae memoriae fuit, unam tantum gentem laudat, nec quisquam praeter *Medos* i. e. Persas, alium populum, qui talem actionem tuitus esset, laudavit. cf. not. Mox *iudices* e mss. Grut. praestat quam vulg. *vindices* d.

VI. Usque ad cap. XVIII tractatur quaestio, utrum ingratus accusari et puniri an impunitus esse debeat.

1. *In scholis* rhetorum. Seneca pater exemplum actionis ingrati servavit in Controvers. lib. IV (IX) 1. *aequa omnibus*, quae ad omnes ingratos similiter pertinet. *quum urbes - exigant.* Exemplo sint Athenienses, qui res bello medico a se gestas commemorant, quibus se res Graecorum et Lacedaemoniorum servavisse monstrant: quamobrem auxilium eorum se petitum venisse Lacedaemonem. cf. Thuc. 1, 73 sq.

2. *Excepta Medorum gente* etc. Morem hunc *Medorum* i. e. Persarum laudat Xenophon in Cyropaedia 1, 2, 7 quem locum alioqui satis notum suppeditat Muretus Var. lect. XII, 3. p. 338 ed. Wolf. Halis Saxon. 1791. Ammian. Marcellin. XXIII fin. aliique. Nulla autem alia gens totius Antiquitatis hac adversus ingratum actione

Digitized by Google

eſt in ulla data adverſus ingratum actio. Magnumque hoc argumentum, dandam non fuiſſe: quia adverſus maleficium omne conſenſimus. et homicidii, veneficii, parricidii, violatarum religionum, aliubi atque aliubi diverſa poena eſt: ſed ubique aliqua. Hoc frequentiſſimum crimen nusquam punitur, ubique improbatur. Neque abſolvimus illud: ſed quum difficilis eſſet incertae rei aeſtimatio, tantum odio damnavimus, et inter ea reliquimus, quae ad iudices deos mittimus.

VII. Rationes autem multae mihi occurrunt, propter quas crimen hoc in legem cadere non debeat. Primum omnium, pars optima beneficii periit, ſi actio, ſicut certae pecuniae, aut ex conducto et locato, datur. Hoc enim in illo ſpecioſiſſimum eſt, quod dedimus vel perdituri: quod totum permiſimus accipientium arbitrio. Si appello, ſi ad iudicem voco, incipit non beneficium eſſe, ſed creditum.
2 Deinde quum res honeſtiſſima ſit, referre gratiam, deſinit eſſe honeſta, ſi neceſſaria eſt. non enim magis laudabit quisquam gratum hominem, quam eum qui depoſitum reddidit, aut, quod debebat, citra iudicem ſolvit. Ita duas res, quibus in vita humana nihil pulchrius eſt, corrumpimus, [a] gratum hominem
3 et beneficum. Quid enim aut in hoc magnificum eſt, ſi

a. *gratum hominem et beneficum.* Vulgata erat: *gr. h. et beneficium* ante Pinc., qui recte fecit *beneficum*, probante Lipſio: etiam propter ſequentia, quae omnia ad hominem ipſum talem referenda. Muretus reſinxerat: *gratum animum et beneficium.*

ne inſignis eſt. Nec exemplum poenae, qua Philippus Macedoniae rex (infra IV, 37) militem ingratum affecit, probare poteſt, talem actionem apud Macedones in uſu fuiſſe.

1. *ſicut certae pecuniae* in ſtipulatione aut ſyngrapha expreſſae. L. *Si appello* flagito et poſco privatim, deinde ad iudicem quod ſequitur. L.

Digitized by Google

ſi beneficium non dat, ſed commodat? aut in illo qui reddit, non quia vult, ſed quia neceſſe eſt? Non eſt glorioſa res, gratum eſſe: niſi tutum eſt, ingratum fuiſſe. Adiice nunc, quod huic uni legi omnia fora vix ſufficient. Quis erit, qui non agat? quis, cum quo non agatur? omnes ſua extollunt, omnes etiam minima, quae in alios contulere, dilatant. Praeterea quaecunque in cognitionem cadunt, com- 4
prehendi poſſunt, et non dare infinitam licentiam iudici. Ideo melior videtur conditio cauſae bonae, ſi ad iudicem, quam ſi ad arbitrum mittitur: quia illum formula includit, et certos, quos non excedat, terminos ponit; huius libera, et nullis aſtricta vinculis religio, et detrahere aliquid poteſt, et adiicere, et ſententiam ſuam, non prout lex aut iuſtitia ſuadet, ſed prout humanitas et miſericordia impulit, regere. Ingrati actio non [b] erat iudicem alligatura, ſed regno 5

G 2 liber-

b. *erat.* Huetus not. mſſ. „fort. *erit.* Nihil tamen muto.“ Nec opus eſt.

3. *omnia fora* i. e. omnia iudicia totius imperii romani. Moneo hoc, ne cum Lipſio de trinis foris, quae Senec. de Ira II, 9 memorat, interpreteris. *omnes ſua extollunt* etc. Expreſſa haec ſunt ex Ariſtot. VIII c. 13 (15) de Moribus ſ. Ethic. Nicom. *οἱ μὲν γὰρ παθόντες τοιαῦτά φασι λαβεῖν παρὰ τῶν εὐεργετῶν, ἃ μικρὰ ἦν ἐκείνοις, καὶ ἐξῆν παρ' ἑτέρων λαβεῖν, καταμικρύνοντες· οἱ δ' ἀνάπαλιν, τὰ μέγιστα τῶν παρ' αὑτοῖς καὶ ἃ παρ' ἄλλων οὐκ ἦν, καὶ ἐν κινδύνοις ἢ τοιαύταις χρείαις.*

4. *Praeterea — poſſunt* i. e. nulla res in iudicium deducitur, quam non quanti ſit, aeſtimare poſſit iudex. Comprehendere animo, intelligere eſt ap. Ciceron. Orat. 1, 18. Sic explicat Gruterus. Sed ſequentia docent, eſſe ſupplendum, legibus. *formula* cognitionis, ad cuius praeſcriptionem iudices debent iudicium ſuum dirigere, et quid cognoſcendum iudicandumque ſit, ex ea intelligere. Dabatur autem a praetore illa formula (*Inſtruction* vocemus) quae *arbitro*, qui et ipſe iudex erat, non data

eſt:

Digitized by Google

liberrimo positura. Quid sit enim beneficium, non constat: deinde quantumcunque sit, refert, quam benigne illud interpretetur iudex. Quid sit ingratus, nulla lex monstrat. Saepe et qui reddidit quod accepit, ingratus est: et qui non reddidit, gratus. De quibusdam etiam imperitus iudex dimittere tabellam potest: ubi feciſſe, aut non feciſſe, pronuntiandum est, ibi prolatis cautionibus, controversia tollitur. 6 Ubi vero inter disputantes ratio ius dicit, ibi animi coniectura capienda est: ubi id, de quo sola sapientia decernit, in controversiam incidit, non potest ad haec sumi iudex ex turba selectorum, quem census in album, et equestris hereditas misit.

VIII.

est: quippe qui nulla formula coercitus, ex fide bona, ex aequo et bono controversiam dirimeret. Cf. Ernesti Clav. Cic. h. v. *Melior causſa* formulam non timere debebat. De arbitris hic locus classicus est. *Ingrati actio — positura*, quia formula a praetore praescribi non poterat, legibus quippe deficientibus, nec vi beneficii constituta.

5. *De quibusdam — potest* i. e. effari et pervulgare. Sane solent ex tabella iudices sententiam proferre, quod est notum. Sed et qui inter plures tabellam fert, dimittit eam, quam a se tradit Quaesitori, sive Praetori. Dixit Portius Latro *ferre tabulam* ap. Senecam patrem Controv. VII, 8: judex quam tulit tabellam de reo, revocare non potest; quaesitor non mutabit pronunciationem. L. *cautionibus*. sic dicuntur scripturae ipsae, quibus creditori debitor cavet seque obstringit. L.

6. *ubi id — misit*. Sermo est de causſa publica, quam nos fere criminalem dicimus, in qua *iudices selecti*, lege iulia e Senatoribus et Equitibus selecti et in V decurias divisi (Sueton. Calig. 16) sententiam ferebant, similes Anglorum Jurymen s. Jury. cf. Sueton. Iul. 41 et Ernest. Clav. Cic. Quaestio. *census* senatorius in *album*, tabulam s. indicem, ubi iudices scripti erant. *equestris hereditas* quicunque igitur docere poterat, se quadringenta sestertia possidere; fuit eques, s. quoque lustro a Censore in album

Digitized by Google

VIII. Itaque non haec parum idonea res visa est, quae deduceretur ad iudicem. Sed nemo huic rei satis idoneus iudex inventus est: quod non admireberis, si excusseris, quid habiturus fuerit difficultatis, quisquis in eiusmodi reum exisset. Donavit aliquis magnam pecuniam: sed dives, sed non sensurus impendium. Donavit alius: sed toto patrimonio cessuris. Summa eadem est: beneficium idem non est. Etiam nunc adiice. Hic pecuniam pro addicto de- 2
pendit: sed quum illam domo protulisset. ille dedit eandem: sed mutuam sumsit, aut rogavit, et se obligari ingenti merito passus est. Eodem existimas loco esse illum, qui beneficium ex facili largitus est: et hunc, qui accepit, ut daret? Tempore quaedam magna fiunt, non summâ. Beneficium est donata possessio, cuius fertilitas laxare possit annonam: beneficium est unus in fame panis. Beneficium est, dona- 3

album equitum relatus est. cf. Ovid. III Eleg. 8, 55 Amorum: dat census honores. Inde gravis iudex, inde severus eques. Plin. H. N. XIV praef. et XXXIII, 1. *ratio* autem, quae leges sequitur formulamque iuris, et *sapientia* opponuntur: haec ad dogma stoicum de sapiente spectat, quae de beneficiis ideoque de re quae inter animos geritur, iudicare potest.

1. *quisquis in eiusmodi — exisset* i. quisquis forte lectus venisset iudex in tali causa publica, in qua iudices a praetore sive iudice quaestionis per sortitionem, nominibus eorum ex urna forte eductis, eligebantur. Hinc *exire* h. l. est eligi forte. De re cf. Ascon. ad Ciceron. in Verr. Act. I. 7.

2. *addicto* i. qui esset condemnatus et cuius bona creditoribus tradebantur: de nexis noli cogitare, sed de condemnatione. Nam Liv. VIII, 28 docente iam a. u. c. 429 ligari nexi desierunt: cf. Heineccii Antiq. rom. ad Instit. III, 30, 459. aut *rogavit* mutuum ab amico, *sumsit* ab argentario, foeneratore. *laxare* diminuere *annonam* frumenti pretium.

3. *Beneficium — decurrant.* Laudat Lipsius Epist. 89, 28 sq. et de Tranq. An. c. 11.

Digitized by Google

re regiones, per quas multa flumina et navigabilia decurrant: beneficium est, arentibus siti, et vix spiritum per siccas fauces ducentibus, monstrare fontem. Quis inter se ista comparabit? quis expendet? difficilis est sententia, quae non rem, sed vim rei quaerit. Eadem licet sint, aliter data non idem pendent. Dedit mihi hic beneficium: sed non libenter, sed dedisse se questus est, sed superbius me quam solebat, aspexit: sed tam tarde dedit, ut plus praestiturus fuerit, si cito negasset. Horum quomodo iudex inibit aestimationem, quum sermo, et dubitatio, et vultus meriti gratiam destruant?

IX. Quid, quod quaedam beneficia vocantur, quia nimis concupiscuntur: quaedam non sunt ex hac vulgari nota, sed maiora, etiamsi minus apparent? Beneficium vocas, dedisse potentis populi civitatem, in quatuordecim deduxisse, et defendisse capitis reum: quid utilia fusisse? quid retinuisse, ne in scelus rueret? quid gladium excussisse morituro? quid efficacibus remediis refocillasse lugentem, et quos desiderabat volentem sequi, ad vitae consilium reduxisse? quid assedisse aegro, et quum valetudo eius ac

c. 11. *beneficium est arentibus — fontem.* Haec et similia iubebant adeo leges antiquissimae velut a natura praescripta humanitati. Vide e. c. Cicer. de Off. I, 16. III, 13 et, quem ibi Heusinger. laudat, Valcken. ad Herodot. VII, 23 p. 614. *non idem pendent* non idem pondus pretiumque habebunt.

1. *quia nimis concupiscuntur* e. c. civitas: ideoque sunt conspicua, in oculos se ingerunt. *in quatuordecim* sc. ordines in theatro, ideoque equitem fecisse. Lege Roscia theatrali, lata a L. Roscio Othone trib. pl. a. u. c. 686 sanctum est, ne quis in quatuordecim gradibus orchestrae, in qua Senatores sedebant, proximis sederet, nisi qui eques et equestri censu esset. Cf. Ernesti Indic. Legg. Roscia theatralis.

2. *quid assedisse aegro* etc. Horatium Serm. I, 1, 80 sq. no-

Digitized by Google

[a] ac ſalus momentis conſtaret, excepiſſe idonea cibo tempora, et cadentes venas vino refeciſſe, et medicum adduxiſſe morienti? Haec quis aeſtimabit? quis diſſimilibus beneficiis iubebit beneficia penſari? Donavit tibi domum: ſed ego tuam ſupra te ruere praedixi. Dedit tibi patrimonium: ſed ego naufrago tabulam. Pugnavit pro te, et vulnera excepit: at ego vitam tibi ſilentio dedi. Quum aliter beneficium detur, aliter reddatur, paria facere difficile eſt.

X. Dies praeterea beneficio reddendo non dicitur, ſicut pecuniae creditae. Itaque poteſt, qui nondum reddidit, reddere. Dic enim, intra quod tempus deprehendetur ingratus? maxima beneficia probationem non habent: ſaepe intra tacitam duorum conſcientiam latent. [a] An hoc inducimus, ut non demus beneficia ſine teſte? Quam deinde poenam ingratis conſtituamus? unam omnibus, quum

 dispa-

a. *ac ſalus.* Haec verba duo non habebantur in plerisque exemplaribus Pinc., et abeſſe poterant: ſed exſtant in codd. pal. et Naz., et ferri poſſunt. — a. *An hoc inducimus, ut non demus* etc. E mſſ. Pinc. ſunt. Eraſmus: *An hoc indicimus, ut nunc d.* qui ſuſpicabatur, ſcriptum fuiſſe, *hoc interdicimus.*

noſtro ob oculos fuiſſe putes. Sic enim ille: At ſi condoluit tentatum frigore corpus, Aut alius caſus lecto te adfixit, habes qui Adfideat, fomenta paret, medicum roget etc. *cadentes* languentes et minus tumidas, ſpiritibus defectas. Epiſt. 95, 22 not. adde de Ira III, 9. L. *ruere*, quod Romae crebrum, et ideo apte inter exempla. L. *tabulam* qua enataret. Cf. Cic. de off. III, 23, 3. Haec ſimplicior ratio eſt illâ, qua quis ad tabulam, ubi naufragium eſſet pictum, ut miſericordes ſtipem darent naufrago, referat, ut Horat. A. P. 21. Perſii Sat. VI, 33. *ſilentio te* non accuſando, quum rogarer, aut torquerer, ſive te non indicando, quum hoſtis inſequeretur. L.

1. *deprehendetur*, iudicabitur, convincetur. *non habent probationem*, non patiuntur examen, inſpectionem etc.

Digitized by Google

disparia beneficia sint? an inaequalem, et pro cuiusque beneficio maiorem, aut minorem? Age, intra pecuniam versabitur taxatio: quid quod quaedam beneficia vitae sunt, et maiora vitâ? His quae pronuntiabitur poena? Minor beneficio? iniqua est. Par et capitalis? quid inhumanius, quam cruentos esse beneficiorum exitus?

XI. Quaedam, inquit, privilegia parentibus data sunt. Quomodo horum extra ordinem habita ratio est, sic aliorum quoque beneficiorum haberi debet. Parentum conditionem sacravimus, quia expediebat liberos tolli: sollicitandi ad hunc laborem erant, incertam adituri fortunam. Non poterat illis dici, quod beneficia dantibus dicitur: [a] Cui des, elige: ipse tecum, si deceptus es, querere; dignum adiuva. In liberis tollendis nihil iudicio tollentium licet: tota res voti est. Itaque ut aequiore animo adirent aleam, danda illis aliqua potestas fuit. Deinde alia conditio est

a. *Cui des, elige: ipse tecum, si deceptus es, querere; dignum adiuva.* Haec sic legenda distinguendaque coni. Grut. et in codd. Naz. Colon. et pal. invenit. Probant Lipsius et Gron. atque Huetus in nott. mss. Lipsius tamen *dehinc* vel *dein* ante *dign.* addi vult: sed perperam. Antea: *Cui des elige ipse tecum. Si deceptus es, quaere dignum. adiuva.* Mox *dant nihilominus daturique sunt* omnes codd. optimi Pinc. et Grut.: alii omittunt *dant* et *que*, ut Lipsiani, qui tamen suspectae fidei sunt.

2. *intra pecuniam*, ultrane pecuniam aestimatio non fiet? Haec erat rudior medii aevi aestimatio.

1. *inquit*, obiicitur. *privilegia.* Quam durae Romae leges fuerint, quibus patria potestas constituta sit, est notum. Ter venundare poterat filium pater, nec nisi manumissione filius a patre liber esse. Etsi haec potestas temporis successu diminuta esset, tamen vis eius quaedam s. potestas aliqua mansit. cf. Heineccii Ant. rom. ad Instit. I, 9 p. 134. ed. IV. Argent. 1734. et Hugonis Lehrbuch der Geschichte des röm. Rechts p. 58 ed. III. Berolin. 1806. Qui non tollebat filium filiamve, non pro legitima prole agnoscebat. Res nota.

Digitized by Google

est parentum, qui beneficia, quibus dederunt, dant nihilominus daturique sunt: nec est periculum, ne dedisse se illis mentiantur. In ceteris quaeri debet, non tantum an receperint, sed an dederint. Horum in confesso merita sunt: et quia utile est iuventuti regi, imposuimus illi quasi domesticos magistratus, sub quorum custodia contineretur. Deinde omnium pa- 3
rentum unum erat beneficium: itaque aestimari semel potuit, alia diversa sunt, dissimilia, infinitis inter se intervallis distantia: itaque sub nullam regulam cadere potuerunt, quum aequius esset omnia relinqui, quam omnia aequari.

XII. Quaedam magno dantibus constant: quaedam accipientibus magna sunt, sed gratuita tribuentibus: quaedam amicis data sunt, quaedam ignotis. Plus est, quamvis idem detur, si ei detur, quem nosse a tuo beneficio incipis. Hic auxilia tribuit, ille ornamenta, ille solatia. Invenies, qui nihil putet esse iucundius, nihil maius, quam habere in quo calamitas acquiescat: invenies rursus, qui dignitati suae, quam securitati, consuli malit: est qui plus ei debere 2
se iudicet, per quem tutior est, quam ei per quem honestior. Proinde ista maiora aut minora erunt, prout fuerit iudex, aut ad haec, aut ad illa inclinatus animo. Praeterea creditorem mihi ipse eligo: beneficium saepe ab eo accipio, a quo nolo, et aliquando ignorans obligor. Quid facies? ingratum vocabis eum, cui beneficium inscio, et, si sciviſſet,

2. *domesticos magistratus.* Hinc Claudius iuvenem probri plenum, sed quem pater probatissimum sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, *habere*, dicens, *censorem suum.* Suet. Claud. c. 16.

1. *auxilia* etc. explicat ipse in seqq. *Ornamenta* ad dignitatem, honores etc. spectant. Sic Cicero Sext. 5. ornamenta equestris ordinis appellat censum i. divitias. Cf. Ernesti Clav. Cic. h. v. et Ornare.

Digitized by Google

non accepturo, impositum est: non vocabis eum, qui utcunque acceptum non reddidit?

XIII. Aliquis dedit mihi beneficium, sed idem postea fecit iniuriam. Utrum uno munere ad patientiam omnium iniuriarum adstringor: an perinde erit, ac si gratiam retulerim, quia beneficium suum ipse insequenti iniuria rescidit? Quomodo deinde aestimabis, utrum plus sit quod accepit, an in quo laesus est? Dies me deficiet, omnes difficultates persequi tentantem. Tardiores, inquit, ad beneficia danda facimus, non vindicando data, nec initiatores eorum afficiendo poena. Sed illud quoque tibi e contrario occurrat: multo tardiores futuros ad accipienda beneficia, si periculum causae dicendae adituri erunt, et innocentiam sollicitiore habituri loco. Deinde, erimus per hoc ipsi quoque ad danda tardiores. nemo enim libenter dat invitis: sed quicunque ad benefaciendum bonitate invitatus est, et ipsa pulchritudine rei, etiam lit entius dabit, nihil debituris nisi quod volent. Minuitur enim gloria eius officii, cui diligenter cautum est.

XIV. Deinde, pauciora erunt beneficia, sed veriora. quid autem mali est, inhiberi beneficiorum temeritatem? Hoc enim ipsum secuti sunt, qui nullam legem huic constituerunt: ut circumspectius donaremus, circumspectius eligeremus eos, in quos merita conferrentur. Etiam atque etiam cui des, considera: nulla actio erit, nulla repetitio. Erras, si existimas succur-

1. *perinde — ac* i. aeque ac. Ruhnken. in praef. ad Schelleri Lexic. latino-bat. monuit unam huic proverbio hanc vim esse, nec umquam pro multum, valde poni, laudavitque Duker. ad Liv. XXIII, 21. Ceterum ad illa verba: *sed idem postea fecit iniuriam* laudat Lipsius Epistol. Senec. LXXXI.

2. *cautum est*, cui conditiones adscriptae, praemia et fructus in certo sunt. L.

1. *nulla actio, nulla repetitio:* numquam hac de re iure

Digitized by Google

ſuccurſurum tibi iudicem. Nulla lex te in integrum reſtituet: ſolam accipientis fidem ſpecta. Hoc modo 2
beneficia auctoritatem ſuam tenent, et magnifica ſunt: pollues illa, ſi materiam litium feceris. Aequiſſima vox eſt et ius gentium prae ſe ferens, Redde quod debes. Haec turpiſſima eſt in beneficio, Redde. Quid reddet? [a] Vitam, quam debet, dignitatem, ſecuritatem, ſanitatem? reddi maxima quaeque non poſſunt. Aut pro his, inquit, aliquid quod tan- 3
ti ſit. Hoc eſt quod dicebam, interituram tantae rei dignitatem, ſi beneficium mercem facimus. Non eſt irritandus animus ad avaritiam, ad querelas, ad diſcordiam: ſua ſponte in iſta fertur. Quantum poſſumus reſiſtamus, et quaerenti occaſiones amputemus.

XV. Utinam quidem perſuadere poſſemus, ut pecunias creditas tantum a volentibus acciperent! utinam nulla ſtipulatio emtorem venditori obligaret! nec

a. *Vitam, quam debet* etc. Sic optimi codd., non *vitam, inquam, debet.*

iure in aliquem agi poteſt, quaſi te laeſerit, aut beneficia ut debitum repoſcere poſſis.

2. *Aequiſſima vox* etc. *ius gentium* eſt naturale. Cf. Erneſti Clav. Cic. ſ. voce Ius. Omnium populorum mores inſtitutaque, quin adeo leges hoc ita ferre, notum eſt. *prae ſe ferens*, declarans.

1. *ſtipulatio*, quae et ipſa conceptis verbis olim in emtionibus adhibita. Plauti comoediae docent. L. Contractus verbales nunc appellare ſolent: ad ſtipulationem et praetor et iudex interdum cogebant, tunc formulae in edicto erant praeſcriptae, quae tacite monebant, obligationem inde orituram eſſe, ſiquis migraret ſtipulationem. Cf. Hugo l. l. p. 263 ſq. *Ille* creditor. *interrogatione* i. ſtipulatione. Huetus margini adſcripſerat: interpoſitis parariis, qui quaerebant et in quo ille nummos utiliter collocaret, et a quo ille mutuo ſumeret, et ita de utroque bene merebantur. — cf. ad

Digitized by Google

nec pacta conventaque impressis signis custodirentur! fides potius illa servaret, et aequum colens animus! Sed necessaria optimis praetulerunt, et cogere fidem, 2 quam spectare, malunt. Adhibentur ab utraque parte testes. ille per tabulas plurium nomina, interpositis parariis, facit: ille non est interrogatione contentus, nisi [a] reum manu sua tenuit. O turpem humano generi fraudis ac nequitiae publicae confessionem! annulis nostris plus, quam animis creditur. In quid isti viri ornati adhibiti sunt? in quid imprimunt signa? nempe ne ille neget accepisse se quod accepit. 3 Hos incorruptos viros, et vindices veritatis existimas? at his ipsis statim non aliter pecuniae committentur. Ita non honestius erat a quibusdam fidem falli, quam ab omnibus perfidiam timeri? Hoc unum deest avaritiae, ut beneficia sine sponsore non demus. Generosi animi et magnifici est, iuvare et prodesse. qui dat beneficia, deos imitatur: qui repetit, foeneratores. Quid illos, dum vindicamus, in turbam sordidissimam redigimus?

XVI. Plures, inquit, ingrati erunt, si nulla adversus ingratum datur actio. Immo potius, pauciores: quia maiore delectu dabuntur beneficia. Deinde, non expedit notum omnibus fieri, quam multi ingrati sint.

a. *reum manu sua tenuit.* Sic mss. non *rem.* Nisi reum promittendi chirographo suo tenuit. Quae verissima interpretatio est Salmasii C. X. de modo usur. iudice Gronovio.

ad II, 23, 2. *reum.* Huetus Salmasio et Gronovio adstipulans ait: h. e, nisi reum chirographo suo obligatum habuit. — Verbali itaque contractu ille creditor non contentus erat, nisi et chirographum, quo stipulatio clarere solebat, accessisset a debitore: eo et spectant *annuli*, quibus chirographa signabantur. *Ornati* divites, praesertim equites. cf. ad 12, 1. sed hic sunt testes locupletes.

3. *vindicamus*, dum talibus actionibus ingratorum tutos securosque esse volumus. *sordidissimam* foeneratorum.

Digitized by Google

sint. pudorem enim rei tollet multitudo peccantium: et desinet esse probri loco commune maledictum. Numquid iam ulla repudio erubescit, postquam illu- 2
stres quaedam ac nobiles feminae, non consulum numero, sed maritorum, annos suos computant? et exeunt matrimonii causa, nubunt repudii? Tam diu istud timebatur, quam diu rarum erat. quia vero nulla sine divortio acta sunt, quod saepe audiebant, facere didicerunt. Numquid iam ullus adulterii pu- 3
dor est, postquam eo ventum est, ut nulla virum habeat, nisi ut adulterum irritet? argumentum est deformitatis pudicitia. Quam invenies tam misé-
ram,

1. *multitudo peccantium.* Noster de Clem. I, 22, 2. facit enim consuetudinem peccandi multitudo peccantium; et minus gravis nota est, quam turba damnatorum levat etc.

2. *Numquid — computant.* Hanc morum corruptionem confirmant Iuvenalis VI, 228. fiunt octo mariti quinque per autumnos. et Martialis VI, 7. Quotannis itaque plures maritos habent nonnullae feminae. Divortiis quidem modum Augustus imposuerat (Suet. Aug. 34), sed libido et licentia eviserant, et sub Caesaribus ita remiserat severitas, ut divortia fierent, si uxori aut marito placeret, nec opus esset, ut utrique consentirent. Cf. Adams röm. Alterth. II. p. 863 vers. germ. et Hugo libr. laud. p. 373 sq. *Exeunt — repudii?* Martial. VI, 7: quae nubit toties, non nubit, adultera lege est. *acta* in acta esse relata, ut rata et legitima essent; docuit Lipsius in Excursu ad Taciti Annal. V.

3. *argumentum — pudicitia.* Nulla pudica est nisi deformis. *tam miseram, tam sordidam*, tam ignobili loco natam. *nisi apud alium gestata est, apud alium mansit.* Notum, inter exercitationes corporis non utiles modo, sed et delicatas ac voluptarias fuisse gestationem, unde et ipsa loca gestationes: cf. Böttigeri Sabina p. 427 sq. Apud alium gestari est, alius gestatione uti, in alius umbra vectari: manere autem est, non diutule consistere alicubi, sed pernoctare: cf. Cic. ad Attic. X, 13. ad Q. fratr. II, 7 etc. Solebant autem veteres saepe per diversas causas

Digitized by Google

ram, tam ſordidam, ut illi ſatis ſit unum adulterorum par? niſi ſingulis diviſit horas? et non ſufficit dies omnibus? [a] niſi apud alium geſtata eſt, apud alium manſit? Infrunita et antiqua eſt, quae neſciat, matrimonium vocari, unum adulterium. Quemadmodum horum delictorum iam evanuit pudor, poſtquam res latius evagata eſt: ita ingratos plures efficies, et audaciores, ſi numerare ſe coeperint.

XVII. Quid ergo? impunitus erit ingratus? Quid ergo? impunitus erit impius? quid malignus? quid avarus? quid impotens? quid crudelis? Impunita tu credis eſſe, quae inviſa ſunt? aut ullum ſupplicium gravius exiſtimas publico odio? Poena eſt, quod non audet ab ullo beneficium accipere, quod non audet ulli dare, quod omnium deſignatur oculis, aut deſignari ſe iudicat: quod intellectum optimae rei ac dulciſſimae amiſit. An tu infelicem vocas, qui caret acie oculorum, cuius aures morbus obſtruxit: non vocas miſerum eum, qui ſenſum beneficiorum amiſit? Teſtes ingratorum omnium deos metuit, urit illum et angit intercepti beneficii conſcientia: denique ſatis haec ipſa poena magna eſt, quod rei, ut dicebam,

a. *niſi apud alium geſtata eſt, apud alium manſit.* Sic omnes mſſ. probatque Gron. Muretus: *niſi ad alium* etc. Pinc. emendabat: *eſt, apud alium pranſit*, Grutero probante. Sed cf. not. Mox *et antiqua eſt* mſſ. dant. Erasmus: *antiquata*. Deinde *unum adulterium:* ſic omnes mſſ. At Pinc. *unius a.* Denique *audaciores:* variant codd. qui dant *auctiores.*

cauſſas abnoctare et in urbe etiam apud amicos cubitare. Sueton. Octav. 78. Nemo mirabitur igitur in tanta libertate idem uſitaſſe matronas. Sic fere exponit locum Gron. *Infrunita*, ἄφρων, inſulſa, fatua: de vit. beat. XXIII, 3 not.

1. *Quid ergo? impunitus erit impius?* imitatione reſpondet obiectionis, ad quam haec et ſeqq. referenda eſſe, monet Lipſius: quod cuiquam probari puto. *intellectum — dulciſſimae* i. bonae famae et beneficiorum.

Digitized by Google

bam, iucundiſſimae fructum non percipit. At quem 3
iuvat accepiſſe, aequali perpetuaque voluptate fruitur: et animum eius a quo accepit, non rem intuens, gaudet. Gratum hominem ſemper beneficium delectat, ingratum ſemel. Comparari autem poteſt utriusque vita. quum alter triſtis ſit et ſolicitus, qualis eſſe infitiator ac fraudulentus ſolet; apud quem non parentum qui debet, honor eſt, non educatoris, non praeceptorum: alter laetus, hilaris, occaſionem 4
referendae gratiae exſpectans, et ex hoc ipſo affectu gaudium grande percipiens; nec quaerens quomodo decoquat, ſed quemadmodum plenius uberiusque reſpondeat; non ſolum parentibus et amicis, ſed humilioribus quoque perſonis. Nam etiam ſi a ſervo ſuo beneficium accepit, aeſtimat non a quo, ſed quid acceperit.

XVIII. Quamquam quaeritur a quibusdam, ſicut ab Hecatone, an beneficium dare ſervus domino poſſit? Sunt enim qui ita diſtinguunt, Quaedam beneficia eſſe, quaedam officia, quaedam miniſteria. Beneficium eſſe, quod alienus det: alienus eſt, qui potuit ſine reprehenſione ceſſare. Officium eſſe filii, uxo-

3. *educatoris* i. paedagogi ſervi, qui infantem comitaretur in ludum literarium. cf. ad II de Ira 22, 1. *praeceptorum.* cf. ad c. 3, 3. Mox *decoquat*, fidem non ſolvat, rem creditori minuat et abſumat.

XVIII. Sequuntur quaeſtiones, an ſervus domino, filius patri, beneficium dare poſſit: usque ad finem libri.

1. *Hecatone* philoſopho Stoico, de quo ad I, 3, 7 monitum eſt. *alienus*, nullo neceſſitudinis genere nobis coniunctus, poteſt *ceſſare* cunctari beneficia nobis dare. Niſi fallor, hoc uno ex loco diſcimus hanc Stoae diſtinctionem non improbandam, etſi Romae non ſemper obſervatam accurate, quod diſcere licet e Ciceron. de Offic. II, 19 ſq. *neceſſitudo* omnis coniunctio ſanguinis, affinitatis, amicitiae. cf. Erneſti Clav. Cic. h. v.

Digitized by Google

uxoris, et earum personarum, quas necessitudo suscitat, et ferre opem iubet. Ministerium esse servi, quem conditio sua eo loco posuit, ut nihil eorum 2 quae praestat, imputet superiori. [a] Praeterea servos qui negat dare aliquando domino beneficium, ignarus est iuris humani. refert enim cuius animi sit, qui praestat, non cuius status. Nulli praecluſa virtus est, omnibus patet, omnes admittit, omnes invitat, ingennos, libertinos, servos, reges, et exsules. non eligit domum, nec censum: nudo homine contenta est. Quid enim erat tuti adversus repentina; quid animus magnum promitteret sibi, si certam virtutem 3 fortuna mutaret? Si non dat beneficium servus domino, [b] nec regi quisquam suo, nec duci suo miles. Quid enim interest, quali quis teneatur imperio, si summo tenetur? Nam si servo, quo minus in nomen meriti perveniat, necessitas obest, et patiendi ultima timor; idem istud obstabit, et ei qui regem habet, et

a. *Praeterea*: sic omnes mss. Muretus: *propterea*. Signum lacunae hic poni iussit Lipsius, aliique. Sed non opus est. Si enim *praeterea* cum antegressis iunxeris et ex ultima syllaba statueris excidisse τὸ *ar*, omnia sana sunt. — *imputet superiori praeterea*. *At* etc., ubi refutatio incipit. Nec facile est dicere, quid deesse possit. — b. *nec regi quisquam suo*. Lipsius: si scriptum, *quisquam subditus, ἰσόπωλος* magis et expressa sententia esset. Gron. respondet: Sic quidem passim nostri rure loquuntur, ut *subditum* pro subiecto dicant: sed non Seneca, nec quisquam castiorum veterum.

2. *iuris humani* i. humanitatis purae, quae omnia ea complectitur, quae hominibus qua talibus propria sunt, iisque praestari debent. Hinc infra XXII, 2 ait: homo ab homine accipit beneficium. *Nulli praecluſa virtus est* etc. Multa similia praestat Io. Stobaeus in florileg. 1. de virtute: sumta autem haec egregia dicta Stoae e schola Socratica esse, cuiquam facile patebit. Propter sententiae praestantiam his verbis usus est auctor inscriptionis in Collectione Inscript. Gruteri DCCV, 12. *certam* in se stabilem, se contentam et nixam. L.

Digitized by Google

et ei qui ducem: quoniam, ſub dispari titulo, paria in illos licent. Atqui dant regibus ſuis, dant impe- 4
ratoribus beneficia: ergo et dominis. Poteſt ſervus iuſtus eſſe, poteſt fortis, poteſt magnanimus: ergo et beneficium dare poteſt. Nam et hoc virtutis eſt. adeoque dominis ſervi beneficia poſſunt dare, ut ipſos ſaepe beneficii ſui fecerint. Non eſt dubium, an ſervus beneficium dare poſſit cuilibet: quare ergo non et domino ſuo poſſit?

XIX. Quia non poteſt, inquit, creditor domini ſui fieri, ſi pecuniam illi dederit. Alioqui quotidie dominum ſuum obligat: peregrinantem ſequitur, aegro miniſtrat, [a] et labore ſummo colit. Omnia tamen iſta, quae alio praeſtante beneficia dicerentur, praeſtante ſervo miniſteria ſunt. Beneficium enim id 2
eſt, quod quis dedit, quum illi liceret et non dare: ſervus autem non habet negandi poteſtatem: ita non praeſtat, ſed paret; nec, id ſe feciſſe, iactat, quod non facere non potuit. Etiam ſub iſta lege vincam, et eo perducam ſervum, ut in multa liber ſit. Inte- 3
rim dic mihi, ſi tibi oſtendero aliquem ſervum pro ſalute

a. *et labore ſummo colit.* Sic palat. ſec. Erasm. At reliqui codd. Pinc. et Grut. *eius laborem ſummo colit.* Unde Pinciamus valde ingenioſe fecit: *eius laborem ſuo tollit.*

4. *ut ipſos ſaepe beneficii ſui fecerint.* Rarior haec loquutio occurrit aliquoties apud Sueton. Tib. 12. Claud. 23. Suppleas: res, et explices, ut ſuo beneficio debeant vitam, ſumma. Exempla talium ſervorum affert Valer. Maxim. VI, 8. III, 3.

2. *negandi poteſtatem.* Imo nec voluntatem, nec perſonam, aut caput habet: iuris civilis quidem inventiunculis. L. Sub Caeſaribus tamen ſervorum conditionem mitiorem fuiſſe notum eſt. cf. Hugo libr. laud. p. 371 ſqq. *Etiam — ſit.* Refutantis Senecae verba ſunt. Etiamſi ita ſit, ut tu *ais*, tamen probabo, *in multa* negotia, beneficia eum libertatem habere.

Digitized by Google

salute domini sui, sine respectu sui dimicantem et confossum vulneribus, reliquias tamen sanguinis ab ipsis vitalibus fundentem, et ut ille effugiendi tempus habeat, moram sua morte quaerentem: hunc tu 4 negabis beneficium dedisse, quia servus est? Si tibi ostendero aliquem, ut secreta domini prodat, nulla tyranni pollicitatione corruptum, nullis territum minis, nullis cruciatibus victum, avertisse, quantum potuerit, suspiciones quaerentis, et impendisse spiritum fidei: hunc tu negabis beneficium domino de- 5 disse, quia servus est? Vide ne eo maius sit, quo rarius est exemplum virtutis in servis; eoque gratius, quod, quum fere invisa imperia sint, et omnis necessitas gravis, commune servitutis odium, in aliquo domini caritas vicit. Ita non ideo beneficium non est, quia a servo profectum est: sed ideo maius, quia deterrere ab illo nec servitus quidem potuit?

XX. Errat, si quis existimat servitutem in totum hominem descendere: pars melior eius excepta est. Corpora obnoxia sunt, et adscripta dominis: mens quidem sui iuris. quae adeo libera et vaga est, ut ne ab hoc quidem carcere cui inclusa est, teneri queat, quo minus impetu suo utatur, et ingentia agat, et 2 in infinitum comes coelestibus exeat. Corpus itaque est, quod domino fortuna tradidit. [a] Hoc emit, hoc vendit:

a. *Hoc emit, hoc vendit.* Sic omnes mss. Muretus tamen: *emitur — venditur.*

3. Exempla similia laudavimus modo ad c. XVIII, 4 e Val. Max. Adde exemplum fidelitatis servorum Cornuti ap. Plutarch. in Vita C. Marii p. 431 B. frcf. Multa alia dabit Pignorius de Servis. *vitalibus* sc. membris, e. c. corde.

1. *adscripta*, addicta dominis, emtionum tabulis mancipata. L. *comes coelestibus*. Sidera sequatur aut praeeat. Ad mentem et cogitationem referendum. Adde supra II, 29. *carcere*. Saepe sic corpus tamquam custodiam animae inde a Pythagoreis apud Philosophos audire, notavimus ad

Digitized by Google

vendit: interior illa pars mancipio dari non potest. Ab hac quidquid venit, liberum est. non enim aut nos omnia iubere possumus, aut in omnia servi parere coguntur: contra rempublicam imperata non facient, nulli sceleri manus commodabunt.

XXI. Quaedam sunt quae leges nec iubent, nec vetant facere: in his servus materiam beneficii habet. Quamdiu praestatur, quod a servis exigi solet, ministerium est: ubi plus quam quod servo necesse est, beneficium. Ubi in affectum amici transit, desinit vocari ministerium. Est aliquid, quod dominus praestare servo debeat, ut cibaria, ut vestiarium: nemo hoc dixit beneficium. At indulsit, liberalius educavit, artes quibus erudiuntur ingenui, tradidit: beneficium est. Idem e contrario fit in persona servi. Quidquid est quod servilis officii formulam excedit, quod non ex imperio, sed ex voluntate praestatur, beneficium est: si modo tantum est, ut hoc vocari potuerit, quolibet alio praestante.

XXII. Servus, ut placet Chrysippo, perpetuus mercenarius est. Quemadmodum ille beneficium dat, ubi plus praestat, [a] quam quod operas locavit:

a. *quam quod operas locavit.* Sic omnes Pinc. et Grut. codd. Recte. *Ille* mercenarius operas suas mercede locat alteri, at si beneficium dat, omnem mercedem spernit, ideoque plus praestat benefaciendo. Hoc tamen noluerunt ita capi Muret. Lipsiusque, qui praetulerunt: *quam ad quod o. l.*, nec Gruterus, qui emendat, *quam in quod o. l. Quod* est quatenus, quando. Erasmus dedit: *quam quid operis l.* Huetus: *quam quod operae locavit.*

Consolat. ad Helv. C. 12, 8. Vol. I. p. 184 sq.

1. *cibaria* dimensa sua et iusta, quae nominabantur menstruum et diarium, unde peculium servi comparabant parci. cf. Ep. LXXX, 8 not. *vestiarium* i. pecuniam pro veste datam. vid. c. 8, 5 de Tranq. Animi.

2. *Artibus ingenuis* liberalibus vel honestis esse servos eruditos constat e Cic. et Hor. Ep. II, 2, 27. Sen. Ep. XXVII, 5 sq. Plautus, Terentius et Epictetus servi fuere et morem testantur.

1. *mercenarius*, qui mer-

Digitized by Google

sic servus ubi benevolentia erga dominum fortunae suae modum transiit, et altius aliquid ausus, quod etiam felicius nato decori esset, et spem domini anteceſſit, beneficium est intra domum inventum. An aequum tibi videtur, quibus, si minus debito faciant, irascimur, non haberi gratiam, si plus debito solito-
2 que fecerint? Vis scire, quando non sit beneficium? ubi dici potest, Quid si nollet? Ubi vero id praestitit, quod nolle licuit, voluisse laudandum est. Inter se contraria sunt, beneficium et iniuria. Potest dare beneficium domino, si a domino iniuriam accipere. atqui de iniuriis dominorum in servos qui audiat positus est, qui et saevitiam et libidinem, et in praebendis ad victum neceſſariis avaritiam compescat. Quid ergo? Beneficium dominus a servo accipit? im-
3 mo homo ab homine. Deinde quod in illius potestate fuit, fecit: beneficium domino dedit: ne a servo acceperis, in tua potestate est. Quis autem tantus est, quem non fortuna indigere etiam infimis cogat? Multa iam beneficiorum exempla referam, et dissimilia,

cede operas suas locat, μισθωτὸς, μισθοφόρος, qui tamen liberi sunt. Ubi hoc Chrysippus dixerit, ignoramus. De servis eum egisse in libro de Concordia tradit Athenaeus VI. p. 267. b.

2. *atqui de iniuriis — compescat.* Praefectus urbis (vid. Suet. Aug. 37 ibiq. Graev.). Opinor ab ipso Augusto esse, etsi Hadriano tribuitur, quod servos a dominis vetuit occidi, eosque iussit damnari per iudices, si digni essent. Ita Spartianus in eius vita c. 18. L. Haec coniectura eo verisimilior est, quo clarius est testimonium Ulpiani lib. I. §. 1. 8 Dig. de off. praef. urb., praefectum urbis de servorum querelis cognovisse. cf. Heineccii Antiq. rom. ad Instit. I, 8. p. 132. Leges tamen has non satis accurate observatas esse apparet ex earum repetitione.

3. *Multa iam beneficiorum exempla* etc. Quaedam antea iam laudavi. Addas Macrobii Saturnal. I. c. XI. qui Epistola Senec. 47 usus multa exempla attulit. Alia ipse noster refert in capp. seqq.

Digitized by Google

milia, et quaedam inter se contraria. Dedit aliquis domino suo vitam, dedit mortem, servavit perituram: et hoc si parum est, pereundo servavit. alius mortem domini adiuvit, alius decepit.

XXIII. Claudius Quadrigarius in [a] duodevicesimo annalium tradidit, cum obsideretur Grumentum; et iam ad summam desperationem ventum esset, duos servos ad hostem transfugisse, et operae pretium fecisse. Deinde urbe capta, passim discurrente victore, illos per nota itinera ad domum in qua servierant, praecucurrisse, et dominam suam ante se egisse: et quaerentibus quaenam esset, dominam, et quidem crudelissimam ad supplicium ab ipsis duci, professos esse. Eductam deinde extra muros, summa cura celasse, donec hostilis ira consideret. deinde, ut satiatus miles cito ad Romanos mores rediit, illos quoque ad suos rediisse, et dominam sibi ipsos dedisse. Manumisit utrumque e vestigio illa: nec indignata est ab his se vitam accepisse, in quos vitae necisque potestatem habuisset. Potuit sibi hoc vel magis gratulari. Aliter enim servata, munus notae et vulgaris clementiae habuisset: sic servata, nobilis fabula,

a. *duodevicesimo* omnium codd. lectio, praeter unum pal. qui habet: *duodecimo*. *Grumentum* codd. confirmant. Muretus tamen *Adrumetum*, ex ingenio. At *Grumentum* bene habet: fuit urbs in Lucania.

1. *Claudius Quadrigarius.* Saepe a veteribus laudatur, qui Acilii Annales graece scriptos in latinum sermonem vertit et ad bellum Sullanum continuavit. Pauciſſima ex eius opere servata sunt. Cf. G. I. Vossii Opus de Histor. lat. l. c. 10. p. 44 ed. frcf. 1677.

4. Quando autem haec res gesta sit, utrum bello punico, an sociali (cf. Flor. III, 18) ignoramus. Ceterum Macrob. Sat. I, XI p. 249 bip. eandem rem narrat. *Operae pretium fecisse* dignam mercedem labore et periculo suo cepisse. cf. Livii praef. facturusne operae pretium sim. *Clementiae* sc. ab hostibus in ipsam collatae.

Digitized by Google

5 et exemplum [b] duarum urbium fuit. In tanta confusione captae civitatis, quum sibi quisque consuleret, omnes ab illa praeter transfugas fugerunt. At hi, ut ostenderent quo animo facta esset prior illa transitio, a victoribus ad captivam transfugerunt, personam parricidarum ferentes. Quod in illo beneficio maximum fuit, tanti iudicaverunt, ne domina occideretur, videri dominam occidisse. Non est, mihi crede, non, dico, servilis animi, egregium factum fa-
4 ma sceleris emisse. C. Vettius, praetor Marsorum, ducebatur ad [c] Romanum imperatorem. Servus eius gladium militi ipsi, a quo trahebatur, eduxit, et primum dominum occidit: deinde, Tempus est, inquit, me et mihi consulere: iam dominum manumisi. Atque ita se uno ictu transiecit. Da mihi quemquam, qui magnificentius dominum servarit.

XXIV. Corfinium Caesar obsidebat: tenebatur inclusus Domitius. Imperavit medico eidemque servo suo,

b. *duarum.* Praefero hanc omnium codd. lectionem cum Gron. coniecturae Pinc. *Grumentinae urbis* e scripta lectione *Drumen* etc. — c. *Romanum imperatorem.* Sic omnes fere codd. et edd.

4. Et hanc historiam narrat Macrobius l. l. qui *Caium Vettium* appellat Peligium Italicensem, et imperatorem Pompeium, quem Romanis praefuisse scimus ex Appiano aliisque bello sociali italico s. marsico. Factum est a. u. 665.

1. *Iulius Caesar.* cf. Sueton. Iul. 34. Ner. 2. At Plin. VII H. N. 53 aliter rem narrat: L. Domitius clarissimae gentis apud Massiliam victus, Corfinii captus ab eodem Caesare, veneno poto propter taedium vitae, postquam biberat, omni ope ut viveret annixus est. — Utrumque tamen bene coniungi potest. Plutarch. Caes. p. 724 Frcf. consentit cum Seneca. *Medicos* servos Romae et libertinos, sero autem demum liberos ingenueque natos homines fuisse constat v. c. e Curt. Sprengel. Histor. Medic. *medicamentum innoxium.* Plutarch. l. l. appellat ὑπνωτικὸν οὐ θανάσιμον. *asservari* custodia. *servatus* quidem et dimissus

Digitized by Google

ſuo, ut ſibi venenum daret. Quum tergiverſantem videret: Quid cunctaris, inquit, tanquam tua in poteſtate totum iſtud ſit? mortem rogo armatus. Tum ille promiſit, et medicamentum innoxium bibendum illi dedit: quo quum ſopitus eſſet, acceſſit ad filium eius: Iube me, inquit, aſſervari, dum ex eventu intelligas, an venenum patri tuo dederim. Vixit Domitius, et ſervatus a Caeſare eſt: prior tamen illum ſervus ſervaverat.

XXV. Bello civili, proſcriptum dominum ſervus abscondit: et quum annulos eius ſibi aptaſſet, ac veſtem induiſſet, ſpeculatoribus occurrit: nihil ſe deprecari, quo minus imperata peragerent, dixit: et deinde cervicem porrexit. Quanti viri eſt, pro domino eo tempore mori velle, quo erat rara fides, dominum mori, nolle? in publica crudelitate mitem inveniri, in publica perfidia fidelem? quum praemia proditionis ingentia [a] ostendantur, praemium fidei, mortem concupiſcere?

XXVI. Noſtri ſeculi exempla non praeteribo. Sub Tiberio Caeſare fuit accuſandi frequens et paene publica

a. *ostendantur.* Huet. coni. in notis mſſ.: *ostendebantur,* propter ſuperius: *quo erat.*

miſſus eſt, ſed ſtatim ad Pompeium transiit ingratus Domitius referente Plut. l. l.

XXV. *Annulos.* In Appian. IV Civil., in Valer. Max. VI, init., in Macrobio. Annulos autem veſtemque ſumit, tamquam ingenuus et ſenator, ut ſic pro hero ſe probaret. L. Bellum hoc geſtum eſt inter Marium et Sullam. *Rara.* Quidni rara? nam praemiis inducebantur ad dominos prodendos vel occidendos: et qui feciſſet ac caput retuliſſet, praemium capiebat et libertatem et dena millia drachmarum itemque civitatem. Appianus.

XXVI, 1. *Sub Tiberio-rabies:* quae reducta maieſtatis lege initium cepit. Tacit. Annal. I, 72 ſqq. *quae-confecit.* Hinc Tacitus pacem ait quovis bello hanc ſaeviorem fuiſſe.

Digitized by Google

blica rabies, quae omni civili bello gravius togatam civitatem confecit. Excipiebatur ebriorum sermo, simplicitas iocantium. nihil erat tutum: omnis saeviendi placebat occasio. Nec iam reorum exspectabatur eventus, quum esset unus. Coenabat Paullus praetorius in convivio quodam, imaginem Tiberii Caesaris habens, [a] ectypam, et eminente gemma. [2] Rem ineptissimam fecero, si nunc verba quaesiero, quemadmodum dicam, illum matellam sumsisse. Quod factum simul et Maro ex notis illius temporis vestigatoribus notavit. At servus eius cui nectebantur insidiae, ei ebrio annulum extraxit. et quum Maro convivas testaretur, admotam esse imaginem obscoenis, et iam subscriptionem componeret: ostendit in manu sua servus annulum. Si quis hunc servum vocat, et illum convivam vocabit.

XXVII. Sub divo Augusto nondum hominibus verba sua periculosa erant, iam molesta. Rufus, vir ordinis

a. *ectypam.* Ita bene e vet. libr. Muretus, nam et codd. pal. consentiunt. Vulgati ante Muretum, e. c. Erasmus, retinent: *exsculptam eminente g.*

fuisse. *ectypam* expressam et effigiatam, ἔκτυπον: puto autem fuisse in gemma imaginem ita insculptam, ut reliqua gemmae pars emineret, bas-relief: etsi probe sciam fuisse gemmas interdum opposita ratione imaginibus prominentibus ornatas, haut-relief.

2. *verba quaesiero.* Ne sordidis scilicet illis et communibus utar, *matulam ἀμίδα sumere. Maro* numquam ab alio quoquam praeter nostrum vocatur in delatoribus istius aetatis. Tetatur rem Suet. Tib. 58, ubi et noster locus ab interpretibus admotus est. *Subscriptionem* i. e. libellum accusationis, cui ceteri tamquam testes subscripsere et socii nomina sua. *Convivam* Maronem caedes et accusationes ibi machinantem atque ideo hoc nomine convivae indignum.

1. Ex hoc exemplo ab uno Seneca narrato apparet, Tacitum Annal. I, 72 nec hanc dicendi licentiam exclusisse,

Digitized by Google

dinis senatorii, inter coenam optaverat, ne Caesar salvus rediret ex ea peregrinatione quam parabat: et adiecerat, Idem omnes et tauros et vitulos optare. Fuerunt qui illa diligenter audirent. Ut primum diluxit, servus qui coenanti ad pedes steterat, narrat quae inter coenam ebrius dixisset. hortatur, ut Caesarem occupet, atque ipse se deferat. Usus consilio, 2 descendenti Caesari occurrit. Et quum malam mentem habuisse se pridie iurasset, id ut in se et filios suos recideret, optavit, et Caesarem, ut ignosceret sibi, rediretque in gratiam secum, rogavit. Quum dixisset se Caesar facere: Nemo, inquit, credet te mecum in gratiam rediisse, nisi aliquid mihi donaveris: petitque non fastidiendam a propitio summam, et impetravit. Caesar ait: Mea causa dabo operam, ne 3

 unquam

clusisse, quum diceret, Augustum cognitionem de famosis libellis specie legis maiestatis primum tractavisse: Sueton. Tib. 58 idem fere tradit. *Idem omnes — optare.* Similem iocum affert Lipsius ex Ammiano Marcellin. XXV, 4 p. 46. To. II. bip. de Iuliano et Marco Caesare: Albi boves Marco Caesari, si tu vicerris, (dixere) nos periimus. *servus qui coenanti ad pedes st.*, ad diversa ministeria exsequenda, v. c. ad lychnuchum tenendum, ad cibos scindendos etc. cf. Senec. Epist. 47, 4 et Pignorius de servis passim.

2. *descendenti* a palatio in publicum. *Descendere* autem dicuntur iam libera republica honestiores, (quippe in montibus plerumque habitantes) quum in forum, Curiam, Campum, item in universum, quum in publicum prodeunt. Cf. Bentlej. ad Horat. Epp. I, 20, 5. Ernesti Clav. Cic. h. v. *malam mentem* se insanum fuisse: opp. bona mens. Confert Lipsius Tibullum II, 5, 104. *id ut in se — recideret*, ex formula nota, quae occurrit quoque ap. Tibull. I, 2, 12: infra IV, 31, 3 ubi est, quidquid mali dixi, mihi et capiti meo. cf. Heinsium ad Ovid. Ep. 20, 127.

3. *Mea causa.* Equidem sane mihi temperabo, ne tibi irascar: nam simulatque in gratiam tecum rediero, tibi donanda quaedam erunt, ideo-

Digitized by Google

unquam tibi iraſcar. Honeſte Caeſar, quod ignovit, quod liberalitatem clementiae adiecit. Quicunque hoc audiverit exemplum, neceſſe eſt Caeſarem laudet, ſed quum ſervum ante laudaverit. Num exſpectas, ut tibi narrem manumiſſum, qui hoc fecerat? nec tamen gratis. pecuniam pro libertate eius Caeſar numeraverat.

XXVIII. Poſt tot exempla num eſt dubium, quin beneficium aliquando a ſervo dominus accipiat? Quare potius perſona rem minuat, quam perſonam res ipſa cohoneſtet? Eadem omnibus principia, eademque origo: nemo altero nobilior, niſi cui rectius ingenium, et artibus bonis aptius. Qui imagines in atrio exponunt, et nomina familiae ſuae longo ordine, ac multis ſtemmatum illigata flexuris, in parte prima aedium collocant: noti magis, quam nobiles ſunt.

ideoque irae meae poenam ſolvam. Commodum itaque meum mihi ſuadebit, ut ſim tibi propitius.

1. Apud Senecam *perſona* de quocunque homine dicitur: ſic erat ſupra III, 17, 4. Aliter apud Ciceronem uſurpatur. Cf. Erneſti Clav. Cic. h. v. et Sanctii Minerva 1, 12, 4 ibiq. Perizon. *Qui imagines — nobiles ſunt.* Cf. ad Epiſt. XLIV, 4. Erudite Schweighäuſeri ibi memoratam et probatam ſententiam uberius tractavit Eichſtadius V. Ill. diſſertatt. II de imaginibus romanis ed. II. Petropoli 1806. 4. Fuere autem, ut breviter repetam, imagines, effigies cereae maiorum in atriis cuſtodiri ſolitae, atque in pompis funebribus funera in curribus comitatae, quas ſervi tunc portarunt iis induti, ut maiores illos imitarentur. Loci claſſici ſunt Polyb. VI, 53 not. Schwgh. To. VI p. 394. coll. Sueton. Veſpaſ. c. 19. Diodor. Sic. To. II p. 518. *ſtemmatum* etc. Plin. H. N. XXXV, 2 ait: ſtemmata vero lineis discurrebant ad imagines pictas. Erant, addit Lipſius, minores et rotundae imagines (ſ. potius orbes nominibus ſignati) quae ad latera adſitae genus maternum aut et propinquos notabant. Noſter ſtemmatum ſignandorum mos inde derivatus eſt. Funiculi florum ſertis ornati (inde

στέμμα-

Digitized by Google

ſunt. Unus omnium parens mundus eſt: ſive per ſplendidos, ſive per ſordidos gradus, ad hunc prima cuiusque origo perducitur. Non eſt, quod te iſti decipiant, qui quum maiores ſuos recenſent, [a] ubicunque illuſtre nomen defecit, illo deum infulciunt. Neminem deſpexeris, etiamſi circa illum obſoleta ſunt nomina, et parum indulgente adiuta fortuna: ſive libertini ante vos habentur, ſive ſervi, ſive exterarum gentium homines. Erigite audacter animos, 3 et quidquid in medio ſordidi iacet, tranſilite: exſpectat vos in ſummo magna nobilitas. Quid ſuperbia in tantam vanitatem attollimur, ut beneficia a ſervis indignemur accipere, et ſortem eorum ſpectemus, obliti meritorum? Servum tu quemquam vocas, libidinis et gulae ſervus, et adulterae, immo adulterarum commune mancipium? Servum vocas quemquam tu? Quo tandem ab iſtis gerulis raperis, cubile iſtud 4 tuum

a. *ubicunque illuſtre nomen defecit, illo deum infulciunt.* Naz. *illo deum fulgiunt.* Ex quo veriſſima exſtitit Salmaſii divinatio: *illo deum infulciunt.* Vani aliorum conatus. Saepius hoc verbum ap. noſtrum occurrit. Gronovius. Ceterum in olim cuſis ſic haec concipiebantur: *ubicunque fecit nomen illuſtre, illo domini fugiunt.* Sed Eraſmus inveniebat in aliis codd. *illo deum fugiunt*, in aliis *dominum fingunt.* Huetus in nott. mſſ. voluit: *illico deum infulciunt*, laudato Salmaſio.

σέμματα) coniunxere imagines cognatorum.

2. *mundus* i. e. coelum. nam, ſtoica ſententia, ex illo animae et e ſideribus. Senec. Epiſt. XLIV, 1: Omnes ſi ad primam originem revocentur, a diis ſunt; ubi cf. not. *Non eſt — infulciunt.* Docent hoc multae familiae et Graecorum et Romanorum, e. c. gens Iulia ad Venerem originem ſuam referens, vid. Liv. 1, 4 etc. *Neminem deſpexeris* etc. Similia habes apud noſtrum Ep. 44, 3. ubi docui hanc ſententiam cepiſſe noſtrum a Platon. Theaetet. Vol. II. p. 118 ſq. ed. bip.

4. *gerulis* i. lecticariis. *cubile* i. lecticam, in qua iacebant et cubabant. Servi autem robuſtiſſimi fuere iſti *penulati.* paenulas, des capots, caputrock, expli-

cat

Digitized by Google

tuum circumferentibus? quo te penulati isti in militum et quidem non vulgarem cultum subornati? quo, inquam, te isti efferunt? ad ostium alicuius ostiarii, ad hortos alicuius ne ordinarium quidem habentis officium. Et deinde negas tibi beneficium a servo tuo posse dari, cui osculum alieni servi beneficium est. Quae est tanta animi discordia? eodem tempore servos despicis, et colis. Imperiosus intra limen atque impotens, humilis foris: et tam contemtus, quam contemnens. Neque enim ulli magis abiiciunt animos, quam qui improbe tollunt: nullique ad calcandos alios paratiores, quam qui contumelias facere, accipiendo didicerunt.

XXIX. Dicenda haec fuerunt, ad contundendam insolentiam hominum ex fortuna pendentium, vindicandumque ius beneficii dandi a servis, ut a liliis quoque vindicaretur. Quaeritur enim, an aliquando liberi maiora beneficia dare parentibus suis possint, quam acceperint? Illud conceditur, multos filios maiores potentioresque exstitisse, quam parentes suos: aeque et illud, meliores fuisse. Quod si constat, potest fieri, ut meliora tribuerint, quum et fortuna

cat Böttiger in Sabina p. 448, qui canusinatos i. e. ruhris vestibus eiusmodi ornatos e Martial. IX, 23. XIII, 129 intelligit, laudatis Lipsio Elector. 1, 25 et Pignorio de servis p. 136. Egit quoque de paenulis militaribus, quas super tunicam indutas et ipse putat et rufo colore, Salmas. ad Scriptt. H. Aug. I. p. 774. 925 sq. *ad ostium — officium* i. ad domini potentis aut placentis domum hortosque, ubi vili servo, *ostiario*, aut vicario servi alterius adularis ad mollem accipiendum adjutum. Ordinarius servus erat, qui certum aliquod ministerium in familia exercebat: hi interdum vicarios servos habebant. cf. Ep. 110, 1.

1. *hominum ex fortuna pendentium*, divitiis affluentium, et iis solummodo se suaque metientium. *ut a filiis*, quippe qui sub patria potestate erant, ideoque servis similes.

Digitized by Google

tuna illis maior esset, et melior voluntas. Quidquid, inquit, est, quod dat patri filius, utique minus est, quia hanc ipsam dandi facultatem patri debet. Ita nunquam beneficio eius vincitur, cuius beneficium est ipsum, quod vincitur. Primum, quaedam initium ab aliis trahunt, et tamen initiis suis maiora sunt. Nec ideo aliquid non est [a] maius eo quo coepit, quia non potuisset in tantum procedere, nisi coepisset. Nulla non res principia sua magno gradu transit. Se- 3
mina omnium rerum causa sunt: et tamen minimae partes sunt eorum quae gignunt. Adspice Rhenum, adspice Euphratem, omnes denique inclytos amnes: quid sunt, si illos illic unde effluunt, aestimes? Quidquid est quo timentur, quo nominantur, in processu paraverunt. Tolle radicem, nemora non surgent; nec tanti montes vestientur. Adspice trabes, sive 4
proceritatem aestimes, altissimas; sive crassitudinem spatiumque ramorum, latissime fusas: quantulum est his comparatum illud, quod radix tenui fibra complectitur? Innituntur fundamentis suis templa, et illa urbis moenia: tamen quae in firmamentum totius operis

a. *maius eo quo coepit.* Sic omnes codd. et edd. Pinc. tamen coni. *a quo coepit.*

2. *cuius beneficium.* Vinci beneficio a patre manavit, quia ipse qui vincit, id est filius, a patre originem habet. *Vincitur* sc. pater.

3. *Quidquid est — paraverunt*, materiam timorem incutiendi, et famam sibi acquirendi nondum habuere *Euphrates* in montibus Armeniae, *Rhenusque* in montibus Helvetiae: nominasse videtur hos fluvios, quia tunc temporis imperii rom. termini erant.

4. *Trabes* i. magnas arbores: qua significatione praesertim poetis haec vox in usu fuit: quamobrem Nonius Marcell. c. 2, 845 fragmentum Varronis attulit. Usitatior vox fuit de lignis compactis, de columnis etc. *latissime fusas.* Cic. de Orat. I, 7 exprimit, Platonem X p. 286 bip. imitans,

Digitized by Google

operis iacta sunt, latent. Idem in ceteris evenit: principia sua semper sequens magnitudo obruit. Non potuissem quidquam consequi, nisi parentum beneficium antecessisset: sed non ideo quidquid consecutus sum, minus est eo, sine quo consecutus non essem. Nisi me nutrix aluisset infantem, nihil eorum, quae consilio ac manu gero, facere potuissem, nec in hanc emergere nominis claritatem, quam civili ac militari industria merui: numquid tamen ideo maximis operibus praeferes nutricis officium? At quid interest, quum aeque sine patris beneficio, [b] quam sine nutricis fomento, non potuerim ad ulteriora procedere?

XXX. Quod si initio meo, quidquid iam possum, debeo: cogita non esse initium mei patrem, ne avum quidem. Semper enim erit ulterius aliquid, ex quo originis proximae origo descendat. Atqui nemo dicet me plus debere ignotis, et ultra memoriam positis maioribus, quam patri: plus autem debeo, si hoc ipsum quod genuit me pater meus, maioribus debet. Quidquid praestiti patri, etiamsi magnum est, infra aestima-

b. *quam sine nutricis fomento.* Ultima vox, quae in Erasmica et antiq. edd. comparet, desideratur in Pinc. et Grut. codd. ideoque a Pinc. et Grut. electa est. Sed nexus sententiae eam poscit, et licet *beneficio* etiam huc trahas, tamen mancum quid oratio sonat, non e more Senecae: fomentum de nutrimento apud nostrum quoque occurrit, Epist. 102, 26 ex maternorum viscerum calido mollique fomento. Nat. Qu. IV, 13 med. Omnino de quacunque re dolores mitigante in usu erat, e. c. Horat. Epp. 1, 2, 52 ubi cave cum Buherio *fomenta podagram* mutes in *tomenta*, quamquam Wakefieldus temere in textum receperit.

tans, platanus — patulis est diffusa ramis.

5. *officium* i. ministerium. cf. supra c. 18, 1: nam nutrices, *μαῖαι*, servilis fuere conditionis et apud Graecos et ap. Rom.

2. *Quidquid praestiti* etc. Sunt verba adversarii, quae Seneca ita adhibet, quasi ab eo accepta in suam personam transferat. Signo interrogandi distinxi. At isto modo medicum remunerari satis

Digitized by Google

aestimationem paterni muneris est, quia non essem, si non genuisset? Isto modo, etiamsi quis patrem meum aegrum ac moriturum sanaverit, nihil praestare ei potero, quod non beneficio eius minus sit. non enim genuisset me pater, ni sanatus esset. Sed vide, ne illud verius sit aestimari, an id quod potui, et id quod feci, meum sit, mearum virium, meae voluntatis. Illud quod natus sum, per se intuere quale sit: 3 animadvertes exiguum et incertum, et boni malique communem materiam, sine dubio primum ad omnia gradum: sed non ideo maiorem omnibus, quia primum. Servavi patrem, et ad summam provexi dignitatem, et principem urbis suae feci: nec tantum rebus a me gestis nobilitavi, sed ipsi quoque gerendarum ingentem ac facilem, nec tutam minus, quam glorioſam dedi materiam. Honores, opes, quidquid 4 humanos ad se animos rapit, congessi, et quum supra omnes starem, infra illum steti. Dic nunc, Hoc ipsum, quod ista potuisti, patris munus est. Respondebo tibi, Est prorsus, si ad ista facienda nasci satis est. sed si ad bene vivendum minima portio est vivere, et id tribuisti, quod cum feris mihi et animalibus quibusdam minimis, quibusdam etiam foedissimis commune est; noli tibi asserere, quod non ex tuis 5 beneficiis, etiamsi non sine tuis, oritur. Puta me vitam pro vita reddidisse. Sic quoque munus tuum vici,

satis numquam potero. *Sed, vide ne*, fortasse aequius berem aestimaveris etc.

4. *sed si ad bene vivendum.* Noster Ep. 77, 17: Quomodo fabula, sic vita: non quam diu, sed quam bene acta sit, refert. 101, 5 quam bene vivas referre, non quam diu. *et id tribuisti* sc. nasci, vivere. *ut mori possem.* Acute extenuat beneficium paternum et suum auget. Sicut levius est mori, priusquam timeas mori, nempe in infantia aut pueritia, sic maius aestimandum retinere aliquem in vita, cuius sensum habet, quam dare eam non sentienti. L.

Digitized by Google

vici, quum ego dederim sentienti, [a] quum sentiens me dare: quum vitam tibi non voluptatis meae causa, aut certe per voluptatem dederim: quum tanto maius sit retinere spiritum, quam accipere, quanto levius mori ante mortis metum.

XXXI. Ego vitam dedi statim illa usuro: tu nescituro, [a] an viveret: ego vitam dedi, mortem timenti: tu vitam dedisti, ut mori possem: ego vitam tibi dedi consummatam, perfectam: tu me expertem rationis genuisti, onus alienum. Vis scire, quam non sit magnum beneficium, vitam sic dare? expo-
2 suisses; nempe iniuria erat genuisse. Quo quidem colligo minimum esse beneficium, patris matrisque concubitum, nisi accesserint alia, quae prosequerentur hoc initium muneris, et aliis officiis ratum facerent. Non est bonum vivere, sed bene vivere. At bene vivo: sed potui et male: ita hoc tantum est
3 tuum, quod vivo. Si vitam imputas mihi per se, nudam,

a. *quum sentiens me dare* sc. dederim. Egregie contra Zinserling. Promulsi. c. 22. sinceritatem lectionis defendit Gronovius. Repetitio particulae, ait, est rhetorica, pueris nota. Eandemque scripturam iam antea probaverat Gruterus.

a. *an viveret* omnium codd. lectio est, non *viverem*. Mox *exposuisses* plerique codd. dant, probante Pinc. et Gronov. Antea: *Si exp.*

1. *onus alienum* matris quae in utero gestavit. L. *exposuisses*. Liberos exponendi mos iam a Romulo dicitur esse vetitus, nisi infantes monstrosi, debiles aut insignes ad deformitatem essent indicati. cf. Dionys. halic. II. p. 88. lipsi. ed. anni 1691 fol. In Legg. XII tabb. etiam fuit. Cic. de Legg. III, 8. Sub imperatoribus tamen nihil hac expositione fuit frequentius: cf. Sueton. Octav. 65. Calig. 5. Tacit. Hist. V, 5. Vide quae ex Ger. Noodtii et Bynkershoekii scriptis hac de re retulit Heineccius in Antiq. rom. ad Institut. I, 9 p. 137. not. b. Parum humane itaque non solum antiquos legumlatores hac de re statuisse constat: sed ipse Aristoteles Polit. VII, 16 vetat, ne quidquam orbatum natura (πεπηρωμένον) aleretur.

Digitized by Google

dam, egentem consilii, et id ut magnum bonum iactas: cogita te mihi imputare muscarum ac vermium bonum. Deinde, ut nihil aliud dicam, quam bonis artibus me studuisse, ut cursum ad rectum iter vitae dirigerem: in ipso beneficio tuo, maius quam quod dederas, recepisti. Tu enim me mihi rudem et imperitum dedisti: ego tibi filium, qualem genuisse gauderes.

XXXII. Aluit me pater. Si idem praesto, plus reddo: quia non tantum alit se, sed a filio ali gaudet, et maiorem ex animo meo, quam ex ipsa re, percipit voluptatem. Illius alimenta ad corpus tantum meum pervenerunt. Quid si quis in tantum processit, ut aut eloquentia per gentes enotesceret, aut iustitia, aut bellicis rebus, et patri quoque ingentem circumfunderet famam, tenebrasque natalium suorum clara luce discuteret: non inaestimabile in parentes suos beneficium contulit? An quisquam Aristonem et Gryl- 2
lum, nisi propter Xenophontem ac Platonem filios, nosset? Sophroniscum Socrates exspirare non patitur. Ceteros enumerare longum est, qui vivunt ob nullam causam aliam, quam quod illos liberorum eximia virtus tradidit posteris. Utrum maius beneficium dedit M. Agrippae pater, ne post Agrippam quidem notus: an patri dedit Agrippa, navali corona insignis, unicum adeptus inter dona militaria decus? qui tot in 3
urbe

2. *Aristo* Platonis, *Gryllus* Xenophontis pater fuit. Cf. Fabric. Bibl. Gr. Vol. III. p. 1. et p. 57. Harl. *ne post — notus.* De hac ignobilitate Agrippae cf. Seneca pater lib. II Controvers. IV (XII) p. 195. To. III. Gronov. *unicum* i. e. rarissimum, utpote quod solus praeter Agrippam M. Varro accepit. Plin. H. N. 16, 4. Omnia quae de *M. Agrippa* noster retulit, historia testatur, e. c. aquaeductus (Dio Cass. 54, 12), balneum laconicum, arcum Neptuni, Pantheon etc. Dio Cass. 53, 27. 54, 28—30. cf. ad Epist. 94, 46.

Digitized by Google

urbe maximâ opera excitavit, quae et priorem magnificentiam vincerent, et nulla postea vincerentur? Utrum Octavius maius ullum beneficium dedit filio, an patri divus Augustus, quamvis illum umbra adoptivi patris abscondit? Quantam cepisset voluptatem, si illum, post debellata arma civilia, vidisset securae paci praesidentem, non agnoscens bonum suum, nec satis credens, quoties respexisset ad se, potuisse illum virum in domo sua nasci? Quid nunc ceteros persequar, quos iam consumsisset oblivio, nisi illos filiorum gloria e tenebris eruisset, et adhuc in luce retineret? [a] Deinde quum quaeramus, non, quis filius patri maiora beneficia reddiderit, quam a patre acceperat: sed an possit aliquis maiora reddere: etsi quae retuli exempla, nondum satisfaciunt, nec beneficia parentum suorum supermicant; capit tamen hoc natura, quod nondum ulla aetas tulit. Si singula paternorum meritorum magnitudinem exsuperare non possunt, pluta in unum congesta superabunt.

XXXIII.

a. *Deinde quum quaeramus, non, quis* omnes palatini et Naz. cum Colon. *Deinde — num quis, non quaerimus* debetur veteri codici Erasmi. *Deinde non quaeramus num quis* ante Gruterum vulg. Gronovius servat veterem codd. lectionem, nisi quod *num* in *non* mutat, et ita distinguit, ut verba: *etiamsi — supermicant* pro parenthesi habeat et *capit tamen* ad *Deinde quum* referat. Sequutus eum sum. Mox *supermicant* omnium edd. antiq. lectio est, codd. inprimis Naz., tamen servant, *superiniiciunt*, unde, Salmasio ad Solinum auctore, Gronovius *superiaciunt* legendum suadet, tum ad Liv. X, 30. et 38, 58, tum ad h. l., collato usu Graec. τῶν ὑπερακοντίζειν et ὑπερβάλλειν. Si vero nulla emendatione admissa codd. lectio bonum sensum funderet, libenter sequerer: sed quum haec emendari prius debeat, quam illa uti possim, istam ab edd. oblatam eamque bonum sensum praebentem praeferam, nec quidquam mutem.

3. *umbra adoptivi patris*, gaudium magnum fuisset etc. Iulii Caesaris, qui verum Octavium oblivioni fere tradidit. Nihilominus Octavii imago arboris, qua modo usus est, fortasse illos Virgilii Georg. II, 82 versus satis celebres: Miraturque novas

Digitized by Google

XXXIII. Servavit in proelio patrem Scipio, et praetextatus in hostes equum concitavit: parum est, quod ut perveniret ad patrem, tot pericula maximos duces quummaxime prementia contemsit, tot oppositas difficultates: quod ad primam pugnam exiturus tiro per veteranorum corpora cucurrit; quod annos suos transilivit. Adiice, ut idem patrem reum defen- 2
dat, et conspirationi inimicorum potentium eripiat: ut alterum illi consulatum, ac tertium, aliosque honores etiam consularibus concupiscendos congerat, ut pauperi raptas belli iure opes tradat; et quod est militaribus viris speciosissimum, divitem illum spoliis etiam hostilibus faciat. Si adhuc parum est, adiice ut provincias et extraordinaria imperia continuet: adiice ut dirutis maximis urbibus, Romani imperii si- 3
ne aemulo ad ortus occasusque venturi defensor et conditor, maiorem nobilitatem nobili viro adiiciat.

yas frondes et non sua poma, in memoriam revocavit.

1. De *P. Cornelio Scipione* Africano maiore idem narrat Liv. 21, 46, qui ait: Servati consulis (P. Corn. Scipionis patris huius filii celeberrimi) decus Coelius ad servum natione Ligurem delegat: malim equidem de filio verum esse, quod et plures tradidere auctores, et fama obtinuit. Polyb. X, 3 memorat rem quoque ex ore Laelii intima cum Scipione amicitia iuncti. Actum hoc est a. u. 536 in proelio equestri cum Annibale ad Ticinum, Scipione annum decimum septimum agente, ideoque et *praetextato et tirone*, etsi eum togam virilem iam assumsisse verisimile fit, quod anno XV aut XVI aetatis factum constat.

2. *Adiice, ut idem* etc. Noli credere, Scipionem filium haec pro patre gessisse. Nam historia docet, patrem consulatu depósito in Hispaniam abiisse cum supplemento copiarum et ibi a. u. 544 cum fratre periisse: vid. Polyb. III, 37 sq. X, 7 et 36. Liv. 25, 36. Animo, potius ait, fingus, eum omnia, quae pietas in patrem conferre posset, in patrem suum cumulavisse beneficia, et cumprimis tunc cum eo patrem etc.

Digitized by Google

[a] Dic Scipionis patrem: dubium est, quin generandi vulgare beneficium vicerit eximia pietas et virtus, ipsi urbi nescio utrum maius praesidium afferens, an decus?

XXXIV. Deinde, si hoc parum est, finge aliquem tormenta patris discussisse, finge in se transtulisse. Licet tibi in quantum velis extendere beneficia filii, quum paternum munus et simplex sit, et facile: [a] sed et danti voluptarium, quod necesse est, ille multis dederit etiam, quibus dedisse se nescit. In quo consortem habet, in quo spectavit legem patriam, praemia patrum, domus ac familiae perpetuitatem, omnia [2] potius quam eum cui dabat. Quid si quis sapientiam confe-

a. *Dic Scipionis patrem: dubium est — decus?* Sic optimi codd. Vulgatae tenent: *haud dubium — decus.* Recte Gronov. codd. sequutus, accipe, ait, an dubium est, dubium ne est? — a. *sed et danti voluptarium, quod necesse est, ille multis dederit* etc. Quum vulgata *nec danti voluntarium. Quid necesse est multis?* haberet, codd. autem darent, *sed dante voluntarium,* et deinceps *quod necesse est ille multis dederit etiam:* Pincianus egregie sensum Senecae perspiciens dedit: *sed et danti voluptarium, quod necesse est* etc., eumque iure sequutus est Gronovius, qui praeclare locum hunc interpretatus est.

1. *Sed et danti voluptarium, quod necesse est, ille multis dederit etiam, quibus dedisse se nescit.* Omnia haec eodem filo ducuntur ad minuendum beneficium paternum. Nihil impedit, inquit, quominus in immensum exaggeres beneficia, quae a filio potest accipere pater: nullum est enim tanti momenti, tam late patens, quod ab homine in hominem manare possit, quod non etiam patri expensum ferre queat filius, quum interim paternum illud geniturae sit unum, vulgare, obvium paratumque, praeterea lusus et iocus danti; tum eiusmodi, quod necessario (quotus enim quisque in uxore primum virum se experitur?) multis dederit, quos non agnoscit, et quod non solum dedit, sed partem in eo consors tori vindicat; de quo ut cogitaret, invitatus est non commodo aut necessitate accepturi, sed poenis caelibum lege irrogatis et praemiis patrum, et deside-

Digitized by Google

conſecutus, hanc patri tradiderit, etiam nunc disputabimus, an maius aliquid dederit, quam acceperat: quum vitam beatam patri reddiderit, acceperit tantum vitam? Sed patris, inquit, beneficium eſt, quidquid facis, quidquid praeſtare illi potes. Et praeceptoris mei, quod [b] inſtitutis liberalibus profeci. Ipſos tamen, qui tradiderunt illa, tranſcendimus: utique eos, qui prima elementa docuerunt. Et quamvis ſine illis nemo quidquam aſſequi poſſet, non tamen quantumcunque qui aſſecutus eſt, infra illos eſt. multum inter prima ac maxima intereſt. Nec ideo prima maximorum inſtar ſunt, quia ſine primis maxima eſſe non poſſunt. 3

XXXV. Iam tempus eſt quaedam ex noſtra, ut ita dicam, moneta proferri. Qui id beneficium dedit, quo eſt aliud melius, poteſt vinci: pater dedit filio

 vitam,

b. *inſtitutis*. Lipſium in *ſtudiis* emendaturum repreſſit Gronovius initio nott. ad Ciceron. de Officiis.

deſiderio propagandae gentis, denique omnibus aliis potius, quam reſpectu eius cui dabat. Gronovius. *Lex patrea* eſt Lex Iulia de maritandis ordinibus, quam pertulit Auguſtus. Sueton. Aug. 89. Praemia autem ſunt lege Papia Poppaea promiſſa, e. c. ius liberorum trium, quatuor et quinque, quod omnium munerum perſonalium immunitatem haberet. Cf. Heineccii Antiq. rom. ad Inſtit. I, tit. 25.

3. *Ipſos tamen — tranſcendimus*, ſuperare ſolemus. Nam gratum in praeceptores animum commendat laudatque: quum plerumque illi, qui prima elementa docerent, γραμματοδιδάσκαλοι, et γραμματισταὶ parvi aeſtimarentur. cf. Lucian. III p. 23 bip. not.

1. *ex noſtra — moneta*. Stoica? an tua propria, o Seneca? Credo illum haec a ſe promere: priora ab Hecatone, aut Chryſippo fuerunt. Lipſio haec iudicanti iam praeiverat Henr. Stephanus lib. 1. c. 1. Prood. conſentiente Grut. Ceterum ut comparatio ſermonis cum moneta eſt nota, ita et monetam h. l. pro copia, theſauro adhiberi apparet. Cf. Bentlei. ad Horat. A. P. 59.

Digitized by Google

vitam; est autem aliquid vita melius: ita pater vinci
potest, quia dedit beneficium, quo est aliquid melius.
2 Etiamnunc; qui dedit alicui vitam, si semel et iterum
liberatus est mortis periculo, maius accepit benefi-
cium, quam dedit: pater autem vitam dedit: potest
ergo, si saepius periculo mortis liberatus a filio fue-
rit, maius beneficium accipere, quam dedit. Qui
beneficium accepit, maius accepit, quo magis eo in-
diget; magis autem indiget vita qui vivit, quam qui
natus non est, ut qui ne indigere quidem omnino
possit: maius ergo beneficium accipit pater, si vitam
a filio accepit, quam filius a patre, quod natus est.
3 Patris beneficia vinci a filii beneficiis non possunt.
quare? quia vitam accepit a patre: quam nisi acce-
pisset, nulla dare beneficia potuisset. Hoc commune
est patri cum omnibus, qui vitam dederunt alicui.
non potuissent enim referre gratiam, nisi vitam acce-
pissent. Ergo nec medico in maius gratia referri pot-
est. solet enim et medicus vitam dare: nec nautae, si
4 naufragum sustulit. Atqui et horum et aliorum, qui
aliquo modo nobis vitam dederunt, beneficia vinci
possunt: ergo et patrum possunt. Si quis mihi bene-
ficium dedit, quod multorum beneficiis adiuvandum
esset, ego autem beneficium illi dedi, quod nullius
adiutorio egeret, maius dedi quam accepi: pater fi-
lio vitam dedit perituram, nisi multa accessissent,
quae illam tuerentur: filius patri si dedit vitam, de-
dit eam, quae nullius desideraret auxilium, in hoc,
ut

2. *Etiamnunc* i. e. praeterea. Quae nunc Seneca profert, non pro novis ceuseri possunt, sed sunt repetita ex antegressis, sed eo, consilio, ut firmaret suo assensu, quae ex Hecatone aliisque recentioris Stoae auctoribus, iis enim Panaetius, Hecaton aliique adscribendi esse videntur, attulerat, vel refutaret disputo, sensu. Dialecticum autem agit, stoico more.

Digitized by Google

ut permaneret: ergo maius beneficium accepit a filio pater, qui vitam accepit, quam ipse illi dederat.

XXXVI. Haec non destruunt parentum venerationem, nec deteriores illis liberos faciunt, immo etiam meliores. natura enim glorioſa est virtus, et anteire priores cupit. [a] Alacrior erit pietas, si ad reddenda beneficia cum vincendi spe venerit. Ipsis patribus id volentibus laetisque contigerit; quoniam pleraque sunt, in quibus nostro bono vincimur. Unde certamen tam optabile, unde tantam felicitatem parentibus, ut fateantur se ipsos filiorum beneficiis impares? Nisi hoc ita iudicamus, excusationem da-2 mus liberis: et illos segniores ad referendam gratiam facimus, quibus stimulos adiicere debemus, et dicere, Hoc agite, optimi iuvenes! proposita est inter parentes ac liberos honesta contentio, dederint maiora, an receperint. Non ideo vicerunt, quia occu-

 pave-

a. *Alacrior erit pietas — venerit. Ipsis patribus id volentibus laetisque* etc. Sic constituit lectionem e codd. Gron., quum antea haberetur: *Id si patribus idem v. legibusque c.*

1. Hoc cap. in planam pietatis thesauro, exiſtet atviam redit S., ex illa scrupulosa et spinosa. L. *Ipsis patribus id volentibus — contigerit; quoniam — vincimur. Unde* etc. Ipsi, ait, parentes maxime fuerint gavisi, sic secum certari, cum hac vincendi voluntate venire ad se liberos: nam novum non est et aliis in rebus, ex usu interdum nostro esse, ut in contendendo potius vincamur, quam vincamus. O unde, tamquam ex arcano quodam que orietur nobis tam optabile certamen? unde sperabimus eventuram tantam felicitatem? Deinde, his positis, Gronovius affert loca quaedam e Senec. IV de Benef. 6; 3. de Tranq. Anim. c. 3. Ep. 95. unde apparet, *unde* saepe cum accusat. aliisque casu poni, subintellecto verbo quodam. Addi potest Horat. Serm. II, 7, 116. Unde mihi lapidem? quorsum est opus? unde sagittas?

Digitized by Google

paverunt. Sumite modo animum, qualem decet, [b] et deficere nolite, ut vincatis, optantes. Nec desunt tam pulchro certamini duces, qui ad similia vos cohortentur, ac per vestigia sua ire ad victoriam, saepe iam partam ex parentibus, iubeant.

XXXVII. Vicit Aeneas patrem, ipse eius in infantia leve tutumque gestamen, gravem senio, per media hostium agmina, et per cadentis circa se urbis ruinas ferens, quum complexus sacra ac penates deos religiosus senex non simplici vadentem sarcina premeret: tulit illum per ignes, et, quid non pietas potest? pertulit, colendumque inter conditores Romani imperii posuit. Vicere Siculi iuvenes, quum Aetna maiore vi peragitata, in urbes, in agros, in magnam

b. *et deficere nolite, ut vincatis, optantes.* Sic edd. vett. et codd. nonnulli ap. Grut. Gronoviumque: nam cod. Naz. *nolite vincetis optates*, undè alterius manu factum erat *optantes*. H. e. destituere illos optantes, ut vincatis, deesse illis optantibus.

2. *deficere — optantes.* nolite, ut victoriam adipiscamini, parentibus vestris hoc ipsum optantibus adversari, deesse.

1. Quis de hac pietate *Aeneae* in patrem *Anchisen*, quam tot tantaque monumenta cuiuscunque generis celebrarunt, nihil ne fando quidem audiverit, aut hic notam exspectaverit, cuius materia cuilibet obvia est? At minus nota est narratio *de Siculis iuvenibus*, repetita nostro lib. VI, 36, Fratres hi servantes suos parentes e flammis vocantur Catanenses, urbe quippe Catana oriundi, Anapias et Amphinomus. Evenit autem res Olymp. 81, teste Stobaeo Eclog. Serm. 77 sive Serm. 198 frcf. 1581. p. 676., ubi tamen fratres Philonomus et Callias appellantur: nam diversa nomina eduntur, quia fortasse diverso tempore res eadem acciderit. Aristoteles de mundo c. 6. et Lycurg. Orat. in Leocrat. c. 23 p. 199. To. IV Reisk., primi huius rei mentionem fecerunt, quos multi sequuti sunt. Sed cf. Excurs. VI. ad Lucilii Aetnam vers. 620. To. IV p. 369. Poet. min. lat., ubi Werns-

Digitized by Google

magnam insulae partem effudisset incendium, vexerunt parentes suos. [a] Discessisse creditum est ignes; et utrimque flamma recedente limitem adapertum, per quem transcurrerent iuvenes dignissimi, qui magna tuto auderent. Vicit Antigonus: qui quum in- 3
genti proelio superasset hostem, praemium belli ad patrem transtulit, et imperium illi Cypri tradidit. Hoc est regnum, nolle regnare, quum possis! Vicit patrem, imperiosum quidem, T. Manlius; [b] qui quum ante ad tempus relegatus esset a patre, ob adolescentiam brutam ac hebetem, ad tribunum plebis, qui patri suo dixerat diem, venit: petitoque tempo- 4
re, quod ille dederat, sperans fore proditorem parentis invisi, et bene meruisse se de iuvene credebat,

15 cuius

a. *Discessisse.* Recepit ex mss. Gronovius, quum antea esset: *dissedisse.* — b. *qui quum ante ad tempus rel.* Sic Erasmus, al. Nec fere abeunt codd. Naz. enim dat: *quum antea ad tempus*, alii *quum ante ad tempus r.* Locum in mendo cubare nemo dubitaverit. Hinc Gruterus fecit: *qui quum antea in rus rel.* Lipsius *ante id tempus*, nempe diei dictae et rei iam narrandae. Gronovius calidam, ait, divinationem timide proponam: *qui quum Antiate in rus rel. esset a p.* Sed quis dixit in Antiati villam Manlii fuisse? Etsi nos careamus, non necesse est, caruisse auctoribus Senecam. Ingeniosa quidem est haec coniectura, sed valde incerta. Fuit, quum emendarem: *ante a Republica rel.* Sed meliores codd. exspectandi sunt. Mox *actionis* e codd. inprimis Naz. et Col. receptum, cuius interpretamentum, *accusationis*, in vulgatis est.

Wernsdorf copiosissime de hac re exposuit, quam et Vir amicissimus Iacobs Exercitatt. crit. in scriptt. vett. To. II. p. 199 inscriptionem Cyzicenam erudite illustrans attigit.

3. Memoriae lapsu *Antigonus* memoratur, quum eius filius *Demetrius* poliorcetes hoc fecisse narretur Plut. vit. Demetr. c. 16 sq. Hostis erat Ptolemaeus I rex Aegypti. *Manlius*: multi hoc idem narrat, e. c. Cic. de Off. III, 31, 5 sq. Liv. 7, 4 etc. M. Pomponius trib. pl. eum ad populum accusaverat, quod is paucos sibi dies ad dictaturam gerendam addidisset etc.: filius fuit ille Torquatus durus, qui filium securi occidi iussit, quod contra imperium pugnaverat

Digitized by Google

cuius exsilium pro grauissimo crimine inter alia Manlio obiiciebat, hactus adolescens ferrum, stringit occultatum sinu ferrum, et, Nisi iuras, inquit, te diem patri remissurum, hoc te gladio transfodiam. In tua potestate est, utro modo pater meus accusatorem non habeat. Iurauit tribunus: nec fefellit, et causam actionis remissae concioni reddidit. Nulli alii licuit impune tribunum in ordinem redigere.

XXXVIII. [a] Alia ex aliis exempla sunt eorum, qui parentes suos periculis eripuerunt, qui ex infimo ad summum protulerunt, et e plebe acervoque ignobili nunquam tacendos seculis dederunt. Nulla vi verborum, nulla ingenii facultate exprimi potest, quantum opus sit, quam laudabile, quamque nunquam a memoria hominum exiturum, posse hoc dicere: [2] Parentibus meis parui, cessi: imperio eorum, sive aequum, sive iniquum ac durum fuit, obsequentem submissumque me praebui: ad hoc unum contumax fui, ne beneficiis vincerer. Certate, obsecro vos, et fusi quoque restituite aciem. Felices, qui vicerint: felices, qui vincentur. Quid eo adolescente praeclarius, qui sibi ipsi dicere poterit: neque enim fas est alteri dicere: Patrem meum beneficiis vici? Quid eo fortunatius sene, qui omnibus ubique praedicabit, a filio se suo beneficiis victum? Quid autem est felicius, quam sibi cedere?

a. *Alia ex aliis exempla sunt.* Sic omnes codd. et edd. Rudolphus vero Agricola coniecit: *subeunt*, quod recentiores edd. invasit.

rat cum hoste, Livio tradente. *hoc est — possis.* Similia exempla laudat Freinshem. ad Curt. IV, 1, 18.

1. *Posse hoc dicere.* Quod Lesbonicus ille apud Plautum (Trinumm. II, 2, 20): Semper ego usque ad hanc aetatem ab inenute adolescentia Tuis servivi servitutem imperiis et praeceptis, pater. Pro ingenio ego me liberum esse ratus sum, pro imperio tuum. L.

2. *quam sibi cedere.* Quasi filius, alter sit ille.

L. AN-

Digitized by Google

L. ANNAEI SENECAE
AD AEBUTIUM LIBERALEM
DE BENEFICIIS
LIBER IV.

Argumentum et Ordo.

Argutia fere tractat, sed utilibus (ut semper) mixtis. Quaerit, an Beneficium et Gratia per se expetenda? affirmat, contra Epicureos, qui omnia fructu metiebantur. Inter alia hoc argumento, quod etiam dii dent Beneficia: quod ipsum contra illos negantes ubertim docet. Obiectiones deinde removet, quae utilitatem versari in Beneficiis docere videantur. Tum ad Gratiam venit, et ostendit eam quoque referendam soltus Honesti, non Utilis, adspectu. Tum quaerit, An, quem scias ingratum futurum, beneficium sit dandum? distinguit, et partim ait, partim negat. L.

I. Ex omnibus quae tractavimus, Aebuti Liberalis, potest videri nihil tam necessarium, aut magis, ut ait Sallustius, cum cura dicendum, quam quod in manibus est: An beneficium dare, et invicem gratiam referre,

I. Quaestionem, an beneficium dare et invicem gratiam referre, per se res expetendae sint, gravem esse contra Epicureos c. 1. 2. tractatur. *Sallustius* Bellung.

Digitized by Google

ferre, per se res expetendae sint? Inveniuntur qui honestá in mercedem colant, quibusque non placeat virtus gratuita: quae nihil habet in se magnificum,
2 a si quidquam venale. Quid enim est turpius, quam aliquem computare quanti vir bonus sit: quum virtus nec lucro invitet, nec absterreat damno, adeoque nemiñem spe ac pollicitatione corrumpat, ut contra in se impendere iubeat, ac saepius in ultro tributis sit? Calcatis utilitatibus ad illam eundum est, quocunque vocavit, quocunque misit, sine respectu rei familiaris: interdum etiam, sine ulla sanguinis sui parsimonia vadendum, nec unquam imperium
3 eius detrectandum. Quid consequar, inquit, si hoc fortiter, si hoc grate fecero? Quod feceris. Nihil tibi extra promittitur: si quid forte obvenerit commodi, inter accessiones numerabis. Rerum honestarum pretium in ipsis est. Si honestum per se expetendum est, beneficium autem honestum est, non potest

a. *si quidquam venale.* Sic optimi codd. Alii tamen inferunt: *si quidquam habet v.* Mox *quum virtus nec lucro invitet, nec absterreat damno* optimi codd. dant, et Gruteri et Pinciani, qui tamen maluit: — *invitetur — absterreatur d.* Vulgg. habent — *quum virtutem nec lucrum invitet, nec absterreat damnum.*

jug. 54. Cortius p. 1010 in fragmentis ex Hist. VI collocavit hunc locum, nescio qua causa motus. Sallustius hac loquutione primus et saepius usus esse videtur: Livius tamen quoque usus est XXXV, 9: est i. q. ἀκριβῶς. cf. de Provident. 5, 7. To. I. p. 318: vir cum cura dicendus: de Tranq. Anim. c. 14 extr. Tacito frequens haec loquutio. *Inveniuntur*, Epicurei.

2. *quanti* i. quo pretio virtutem sequatur: quasi non ipsa sui pretium. *ut contra — fit.* ut saepius dare quam accipere iubeat. *Ultro tributa* aliquoties apud Liv. 39, 44. 43, 16 occurrunt de impensis operum publicorum mancipibus et redemtoribus certa mercede locatorum. Significat itaque h. l. sumtum magnum impensasque virtutis causa saepe esse faciendas. cf. Heinecc.

Digitized by Google

poteſt alia eius conditio eſſe, quum eadem natura ſit. Per ſe autem expetendum eſſe honeſtum, ſaepe et abunde probatum eſt.

II. In hac parte nobis pugna eſt cum Epicureorum delicata et umbratica turba, in convivio ſuo philoſophantium: apud quos virtus voluptatum miniſtra eſt. Illis paret, illis deſervit, illas ſupra ſe videt. Non eſt, inquit, voluptas ſine virtute. Sed quare ante virtutem eſt? De ordine putas disputationem eſſe? De re tota, et de poteſtate eius ambigitur. non eſt virtus, ſi ſequi poteſt. Primae partes eius ſunt: 2 ducere debet, imperare, ſummo loco ſtare. tu illam iubes ſignum petere. Quid, inquit, tua refert? et ego ſine virtute nego beatam vitam poſſe conſtare. Ipſam voluptatem, quam ſequor, cui me mancipavi, remotâ illâ, improbo et damno, de hoc uno disputatur, utrum virtus ſummi boni cauſa ſit, an ipſa ſummum bonum. Ut hoc unum quaeratur, ordinis 3 tantum exiſtimas mutationem? iſta vero confuſio eſt et manifeſta caecitas, primis poſtrema praeferre.

Non

necc. Antiq. rom. 3, 23, 10. Lipſius laudat Turnebi Adverſar. I, 29. *calcatis*, contumelioſe habitis. cf. ad Epiſtol. 31, 1.

3. *Per ſe — eſt.* Eſt enim praecipuum dogma, eſt principium Stoae. cf. Cic. de fin. III, 11. Tiedemanni Syſtem der ſtoiſch. Philoſ. III. p. 85 ſq., qui recte dogma exponit, perperam de fundamento eius iudicat. Simile eſt principium Kantii, quatenus aeque a ratione profectum eſt ac hoc ſtoicum.

II. Iam in libro de vita beata capp. 9—12, et Ep. 74 de hac re disputatum eſſe vidimus. Cf. egregium Kantii iudicium in Critik der prakt. Vernunft p. 198 ſq. ed. II., quod laudavi ad Epiſt. 85, 15. Caeterum facilis erat disputatio Stoicorum contra Epicureos, inprimis hosce, qui nonniſi in voluptatibus craſſioribus felicitatem ſuam ponerent, perperam et contra Epicuri voluntatem ἡδονὴν felicitatem interpretantes. Vide Arrian. Diſſ. Epictet. III, 7.

Cic.

Digitized by Google

lum manibus vota facientium, privata ac publica. Quod profecto non fieret, nec in hunc furorem omnes mortales consensissent alloquendi surda numina et inefficaces deos, nisi nossent illorum beneficia nunc ultro oblata, nunc orantibus data, magna, tempestiva, ingentes minas interventu suo solventia. 3 Quis est autem tam miser, tam neglectus, quis tam duro fato, et in poenam genitus, ut non tantam deorum munificentiam senserit? Ipsos illos complorantes sortem suam, et querulos circumspice, invenies non ex toto beneficiorum coelestium expertes: neminem esse, ad quem non aliquid ex illo benignissimo fonte manaverit. Parum est autem id, quod nascentibus ex aequo distribuitur? Ut quae sequuntur, inaequali dispensata mensura, transeamus, parum dedit natura, quum se dedit?

V. Non dat Deus beneficia! Unde ergo ista quae possides? quae das? quae negas? quae servas? quae rapis? unde haec innumerabilia, oculos, aures, animum mulcentia? unde illa luxuriam quoque instruens copia? Neque enim necessitatibus tantummodo nostris

tra omnem omnium hominum usum itaque Epicurus haec dixisse videtur, ille qui tamen ipse consensum hominum tanti fecerit in demonstratione sua, deum esse. *Exaudire* autem esse i. q. audire notum est, et hoc sensu infra occurrit IV, 21, 2. Nexus denique sententiarum hanc interpretationem postulat, quem non intellexerunt interpp., fortasse quia vim verbi *exaudit* male ceperint.

3. Egregia sunt haec,

quorum multa similia vel ex ipso nostro afferri possent, si brevitas notarum nostrarum pateretur. Multa similia Cicero quoque de Nat. D. habet. *duro fato* i. diis adversis natus et in miserias. *se dedit*, natura est mundus. Adspicimus naturam, pascimur ab ea et varie oblectamur.

1. *usque in delicias amamur*. Instar puerorum puellarumve amatorum amamur a natura. Ac primum digna est animadversio *Ruhnkenii* in

Digitized by Google

noſtris proviſum eſt: usque in delicias amamur. Tot arbuſta, non uno modo frugifera, tot herbae ſalutares, tot varietates ciborum per totum annum digeſtae, ut inerti quoque fortuita terrae alimenta praeberent! Iam animalia omnis generis, alia in ſicco ſolidoque, alia in humido innaſcentia, alia per ſublime dimiſſa: ut omnis rerum naturae pars tributum aliquod nobis conferret! Flumina haec amoe- 2
niſſimis flexibus campos cingentia, [a] illa praebitura commerciis viam, vaſto et navigabili curſu vadentia, ex quibus quaedam ſtatis diebus mirabile incrementum

a. *illa praebitura commerciis viam, vaſto* etc. Eraſmum ſequor. Codd. non longe recedunt: *commercia via vaſto*. Pincianus vero e ſuis membranis caſtigat: *commercia mari, vaſto* etc. Ante verſus Virgilii aliquid deeſſe putavit Lipſius, qui tamen non reputavit, Senecam impetu quaſi poetico hic abripi, ut omiſſo τῷ *quid* aut *anne* aut ſimili, hos verſus apponeret. Signum interrogationis e Virg. Ge. II, 160 appoſui.

in praefat. ad Schelleri Lexicon Latino-batavum, quae hic apponatur: In hac praepoſitione illuſtranda, ait, fugit Lexicographorum diligentiam vis ea, qua pro *inſtar* ponitur. Antholog. Lat. To. I. p. 271: Dicitur in nitidum procubuiſſe bovem. Sic ſaepe Appuleius, ad cuius lib. III. p. 191 plura Oudendorpius. Eodem modo Graeci, non optimi illi quidem, ſed certe ſatis boni loquebantur. Philoſtratus de vita Sophiſtar. II, 12 p. 593 ἐς λέοντα θυμοῦται, καὶ ἐς σῦν ὁρμᾷ. De *deliciis* ſic Plutarch. vit. Anton. c. 59 Reisk. ὁ δὲ Σάρμεντος ἦν τῶν Καίσαρος παιγνίων παιδάριον, ἃ δελλία Ῥωμαῖοι καλοῦσι

2. *ex quibus quaedam ſatis — irriget*, ut Nilus et quidam alii. Vide Nat. Quaeſt. III, 26. *de medicatis torr.* f. aquis, in quibus ſulphur, alumen, ferrum etc., nos vocamus aquas minerales, de quibus egit Plin. H. N. XXXI. init., ubi de fonte Ciceronis oculis medente et de aliis bona affert. *aquarum calentium* e. c. Baiarum, cf. Ep. 89, 20. not. Verſus ſunt celebratiſſimi Virgilii Georg. II, 160 laudes Italiae complexi. In lacubus memorabiles ſunt *Larius*, nunc Lago di Como, per quem Adduа in Padum

Digitized by Google

tum trahunt, ut arida et ferventi ſubiecta coelo loca ſubita vis aeſtivi torrentis irriget! Quid medicatorum torrentium venae? quid in ipſis litoribus aquarum calentium exundatio?

—— *Te Lari maxime, teque*
Fluctibus, et fremitu aſſurgens Benace marino?

VI. Si pauca quis tibi donaſſet iugera, accepiſſe te diceres beneficium; immenſa terrarum late patentium ſpatia negas eſſe beneficium? Si pecuniam tibi aliquis donaverit, et arcam tuam, quoniam id tibi magnum videtur, impleverit, beneficium vocabis: tot metalla defodit, [a] tot flumina emiſit terrâ, ſuper quae decurrunt ſola aurum vehentia; argenti, aeris, ferri immane pondus omnibus locis obrutum, cuius inveſtigandi tibi facultatem dedit, ac latentium divitiarum in ſumma terra ſigna diſpoſuit: negas te acce-
2piſſe beneficium? Si domus tibi donetur, in qua marmoris aliquid reſplendeat, et tectum nitidius, auro

a. *tot flumina emiſit terrâ.* Sic ſcripſi codd. ducibus, qui *emiſitera* ad unum omnes praeſtant. Antea: *emiſit in aera.*

influit, et *Benacus*, nunc Lago di Garda, per quem Mincius, paternus Virgilii fluvius, in Padum fluit. At cf. interpp. Virgilii.

1. *ſuper quae.* Flumina quaedam aurum vehere notum eſt. Tagus olim, hodie flumina Americae, Rhenus etc. *ſuper quae* i. praeter ea flumina, quae ſola etc. *ſigna diſpoſuit*, e terrae colore et natura, aliisque rebus, quas metallorum foſſores obſervare ſolent.

2. *marmoris aliquid:* intelligas de cruſtis aut ſegmentis marmorum diverſi coloris, quibus ad opus muſivum utebantur in parietibus ſoloque ornandis. cf. ad Epiſt. 86, 5. *tectum* eſt lacunar, platfonds; auratis et pictura diſtinctis laminis ſtriisque, quibus lacunaria conſtabant; ſimilia fere ornamentis noſtrorum cubiculorum diaetarumque, ſtucco appellatis, quod videre licet ex Ioſephi Antiq. ſ. Archaeol. VIII, 3 deſcriptione. Cf. Propert. III, 1, 50 ibiq. Burmann. *χρυσόπαστον, χρυσῷ πατάπαστον καὶ πατάστικτον*: vid. Sal-

Digitized by Google

auro aut coloribus ſparſum, [b] num mediocre munus vocabis? ingens tibi domicilium, ſine ullo incendii aut ruinae metu ſtruxit, in quo vides non tenues cruſtas, et ipſa qua ſecantur lamina graciliores, ſed integras lapidis pretioſiſſimi moles, ſed totas variae diſtinctaeque materiae, cuius tu parvula fruſta miraris, tectum vero aliter nocte, aliter interdiu fulgens: negas te ullum munus accepiſſe? Et quum iſta 3
quae habes magno aeſtimes, quod eſt ingrati hominis, nulli debere te iudicas? Unde tibi iſtum, quem trahis, ſpiritum? unde iſtam, per quam actus vitae tuae disponis atque ordinas, lucem? unde ſanguinem, cuius curſu vitalis continetur calor? unde iſta palatum tuum ſaporibus exquiſitis ultra ſatietatem laceſſentia? unde haec irritamenta iam laſſae voluptatis? unde iſta quies, in qua putreſcis, ac marces? Nonne, ſi gratus es, dices, 4

—— *Deus nobis haec otia fecit:*
Namque erit ille mihi ſemper Deus, illius aram
Saepe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boves, ut cernis, et ipſum
Ludere quae vellem calamo permiſit agreſti.

Ille Deus eſt, non qui paucas boves, ſed qui per 5

b. *num mediocre.* Sic cum Eraſmo ſcripſi. Codd. quidem omnes *non* habent; ſed *non* et *num* ſaepiſſime confundi conſtat.

Salmaſ. ad Scriptt. Hiſt. Aug. I. p. 978 ſq. *ſine ullo — metu:* receſſit Seneca a Stoicorum quorundam opinionibus, in ignem mundum receſſurum eſſe: et recte. Nam hoc metu quilibet liber eſt homo et eſſe poteſt: Stoicis quippe ipſis de hac re valde discrepantibus. Vide Lipſii Manuduct. in Phyſiol. Stoic. II, 21. *lamina* ſc. ſerrae. Eodem ſenſu occurrit lamina ap. Val. Flacc. I, 123.

3. De hoc uſu particulae *unde* cf. ad III, 36, 1. Verſus ſunt Virgilii Eclog. 1, 6 ſq.

5. Egregius Cleanthis Hymnus in Iovem, quem iam,

Digitized by Google

totum orbem armenta dimisit, qui gregibus ubique passim vagantibus pabulum praestat, qui pascua hibernis aestiva substituit, qui non calamo tantum cantare, et agreste atque inconditum carmen ad aliquam [c] tamen oblectationem modulari docuit, sed tot artes, tot vocum varietates, tot sonos, alios spiritu nostro, alios externo, cantus edituros, commentus
6 est. Neque enim nostra ista, quae invenimus, dixeris: non magis, quam quod crescimus, quam quod ad constitutum tempus sua corpori officia respondent. Nunc puerilium dentium lapsus, nunc ad surgentem iam aetatem, et in robustiorem gradum transeuntem pubertas, et ultimus ille dens surgenti iuventae terminum ponens. Insita sunt nobis omnium aetatum, omniumque artium semina, magisterque ex occulto Deus producit ingenia.

VII. Natura, inquit, haec mihi praestat. Non intelligis te, quum hoc dicis, mutare nomen Deo? Quid enim aliud est natura, quam Deus, et divina

c. *tamen* omnes codd. et antiquae edd. Est melius, quam *tantum*, et significat, Gron. interprete, non exactam legem harmonicam, sed rudem et qualemcunque observationem modorum. Mox *ille deus*, non *dies*, et *surgenti iuventae*, non *urgenti* codd. optimi dant. In fine *aetatum* loco *virtutum* legi mavult Io. Clericus Silv. philol. p. 215 ad calcem edit. Aeschin. Socrat. Male.

iam supra ad c. III, 2 laudavi, contendi meretur.

6. *pubertas*, pubes ipsa, seu nota pubertatis: quo tempore iam surgit aetas et transit in robustiorem gradum, illa adest. *Insita sunt — ingenia.* Ipse noster Quaest. nat. III, 29: in semine, ait, omnis futuri hominis ratio comprehensa est. Et legem barbae et canorum (sc. crinium) nondum natus infans habet: totius enim corporis et sequentis aetatis in parvo occultoque lineamenta sunt. Animam vero, docuit Stoa, extrinsecus dari. cf. Lipsius in Physiol. III, 7.

1. *Quam Deus.* Idem lib. II Quaest. nat. c. 45: Vis illum naturam vocare? non peccabis. Plin. H. N.

1, 7

Digitized by Google

ratio, toti mundo et partibus eius inserta? Quoties voles, tibi licet aliter hunc [a] auctorem rerum nostrarum compellare. et Iovem illum optimum ac maximum rite dices, et tonantem, et statorem: qui non, 2 ut historici tradiderunt, ex eo quod post votum susceptum acies Romanorum fugientium stetit, sed quod stant beneficio eius omnia, statór, stabilitorque est: hunc eundem et fatum si dixeris, non mentieris. nam quum fatum nihil aliud sit, quam series implexa causarum, ille est prima omnium causa, ex quâ ceterae pendent. Quaecunque voles illi nomina proprie aptabis, vim aliquam effectumque coelestium rerum continentia. Tot appellationes eius possunt esse, quot munera.

VIII. Hunc et Liberum patrem, et Herculem, ac Mercurium nostri putant. Liberum patrem: quia

a. *auctorem rerum nostrarum* c. Sic plurimi codd. scripti et editi. Codex tamen Naz. et unus pal. dant: *actorem* i. e. inspectorem et curatorem. Saltem hae voces interdum confunduntur, de qua re monuit Gesner in Thesauro s. v. *auctor* et nuper Huschke in Anal. crit. p. 141. Mox pro *stetit* Grut. legi mavult *stitit:* sed Charisio 3. Diomede 1. Priscianoque 10. auctoribus est *steti* idem q. cohibui, stare feci.

1, 7 fin. Lipsii Physiol. 1, 5. *nostrarum* quatenus omnia ad hominem retulerunt, cuius causa omnia essent creata. *statorem.* De Etymologia huius vocis haud dubie reticula cf. Gronov. Obss. IV, 14 p. 698. Lips. et Ernesti clav. Cic. h. v. Est a sisto.

2. *Tot appellationes — munera.* Hinc illae precum formulae: sive talis, sive talis vocari malis, e. c. in Horatii Carmine saeculari. Cf. de hac πολυωνυμίᾳ Deorum Spanhem. ad Callim. Hy. in Dian. 7. Hemsterhus. ad Lucian. I. p. 92 bip. *munera* sunt γέρα, τιμαί, δῶρα: vide Valck. ad Euripid. Hippol. p. 78. Mitscherlich. ad Hymn. homeric. in Cerer. vers. 327.

VIII. Vides hic allegoricae interpretationis a Zenone aliisque insequutis Stoicis adoptatae specimen, quae tamen iam inde ab eo tempore, quum philosophari coepissent Graeci, obtinuerat.

Digitized by Google

omnium parens sit, quod [a] ab eo primum inventa feminum vis est, consultura per voluptatem. Herculem: quia vis eius invicta sit, quandoque lassata fuerit

a. *ab eo.* Etsi omnes codd. his vocibus careant et nonnisi uni mss. Erasmi debeantur, tamen nihil mutandum censui, quippe nexu sententiae eas postulante. Mox *ratio* non est sollicitandum: *oratio* enim, quod Gruterus hic fuisse suspicabatur, locum non habet: quamquam alias iungi solent *ratio* et *oratio* in Mercurio, e. c. I, 3, 7.

nuerat. Quum enim primi iam philosophiae conditores, e. c. Anaxagoras, Metrodorus al., quin adeo poetae, e. c. Pindarus, ruditatem mythologicarum narrationum plerarumque intellexissent, tantum aberat, ut Xenophanis Homerum impietatis insimulantis exemplum sequerentur (Sext. Empir. contra Mathem. IX, 139 p. 503: adde Interpp. ad Diog. Laert. IX, 18), aut, quod sanius fuisset, Aristarchi exemplo, ex indole et natura aevi, cui originem debent, interpretarentur, ut plerique et in his praesertim Stoici interpretatione allegorica fabulas nimis rudes crassasque mitigare studerent. Quas quidem Allegorias etiam eodem fere tempore a Criticis quibusdam homericis, praesertim a Cratete Mallota et ipso Stoico, ad Homerum illustrandum esse adhibitas manifestum est. Cf. Cornutus, Sallustius et Heraclides in Opusc. mythol. a Thom. Galeo Amstelod. ap. Henr. Wetsten. 1688. 8. editis. Vide Heynii V. Ill. Excurs. III ad Iliad. Hom. ψ. To. VIII p. 563 sq. Tiedemanni System der Stoischen Philos. II p. 238 sq. Hinc ille versus, quem Lipsius sub nomine Orphei laudat, εἷς Ζεὺς, εἷς Ἀΐδης, εἷς Ἥλιος, εἷς Διόνυσος, explicandus est, quem haud dubie fictum Stoici cuiusdam esse appareret, nisi forte ad Aristobulea, de quibus nuper Valckenarii commentatio opera Luzacii, cuius infelicissimum obitum (d. XII Januar. 1807 Lugd. Bat.) Musae lugent, edita exposuit, potius pertinuerit. Ductus autem hic versus est e Iustini Martyris Cohortat. ad gentes p. 78, 1 ed. Hutchins., et in fragm. Orphei a Gesnero sub nr. 4 p. 364 receptus. *Consultura*, usui futura humanitati. *Herculem* a Stoicis in sapientem, quin adeo in sapientiam ipsam esse mutatum, saepius monuimus. Allegorice eius combustio in monte Oeta ad interitum mundi per ignem refertur.

Digitized by Google

rit operibus editis, in ignem receſſura. Mercurium: quia ratio penes illum eſt, numerusque, et ordo, et ſcientia. Quocunque te flexeris, ibi illum videbis 2
occurrentem tibi. nihil ab illo vacat: opus ſuum ipſe implet. Ergo nihil agis, ingratiſſime mortalium, qui te negas Deo debere, ſed naturae: quia nec natura ſine Deo eſt, nec Deus ſine natura; ſed idem eſt utrumque, nec diſtat officio. Si quid a Seneca accepiſſes, Annaeo te diceres debere, vel Lucio: non creditorem mutares, ſed nomen. quoniam ſive praenomen eius, ſive nomen dixiſſes, ſive cognomen, idem tamen ille eſſet. Sic hunc naturam vocas, fa- 3
tum, fortunam: omnia eiusdem Dei nomina ſunt, varie utentis ſua poteſtate. Et iuſtitia, probitas, prudentia, fortitudo, frugalitas, unius animi bona ſunt: quidquid horum tibi placuit, animus placet.

IX. [a] Sed ne aliam disputationem ex obliquo habeam, plurima beneficia ac maxima in nos Deus confert ſine ſpe recipiendi: quoniam nec ille collato eget, nec nos ei quidquam conferre poſſumus. Ergo beneficium per ſe expetenda res eſt, una ſpectatur in eo accipientis utilitas: ad hanc accedamus,

a. *Sed ne aliam disp. ex o. habeam.* Sic omnes ſcr. et ed. libri: et bene dici disputationem habere docet Iul. Caeſ. B. G. v, 30. At Pincian. elegantiorem, uti putabat, loquendi formam praetulit deditque e coni.: *Sed ne in aliam d. e. o. abeam.* Sed non diſpiciendum eſſe critico et reponendum, quod elegantius ſit, nunc inter omnes critices peritos conſtat, etſi vel ſic non deſint, qui hanc legem migrent. Prima omnium ac potiſſima lex critices eſt, videre et inveſtigare, quid auctori ſcribere placuerit, nec temere in hac diſquiſitione agere, neque auctorem emendare ſed librarium.

2. *Quocunque te flexeris* etc. Eadem egregie protulit Cleanthes in Hymno laudato et noſter plenus eſt huius ſententiae, e. c. Epiſt. 41 init. 83 fin. Seneca apud Lactant. VI, 24.

IX. Diligenter eligendos eſſe, quibus beneficia demus, nec adverſari hoc ſententiae, beneficia dare, expetendam per ſe rem eſſe, docet: usque ad cap. XVI.

Digitized by Google

2 ſepoſitis commodis noſtris. Dicitis, inquit, diligenter eligendos quibus beneficia demus, quia nec agricolae quidem ſemina arenis committant. Quod ſi verum eſt, noſtram utilitatem in beneficiis dandis ſequimur, quemadmodum in arando ſerendoque: neque enim ſerere, per ſe res expetenda eſt. Praeterea quaeritis, cui detis beneficium: quod non eſſet faciendum, ſi per ſe beneficium dare, expetenda res eſſet. [b] quae quocunque loco, et quocunque modo
3 daretur, beneficium erat. Honeſtum propter nullam aliam cauſam, quam propter ipſum, ſequimur. Tamen etſi nihil aliud ſequendum eſt, quaerimus quid faciamus, et quando, et quemadmodum: per haec enim conſtat. Itaque quum eligo cui dem beneficium, id ago, ut beneficium ſit: quia ſi turpi datur, nec honeſtum eſſe poteſt, nec beneficium.

X. De-

b. *quae quocunque l.* Sicut praecedentia cum Gron. e mſſ. conſtitui: nam quum non *Praeterea quaeritis, cui dandum ſit beneficium,* in ullo ſcripto aut olim edito compareant, ſed Eraſmi codex praeſtet: *Praeterea quaeritis, cui detis beneficium*, exprimi curavi, quamquam *quomodo detis* deſint: ita non *quia enim* ſcripſi, ſed *quae quoc. l.* cum Pinciani libris, quum hoc ipſo in loco codex Naz. interpolatus ſit, nec comicam loquendi formam, qua Seneca uti non ſolet, ex interpolato illo, alioqui praeſtantiſſimo codice, quamquam Grut. et Gronov. ſuadent, recipere audeam. Criticis autem ſaeculi decimi ſexti et ſeptimi comicos, inprimis Plautum, nocturna diurnaque manu verſantibus, quod e. c. e libris criticis iſtius temporis a Grutero in Lampade critica collectis videre licet, ſollenne fuit, ubique aut archaiſmos aut comicas et eas elegantiores iis viſas loquendi formas captare, et ubi vel nullus iis locus eſſet, infarcire. Caute itaque agendum eſt nobis praeſtantiſſimorum iſtius temporis virorum commentarios evolventibus discutientibusve.

2. *inquit* Epicurus. Haec obiectio pertinet ad §. 3 ubi verba: *Honeſtum propter* etc. reſponſionis initium faciunt. Obiectio prima verbis quidem non refutatur, ſed re, quam illud honeſtum complectitur, quod propter ipſum ſtatuunt ſequendum Stoici: qui ſe comparantes cum agricola in eligendis quibus beneficium daretur, non utilitatem, ſed ſcopum ſpectaverunt.

Digitized by Google

X. Depositum reddere, per se res expetenda est: non tamen semper reddam, nec quolibet loco, nec quolibet tempore. Aliquando nihil interest, utrum insitier, an palam reddam. Intuebor utilitatem eius, cui redditurus sum, et nocituram illi depositum negabo. Idem in beneficio faciam: videbo quando dem, cui dem, quemadmodum, quare. Nihil enim 2
sine ratione faciendum est. non est autem beneficium, nisi quod ratione datur: quoniam ratio omnis honesti comes est. Quam saepe hominum, donationem suam inconsultam obiurgantium, hanc audimus vocem, Mallem perdidisse, quam illi dedisse? Turpissimum genus damni est inconsulta donatio, multoque gravius, male dedisse beneficium, quem non recepisse. Aliena enim culpa est, quod non recepi- 3
mus: quod cui daremus non eligimus, nostra. In electione nihil minus, quam hoc quod tu existimas, spectabo, a quo recepturus sim: eligo enim eum qui gratus, non qui redditurus sit. Saepe autem et non redditurus gratus est; et ingratus, qui reddidit. Ad animum tendit aestimatio mea. Ideo locupletem, sed 4
indignum, praeteribo: pauperi viro bono dabo. Erit enim in summa inopia gratus, et quum omnia illi deerunt, supererit animus. Non lucrum ex beneficio capto, non voluptatem, non gloriam. Uni placere contentus, in hoc dabo, ut quod oportet, fa-

 ciam.

2. *Turpissimum genus damni est.* Sic omnes codd. Ante Muretum: *Turpissimum genus perdendi est.*

1. Ut verbo moneam, exemplo sit homo, qui sanitate mentis utens rem nocituram, e. c. gladium, venenum, commiserit tibi, quam mente capto eidem reposcenti numquam reddideris. 3. Haec in antegressis saepius obvenerunt, quum diceret, res inter animos geritur. Sic IV, 3, 1 divitem importunum vocavit, quem h. l. indignum appellat. *Uni* i. e. honesto cum ratione coniuncto. *Oportet* i. e. honestum est.

Digitized by Google

ciam. Quod oportet autem, non est sine electione: quae qualis futura sit, interrogas?

XI. Eligam virum integrum, simplicem, memorem, gratum, alieni abstinentem, sui non avare tenacem, benevolum. Hunc vero quum elegero, licet nihil illi fortuna tribuat, quo referre gratiam possit, ex sententia res gesta erit. Si utilitas me et sordida computatio liberalem facit, si nulli prosum, nisi ut invicem ille mihi prosit: non dabo beneficium proficiscenti in diversas longinquasque regiones, non dabo abfuturo semper, non dabo sic affecto ut spes ei nulla sit convalescendi, non dabo ipse de-
2 ficiens, non enim habeo tempus recipiendi. Atqui ut scias, rem per se expetendam esse, benefacere; advenis modo in nostrum delatis portum, et statim abituris, succurrimus. Ignoto naufrago navem, qua revehatur, et damus et instruimus. Discedit ille, vix satis noto salutis auctore, et nunquam amplius in conspectum nostrum reversurus, debitores nobis deos delegat, precaturque illi pro se gratiam referant: interim nos iuvat sterilis beneficii conscientia.
3 Quid quum in ipso vitae fine constitimus, quum testamentum ordinamus, non beneficia nobis nihil pro-

1. *simplices.* Explicat Cicero de Off. I, 30, 13: Sunt his alii multum dispares, simplices et aperti, qui nihil ex occulto, nihil ex insidiis agendum putant, veritatis cultores, fraudis inimici. Opponuntur autem, recte observante Ernesti in Clav. Cic. h. v., simplices i. candidi et sinceri multiplicibus, quia idem dicunt, idem cogitant etc., quod multiplices non faciunt. *ex sententia* i. ex voto, uti mihi erat propositum, ἐκ γνώμης.

2. *debitores — delegat.* Frequens iuris verbum, et significat, pro se vicarium dare, qui solvat. Vide infra VII, 19, 2. Epist. 18. 27 et passim. Hoc istud Symmachus imitatur lib. VI. Ago gratias, et meam vicem, quia solvendo par non sum, coelestibus delego virtutibus. L.

Digitized by Google

profatura dividimus? quantum temporis consumitur; quamdiu secreto agitur, quantum et quibus demus? Quid enim interest, quibus demus, a nullo recepturi? Atqui nunquam diligentius damus, nunquam magis iudicia nostra torquemus, quam ubi remotis utilitatibus, solum ante oculos honestum stetit: tamdiu officiorum mali iudices, quamdiu illa depravat spes ac metus, ac [a] inertissimum vitium, voluptas. Ubi mors intercluſit omnia, et ad ferendam sententiam incorruptum iudicem misit, quaerimus dignissimos, quibus nostra tradamus: nec quidquam cura sanctiore componimus, quam quod ad nos non pertinet. 4

XII. Et mehercule tunc magna voluptas subit cogitantem, Hunc ego locupletiorem faciam, huius dignitati, adiectis opibus, aliquid splendoris affundam. Si non damus beneficia, nisi recepturi, intestatis moriendum sit. Dicitis, inquit, beneficium creditum insolubile esse: creditum autem non est res per se expetenda. Quum creditum dicimus, imagine et

a. *inertissimum vitium.* Egregie hoc reduxit Gruter ex ora Erasmicae edit., et suis ipsius codd., quum antea ederetur: *incertissimum v.*

4. *Ubi mors — tradamus.* Si morte appropinquante affectibus purgemur, quaerimus tamquam praetores aut quaesitores in nostrum locum tales, quibus etc. *Mittere* autem est verbum iudiciale et comitiale de iis, qui a quaesitore, aut eo, qui comitiis praeest, in iudicium, ad sententiam ferendam, aut in suffragia eliguntur. Confert haec Hemsterhus. cum Lucian. in Nigrin. c. 30 To. I, 278 sq.

1. *creditum insolubile,* quia semper obligamur, et quum solvimus, debemus. L. *imagine et translatione* i. similitudine quadam et metaphora; illa describit aliquid ita similitudine alterius rei, ut quasi in rem praesentem pervenias: haec adhibetur, si verbo proprio careamus simili utentes. Cf. Senecae Epist. LIX, 4 sq. et quem ibi laudavi Ernesti Lexic. technol. lat. rhet. Imago et Translatio.

Digitized by Google

2 et translatione utimur. Sic et legem, iusti iniustique regulam esse: et regula non est res per se expetenda. Ad haec verba demonstrandae rei causa defendimus. Quum dico creditum, intelligitur tanquam creditum. Vis scire? adiicio insolubile, quum creditum nullum non solvi aut possit, aut debeat. Adeo beneficium utilitatis causa dandum non est, ut saepe, quemadmodum dixi, cum damno ac periculo dan-
3 dum sit. Sic latronibus circumventum defendo, ut tuto transire permittatur: reum gratia laborantem tueor, et hominum potentium factionem in me converto, quas illi detraxero sordes, sub accusatoribus iisdem fortasse sumturus, quum abire in partem alteram possim, et securus spectare aliena certamina: spondeo pro iudicato, et suspensum amici bonis libellum deiicio, creditoribus eius me obligaturus: ut possim servare proscriptum, ipse proscriptionis
4 periculum adeo. Nemo Tusculanum aut Tiburtinum

2. *quemadmodum dixi*: e. c. I, 10 fin. At saepius haec similiaque iam dixerat.

3. *reum gratia laborantem*, qui parum gratiosus est apud populum, aut iudices, cui gratia deest. Proprie laborare odio, fame etc. est fatigari, urgeri odio fameque: gratia itaque laborat is, qui premitur gratia, qua adversarius gaudet. *Sordes* togam sordidam, signum reorum. Sic de Benef. II, 34, 3 detractae sordes. *suspensum — deiicio*. Bonis *iudicati* damnati, proscriptis titulus suspensus, ea vendi debere. Laudat Lipsius Sueton. de Claud. c. 9 lege praediatoria venalem pependisse, id est, eius res. ubi cf. Ernesti not. Publice itaque proposita tabula venales declarantur, ut explicat Heynius ad Tibull. II, 4, 5 verba eandem vim habentia: ite sub titulum. *deiicio*, revello. Cic. Quint. 6.

4. *Nemo — disputat*. Etiamnunc *Tusculum* (Frascati) et *Tibur* (Tivoli) magno aestimantur a Romanis malum aërem (l'aria cattiva) vitaturis. cf. Meyers Darstellungen aus Italien p. 279 sq. Meminit quoque huius moris Büsching IV p. 352 sq. ed. octavae.

Digitized by Google

[a] comparaturus, salubritatis causa, et aestivi secessus, quoto anno emturus sit disputat: quum emerit, tuendum est. Eadem in beneficiis ratio est. nam quum interrogaveris, quid reddat, respondebo; bonam conscientiam. Quid reddit beneficium? dic tu mihi, quid reddat iustitia, quid innocentia, quid magnitudo animi, quid pudicitia, quid temperantia? si quidquam praeter ipsas, ipsas non petis.

XIII. Mundus in quid vices suas absolvit? in quid sol diem extendit et contrahit? Omnia ista beneficia sunt: fiunt enim nobis profutura. Quomodo mundi officium est, circumagere rerum ordinem; quomodo solis, loca mutare, ex quibus oriatur, in quae cedat, et haec salutaria nobis facere sine praemio: ita viri officium est inter alia, et beneficium dare. Quare ergo dat? ne non det, ne occasionem bene-

a. *comparaturus* cum Grut. e cod. Col. recepi: etsi Gron. *paraturus* ut purius praefert. In usu tamen et pro: emendo sibi parare, Ciceronis tempore fuisse, certum est. Mox *quoto anno* omnium codd. et edd. ant. lectio est, quam pro sana habeo. Lipsius tamen haec verba suspecta sibi dixit, cui Gronov. assensus emendavit: *quota annua e. f. d.* Sensus est: ut si quis praedium tale emturus sit, statim hoc faciet, et emtum tuebitur: ita et ille, qui beneficia dare vult statim, haud cunctanter data tueri dando et sustinere studebit, nec magis interrogabit, quid reddat beneficium, quam ille emtor praedii, voluptatis causa paratum interrogare solet, quid reddat. Similitudo non explicata Lipsio Gronovioque ansam dedit, locum pro suspecto habendi. Sed ut noster assolet, priore comparationis parte omissa, alteram arripere et ei immorari, sic h. l. illa verba: *quum emerit — est*, et *nam quum interrogaveris* etc. sibi respondent. Ceterum *annua emere* an bona latinitas patiatur, dubito: nec Gronovius evicit.

1. *Mundus* i. e. coelum cum astris volvens revolvensque, κόσμος: sic appellatum ab ornatu ordineque, quo deus omnia permeat regitque. Deum itaque sive quod unum idemque Stoae est, naturam semper ordine agentem, imitemur. cf. Lipsii Physiol. Stoic. II, 6. *Sol diem.* laudat Lipsius Epictetum in Monumentis Epicteteae Philos. To. III p. 95. n. 88.

Digitized by Google

2 benefaciendi perdat. [a] Vobis voluptas est, inertis otii facere corpusculum, et securitatem sopitis similem appetere, et sub densa umbra latitare, tenerrimisque cogitationibus, quas tranquillitatem vocatis, animi marcentis oblectare torporem, et cibis potionibusque intra hortorum latebram corpora ignaviâ pallentia saginare: nobis voluptas est, dare beneficia vel laboriosa, dum aliorum labores levent:
3 vel periculosa, dum alios a periculis extrahant: vel rationes nostras aggravatura, dum aliorum necessitates et angustias laxent. Quid mea interest, an recipiam beneficia? [b] etiam quum non recepero, danda sunt. Beneficium eius commodum spectat, cui praestatur, non nostrum: alioquin nobis illud damus. Itaque multa, quae summam utilitatem aliis afferunt, pretio gratiam perdunt. Mercator urbibus prodest, medicus aegris, mango vaenalibus: sed omnes isti, quia

a. *Vobis voluptas est, inertis otii facere corpusculum.* Sic Erasmus, cod. Naz. aliique apud Grut.; at Pinc., quem Muretus sequutus est, fecit: *Inerti otio assuefacere corpusculum:* marginalis lectio est, *farcire corp.* Burmann. ad Phaedri fab. III, 7, 5 emendat: *Inerti otio facere corp.* Sed vulgata bene habet. *soporis* est a Rud. Agricolae coniectura, et Mureti insitione. Sed *sopitis* bonum est. — b. *etiam quum non recepero.* Negatio necessaria est, ideoque vel codd. et edd. silentibus textui immisi.

2. *Vobis,* Epicureis. *inertes — corpusculum* i. e. inerti otio indulgentes corpus saginare et uni voluptati vivere. *sopitis.* sopiri dicuntur, Gronovio explicante in Obss. IV p. 605 ed. lipsi., qui aut icti aut aliunde mente consternati deliquium animi patiuntur et pro mortuis concidunt. Describit Seneca vitam hominis inertis, quam Horat. Carm. I, 1, 19 depinxit: Est, qui nec veteris pocula Massici, Nec partem solido demere de die Spernit, nunc viridi membra sub arbuto Stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae.

5. *mango vaenalibus,* quos comit, ornat, format servos novitios, ut vendat, puerorum altor et negotiator. Auctis enim per luxum servorum familiis efloruit his tempo-

Digitized by Google

quia ad alienum commodum pro suo veniunt, nec obligant eos quibus prosunt.

XIV. Non est beneficium quod in quaestum mittitur. Hoc dabo, hoc recipiam; auctio est. Non dicam pudicam, quae amatorem ut incenderet repulit; quae aut legem, aut virum timuit, ut ait Ovidius:

Quae, quia non licuit, non dedit, illa dedit.

Non immerito in numerum peccantium refertur, quae pudicitiam timori praestitit, non sibi. Eodem modo qui beneficium ut reciperet dedit, non dedit. Ergo et nos beneficium damus animalibus, quae aut 2
usui, aut alimento futura nutrimus? beneficium damus arbustis quae colimus, ne siccitate, aut immoti et neglecti soli duritia laborent? Nemo ad agrum colendum ex aequo et bono venit, nec ad ullam rem, cuius extra ipsam fructus est. Ad beneficium dandum 3
non adducit cogitatio avara, nec sordida, sed humana, liberalis, cupiens dare etiam quum dederit, et augere novis ac recentibus vetera, [a] unum habens pro-

a. *unum habens propositum, quanto ei, cui p.* Eruit hanc lectionem Grut. e suis codd. mss. Nam quum vulgatae habeant edd. pristinae: *et non habens p. q. ei qui*, eius codd. omittunt *et*, leguntque non *qui*, sed *cui*: sed *non* molestum erat: at cod. Naz. praestabat *num*, unde Grut. *unum* feliciter divinabat. Codex autem Col., et ipse alioqui bonae fidei,

temporibus mancipiorum mercatus fuitque proinde hoc e praecipuis quaestus opipari generibus, venalitios advehere Romam et vendere, quod mangonum fuit. Cf. Reitemeyeri lib. de hac re doctissimum et Heynii Opusc. acad. Vol. IV. p. 120 sqq.

1. *Legem* iuliam, ab Augusto contra adulterium lata. Suet. Aug. 34. Versus Ovidii est Amor. III, 4, 4 qui nunc in edd. sic legitur: Quae quia non liceat, non facit, illa facit. Exquisitior videtur esse Senecae lectio. *non sibi* i. e. non conscientiae s. virtuti suae.

2. *ex aequo et bono* i. propter honestum. *extra ipsam*, quae

Digitized by Google

propositum, quanto ei, cui praestat, bono futura
sit: alioquin humile est, sine laude, sine gloria, prod-
4 esse, quia expedit. Quid magnifici est se amare, sibi
parcere, sibi acquirere? ab omnibus istis vera bene-
ficii dandi cupido avocat: ad detrimentum, iniecta
manu, trahit, et utilitates reliquit, ipso benefa-
ciendi opere laetissima.

XV. Numquid dubium est, quin contraria sit be-
neficio iniuria? Quomodo iniuriam facere, per se vi-
tanda ac fugienda res est: sic beneficium dare, per
se expetenda. Illic turpitudo contra omnia praemia
in scelus hortantia valet: ad hoc invitat honesti per
2 se efficax species. Non mentiar, si dixero, nemi-
nem non amare beneficia sua, neminem non ita com-
positum animo, ut libentius eum videat, in quem
multa congessit: cui non causa sit iterum dandi bene-
ficii, semel dedisse. quod non accideret, nisi nos ip-
sa

dei, dabat: *non h. p. nisi q.* etc., quae tamen lectio emendationi quam genuinae scripturae similior est.

quae nempe fructum aliquem propter se habet ac donat. Nullam rem colo, nisi quod utilitatem inde traham.

4. *iniecta manu.* Ritu iuris veteris, in vindicando vel asserendo, manus iniectio erat. Hinc de omni vi admota.

1. *turpitudo — valet.* Innata quasi malignitas superat adeo omnia *praemia*, incitamenta ad malum perpetrandum.

2. *Amare beneficia sua.* Appositè laudat Lipsius Aristotelem, qui de hoc affectu egregie, ut solet, egit lib. IX Ethic. ad Nicom. c. 7 toto, et in causas inquirit. Beneficos, ait A., magis eos quos beneficiis affecerunt, amare videri propterea quod illis debetur, deinde quod, vel nulla spe fore ut illi utiles fiant, illos pro opere suo habent, aeque ac artifices poetaeque opera sua, perinde ac filios, amantes, tandem quod vi et actione, illo sensu vivendi ac agendi acerrimo gaudemus etc. Hinc et Epicurei beneficio afficere quam affici suavius putabant. Plut.

in

Digitized by Google

ſa delectarent beneficia. Quam ſaepe dicentem au- 3
dias: Non ſuſtineo illum deſerere, cui dedi vitam, quem e periculo eripui! Rogat me, ut cauſam ſuam contra homines gratioſos agam. Nolo: ſed quid faciam? iam illi ſemel, iterumque affui. Non vides ineſſe iſti rei propriam quandam vim, quae nos beneficia dare cogit? primum quia oportet, deinde quia dedimus. Cui initio ratio non fuiſſet praeſtandi, ali- 4
quid ei praeſtamus ob hoc, quia praeſtitimus. Adeoque nos ad beneficia non impellit utilitas, ut et inutilia tueri ac fovere perſeveremus, ſola beneficii caritate: cui etiam infeliciter dato, indulgere, [a] tam naturale eſt, quam liberis pravis.

XVI. Iidem iſti gratiam referre ipſos fatentur, non quia honeſtum eſt, ſed quia utile: quod non eſſe ita, minore opera probandum eſt. Quia quibus argumentis collegimus beneficium dare, per ſe rem expetendam eſſe, iisdem etiam hoc colligemus. Fixum eſt illud, a quo in cetera probationes noſtrae exeunt, honeſtum ob nullam aliam cauſam, quam quia hone- 2
ſtum ſit, coli. Quis ergo controverſiam facere audebit, an gratum eſſe, honeſtum ſit? Quis non ingratum deteſtetur hominem, ſibi ipſi inutilem? Quid autem?

a. *tam naturale eſt, quam liberis pravis.* Illud *eſt* e codd. Pinc. et Grut. admiſi, ſed *parvis*, quod etiam afferunt, repudio cum Grutero.

in libro: non poſſe ſuaviter vivi ſecundum Epicureos, Opp. Vol. XIV. p. 107. c. 15. ed. Hutten.

1. *Iidem iſti* ſc. Epicurei. *honeſtum eſt*, a virtute poſtulatur. Collegit, beneficium eſſe per ſe expetendam rem, quia virtus eſt, ea dandi. Atqui quod de una virtute valet, etiam de reliquis valere, ſtoico ſenſu, manifeſtum eſt. Ergo et gratum eſſe poſcit honeſtum per ſe expetendum.

2. *ſibi ipſi inutilem.* Ingratus quum a quolibet contemnatur, nullam utilitatem ſed damnum ſibi inde conciliat, ſibi ipſi noxius eſt.

Digitized by Google

autem? quum tibi narratur de eo, qui adverſus ſumma beneficia amici ſui ingratus eſt, quomodo id fers? utrum tanquam rem turpem fecerit, an tanquam utilem rem ſibi et profuturam omiſerit? Puto, nequam hominem exiſtimas; cui poena, non cui curatore opus ſit: quod non accideret, niſi gratum eſſe per ſe expetendum, honeſtumque eſſet. Alia fortaſſe minus dignitatem ſuam praeferunt, et an ſint honeſta, interprete egent: hoc expoſitum eſt, pulchriusque, quam ut ſplendor eius dubie ac parum luceat. Quid tam laudabile, quid tam aequaliter in omnium animos receptum, quam referre bene meritis gratiam?

XVII. Ad hoc, dic mihi, quae cauſa nos perducit? Lucrum? quod qui non contemnit, ingratus eſt. Ambitio? et quae iactatio eſt ſolviſſe, quod debebas? Metus? nullus ingrato: huic enim uni rei non poſuimus legem, tanquam ſatis natura caviſſet. Quomodo nulla lex amare parentes, indulgere liberis iubet: ſupervacuum eſt enim, in quod imus, impelli. Quemadmodum nemo in amorem ſui cohortandus eſt, quem

Docent hoc ſequentia. *Quid autem?* ſc. dixeris.

3. *curatore.* Homines nequam ſua disperdunt, ideoque bonis interdicti curatorem accipiunt. At hic de alia nequitia ſermo eſt, et quae poenam magis quam curam requirat. L. *Alia officia. expoſitum eſt* publice ad oculos omnium: eſt ὑπ' αὐγὰς ἄγεσθαι, in apertam lucem proferri: etiam uſitata loquutione de purpura ad ſolem examinanda, ut ſplendor patefiat, egregie obſervante Hemſterhuſ. ap. Ruhnken. ad Tim. p. 265.

1. Apud Romanos quidem *nulla lex* amare parentes etc. iuſſerat. Moſen tamen legem hac de re poſuiſſe notum eſt, non ut hoc officium, in quod natura imus, iniungere debuiſſet, ſed ut officia, ſine quibus respublica quaelibet conſtare nequit, ſummatim formula legis complecteretur.

2. *Quemadmodum — trahit.* Stoicum hoc eſſe, nec tamen Ariſtoteli incognitum (cf. Stobae. II p. 308 Heeren.)

Digitized by Google

quem adeo dum nascitur trahit: ita ne ad hoc quidem, ut honesta per se petat. Placet suapte natura: adeoque gratiosa virtus est, ut insitum sit etiam malis, probare meliora. Quis est, qui non beneficus videri velit? qui non inter scelera et iniurias opinionem bonitatis affectet? qui non ipsis quae impotentissime fecit, speciem aliquam induat recti? [b] velitque etiam iis videri beneficium dedisse, quos laesit? Gratias ita- 3
que agi sibi ab his, quos afflixere, patiuntur: bonosque se ac liberales fingunt, quia praestare non possunt. Quod non facerent, nisi illos honesti et per se expetendi amor cogeret, moribus suis opinionem contrariam quaerere, et nequitiam abdere, cuius fructus concupiscitur, ipsa vero odio pudorique est: nec quisquam tantum a naturali lege descivit, et hominem exuit, ut animi causa malus sit. Dic enim 4
cuilibet ex istis, qui rapto vivunt, an ad illa quae latrociniis et furtis consequuntur, malint ratione bona pervenire? Optabit ille, cui grassari et transeuntes percutere quaestus est, potius illa invenire, quam eripere. Neminem reperies, qui non nequitiae praemiis sine nequitia frui malit. Maximum hoc habemus naturae meritum, quod virtus in omnium ani-

a. *quem adeo dum nascitur trahit.* Est Modii (in Gruteri Lampad. crit. Vol. V. p. 230) emendatio, quum legeretur: *quem quum nascitur t.*, et codd. haberent, *quemadmodum n.*

b. *velitque etiam.* MSS. omnes Gruteri et Pinc. cum Gronovianis: *quoque etiam iis* vel *his.* Unde scribendum iudicat Gronov.: *velitque etiam iis.* Mox *animi causa* omnium librorum scriptura est. Pincianus emend. *ut inani causa m. e.* Sed non opus est: nam animi causa est: per iocum, per voluptatem, animi recreandi causa, Polybii *παιδιᾶς χάριν.* Deinde *Dic enim* e codd. Pinc. et Grut. quum vulg. *Dic ergo* haberent.

ren.) e Ciceronis de Offic. I, 20) video meliora proboque, 4 manifestum fit. *probare meliora.* Quis nescit illa Medeae (Ovid. Metam. VII, Deteriora sequor.

3. *Gratias — patiuntur.* Exemplum in Tacit. Agricol. 42.

Digitized by Google

mos lumen ſuum permittit: etiam qui non ſequuntur illam, vident.

XVIII. Ut ſcias, per ſe expetendam eſſe grati animi affectionem, per ſe fugienda res eſt ingratum eſſe: quoniam nihil aeque concordiam humani generis diſſociat ac diſtrahit, quam hoc vitium. Nam quo alio tuti ſumus, quam quod mutuis iuvamur officiis? hoc uno inſtructior vita, contraque incurſiones ſubitas munitior eſt, beneficiorum commercio. Fac nos ſingulos: quid ſumus? praeda animalium et victimae, 2[a] ac imbecilliſſimus et facillimus ſanguis. Quoniam ceteris animalibus in tutelam ſui ſatis virium eſt: quaecunque vaga naſcuntur, et actura vitam ſegregem,

a. *ac imbecilliſſimus.* Eraſmus *belliſſimus*, alii *viliſſimus*: male intellectis codd., qui per compendium ſcripta dabant, *becilliſſimus*, *belliciſſimus*, *belliſſimus*: unde facile fuit, veram ſcripturam, *imbecilliſſimus* eruere, quam Gronovio, niſi fallor, debemus. Mox *hominem imbecillitas*. Sic Eraſmus. Quum vero codd. mſſ. darent *imbecilla*. Grutero placuit *imbellia*, quam vocem nonniſi apud Gellium Macrobiumque ex antiquo hiſtorico obviam, Feſtus *belli inſcientiam* interpretatur, in textum inferre, ſequacibus Lipſio et Gronovio, amore archaiſmorum, quibus tamen Senecam parum delectatum eſſe conſtat, haud dubie permotis. *Minutior* in antegreſſis eſt ed. Gron. ſphalma typogr., pro *munitior*.

42. eſt: quem quum Domitianus proconſulatu privaſſet, agi ſibi gratias paſſus eſt, nec erubuit beneficii invidia. L. *animi cauſa* per iocum, per voluptatem, animi recreandi cauſa.

XVIII. Per ſe res fugienda eſt, ingratum eſſe, quoniam omne ſocietatis humanae vinculum eo vitio disturbatur.

1. *Nam — commercio.* Saepe hoc Cicero in libris de Offic. e. c. I, 4, 7 etc. de Fin. III, 19 ſq. tamquam ſtoicum inculcat. Sic ait I, 7, 5 de Offic. Sed quoniam, ut praeclare ſcriptum eſt a Platone, non nobis ſolum nati ſumus, ortusque noſtri partem patria vindicat: atque ut placet Stoicis, homines hominum cauſſa eſſe generatos, ut ipſi inter ſe aliis alii prodeſſe poſſint. — Si quis de miſeria hominum quaedam conferre velit, is adeat Lucret. V, 201 ſq. Plin. H. N. VII, init., et Oroſium etc.

Digitized by Google

gem, armata sunt: hominem imbecillitas cingit: non unguium vis, non dentium, terribilem ceteris fecit: nudum et infirmum societas munit. Duas res dedit, [b] quae illum obnoxium, validissimum facerent, rationem et societatem. Itaque qui par esse nulli posset, si seduceretur, rerum potitur. Societas illi dominium omnium animalium dedit: societas terris genitum, in alienae naturae transmisit imperium, et dominari etiam in mari iussit. Haec morborum impetus arcuit, senectuti adminicula prospexit, solatia contra dolores dedit: haec fortes nos facit, quod licet contra fortunam advocare. Hanc tolle: et unitatem generis humani, qua vita sustinetur, scindes. tolletur autem, si efficies, ut ingratus animus non per se vitandus sit, sed quia aliud illi timendum est. Quam multi sunt enim, quibus ingratis esse tuto licet? Denique ingratum voco, quisquis metu gratus est.

XIX. Deos nemo sanus timet. Furor est enim metuere salutaria: nec quisquam amat, quos timet. Tu denique, Epicure, Deum inermem facis: omnia

 illi

b. *quae illum obnoxium, validissimum f.* Sic Gron. dedit. Antea: *qui illum obnoxium ceteris val.* sed *τὸ ceteris* Erasmi coniectaneum est, nec in ullo cod. comparet. Cod. Naz. *obnoxiom*, unde postrema litera omissa librorum plurium scriptura *obnoxio*. Minus esset ambiguum, si verbum in medio positum esset, sed et sic distinctione inserta facile intelligitur: exempla quaedam addit Gronov. cuique facile obvia. H. e. quae illum, obnoxium alioqui futurum, facerent valid.

3. *haec fortes — advocare* sc. eam, tamquam patronum atque defensorem. Contra mala, quae fortuna hominibus infligit, societatem humanam multa facere posse, quis negat? Fingas calamitates a fortuna immissas: societas eas resarcit: auxilia itaque et solatia infelicibus praestat.

XIX. Ipsa Epicuri doctrina de Deo docet, hanc virtutem per se expetendam esse.

1. *Epicure.* Epicurum, Deum mundi auctorem non

Digitized by Google

illi tela, omnem detraxisti potentiam; et ne cuiquam metuendus esset, proiecisti illum extra [a] mundum. Hunc igitur inseptum ingenti quodam et inexplicabili muro, divisumque a contactu et a conspectu mortalium, non habes quare verearis: nulla illi nec tri-
2 buendi, nec nocendi materia est. In medio intervallo huius et alterius coeli desertus, sine animali, sine homine, sine re, ruinas mundorum supra se circaque se cadentium evitat, non exaudiens vota, nec nostri curiosus. Atqui hunc vis videri colere, non aliter quam parentem, grato, ut opinor, animo: aut si non vis videri gratus, quia nullum habes illius bene-

a. *mundum.* Ita Muretus. Recte, etiamsi omnes codd. et edd. habeant: *extra motum.* Nec abludit Lipsius, qui primum *extra metam* coniiciebat, postea vero manum auctoris agnoscebat. cf. not. Mox *inseptum* dant codd. Grut.: vulg. *septum.*

non esse, sed atomorum motum concursumque temerarium, nulla causae motricis ratione habita, cogitare potuisse, quemcunque philosophiae studiosum, Epicureis exceptis, taedeat. Attamen docuit, etsi deus in intermundiis, i. e. in spatio inter plures, quos statuebat Epicurus, mundos sito, vitam beatissimam agat, nihil facientem nihilque rerum humanarum curantem, veneratione tamen dignissimum esse. Quae quum sibi manifesto adversentur, fuere, qui hanc eum de Deo doctrinam modo animi aut securitatis causa commentum esse et expoliviſſe existimarent. Cf. Baylii Diction. h. v. et Tiedemanni Geist der spécul. Philos. II. p. 383 sq. 389 sq. *muro* i. intervallo, intermundio: est τὰ μεταξύ κόσμια, ap. Cic. fin. II, 23 intermundia vocata. Quintil. VII, 3, 5 Gesner. Vide Bruckeri Hist. cr. Philos. To. I. p. 1291.

9. *Atqui — colis?* Epicurum pium et religionis amantissimum fuisse, et ipse librique eius, in quibus theologica tractabat, testantur, et Baylius l. l. not. G. et P. ubi eruditissimum et sagacissimum illum Criticum neque noster locus neque Cic. et Diogenis Laert. loca latuerunt, egregie docuit. *miσαι*, atomi tenuissimi: ἄτομα καὶ ἀμεταβλητα. Diog. Laert. X, 41 sq.

Digitized by Google

beneficium, sed te atomi et istae micae tuae forte ac temere conglobaverunt, cur colis? Propter maiestatem, inquis, eius eximiam, singularemque naturam. Ut concedam tibi: nempe hoc facis nulla spe, nullo pretio inductus. Est ergo aliquid per se expetendum, cuius te ipsa dignitas ducit: id est honestum. Quid est autem honestius, quam gratum esse? huius virtutis materia tam late patet, quam vita.

XX. Sed inest, inquit, huic bono etiam utilitas aliqua. cui enim virtuti non inest? sed id propter se expeti dicitur, quod quamvis habeat aliqua extra se commoda, sepositis quoque illis ac remotis placet. Prodest gratum esse: ero tamen gratus, etiam si noceat. Qui gratus est, quid sequitur? ut haec res illi alios amicos, alia beneficia conciliet? Quid ergo, si a quis sibi offensas concitaturus est? si quis intelligit, adeo per hoc se nihil consecuturum, ut multa etiam ex repositio acquisitoque perdenda sint: num libens in detrimenta descendet? Ingratus est, qui in referenda

3. Nec *honestum* repudiabat Epicurus, quippe qui semper iactabat, non iucunde vivi, nisi et honeste vivatur: sed illud honestum non eo quo Stoici sensu intelligebat, quum prudentiam cum virtute s. honesto confunderet.

XX. In gratia referenda nullum lucrum, nulla utilitas spectetur: ne damnum quidem nos retineat, quin grati simus.

1. *Sed inest, inquit* Epicurus aut eius assecla, qui nihil nisi prudentia, quam honestum vocat, motus facere vult, ideoque utilitatem e quacunque actionum suarum exspectat. Sublimior itaque atque durior ei est ista Stoae postulatio, virtutem esse rem per se expetendam, quam ut sibi de doctrinae huius veritate persuaderi patiatur. Hoc autem ita Epicureis accidere debebat, quippe qui omnia ad sensus felicitatemque inde profluentem referrent. Concedo, respondet S., inesse utilitatem, sed propter eam gratitudo non exercetur.

Digitized by Google

renda gratia secundum datum videt, qui sperat quum reddit. Ingratum voco, qui aegro adhibet, quia testamentum facturus est, cui de hereditate, aut de
3 legato vacat cogitare: faciat licet omnia, quae facere bonus amicus et memor officii debet, [b] si animo eius obversatur spes, si lucri captator est, et hamum iacit. Ut aves, quae laceratione corporum aluntur, lassa morbo pecora et casura, e proximo speculantur, ita hic imminet morti, et circa cadaver volat.

XXI. Gratus animus ipsa virtute propositi sui capitur. Vis scire hoc ita esse, nec illum utilitate corrumpi? Duo sunt genera grati hominis. Dicitur gratus, qui aliquid pro eo quod acceperat, reddit. Hic fortasse ostentare se potest: habet quod iactet, quod proferat. Dicitur gratus, qui bono animo accepit beneficium, bono debet. Hic intra conscientiam clusus

b. *si animo eius obversatur spes, si lucri captator est.* E multis codd. et edd. adiecit Gron. vocem *lucri.* Grutero lectio haec sordida videbatur, et particulam *si* delere volebat; assensus est Lipsius. Recte autem loco huic Gron. suppetias tulit. Pars altera propositionis conditionalis, ait, plenior et numerosiore periodo simul est similitudinis ἀπόδοσις.

2. *secundum datum*, alterum sequensque donum. L. Mox *hamum iacit* de heredipetis inprimis in usu est, qui muneribus magnis missis legata aut hereditates ab orbis divitibus quasi piscari gestirent. Primum usus huius vestigium reperimus apud Horat. II Serm. 5, 25, quem deincops multi sequuti sunt, e. c. Martial. IV, 56. VI, 63 etc. Sic fortunae munera, quibus homines facile decipi se patiuntur, Seneca Ep. 8, 5 viscata beneficia vocat. Nec Graecis hanc loquendi formulam esse inusitatam docuit Hemsterhus. ad Lucian. II. p. 440. bip. Similiter Plato To. IX p. 386. bip. voluptatem vocat. δέλεαρ, quo loco Cicero de senectute c. 13 usus est, emendatus a Valckenar. in Diatribe ad Euripid. p. 195.

XXI. Solum animum in gratia referenda esse spectandum. — 1. *virtus*, praestantia consilii sui, cogitationis atque voluntatis, qua ani-

Digitized by Google

ſus eſt. quae illi contingere poteſt utilitas ex affectu latenti? Atqui hic, etiam ſi ultra facere nihil poteſt, 2
gratus eſt: amat, debet, referre gratiam cupit. Quidquid ultra deſideras, non ipſi deeſt. Artifex eſt etiam, cui ad exercendam artem inſtrumenta non ſuppetunt, nec minus canendi peritus, cuius vocem exaudiri fremitus obſtrepentium non ſinit. Volo referre gratiam: poſt hoc aliquid ſupereſt mihi, non ut gratus, ſed ut ſolutus ſim. Saepe enim et qui gra- 3
tiam retulit, ingratus eſt: et, qui non retulit, gratus. Nam ut omnium aliarum virtutum, ita huius, ad animum tota aeſtimatio redit. Hic ſi in officio eſt, quidquid defuit, fortuna peccat. Quomodo eſt diſertus etiam qui tacet, fortis etiam qui compreſſis manibus, vel et alligatis: quomodo gubernator etiam qui in ſicco eſt, quia conſummatae ſcientiae nihil deeſt, etiam ſi quid obſtat quo minus ſe utatur: ita gratus eſt, etiam qui vult tantum, nec habet hu- 4
ius voluntatis ſuae ullum alium, quam ſe, teſtem. Immo amplius adiiciam. eſt aliquando gratus, etiam qui ingratus videtur, [a] quem mala interpres opinio contrarium traducit. Hic quid aliud ſequitur, quam ipſam conſcientiam? quae etiam obruta delectat, quae concioni ac famae reclamat, et in ſe omnia reponit;

L 5 et

a. *quem mala interpres opinio contrarium traducit.* Sequor codicem Nas., qui *in* omittit ante *contr.* Traducere h. l. eſt contemtui, riſui exponere, παραδειγματίζειν. cf. Turnebi Adverſ. XVI, 5.

animus ad gratiam referendam agitur, delinitur animus gratus: bono animo debet beneficia, ὀφείλει. Ariſtot. Ethic. ad Nicom. IX, 7.

2. *ſolutus.* Arguta haec diſtinctio: animo grati ſumus, re ſolvimus. L.

3. *compreſſis manibus* de otioſis dicitur, proverbii loco. cf. Liv. 7, 13. Lucan. II, 292. Attigit Eraſmus Adag. 2121.

4. *et in ſe omnia — vindicit.* Quis h. l. non memi- nerit egregii carminis Hora- rani

Digitized by Google

et quum ingentem ex altera parte turbam contra sententium adspexit, non numerat suffragia, sed una sententia vincit. Si vero bonam fidem perfidiae suppliciis affici videt, non descendit e fastigio, sed supra poenam suam consistit.

XXII. Habeo, inquit, quod volui, quod petii. Non poenitet, nec poenitebit, nec ulla iniquitate me eo fortuna perducet, ut hanc vocem audiam, Quid mihi volui? quid mihi nunc prodest bona voluntas? Prodest et in equuleo, prodest et in igne. qui si singulis membris admoveatur, et paulatim vivum corpus circumeat: [a] licet ipsum corpus plenum bona conscientia stillet: placebit illi ignis, per quem bona [2] fides collucebit. Nunc quoque illud argumentum, quamvis dictum iam, reducatur. Quid est quare grati

a. *licet ipsum corpus plenum bona conscientia stillet.* Redundat vox ultima, inquit Lipsius. Certe mendosa est. Utrum, *licet ipsum cor bona conscientia stillet?* an *pectus?* Gron. Repetitio nec mihi placet, occurrit tamen. Mox *memoria decernente* lectionem codd. Grut. praetero cum Gron. vulgatae *occurrente*. cf. not.

tiani III, 13 Iustum ac tenacem propositi virum Non civium ardor prava iubentium, Non vultus instantis tyranni Mente quatit solida? *una sententia*, quam fert, sua conscientia, et elatus supra malum de se iudicantem populum secure despicit in illum, qui *traducit* tamquam *contrarium* i. perfidum, i. poenis afficit. Similis est Demetrii sententia ap. Seneo. Ep. VII, 8 unus mihi pro populo est etc. cf. Iacobs ad Brunckii Analect. Animadv. III, 2 p. 153.

XXII. Continuatio. 1. *inquit* gratus. *stillet* liquescat. Equuleus tormenti genus, cui ligneae machinae rei pedes manusque fidiculis alligati, membraque machina erecta per cochleas tantopere extendebantur, ut saepe ossium compago resolveretur. cf. Stephani Thes. L. L. h. v. *placebit illi ignis* etc. Similia Ep. 66, 17 not.

2. *quamvis dictum iam.* IV, 11, 3 sq. *memoria decernente.* Etsi separatae sint animae facultates memoria et iudicium, tamen quia in tumultu illo obversantium totius, quae retro est, vitae actio-

Digitized by Google

grati velimus esse, quum morimur? quare singulorum perpendamus officia? quare id agamus in omnem vitam nostram memoria decernente, ne cuius officii videamur obliti? Nihil iam supereſt, quo spes porrigatur: in illo tamen cardine positi, abire e rebus humanis quam gratissimi volumus. Est videlicet ma- 3
gna in ipso opere merces rei, et ad alliciendas mentes hominum ingens honesti potentia: cuius pulchritudo animos circumfundit, et delinitos admiratione luminis ac fulgoris sui rapit. At multa hinc commoda oriuntur. Et tutior est vita melioribus, amorque et secundum bonorum iudicium, aetasque securior, quam innocentia, quam grata mens prosequitur. Fuisset enim iniquissima rerum natura, si hoc tantum 4
bonum miserum, et anceps, et sterile fecisset. Sed illud intuere, an ad istam virtutem, quae [b] saepe e tuto

b. *quae saepe e tuto ac facili:* inserui τὸ *e*, quod vetus liber Erasmi suppeditat: et sic loqui amat Seneca.

actionum utraque concurrit, atque eodem paene momento peragitur, idemque animus reminiscitur et de omnibus vitae partibus censet, et recordando reputamus ac decernimus, fuerimusne annon in officio, *memoriam* ipsam *decernentem* dixit. Sic de brevit. vit. c. 10, 3 necesse est memoriam suam timeat. *in illo cardine*, in extremo limite. Sic Lucan. VII, 381 Ultima fata deprecor ac turpes extremi cardinis annos ne discam servire senex.

3. Sed non solum pulchra est, sed etiam *multa commoda* utilitates praebet. Illa de pulchritudine e Platonis Phaedro X p. 329. d. bip. desumta sunt, quae Cicero de Offic. I, 5 init. Senec. Ep. 89, 1. 115, 3 et alii certatim expressere. *tutior* ab externis hostibus. *securior* spectat ad animi tranquillitatem.

4. *Sed illud — fueris iturus.* Animo Senecae obversata fuisse videtur egregia imago primum apud Hesiod. Opp. et D. 265 sq. ed. Brunck. τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν Ἀθάνατοι etc. obvia, et a multis post expressa.

Digitized by Google

tuto ac facili aditur, etiam per saxa, et rupes, et feris ac serpentibus obsessum iter, fueris iturus.

XXIII. Non ideo per se non est expetendum, cui aliquid extra quoque emolumenti adhaeret. fere enim pulcherrima quaeque, multis et adventitiis comitata sunt dotibus: sed illas trahunt, ipsa praecedunt. Num dubium est, quin hoc humani generis domicilium circuitus solis ac lunae vicibus suis temperet? quin alterius calore alantur corpora, terrae relaxentur, immodici humores comprimantur, alligantis
2 omnia hiemis tristitia frangatur: alterius tepore efficaci et penetrabili rigetur maturitas frugum? quin ad[illegible]ius cursum fecunditas humana respondeat? quin ille annum observabilem fecerit circumactu suo; haec mensem, minoribus se spatiis flectens? Ut tamen detrahas ista, non erat ipse sol idoneum oculis spectaculum, dignusque adorari, si tantum praeteriret? non erat digna suspectu luna, etiamsi otiosum sidus
3 transcurreret? Ipse mundus quoties per noctem ignes suos

XXIII. Uti id, quod inprimis pulchrum sit, etiam simul prodesse possit, ut astra. — 1. *Num dubium — temperet?* De ea temperie caloris humorisque, quam duo haec astra conciliant, et sic generent ac producant, praeter alios cf. Aristot. IV. de generat. Animal. cap. ult. L. Eadem quae Seneca de sole lunaque affert, Cicero tamquam stoica de Nat. Deor. II, 16 sq. attulit: nec aliter noster in Nat. Quaest. de iis loquitur. Sic II de Nat. Deor. 19 fin. multaque, ait Cic., ab ea (Luna) manant et fluunt, quibus et animantes alantur augescantque et pubescant maturitatemque assequantur, quae oriuntur e terra.

2. *fecunditas humana:* ad lunares menses partuum ratio respondet. *haec luna mensem* etc. et inde annum quoque antiquioribus temporibus lunarem dictum etc. Cic. de Nat. Deor. II, 46. Male tamen creduli philosophi parum certa de hoc influxu exploratаque nos docere possunt.

3. *Ipse mundus* i. coelum deusque Stoae. *Aspice*

Digitized by Google

ſuos fudit, et tantum ſtellarum innumerabilium refulſit, quem non intentum in ſe tenet? quis ſibi illa, tunc quum miratur, prodeſſe cogitat? [a] Adſpice iſta tacito ſuccentu labentia, quemadmodum velocitatem ſuam ſub ſpecie ſtantis atque immoti operis abſcondant! Quantum iſta nocte, quam tu in numerum ac discrimen dierum obſervas, agitur? quanta rerum turba ſub hoc ſilentio evolvitur? quantam fatorum ſeriem certus limes educit? Iſta quae tu non aliter, quam in decorem ſparſa conſideras, ſingula in opere ſunt. 4

a. *Adſpice iſta tacito ſuccentu labentia.* Sic emendavit Gronovius lectionem mendoſam omnium codd. Pinciani et Grut.: *tacito ſub coetu:* unde Pinc. e Virgilii verſu effinxerat *tacito labentia coelo.* Recepit primum Muretus, deinde alii. Erasmus: *tanto ſuperne coetu.* Eſt oxymoron elegantiſſimum. cf. not.

ce iſta tacito ſuccentu labentia. Gronovius laudat Cic. Somnium Scipion. c. 5: quis eſt, qui complet aures meas tantus et tam dulcis ſonus? Hic eſt, inquit ille, qui intervallis coniunctis imparibus, ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis impulſu et motu ipſorum orbium conficitur, qui acuta cum gravibus temperans, varios aequabiliter concentus efficit etc. Sed quis eſt, qui de harmonia ſphaerarum nihil ſando audiverit? *limes.* Zodiacum dicit, per quem errantia ſidera feruntur: et ex eorum poſitu haec inferiora ipſosque homines, ingenia et mores formari, Chaldaei cenſuerunt. Divinationum autem genera, et id quod ex aſtris petitur aſtrologicum, coluerunt Stoici (cf. Cic. de Divinat. II, 49 et paſſim), nec id temere, quum aſtra iis eſſent dii. cf. Lipſii Phyſiol. Stoic. II, 14.

4. Quam egregie haec dicta ſint, poſteriorum ſaeculorum duorum decora aſtronomica, a Copernico et Keplero usque ad Herſchelium, Olberſium, Bodenium al. ad oculum, quod aiunt, obſervationibus et inventionibus demonſtraverunt. Quid nunc dixiſſet vir tali notitia et inſpectione digniſſimus, ſi licuiſſet ei eſſe tam felici, ut mirabilia, quae ſuperiores aetates noſtra detexerunt in coelo, intelligere potuiſſet! Sed in libro Nat. Quaeſt. VII, 31 haec

Digitized by Google

ſunt. Nec enim eſt, quod exiſtimes ſeptem ſola discurrere, cetera haerere. paucorum motus comprehendimus: innumerabiles vero, longiusque a conſpectu noſtro ſeducti dii eunt, redeuntque. Et ex his qui oculos noſtros patiuntur, plerique obſcuro gradu pergunt, et per occultum aguntur. Quid ergo? non caperis tantae molis adſpectu, etiam ſi te non regat, non cuſtodiat, non foveat, generetque, ac ſpiritu ſuo riget?

XXIV. Quemadmodum haec quum primum uſum habeant, et neceſſaria vitaliaque ſint, maieſtas tamen eorum totam mentem occupat: ita omnis virtus, et in primis grati animi, multum quidem praeſtat, ſed non vult ob hoc diligi: amplius quiddam in ſe habet, nec ſatis ab eo intelligitur, a quo inter utilia numeratur. Gratus eſt, quia expedit? ergo et quantum 2 expedit. Non recipit ſordidum virtus amatorem: ſoluto ad illam ſinu veniendum eſt. Ingratus hoc cogitat: Volebam gratiam referre, ſed timeo impenſam, timeo periculum, vereor offenſam: faciam potius; quod expedit. Non poteſt eadem ratio et gratum facere, et ingratum. Ut diverſa illorum opera, ita inter ſe diverſa propoſita ſunt. Ille ingratus eſt, quamvis non oporteat, quia expedit: hic gratus eſt, quamvis non expediat, quia oportet.

XXV.

haec aliquando detectum iri Seneca quaſi vaticinatus eſt.

XXIV. Ita et animum gratum eſſe quidem utilem, ſed per ſe tamen iam expetendum.

1. *Quemadmodum haec* aſtra, etſi primum etc. *vitaliaque*, vitam dent, ad tuendam eam faciant.

2. *ſordidum*, qui ſinum ſuum, e quo dona promuntur, comprimit: oppoſitus illi, qui *ſoluto* i. aperto, ad dandum parato ſinu, laxo, interprete Bentleio ad Horat. Serm. II, 3, 172. venit. *non oporteat*, non honeſtum ſit.

Digitized by Google

XXV. Propositum est nobis secundum rerum naturam vivere, et deorum exemplum sequi: dii autem quodcunque faciunt, in eo quid praeter ipsam faciendi rationem sequuntur? nisi forte existimas illos fructum operum suorum ex fumo extorum, et turis odore percipere. Vide quanta quotidie moliantur, quanta distribuant, quantis terras fructibus impleant, quam opportunis et in omnes oras ferentibus ventis maria permoveant, quantis imbribus repente deiectis solum molliant, venasque fontium arentes redintegrent, et infuso per occulta nutrimento [a] novent. Omnia ista sine mercede, sine ullo ad ipsos perveniente commodo, faciunt. Haec quoque nostra ratio, si ab exemplari suo non aberrat, servet, ne ad res honestas conducta veniat. Pudeat ullum venale esse beneficium: gratuitos habemus deos.

XXVI. Si deos, inquit, imitaris, da et ingratis beneficia. Nam et sceleratis sol oritur, et piratis patent

a. *novent* e cod. Nax. cum Gron. reduxi, quum antea *renovent* ederetur. Non alia de causa mutatum, ait Gron., quam quod nunc composita frequentius in ore vulgi.

XXV. Qua in re dii nobis sint imitandi. — 1. *nobis* Stoicis. Nam semper cum Epicureis Senecae contentio est, quippe qui utilitatem in omnibus quaerunt. Caeterum dogma hoc est perpetuum et principium Stoicorum inde a Cleanthis et Chrysippi tempore, secundum rerum naturam vivere oportere, τέλος εἶναι, τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν. Zenonis principium erat: τὸ ὁμολογουμένως ζῆν, vivas harmonice. Hoc purum formale, quod nunc aiunt, mutarunt Cleanthes et Chrysippus in rationale, addentes τῇ φύσει, quod Seneca sequitur et explicat. cf. Stob. II, 7 p. 133 sq. Heeren, Tiedemann System III p. 76. De sententia de diis cf. IV, 3, 2 not.

XXVI. An et ingratis beneficia a bono viro ingratos eos esse sciente danda sint, inquiritur usque ad cap. 36. Hoc autem capite status qui dicitur controversiae constituitur. Quis, ex institutione Stoica, est ingratus? Duo eorum sunt genera.

Digitized by Google

patent maria. Hoc loco interrogant, an vir bonus daturus sit beneficium ingrato, sciens ingratum esse? Permitte mihi aliquid interloqui, ne interrogatione insidiosa capiamur. Duos ex constitutione Stoica accipe ingratos: alter ingratus, quia stultus est. Stultus etiam malus est: qui malus est, nullo vitio caret: 2 ergo et ingratus est. Sic omnes malos dicimus, intemperantes, avaros, luxuriosos, malignos: non quia ista omnia singulis magna et nota vitia sint, sed quia esse possint: et sunt, etiamsi latent. Alter est ingratus, qui a vulgo dicitur, in hoc vitium naturâ pronus et propensus. Illi ingrato, qui sic hac culpa non caret, quomodo nulla caret, dabit beneficium vir bonus; nulli enim dare poterit, si tales homines 3 submoverit. Huic ingrato, qui beneficiorum fraudator est, et in hanc partem procubuit animo, non magis dabit beneficium, quam decoctori pecuniam credet, aut depositum committet ei, qui iam pluribus abnegavit. Timidus dicitur aliquis, quia stultus est: et hoc quidem malos sequitur, quos indiscreta et

1. *interrogatione* i. conclusione, ἐρωτήματι. cf. Hemsterhus. ad Lucian. II. p. 402 bip. *Stultus.* Opponitur a Stoicis sapiens: omnem malum et omne vulgus sic appellat Stoa, quae et imperitum scientiaque carentem sic vocat. Cic. Tusc. III, 4: Omnes perturbationes animi, ait, morbos philosophi appellant; negantque stultum quemquam his morbis carere. Qui autem in morbo sunt, sani non sunt: et omnium insipientium animi in morbo sunt: omnes insipientes igitur insaniunt. Sanitatem enim animorum positam in tranquillitate quadam constantiaque censebant: his rebus mentem vacuam appellarunt insaniam etc. cf. Stob. II p. 186 sq. Heeren. ed. Lipsii Manud. ad stoic. phil. III, 20.

2. *nulli — submoverit.* Nam sapientes, qui omnibus istis vitiis carent, nusquam sunt, etsi, ut fiamus, omnibus viribus contendendum est: nec οἱ προκόπτοντες sive proficientes eximendi sunt.

Digitized by Google

et universa vitia circumstant. dicitur timidus proprie, natura etiam ad inanes sonos pavidus. Stultus omnia vitia habet, sed non in omnia natura pronus est. alius in avaritiam, alius in luxuriam, alius in petulantiam inclinatur.

XXVII. Itaque errant illi, qui interrogant Stoicos: Quid ergo? Achilles timidus est? Quid ergo? Aristides, cui iustitia nomen dedit, iniustus est? Quid ergo? et Fabius, qui cunctando restituit rem, temerarius est? Quid ergo? Decius mortem timet? Mucius proditor est? Camillus desertor? Non hoc dicimus, sic omnia vitia esse in omnibus, quomodo in quibusdam singula eminent: sed malum ac stultum nullo vitio vacare. nec audacem quidem timoris absolvimus: ne prodigum quidem avaritia liberamus. Quomodo homo omnes sensus habet, nec ideo tamen omnes homines aciem habent Lynceo similem: sic qui

XXVI. In fine: *inclinatur*, non *inclinantur*, praeter codd. legit quoque Vincent. bellov. Spec. hist. VI, 28.

XXVII. Quum stultus, stoico sensu, quisque malus sit, ideoque et ingratus; illi, ad hoc vitium inprimis propenso, nullum beneficium esse dandum. 1. Ab omnibus philosophorum sectis hoc Stoae dogma impugnatum esse constat. Videmus hic, quibus argumentis usi sint ad Stoicos refellendos, omnibus ex usu et experientia desumtis. Quatenus non sapientes isti viri notissimi erant, esse debebant stulti: quae quidem assertio pro paradoxo valere debuit, ideoque impugnanda. Nec negari potest, difficile fuisse Stoicis, nisi demendo et retrahendo, laqueis hisce, in quos se ipsi induerant, evadere.

2: *Lynceo.* Unus ex Argonautis, Apharei filius, Idae fratris, acutissima oculorum acie praeditus (Λυγκεὺς δὲ ὀξυδερκίᾳ διήνεγκεν, ὡς καὶ τὰ ὑπὸ γῆν θεωρεῖν. Apollodor. 3, 10, 3. cf. Burmanni Catalogus Argonaut. editioni Valerii Flacci p. 128 ed. Harl. praemissus): unde alii quoque acie oculorum valentes Lyncei vocati sunt, e. c. ille Strabo, quem

Digitized by Google

qui stultus est, non tam acria et concitata habet omnia, quam quidam quaedam. Omnia in omnibus vitia sunt: sed non omnia in singulis exstant. Hunc natura ad avaritiam impellit: hic libidini, hic vino deditus est: aut si nondum deditus, ita formatus, ut 3 in hoc illum mores sui ferant. Itaque ut ad propositum revertar, nemo non ingratus est, qui malus est: habet enim omnia nequitiae semina: tamen proprie ingratus appellatur, qui ad hoc vitium vergit. huic ergo beneficium non dabo. Quomodo male filiae consulit, qui illam contumelioso et saepe repudiato 4 collocavit: quomodo malus paterfamilias habebitur, qui negotiorum gestorum damnato, patrimonii sui curam mandaverit: quomodo dementissime testabitur, qui tutorem filio reliquerit, pupillorum spoliatorem: sic pessime beneficia dare dicetur, quicunque ingratos eligit, in quos peritura conferat.

XXVIII. Dii quoque, inquit, multa ingratis tribuunt. Sed illa bonis paraverant: contingunt autem etiam malis, quia seperari non possunt. Satius est autem, prodesse etiam malis propter bonos, quam bonis deesse propter malos. Ita, quae refers, diem, solem, hiemis aestatisque cursus, et media veris autumnique temperamenta, imbres, et fontium haustus,

quem Plin. H. N. VII, 21, Cicerone teste, narrat pervidisse centum triginta millium passuum etc.

3. *contumelioso*, conviciorum amantissimo, malaque proinde tractatione utenti, cui saepe uxor repudium misit. *negotiorum gest.* qui res litesque alienas administrant: inprimis autem ad pecuniariam tractationem negotia pertinere docuit Ernesti Clav. Cic. h. v. chargé d'affaires etc.

XXVIII. Nec ideo dii, hominesque aliquid boni publice dividentes, culpandi sunt.

1. *temperamenta*, mitiora quam aestatis tempora et lenior aura. *flatus flatus* etc. Favonius ineunte vere, etesiae aestate etc. cf. Plin.

Digitized by Google

ſtus, ventorum ſtatos flatus pro univerſis inve-
nerunt: excerpere ſingulos non potuerunt. Rex bono-
res dignis dat, congiarium et indignis. Frumentum
publicum tam fur quam periurus et adulter acci-
piunt, et, ſine delectu morum, [a] quisquis inciſus eſt.
quidquid aliud eſt, quod tanquam civi, non tanquam
bono datur, ex aequo boni ac mali ferunt. Deus 2
quoque quaedam munera in univerſum humano ge-
neri dedit, a quibus excluditur nemo. nec enim po-
terat fieri, ut ventus bonis viris ſecundus eſſet, con-
trarius malis: commune autem bonum erat, patere
commercium maris, et regnum humani generis re-
laxari. Nec poterat lex caſuris imbribus dici, ne in

a. *quisquis inciſus eſt.* Sic omnes Pinc. et Grut. codd. mſſ. Recte. Unus Lipſius in ſuis libris mſſ., quorum fides tamen dubia eſt, *quisquis civis eſt*, invenerat, cuius quidem lectionis falſitas vel inde conſtat, quod adeo Iudaeos ad frumentarias donationes ab Auguſto admiſſos Philo tradit in legatione ad Caium. Facile itaque eſt ad intelligendum, hanc lectionem codd. Lipſii nihil miſi gloſſema parum eruditum eſſe, quod genuinae lectionis locum immerito occupaverit. Mox *commune autem bonum erat* bona eſt lectio: quum tamen *bonum* ſcriptum forte eſſet, hinc *bono* ſcripſerunt nonnulli, ut ſuperius c. XVIII. b. erat *obnoxiom* pro *obnoxio*, obſervante Gronovio contra Gruterum, qui *commune* (auferendi caſu) *autem bono erat* praeferre maluerat: at Seneca *communi bono* ſcripturus fuiſſet.

Plin. H. N. II, 47 ſq. Noſtris navigatoribus hi flatus ſtati appellantur alii the monſoons, les vents d'aliſés: alii the tradewinds. Cf. James Bruce's voyage to Abyſſinia II. c. 4. p. 431 ed. angl. *honores* munera publica, e. c. conſulatus. *congiarium*, donativum, conſtabat oleo, vino et pecunia, quae populo inprimis ſub Caeſaribus dividi ſolebant. *quisquis inciſus eſt*, in tabulis nomina eorum incidebantur, inſculpebantur, qui deinde teſſeras acciperent, quibus monſtratis, oleum aut quidquid diſtribueretur nacti ſunt. Cf. Lipſius Elector. 1, 8, qui totam hanc rem eleganter pertractavit. Attigit quoque erudite rem. Salmaſ. ad Scriptt. H. A. To. 1. p. 776.

Digitized by Google

3 malorum improborumque rura defluerent. Quaedam in medio ponuntur. Tam bonis quam malis conduntur urbes: monumenta ingeniorum et ad indignos perventura publicavit editio: [b] medicina etiam sceleratis opem monstrat. Compositiones remediorum salutarium nemo suppressit, ne sanarentur indigni. In his exige censuram, et personarum aestimationem, quae separatim tanquam digno dantur: non in his, 4 quae promiscue turbam admittunt. Multum enim refert, utrum aliquem non excludas, an eligas. Ius et furi dicitur: pace etiam homicidae fruuntur: sua repetunt, etiam qui aliena rapuerunt. Percussores et domi ferrum exercentes murus ab hoste defendit: legum

b. *medicina etiam sceleratis opem monstrat.* Omnes codd. sic habent, quod cum Gronovio recepi, propterea quoque, quoniam et apud alios et apud nostrum usus verbi de medicina et remediis sollennis est, e. c. VI, 16, 3. Ep. XXII, 1. XXVII, 8. L, 5. LXXVIII, 4 etc. Vulgata erat: *ministrat:* sed de medicina, medico aut remediis hoc verbum, quantum equidem memini, non in usu fuit: etsi probe sciam, de servis usurpatum esse. Mox vulgata fuit ante Lipsium et Gruterum: *Ius fori omnibus dictitur.* Codd. omnes *Ius et fori,* omissa voce *omnibus:* unde *Ius et furi dicitur* egregie eruit Claud. Puteanus, cuius notis, quos auctoribus a se lectis adscribere solitus est, edidit autem ipse nullas, (cf. Jöcheri Gelehrtenlexicon h. v.) interdum usus esse videtur Lipsius.

3. *Quaedam in medio* etc. Quaedam sunt communis usus, ut urbes, libri recentes, qui apud Sosios Dorosve librarios prostarent cuique. Non ut civi, sed ut homini haec parantur.

4. *Percussores et domi ferrum exercentes.* Facile in oculos incurrit, loquendi formam, *ferrum exercere,* non eodem sensu hic adhibitam esse, quo apud alios, e. c. Virgil. Aen. VIII, 424: Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro: nam ibi est, ferro cudendo occupati erant. Sed uti poetis *exercere* idem est quod lacessere, fatigare, i. e. crebro movere, frequenter usurpare, multum esse in aliqua re; ita h. l. latior vis obtinet, frequenter uti ferro, gladio ad occidendos homines. Attigit hunc verbi usum Wernsdorf. ad Poet. min. lat. V, 2 p. 1066, nostri tamen

Digitized by Google

legum praesidio, qui plurimum in illas peccaverunt, proteguntur. Quaedam non poterant ceteris contingere, nisi universis darentur. Non est itaque quod de istis disputes, ad quae publice invitati sumus: illud quod iudicio meo ad aliquem pervenire debet, ei quem ingratum sciam, non dabo.

XXIX. Ergo, inquit, nec consilium deliberanti dabis ingrato, nec aquam haurire permittes, nec viam erranti monstrabis? an, haec quidem facies, sed nihil donabis? Distinguam istud: certe tentabo distinguere. Beneficium est opera utilis: sed non omnis opera utilis beneficium est. Quaedam enim tam exigua sunt, ut beneficii nomen non occupent. Duae res coire debent, quae beneficium efficiant. Primum, rei magnitudo: quaedam enim sunt infra huius nominis mensuram. Quis beneficium dixit, quadram panis, aut stipem aeris abiecti, aut ignis accendendi factam potestatem? et interdum ista plus prosunt, quam maxima: sed tamen vilitas sua illis, etiam ubi tempore facta sunt necessaria, detrahit pretium. Deinde quod potissimum est, oportet accedat, ut eius causa faciam, [a] ad quem volam pervenire beneficium: dignumque eum iudicem, et libens

a. *ad quem volam p.* Sic cod. Naz. Ceteri et edd. *volebam*, quod tamen e *volam* postea factum esse videtur.

men loci immemor. *Percussores*, qui ab aliis conducti, gli banditi, in viis etc. hominibus vim inferunt.

XXIX. Nec omnia, quae ingratis dantur, sunt beneficia vocanda.

1. *Beneficium — utilis.* Haec sunt pure stoica, in definitione boni obvia. Bonum autem est, quod prodest, et quod omnia ratione praedita appetunt. Stobae. II, 7 p. 78. 94 sq., τὸ ὀφελεῖν. Opera utilis ita- que est genus, cuius species est beneficium. *rei magnitudo* spectat ad momentum, dignitatem rei, quae inprimis alicuius saluti consulit.

Digitized by Google

id tribuam, percipiensque ex munere meo gaudium. Quorum nihil est in istis, de quibus loquebamur. Non enim tanquam dignis illa tribuimus, sed negligenter tanquam parva: et non homini damus, sed humanitati.

XXX. Aliquando daturum me etiam indignis quaedam non negaverim, in honorem aliorum: sicut in petendis honoribus quosdam turpissimos nobilitas industriis, sed novis, praetulit. Non sine ratione sacra

2. *sed humanitati.* Ex Aristotelis dicto ap. Stob. Floril. 35 de bonitate p. 222 (ed. Gesner. Tiguri 1543 ex Trincavell. expressae) haustum, qui culpatus, quod improbo aliquid dedisset, οὐ τῷ ἀνθρώπῳ, ἔφη, ἀλλὰ τῷ ἀνθρωπίνῳ. Ipsa haec verba Seneca reddidit: at Herodes Atticus apud Aulum Gellium IX, 2 pulchre immutavit in re pari: Demus, inquit, huic aliquid aeris, cuicuimodi est, tanquam homines, non tanquam homini. L.

XXX. Indignis tamen quaedam esse danda in honorem aliorum.

1. *Novis hominibus,* qui primi e familia sua ad honores pervenerunt, e. c. Cato censorius, Cicero, Marius. *Non sine ratione — eadat.* Hac sententia motus ignovit Iulius Caesar Atheniensibus, qui Caleno tradere se noluerant ante proelium pharsalicum, post illud demum se tradentibus: multum, inquit, deliquistis, et nonnisi mortuis vitam salutemque debetis. Dio Cass. 43, 14. *Ciceronem filium — pater?* Factus est Cicero hic iunior a. u. 724 consul suffectus propter nomen patris, quem Augustus magni fecit. Dio Cass. 51, 19. Middleton in the life of Cicero fin. defendit eum ab iniuriis, quibus multi eum affecerint et veterum et recentiorum (Version. germanicae Duschii Vol. III. p. 538—555.). cf. J. H. L. Meierotto de rebus ad auctores quosdam classicos pertinentibus dubia, Berolini 1785, in quo egregio libro inde a p. 171 quaestio haec: cur M. Tullius M. F. Cicero bene natus a tanto patre minus bene institutus, erudite tractatur. *Cinnam* et ipsum Cn. Pompeii ex filia nepotem. Vid. de Clement. 1, 9. Fuit vero iste Cn. Cornelius Cinna magnus ordinarius consul a. u. 758. Dio Cass. 55, 22. *quae Sextum*

Digitized by Google

sacra est magnarum virtutum memoria, et esse plures bonos iuvat, si gratia bonorum non cum ipsis cadat. Ciceronem filium quae res consulem fecit, nisi pater? Cinnam nuper quae res ad consulatum recepit ex hostium castris? quae Sextum Pompeium, aliosque Pompeios, nisi unius viri magnitudo? tanta quondam, ut satis alte omnes suos etiam ruina eius attolleret. Quid nuper Fabium Persicum, [a] cuius osculum etiam impediret viri vota boni, sacerdotem non in uno collegio fecit, nisi Verrucosi, et Allobrogici, et illi trecenti, qui hostium incursioni pro republica unam domum obiecerant? Hoc debemus virtutibus, ut non praesentes solum illas, sed

 etiam

a. *cuius osculum etiam impediret viri vota boni.* Haec est vulgata usque ad Muretum, qui Pinciani coniecturam, *cuius osculum etiam impuri vitabant, f.* in textum recepit. Codd. autem mss., ac primus omnium, codex Naz.: *cuius osculum etiam inpodiri devota boni:* alii *inrodiri, impediri.* Scripti quidam assentiuntur vulgatae, quam tueor, ut sit sensus: impuritas hominis tanta est, ut adeo osculum eius votis vim demat precantium virorum bonorum. Non solum profanis (βεβήλοις) praesentibus vim precum suarum minui putabant, quare illud notum: Odi profanum vulgus et arceo Horat. III Carm. I, 1; sed adeo hoc osculo. Aptior itaque est vulgata quam illa altera: nam haec vulgata etiam respicit ad sacerdotium, quo hic Fabius Persicus fungebatur.

tum — attolleret. Sextum Pompeium Sexti filium, qui consul fuit a. u. 718, quo nomine et alius item consul cum Sext. Appulejo anno quo Augustus obiit 767. Plures ex duabus aut tribus Pompeiorum familiis consules suffecti fuere, quorum a Suetonio, Tacito, Dione Cassio etc. mentio fit.

2. *Quid nuper Fabium Persicum — obiecerant.* Cf. ad II, 21, 4.; Juvenal. VIII, 13. De gente fabia omnia nota sunt. *Hoc debemus — colamus.* Paullo aliter Horat. III. Carm. 24, 31 sq. Virtutem incolumem odimus, Sublatam ex oculis quaerimus invidi, et Vellej. Pat. II, 92 Praesentia invidia, praeterita veneratione persequimur: his nos obrui, illis instrui credimus. Colorem orationis ex Horatio duxisse noster videtur, iudice etiam Mitscherlichio, qui multa similia attulit larga, ut solet, manu.

Digitized by Google

3 etiam ablatas e conſpectu colamus. Quomodo illi id egerunt, ut non in unam aetatem prodeſſent, ſed beneficia ſua etiam poſt ipſos relinquerent: ita et nos non una aetate grati ſimus. Hic magnos viros genuit, dignus eſt beneficiis, qualiscunque eſt: dignos dedit. Hic egregiis maioribus ortus eſt: qualiscunque eſt, ſub umbra ſuorum lateat. Ut loca ſordida repercuſſu ſolis illuſtrantur, ita inertes maiorum ſuorum luce reſplendeant.

XXXI. Excuſare hoc loco, mi Liberalis, deos volo. Interdum enim ſolemus dicere: Quid ſibi voluit providentia, quae Aridaeum regno impoſuit? Illi putas hoc datum? patri eius datum eſt, et fratri. Quare C. Caeſarem orbi terrarum praefecit, hominem humani ſanguinis avidiſſimum, quem non aliter fluere in conſpectu ſuo iubebat, quam ſi ore exce-
2 pturus eſſet? Quid? ergo tu illi hoc datum exiſtimas? patri eius Germanico datum, datum avo, proavoque, et ante hos aliis non minus claris viris, etiam ſi privati paresque aliis vitam exegerunt. Quid? Tu, quum

XXXI. At Dii, qui indignis beneficia dant, excuſari debent. Etſi pleraque laudabilia, ait Lipſius recte, et notanda in noſtro, hic tamen locus una cum ſeq. capite, inter eximios et ſapientiae altae eſt.

1. *Aridaeus*, notus Alexandri M. frater, matre impari Philinna, ſaltatrice Iariſſaea. Cf. Ptolemaeum Athenaei XIII. p. 578. a. Curtius X, 7 ſq. Fuit homo imbecillus et bibax. *Caium Caeſarem* Caligulam. Eius *avus* Druſus Germanicus, Tiberii frater, quem Tacitus breves et infauſtos Populi Romani amores appellat. *proavoque* ad *maiores* Claudiae gentis ſpectat: nam Tib. Claudius, Liviae maritus prior, recte Lipſio obſervante, neque fama, neque fatis nimis illuſtris fuit.

2. *Quid? Tu, quum — faceret*, ſc. providentia. Tune ignorabas illum fuiſſe hominem probroſiſſimum? fortuna tamen in illo Scaurum illum ſenatus principem, cuius Cicero tanta laude

Digitized by Google

quum Mamercum Scaurum Coſ. [a] faceret, ignorabas ancillarum ſuarum menſtruum ore illum hiante exceptare? Numquid enim ipſe diſſimulabat? numquid purus videri volebat? Referam dictum tibi eius in ſe, 3 quod circumferri memini, et ipſo praeſente laudari. Pollioni Aſinio iacenti, obſcoeno verbo uſus, dixerat ſe facturum id quod pati malebat. et quum Pollionis attractiorem vidiſſet frontem: Quidquid, inquit, mali dixi, mihi et capiti meo. Hoc dictum ſuum ipſe narrabat. Hominem tam palam obſcoenum, ad faſces, et ad tribunal admiſiſti? nempe dum veterem illum Scaurum, ſenatum principem cogitas, indigne fers ſobolem eius iacere.

XXXII. [a] Deos veriſimile eſt, ut alios indulgentius tractent, propter parentes avosque, alios pro-

a. *faceret.* Sic emendaveram, quum et Lipſium in hanc parvulam mutationem τοῦ *faceres* in *faceret* incidiſſe viderem. Illud enim nullum ſenſum fundit idoneum: quid autem durius, quam haec omnia ad fortunam? Praeſtat tamen τὸ *tu* retinere: h. e. Liberalis, tu ipſum conſulem factum videbas. a. *Deos veriſimile eſt* etc. Omnium codd. et edd. lectio ante Muretum, qui emendavit textum, aut potius Senecam ipſum: *Deos videre, ut* — nulla mutationis ratione reddita. cf. not.

laude ſaepe meminit, reſpexiſſe videtur. De hoc *Mamerco Scauro* laudat Lipſius Taciti Annal. VI, 29: Mamercus Scaurus, inſignis nobilitate et orandis cauſſis, vita probroſus: III, 66 opprobrium maiorum vocatur. Impuriſſimus ille homo ſub Tiberio periit, et familia Scaurorum in eo eſt exſtincta, narrante Seneca Suaſor.

3. *Pollioni Aſinio* filio oratoris et hiſtorici clari, de quo cf. Manutius ad Cic. Epiſt. ad famil. X, 31: qui hic memoratur, occurrit interdum apud Tacitum. *Pati* πάσχειν eſt *obscoenum* verbum nequitiae, cuius exemplum habes ap. Sueton. Tib. 45. *Quidquid — meo.* cf. ad III, 27, 2.

1. *Deos veriſimile eſt, ut — tractent.* Eſt enallage, qua Latini Atticorum more poto accuſativis uti interdum amant, per ellipſin, *quod ad* exponendis: de

Digitized by Google

pter futuram nepotum pronepotumque, ac longe sequentium posterorum indolem. Nota est enim illis operis sui series: omniumque illis rerum per manus suas iturarum scientia in aperto semper est: nobis ex abdito subit. et quae repentina putamus, illis pro-
2 visa veniunt ac familiaria. [b] Sint hi reges, quia maiores eorum non fuerunt, quia pro summo imperio habuerunt iustitiam, abstinentiam, quia non rempublicam sibi, sed se reipublicae dicaverunt. Regnent hi, quia vir bonus quidam proavus eorum fuit, qui animum supra fortunam gessit, qui in dissensione civili, quoniam ita expediebat reipublicae, vinci
3 quam vincere maluit. Referri illi gratia tam longo spatio non potuit. in illius respectum iste populo praesideat: non quia scit aut potest, sed quia alius pro eo meruit. Hic corpore deformis est, adspectu foedus, et ornamenta sua traducturus. iam me homines accusabunt, caecum et temerarium dicent, nescientem quo loco, quae summis ac excellentissimis debentur, ponam. At ego scio, alii me istud
4 dare, alii olim debitum solvere. Unde isti norunt illum

b. *Sint hi reges, quia — quia.* Hanc omnium codd. et edd. lectionem mutandam putavit Gruterus: *quia maiores e. n. f. qui pro — qui non* etc. Sed cf. not. In fine: *reipublicae meae facultas* omnium codd. et edd. lectio est, non *utilitas.*

de quo more nunc satis noto Viri docti saepius monuere, e. c. ad Liv. II, 57, 3. ed. Drakenb. et Heusinger ad Cicer. de offic. I, 32, 2 qui et nostri loci memor fuit.

2. Sequuntur verba Fortunae. *Sint hi reges — dicaverunt.* Exemplo sit Medorum primus rex apud Herodot. I, 98: addatur Gelo, Hiero Syracusis, Numa Pompilius Romae aliique. *Regnent hi — maluit:* ad Iulium Caesarem fortasse respexit.

3. *Hic corpore deformis est.* Respexisse videtur ad Caligulam. cf. Sueton. Calig. 50. *ornamenta* sua insignia, Caesaribus propria. *traducturus* i. risui expositurus, παραδειγματίσων.

4. *Unde — nescitis?* Haec non ad Germanicum, quod

Digitized by Google

illum quendam, gloriae sequentis fugacissimum, eo vultu ad pericula euntem, quo alii ex periculo redeunt? nunquam bonum suum a publico distinguentem? Ubi, inquis, iste, aut quis est? unde? nescitis. apud me istae expensorum acceptorumque rationes dispunguntur. Ego quid cui debeam, scio. aliis post longam diem repono, aliis in antecessum: ac prout occasio, et reipublicae meae facultas tulit.

XXXIII. Ingrato ergo aliquando quaedam, sed non propter ipsum dabo. Quid si, inquit, nescis, utrum gratus sit, an ingratus? exspectabis donec scias, an dandi beneficii tempus non amittes? Exspectare longum est. nam, ut Plato ait, difficilis humani animi coniectura est: non exspectare, temerarium est. Huic respondebimus, nunquam exspectare a nos

quod nuper virum doctum quendam censuisse vidi, pertinere possunt, quippe quem omnibus notissimum fuisse constat; sed haud dubie ad *Agrippam* spectant, quem et modestissimum et fortissimum scimus fuisse (Dio Cass. 54, 29) et cuius pater ne illis quidem temporibus notus fuit. cf. supra III, 32, 2. Epist. XCIV, 46. *apud me — dispunguntur.* Ego fortuna supputo expensa acceptaque accuratissime.

XXXIII. Itaque ingrato danda esse beneficia, sed praesertim ei, qui verisimiliter gratus fuerit.

1. *Nam — est.* Difficile est, animi consilia explorare. Saepius haec Platonis sententia in eius operibus, e. c. Amatoribus occurrit, sed locum, quem Seneca respexit, invenire non contigit.

2. *Huic respondebimus — exspectare nos* Stoicos. *comprehensio.* Ita explicat Cic. Acad. Qu. IV, 6: cognitio aut perceptio, aut si verbum e verbo volumus, comprehensio, quam κατάληψιν illi vocant. Κατάληψις autem eas perceptiones complectebatur, quae tam certae sint, ut pro veris agnoscantur; itaque *φαντασίαι καταληπτικαί* sunt impressiones ab externis rebus in sensibus nostris excitatae, quae accuratissime respondent rebus illis extra nos

Digitized by Google

nos certissimam rerum comprehensionem: quoniam in arduo est veri exploratio: sed ea ire, qua ducit veri similitudo. Omne hac via procedit officium. sic serimus, sic navigamus, sic militamus, sic uxores ducimus, sic liberos tollimus: quum omnium horum 3 incertus sit eventus. Ad ea accedimus, de quibus bene sperandum esse credimus. Quis enim pollicetur ferenti proventum, naviganti portum, militanti victoriam, marito pudicam uxorem, patri pios liberos? Sequimur qua ratio, non qua veritas trahit. Exspecta, ut nisi bene cessura non facias, et nisi comperta veritate nihil moveris: relicto omni actu vita consistit.

nos fitis, nobiscum diligentissime proprietates illarum communicant et nonnisi inde proficisci possunt. cf. Heynium ad Epicteti Manual. c. 45. Tiedemanni System I. p. 118 sq., qui tamen locum laud. Ciceronis, ubi Zenonis definitio affertur, perperam cepit. Hinc facile colligas, Senecam Academicorum sententiae hac de re accessisse: sed res aliter se habet. Nam, quum notum sit, veteres Stoicos omnino rerum comprehensionem contra Academicos masculo defendisse, scientiae tamen neminem nisi sapientem compotem esse obtinebant: unde facile apparet, nostrum h. l. comprehensionem proprie sic dictam non intelligere, sed scientiam illam (cf. Cic. Acad. Qu. IV, 47. de Finibus III, 5) quam certissimam rerum comprehensionem, vocat. *Officium*, non virtus. Officium oritur e primis naturae, et quidem ita, ut amore sui, socialitate, sciendique cupidine exortis, sensus pulchri et decori nascatur, quo fit, ut aestimatione rerum instituta, regulae constituantur actionum nostrarum. *Officia*, τὰ καθήκοντα, comprehendunt itaque omnes actiones, quae nos decent, ideoque et beneficia, tamquam aestimabilia.

3. *Ad ea accedimus* eadem via. *Sequimur — trahit*: quod ratione asserente et indicante, ideoque ratiocinatione ducente futurum videtur, non quod liquido futurum constet. *moveris*, aggrediaris. *Dum verisimilia, non vera; ei beneficium dabo, quem* etc. Alibi quoque hoc epitheto gaudet noster Epist. XIII, 9.

Digitized by Google

fiſbit. Dum veriſimilia me in hoc aut in illud impellant, non [a] vera; ei beneficium dabo, quem veriſimile erit gratum eſſe.

XXXIV. Multa, inquit, intervenient, per quae et malus pro bono ſurrepat, et bonus pro malo displiceat: fallaces enim ſunt rerum ſpecies, quibus credimus. Quis negat? ſed nihil aliud invenio, per quod cogitationem regam. His veritas mihi veſtigiis ſequenda eſt: certiora non habeo. Haec ut quam diligentiſſime aeſtimem, operam dabo, nec cito illis aſſentiar. Sic enim in proelio poteſt accidere, ut te- 2
lum meum in commilitonem manus dirigat, aliquo errore decepta; et hoſti, tanquam meo, parcam. Sed hoc et raro accidet, et non vitio meo: cui propoſitum eſt hoſtem ferire, civem defendere. Si ſciam ingratum eſſe, non dabo beneficium. At obrepſit, at impoſuit. Nulla hic culpa tribuentis eſt, quia tanquam grato dedi. Si promiſeris, inquit, te daturum 3
beneficium, et poſtea ingratum eſſe ſcieris, dabis, an non? Si facis, ſciens peccas: das enim cui non debes. ſi negas, et hoc modo peccas, quia non das ei, cui promiſiſti. [a] Conſtantia veſtra hoc loco titubat, et

a. *vera; ei beneficium dabo* etc. cum Gron. veterem lectionem: *non vere*, una litera mutata, repoſui. Antea: *non verebor beneficium dare ei, quem* etc. — a. *Conſcientia veſtra.* Omnes codd. mſſ. vacillant inter *conſcientia noſtra* et *veſtra.* Vincent. bellov. Spec. hiſt. VI, 31 habet: *c. noſtra hoc modo tit.*, et deinceps *ſapientem conſilia ſuis p.* Vnde autem *ſecta veſtra* edd. nonnullae occupaverit,

XXXIV. Hunc veriſimilitudinem ſequi fas eſt: nec ſapientem aliter agere decet, ut in promiſſis.

2. *Sic — meo* amico *parcam.* Exempla etſi rara tamen hiſtoria ſervavit. Herodotus 1, 45 verbi gr. Adraſtum narrat interfeciſſe contra ſuam voluntatem Croeſi filium Atyn.

3. *Conſtantia.* Sibi numquam adverſari, ſemper ſibi conſtantes eſſe bonos, Stoici ſtatue-

Digitized by Google

et illud ſuperbum promiſſum, nunquam ſapientem facti ſui poenitere, nec unquam emendare quod fecerit, nec mutare conſilium. Non mutat ſapiens conſilium, omnibus his manentibus quae erant, quum ſumeret. Ideo nunquam illum poenitentia ſubit: quia nihil melius illo tempore fieri potuit, quam quod factum eſt: nihil melius conſtitui, quam quod conſtitutum eſt. Ceterum ad omnia cum exceptione veniet: ſi nihil inciderit, quod impediat. Ideo omnia illi ſuccedere dicimus, et nihil contra opinionem accidere, quia praeſumit animo, poſſe aliquid intervenire, quod deſtinata prohibeat. Imprudentium iſta fiducia eſt, fortunam ſibi ſpondere: ſapiens utramque partem eius cogitat. ſcit quantum liceat errori, quam incerta ſint humana, quam multa conſiliis obſtent. ancipitem rerum ac lubricam ſortem ſuſpenſus ſequitur, et conſiliis certis incertos eventus. Exceptio autem, ſine qua [b] nihil deſtinat, nihil ingreditur, et hic illum tuetur.

XXXV.

rit, neſcio: eſſe gloſſam ſcio. Sed *conſtantia*, quae eſt Lipſii coniectura egregia, praeferenda et in textum revocanda erat. cf. not. — b. *nihil deſtinat, nihil ingreditur.* Omnium codd. lectio eſt, non, quod Muret. dedit: *aggreditur. Ingreditur* eſt incipit.

ſtatuebant: de conſtantia autem hic agitur, et ſtoico iſto dogmate, quod ſapiens in decretis ſuis nihil mutet. Mox quoque Seneca purgat inconſtantiae crimen, XXXV, 2. Si quis plura de hoc *ſapiente* ſtoico ſcire geſtiat, is adeat Lipſii Manuduct. III, 8. Tiedemanni Syſtem III p. 156 ſq. etc. Niſi autem reputes ſapienti tantum in iis rebus, quae in poteſtate humana poſitae ſunt, conſtantiam tribui, et nonniſi cum exceptione, quam noſter deinceps attulit (*μετ' ὑπεξαιρέσεως*, cf. Gatak. ad M. Antonin. IV, 1. Arriani Diſſ. Epict. III, 4); verendum eſt, ne ſpeciem ſapientis huius falſam animo tuo informes. Sapiens Stoae fuit exemplar ethicum.

Digitized by Google

XXXV. Promiſi beneficium, niſi ſi quid incidiſſet, quare non deberem dare. Quid enim, ſi quod illi pollicitus ſum, patria ſibi me dare iuſſerit? Si lex lata erit, ne id quisquam faciat, quod ego me amico meo facturum promiſeram? Promiſi tibi filiam in matrimonium. poſtea peregrinus apparuiſti: non eſt mihi cum externo connubium. Eadem res me defendit, quae vetat. Tunc fidem fallam, tunc inconſtantiae crimen audiam, ſi, quum omnia eadem ſint, quae erant promittente me, non praeſtitero promiſſum: alioquin quidquid mutatur, libertatem facit de integro conſulendi, [a] et me fide liberat. Pro-

a. *et me fide liberat.* Omnium codd. et edd. lectio ante Erasmum, qui Tulliana phraſi coniecit, *et meam fidem liberat. Fides* eſt interdum promiſſum, quatenus *fides* eſt id cui confidas, confidere ſoleas poſſisque; deducitur autem ab aeol. *πίστις, πῖτις*, cum aſpiratione, ut ſit idem quod *πίστις*. Salmaſ. de Uſur. 2. p. 22. Graev. ad Cic. de Off. 1, 7.

XXXV. Continuatio. — 1. *non eſt mihi — connubium.* Cives romanos tantum cives romanas in matrimonium ducere potuiſſe, notiſſima res eſt. Conceſſio tamen iuſtarum nuptiarum cum peregrino vel peregrina poſt Senecae demum tempora invaluit. Cf. Heineccii Antiq. rom. ad Inſtit. 1, 10. Quod vero Lipſius ad h. l. contendit, Senecam etiam fuiſſe peregrinum, in eo deſidero eius iudicium, quum, quod ſenex ille alioqui venerandus probe ſcivit, Seneca muneribus et honoribus officiisque civilibus omnis generis functus ſit, quae tamen nonniſi in civem romanum cecidiſſe conſtat. Corduba autem, unde Seneca oriundus fuit, erat colonia patricia (Plinio teſtae N. H. III, 1.), ideoque colonia civitatis romanae, qua quidem relicta coloni Romam reduces ius ſuffragii et honorum petendorum exercuerunt. Quamobrem Seneca ſe ipſe novum hominem apud Tacit. XIV Annal. 53 appellavit. Hactenus aſſentior Ferguſono lib. 1. hiſtor. incrementi et excidii Reip. Rom. interpretat. german. p. 17 et 102: nam de omnibus coloniis, (de quibus cf. Heinecc. Antiq. rom. ad Inſtit. Append. I, LXXVI ſq. p. 393 ſq.) haec affirmare non ausim.

Digitized by Google

Promisi advocationem: postea apparuit, per illam causam praeiudicium in patrem meum quaeri. promisi me peregre una exiturum: sed iter infestari latrociniis nuntiatur. in rem praesentem venturus fui: sed aeger filius, sed puerpera uxor tenet. Omnia esse debent eadem, quae fuerunt quum promitterem, ut promittentis fidem teneas. Quae autem maior fieri mutatio potest, quam si te malum virum et ingratum comperi? quod tanquam digno dabam, indigno negabo, et irascendi quoque causam habebo deceptus.

XXXVI. Inspiciam tamen, et quantum sit de quo agitur: dabit mihi consilium promissae rei modus. Si exiguum est, dabo: non quia dignus es, sed quia promisi. nec tanquam munus dabo, sed verba mea redimam, et aurem mihi pervellam: damno castigabo promittentis temeritatem. Ecce ut doleat, ut postea consideratius loquaris: quod dicere solemus, lin-

2. *in rem praesentem — fui.* Proprie veniebant in rem praesentem olim, quum locum de quo controversia esset, oculo ac digito designare vellent. Sed hic sermonem esse de advocato, qui alioqui in iudicio patrocinium clienti aut amico erat praestiturus, apparet. Cf. Ernesti Clav. Cic. h. v.

XXXVI. Errori tamen in promissis non indulgendum est.

1. *Aurem mihi pervellam* i. e. ipse me admonebo, ad cautionem in posterum adhortabor. Nam aurem vellere commonefacientis et memoriam item excitantis. Plin. H. N. XI, 45: est in aure ima memoriae locus, quam tangentes antestamur. Virgil. Eclog. VI, 4: Cynthius aurem Vellit et admonuit. Noster iterum infra V, 7. et Epist. 94. L. *Linguarium* multam dependam et quasi vectigal pro lingua temere loquuta. cf. Gronov. ad libr. IV de pecunia vetere cap. 4. *Sestertio centies.* Lipsius monet: argute Maecenatem loquutum, nolle se obiurgari tanto impendio, id est rebus ipsis, non verbis, et supputat 250,000 Philipp. Nostri monetae veteris aestimatores supputant: 100,000 Frideric. aur.

Digitized by Google

linguarum dabo. Si malus erit, non committam, quemadmodum Maecenas sit, ut sestertio centies obiurgandus sim. Inter se enim utrumque comparabo. Est aliquid, in eo quod promiseris, perseverare: est rursus multum in eo, ne indigno beneficium des. Hoc tamen quantum sit, attendendum. Si leve, conniveamus: si vero in magno mihi aut detrimento, aut rubori futurum, nihil semel excusare, quare negaverim, quam semper, quare dederim. Totum, inquam, in eo est, quanti promissa mea verba taxentur. Non tantum quod temere promisi, retinebo, sed quod non recte dedi, repetam. Demens est, qui fidem praestat errori.

XXXVII. Philippus Macedonum rex habebat militem manu fortem, cuius in multis expeditionibus utilem expertus operam, inde ex praeda aliquid illi virtutis causa donaverat, et hominem vaenalis animae crebris auctoramentis accendebat. Hic naufragus in possessiones quasdam Macedonis expulsus est. [a] qui, ut nuntiatum est, accurrit, spiritum eius

a. *qui, ut nuntiatum est, a.* Scholium *Macedoni illi*, quod codd. quosdam et edd. invaserat Gronovius plurium codd., inprimis cod. Nas. auctoritate recte delevit, et *qui* e suis mll. pro *quoil* potuit: quem requirimur. Mox *affectum* bene habet: scholium est, quod Lipsii codd. praestabant, *afflictum semivivumque*.

XXXVII. Probat exemplo regis Macedonum, qui errore suo intellecto fidem non praestitit.

1. *Philippus.* Ex memoratione *Pausaniae*, qui postea Philippum interfecit (cf. Arrian. Expèd. Alexandri I, 20, 25 ed. Schmiederi et Diodor. Sic. XVI, 91) colligamus necesse est, patrem Alexandri M. dici, non penultimum aut alium regem Macedoniae cognominem. Ceterum Seneca unus hanc historiam de Philippo narravit. *militem*, non gregarium, sed centurionem, ordinis ductorem: sic *miles*, στρατιώτης saepe de iis qui militibus praesunt usurpatur. *auctoramentis*, donis, praemiis.

Digitized by Google

eius recollegit, in villam illum suam transtulit, lectulo suo cessit, affectum semianimemque recreavit, diebus triginta impensa sua curavit, refecit, viatico instruxit, subinde dicentem: Gratiam tibi referam: videre tantum mihi imperatorem meum contingat! Narravit Philippo naufragium suum, auxilium tacuit, et protinus petiit, ut sibi praedia cuiusdam donaret. Ille quidam erat hospes eius, is ipse, a quo receptus erat, a quo sanatus. Multa interim reges, in bello praesertim, opertis oculis donant. non sufficit homo iustus unus tot armatis cupiditatibus. non potest quisquam eodem tempore et bonum virum, et bonum 3 ducem agere. Quomodo tot millia hominum insatiabilia satisbuntur? quid habebunt, si suum quisque habuerit? hoc Philippus sibi dixit, quum illum induci in bona quae petebat iussit. Expulsus bonis suis ille, non ut rusticus iniuriam tacitus tulit, contentus quod non et ipse donatus esset: sed Philippo epistolam strictam ac liberam scripsit: qua accepta ita exarsit, ut statim Pausaniae mandaret, bona priori domino restitueret: ceterum improbissimo militi, ingratissimo hospiti, avidissimo naufrago, stigmata inscriberet, ingratum hospitem testantia. Dignus quidem fuit, cui non inscriberentur illae literae, sed insculperen-

2, *homo iustus*, sc. hac in re. Nam alias eius iustitia male audit apud Demosthenem et Theopompum Athenaei IV p. 166 f. 167. Cicero tamen laudat eum propter facilitatem et humanitatem de Off. I, 26. cf. Aelian. V. H. VIII, 15. Iustin. IX, 4. Unde Seneca hanc historiolam desumserit, dicere non habeo: criticum autem non egisse in deligendis exemplis historicis, notum est, e. c. ex iudicio de Alexandro M. cf. ad I de Benef. 13, 1. II, 16, 1. Ep. XCI, 17.

4. *stigmata*, inustas fronti notas literasque. De hoc more, sive una litera sive pluribus iisque ingentibus frontem implendi maleficorum, multa collegit Lipsius in Elect. II, 15 p. 488 sqq. Opp. To. I.

Digitized by Google

perentur, qui hospitem suum, nudo et naufrago similem, in id in quo iacuerat ipse litus expulerat? Sed videbimus, quis modus poenae servandus fuerit: auferendum utique fuit, quod summo scelere invaserat. Quis autem poenâ eius moveretur, qui id commiserat, [b] propter quod nemo miserari miseros posset?

XXXVIII. Dabit tibi Philippus quia promisit, etiamsi non debet, etiamsi iniuriam, etiamsi scelus facturus est, etiamsi uno facto praeclusurus est naufragis litora? Non est levitas, a cognito et damnato errore discedere; et ingenue fatendum est: „Aliud putavi: deceptus sum.“ Haec vero superbae stultitiae perseverantia est: „Quod semel dixi, qualecunque est, fixum ratumque sit.“ Non est turpe, cum re mutare consilium. Age, si Philippus possessorem illum eorum litorum reliquisset, quae naufragio ceperat, nonne omnibus miseris aqua et igni interdixerat? Potius est, inquit, intra fines regni mei, ne

N 2 literas

b. *propter quod nemo miserari miseros posset?* Defendit hanc lectionem Lipsius e sequentibus C. XXXVIII, 2 nonne omnibus miseris aqua et igni interdixerat? Plerique tamen scripti, *pro quo nemo misereri misericors posset.* Vulgatum praefero ut Senecae magis consentaneum. — a *te literas istas oculis i.* Lipsius ait: Quid? ipsis oculis inscriptae notae? nec potuit nec solet etc. Emendat adeo vel *foculis*, vel *ocius*. Sed bene habet. cf. not.

Quis autem — posset? Poenam reprobat istam noster, quia miles iste tam immane facinus commiserat, ut nemo, qui quod incredibile visum esset, eveniisse videret, eiusmodi miseris naufragis opem ferre in posterum ab animo suo impetrare posset: ne sibi, verens, idem quod rustico accideret. Seneca autem in hacce reprehensione sibi constat; ut qui, omni actione ingratorum reiecta, nec poenam probat ullam.

1. Num *dabit tibi*, superbissime latro, *Philippus* etc. Haec quidem sunt rhetorici coloris Senecae familiaris propria, ut nimirum interrogationibus conversionibusque subitis eiusmodi utatur: uti saepe iam vidimus.

2. *Potius est*, praestat, te

Digitized by Google

literas istas oculis inscribendas, durissima fronte circumferre. ostende quam sacra res sit mensa hospitalis: praebe in facie tua legendum istud decretum, quo cavetur, ne miseros tecto iuvare capitale sit. Magis ista constitutio fic erit rata, quam si illam in aes incidissem.

XXXIX. Quare ergo, inquit, Zeno vester, quum quingentos denarios mutuos cuidam promisisset, et illum parum idoneum comperisset, amicis suadentibus ne daret, perseveravit credere, quia promiserat? Primum alia conditio est in credito, alia in beneficio. Pecuniae etiam male creditae exactio est, appellare debitorem ad diem possum: et si foro cesserit, portionem feram: beneficium et totum perit, et statim. 2 Praeterea hoc mali viri est, illud mali patris familiae. Deinde ne Zeno quidem, si maior fuisset summa, credere perseverasset. Quingenti denarii sunt, illud, quod

te literas istas oculis inscribendas etc. Bene Huetus in notis mss. locum hunc sic exposuit: non fronti solum, sed oculis ipsis, si fieri posset, inscribendas. Lipsius h. l. expedire te non potuit. *ostende — hospitalis.* Institutis antiquissimis hospitalitatem attribuendam et sanctitatem eius moribus firmatam esse instar decreti, constat. Hinc Graecis ἅλας καὶ τράπεζαν μὴ καταβαλεῖν proverbialis fuit loquendi forma: cf. Iacobs ad Brunckii Analect. Animadv. I, 2 p. 241 et Addend. Vol. III eiusdem operis P. 2 p. 436. Nec Arabibus incognitum morem dicendique rationem docet Schulz Leitungen des Höchsten V, p. 247. *in aes incidissem*, ut legem.

XXXIX. Promissa autem beneficia multum distant ab aliis promissis.

1. *Zeno* auctor Stoicae sectae notissimus. *quingentos denarios:* aequant fere 15 Frideric. aur. *si foro cesserit:* proprie de argentariis, qui non amplius solvendo pares ideoque forum ubi argentariam faciunt, deserere coguntur: deinde quoque de debitoribus, quorum bona sub titulum ivere. cf. ad XII, 3.

Digitized by Google

quod dici solet, in morbo consumat: fuit tanti, non revocare promissum suum. Ad coenam quia promisi, ibo, etiamsi frigus erit: non quidem, si nives cadent. Surgam ad sponsalia, quia promisi, quamvis non concoxerim: sed non, si febricitavero. Sponsum descendam, quia promisi: sed non si spondere in incertum iubebis, si fisco obligabis. Subest, inquam, tacita exceptio, si potero, si debebo, si haec ita erunt. Effice, ut idem status sit, quum exigitur, qui fuit, quum promitterem. Destituere levitas non erit, si aliquid intervenit novi. quid miraris, quum conditio promittentis mutata sit, mutatum esse consilium? eadem mihi omnia praesta: et idem sum. [a] Vadimonium promittimus. tamen deseris: non in omnes datur actio deserentes. vis maior excusat.

N 3 XL.

a. *Vadimonium promittimus. tamen deseris: non in omnes datur actio deserentes.* Hanc lectionem ope cod. Nas. loco veteris repetii. Hic codex, cuius apices singuli, ait Gron., considerationem digni sunt, cum quatuor aliis dabat *deserit*, unde Gron. fecit: *deserti*. Simplicior autem emendatio mihi esse videbatur: *deseris*. Anteà: *Vad. prom. tamen deseritur: non in omnes datur actio deserentem vis maior* etc. Iam Lipsius *deserentes* dat, quam vocem ad *omnes* retulit, recte legens ac distinguens.

2. *in morbo consumat.* Morbum dici de quovis animi vitio notum est, ideoque etiam de libidine quadam singulari animi, la caprice, humour, whim Anglorum: cf. Ep. VII, 1 et Mitscherlich. ad Horat. Carm. I, 37, 10. Inprimis huc pertinet Epist. 79, 4. Concedo tamen, sumi quoque proprie posse de impensa, quam morbus corporis creare solet. *descendam* ad spondendum in forum et ad tribunal. cf. ad III de Benef. 27, 2. *in incertum*, summa non expressa. *fisco* in fiscum reditus influxisse, qui ex tributis provinciarum Caesaris manarent et ad imperatores pertinerent, constat. cf. Heineccii Antiq. rom. I, 25, 105 sq.

3. *vis maior excusat*: vim maiorem parare exceptionem quominus quis se iudicio promissa statutaque die sistat: huiusmodi sunt grandiores labes, tempesta-

tes,

Digitized by Google

XL. Idem etiam illa in quaestione responsum existima, an omnimodo referenda sit gratia, et an beneficium utique reddendum sit. Animum praestare gratum debeo: ceterum aliquando me referre gratiam non patitur mea infelicitas, aliquando felicitas eius, cui debeo. [a] Quid enim regi, quid pauper diviti reddam? utique quum quidam recipere beneficium, iniuriam iudicent, et beneficia subinde aliis beneficiis 2 onerent. Quid amplius in horum personam possum, quam velle? nec enim ideo beneficium novum reiicere debeo, quia nondum prius reddidi. Accipiam tam libenter, quam dabitur: et praebebo me amico meo exercendae bonitatis suae capacem materiam. Qui nova accipere non vult, acceptis offenditur. Non refero gratiam. quid ad rem? non est per me mora, si aut occasio mihi deest, aut facultas. Ille praestitit mihi, nempe quum occasionem haberet, 3 quum facultatem. Utrum bonus vir est, an malus? apud bonum virum bonam causam habeo: apud malum non ago. Ne illud quidem existimo faciendum, ut referre gratiam, etiam invitis his quibus refertur, properemus, et instemus recedentibus. Non est referre gratiam, quod volens acceperis; nolenti reddere. Quidam, quum aliquod illis missum est munusculum, subinde aliud intempestive remittunt, et nihil

a. *Quid enim regi, quid pauper diviti r.?* Mureti haec coniectura est, quam ceteris praefero. Nam omnes codd. et ceterae edd. habent: *Quid enim regi, quid pauperi, quid diviti r.?* Unde Pinc. facere voluit: *Quid. e. regi, quid principi, quid d. r.?* Reges enim et principes frequenter copulat noster. Fuit, quum opinarer, voces duas *quid, pauperi* margini a male sedulo appictaset sic in textum immissas esse.

tes, incendia, terrae motus, vis aquarum, et alia id genus, quae humano consilio provideri non queunt. L.

XL. Animus gratus tamen praestandus est, si fieri possit.

1. *Quid enim regi* etc. Haud

Digitized by Google

nihil se debere testantur. [b] Reticiendi genus est, pro- 4
tinus aliud invicem mittere, et munus munere expungere. Aliquando et non reddam beneficium, quum possim; quando? si plus mihi detracturus ero, quam illi collaturus: si ille non erit sensurus ullam accessionem recepto eo, quo reddito, mihi multum abscessurum erit. Qui festinat utique reddere, non habet animum grati hominis, sed debitoris. Et ut breviter, qui nimis cito cupit solvere, invitus debet: qui invitus debet, ingratus est.

b. *Reticiendi genus.* Sic cod. Naz. et ceteri. Nec quidquam mutes. Vincent. bellov. l. l. IX, 108 habet: *Reticiendi signum*, et mox *munus munere expugnare.*

Haud dubie noster de Nero- ab eo reddituro tot tantane h. l. cogitavit, qui bene- que recipere noluit. Tacit. ficia quae Senecae dederat, Annal. XIII, 53.

Digitized by Google

L. ANNAEI SENECAE
AD AEBUTIUM LIBERALEM
DE BENEFICIIS
LIBER V.

Argumentum et Ordo.

Absolutis duabus praecipuis partibus, Quomodo dandum beneficium, Quomodo accipiendum: transire se dicit ad quaedam non tam in ipsa materie, quam ex ipsa et vicina ac connexa. Quaestiunculas sulserit, primo istam: An turpe beneficiis vinci? negat vinci posse, at parem semper esse, qui grate meminit, qui cupit animo referre, si re non potest. Quaestiuncula secunda: An aliquis sibi beneficium donet? item negat, et in utramque tamen partem argutatur. Tertia Quaestiuncula: An aliquis ingratus Stoice dici possit? ait, et docet. Quarta: An non omnes ingrati sint? minime, etsi plurimos fatetur. Deinde ex attextu: Quousque, et an alius pro alio obligemur? ut filius pro patre, et talia. Distinctione respondet, et magis negat. Quinta Quaestiuncula: An triste beneficium, et invito etiam dari possit? potest. Ultima denique: An repeti beneficium possit? L.

I. In prioribus libris videbar consummasse propositum, quum tractassem, quemadmodum dandum esset

I. Quum potissimae offi- sint, ad quaestiones proceii huius partes absolutae dit connexas quidem sed

A non

Digitized by Google

set beneficium, et quemadmodum accipiendum. hi enim sunt huius officii fines. Quidquid ultra moror, non servio materiae, sed indulgeo: quae quo ducit, sequendum est, non quo invitat. Subinde enim nascetur, quod lacessat aliqua dulcedine animum, magis non supervacuum, quam necessarium. Verum 2
quia ita vis, perseveremus, peractis quae rem continebant, scrutari etiam ea, quae, si vis verum, connexa sunt, non cohaerentia: quae quisquis diligenter inspicit, nec facit operae pretium, nec tamen perdit operam. Tibi autem homini natura optimo, et ad beneficia propenso, Liberalis Aebuti, nulla eorum laudatio satisfacit. Neminem unquam vidi tam 3
benignum etiam levissimorum officiorum aestimatorem. Iam bonitas tua eousque prolapsa est, ut tibi dari putes beneficium, quod ulli datur. paratus es, ne quem beneficii poeniteat, pro ingratis dependere. Ipse usque eo abes ab omni iactatione, usque eo statim vis exonerare quos obligas, ut quidquid in aliquem confers, velis videri non praestare, sed reddere. Ideoque plenius ad te sic data reverturtur. 4
nam fere sequuntur beneficia non reposcentem: et

non cohaerentes, ut Liberali, cuius laudes sequuntur, gratificetur.

1. *Quidquid — invitat.* Potissimis officii partibus consummatis non opus amplius est, ut materiam illustrem ordine accurato, sed delibanda sunt quae connexa sunt ei quae ducit, ordine tamen qualicunque non omisso, non ut quae cohaerent alio vinculo iucunditatis, appetam, quo invitat, allicit, etsi non omnino supervacua, tamen non necessaria.

3. *pro ingratis dependere.* Pendet e prioribus: quia tibi inscribis et imputas aliis benefacta, sequitur ut gratus pro iis sis et solvas.

4. *et ut gloria fugientes* sc. eam, modestos. Sic Agrippam IV, 32, 4 appellat noster gloriae sequentis fugacissimum. Epist. LXXIX, 11 ait: Gloria umbra virtutis est, etiam invitos comitabitur. *si illa hoc scito odisse*

Digitized by Google

ut gloria fugientes magis sequitur, ita fructus beneficiorum gratius respondet illis, per quos etiam esse ingratis licet. Per te vero non est mora, quo minus beneficia qui acceperunt, ultro repetant: nec recusabis conferre alia, et suppressis dissimulatisque plura ac maiora adiicere. Propositum optimi viri, et ingentis animi est, tam diu ferre ingratum, donec feceris gratum. Nec te ista ratio decipiet. succumbunt vitia virtutibus, si illa [a] hoc scito odisse prosperaveris.

II. Illud utique unice tibi placet, velut magnifice dictum: Turpe est beneficiis vinci. Quod an sit verum, non immerito quaeri solet: longeque aliud est, quam mente concipis. Nunquam enim in rerum honestarum certamine superari turpe est: dummodo arma non proiicias, et victus quoque velis vincere. 2 Non omnes ad bonum propositum easdem afferunt vires, easdem facultates, eandem fortunam: [a] quae opti-

a. *hoc scita.* Codd. mll. et vulgatae edd. habent: *si illa concito odisse properaveris*, unde Muretus fecerat: *si illa non cito odisse prop.* In qua tamen lectione illa: *non cito* cum *properaveris* male congruunt. Iam vero quum *con* et *hoc* in codd. saepe confundantur, cf. Heynii Obss. ad Tibull. IV, 2, 32, legendum puto: *hoc scito*, i. e. hac ratione, quam sequeris. Quae verba quidni eodem iure in textum reponam, quo Muretus illa *non cito* reponenda putavit? *Scitum* autem idem esse quod decretum, δόγμα, ipse noster docet Ep. 95, 9. Nec *properaveris* stare potuit, quum magis de mora, quam de properatione h. l. sermo sit. Proinde e cod. Nat. *prosperaveris* revocandum erat, in quo verbo nescio quis obelo in codice confixerat, Grutero narrante, τὸ *s*, ut inde fieret *properaveris*. — a. *quae optimorum quoque consilio-*

odisse prosperaveris i. e. si ista, quam tibi praescripsisti, norma legeque oderis atque ita prospera feceris, sive in virtutes mutaveris.

II. Non turpe esse, beneficiis vinci, demonstrat usque ad cap. VII.

1. *Quod — quaeri solet*, haud dubie in scriptis scholisque Stoicorum, e. c. Hecatonis rel. *rer. honestar.* id-

eoque

Digitized by Google

optimorum quoque consiliorum dumtaxat exitus temperat. Voluntas ipsa rectum petens, laudanda est, etiamsi illam alius gradu velociori anteceſſit: non, ut in certaminibus, ad spectaculum editis, meliorem palma declarat: quamquam in illis quoque saepe deteriorem praetulit casus. Ubi de officio agitur, quod 3
uterque a sua parte esse quam pleniſſimum cupit, si alter plus potuit, et ad manum habuit materiam sufficientem animo suo, si illi, quantum conatus est, fortuna permiſit; alter autem voluntate par est, etiamsi minora quam accepit reddidit, aut omnino non reddidit, sed vult reddere, et toto in hoc intentus est animo: hic non magis victus est, quam qui in ar- 4
mis moritur; quem occidere facilius hostis potuit, quam avertere. Quod turpe existimas, id accidere viro bono non potest, ut vincatur: nunquam enim succumbet, nunquam renuntiabit: ad ultimum usque diem

liorum dumtaxat exitus temperat. *Dumtaxat* erat vox Lipsio suspecta, et quum eius codex diviſim scriberet *dum taxat*, hoc praetulit. At Gronovio assentior, nihil suspecti h. l. esse iudicanti. Nam *dumtaxat* hic non est *tantummodo*, sed *saltem*, ad minimum; si nihil aliud, certe exitus. Sic saepe occurrit, e. c. Sueton. Aug. 66. Noster habet Ep. 58. 33. Plin. Epp. 5, 6.

eoque officiorum, quae inde pendent.

2. *Voluntas ipsa rectum*, virtutem *petens — laudanda est.* Notum est illud Ovidii Pont. III, 4, 79: ut desint vires, tamen est laudanda voluntas. Haud multum abludit Kantii dogma: bonam voluntatem in consiliis nostris magni esse faciendam et principii loco habendam. *non ut — casus:* ibi non voluntas, sed factum ipsum vincit: *casus* tamen, e. c. fractio currus, decidere potest. Exempla dat Pausanias in historia Arrhachionis et Creusae, lib. VIII, 40. Alia vide ap. P. Fabrum in Agonistic. lib. 3 passim.

3. *Ubi de officio agitur.* cf. ad IV, 33, 2. *quantum conatus est*, quantum velit.

4. *renuntiabit* conditioni huic, aut amico certamini. Laudat Ernesti in Clav. Cic. h. v. Ciceron. Verr. I, 54: renun-

Digitized by Google

diem vitae ſtabit paratus, et in hac ſtatione morietur; magna ſe accepiſſe prae ſe ferens, paria voluiſſe.

III. Lacedaemonii vetant ſuos pancratio aut ceſtu decernere, ubi inferiorem oſtendit victi confeſſio. Curſor [a] cretam prior contingit: velocitate alium, non animo, anteceſſit. Luctator ter abiectus perdidit palmam, non tradidit. Quum invictos eſſe Lacedaemonii cives ſuos magno aeſtimarent, ab his certamini-

a. *cretam.* Sic optimi codd. Alii: *metam*, quae eſt explicatio antiquae lectionis, et e margine in textum, ut in talibus fit, translata.

renuntiabit illam deciſionem, h. e. nunciat illam pactionem, quam feciſſent, ratam non eſſe, improbari ab eo, cuius in ea re voluntas maxime ſpectanda ſit.

1. *Lacedaemonii vetant* etc. in uſu tamen fuiſſe apud eos hoc *pancratium* ſive pugilatus et luctae coniunctionem, antequam referente Plutarcho in Lycurg. c. 19. et plenius Apophthegm. Lacon. p. 228. ed. frcf. vetaretur, noli dubitare. cf. praeter Fabrum Agoniſt. I, 12. Burmann. ad Propert. III, 12. Pancratiaſtes eſt, Lipſio recte obſervante, qui nudis manibus pugnisque nexus miſcet, ſed etiam pedibus et toto corpore certat. Inde nomen Graecis, quod viribus et omni robore advocato, ſicut et eosdem παμμάχους vocant. *ceſtu*, ſegmento loreo, gravi bullis ſ. nodis e ferro, aere, plumbo interſtincto manus brachiaque armabantur: deinde arte fuiſſe factas, coriis conſutis, chirothecas, ut indui poſſent manibus, conſtat: hoc pondere caput, genae, collum pectusve adverſarii quatiebantur. cf. Homeri Il. ψ, 352 ſq. Virgil. Aen. V, 362 ſq. et utroque loco Heynii nott. *creta* i. meta. Plin. H. N. VIII, 42. XXXV, 17: alias linea exterior eſt: ultima linea Horatii Epiſt. I, 16 fin. inde ducta eſt. *ter abiectus*, τριαχθεὶς, qui ter ab adverſario deiicitur, aut qui tribus certaminibus, ἐρίδι, διαύλῳ et δολιχῷ vincitur. Hinc Eurip. Oreſt. 436 διὰ τριῶν δ' ἀπόλλυμαι prorſus perii. cf. Ez. Spanhem. ad Iuliani Orat. I. p. 40. Salmaſ. ad Solin. p. 206. *in quibus victorem — iubentis.* Apud Plutarch. Apophthegm. lacon. p. 228 d. frcf. ipſe Lycurgus hanc eandem canſſam huius legis addit: ὅπως, ἔφη, μηδεὶς

Digitized by Google

taminibus removerunt, in quibus victorem facit non iudex, non per se ipse exitus, sed vox cedentis, et tradere iubentis. Hoc quod illi in civibus suis custo- 2
diunt, virtus ac bona voluntas omnibus praestat, ne unquam vincantur, quoniam quidem etiam [b] inter superantia animus invictus est. Ideo nemo trecentos Fabios victos dicit, sed occisos. Et Regulus captus est a Poenis, non victus; et quisquis alius saevientis fortunae vi ac pondere oppressus, non submittit animum. In beneficiis idem est: plura aliquis accepit, 3
maiora, frequentiora; non tamen victus est. Beneficia fortasse beneficiis victa sunt, si inter se data et accepta computes: si dantem et accipientem comparaveris, quorum animi et per se aestimandi sunt, penes neutrum erit palma. Solet enim fieri, ut etiam quum alter multis vulneribus confossus est, alter leviter quidem saucius, pares exisse dicantur, quamvis alter videatur inferior.

IV. Ergo nemo vinci potest beneficiis, si scit debere, si vult referre, si quod rebus non potest, animo aequat. Hic, quam diu in hoc permanet, quam diu tenet voluntatem, gratum animum signis approbat: quid interest, ab utra parte munuscula plura numerentur? Tu multa dare potes; at ego tantum accipere possum: tecum stat fortuna; mecum bona voluntas. tamen tam par tibi sum, quam multis armatissimis nudi, aut leviter armati. Nemo itaque be- 2
neficiis vincitur: quia tam gratus est quisque, quam voluit,

b. *inter superantia.* Sic omnes codd. Gruteri. Pincianus tamen ingeniose emendavit: *in ter superatis a.*

μηδεὶς αὐτῶν ἐν τῷ πονεῖν *a. quam voluit,* quam ἀπαυδᾷν ἐθίζηται. *tradere* i. eius bona voluntas patet manum, quae porrigebatur: valetque. *A principibus* hinc loquendi ratio proverbialis, manum dare, de- etc. Hic Seneca ad suam ipsius conditionem et relatio-
victo. nem.

Digitized by Google

voluit. Nam si turpe est beneficiis vinci, non oportet a praepotentibus viris accipere beneficium, quibus gratiam referre non possis. A principibus dico, a regibus: quos eo loco fortuna posuit, ex quo largiri multa possent; pauca admodum et imparia datis recepturi. Reges et principes dixi, quibus tamen potest opera navari, et quorum illa excellens potentia per minorum consensum ministeriumque constat. 5 Sunt quidam extra omnem subducti cupiditatem, qui vix ullis humanis desideriis continguntur: quibus nihil potest praestare ipsa fortuna. necesse est a Socrate beneficio vincar: necesse est a Diogene, qui per medias Macedonum gazas nudus incessit, calcatis regiis 4 opibus. [a] O nae ille tunc merito et sibi et ceteris, quibus ad dispiciendam veritatem non erat offusa caligo, supra eum eminere visus est, infra quem omnia iacebant. Multo potentior, multo locupletior fuit omnia tunc possidente Alexandro. plus enim erat, quod hic nollet accipere, quam quod ille posset dare.

V.

a. *O nae* e quatuor codd. Grut. receptum. Olim: *Nonne ille.*

nem ad Neronem respexisse videtur, de qua Tacit. Ann. XIV, 53 exponit: ubi ait Seneca: se tot tantisque muneribus obniti debuisse etc.

3. *Sunt quidam* etc. quos post ipse appellat, *Socrates, Diogenesque* sinopensis: de hoc posteriore omnia nota sunt, inprimis illud, quo Seneca h. l. respexit, responsum Alexandro M. roganti, ut diceret si quid sibi opus esset: Nunc quidem, paullulum a sole. Cic. Tusc. V, 32 ubi plura de Diogene occurrunt memoratu digna. *Infra quem omnia iacebant,* quatenus rex Macedoniae rerum Graeciae potitus erat. Id autem tunc temporis agebat, ut bellum contra Darium Codomannum aggrederetur: itaque necdum fastigium potentiae ascenderat. Cf. Plut. vit. Alexandri p. 671 frcf. Proprie omnia demum possidebat rege Persarum subacto.

Digitized by Google

V. Non est turpe, ab his vinci, neque enim minus fortis sum, si cum invulnerabili me hoste committis: nec ideo ignis minus urere potest, si in materiam incidit inviolabilem flammis: nec ideo ferrum secandi vim perdidit, si non recipiens ictum lapis solidus, invictaeque adversus dura naturae, dividendus est. Idem tibi de homine grato respondeo. Non turpiter vincitur beneficiis, si ab his obligatus est, ad quos aut fortunae magnitudo, aut eximia virtus aditum redituris ad se beneficiis clausit. A parentibus a fere vincimur, [a] nam tam diu illos habemus, quam diu graves iudicamus, et quam diu beneficia illorum non intelligimus. Quum iam aetas aliquid prudentiae collegit, et apparere coepit, propter illa ipsa eos amari a nobis debere, propter quae non amabantur, admonitiones, severitatem, et inconsultae adole-

a. *nam tam diu illos habemus.* Cum Lipsio illam vocem *odio* post *illos* insertam in edd. vulgg., sed in nullo codice mss. comparentem expunxi: nec cum Gruterο *illos insuper habemus* admittendum putavi. Lipsius recte expositit. cf. not.

1. *si cum invulnerabili me hoste committis.* Committi, componi quis dicitur, qui cum quodam certare debet. *invulnerabili* propter arma, clipeum, thoracem etc. *dividendus est* in plures partes, qui in lamellas dissecari nequit.

2. *nam tam diu illos habemus.* Spectant haec ad severitatem patriae potestatis plerumque liberis graviter incumbentis. Parentes, ait Lipsius ad h. l., tamdiu in vita habemus, atque iis fruimur, quamdiu in adolescentia eos fere gravamur. Ubi firmior aetas firmius iudicium dedit, tunc abeunt et moriuntur. Itaque grati non sumus, quia, quum possumus, non intelligimus: quum hoc et volumus, serum est, et iam fuerunt. Sequitur, nos ab eorum beneficiis vinci. Vitione temporum parentumque hoc tribuendum est, quod Seneca de suis temporibus narrat, an, quod interdum in eo observamus, nimis generale ab eo hoc dictum esse putemus? *onere* non beneficio. Educandi, monendi, dirigendi laborem habuere: fructum, nisi in tacita spe et gaudio, vix ullum.

Digitized by Google

adolescentiae diligentem custodiam, rapiuntur nobis. Paucos usque ad verum fructum a liberis percipiendum perduxit aetas: ceteri liberos onere senserunt.
3 Non est tamen turpe, vinci beneficiis a parente. quidni non sit turpe, quum a nullo turpe sit? Quibusdam enim et pares, et impares sumus: pares animo, quem solum illi exigunt, quem nos solum promittimus; impares fortunâ, quae si cui obstitit, quo minus referret gratiam, non ideo illi tanquam victo
4 erubescendum est. Non est turpe, non consequi, dummodo sequaris. Saepe necesse est, ante alia beneficia petamus, quam priora reddidimus. Nec ideo non petimus, aut turpiter petimus, quia non reddituri debebimus: quia non per nos erit mora, quo minus gratissimi simus. Sed interveniet aliquid extrinsecus, quod prohibeat. nos tamen nec vincemur animo, nec turpiter his rebus superabimur, quae non sunt in nostra potestate.

VI. Alexander Macedonum rex gloriari solebat, a nullo se beneficiis victum. Non est quod nimius animi

3. *Quibusdam* rebus. Moneo hoc, quia vidi, fuisse, qui post *quibusdam* hominibus aut parentibus supplerent. Quod fieri non potest. *Animo* enim et *fortuna* ad *quibusdam* referuntur. *illi* parentes.

1. *Alexander — iudicet.* Superbus Alexander gloriatus est, se multa beneficia contulisse in Macedonas etc., nec ab iis victum esse beneficiis: sed non cogitavit, his ipsis populis sibi praestitum esse immensum suum regnum, ideoque se iam hac ratione ab iis victum esse beneficiis. Macedonas autem, Graecos, Caras (cf. Arriani Exped. Alexandri I, 20 etc.) et Persas cum exercitu suo sibi subiecit, vel beneficiis maximis affecit, alias vero nationes *sine exercitu*, solo metu et gloria sua *distrinxit*, i. e. ligavit, subjugavit, sive, separavit, divulsit ab imperio Persarum suoque adiunxit. Iam quum securos hos populos praestaret, et de salute eorum sollicitus *esset*; beneficiis eos se cumulasse ideo-

Digitized by Google

animi Macedonas, et Graecos, et Caras, et Perſas, [a] et nationes diſtrictas ſine exercitu ſuſpiciat! ne hoc ſibi praeſtitiſſe regnum, a Thraciae angulo porrectum usque ad litus incogniti maris, iudicet! Eâdem re gloriari Socrates potuit, eâdem Diogenes, a quo utique victus eſt. Quidni victus ſit illo die, quo homo ſupra menſuram humanae ſuperbiae tumens, vidit aliquem, cui nec dare quidquam poſſet, nec eripere? Archelaus rex Socratem rogavit, ut ad ſe 2 veniret. dixiſſe Socrates traditur, Nolle ſe ad eum venire, a quo acciperet beneficia, quum reddere illi paria non poſſet. Primum, in ipſius poteſtate erat, non accipere: deinde ipſe dare beneficium prior incipiebat. Veniebat enim rogatus, et id dabat, quod utique ille non erat Socrati redditurus. Etiamnunc Arche-

a. *et nationes diſtrictas ſine exercitu.* Lipſius coni. *ſuo exercitu.* Gronovius autem ait: videtur legendum: *nationes deſcriptas in exercitus*, et deinde *ne hos*, quum ſit, *ne hoc*, h. e. a nationibus, quas in exercitus deſcripſerat, victum beneficiis eum non eſſe etc. Sed nulla emendatione opus eſt. cf. not.

ideoque viciſſe putavit Alexander. *Eadem re potius* etc. Ic. ſe a nullo beneficiis eſſe victos. *Quidni — eripere:* ſpectant haec ad Diogenem: cf. ſupra ad c. IV, 3.

2. *Archelaus*, Macedonum rex, qui eodem anno a Cratero, amaſio ſuo interfectus eſt, quo Socrates obiit, docente Diodor. Sic. XIV, 37 ibique Weſſeling. Teſtatur veritatem rei Ariſtot. Rhetor. II, 23, 8 ed. bip. To. IV. p. 276: attigit et Diogen. Laert. II, 25 ubi Menagius noſtri loci memor fuit. *Nolle ſe ad eum — poſſet.* Ariſtoteles l. l. haec ſic extulit: ὕβριν γάρ, ἔφη, εἶναι τὸ μὴ δύνασθαι ἀμύνασθαι ὁμοίως εὖ παθόντα, ὥσπερ καὶ κακῶς. Exornarunt alii hanc Socratis reſponſionem, e. c. Epictet. To. III. p. 212 ed. Schwgh., et auctor primae epiſtolarum, quae, docente Bentleio Opuſc. phil. p. 47 ſq. ed. lipſ., Socrati falſo tribuuntur. cf. Baylii Dict. hiſt. et crit. Archelaus l. *fines* quatenus et quomodo vivere et mori oporteret.

Digitized by Google

Archelaus daturus erat aurum et argentum, recepturus contemtum auri et argenti. Non poterat ergo Archelao referre Socrates gratiam? et quid tantum erat accepturus, quantum dabat, si ostendisset hominem vitae ac mortis peritum, utriusque fines te-
3 nentem? Si regem, in luce medià errantem, ad rerum naturam admisisset, usque eo eius ignarum, ut quo die solis defectio fuit, regiam cluderet, et filium, quod in luctu ac rebus adversis moris est, tonderet? Quantum fuisset beneficium, si timentem e latebris suis extraxisset, et bonum animum habere iussisset, dicens: Non est ista solis defectio, sed duorum siderum coitus, quum luna humiliore currens via, infra ipsum solem, orbem suum posuit, et illum obiectu
4 sui abscondit: quae modo partes eius exiguas, si in transcursu strinxit, obducit; modo plus tegit, si maiorem partem sui obiecit; modo excludit totius aspectum, si recto libramento inter solem terrasque media successit? Sed iam ista sidera huc et illo ducet velocitas sua. iam recipient diem terrae, et hic ibit ordo per secula: quae dispositos ac praedictos dies habent, quibus sol intercursu lunae vetetur
5 omnes radios effundere. Paulum exspecta; iam emerget, iam istam velut nubem relinquet, iam exsolutus impedimentis, lucem suam libere mittet. Socrates parem gratiam Archelao referre non posset, si illum docuisset regnare? parum scilicet magnum beneficium a Socrate accipiebat, si ullum dare potuisset Socrati. Quare ergo hoc Socrates dixit? Vir facetus,

3. *In luce medià*, quae tunc illuminabat Graeciam. *moris*, sc. graeci, non romani. cf. Aelian. V. H. VII, 8 ibiq. not. Sueton. Calig. 5. Unde haec de Archelao sumserit, dicere non habeo. At quae Plato in Gorgia, Vol. IV p. 53 sq. Opp. bip. de Gorgia narrat, firmare haec possunt.

Digitized by Google

tus, et cuius per figuras sermo procedere solitus erat, derisor omnium, maxime potentium, maluit illi [b] nasute negare, quam contumaciter ac superbe. Dixit, se nolle beneficia ab eo accipere, cui non posset paria reddere. Timuit fortasse, ne cogeretur 6
accipere quae nollet: timuit, ne quid indignum Socrate acciperet. Dicet aliquis: Negasset, si nollet. Sed instigasset in se regem insolentem, et omnia sua magno aestimari volentem. Nihil ad rem pertinet, utrum dare aliquid regi nolis, an accipere a rege: in aequo utramque ponit repulsam: et superbo fastidiri acerbius est, quam non timeri. Vis scire, quid vere noluerit? Noluit ire ad voluntariam servitutem is, cuius libertatem civitas libera ferre non potuit.

VII. Satis, ut existimo, hanc partem tractavimus, an turpe esset beneficiis vinci: quod qui quaerit, scit non solere homines sibi ipsos beneficium dare. manifestum enim fuisset, non esse turpe a se ipso vinci. Atqui apud Stoicos quosdam et de hoc ambigitur, an possit aliquis sibi beneficium dare? an

b. *nasute*. Sic omnes codd. *astute* sive *vafre* pro scholiis habeas.

5. *per figuras* i. oblique, tecte et simulate dicendi genus, in quo aliquid ἐμφάσεως, et εἰρωνείας inesset. Cf. Ernesti Lexic. technol. Latin. rhet. h. v. *derisor* spectat ad notam Socratis ironiam, de qua cf. Tiedemanni Geist der Specul. Philosophie II p. 15 sq. et Wielandi Aristippus.

6. *Noluit ire — potuit*. Respexit ad iambica Sophoclis, quibus et Pompeius usus esse narratur ap. Plut. Pompeii vit. c. 78 Aegyptum intrans eiusdem argumenti.

VII. Neque beneficia quemquam sibi ipsi dare neque gratiam referre posse: usque ad cap. XI.

1. *Atqui apud Stoicos quosdam*. Quinam hi fuerint, ignoramus: nec in tanta Stoicorum librorum iactura quidquam habemus, unde haec aut alia multo graviora colligendo sciamus.

Digitized by Google

debeat referre sibi gratiam? Quod ut videretur quae-
2 rendum, illa fecerunt: solemus dicere, Gratias mihi ago, et, De nullo queri possum alio, quam de me: Ego mihi irascor, et, Ego a me poenas exigam, et, Odi me. multa praeterea huiusmodi, per quae unusquisque de se, tanquam de altero loquitur. Si nocere, inquit, mihi possum: quare non et beneficia mihi dare possum? Praeterea quae, si in alium contulissem, beneficia vocarentur: quare si in me contuli, non sint? Quodsi ab altero accepissem, de-
3 berem: quare, si mihi ipse dedi, non debeam? Quare sim adversus me ingratus: quod non minus turpe est, quam in se sordidum esse, et in se durum ac saevum, et sui negligentem? Tam alieni corporis leno male audit, quam sui. Nempe reprehenditur assentator, et aliena subsequens verba, paratus ad falsa laudator: non minus placens sibi, et se suspiciens, et, ut ita dicam, assentator suus. Vitia non tantum quum foris peccant, invisa sunt, sed quum in se retorquentur. Quem magis admiraberis, quam qui imperat sibi, quam qui se habet in potestate?
4 Gentes facilius est barbaras, impatientesque alieni arbi-

2. *solemus dicere* etc. Et recte sic dicere videmur, quippe nos nunc pro diversa quadam persona habentes, quam fuimus tum, quum illa vel bona vel mala faciebamus.

3. *quam in se — negligentem.* Exemplo sit ille Heautontimorumenos Terentii, qui ob duritiem, qua filium affeciisse sibi videbatur, sordidus durusque in se fuit. Nec postea defuere, nec nunc desunt, qui in Dei honorem hoc vitio laborent.

4. *Gentes facilius — sibi.* Sententia haec saepissime apud antiquos occurrit. Prima eius stamina orsus est Homer. Il. IX, 254 sq.: ubi sensus est: victoriam tibi (Achilli) Minerva et Iuno dabunt, si velint, tu vero animum magnum i. e. bonum et mitem habere memento, nam placabilis animus hic melior est illâ victoriâ. Comparatio autem ibi

Digitized by Google

arbitrii, regere, quam animum suum continere, et tradere sibi. Plato, inquit, agit Socrati gratias, quod ab illo didicit: quare Socrates sibi non agat, quod ipse se docuit? M. Cato ait: Quod tibi deest, a te ipso mutuare. quare donare mihi non possum, si commodare possum? Innumerabilia sunt, in quibus consuetudo nos dividit. Dicere solemus: Sine loquar mecum: et, Ego mihi aurem pervellam. Quae si vera sunt, quemadmodum aliquis sibi irasci debet, sic et gratias agere: quomodo obiurgare se, sic et laudare: quomodo damno sibi esse, sic et lucro potest. Iniuria et beneficium contraria sunt. si de aliquo dicimus, Iniuriam sibi fecit: poterimus dicere, Beneficium sibi dedit.

VIII. [a] Naturâ sibi debet? Naturâ prius est, ut quis debeat, deinde ut gratiam referat. debitor non

a. *Naturâ sibi debet* etc. Sic omnes fere codd., nam in correctioribus codd. Pincian. ait, haec verba omnino desiderari. Muretus Agricolae coniecturam: *Nemo sibi debet* in textum recepit, reliquis editoribus sequacibus. Erasmus vulgatum tenuit. Ceterum Lipsius ad h. l. ait: „Caput hic novum feci, nam res tota alia et orditur iam refutare. Abrupte satis, fateor; si tamen haec plena." Apud Erasmum initium huius capitis est a verbis: *Aliquis dare debet* etc. Equidem puto, refutationem incipere a verbis: *Naturâ prius* etc., et illa: *Naturâ sibi debet* ad praecedentia pertinere. Ad refutationem tamen quoque pertinere possunt, si post *debet* puncta interrog. ponas.

ibi est ita instituenda, ut χράτος et Φιλοφροσύνη sibi opponantur. cf. Horat. Serm. II, 7, 83 ibique Bentlei. *M. Cato* maior, in cuius vita et Plutarchus huius praecepti meminit, quod nec in eius libro de re rust. adhuc superstite deest.

VIII. Refutare incipit illam opinionem, nobis beneficium nos ipsos dare etc. posse.

1. *Naturâ* etc. Lipsium, quem ipsum parum concise et concinne scripsisse constat, haec abrupte posita esse pronuntiare, mireris. Nec abrupte esse posita quivis intelliget, modo reputet, quae Stoicis propria fuerit ariditas in argumentando, eam interdum nostro haerere.

Digitized by Google

est sine creditore, non magis quam maritus sine uxore, aut sine filio pater. Aliquis dare debet, ut aliquis accipiat: non est dare, nec recipere, in dex-
2teram manum de sinistra transferre. Quomodo nemo se portat, quamvis corpus suum moveat et transferat: quomodo nemo, quamvis pro se dixerit, affuisse sibi dicitur, nec statuam sibi tanquam patrono ponit: quomodo, si aeger cum cura sua convaluit, mercedem a se non exigit: sic in omni negotio, [b] etiam quum aliquid prodesse sibi fecerit, non tamen debebit referre gratiam sibi, quia non habebit, cui refe-
3rat. Ut concedam aliquem dare sibi beneficium: dum dat, et recipit. ut concedam aliquem a se accipere beneficium, dum accipit, reddit. Domi, quod aiunt, versura fit, et velut lusorium nomen statim transit. Neque enim alius dat quam qui accipit, sed
4unus atque idem. Hoc verbum Debere, non habet nisi inter duos locum: quomodo ergo in uno consistit, qui se obligando liberat? Ut in orbe ac pila nihil est imum, nihil summum, nihil extremum, nihil primum, quia motu ordo mutatur, et quae se-

que-

b. *etiam quum aliquid prodesse sibi fecerit.* Omnium codd. est lectio. Erasmus tamen alique: *etiam quum aliquis probe sibi f.* Lipsius inde facere maluit: *aliquid probe sibi f.* Sed codd. lectio bene habet, nec quidquam mutes.

2. *patrono* quod liberti aut clientes, Lipsio recte observante, ad quos spectat, sollenniter solent. Et bases cum eiusmodi titulis s. inscriptionibus multae exstant.

3. *Domi — transit.* Versuram facere, ait Donatus ad Terent. Phorm. V, 2, 14, est, creditorem mutare et foenus foenore dissolvere. Domi autem fit, quum a nobismetipsis mutuamur, non ab argentario versuram facimus. Plin. H. N. XIX, 4. cf. Ernesti Clav. Cic. h. v. *lusorium* quatenus qui dat in ludo e. c. pilae, mox est acceptor; qui nunc victor, mox victus. Alias est inanis nec verus, ut arma lusoria, spectaculum lusorium apud nostrum.

4. *quia motu* etc. Lipsius laudat Aristot. de Coelo II, 2 mo-

Digitized by Google

quebantur praecedunt, et quae occidebant oriuntur, omnia quomodocunque ierint, in idem revertuntur; ita in homine existima fieri: quum illum in multa mutaveris, unus est. Caecidit se: iniuriarum cum 5 quo agat non habet. alligavit et clausit: de vi non tenetur. beneficium sibi dedit: protinus danti reddidit. Rerum natura nihil dicitur perdere, quia quidquid illi avellitur, ad illam redit: nec perire quidquam potest, quod quo excidat non habet, sed eodem revolvitur unde discedit. Quid simile, inquit, 6 habet hoc exemplum propositae quaestioni? dicam. Puta te ingratum esse; non peribit beneficium: habet illud qui dedit. puta te recipere nolle: apud te est, antequam redditur. Non potes quidquam amittere: quia quod detrahitur, nihilominus tibi acquiritur. Intra te ipsum orbis agitur. accipiendo das: dando accipis.

IX. Beneficium, inquit, sibi dare oportet: ergo et referre gratiam oportet. Primum illud falsum est, ex quo pendent sequentia. Nemo enim sibi benefi-

 cium

2 monetque opinione nostra tale aliquid fieri posse. *quum illum*, quamvis multas in personas eum indueris, tamen ille unus, quem noveras, erit.

5. *iniuriarum — agat* tamquam accusator. *de vi non tenetur* propter vim illatam non excusari potest: nam *teneri* sic usurpari notum est vel ex Ernesti Clav. Cic. h. v. Hunc sensum malim, quam illum, non violenter alligatus est: et nexus sententiae illum postulat. *Rerum natura* etc. Egit noster de hac re Epist. 36, 10 ibiq. not., e recentioribus *Reimarus* in libro egregio: Wahrheiten der natürl. Religion, *Iacob* allgemeine Religion etc.

IX. Nemo sibi beneficium dat, sed naturae suae paret, si sibi prodest, si se amat.

1. In primis naturae, quibus homo, secundum Stoicos, praeditus nascitur, sive quae natura homini nascenti ut maxime aestimabiles res conditionesque commendat, potissimum locum obtinent omnia, quae ad *caritatem sui*,

Digitized by Google

cium dat, sed naturae suae paret, a qua ad caritatem sui compositus est: unde illi summa cura est nocitura vitandi, profutura appetendi. Itaque nec liberalis est, qui sibi donat: nec clemens, qui sibi ignoscit: nec misericors, qui malis suis tangitur. 2 Quod aliis praestare liberalitas est, clementia, misericordia: sibi praestare, natura est. Beneficium res voluntaria est: at prodesse sibi, necessarium est. Quo quis plura beneficia dedit, beneficentior est. Quis unquam laudatus est, quod sibi ipse fuisset auxilio? quod se eripuisset latronibus? nemo sibi beneficium dat, non magis quam hospitium. nemo sibi donat, 3 non magis quam credit. Si dat sibi quisque beneficium, semper dat, sine intermissione dat: inire beneficiorum suorum non potest numerum. Quando ergo gratiam referet, quum per hoc ipsum, quo gratiam refert, beneficium det? Quomodo enim discernere poterit, utrum det sibi beneficium, an reddat, quum intra eundem hominem res geratur? Liberavi me periculo: beneficium mihi dedi. iterum me periculo libero: utrum do beneficium, an reddo? Deinde ut primum illud concedam, dare nos beneficium nobis: quod sequitur, non concedam. nam etiamsi damus, non debemus. quare? quia statim recipimus. Accipere beneficium nos oportet, deinde debere, deinde referre. Debendi locus non est, quia sine ulla mora recipimus. Dat nemo, nisi alteri: debet nemo

sui, φιλαυτίαν, pertinent, ut se, vitam corpusque tueatur, declinetque ea, quae nocitura videantur, omniaque, quae ad vivendum necessaria, anquirat et paret etc. Cic. de off. 1, 4.

2. *necessarium*, quia sine eo ne vivere quidem potest, et natura hominem eo compellit, velit nolitve. *Quo — est*: addas: sed homo, qui sibi vel maxime profuit, numquam dicitur sibi beneficentissimus fuisse.

Digitized by Google

nemo, nisi alteri: reddit nemo, nisi alteri. Id intra unum non potest fieri, quod toties duos exigit.

X. Beneficium est, praestitisse aliquid utiliter: verbum autem Praestitisse, ad alios spectat. Numquid non demens videbitur, qui aliquid vendidisse sibi se dicet? quia venditio alienatio est, et rei suae, iurisque in ea sui, in alium translatio. Atqui quemadmodum vendere, sic dare aliquid, a se dimittere est, et id quod tenueris, habendum alteri tradere. Quod si est, beneficium nemo sibi dedit: quia nemo dat sibi. [a] Alioqui duo contraria in uno coëunt, 2 ut idem sit dare, et accipere. Etiamnunc multum interest, inter dare, et accipere: quidni? quum ex diverso ista verba posita sint. atqui si quis sibi beneficium dat, nihil interest inter dare et accipere. Paullo ante dicebam, quaedam ad alios pertinere, et sic esse formata, ut tota significatio illorum discedat a nobis. Frater sum, sed alterius. nemo est enim suus frater. Par sum, sed alicui; quis est enim par sibi? Quod 3 comparatur, sine altero non intelligitur: quod iungitur, sine altero non est. Sic et quod datur, sine altero non est: et beneficium sine altero non est. Id ex ipso vocabulo apparet, in quo hoc continetur, benefeciisse. Nemo autem sibi benefacit, non magis

a. *Alioqui duo contraria in uno c.* Bene sic distinxit Gruterus, quum antea distingueretur: *quia nemo dat sibi alioqui. Duo* — et *in uno* restituit pro vulg. *in unum*, e codd.

X. Beneficia proprie non dantur nisi alieno: desiderant secundam personam.

1. *Praestare* est verbum iuris, et rerum quae publice fiunt, e. c. in sponsionibus, in fide facienda rem sic vel sic eventuram, vel non eventuram etc., et eatenus semper ad alios spectat. cf. Ernesti Clav. Cic. h. v. *translatio*, legitima definitio, ait Lipsius, et imperatoriae illi consonans: alienatio est omnis actus, per quem dominium transfertur.

2. *Paullo ante*, initio capitis: praestitisse ad alios spectat.

Digitized by Google

4quam sibi favet, quam suarum partium est. Diutius hoc et pluribus exemplis licet prosequi. quidni? quum inter ea sit habendum beneficium, quae secundam personam desiderant. Quaedam quum sint honesta, pulcherrima, summae virtutis, nisi cum altero non habent locum. Laudatur, et inter maxima humani generis bona, fides colitur. num quis ergo dicitur sibi fidem praestitisse?

XI. Venio nunc ad ultimam partem. Qui gratiam refert, aliquid debet impendere, sicut qui solvit pecuniam: nihil autem impendit, qui gratiam sibi refert, non magis quam consequitur, qui beneficium a se accepit. Beneficium et gratiae relatio, ultro citroque ire debent: intra unum hominem non est vicissitudo. Qui ergo gratiam refert, invicem prodest ei, a quo consecutus est aliquid: qui sibi 2gratiam refert, cui prodest? sibi. Et quis non alio loco relationem gratiae, alio beneficium cogitat? Qui gratiam sibi refert, sibi prodest. et quis unquam ingratus hoc noluit facere? immo quis non ingratus fuit, ut hoc faceret? Si gratias, inquit, nobis agere debe-

XI. Denique notioni beneficii adversatur, si beneficia nobis ipsi dare dicimur.

1. *ultimam partem.* An alteram? Intelligit hoc quod obiectum erat initio cap. IX: Beneficium sibi dare potest, ergo et referre gratiam. Prius membrum de beneficio refutavit: nunc hoc alterum de gratia. L.

2. *Et quis non — cogitat* i. e. quis non de referente gratiam diverse ab illo qui beneficium dedit, cogitat. *alio loco* esse, *alio* loco; duas esse personas. *immo* aut potius, au contraire. *et gratiam referre debemus.* Substantivum *gratiam* hic omittere noster potuisset: nam etsi, Lagomarsino ad Pogium Epist. To. III. p. 305 monente et Ruhnkenio in praefat. ad Schelleri Lexicon latino-batav. comprobante, Latini non dicant, *gratias referre*, at gratiam referre, gratiam habere, tamen gratias referre et habere dicere solent, si quando cum *agere gratias* coniungantur.

Digitized by Google

debemus, et gratiam referre debemus. Dicimus autem Ago gratias mihi, quod illam uxorem nolui ducere, et cum illo non contraxi societatem. Quum 3
hoc dicimus, laudamus nos: et ut factum nostrum comprobemus, gratias agentium verbis abutimur. Beneficium est quod potest, et quum datum est, non reddi: qui sibi beneficium dat, non potest non recipere, quod dedit: ergo non est beneficium. Alio tempore beneficium accipitur, alio redditur. In be- 4
neficio hoc est probabile, et suspiciendum, quod alteri ut aliquis prodesset, utilitatis interim suae oblitus est: quod alteri dedit, ablaturus sibi. hoc non facit, qui beneficium sibi dat. Beneficium dare, socialis res est, aliquem conciliat, aliquem obligat: sibi dare, non est socialis res, neminem conci- 5
liat, neminem obligat, neminem in spem inducit, ut dicat: Hic homo colendus est! illi beneficium dedit: dabit et mihi. Beneficium est, quod quis non sua causa dat, sed eius, cui dat. Is qui sibi beneficium dat, sua causa dat: non est ergo beneficium.

XII. Videor tibi iam illud, quod in principio dixeram, mentitus? Dicis me abesse ab eo qui operae pretium facit: immo totam operam bona fide perdere? Exspecta: etiam hoc verius dices, simul ac te ad has latebras perduxero; a quibus quum evaseris,

XII. Excusat se, quod hanc quaestiunculam proposuerit, et hac occasione utitur ad quaestionem aliam eiusmodi: Nemone sit ingratus, in medium proferendam.

1. *Dicis me — perdere?* Spectant haec ad c. 1, 2 ubi haec ipsa verba posuerat. *Quid enim — fueris?* Hunc tamen morem fuisse veterum Stoicorum, quorum disputationes ideo spinosae vocantur, constat. Cf. Brucker Hist. Crit. To. I. p. 904 sq. Laudat Lipsius Arilippi in iis lepidum dictum (apud Diogen. Laert. II, 70): Proponente quodam captiunculam (ἄλυτγμα) et ut solebat, urgente: O fatue, inquit, quid opus solvere, quod etiam ligatum exhibet negotium?

Digitized by Google

ris, nihil amplius assecutus eris, quam ut eas difficultates effugeris, in quas licuit non descendere. Quid enim boni est, nodos operose solvere, quos 2 ipse ut solveres, fecoris? Sed quemadmodum quaedam in oblectamentum ac iocum sic illigantur, ut eorum solutio imperito difficilis sit, quae ille qui implicuit, sine ullo negotio separat, quia commissuras eorum et [a] moras novit; et nihilominus illa habent aliquam voluptatem, tentant enim acumen animorum et intentionem excitant: ita haec quae videntur callida et insidiosa, securitatem, ac segni- 3 tiem ingenii auferunt: quibus modo campus in quo vagentur, sternendus est, modo creperi aliquid et confragosi obiiciendum, per quod erepant, et sollicite vestigium faciant. Dicitur nemo ingratus esse: id sic colligitur. Beneficium est quod prodest: prodesse

a. *moras.* Vulgo *mores.* Illud aptius. Et tamen aptius vellem. An fuit *ex more?* L. At Gronov. docuit, et hic et in diatribe ad Statium cl. Drakenborch. ad Silium VIII, 33) de nexu nodoque bene dici *moram*, neque aptius quidquam posse dari. Quae antecedunt, *quae ille — separat*, mendosa esse videbantur, quia cod. Naz. cum aliis habebat: *quae illi qui explicuit — spirat*, alius, *quae illi qui impl. s. u. n. patet:* sed haec scholii faciem praebent, illa e vulgata videntur esse corrupta. Mox *creperi* i. e. obscuri. Omnes libri *crebri*, unde Pinc. fecit *scabri.* Nostram lectionem debemus ingenio Lipsii.

2. *Sed quemadmodum — excitant.* Respicit aenigmata et griphos s. scirpos, quibus quaevis aetas, inprimis rudior gavisa est. Quae eorum ex antiquitate restant, ea Brunck. Analect. To. III. p. 318 et Lectt. p. 308 collegit 39 aenigmata graeca, Wernsdorf in Poet. min. lat. VI, 2. p. 473 centum Caelii Symposii aenigmata latina. Locus classicus de his ludicris est Athenaei X p. 448 sq. quo egregie usus est Meiners in Geschichte der Wissenschaften in Griechenland etc. Vol. I. p. 55 sq.

3. *Beneficium est quod prodest.* Nam est bonum, quod quidem ita definiverunt Stoici, ut dicerent, esse id quod prosit, ὠφέλημα. Cic. de fin. III, 10. *homini malo,* φαύλῳ, qua tali: ad

Digitized by Google

esse autem nemo homini malo potest, ut dicitis Stoici: ergo beneficium non accipit malus: itaque nec ingratus est. Etiamnunc beneficium honesta et probabilis res est. Apud malum nulli honestae rei aut 4
probabili locus est; ergo nec beneficio: quod si accipere non potest, nec reddere quidem debet. et ideo non fit ingratus. Etiamnunc, ut dicitis: Bonus vir omnia recte facit, Si omnia recte facit, ingratus esse non potest. Bonus beneficium reddit: malus non accipit. quod si est, nec bonus quisquam ingratus est, nec malus: [b] ita ingratus in rerum natura est nemo. At hoc inane. Unum est apud nos bonum, hones- 5
tum: id pervenire ad malum non potest; desinet enim malus esse, si ad illum virtus intraverit. Quamdiu autem malus est, nemo illi dare beneficium potest: quia bona malaque dissentiunt, nec in unum eunt. Ideo nemo illi prodest, quia quidquid ad illum pervenit, id pravo usu corrumpit. Quemad- 6
modum stomachus morbo vitiatus, et colligens bilem, quos-

b. *ita ingratus in rerum natura est nemo. At hoc inane.* Una modo literula mutata scripturam codd. repraesento, qui omnes lectionem hanc habent. Hinc Erasmus fecit coniectando: *ita ingr. i. r. n. est nomen et hoc inane*, quem Muretus, Lipsius, Gronovius aliique sequuti sunt. At male interpretati sunt Senecam. *At hoc inane* sc. est h. e. At haec obiectio contra Stoicorum dogma nihil valet. Refutat illas adversariorum conclusiones: etsi mali qua tales und apud nos bono, honesto carere debent, ideoque beneficia nec dare nec accipere possunt, tamen ingrati esse possunt etc. Mutavi itaque *et* in *at:* quo refutationis initium declaretur.

ad quem bonum pervenire non potest. *Etiamnunc* praeterea est beneficium *honesta res* propter se expetenda et placens.

5. *At hoc inane.* Hic incipit refutatio posterioris syllogismi, minorem impugnando. Docet itaque hoc et sequenti capite, et malum reddere posse ea, quae beneficiis similia sint; quibus non redditis, fore dem mum ingratum. Hoc postremum addere et defendere debebant Stoici, quia his non positis nulla ad virtutem via malis relicta erat.

Digitized by Google

quoscunque accepit cibos, mutat, et omne alimentum in cauſam doloris trahit: ita animus caecus, quidquid illi commiſeris, id onus ſuum, et perniciem et occaſionem miſeriae facit. Feliciſſimis itaque opulentiſſimisque plurimum aeſtus ſubeſt, minusque ſe inveniunt, quo in maiorem materiam 7 inciderunt, qua fluctuarentur. Ergo nihil poteſt ad malos pervenire, quod profit: immo nihil quod non noceat. Quaecunque enim illis contigerunt, in naturam ſuam vertunt, et extra ſpecioſa, profuturaque ſi meliori darentur, illis peſtifera ſunt. Ideo nec beneficium dare poſſunt: quoniam nemo poteſt quod non habet, dare: hic benefaciendi voluntate caret.

XIII. Sed quamvis haec ita ſint, accipere tamen malus poteſt, quae beneficiis ſimilia ſint: quibus non redditis, ingratus erit. Sunt animi bona, ſunt corporis, ſunt fortunae. Illa animi bona, a ſtulto ac malo ſubmoventur: ad haec admittitur, quae et acci-

6. *materiam*, divitias: ſic VI, 29, 1. Quo ditior quis ſit, eo difficilius eſt virtuti ad eum intrare. Res per ſe patet.

7. *Ergo — proſit*, nihil boni honeſtive, nulla virtus. *extra*, extrinſecus. Ne nimis durum hoc eſſe putes, ita cogites quaeſo, malis, ut fiant proficientes, quorum Seneca tres claſſes conſtituit Epiſt. LXXV, non totam lucem eſſe aperiendam, ſed ſenſim ad virtutem eorum mentem eſſe deducendam.

XIII. Malus etiam ingratus eſſe poteſt.

1. *Sunt animi bona — fortunae*. Haec eſt ea fere diviſio, quae apud Ioannem Stobenſem p. 98 To. II. lib. 2. c. 7. ed. Heeren. etiam occurrit: alia bona eſſe animi, alia externa, alia neutra. Complectitur has diviſiones Epictetus Manual. I. et Diſſ. I, 22 dicens: alia eſſe in noſtra poteſtate, alia non eſſe. Nec mirum eſt, quod idem iam ſequutus ſit Ariſtotel. Moral. Nicom. I, 8, quum tota diviſio e ſchola ſocratica petita ſit, uti notum eſt. *Animi bona* ſunt virtutes, probi habitus et laudabiles functiones, officia. Haec ſunt vera bona, illa non item. cf. Lipſii Manuduct. ad Phil. ſtoic. II, 22.

Digitized by Google

accipere poteſt, et debet reddere: et ſi non reddit, ingratus eſt. Nec hoc ex noſtra conſtitutione tantum. Peripatetici quoque, qui felicitatis humanae longe lateque terminos ponunt, aiunt, minuta beneficia perventura ad malos. haec qui non reddit, ingratus eſt. Nobis itaque beneficia eſſe non placet, quae non ſunt animum factura meliorem: commoda tamen illa eſſe, et expetenda, non negamus. Haec et viro bono dare malus poteſt, et accipere a bono: ut pecuniam, veſtem, honores, et vitam. quae ſi non reddet, in ingrati nomen incidet. At quomodo ingratum vocas, eo non reddito, quod negas eſſe beneficium? Quaedam etiamſi vera non ſint, propter ſimilitudinem eodem vocabulo comprehenſa ſunt. Sic pyxidem, et argenteam et auream dicimus: ſic illiteratum, non ex toto rudem, ſed ad literas altiores non perductum: ſic qui male veſtitum et pannoſum

2. *Peripatetici* etc. Quum aurea mediocritate omnem philoſophiam ethicam fundaſſet Ariſtoteles, non mirum eſt, quod et corporis fortunaeque bona pluris faceret quam Stoici, quandoquidem quilibet iſtius decreto bene i. e. neque nimium neque parum utendo, ad ſummum bonum pervenire poteſt, ideoque bona appellat omnia quae ad beate vivendum, ad felicitatem pertineant. Cic. fin. III, 12. *commoda, εὔχρηστα*, aeſtimabilia, neque per ſe bona neque mala. cf. ad Epiſt. LXXXVII, 24.

3. *Quaedam etiamſi* etc. Similia ſunt IV, 12, 2. Saepe hac, ut ita dicam, cavillatione uſi ſunt Stoici, ut in interpretatione opem quaererent vexati, quae a vulgari loquendi uſu abiret. Sic res a natura hominibus commendatas vocarunt prima naturae propterea, ut videtur, ne cogerentur ea vocare bona, quibus non annumerari malebant.

4. *Pyxidem*: proprie enim vaſa e buxo tornata deſignant pyxides, *πυξίδες* a *πύξος*. *illiteratum*: uſus exempla apud auctores latinos nunc ſuperſtites deſideres, niſi Plin. Epiſt. I, 10, 9 eo traxeris. *nudum*. Exempla quaedam dedit Cuperus Obſſ. I, 7 noſtro tamen loco non uſus, et Interpp. ad Sueton. Caeſ. c. 41.

Digitized by Google

sum vidit, nudum se vidisse dicit. Beneficia ista non
5 sunt: habent tamen beneficii speciem. Quomodo ista sunt tanquam beneficia: sic et ille tanquam ingratus est, non ingratus. Falsum est; quia illa beneficia, et qui dat appellat, et qui accipit. Ita et qui veri beneficii specie fefellit, tam ingratus est, quam veneficus, qui soporem, quum venenum crederet, miscuit.

XIV. Cleanthes vehementius agit. „Licet, inquit, beneficium non sit quod accipit, ipse tamen ingratus est: quia non fuit redditurus, etiam si accepisset. Sic latro est, etiam antequam manus inquinet: quia ad occidendum iam armatus est, et habet spo-
2 liandi atque interficiendi voluntatem. Exercetur et aperitur opere nequitia, non incipit. Ipsum quod accepit, beneficium non erat, sed vocabatur. Sacrilegi dant poenas, quamvis nemo usque ad deos manus porrigat.“ Quomodo, inquit, adversus malum ingratus est quisquam, quum malo dari beneficium
3 non possit? Ea scilicet ratione, quia accepit ab illo aliquid ex his, quae apud imperitos [a] bona sunt: quorum

a. *bona* in codd. mss. non comparet, sed emendatio est Pinc., quam Muretus in textum recepit: nec voce hac bene carere posse-

5. *soporem*, medicamentum soporiferum, ὑπνωτικόν, ut ille Domitii medicus supra III, 23 dedit. Senec. Ep. 83, 25: licet colligas, nec veneno poto moriturum, nec sopore sumto dormiturum.

XIV. Malus quamvis illud, quod beneficium Stoico sensu non sit, acceperit, tamen ingratus est.

1. *Cleanthes*. De hoc praestantissimo Zenonis discipulo ac successore et Chrysippi magistro cf. praeter Brucker. rum Tiedemannumque, Fabricii Biblioth. Gr. III p. 550 sq. E quo eius libro haec desumta sint, certo dici non potest. Locum tamen habere optime potuerunt in libro περὶ χάριτος, cuius meminit Diogenes Laertius VII, 175.

2. *quamvis nemo — porrigat*. Cf. VII, 7 et de Constant.

Digitized by Google

quorum si malis copia est, ipse quoque in simili materia gratus esse debebit: et illa qualiacunque sunt, quum pro bonis acceperit, pro bonis reddere. Aes alienum habere dicitur, et qui aureos debet, et qui corium forma publica percussum, quale apud Lacedaemonios fuit, quod usum numeratae pecuniae praestat. Quo genere obligatus es, hoc fidem exsolve.

XV. Quid sint beneficia, an et in hanc sordidam humilemque materiam deducí magnitudo nominis clari debeat, ad vos non pertinet: a in alios quaeritur verum. Vos ad speciem veri componite animum: et dum honestum dicitis, quidquid est id, quod nomine honesti iactatur, id colite. Quomodo, inquit, nemo per vos ingratus est, sic rursus omnes ingrati sunt.

possumus. Mox *quorum si malis copia est* plurimorum codd. lectio est: alii, *cui tametsi malus est*. Muretus Var. Lectt. XI, 17 *Cui tamen etsi m.* emendat. — a. *in alios quaeritur verum.* Sic plerique codd.: alii, *ad alios spectat verum — in aliis quaeritur verum.* Lipsius illud primum praefert, nec immerito, i. e. veritas aliis, non vobis vilibus stultisque.

stant. Sapient. c. 4, 2. Voluntatem tamen habebat et furandi Deos ipsos, si attingere potuisset: et ideo puniuntur.

3. *Aes alienum*, quia olim omnis pecunia apud Romanos in aere fuit. Vox igitur retenta est, etsi aurum et argentum successit. L. *et qui copiam praestat.* Singulare hoc est: ferream enim monetam Spartae fuisse, at auri argentique illationem Spartam esse interdictam lege, atque observatam hanc legem usque ad Lysandri tempora notum est. Monetae coriaceae apud Lacedaemonios Seneca meminit, et paullo ante eum Nicolaus Damascenus, ex cuius historia universali fragmenta quaedam asservata sunt. In uno autem, Λακεδαιμονίοις inscripto, habetur: Νομίσματι δὲ χρῶνται σκυτίνῳ· ἐὰν δὲ παρά τινι εὑρεθῇ χρυσὸς, ἢ ἀργυρος, θανάτῳ ζημιοῦνται.

XV. An omnes ingrati sint? — 1. *Quid sint — verum.* Sententia quidem est, vos viles et e turba, vos stulti frustra de vero beneficio quaeritis, eius non capaces: ad speciem et imagi-

Digitized by Google

2 sunt. Nam, ut dicitis, omnes stulti mali sunt: qui autem habet vitium unum, habet omnia: omnes autem stulti et mali sunt; omnes ergo ingrati sunt. [b] Quid ergo? non sunt? non undique humano generi convicium fit? non publica querela est, beneficia perisse, et paucissimos esse, qui de benemerentibus 3 non invicem pessime mereantur? Nec est quod hanc tantum nostram murmurationem putes, pro pessimo pravoque numerantium, quidquid citra recti formulam cecidit. [c] Ecce nescio qui non ex philosophorum domo clamat: ex medio conventu populos gentesque damnatura vox mittitur,

— — Non hospes ab hospite tutus,
Non socer a genero. fratrum quoque gratia rara est:
Imminet exitio vir coniugis, illa mariti.

Hoc

b. *Quid ergo? non sunt? non undique.* Sic distinxit Grater. sequutus codicem Naz., probante Gronovio. Seneca respondet ad contradictionem praemissam per concessionem etc. — c. *Ecce nescio qui non ex philosophorum domo clamat: ex medio* etc. Sic codex Naz., a quo nec ceteri multum differunt, quem cum Gron. sequor. Antea: *Ecce nescio quae — domo clam, sed* etc. cf. not.

nem eius ite: veritas aliis quaeritur. L. Haec *sordida humilisque materia*, i. e. illa, quae speciem beneficiorum gerunt.

2. *Nam, ut dicitis — sunt.* Stoicum hoc esse dogma, paria esse vitia, et omnia habere vitia, qui unum habeat, res notissima est, vel e Ciceronis Paradoxis: cf. supra IV, 26. Ipsum adeo Menandrum, egregium poetam Comicum, illa sententia Stoica usum esse in comoedia, quae Ὑποβολιμαῖος sive Ἄγροικος vocabatur, testatur noster in Natur. Qu. IV. praef. fin.

3. *Ecce nescio qui non — domo clamat: ex medio* etc. Non solum omnes philosophorum sectae, sed circuli omnes populi hoc clamant. *Domum* autem philosophorum perinde ut familiam pro secta in usu fuisse, patet e Ciceronis Academ. I, 4. Senec. Ep. 29, 9. Versus Ovidii sunt Metamorph. I, 144 sq. quos iam de Ira II, 8, 5 laudaverat simili occasione.

Digitized by Google

Hoc iam amplius est. beneficia in scelus versa sunt: 4
et sanguini eorum non parcitur, pro quibus sanguis fundendus est. Gladio ac venenis beneficia sequimur: ipsi patriae manus afferre, et fascibus suis illam premere, potentia ac dignitas est. Humili se ac depresso loco putat stare, quisquis non supra rempublicam stetit. Accepti ab illa exercitus in ipsam con- 5
vertuntur, et imperatoria concio est. Pugnate contra coniuges, pugnate contra liberos: aras, focos, penates, armis incessite. Qui ne triumphaturi quidem intrare urbem iniussu senatus deberetis, quibusque exercitum victorem reducentibus curia extra muros praeberetur: nunc civibus caesis, perfusi cruore cognato, urbem subrectis intrate vexillis. Obmutescat inter militaria signa libertas: et ille victor pacatorque gentium populus, remotis procul bellis, omni terrore compresso, intra muros obsessus, aquilas suas horreat. 6

XVI. Ingratus est Coriolanus: fero et post sceleris poenitentiam pius. posuit arma, sed in medio parricidio

P 2

4. Satis vivido colore depingit horrorem belli intestini s. civilis, et ambitionem, caussam eius praecipuam, cuius instar Francogalli nuper formidolosissimum repraesentabant. Praemisit autem haec, ut deinceps exemplis magis illustrandi rem copia fit.

XVI. Ingratorum exempla adversus patriam. — 1. *Coriolanus.* Cf. Plutarch. in eius vita et Liv. 2, 35. *Catilinam*, Allobroges, Galliae populum circa Rhodanum a lacu lemano ad Isaram usque inhabitantem, seditiosum, in partes suas tracturum, ab eorum legatis esse proditum notum est. *aut diu debitas — persolverint*, ut duces romani mactarentur, ad exemplum XII iuvenum ab Achille, ut inferiarum (ποινῆς) caussa, in rogo Patrocli mactatorum apud Hom. Il. 21, 26 sq.: in honorem vindictamque Gallorum Brenno duce Romam expugnantium et mox magna ex parte a Camillo caesorum, quorum sepulcrum inde *busta gallica* nomina-

Digitized by Google

cidio potuit. Ingratus Catilina: parum est illi capere patriam, nisi [a] verterit, nisi Allobrogum in illam cohortes immiserit, et trans Alpes accitus hostis vetera et ingenita odia satiaverit, ac diu debitas inferias Gallicis 2 bustis duces Romani persolverint. Ingratus C. Marius, ad consulatum a caliga perductus: qui nisi Cimbricis caedibus Romana funera aequaverit, nisi civilis exitii et trucidationis non tantum dederit signum, sed ipse signum fuerit, parum [b] multatam ac repositam in 3 priorem locum fortunam suam sentiet. Ingratus L. Sulla: qui patriam durioribus remediis, quam pericula

a. *verterit.* Gruter. et Gron. in hoc quoque recte, cod. Naz. sequuntur: alii *everterit.* — b. *multatam.* Sic omnes mss. Pinc. et Grut. quod reposui pro vet. lect. *mutatam. Multare* et *mutare* saepe confunduntur in codd. Hoc loco autem *multatam* praefero, quoniam de vicissitudinibus, quibus vexabatur, sermo est, et fortunam ut fingi, ornari, adfligi in usu fuisse constat, ita et multari ac castigari.

minatum (Liv. 22, 14. Varro L. L. IV, 32) et in tertia quartave regione urbis situm. cf. Adleri ausführliche Beschreibung der Stadt Rom, Altonae, 1781. p. 161. 190. Caeterum per se patet, Livio duce in hac Romae a Gallis captae mentione usum esse nostrum, non Polybio I, 6, 2. II, 18, 2.

2. De *Caio Mario* exstat vita Plutarchi, quae videatur. Cf. Epist. 94, 66 etc. quem a *caliga* i. e. ex infima conditione et loco, nam *caliga* gregarii militis fuit calceus, Suet. Calig. 9, ad tribunatum plebis, et deinde ad consulatum evectum, summaque ambitione semper ductum esse constat. *dederit signum*, non resalutando amplectendoque salutantes, eos interficiendi (Plutarch. II, 887 Reisk.). *signum fuerit* ipsius reditus cum Cinna.

3. *Lucii Cornelii Sullae* vita a Plut. conscripta videatur. Crudeliorem certe Mario fuisse constat. Nihil illa (Marii) victoria fuisset crudelius, nisi mox Sullana esset sequuta, ait Vellej. II, 22. Mario a. u. 688 mortuo Sulla rediit in Italiam, nullo qui ipsi resisteret invento, nisi in Campania. Ibi proeliis quibusdam commissis oppugnavit Sulla Marium iuniorem *Praeneste* (nunc Palestrinae) inclusum, et urbe ista Sullae legato Lucretio Ofellae tradita, Mario-

Digitized by Google

la erant, ſanavit: qui quum a Praeneſtina arce, usque ad Collinam portam, per ſanguinem humanum inceſſiſſet, alia edidit in urbe proelia, alias caedes: legiones duas, quod crudele eſt, poſt victoriam; quod nefas, poſt fidem, in angulo congeſtas contrucidavit, et proſcriptionem commentus eſt: dii ma- 4
gni! ut qui civem Romanum occidiſſet, impunitatem, et pecuniam, tantum non civicam acciperet. Ingratus Cn. Pompeius: qui pro tribus conſulatibus, pro triumphis tribus, pro tot honoribus, quos ex maxima parte immaturus invaſerat, hanc gratiam reipublicae reddidit, ut in poſſeſſionem eius alios quoque induceret, quaſi potentiae ſuae detracturus invidiam, ſi quod nulli licere debebat, pluribus licuiſſet: dum 5

Marioque ſua ipſius manu trucidato, Sulla pulcherrimam victoriam crudelitate, quanta in nullo homine fuit, inquinavit (Liv. Epitom. 88). cf. Appiani B. C. I, c. 84—94. P. Oroſii Hiſt. V, 20 et 21 fol. 211. ed. Colon. 1561. 8. *legiones — contrucidavit.* cf. de Clement. I, 12 not. Dio Caſſ. I. p. 55. Reim. Factum hoc eſt in Circo flaminio, qui extra urbem in Campo Martio ad radices Capitolini montis iuxta aedem Bellonae ſitus erat: cf. Donatus de urbe rom. I, 11. De *proſcriptionibus*, quarum auctor fuit Sulla, cf. Meiners Geſchichte des Verfalls der Römer p. 117—132.

4. *pecuniam*, duo talenta — 250 Frideric. aur. noſtrae monetae, pretium erat, Plutarcho narrante in Sulla c. 31. *Cneius Pompeius.* Vitam eius Plutarchus conſcripſit. Sulla eum amavit, viamque ad honores conſequendos muniit. *immaturus.* Ipſe Pompeius hoc dixerat in concione a. u. 700 habita. Plut. III p. 819. c. 54 init. Reisk. Honores conſecutus eſt ne ſenatoria quidem aetate, et bis triumphavit adhuc eques romanus. Annos 23 natus res gerere coepit, civili bello Sullae adiunctus, qui eum imperatorem ſalutavit et connubio cum cognata ſua ſecum iunxit. Appian. B. C. I, 80. *alios.* M. Craſſum et Cai. Iulium Caeſarem a. u. 694: proprie auctor huius triumviratus fuit Iulius Caeſar. Appian. II, 9.

Digitized by Google

extraordinaria concupiſcit imperia, dum provincias, ut eligat, distribuit; [c] dum ita cum tertio rempublicam dividit, ut tamen in ſua domo duae partes eſſent, eo redegit populum Romanum, ut ſalvus eſſe [6] non poſſet, niſi beneficio ſervitutis. Ingratus ipſe Pompeii hoſtis ac victor, a Gallia Germaniaque bellum in urbem circumegit, et ille plebicola, ille popularis, caſtra in circo Flaminio poſuit, propius quam Porſennae fuerant. Temperavit quidem ius crudelitatemque victoriae: quod dicere ſolebat, praeſtitit: neminem occidit niſi armatum. Quid ergo eſt? Ceteri arma cruentius exercuerunt, ſatiati tamen aliquando abiecerunt: hic gladium cito condidit, nunquam

c. *dum ita cum tertio r. d.* Hanc lectionem e codice Naz. libro omnium principe, qui habebat, *dum ita dum tertio remp. dividit*, reſtituit Grut., una modo literula mutata, cui aſſentitur Gron., qui tamen quam Eraſmus allique praeſtant ſcripturam, *dum ita triumvitis remp. d.* defendi poſſe contra Gruterum non dubitat. Mox *qui a Gallia* vulgatam non habent codd. Grut. qui delent pronomen, quod et abeſſe poteſt: itaque delevi.

5. *extraordinaria* etc. e. c. bellum contra piratas, quibus mare diebus XL purgavit. *eligat.* Sic elegit ſibi Hiſpanias et Africam, distribuit Caeſari Gallias et Illyricum, Craſſo Syriam. *ut tamen in ſua — eſſent:* Caeſaris filia Iulia in matrimonium ducta a. u. 694: qua mortua in puerperio a. u. 700 vinculum laxius factum, mox raptum eſt. Plut. vit. Pompeii c. 47 fin. Vol. III. p. 805. 817 ſq.

6. *hoſtis ac victor.* C. Iulius Caeſar a partibus Marii ſteterat, ideoque *plebicola* et *popularis:* ſummis largitionibus populum ſibi conciliaverat: Plut. IV p. 178 Reisk.: legem agrariam de agro Campano atque Stellate pertulit. Plut. III, 804—806. c. 47 Pompei. vit. *Caſtra in circo Flaminio poſuit.* Unum Senecam haec narraſſe monuit Lipſius: ipſe Caeſar 1 Civil. c. 32 militibus in proxima municipia deductis, ſcribit ſeſe ad urbem profectum. Habuit autem ſenatum more imperatorum in templo Apollinis iuxta Circum flam., et praeſidii cauſſa milites quosdam in vicinia collocaſſe videtur. *Porſennae* qui in

Digitized by Google

quam posuit. Ingratus Antonius in dictatorem suum, 7
quem iure caesum pronuntiavit, [d] interfectores eius
in provincias et imperia dimisit, patriam vero pro-
scriptionibus, incursionibus, bellis laceratam, post
tot mala destinavit ne Romanis quidem regibus: ut
quae Achaeis, Rhodiis, et plerisque urbibus claris
ius integrum, libertatemque cum immunitate redde-
derat, ipsa tributum spadonibus penderet.

XVII. Deficiet dies enumerantem ingratos usque
in ultima patriae exitia. Aeque immensum erit, si
percurrere coepero, ipsa respublica quam ingrata in
optimos ac devotissimos sibi fuerit: quamque non mi-
nus saepe peccaverit, quam in ipsam peccatum est.
Camillum in exsilium misit: Scipionem dimisit. exsu-
lavit post Catilinam Cicero, diruti eius penates, bo-
na direpta, factum quidquid victor Catilina feciſſet.
Rutilius innocentiae pretium tulit in Asia latêre: Ca- 2

 toni

d. *interfectores eius.* Sic cod. Naz. al., vulgata tenuit *interfectoresque eius.*

in Ianiculo castra habuit. *Neminem — armatum*: consentit Vellej. Paterc. et alii: at armatorum quae quantaque multitudo ab eo proeliis occisa est! Si Plinium H. N. VII, 25 audias, 1,192000 interfecta sunt. *posuit*, ius sibi semper educendi servavit, perpetua illa dictatura.

7. De *Antonio* cf. Plutarchi vit. To. V. Reisk. *iure caesum.* Recte observat Lipsius, neminem hoc praeter nostrum memoriae prodidisse. Animo tamen Antonii maligno et eius consiliis non adversatur: et factis certe suis, quum interfectores non persequeretur, ingratum animum ostendit. *ne Romanis quidem regibus,* sed suae Cleopatrae. *Spadonibus.* Respexisse videri potest noster Horatium Epod. I, 9, 7 sq. et Carm. I, 37, 5 sq. Propert. III, 11, 31. 32 Coniugii obsceni pretium Romana popposcit Moenia et addictos in sua regna patres.

XVII. Continuatio. — 1. Lipsius observavit recte, Valer. Max. V, 3 ipsa haec exempla attulisse, quae omnia in notissimis sunt.

2. *Rutilius.* cf. Consol. ad Marc. XXII, 2 not. de Pro-

Digitized by Google

toni populus Romanus praeturam negavit, consulatum pernegavit. Ingrati publice sumus. Se quisque interroget: nemo non aliquem queritur ingratum. Atqui non potest fieri, ut omnes querantur, nisi querendum est de omnibus. Omnes ergo ingrati sunt. 3 Tantum? et cupidi omnes, et maligni omnes, et timidi omnes, illi in primis qui videntur audaces. Adiice, et ambitiosi omnes sunt, et impii omnes. Sed non est quod irascaris. Ignosce illis: omnes insaniunt. [a] Nolo te ad incerta revocare, ut dicam, vide, quam ingrata sit iuventus. Quis non patri suo supremum diem, ut innocens sit, optat? ut moderatus, exspectat? ut pius, cogitat? Quotus quisque uxoris optimae mortem timet, ut non et computet? Cui,

a. *Nolo te ad incerta revocare, — vide, q.* Sic ordinat voces has codex Naz. quum alias *vide* post *q.* ponatur.

Provid. c. 3. Saepissime huius Rutilii, et praestantissimi et sanctissimi viri, qui a Sulla ex exilio revocatus redire noluit, mentio iniicitur a nostro aliisque, e. c. Cicerone (cf. Ernesti Index histor. h. v.) Athenaeo IV p. 168 c., ubi Schweigh. monet, praeter Athenaeum, neminem Apicii accusatoris nomen memoriae prodidisse. In exilio, quod Smyrnae, ubi paene a Mithridate interfectus esset, egit, historiam populi rom. graece, sed vitam suam latine scripsit, Athenaeo l. l. et VI, 274. XII, 543 auctore. cf. Io. Gerh. Voss. de Historic. lat. I, 9. De *Catone* uticensi vid. Plut. To. IV. Reisk. p. 434 sq. Vatinius ei praelatus praeturam ambienti: nec Consul creatus est. *Atqui non potest — omnibus.* Sententiae acumen hoc est. Omnes queruntur: singuli autem fere de singulis, certe diversis: ergo omnes ingrati, quod querela ea evincit. L.

3. *Tantum? et — omnes.* Haec et sequentia spectant ad Stoae paradoxon: omnia vitia in omnibus esse. Iam quum et stulti sint, omnes quoque insaniant necesse est. Locus celeberrimus est Horatii Serm. II, 3. cf. Lipsii Manuduct. III, 20. *Nolo te — computet?* Respicit ad Ovid. Metam. I, 144 sq. non sine acerba ironia.

Digitized by Google

» Cui, rogo, cui litigatori defenſo, tam magni bene- 4
ficii ultra res proximas memoria duravit? Illud in confeſſo eſt. quis ſine querela moritur? quis extremo die dicere audet:

Vixi, et quem dederat curſum fortuna, peregi?

quis non recuſans, quis non gemens exit? Atqui hoc ingrati eſt, non eſſe contentum praeterito tempore. Semper pauci dies erunt, ſi illos numeraveris. 5
Cogita, non eſſe ſummum bonum in tempore: quantumcunque eſt, boni conſule. Ut prorogetur tibi dies mortis, nihil proficit ad felicitatem: quoniam morâ non fit beatior vita, ſed longior. Quanto ſatius eſt, gratum adverſus perceptas voluptates, non aliorum annos computare, ſed ſuos benigne aeſtimare, et in lucro ponere? Hoc me dignum iudicavit 6
Deus! hoc ſatis eſt. Potuit plus! ſed hoc quoque beneficium eſt. Grati ſimus adverſus deos, grati adverſus homines, grati adverſus eos, qui nobis aliquid praeſtiterunt; grati etiam adverſus eos, qui noſtris praeſtiterunt.

b. *Cui, rogo, cui litigatori d. cui* repetitum debemus Codici Naz. Mox *praeterito* optimi codd. praeſtant: alii *praeſtito*, errore ex compendiaria ſcribendi ratione orto. Gronov. emendat *praedicto*. Eraſmus habet *praefato*. Sed codicibus libenter obtemperamus.

4. *Cui, rogo, cui* etc. Vivide indignationem exprimit, et inde pronominis repetitio eſt. Illud *rogo* eſt oro te, quaeſo, rogo te. Moneo, quoniam vidi nuper virum doctum a *rogus* deduxiſſe. Verſus eſt Virgil. Aen. IV, 653.

5. Non intereſſe, quam diu, ſed quam bene vixeris, ſaepe a noſtro etiam monitum eſt, e. c. Ep. LXXVII. de brevit. vit. c. 1. Ep. LXX. XCIII. Cl. cf. Ovid. Metam. X, 32 et egregia illa Virgil. Aen. X, 407 ſq. Stat ſua cuique dies: breve et irreparabile tempus Omnibus eſt vitae: ſed famam extendere factis Hoc virtutis opus: et Horatii Carm. I, 9, 14 Quem Fors dierum cunque dabit, Lucro appone.

Digitized by Google

XVIII. [a] In infinitum, heus, inquit, me obligas, quum dicis, et noſtris. itaque pone aliquem finem. Qui filio beneficium dat, ut dicis, et patri eius dat. Primum unde, quo, quaero. Deinde illud utique mihi determinari volo, ſi et patri beneficium datur, numquid et fratri? numquid et patruo? numquid [2] avo? numquid uxori, et ſocero? Dic mihi, ubi debeam definere, quousque perſonarum ſeriem ſequar. Si agrum tuum coluero, tibi beneficium dedero: ſi domum tuam ardentem reſtinxero, aut ne concidat excepero, tibi beneficium non dabo? Si ſervum tuum ſervavero, tibi imputabo: ſi filium tuum ſervavero, non habebis beneficium meum?

XIX. Diſſimilia ponis exempla: quia qui agrum meum colit, agro beneficium non dat, ſed mihi: et qui domum meam, quo minus ruat, fulcit, praeſtat mihi: ipſa enim domus ſine ſenſu eſt. Debitorem me habet, quia nullum habet. Et qui agrum meum colit, non illum, ſed me demereri vult. Idem de ſervo

a. *In infinitum, heus, inquit* etc. Naz. codex et alii dabant: *In infinitum eius i.*: unde Gron. egregie coniecit: *heus*, quod recepi. Eſt, ait, imitatio ſermonis vulgaris. Mox *aut ne concidat* e Gruteri emend. eſt, auctore cod. Naz., qui habebat *aut ne non cidat*. Vulg. *aut ne cadat*.

XVIII. Quousque grati eſſe debeamus, interrogatur. — 1. *In infinitum* ſc. tempus. Ex illis: *et noſtris* concludere licet, numquam grati animi fore finem: hinc quaeritur, quando eius finis fuerit. *Unde* initium capit, et *quo*, usque ad quem durat, pertinet.

2. *excepero* fulcris: explicat ipſe ſequenti capite: et qui domum meam quo minus ruat, fulcit.

XIX. Fines, ad quos extendatur, et ubi definat gratus animus, vix definiri poſſunt. — 1. *praeſtat*, dat beneficium. *Debitorem — habet* ille qui hoc facit. *mei mancipii*, i. dominii. cf. Erneſti cl. Cic. h. v. Res mancipii mei eſt, quam mancipare, manu capere poſſum, et quae mihi eſt mancipata, tradita. *Servum* autem rem, non perſonam eſſe Romae, conſtat.

Digitized by Google

ſervo dicam. mei mancipii res eſt, mihi ſervatur: ideo ego pro illo debeo. Filius ipſe beneficii capax eſt: 2
itaque ille accipit; ego beneficio laetor. contingor, non obligor. Velim tamen, tu qui debere non putas, reſpondeas mihi: Filii bona valetudo, felicitas, patrimonium, pertinet ad patrem? felicior futurus eſt, ſi ſalvum habuerit filium? infelicior, ſi amiſerit? Quid ergo? qui et felicior fit a me, et infelicitatis maximae periculo liberatur, non accipit beneficium? Non, inquit. quaedam enim in alios conferuntur, 3
ſed ad nos usque permanant. ab eo autem exigi quidque debet, in quem confertur: ſicut pecunia ab eo petitur, cui credita eſt, quamvis ad me illa aliquo modo venerit. Nullum beneficium eſt, cuius commodum non et proximos tangat, nonnunquam etiam longius poſitos. Non quaeritur, quo beneficium ab 4
eo cui datum eſt, transferatur, ſed ubi primo collocetur. a reo tibi ipſo et a capite repetitio eſt. Quid ergo? oro te, non dicis, Filium mihi donaſti, et ſi hic periſſet, victurus non fui? pro eius vita beneficium non debes, cuius vitam tuae praefers? Etiamnunc quum filium tuum ſervavi, ad genua procumbis, diis vota ſolvis, tanquam ipſe ſervatus. Illae 5
voces exeunt tibi: Nihil intereſt, mea an me ſerva-veris. duos ſervaſti: immo me magis. Quare iſta dicis, ſi non accipis beneficium? quia et ſi filius meus pecu-

2. *Filius* etſi ſub poteſtate patria eſt, tamen eſt perſona, eſt liber homo, eſt ingenuus, nec, ut ſervus, res: ideo accipere et obligari poteſt, ſervus non item. *pertinet* nonne eorum vis eſt ad patrem?

3. *Non, inquit*, non, reſpondes. *Nullum beneficium — poſitos*: melior fit beneficio (ſupra XIII, 2) ut hoc utar, ille qui beneficia acceperit, ideoque *commodum*, utilitas eius, εὔχρηστον, ad *longius* tempore *poſitos*, poſteros pertinet.

4. *a reo*, ab illo qui beneficium acceperit, ideoque reus nunc fit, quatenus eſt unde petitur.

Digitized by Google

pecuniam mutuam sumserit, creditori numerabo, non tamen ideo ego debuero: quia et si filius meus in adulterio deprehensus erit, erubescam, non ideo 6 ego ero adulter. Dico me tibi obligatum pro filio, non quia sum, sed quia volo me offerre tibi debitorem voluntarium. At pervenit ad me summa ex incolumitate eius voluptas, summa utilitas, et orbitatis gravissimum vulnus effugi. Non quaeritur nunc, an profueris mihi, sed an beneficium dederis. prodest enim et animal, et lapis, et herba: nec tamen beneficium dant, quod nunquam datur, nisi a vo- 7 lente. Tu autem non vis patri, sed filio dare: et interim ne nosti quidem patrem. Itaque quum dixeris, Patri ergo beneficium non dedi, filium eius servando? contra oppone, Patri ergo beneficium dedi, quem non novi, quem non cogitavi? Et quid quod aliquando evenit, ut patrem oderis, filium serves: beneficium ei videberis dedisse, cui tunc inimicissi- 8 mus eras, quum dares? Sed ut, dialogorum altercatione sepositа, tanquam iurisconsultus respondeam, mens spectanda est dantis. Beneficium ei dedit, cui da-

8. *Dialogorum altercatione sep.* Hac inde a Socratis tempore usi sunt philosophi, magistrum illum suum celeberrimum sequuti: nam omnis fere philosophorum domus a Socrate originem suam ducit: quippe quem scimus dialogis interrogationibusque docere solitum fuisse. Hinc adeo interrogationem pro conclusione in usu fuisse supra aliquoties vidimus. *respondeam:* fuisse hanc Iurisconsultorum vocem propriam, de iure, s. ius respondere constat. Cf. Ernesti Cl. Cic. h. v. Utitur autem hac imagine, quoniam qui responderunt Iurisconsulti formulas legesque laudarent, unde cantores formularum appellati sunt, atque ideo, nemine contradicente, consilia sua, tamquam e tripode, darent. Colorem orationis proinde iurisprudentium breviter et concise respondentium h. l. statim imitatur. *incipiendi officium*, amicitiam.

Digitized by Google

datum voluit. Sicut si in patris honorem fecit, pater accepit beneficium: sed pater beneficio in filium collato non obligatur, etiam si fruitur. Si tamen occasionem habuerit, volet et ipse praestare aliquid: non tanquam solvendi necessitatem habeat, sed tanquam incipiendi causam. Repeti a patre beneficium 9
non debet: si quid pro hoc benigne facit, iustus, non gratus est. Nam illud finiri non potest: si patri do beneficium, et matri, et avo, et avunculo, et liberis, et affinibus, et amicis, et servis, et patriae. Ubi ergo beneficium incipit stare? [a] Sorites enim ille inexplicabilis subit: cui difficile est modum imponere, quia paulatim surrepit, et non desinit serpere. Illud 10
solet quaeri: Fratres duo dissident. si alterum servo, an dem beneficium ei, qui fratrem invisum non periisse moleste laturus est? Non est dubium, quin beneficium sit etiam invito prodesse: sicut non dedit beneficium, qui invitus profuit.

XX. Beneficium, inquit, vocas, quo ille offenditur, quo torquetur? Multa beneficia tristem frontem et asperam habent, quemadmodum secare et urere ut sanes, et vinculis coërcere. Non est spectandum, an doleat quis beneficio accepto: sed an gaudere debeat. Non

a. *Sorites enim ille inexplicabilis.* Reduxit Gronov., Grutero suadente, e codd. et olim cusis: vulg. *inexplebilis.*

9. *Sorites, σωρείτης*, conclusio quasi acervalis. Cf. Cic. Acad. IV, 16. 29. Conclusio alia ex alia manat et acervus quasi fit conclusionum, donec eo pervenias, quo velis. Celebris est erudita tractatio hac de re inter Facciolati Acroases.

XX. An triste beneficium invito etiam dari possit? — 1. *Multa beneficia — coercere:* utrumque medicus suadere potest, qui insanum et vinculis coerceri iubere solet, donec sanetur. Nos quidem mala, quae a Deo nobis immissa credimus, pro beneficiis habere docemur, et illis ita uti, ut in beneficia mutentur.

Digitized by Google

Non est malus denarius, quem barbarus et ignarus
2 formae publicae reiecit. Beneficium et odit, et accepit: si modo id prodest, si is qui dabat, ut prodesset dedit. nihil refert an bonam rem malo animo quis accipiat. Agedum, hoc in contrarium verte. Odit fratrem suum, quem illi expedit habere: hunc ego occidi. non est beneficium, quamvis ille dicat esse, et gaudeat. Insidiosissime nocet, cui gratiae aguntur pro iniuria. Video. Prodest aliqua res, et ideo bene-
3 ficium est: nocet, et ideo non est beneficium. Ecce, quod nec prosit, nec noceat, dabo: et tamen beneficium est. Patrem alicuius in solitudine exanimem inveni, corpus eius sepelivi. nec ipsi profui, quid enim illius intererat, quo genere dilaberetur? nec filio: quid enim per hoc commodi accessit illi? Dicam quid consecutus sit: officio sollemni et necessa-
4 rio per me functus est. Praestiti patri eius, quod ipse praestare voluisset, nec non et debuisset. Hoc tamen ita beneficium est, si non misericordiae et humanitati dedi, ut quodlibet cadaver absconderem: sed si corpus agnovi, si filio tunc hoc praestare me cogitavi. At si terram ignoto mortuo inieci, nullum habeo huius officii debitorem, in publicum humanus.
5 Dicet aliquis, Quid tantopere quaeris, cui dederis bene-

3. *nec ipsi profui:* nam noster saepius iam declaravit, se repudiare omnes illas fabulas atque superstitionum commenta de manibus eorumque errore circa Stygem, donec sepelirentur. Sed inter Romanos iam Cicero in Orat. pro Roscio Amerino 24. publice de hac re sententiam eandem ferre non dubitavit. *quo genere i.* qua ratione *dilaberetur* in pulverem. *Officium* hoc erat consuetum et humanitate impositum.

4. *At si terram — inieci.* Quintil. declamat. 5: Ignotis cadaveribus humum congerimus et insepultum corpus nulla festinatio tam rapida transcurrit, ut non quantulocunque veneretur aggestu. Res notissima est vel

Digitized by Google

beneficium, tanquam repetiturus aliquando? Sunt qui nunquam iudicant esse repetendum, et has causas afferunt. Indignus etiam repetenti non reddet: dignus ipse per se referet. Praeterea si bono viro dedisti, exspecta; ne iniuriam illi facias appellando, tanquam non fuisset sua sponte redditurus. [a] si malo viro dedisti, plectere. Beneficium verbo ne corru- 6
peris, creditum faciendo. Praeterea, lex quod non iussit repeti, vetuit. Vera sunt ista. quamdiu me nihil urget, quamdiu fortuna nihil cogit, petam potius beneficium quam repetam: sed si de salute liberorum agitur, si in periculum uxor deducitur, si patriae salus ac libertas mittit me etiam quo ire nollem, imperabo pudori meo, et testabor omnia me feciſſe, ne opus esset mihi auxilio hominis ingrati. novissime recipiendi beneficii necessitas, repetendi verecundiam vincet. Deinde, quum bono viro beneficium do, 7
sic do, tanquam nunquam repetiturus, nisi necesse fuerit.

XXI. Sed lex, inquit, non permittendo exigere, vetuit. Multa legem non habent, nec actionem: ad quae

a. *si malo viro dedisti, plectere.* Erasmus divinaverat sic scribendum esse, quum omnes codd. mss. darent, *flectere*: *plectere* i. lue poenas imprudentiae. Assensi sunt optimi critici, Gruterus, Lipsius et Gronovius, qui adhaec docet haec verba *plector* et *flector* interdum in codd. commutari, e. c. ap. Plaut. Trucul. II, scen. 3. Muretus tamen coniecerat: *dedisti*.

vel ex Horat. Carm. I, 28, 35, et Dorvill. ad Chariton. IV, 1. p. 422 ed. lipſ. *in publicum humanus*, naturae et humanitati hoc tribuens.

6. *Praeterea — vetuit* sc. repeti. Tractat haec sequenti capite.

XXI. An repetere beneficium liceat? usque ad finem libri. — 1. De his rebus nulla legislatio quidquam constituit, sed ad ἐννοίας κοινὰς, ad communes omnibus sententias, quae domestica disciplina, educatione, vitae humanae consuetudine, verbo, ratione legislatore nostro optimo, docentur, referenda haec esse cen-

Digitized by Google

quae consuetudo vitae humanae, lege omni valentior, dat aditum. Nulla lex iubet amicorum secreta non eloqui; nulla lex fidem etiam inimico praestare. Quae lex ad id praestandum nos quod alicui promisi-
2 mus, alligat? Querar tamen cum eo qui arcanum sermonem non continuerit, et fidem datam, nec servatam, indignabor. Sed ex beneficio, inquit, creditum facis. Minime: non enim exigo, sed repeto; et ne repeto quidem, sed admoneo. [a] Ne ultima quidem necessitas in hoc aget, ut ad eum veniam,
3 cum quo diu mihi luctandum sit. Qui tam ingratus est, ut illi non sit satis admoneri, eum transibo, nec dignum iudicabo, qui gratus esse cogatur. Quomodo foenerator quosdam debitores non appellat, quos scit decoxisse, et in quorum pudorem nihil supersit, quod pereat: sic ego quosdam ingratos palam ac pertinaciter praeteribo, nec ab ullo beneficium repetam, nisi a quo non ablaturus ero, sed recepturus.

XXII. Multi sunt, [a] qui nec negare sciunt, quod acceperunt, nec referre: qui nec tam boni sunt quam grati, nec tam mali quam ingrati, segnes et tardi, lenta

a. *Ne ultima quidem necessitas.* Sic est in mss. Grut. et Pinc. Erasmus aliique: *Nam ultima quoque n.* Saepe in codd. *nam, non, ne, num,* permutantur. H. l. negativa desideratur. — a. *qui nec negare sciunt.* Noli emendare *sciant.* Senecae aevo et indicativus et subiunctivus promiscue hoc casu ponitur instar poetarum. Cf. VII, 5, 2. Sic cap. XX, 5 occurrit: Sunt, qui iudicant et afferunt. Alibi subiunctivus ponitur nostro.

censuere legumlatores. Rem enim, quae inter animos geritur, lex nulla curat. Hinc poetis didacticis reservabantur talia apud veteres, hinc mysteria praecepta haec salubria inculcubant. Exemplo est Horat. Carm. III, 2, 25: Est et fideli tuta silentio merces: quae sententia, monente Wyttenbachio in Bibl. crit. III, 1. p. 40. ex illo Simonideo Ἀλλ' ἐσὶ καὶ σιγῆς ἀκίνδυνον γέρας expressa est.

2. *luctandum sit,* altercatione exprimendum beneficium. L.

Digitized by Google

lenta nomina, non mala. Hos ego non appellabo, sed commonefaciam, et ad officium aliud agentes educam, qui statim mihi sic respondebunt: Ignosce, non mehercule scivi hoc te desiderare, alioquin ultro obtulissem. Rogo ne me ingratum existimes: memini quid mihi praestiteris. Hos ego quare dubitem et sibi meliores et mihi facere? Quemcunque potuero, 2 peccare prohibebo, multo magis amicum, et ne peccet, et ne in me potissimum peccet. Alterum illi beneficium do, si illum ingratum esse non patior: nec dure illi [b] exprobrabo quae praestiti, sed quam potero mollissime, ut potestatem referendae gratiae faciam, renovabo memoriam eius, et petam beneficium: ipse me repetere intelliget. Aliquando utar 3 verbis durioribus, si emendari illum speravero posse. nam deploratum propter hoc quoque non exagitabo, ne ex ingrato inimicum faciam. Quodsi admonitionis quoque suggillationem ingratis remittimus, segniores ad reddenda beneficia faciemus. Quosdam 4 vero sanabiles et qui fieri boni possunt, si quid illos momorderit, perire patiemur admonitione sublata, qua et pater filium aliquando correxit, et uxor maritum aberrantem ad se reduxit, et amicus languentem amici fidem erexit.

XXIII.

b. *exprobrabo*. Ita ed. Erasmi et recte. Gruterimi tamen *illi ea probabo*, quae itidem placere possunt, quamquam pro felici calami aberratione habeam. Mox *momorderit* e codd. Pinc. et Grut. repositum pro vulg. *si quod illos remorderet*.

1. *lenta nomina*, lenti debitores: qui tardi sunt in solvendo aere alieno. Notum est Alphii foeneratoris ex Horatii Epod. II famosi dictum, quod laudat Columella I, 7, 2: optima nomina non appellando fieri mala. cf. Bentl. ad Horat. Epp. II, 1, 105.

3. *suggillationem*: a corpore est sumtum. ὑπωπιασμὸς est nota et livor e verbere. castigationem, cf. ad Epist. XIII, 2.

Digitized by Google

XXIII. Quidam ut expergiſcantur, non feriendi, ſed commovendi ſunt: eodem modo quorundam ad referendam gratiam fides non ceſſat, ſed languet. hanc pervellamus. Noli munus tuum in iniuriam vertere. Iniuria eſt enim, ſi in hoc non repetis, ut ingratus ſim. Quid ſi ignoro, quid deſideres? quid ſi occupationibus diſtrictus, et in alia vocatus, occaſionem non obſervavi? oſtende mihi quid poſſim, 2 quid velis. Quare deſperas, antequam tentas? Quare properas et beneficium, et amicum, perdere? Unde ſcis, nolim, an ignorem; animus, an facultas deſit mihi? experire. Admonebo ergo, non amare, non palam, ſine convicio: ſic, ut ſe rediſſe in memoriam, non reduci putet.

XXIV. Cauſam dicebat apud divum Iulium ex veteranis quidam [a] paulo violentior adverſus vicinos ſuos,

a. *paulo violentior.* Omnium codd. et edd. quidem haec lectio eſt, ſed Pincian. ſcribendum putavit: *quidam Publius Militio.* Criticus ille egregius haud dubie ad hunc ingenii luſum ideo deferebatur, quod voces *paulo violentior* cum ſequentibus *et cauſa premebatur* non ſatis cohaerere ei viderentur, et quod §. 2 pro illis: *niſi commilito* in uno cod. mſſ. reperiſſet: *niſi pro militio.* Hinc et cap. extr. legit, *Militioni ſuo donavit.* Sed emendatione ſupersedeamus.

1. *Iniuria eſt enim — ſim.* Iniuriam mihi affers non repetendo: nam ita ingratus ſim neceſſe eſt, neſcius qua in re tibi gratum animum praeſtare poſſim. Itaque non repetis eo conſilio, ut ingratus ſim. *In alia* munera et officia.

1. Notum eſt, *Iulium* Caeſarem *veteranis* peperciſſe, quia etiam eorum auxilio magnus factus erat. Multos iam a. u. 707 agris donaverat, qui tamen poſtea ſub eo ſtipendia meruerunt. Dio Caſſ. 43, 52 ſq. Hic fuiſſe videtur ex eorum numero: reduci ex proelio ad Mundam iſta evenerunt. Hos veteranos, ut fit, feroces factos et terminos ſuos aſſidue promoviſſe conſtat. Cf. Couture diſſertation hiſtorique des Vétérans in Memoir. de l'Acad. des Inſcript. IV, p. 28 ſq. Bis autem Iulius Caeſar bellum geſſit in Hiſpania: primum a. u. 705 contra duces Pompeii Afranium

Digitized by Google

ſuos, et cauſa premebatur. Meminiſti, inquit, Imperator, in Hiſpania talum te torſiſſe circa Sucronem? Quum Caeſar meminiſſe ſe dixiſſet: [b] Meminiſti quidem, inquit, ſub quadam arbore minimum umbrae ſpargente, quum velles reſidere ferventiſſimo ſole, et eſſet aſperrimus locus, in quo ex rupibus acutis unica illa arbor eruperat, quendam ex commilitonibus penulam ſuam ſubſtraviſſe. Quum dixiſſet Caeſar: 2
Quidni meminerim? et quidem ſiti confectus, quia impeditus ire ad fontem proximum non poteram, repere manibus volebam, niſi commilito, homo fortis ac ſtrenuus, aquam mihi in galea ſua attuliſſet. Potes ergo, inquit, Imperator, agnoſcere illum hominem, aut illam galeam? Caeſar ait, ſe non poſſe galeam agnoſcere, hominem pulchre poſſe: et adiecit, puto ob hoc iratus, quod ſe a cognitione media ad veterem fabulam adduceret: Tu utique ille non es. Merito, inquit, Caeſar, me non agnoſcis: nam 3
quum hoc factum eſt, integer eram. poſtea ad Mundam in acie oculus mihi effoſſus eſt, et in capite lecta

b. *Meminiſti quidem.* Sic cod. Naz. aliique et vulgg., quam ſcripturam cur reiiciamus, equidem non video. Signum interrog. ſuſtuli. Profecto meminiſti. Alij, *meminiſti quoque.* Gruterus emend. *Meminiſtin' idem,* quod Comico quam Senecae familiarius eſt. Lipſius tamen et Gronovius receperunt.

nium Petreiumque ad Ilerdam et Sicerim, ac his ſubiugatis contra Varronem duxit (Caeſar B. Civ. I, 34 ſq. II, 17 ſq. Dio Caſſ. 41, 20 ſq.). Deinde a. u. 708 contra Pompeii liberos, quos ad Mundam devicit. Dio Caſſ. 43, 32 ſq. Quum *Sucro*, nunc Xucar, fluvius Hiſpaniae tarraconenſis ſit, in qua primum bellum geſtum eſt non ſine periculo Caeſaris, ſecundum bellum in provincia baetica; ſequitur, utrique bello hunc veteranum affuiſſe. Ceterum unus Seneca hanc rem narravit.

2. *impeditus* propter talum tortum. *fabulam* hiſtoriam.

3. *et in capite lecta oſſa.* Alluſum vel luſum in lectione oſſium funebri. De Provid.

Digitized by Google

ossa. Nec galeam illam si videres, agnosceres: machaerâ enim Hispanâ divisa est. Vetuit illi exhiberi negotium Caesar: et agellos, in quibus vicinalis via, causa rixae ac litium fuerat, militi suo donavit.

XXV. Quid ergo? non repeteret beneficium ab Imperatore, cuius memoriam multitudo rerum confuderat? quem fortuna ingens, exercitus disponentem, non patiebatur singulis militibus occurrere? Non est hoc repetere beneficium, sed resumere bono loco positum, et paratum: ad quod tamen ut sumatur, manus porrigenda est. Repetam itaque, quia hoc aut necessitate facturus ero, aut illius causa, a 2 quo repetam. Tiberius Caesar inter initia dicenti cuidam, Meministi, antequam plures notas familiaritatis veteris proferret: Non memini, inquit, quid fuerim. [a] Ab hoc quidni non esset repetendum beneficium?

a. *Ab hoc quidni non esset repetendum beneficium? optanda erat oblivio.* Restituit Gronovius hanc lectionem ex optimis codd. Naz. aliisque: quum esset: *Ab hoc nedum esset* etc., aut *Ab hoc diu quam non* etc.

Provid. c. 3: remedii causa quibusdam et radi ossa et legi. Addas Consol. ad Marc. c. 22. L. Gesner ad Quintil. VIII, 5, 21 p. 395 ait: caput erit quasi bustum, in quo leguntur ossa. — Telo autem fuisse veterani caput fractum per se clarum est, nec lecta ossa in vulneribus eiusmodi extraordinaria. *machaerâ hispanâ* i. gladio ad pungendum aeque idoneo ac ad caedendum: virtus autem gladii talis eximia erat, docente Diodor. Sic. V, 33. cf. Polyb. II, 33, 5 sq. etc. *vicinalis via*, qua quidem uti vetabatur a vicino, cuius tamen usus militi haud dubie utilis aut necessarius fuerit, ut ad agros prataque sua veniret commodius. Vlpiani explicatio, vicinalem viam esse, quae vel ex vico vel in vicum ducat, huc non spectat.

1. *exercitus disponentem* ordinantem et regentem. *occurrere* memoria, cuius maxime compos fuit, ut notum est.

2. *Tiberius Caesar.* Haec unus Seneca retulit. *inter initia.* Lipsius refert ad initia principatus eius: nescio quam bene. Nam initio

Digitized by Google

hcium? optanda erat oblivio. Aversabatur omnium amicorum et aequalium notitiam, et illam solam praesentem fortunam suam adspici, illam solam cogitari ac narrari volebat: inquisitorem habebat veterem amicum. Magis tempestive repetendum est be- 3
neficium, quam petendum. Adhibenda verborum moderatio, ut nec ingratus possit dissimulare. Tacendum et exspectandum, si inter sapientes viveremus: et tamen sapientibus quoque indicare melius fuisset, quid rerum nostrarum status poscoret. Deos, quorum notitiam nulla res effugit, rogamus: et illos vota non exorant, sed admonent. [b] Diis quoque, 4
inquam, Homericus ille sacerdos allegat officia, et

 aras

b. *Diis quoque, inquam — et aras religiose cultas. Moneri velle ac posse — est, et quo — parere.* Sequor in edendo hoc loco, quem Gruterus, se vespillonum, aiebat, curae dudum commisisse, Gronovium, qui e codice Naz. locum restituit. Antea post *cultas* sequebantur voces: *quo obsequentes — parent*, quas Gron. codd. auctoritate transposuit post: *virtus est*. Mox *lumen a Diis immissum* vulgata bene habet.

tio eius principatus modestia et adulationum aversione insignis fuit. Suet. Tib. c. 27 sq. Referam itaque potius ad orationis exordium.

4. *Homericus sacerdos.* Chryses. Homerus ista habet Il. α, 37 sq. *secunda virtus est* h. e. recte Gronovio explicante, inferioris gradus et dignitatis. Prima autem est, meminisse ipsum et recte facere gratumque esse sine monitore. Notum est illud quum alias usurpatum, tum Minutio equitum magistro apud Livium XXII. saepe ego audivi, eum primum esse virum, qui ipse consulat, quid in rem sit: secundum eum, qui bene monenti obediat. *Proximi — redeunt.* plane haec ipsa illa virtus secunda, moneri velle ac posse: ideo enim volunt, ut in viam redeant. Eorum, addit Gron., qui reddendi beneficii prudentem et modestum monitorem non adspernantur, consequens et pars secundae virtutis est, consilium pati, ut consulant aliis, et parendo ac morem gerendo monitoribus eosdem obsequentes, deditos devotosque sibi facere. *a diis immissum.* Sidera enim Stoicis et Senecae dii sunt. cf. de Benef. IV, 23, 4. VI, 22, fin.

Digitized by Google

aras religioſe cultas. Moneri velle ac poſſe, ſecundà virtus eſt, et quo obſequentes facias, parere. Huc illuc fraenis leviter motis flectendus eſt paucis animus, ſui rector optimus. Proximi ſunt, qui admoniti in viam redeunt. His non eſt dux detrahendus. Opertis oculis ineſt acies, ſed ſine uſu, quam lumen a diis immiſſum ad miniſteria ſua evocat. Inſtrumenta ceſſant, niſi illa in opus ſuum artifex moverit. Ineſt interim animis voluntas bona: ſed torpet, modo deliciis ac ſitu, modo officii inſcitia. Hanc utilem facere debemus: nec irati relinquere in vitio, ſed ut magiſtri puerorum diſcentium patienter ferre offenſationes memoriae labentis. Quae, quemadmodum ſaepe ſubiecto uno aut altero verbo, ad contextum reddendae orationis adducta eſt, ſic ad referendam gratiam admonitione revocanda eſt.

5. *Ineſt — bona.* Nam *modo deliciis ac ſitu.* i. modo animus quisque natura ita comparatus eſt, ut bonum commoditatum et voluptatum ſtudio indulgendo, movelit. Arrian. Diſſ. III, 8. do delidia correpti.

L. AN-

Digitized by Google

L. ANNAEI SENECAE
AD AEBUTIUM
LIBERALEM
DE BENEFICIIS
LIBER VI.

Argumentum et Ordo.

Iterum Quaestiunculae, Chrysippeo quodam more. Prima, An beneficium eripi possit? varie differit, claudit tamen usum eius eripi posse, non ipsum. Secunda, An debeamus ei, qui vel invitus profuit, vel ignarus? negat. Tertia, An ei, qui sua causa nobis profuit? si tantum sua, abnuit: si et mea, admittit. Exempla et argutias miscet. Quarta, An fas incommodi aliquid alteri optare, ut gratiam possis referre? non est, et damnat. Aliam viam aperit referendae gratiae etiam felicibus, etiam Regibus, per consilia, monita, doctrinam. L.

I. QUAEDAM, Liberalis, virorum optime, exercendi tantum ingenii causa quaeruntur, et semper

[a] extra

I. Excusatio quaestiunculârum. — 1. *Quaedam* etc. Similia habet V, 12. *tu illa — induci.* i. e. tu illa aut pertractanda mihi iniungas, aut tibi tantum ostendi iubeto, ut complexum et argumentum huius materiae cognoscas. Imagine autem scenica ad hanc sententiam illu-

Digitized by Google

[a] extra vitam iacent: quaedam et dum quaeruntur, oblectamento sunt, et quaesita usui. Omnium tibi copiam faciam. tu illa, utcunque tibi visum erit, aut peragi iubeto, aut ad explicandum ludorum ordinem induci. His quoque, si abire protinus iusseris, nonnihil actum erit: iam etiam quod discere supervacuum est, prodest cognoscere. Ex vultu igitur tuo pendebo, prout ille suaserit mihi: alia detinebo diutius, alia expellam, [b] et capite agam.

II. An

a. *extra vitam.* Omnes sic codd. At Muretus voluit: *extra viam.* Nec dubium, has voces commutari a librariis: sed vult Seneca, nullum haec quaesita praebere hominibus usum in vita. — b. *et capite agam.* Sic Erasmus, codd. Naz. aliique. Alii, *et ea pertre agam*, alii, *et ea perite agam.* Sed illud bene habet: quaedam horum, inquit Seneca, interprete Lipsio, ipsosque homines pellam et capite prehensos trudam.

illustrandam utitur. In ludis enim circensibus sollenne Romae fuit, ut ante ludorum initium Deorum simulacra in thensis veherentur aut ferculis portarentur per theatra aut amphitheatra, sequentibus pugnatoribus, musicis etc., prout *ordo* ludorum, qui hac pompa explicabatur, postularet. Haec fuit pompa circensis satis celebris, quam ex Ptolemaei pompa (cf. Callimum Athenaei V, 196 sq.) expressam putat Casaubonus. Describit eam Dionys. lib. VII. p. 474. lipsi. anni 1691 fol. cf. Sueton. Iul. Caes. 76 interpr. et Lipsii Saturn. II, 18. Nec minus in ludis quoque scenicis per prologos populo *ordinem* ludi esse explicatum aut expositum constat, ad exemplum Euripidis, qui primus moris huius auctor fuisse videtur: in mimis vero argumentum et ordinem agendorum tabula in pariete appensa praescriptum actoribus fuisse verisimile est, ex tempore deinceps ludicra oculo aurique auditorum subiicientibus. Inprimis tamen huc spectat mos ille, quo aedili aliive magistratui munus in gratiam populi edituro exploranda prius erat fabula spectaculive forma et argumentum, quam destinaret.

Digitized by Google

II. An beneficium eripi poſſit, quaeſitum eſt. Quidam negant poſſe. non enim res eſt, ſed actio: quomodo aliud eſt munus, aliud ipſa donatio; aliud qui navigat, aliud navigatio. Et quamvis aeger non ſit ſine morbo, non tamen idem eſt aeger et morbus: ita aliud eſt beneficium ipſum, aliud, quod ad unumquemque noſtrum beneficio pervenit. Illud incorpo- 2
rale eſt, irritum non ſit: materia vero [a] eius huc et illuc iactatur, et dominum mutat. Itaque quum eripis, ipſa rerum natura revocare quod dedit non poteſt. Beneficia ſua interrumpit, non reſcindit. Qui moritur, tamen vixit: qui amiſit oculos, tamen vidit. Quae ad nos pervenerunt, ne ſint, effici po- 3
teſt: ne fuerint, non poteſt. pars autem beneficii et quidem certiſſima eſt, quae fuit. Nonnunquam uſu

Q 5 bene-

a. *eius.* Sic Pinc. et Grut. codd. Antea: *illius.*

II. Beneficium eripi non poteſt. — 1. *An beneficium — eſt.* Haud dubie a Stoicis, quos tamen ignoramus. Eandem beneficii diſtinctionem iam ſupra attulit noſter I, 6.

2. *Illud incorporale — ſit.* voluntate autem nititur, et virtus eſt. Alias Stoae fidelior manſit. Nam Ep. 106, 10 ſic argutabatur: Bonum corporis corporale eſt: bonum hominis et corporis bonum eſt, itaque corporale eſt. Ep. 117, 2 ſq. Sed ſciendum eſt, corpus et corporale Stoicis eſſe, inſolita ſignificatione, omne id quod quid efficiat ſua ſponte, et noſtrum h. l. nonniſi ſignificationem vulgarem ſequutum eſſe. *materia vero eius* i. beneficii, id ipſum quod datur. *Itaque quum — poteſt:* quatenus actio manet; quae non magis deleri funditus poteſt quam vita praeterita.

3. *Quae ad nos — non poteſt.* Idem iam Agathon poeta trag. apud Ariſtotel. Ethic. VI, 2 dixit: Μόνου γὰρ αὐτοῦ καὶ θεὸς στερίσκεται, Ἀγένητα ποιεῖν, ὅσα ἂν ᾖ πεπραγμένα. Horat. Carm. III, 29, 45 non tamen irritum, Quodcunque retro eſt, efficiet (deus) neque Diffringet infectumque reddet, Quod fugiens ſemel hora vexit. Cf. Seneca de brev. vit. 10, 3.

Digitized by Google

beneficii longiore prohibemur, beneficium quidem ipsum non eraditur. Licet omnes in hoc vires suas natura advocet, retro illi agere se non licet. Potest eripi domus, et pecunia, et mancipium, et quidquid est, in quo haesit beneficii nomen: ipsum vero stabile et immotum est. Nulla vis efficiet, ne hic dederit, ne ille acceperit.

III. Egregie mihi videtur M. Antonius apud [a]Rabirium poëtam, quum fortunam suam transeuntem alio videat, et sibi nihil relictum, praeter ius mortis, id quoque si cito occupaverit, exclamare: *Hoc habeo, quodcunque dedi!* O quantum habere potuit, si voluisset! Hae sunt divitiae

a. *Rabirium.* Nomen poetae huius reduxit Pinc., nam in mss. *Rapirium* sive *Dapirum.* Erasmus inde cum *Rabirius* tenet. Mox *videat* est omnium fere codd. et edd. lectio. Vnus: *viderat.*

1. *M. Antonius* ille amicus Iulii Caesaris eiusque cum Octaviano successor, qui in Aegypto manum sibi ipse intulit. Eius vita Plutarchi To. V. Reisk. exstat. Mentionem eius fecit *Rabirius* poeta epicus, cui proximum a Virgilio locum dedit Vellei. Paterc. II, 35: modice eum laudat Quintil. X, 1, 90. cf. Ovid. Pont. IV, 16, 5. Quid tamen scripserit et quod argumentum fuerit carminum eius, nullo veterum testimonio compertum est. Nam quod Lipsius ait, bella civica eum scripsisse videri, et Voss. de Histor. lat. I, 21 extr. ex Ovidii verbis: magnique Rabirius oris, et ex hoc nostro loco colligit, Rabirium descripsisse bellum Actiacum inter Octavianum Aug., et M. Antonium Triumvirum, mera est coniectura. Cf. Wernsdorf. Poet. Lat. Min. To. III. p. XIX sq. *transeuntem alio* sc. ad Augustum. *Hoc habeo — dedi* i. haec beneficia habeo, quae dedi et deposui apud alios. Sic Alexander rogatus, ubi haberet thesauros? apud amicos, respondit. Ammian. Marcellin. XXV, p. 294 Valesi. cf. Martial. Epigr. V, 44: Extra fortunam est, quidquid donatur amicis. Quas dederis solas semper habebis opes. *Si cito occupaverit*, si cito eo usus fuerit.

Digitized by Google

tiae certae, in quacunque fortis humanae levitate uno loco permanfurae: quae quo maiores fuerint, hoc minorem habebunt invidiam. Quid tanquam 2
tuo parcis? Procurator es. Omnia ista quae vos tumidos, et supra humana elatos oblivisci cogunt vestrae fragilitatis, quae ferreis claustris custoditis armati, quae ex alieno sanguine rapta vestro defenditis; propter quae classes cruentaturas maria deducitis, propter quae quassatis urbes, ignari, quantum telorum in adversos fortuna comparet; propter quae 3
ruptis toties affinitatis, amicitiae, collegii foederibus, inter contendentes duos terrarum orbis elisus est; non sunt vestra. in depositi causa sunt, iam iamque ad alium dominum spectantia, aut hostis ista, aut hostilis animi successor, invadet. Quaeris quomodo illa tua facias? [b] dono dando. Consule ergo rebus 4
tuis, et certam tibi earum atque inexpugnabilem possessionem para, honestiores illas non solum, sed tutiores facturus. illud quod suspicis, quo te divitem ac potentem putas, quamdiu possides, sub nomine fordido iacet. Domus est, servus est, nummi sunt: quum donasti, beneficium est.

IV. Fateris, inquit, nos aliquando beneficium non debere ei, a quo accepimus: ergo ereptum est. Multa sunt, propter quae beneficium debere desinimus: non quia ablatum, sed quia corruptum est. Aliquis reum me defendit: sed uxorem meam per vim

b: *dono dando.* Sic Erasmi aliique. Alii *dona dando* s. *donando.*

2. *Omnia ista* etc. Proprie ad M. Antonium haec spectant, quippe quem crudelem fuisse alieni raptorem, urbiumque vastatorem constat. Diu etiam Antonius et Octavius fuere amici, collegae in Triumviratu et Consulatu, quin adeo affines, quum Antonius Octaviani sororem Octaviam uxorem haberet etc.

IV. Quando et quomodo beneficium corrumpatur sive extin-

Digitized by Google

vim ſtupro violavit. Non abstulit beneficium, ſed opponendo illi parem iniuriam, ſolvit me debito: et ſi plus laeſit, quam ante profuerat, non tantum gratia exſtinguitur, ſed ulciſcendi querendique libertas ſit, ubi in comparatione beneficii praeponderavit iniuria: ita non aufertur beneficium, ſed vincitur. 2 Quid? non tam duri quidam, et tam ſcelerati patres ſunt, ut illos averſari et eiurare ius fasque ſit? Numquid ergo illi abstulerunt, quae dederant? minime: ſed impietas ſequentium temporum, commendationem omnis prioris officii ſustulit. Non beneficium tollitur, ſed beneficii gratia: et efficitur, non ne habeam, ſed ne debeam. Tanquam pecuniam aliquis mihi credidit: ſed domum meam incendit. penſatum eſt creditum damno; nec reddidi illi, nec tamen de- 3 beo. Eodem modo et hic, qui aliquid benigne adverſus me fecit, aliquid liberaliter, ſed poſtea multa ſuperbe, contumelioſe, crudeliter: eo loco me poſuit, [a] ut perinde liber adverſus eum eſſem, quaſi non accepiſſem; vim beneficiis ſuis attulit. Colonum ſuum non tenet, quamvis tabellis manentibus, qui lege-

a. *ut perinde.* membranae Grut. quatuor: *ut proinde.* Nec tamen quidquam mutandum: ſaepe hae voces confunduntur: ſed *perinde* hac ſignificatione *τῶ* pariter, aeque praeferri h. l. debere conſtat. *Eum eſſem* dedi auctore cod. Nas. et ſuadente Grut., quum alias ſit, *eum ſim.*

extinguatur. — 2. *Eiurare.* Eiurat, qui iurat aliquid ſibi non eſſe. Ita bonam copiam eiurare, ſe eam non habere: bonam ſpem eiurare, in Seneca de vita beat. c. 26 nec eam ſibi eſſe. Ergo hic eiurare parentes, non agnoſcere, nec pro talibus habere. L. *quae dederant* vitam, educationem aliaque beneficia, quae Xenophon Memorab. Socrat. II, 2, 3 ſq. egregie expoſuit. *impietas* parentum in liberos.

3. *tenet* obligatum obſtrictumque habet. *quamvis tabellis* fundi elocati: contractus, dicamus, manente vi. *arbuſta*, ut ulmum fraxinum-

Digitized by Google

segetem eius proculcavit, qui succidit arbusta: non quia recepit quod pepigerat, sed quia ne reciperet, effecit. Sic debitori suo creditor saepe damnatur, 4 ubi plus ex alia causa abstulit, [b] quam ex crediti petit. Non tantum inter creditorem et debitorem iudex sedet qui dicat, Pecuniam credidisti. Quid ergo? pecus abegisti, servum eius occidisti, agellum, quem non emeras, possides: aestimatione facta, debitor discede, qui creditor veneras. Inter beneficia quoque et iniurias ratio confertur. Saepe, inquam, be- 5 neficium manet, nec debetur, si sequuta est dantem poenitentia, si miserum se dixit, quod dedisset, si quum daret, suspiravit, [c] vultum adduxit, perdere se credidit, non donare: si sua causa, aut certe non mea dedit: si non desiit insultare, gloriari, et ubique iactare,

b. *quam ex crediti*, intellecta *causa*. Sic cod. Naz. aliique. Antea: *quam ex credito p.* Pinc. volebat: *quam ex crediti causa p.* Mox verba: *Inter beneficia quoque et iniurias ratio confertur* omnes codd. et edd. sic praestant: sed Pinc., quem Muretus sequutus est, hic alieno loco posita opinatus collocanda putavit initio capitis quinti ante verba: *Dedisti beneficium.* Sed hic ipsis esse vere debitam sedem nemo dubitaverit, qui sine cupiditate rem consideraverit.

c. *vultum adduxit.* Sic cod. Naz. aliique. Nonnulli variant, sed eodem ducunt, *abduxit.* Vultus autem adductus est tristitiae aut severitatis nota, ut in Sueton Tit. 68 etc. Praetulit quoque Bentleius ad Horat. II. Serm. 3, 72.

xinumque, cui vites alligabantur: hinc arbustivae vites. Columell. de Arborib. c. 16, 2. His succidendis itaque multum damnum colono afferebatur, ne vites colere posset.

4. *Inter beneficia — confertur.* Quod fit, quum utrimque accepta et expensa examinantur et dispunguntur. L.

5. *perdere.* Similiter Martial. Epigr. VI, 30: Sex sestertia si statim dedisses, Quum dixti mihi, sume, tolle, dono: Deberem tibi, Paete, pro ducentis. At nunc quum dederis diu moratus, Sex sestertia, Paete, perdidisti. Cf. Senec. VII, infra, 32 extr. Alia laudat Bentlei. ad Horat. Serm. II, 3, 172. p. 512 lipsi.

Digitized by Google

iactare, et acerbum munus ſuum facere. Manet itaque beneficium, quamvis non debeatur: ſicuti quaedam pecuniae, de quibus ius creditori non dicitur, debentur, ſed non exigantur.

V. Dediſti beneficium: iniuriam poſtea feciſti: et beneficio gratia debetur, et iniuriae ultio. Nec ego illi gratiam debeo, nec ille mihi poenam: alter ab altero abſolvitur. Quum dicimus, Beneficium illi reddidi: non hoc dicimus, illud nos quod acceperamus reddidiſſe: ſed aliud pro illo. Reddere enim 2 eſt, rem pro re dare. Quidni? quum omnis ſolutio non idem reddat, ſed tantundem. Nam et pecuniam dicimur reddidiſſe, quamvis numeravimus pro argenteis aureos, quamvis non intervenerint nummi, ſed delegatione et verbis perfecta ſolutio ſit. Videris mihi dicere: Perdis operam. Quorſum enim per- 3 tinet ſcire me, an maneat quod non debetur? Iurisconſultorum iſtae acutae ineptiae ſunt, qui hereditatem

V. Nonne, obiicitur, actiones iniuriarum et gratitudinis ſeparandae ſunt? — 1. *Dediſti — abſolvitur.* Continet obiectionem, gratiam beneficio non deberi, accedente iniuria. Verba, quae in Mureti aliisque inde expreſſis edd. antecedunt: *Inter beneficia quoque et iniurias ratio confertur*, a Pinciano e cap. praecedentis §. 4 huc transpoſita ſunt. cf. Var. lect. ad iſtud cap. b. *Reddere.* Noli putare, Senecam hic etymologum agere. Nam etſi Stoicis etymologiae ſtudium haud alienum eſſet (cf. Menag. ad Diog. Laert. VII. 147. Cic. de Off. I, 7, 6) h. l. tamen definitionem dat, non etymologiam. Quare Menagius in Amoenitat. iuris cap. 39 ubi de Iurisconſ. ut Stoicos ſequentium etymologiis agit p. 338 ſq. ed. frcf. anni 1738. ſub v. *reddere* huius loci non meminit.

2. *delegatione* quum non ipſi de arca ſolvimus, ſed per attributionem, aſſignationem, ad alium remittimus creditorem, a quo pecuniam accipiat, ſive ſit argentarius, ſive alius. cf. Ernesti Clav. Cic. Attributio et Delegare. *Quorſum — debetur.* cf. ſupra 6 fin.

3. *Iurisconſultorum* etc. Diſtin-

Digitized by Google

tem negant usucapi posse, sed ea quae in hereditate sunt: tanquam quidquam aliud sit hereditas, quam ea quae in hereditate sunt. Illud mihi potius distingue, quod potest ad rem pertinere, quum idem homo beneficium mihi dedit, et postea fecit iniuriam, utrum et beneficium illi reddere debeam, et me ab illo nihilominus vindicare, ac veluti duobus nominibus separatim respondere: an alterum alteri contribuere, et nihil negotii habere, ut beneficium iniuria tollatur, beneficio iniuria. [a] Illud enim video in hoc foro fieri. quid in vestra schola iuris sit, vos sciatis. Separantur actiones, et de eo quod agimus, de eodem nobiscum agitur. [b] Non confunditur formula, si qui apud me pecuniam deposuerit, idem mihi postea furtum fecerit, et ego cum illo furti agam, et ille mecum depositi.

VI. Quae proposuisti, mi Liberalis, exempla, certis legibus continentur, quas necesse est sequi: lex legi non miscetur. Utraque sua via it: depositum habet actionem propriam, tam mehercule quam furtum.

a. *Illud enim video in hoc foro fieri.* Illud *hoc* cod. Nas. aliique cum edd. dederunt. Alii omiserant, e. c. Muretus. Hoc forum opponitur scholae. — b. *Non confunditur formula, si qui* etc. Verissime ita Pet. Faber, negatione addita, quae in vulgg. et codd. deerat. Alioqui Seneca sibi non constaret. Cum Lipsio itaque eum sequuti sumus.

Distinguunt itaque, ut Seneca beneficium distinxerat, inter actionem et rem. Tamen hereditas saepe quoque de iis quae in hereditate sunt, pro rebus usurpatur, quae *usucapi* i. e. utendo possideri possunt.

4. *contribuere* compensare, iungere, unire. *habere* cum illo. *Separantur* in nostro foro, at apud vos hoc fit. *formula* actio. Formulae sunt verborum certae conceptiones et formae, vel quas praetor dat iudicibus, ut secundum eas inquirant, et iudicent, vel quibus iurisconsulti in aliquem agunt, vel quibus testamenta aliique actus iuris fiunt. Cf. Ernesti Clav. Cic. h. v.

VI. Negat, et nullam actionem ingrati esse docet.

1. *Bene-*

Digitized by Google

tum. Beneficium nulli legi subiectum est: me arbitro utitur. licet, me comparare inter se quantum profuerit mihi quisque, aut quantum nocuerit: tum pro-
2 nuntiare, utrum plus debeatur mihi, an debeam. In illis nihil est nostrae potestatis: eundum est, qua ducimur. In beneficio tota potestas mea est: ego itaque iudico illa: non separo, nec diduco, sed iniurias ac beneficia ad eundem iudicem mitto. Alioquin iubes me eodem tempore amare et odisse, queri et
3 gratias agere: quod natura non recipit. Potius comparatione facta inter se beneficii et iniuriae, videbo an etiam ultro mihi debeatur. Quomodo si quis scriptis nostris, alios superne [a] imprimit versus, priores literas non tollit, sed abscondit: sic beneficium superveniens iniuria apparere non patitur.

VII. Vultus tuus, cui regendum me tradidi, colligit rugas, [a] et trahit frontem, quasi longius exeam. Videris mihi dicere:

Quo tantum mihi dexter abis? huc dirige cursum.
Litus ama. — —

Non

a. *imprimit*, non *imprimat*, habent codd. mss. Mox *superveniens iniuria*, non *iniuriam*, codd. mss. Grut. et Pinc. Assensus est Lipsius. Seneca vult, ab iniuria superveniente abscondi beneficium antea collatum. — a. *et trahit frontem.* Sic cod. Naz. Declamationum sub nomine Quintiliani 12 ita: *ad mentionem ciborum plenum fastidio vultum trahit.* Gronov. Addi potest Ovidii Amor. II, 2, 33. Antea: *et attrahit f.* Tamen IV, 31, 3 *attractior frons* occurrit.

1. *Beneficium — nulli.* cf. III, 6 sq. *me arbitro utitur*, ego solus sum iudex et una mihi lex.

2. *In illis* quae tu adduxisti exemplis: lege *ducimur*, tenemur. Sunt beneficia τὰ ἐφ' ἡμῖν. *Mitto*, tamquam praetor.

3. *aliis superne imprimit versus*, in ceratis tabellis. *versus* στίχους, series literarum.

VII. Alia quaestiuncula: an ei debeatur aliquid, qui nobis invitus profuerit. Negatur.

Digitized by Google

Non poſſum magis. Itaque ſi huie ſatisfactum exiſtimas, illo transeamus, *an ei debeatur aliquid, qui nobis invitus profuit.* Hoc apertius potui dicere, niſi propoſitio deberet eſſe confuſior, ut diſtinctio ſtatim ſubſequuta ostenderet utrumque quaeri, an ei deberemus, qui nobis, dum non vult, profuit; et an ei, qui dum neſcit. Nam ſi quis coactus aliquid 2
boni fecit, quin nos non obliget, manifeſtius eſt, quam ut ulla in hoc verba impendenda ſint. Et haec quaeſtio facile expedietur, et ſi qua ſimilis huic moveri poteſt, ſi toties illo cogitationem noſtram converterimus: beneficium nullum eſt, niſi quod ad nos primum aliqua cogitatio defert, deinde amica et benigna. Itaque nec fluminibus gratias agimus, quam- 3
vis aut magna navigia patiantur, et ad ſubvehendas copias largo ac perenni alveo currant, aut piſcoſa et amoena pinguibus arvis interfluant: nec quisquam Nilo beneficium debere ſe iudicat, non magis quam odium,

1. Verſus ſunt Virgilii Aen. V, 162. *Non poſſum magis.* Reſpondet Seneca: quam maxime lego littus, altum disputationum vito. Et vides, quam breviter dixerim. L. Obſcuritas propoſitionis latet in adiectivo, *invitus*, quod quum nolentem tum ignarum complectitur.

2. *cogitatio*, ut conſultum ſpontaneumque, non fortuitum ſit. L.

3. *Nilo.* cf. Senecae Nat. Qu. IV. init. Diverſum eſſe Nili auctum in Aegypto ſuperiori, media et inferiori per ſe patet. Creſcens autem inde a Maio usque ad Septembrem ad 27′ 4″ menſurae gallicae, ſive ad 16 cubitos (coudées) in Aegypto ſuperiori optimas ſpes excitat: minor hoc auctu non omnia rigat, eumque ſuperans nimis ſero defluit. Cf. Plin. H. N. V, 9, qui eſt locus claſſicus, Iubae, regis Mauretaniae, auctoritate nixus. Ceterum Nilo divinos honores tribuiſſe Aegyptios, ideoque Niloa (τὰ Νείλῶα) celebraſſe, notum eſt. cf. Iablonsky Panth. Aegypt. P. II. lib. IV. c. 1. ubi doctiſſ. vir egregie de Nilo egit.

Digitized by Google

odium, si immodicus superfluxit, tardeque recessit: nec ventus beneficium dat, licet lenis et secundus 4 aspiret, nec utilis et salubris cibus. Nam qui beneficium mihi daturus est, debet non tantum prodesse, sed velle. Ideo nec mutis animalibus quidquam debetur: et quam multos e periculo velocitas equi rapuit? nec arboribus: et quam multos aestu laboran- 5 tes, ramorum opacitas texit? Quid autem interest, utrum mihi qui nescit, profuerit, an qui scire non potuit? quum utrique velle defuerit. Quid autem interest, utrum me iubeas navi, aut vehiculo, aut lanceae debere beneficium: an ei qui aeque quam ista propositum benefaciendi nullum habuit, sed profuit casu?

VIII. Beneficium aliquis nesciens accipit, nemo a nesciente. Quomodo multos fortuita sanant, nec ideo remedia sunt, et in flumen alicui cecidisse frigore magno causa sanitatis fuit: quomodo quorundam flagellis quartana discussa est, et metus repentinus animum in aliam curam avertendo suspectas horas fefellit: nec ideo quidquam horum, etiamsi saluti 2 fuit, salutare est: sic quidam nobis prosunt, dum nolunt,

VIII. Continuatio. A nemine nisi sciente venit beneficium. — 1. *Quomodo — sanant.* cf. supra II, 19, 1. not. *et in fluvium — fuit.* Huc trahi potest ratio medendi, qua Augustus Antonii Musae opera ex ancipiti morbo convaluerat, frigidis curari coactus. Suet. Aug. 81. coll. 59. Dio Cass. 53, 30, qui ψυχρολουσίαις et ψυχροποσίαις eius sanitatem restituisse narrat, quae tamen remedia Marcelli vitae finem fecerint. *quomodo quorundam — fefellit:* nostris quoque medicis (cf. e. c. D. Io. Aug. Unzeri medic. Wochenschrift: der Arzt, ed. noviss. To. II. nr. 131. Hamburg. 1769) haec saepe observata esse constat, dolore quippe maiore minorem reprimente atque sedante etc. *suspectas horas* quae cum timore exspectabantur ne febris accessum referrent.

Digitized by Google

nolunt, immo quia nolunt; non tamen ideo illis beneficium debemus, quod pernicioſa illorum conſilia fortuna deflexit in melius. An exiſtimas me debere ei quidquam, cuius manus, quum me peteret, percuſſit hoſtem meum, qui nocuiſſet, niſi erraſſet? Saepe hoſtis dum aperte peierat, etiam veris teſtibus abrogavit fidem, et reum velut factione circumventum miſerabilem reddidit. Quosdam ipſa quae 3
premebat, potentia eripuit: et iudices quem damnaturi erant cauſâ, damnare gratiâ noluerunt. Non tamen hi reo beneficium dederunt, quamvis profuerint: quia telum quo miſſum ſit, non quo pervenerit, quaeritur, et beneficium ab iniuria diſtinguit non eventus, ſed animus. Adverſarius meus dum contra- 4
ria dicit, et iudicem ſuperbia offendit, et in unum

 teſtem

a. *Saepe hoſtis* etc. Sic omnes codd. mſſ. At Rud. Agricola, monente id Eraſmo, emend. e coni. *ſaepe teſtis*. Mox *et iudices quem damnaturi erant cauſâ, damnare gratiâ n.* eſt vulgata lectio, confirmata codd. mſſ.: plerique, an etiam codex Naz. neſcimus, dant *cauſae* et deinceps *gratiae*, quam ſcripturam et Grut. et Lipſius praeferunt. Gronovius tamen recte vulgatam defendit: nam *cauſa vincere, ſuperiorem eſſe, vinci, damnari*, ut *gratia damnari, laborare*, caſu ſexto ſaepiſſime occurrunt. Alterum, pergit Gron., in quod agmine concedunt viri doctiſſimi, qui dixerit, adhuc quaero. Certe tolerari non poteſt, niſi per intellectum τῶν *cauſa* aut *gratia* vel *nomine-crimine*que, ut damnari capitis, furti et ſimilia, etc.

2. *Saepe hoſtis — reddidit.* Saepe accuſator ipſe aperte peierans teſtibus ſuis quos adduxerat veris fidem abrogavit, fide eos indignos fecit, ideoque miſericordiam in reum, quaſi in eum coniuratio facta ſit, excitavit.

3. *Quosdam — noluerunt:* qui merito damnandus erat, propterea abſolutus eſt a iudicibus ſuis, ne hi gratiae et potentiae hoc dediſſe viderentur. Exemplum habes in Valer. Max. VIII, 1, 11 ubi C. Cotta a P. Scipione Aemiliano ad praetorem accuſatus ideo abſolutus eſt, ne praecipuae accuſatoris amplitudini damnatio eius donata exiſtimaretur.

4. *et in unum teſtem de me rem demiſit.* Sententia:

Digitized by Google

teſtem [b] de me rem demittit, cauſam meam erexit. Non quaero an pro me erraverit, contra me voluit.

IX. Nempe ut gratus ſim, velle debeo idem facere, quod ille, ut beneficium daret, debuit. Numquid eſt iniquius homine, qui eum odit, a quo in turba calcatus, aut reſperſus, aut quo nollet, impulſus eſt? [a] Atqui quid eſt aliud, quod illum querelae eximat, quum in re ſit iniuria, quam neſciſſe, 2quid faceret? Eadem res efficit, ne hic beneficium dederit, ne ille iniuriam fecerit. et amicum et inimicum voluntas facit. Quam multos militiae morbus eripuit? quosdam ne ad ruinam domus ſuae occurrerent, inimicus vadimonio tenuit: ne in piratarum manus pervenirent, quidam naufragio conſecuti ſunt. Nec his tamen beneficium debemus: quoniam extra ſenſum officii caſus eſt: nec inimico cuius nos lis ſer- 3vavit, dum vexat ac detinet. Non eſt beneficium, niſi

b. *de me rem.* Sic ſcripſiſſe noſtrum puto ex illa quam dat cod. Naz. ſcriptura: *et in unum teſtem demere demittit,* in qua *rem* feci e *re*: i. e. totam rem collocat in uno teſte contra me. Scripti reliqui omnes: *in unum teſtem temere d.* Nonnulli codd. et edd. omiſſo τῷ *in* dant *unum teſtem temere demittit. Teſtis de me*, i. contra me, quod attinet ad me: *rem*, accuſationem ſuam, actionem. Mox delevi *quia* poſt *erraverit*, auctoritate cod. Naz. commendanteque Grutero. Sic ſolet Seneca. — a. *Atqui quid eſt aliud* Pinciani eſt emendatio, quum omnes codd. darent: *At quidquid eſt.*

tia: cauſſa temere ab eo credita et collocata in unum teſtem, quum plures habere potuiſſet: ſed per ſuperbiam noluit et ſibi atque uni illi putavit credendum.

IX. In beneficio dando etiam voluntas requiritur non magis quam in gratitudine. — 1. *quam neſciſſe, quid faceret.* Laudat hic ſimilia Lipſius e Pſeudo-Phocylide verſ. 45 ſq. et e Livio: mentem peccare, non corpus, et unde conſilium abfuerit, culpam abeſſe.

2. *morbus fonticus*, qui excuſat ne ad nomen citati reſpondeant. L. *quosdam — tenuit*, quidam propter praeſentiam ſuam coram iudice domi eſſe non poterant, quum corrueret caſu aut incendio.

Digitized by Google

nisi quod a bona voluntate proficiscitur, nisi illud agnoscit, qui dedit. Profuit aliquis mihi dum nescit: nihil illi debeo. profuit quum vellet nocere: imitabor ipsum.

X. [a] Ad primum illum revertamur. Ut gratiam referam, aliquid facere me vis; ipse ut beneficium mihi daret, nihil fecit. Ut ad alterum transeamus, vis me huic gratiam referre, ut quod a nolente accepi, volens reddam. Nam quid de tertio loquar, qui ab iniuria in beneficium delapsus est? Ut beneficium tibi debeam, parum est voluisse te dare: ut non debeam, satis est noluisse. Beneficium enim vo- 2
luntas nuda non efficit: sed quod beneficium non esset, si optimae ac plenissimae voluntati fortuna deesset, id aeque beneficium non est, nisi fortunam voluntas antecessit. Non enim profuisse te mihi oportet, ut ob hoc tibi obliger, sed ex destinato profuisse.

XI. Cleanthes exemplo eiusmodi utitur: „Ad quaerendum, inquit, et arcessendum ex academia

 Plato-

a. *Ad primum illum r.* Muretus ex uno cod. Pinciani hanc scripturam commendantis sumsit: vulgg. et omnes ceteri codd. mss. habent *Ad p. illud.* Tria enim hominum genera repetuntur, quibus nihil debetur, etsi beneficium conferant. Mox §. 2. *non esset* recte habet. nec nuda voluntas sine fortuna, nec nuda fortuna sine voluntate beneficium faciunt. Erasmus tamen negativam particulam tollere maluit.

X. Tria hominum genera sunt, quibus non obligamur, etsi benefecerint. Primi qui nihil a se contulerunt: alteri qui nolentes iuverunt: tertii qui ab iniuria in beneficia delapsi sunt. — 1. *voluisse.* Res enim sequi debent: at contra est in altero membro: etiamsi res adest, quum voluntas abest, nihil debeo. L.

XI. Illustratur ista propositio et demonstratur. — 1. *Cleanthes* haud dubie in libro, cuius Diogenes Laert. VII, 175 meminit, περὶ χάριτος inscripto haec protulerat. *Porticum*, στοάν, Academiae in Ceramico. Haec Academia, locus

Digitized by Google

Platonem, duos pueros misi. alter totam porticum perscrutatus est, alia quoque loca in quibus illum inveniri posse sperabat, percucurrit, et domum non
2 minus lassus quam irritus rediit: alter apud proximum circulatorem resedit, et dum vagus atque erro vernaculis congregatur et ludit, transeuntem Platonem, quem non quaesierat, invenit. Illum, inquit, laudabimus puerum, qui, quantum in se erat, quod iussus est fecit: hunc feliciter inertem castigabimus."
3 Voluntas est, quae apud nos ponit officium: cuius vide quae conditio sit, ut me debito obstringat. Parum est illi velle, nisi profuit: parum est profuisse, nisi voluit. Puta enim aliquem donare voluisse, nec donasse; animum quidem eius habeo, sed beneficium non habeo: quod consummat et res, et animus.
4 Quemadmodum ei qui voluit mihi quidem pecuniam credere, sed non dedit, nihil debeo: ita ei qui voluit mihi beneficium dare, sed non potuit, amicus quidem ero, sed non obligatus. Et volam illi aliquid praestare: nam et ille voluit mihi. ceterum si benigniore

locus amoenus extra Athenas ab Academo antiquissimo heroe attico vocata est: in vicinia praediolum possedit Plato hinc sic appellatum. cf. Barthélemy in Anacharsi II, 7 sive Meursii Ceramicum. Usum autem magnum et multiplicem porticuum attigit Dorvill. ad Chariton. VII, 6 p. 587 ed. Lipsi. Inserviebant inprimis deambulationibus et conversationi, uti vel e Theophrasti Characteribus videre est. *irritus* laboris sui: nihil effecit quaerendo.

2. *circulatorem* i. e. urbes circumeuntem, ut diversis artibus praestigiisque ostendendis circulos hominum oblectaret sibique panem lucraretur. Sunt nostri Gaukler, les joueurs de gobelets: cauculatores medii aevi, Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. To. I. p. 667. Cf. Epist. 45, 7. net. Beckmanni Geschichte der Erfindungen To. IV. P. I. p. 55 sq. et Barthélemy Anachars. c. 25 fin. *vernaculis* servis in ipsa domo nostra, in urbe, natis, plerumque lepidis atque dicacibus.

Digitized by Google

nigniore fortuna usus praestitero, beneficium dedero, non gratiam retulero. Ille mihi gratiam debebit referre: [a] hinc initium fiet: a me numeratur.

XII. Intelligo iam quid velis quaerere, non opus est te dicere: vultus tuus loquitur. Si quis sua causa nobis profuit, eine, inquis, debetur aliquid? hoc enim saepe te conquerentem audio, [a] quod quaedam homines sibi praestant, aliis imputant. Dicam, mi Liberalis: sed prius hanc quaestiunculam dividam, et rem aequam ab iniqua separabo. Multum enim interest, utrum aliquis beneficium nobis det sua causa,

a. *hinc initium fiet: a me numeratur.* Haec est lectio cod. Naz. aliorumque, quam cum Gron., qui tamen *numerabitur* emendat, praefero. Numerare enim interdum de creditore usurpatur, opponiturque τῷ solvere. cf. not. Muretus arripuerat Erasmi coniecturam *numerandi.* Unus pal. et antiquitus cusi libri: *Huic — fiet gratia.* — a. *quod quaedam homines sibi praestant, aliis imputant.* Omnes sic habent scripti et edd. praeter alias editiones, quas post *quaedam* invasit *quae:* quamquam Stephanus lib. 2. c. 4. prood. notaverat, Senecam peculiariter suo sibi uti sermone: nam alioqui consuetudinem postulasse, ut diceretur: *quaedam, quae hom.*, vel *quaedam hom. — quae aliis* etc.

4. *hinc initium fiet: a me numeratur.* Numerare, observante Gronov. ad h. l., et de creditore et de debitore dici constat. Sic in corpore Iuris Iustin. est exceptio non numeratae pecuniae de creditore. Hinc Martial. II, 63 numerare solet i. e. ipsa dare et emere noctes, non vendere. H. l. igitur *a me numeratur* est: dabo, non reddam, tribuam beneficium, non referam. Ut ille, a quo fit numeratio, qui pecuniam fert expensam, incipit contractum, mutui, initium facit crediti: non dissolvit aut finit: sic ego, gavisus alicuius dudum bona, sed otiosa, voluntate, si beneficium illi dedero, non refero gratiam, sed in eo, facio nomen, non expungo; obligo alium, non me libero.

XII. Si quis sua causa nobis profuit, eine debetur aliquid? Negat, si solus sibi quis profuturus etiam alii beneficus fuerit. — 1. *Aliis imputant* sua causa suique commodi gratia faciunt, et alteri quasi beneficium inscribunt. Sibi datum in alterius rationibus ponunt.

Digitized by Google

ſa, an noſtra: an ſua et noſtra. Ille qui totus ad ſe ſpectat, et nobis prodeſt, quia aliter ſibi prodeſſe non poteſt: eo loco mihi eſt, quo qui pecori ſuo hibernum et aeſtivum pabulum proſpicit; eo loco, quo qui captivos ſuos, ut commodius vaeneant, paſcit, et opimos boves ſaginat ac defricat; quo laniſta, qui familiam ſuam ſumma cura exercet, atque ornat. Multum, ut ait Cleanthes, a beneficio diſtat negotiatio.

XIII. Rurſus non ſum tam iniquus, ut nihil ei debeam, qui quum mihi utilis eſſet, fuit et ſibi. Non enim exigo, ut ſine reſpectu ſui mihi conſulat: immo etiam opto, ut beneficium mihi datum, vel magis danti profuerit: dummodo id qui dabat, duos intuens
2 dederit, et inter me ſeque diviſerit. Licet id ipſe ex maiore parte poſſideat, ſi modo me in conſortium admiſit, ſi duos cogitavit: ingratus ſum, non ſolum iniuſtus, nili gaudeo hoc illi profuiſſe, quod proderat mihi. Summae malignitatis eſt, non vocare beneficium, niſi quod dantem aliquo incommodo affecit.
3 Aliter illi, qui beneficium dat ſuâ cauſâ, reſpondebo. Uſus me, quare potius te mihi profuiſſe dices, quam me tibi? Puta, inquit, aliter fieri non poſſe me

2. *laniſta*, et qui alit quaeſtus cauſſa gladiatores ſuos, et qui ipſe in domini ſui gratiam docet et *ornat* i. e. praeparat gladiorum gregem, *familiam*. H. l. priori ſenſu capiendus eſt laniſta. Lipſius laudat Saturnal. I, 15 et Fabri II Semeſtr. c. 10. *Multum — negotiatio*. cf. II, 31, 2. negotiatio h. l. eſt commercium, mercatura.

XIII. Affirmat, ſi quis et ſua et alterius cauſſa prodeſſe voluerit.

1. *Rurſus* altera ex parte. *qui quum mihi — ſibi* qui e. c. famis tempore panem emit ſibi mihique eumque inter utrumque partitus eſt.

2. Peſſimi hominis eſſet, poſtulare, ut, qui beneficia dederit, ſemper ſuo ipſius damno faciat.

3. *Uſus — tibi*, tu qui me uſus es, quidni me tibi quam

Digitized by Google

me magistratum, quam si decem captos cives ex magno captivorum numero redemero: nihil debebis mihi, quum te servitute ac vinculis liberavero? atqui mea id causa faciam. Adversus hoc respondeo. Aliquid istic tua causa facis, aliquid mea. [a] Tua, quod 4
redimis. tibi enim ad utilitatem tuam satis est quoslibet redemisse. itaque debeo, non quod redimis me, sed quod eligis: poteras enim et alterius redemtione idem consequi, quod mea. Utilitatem rei partiris mecum, et me in beneficium recipis, duobus profuturum. Praefers me aliis: hoc totum mea causa facis. Itaque si praetorem te factura esset 5
decem captivorum redemtio, decem autem soli captivi essemus, nemo quidquam tibi deberet ex nobis: quia nihil haberes, quod cuiquam imputares, a tua utilitate seductum. [b] Non sum invidus beneficii interpres, nec desidero illud mihi tantum dari, sed et tibi.

XIV. Quid ergo, inquit, si in sortem nomina vestra coniici iussissem, et tuum nomen inter redimen-

R 5 dos

a. *Tua, quod redimis.* Sic optimus cod. Naz., qui omittit post *redimis* cum aliis codd. has voces: *mea, quod eligis,* quae in uno exemplari Pinc., et uno palatino comparent, Gruteroque impense placebant. Cum Gronovio autem haec tria posteriora verba fciolo alicui librario adscribo, expunxique: quippe bene abesse possunt. — b. *Non sum invidus benef.* Sic emendavit locum Gruterus, quum in cod. Naz. inveniset: *non sum uidus,* et in aliis: *non sum vides b.,* in alio: *non sum iudex b.* Antea: *iniquus benef.*

quam te mihi utilem fuisse magis dices? *Puta.* Ponit casum, qui rarissimus esse videtur; similem tamen fingimus, quatenus aliquis, ut popularis fieret, in republica civibus sumtu suo incommodoque utilis eorum gratiam conciliaverit: qualia Cimonem et multos alios fecisse constat.

XIV. At beneficium mercenarium gratiam non meretur. — 1. *inquit* qui me redemerit. *quod nomen — exiit* ex urna, in quam hae sortes captivorum conjectae erant, ita ut decem extraherentur, reliquae remanerent. Res iam apud Homerum occurrit, nec nobis insolita est.

Digitized by Google

dos exiſſet, nihil deberes mihi? immo deberem, ſed exiguum. Quid ſit hoc, dicam. Aliquid iſtic mea cauſa facis, quod me ad fortunam redemtionis admittis. quod nomen meum exiit, ſorti debeo: quod exire potuit, tibi. Aditum mihi ad beneficium tuum dediſti, cuius maiorem partem fortunae debeo: ſed 2 hoc ipſum tibi, quod fortunae debere potui. Illos ex toto praeteribo, quorum mercenarium beneficium eſt: quod qui dat, non computat cui, ſed quanti daturus ſit, quod undique in ſe converſum eſt. Vendit mihi aliquis frumentum: vivere non poſſum, niſi 3 emero; ſed non debeo vitam, quia emi. Nec quam neceſſarium fuerit, aeſtimo, ſine quo victurus non fui: [a] ſed quam ingratum, quod non habuiſſem, niſi emiſſem; in quo invehendo mercator non cogitavit quantum auxilii allaturus eſſet mihi, ſed quantum lucri ſibi. Quod emi, non debeo.

XV. Iſto modo, inquit, ne medico quidquam debere te, niſi mercedulam, dices: nec praeceptori, quia aliquid numeraveris. atqui omnium horum apud nos

a. *ſed quam ingratum, quod.* Rubenio aſſentior, qui in codd. a ſe inſpectis hanc eandem lectionem, etiam a Gronovio in duobus codd. repertam, praetulit. Ingratum autem eſt, pro quo non debemus gratias I, 7, 2. Pincianus coniecit: *quam gratuitum.* Olim publicati et mſſ. fere omnes: *ſed quod ingratum, quod.* Hinc Gronov. facere voluit: ſed quam non gratuitum, ex *gratuitum* opinans factum eſſe *gratum* et e n̄ i. e. *non* ortum eſſe *ingratum.* Fieri ſic potuiſſe, concedo, factum eſſe quis praeſtet?

2. *mercenarium*, quaeſtum ſpectans. *converſum:* ſolummodo ſe ſpectat, ad alios non tendit, ut iis utilitatem comparet.

XV. Medico tamen et praeceptori gratiam debemus, inprimis ſi amici nos demereri ſtudent. — 1. *praeceptori.* cf. III, 3, 3 not. magna in caritate et reverentia apud nos parentes ſunt liberorum noſtrorum praeceptores, quippe qui animum liberorum curant. Itaque ſibi ipſe non adverſatur.

Digitized by Google

nos magna caritas, magna reverentia eſt. Adverſus hoc reſpondetur, quaedam pluris eſſe, quam emuntur. Emis a medico rem inaeſtimabilem, vitam ac valetudinem bonam: a bonarum artium praeceptore ſtudia liberalia, et animi cultum. Itaque his non rei 2
pretium, ſed operae ſolvitur, quod deſerviunt, quod a rebus ſuis avocati nobis vacant. mercedem non meriti, ſed occupationis ſuae ferunt. Aliud tamen dici poteſt verius, quod ſtatim ponam, ſi prius quomodo illud refelli poſſit, oſtendero. Quaedam, inquit, pluris ſunt quam vaenierunt, et ob hoc aliquid mihi extra pro illis, quamvis empta ſint, debes. Primum, 3
quid intereſt quanti ſint, quum de pretio inter ementem et vendentem convenerit? Deinde non emi illud ſuo pretio, ſed tuo. Pluris eſt, inquit, quam vaeniit. Sed pluris vaenire non potuit: pretium autem cuiusque rei pro tempore eſt. Quum bene iſta laudaveris, tanti ſunt, quanto pluris vaenire non poſſunt. praeterea nihil venditori debet, qui bene emit. Deinde 4
etiam ſi pluris iſta ſunt, non tamen ullum iſtic tuum munus eſt, ut non ex uſu effectuve, ſed ex conſuetudine et annona aeſtimetur. Quod tu pretium po-

nis

2. *Aliud tamen.* Diſtinguit, priusquam ad reſponſionem obiectionis accedat, ut doceat parvo interdum magna conſtare, prout res tempusque poſcant, nec pluris eſſe quam emantur.

3. *tuo.* quanti tu aeſtimaſti. *pretium autem cuiusque — eſt.* Itaque non ſemper labor in rem mercemve impenſus pretium conſtituit, ſed ſaepe circumſtantiae, ut cum Quintiliano hac voce utar, ſive tempora, iudicia aut cupiditas hominum, copia aut inopia mercium. *Quum — laudaveris:* quamvis iſta laudaveris, quaſi pluris ſint, quam venierint, tamen etc.

4. *uſu effectuve* etc. non quantus ſit uſus, qui tibi inde manat, ſed e pretio aeſtimari debet. *ſtringi*, contrahi, *συστέλλεσθαι ἱστία. armamenta, τὰ ἄρμενα καὶ τὰ σκεύη* apud Polyb. 22, 26, 13 quae Liv. 38, 38 armamenta vertit, i. mali, remi, anten-

Digitized by Google

nis trahentibus maria, et per medios fluctus, [a] quum e terrae conspectu recessit, certam secanti viam, et prospicienti futuras tempestates, et, securis omnibus, iubenti subito vela stringi, armamenta demitti, paratos ad incursum procellae, et repentinum impetum stare? huic tamen tantae rei praemium vectura 5 persolvit. Quanti aestimas in solitudine hospitium, in imbre tectum, in frigore balneum, aut ignem? Scio tamen quanti ista consecuturus diversorium subeam. Quantum nobis praestat, qui labentem domum suscipit? et agentem ex imo rimas insulam incredibili arte suspendit? certo tamen et levi pretio fultura 6 conducitur. Murus nos ab hostibus tutos, et a subitis latronum incursionibus praestat: notum est tamen, illas turres, pro securitate publica propugnacula habituras, excitaturus faber quid in diem mereat.

XVI. Infinitum erit, si latius exempla conquiram, quibus appareat, parvo magna constare. Quid ergo? quare et medico et praeceptori plus quiddam debeo, nec adversus illos mercede defungor? Quia ex medico ac praeceptore in amicum transeunt, et nos non arte, quam vendunt, obligant, sed benigna et fami- 2 liari voluntate. Itaque medico, si nihil amplius quam

a. *quum e terrae conspectu r.* Omnium est codd. et edd. bona lectio. Ingeniose tamen emendat Pincianus: *quum aether e consp. r.*, quam, nisi codex Naz. vulgatae favens obstaret, pro vera haberem scriptura.

antennae. *demitti*, ὑφίεσθαι, non in mare, sed in navem, malum e. c. in ἰσοδόκην, receptaculum.

5. *Quantum — suscipit* tignis et fulturis. *et agentem — suspendit*; suspendi vult superiora domus, donec ima restaurata et firmata. *Insula*, συνοικία, latum aedificium plures habitationes tenuiorum et inquilinorum complectens et ab omni parte liberum. Cf. Ernesti Cl. Cic.

XVI. Continuatio usque ad

Digitized by Google

quam manum tangit, et me inter eos, quos perambulat, ponit, sine ullo affectu facienda vitandave praecipiens, nihil amplius debeo: quia me non tanquam amicum vidit, [a] sed tanquam imperatorem. Ne praeceptorem quidem habeo cur venerer, si me in grege discipulorum habuit, si non putavit dignum propria et peculiari cura, si nunquam in me direxit animum: et quum in medium effunderet, quae sciebat, non didici, sed excepi. Quid ergo est, quare istis 3 debeamus multum? non quia pluris est quod vendiderunt quam emimus, sed quia nobis ipsis aliquid praestiterunt. [b] Ille magis pependit, quam medico necesse

a. *sed tanquam imperatorem.* Omnium et eorum optimorum codd. mss. et edd. lectio est, quae non mutari debet. Multas tamen multorum vir. doctt. emendationes, quas apud Gruterum ad h. l. et Dan. Vinck in Amoenit. phil. medic. p. 442 collectas videre licet, quibusque addas duas coniecturas Trilleri in Einsd. Obss. crit. I, 4 p. 7. sq. prolatas, annotare supersedeo, unice contentus Lipsii interpretatione, qua locus indiget, et nulla emendatione. — b. *Ille magis pependit.* Sic omnes codd., non, *ille plus impendit.* Recepit Gronovius.

ad cap. XXI. — 2. *Sed tanquam imperatorem.* Nam et aegri dicebantur imperare medicis, (qui tunc non digniſſimae sortis) quos advocabant scilicet, et, puto, annua mercede obstrictos habebant. Alfenus lege 26 de libertate ait: medicus quod putaret multo plures imperantes sibi habiturum. Salmasius ad Scriptt. H. A. To. I. p. 30 hac Lipsii explicatione reiecta et nulla dissensus causſa allata, exponit: medicum a nostro comparari illi salutatori, qui matutino officio fungatur in imperatorem et alios principes, quibus cliens sit. Sed Lipsio quominus assentiamus, nihil impedit. Sensus est: Si me tamquam amicum suum viderit, ipsi amplius debeo, quam mercedulam, σῶρον, quam a me accipiet; at nihil amplius, si me nonnisi tamquam dominum suum consideret. 3. *sed quia nobis ipsis aliquid praestiterunt:* praeter illud, quod omnibus commune factum est, nos peculiari cura sua dignos habuerunt, et nobis dedere praeter id quod ab ipsis poscebaturi

Digitized by Google

necesse est: pro me, non pro fama artis, extimuit: non fuit contentus remedia monstrare, sed admovit. Inter solicitos assedit, ad suspecta tempora occurrit: nullum ministerium oneri illi, nullum fastidio fuit. 4 Gemitus meos non securus audivit: in turba multorum invocantium ego illi potissima [c] curatio fui. tantum aliis vacavit, quantum mea valetudo permiserat. Huic ego non tanquam medico, sed tanquam amico, obligatus sum. Alter rursus docendo et laborem et taedium tulit, praeter illa quae a praecipientibus in commune dicuntur, aliqua instillavit ac tradidit, hortando bonam indolem erexit, et modo laudibus fecit animum, modo admonitionibus dis- 5 cussit desidiam. Tum ingenium latens et pigrum, iniecta, ut ita dicam, manu, extraxit: nec quae sciebat, maligne dispensavit, quo diutius esset necessarius, sed cupiit, si posset, universa transfundere. Ingratus sum, nisi illum inter gratissimas necessitudines diligo.

XVII.

c. *curatio*. Sic omnes mss. et edd., et recte quidem. Burmannus tamen ad Propert. I, 3, 46 p. 44. *cura* praetulit, quia cura proprium medicis est. Itaque *curatio* putat e glossa venisse. Perperam. Nam *curationem adhibere morbis* non raro occurrit, e. c. Cic. de Off. I, 24. Mox: *alter rursus docendo et l.* etc. Gronov. sequitur codicem Naz. et Rottendorf., qui *τὸ in* ante *docendo* expellunt.

batur. *Ille magis pependit animi*, incertus deliberavit, animum sollicitum et anxium in curando diutius ostendit. *Sed admovit manu sua*, non solum praecepit. *Suspecta tempora*, quum crisis, accessio esset. cf. c. 8, 1.

4. *potissima curatio fui*: potissimum eius cura, curatione dignus habitus sum. Abstractis autem saepe pro concretis usos esse veteres notum est. Sic gratia etc. cf. Valcken. ad Eurip. Hippol. 786.

5. *iniecta — manu*, i. e. omni opera et vi adhibita. *maligne* parce. *necessitudines* amicos.

Digitized by Google

XVII. Sordidissimorum quoque artificiorum institoribus supra constitutum aliquid adiecimus, si nobis opera illorum enixior visa est: et gubernatori, et opifici vilissimae mercis, et in diem se locanti corollarium aspersimus. In optimis vero artibus quae vitam aut conservant, aut excolunt, qui nihil se plus existimat debere quam pepigit, ingratus est. Adiice, quod talium studiorum traditio miscet amicos. hoc quum factum est, tam medico quam praeceptori pretium operae solvitur, animi debetur.

XVIII. Plato quum flumen nave transisset, nec ab illo quidquam portitor exegisset, honori hoc suo datum credens, dixit positum illi esse apud Platonem officium. Deinde paulo post, quum alium atque alium gratis eadem transveheret sedulitate, negavit illi iam apud Platonem positum officium. Nam ut a tibi debeam aliquid, pro eo quod praestas, debes non

XVII. *Institoribus*, qui merces vendunt emuntque: tabernis praepositi, ἐργαστηριάρχαι. Noster hoc ipso lib. c. 38 institores delicatarum mercium. cf. Ep. 52, 14. *Sordida artificia:* servorum, libertinorum etc. esse solebant: pertinent huc omnes mercenarii, opifices, caupones, unguentarii, sellularii, βάναυσοι, quique ad regulas constitutas, nulla aut exigua animi et ingenii libertate atque inventione utentes opificia perficerent. Cf. Cic. de Off. I, 42 qui est locus claff. hac de re. *adiecimus nos* domini f. magistri (ut apud Horat. Carm. III, 6, 30), qui tabernae praeposuimus: dedimus aliquid supra mercedem, quam pacti eramus. Nam ad emtores non commode hoc referas, nec ex more. L. *corollarium*, auctarium, ἐπίμετρον. Explicat Varro de L. L. IV, 36. coll. Phaedr. V, 7, 34. *miscet* inter se iungit, amicitiam conciliat.

XVIII. 1. *Plato* non, ut magister eius Socrates, maximam vitae partem Athenis vixit, sed itinera v. c. in Siciliam et Magnam Graeciam fecit. Vnde noster haec hauserit, dicere non habeo. Fortasse e Stoicis, quos sequitur, v. c. e libro Cleanthis, quem supra c. XI etiam Platonem exempli causa laudasse vidimus, mutuatum esse credere licet.

Digitized by Google

non tantum mihi praestare, sed tanquam mihi. non potes ob id quemquam appellare, quod spargis in populum. Quid ergo? nihil tibi debebitur pro hoc? tanquam ab uno, nihil. cum omnibus solvam, quod tibi cum omnibus debeo.

XIX. Negas, inquit, ullum dare beneficium eum, qui me gratuita nave per flumen Padum tulit? nego. Aliquid boni facit, beneficium non dat. facit enim sua causa, aut utique non mea. Ad summam, ne ipse quidem se mihi beneficium iudicat dare: sed aut reipublicae aut viciniae, aut ambitioni suae praestat, et pro hoc aliud quoddam commodum exspectat, 2 quam quod a singulis recepturus est. Quid ergo, inquit, si Princeps civitatem dederit omnibus Gallis, si immunitatem Hispanis, nihil hoc nomine singuli debebunt? Quidni debeant? debebunt autem non tanquam proprium beneficium, sed tanquam publici partem. Nullam, inquit, habuit cogitationem mei. Illo tempore, quo universis proderat, noluit mihi proprie civitatem dare: nec in me direxit animum. 3 Ita quare ei debeam qui me sibi non substituit, quum facturus esset quod fecit? Primum, quum cogitavit Gallis omnibus prodesse, et mihi cogitavit prodesse. eram enim Gallus: et me, etiam si non mea, publica tamen nota comprehendit. [a] Deinde ego quoque illi

a. *Deinde ego quoque illi non tanquam proprium debebo, sed commune: unus e populo, non tanquam pro me solvam, sed tanquam pro patria conferam.* Haec est vulgata. Sed cod. Naz. praestat: *sed tamquam commune munus e populo.* Vulgata tamen bene habet.

2. *appellare* tanquam debitorem. *quod spargis in populum*, ut in ludis fieri solebat.

XIX. 2. *omnibus Gallis* alludit ad ipsum eius aevi factum. Nam Claudius Galliae comatae plenam civitatem, id est cum iure suffragii dedit. Tacit. Ann. XI, 23. L. *immunitatem* a tributis.

3. *Ita — substituit.* me non habuit animi consiliique sui scopum. Non pro-

Digitized by Google

illi non tanquam proprium debebo, sed commune: unus e populo, non tanquam pro me solvam, sed tanquam pro patria conferam.

XX. Si quis patriae meae pecuniam credat, non dicam me illius debitorem, nec hoc aes alienum profitebor aut candidatus, aut reus: ad exsolvendum tamen hoc portionem meam dabo. Sic istius muneris quod universis datur, debitorem me nego: quia mihi dedit quidem, sed non propter me: et mihi quidem, sed nescius an mihi daret: nihilominus aliquid mihi dependendum sciam, quia ad me quoque circuitu longo pervenit. Propter me factum debet 2 esse, quod me obliget. Isto, inquit, modo, nec Lunae nec Soli quidquam debes: non enim propter te moventur. Sed quum in hoc moveantur, ut universa conservent, et pro me moventur: universorum enim pars sum. Adiice nunc, quod nostra et horum conditio dissimilis est. Nam qui mihi prodest, ut 3 per me prosit et sibi, non dedit beneficium: quia me instrumentum utilitatis suae fecit. Sol autem et Luna etiam si nobis prosunt sua causa, non in hoc tamen prosunt, ut per nos prosint sibi. quid enim nos illis conferre possumus?

XXI.

proposuit aut supposuit in mente talem. L. *nota*, gentis nomine. *Deinde* proinde *conferam* gratiae meae partem.

1. *nec hoc aes alienum — reus.* Colligere ex h. l. licet, *candidatos* honorum aes suum et alienum professos esse, ut liqueret, censum senatorium eos habere, qui ad magistratus et publicum illum splendorem quaerebatur: *reos* autem criminum, in quibus pecuniaria res agebatur, idem feciſſe apparet, ut aere alieno deducto, litis aestimatio solvi posset. Vnicus hic est locus et singularis, quem, quantum memini, nullus auctorum classicorum tetigit.

2. *universorum enim pars sum:* quatenus humani animi decerpti sunt ex mente divina. Arrian. Diss. I, 14. cf. Lipsii Physiol. Stoic. III, 8.

Digitized by Google

XXI. Sciam, inquit, Solem ac Lunam nobis velle prodesse, si nolle potuerint: illis autem non licet non moveri. ad summam, consistant, et opus suum intermittant! Hoc vide quot modis refellatur. Non ideo minus vult, qui non potest nolle: immo maximum argumentum est firmae voluntatis, ne mutari 2 quidem posse. Vir bonus non potest non facere, quod facit: non enim erit bonus, nisi fecerit. ergo nec bonus vir beneficium dat, quia facit quod debet: non potest autem non facere, quod debet. Praeterea multum interest, utrum dicas, Non potest hoc non facere, quia cogitur: an, Non potest nolle. Nam si necesse est illi facere, non debeo ipsi beneficium, sed 3 cogenti. Si necesse est illi velle ob hoc, quia nihil habet melius quod velit, ipse se cogit. Ita quod tanquam coacto non deberem, tanquam cogenti debeo. Desinant, inquit, velle! [a] Hoc loco tibi illud occurrat. Quis tam demens est, ut eam neget voluntatem esse,

a. *Hoc loco tibi illud occ.* Sic cod. Naz., quum alias τὸ *illud* omissum sit.

XXI. Solne et Luna etc. gratiam merent? Affirmatur. — 1. *Sciam — intermittant.* Quum Sol et Luna pro Diis a Stoicis habiti non libera voluntate utantur in conando prodesse nobis, sed non possint non facere quod faciunt; sequitur nos iis nihil debere: ad summum ac verbo, in argumentum, eos liberos esse, consistant etc. Hanc obiectionem refellit. Optimum semper volunt, nec aliter tamquam Dii possunt. Quum enim Dii, aiunt Stoici, fatum necessitatemque s. seriem causarum creaverint, nihil mutare possunt, optime quippe omnibus constitutis et dispensatis. Aliquin non Dii essent. Cf. Lipsii Physiol. Stoic. I, 12.

2. *Vir bonus* s. sapiens. Exemplum hoc magnam argumenti vim habet. Si enim desinat velle bonum, desinet quoque vir bonus esse: quod etiam in deos ipsos cadat necesse est: itaque neque mutari neque consistere et opus suum intermittere possunt, optimum quippe semper sequentes.

Digitized by Google

esse, cui non est periculum desinendi, vertendique se in contrarium: quum ex diverso nemo aeque videri debeat velle, quam cuius voluntas usque eo certa est, ut aeterna sit? An si is quoque vult, qui potest statim nolle, is non videbitur velle, in cuius naturam non cadit nolle?

XXII. Agedum, inquit, si possunt, resistant! Hoc dicis, Omnia ista ingentibus intervallis diducta, et in custodiam universi dispositа, stationes suas deserant, subita confusione rerum sidera sideribus incurrant, et rupta rerum concordia in ruinam divina labantur, contextusque velocitatis citatissimae, in tot secula promissas vices, in medio itinere destituat, et quae nunc eunt alternis redeuntque opportunis libramentis, mundum ex aequo temperantia, repentino concremeatur incendio, et ex tanta varietate solvantur, atque eant in unum omnia! Ignis cuncta possideat, quem deinde pigra nox occupet, et profunda

S 2 vorago

XXII. Quaenam arrogantia et dementia est, poscere, ut omnia corruant et incendio pereant ob hoc unum, ut obiectio tua refutetur? Sidera ingentibus spatiis et distantiis a se invicem esse remota, universum continere, totiusque ordinem conservare etc. dogma stoicum fuit. *in tot saecula promissas vices:* nec enim immortalitatem mundo tribuisse Stoicos constat. *librامentis* aequali pondere atque motu. *repentino — incendio.* Est haec Stoicorum ἐκπύρωσις. Quum enim principium, s. natura creans et regens omnia esset iis ignis sive natura ignea, ea omnia, deos quoque et animos, concidere aliquando opinati sunt, neque quemquam Deorum restare, nisi illam naturam creatricem, Iovem: quamquam quae Cic. N. D. I, 14 sq. attulit, docent, nobis non liquido de hac re iudicare licere. Hinc Plutarchi illud in libro, Adversus Stoicos Vol. XIV. p. 48. ed. Hutt.: Chrysippus et Cleanthes coelum, terram, aërem, mare diis impleverunt, et neminem tamen ex tam multis immortalem reliquerunt, excepto uno Iove. Imo ceteros omnes natos esse et interituros ex ignis vi. Cf. Lipsii Physiol. Stoic. II, 22.

Digitized by Google

vorago tot deos forbeat! [a] Est tanti, ut tu coarguaris, ista concidere? Prosunt tibi etiam invito, euntque ista tua causa: etiamsi maior illis alia, ac prior causa est.

XXIII. Adiice nunc, quod non externa cogunt deos, sed sua illis in legem aeterna voluntas est: statuerunt, quae non mutarent. Itaque non possunt videri facturi aliquid, quamvis nolint: quia quidquid desinere non possunt, perseverare voluerunt: nec unquam primi consilii deos poenitet. Sine dubio [a] stare illis et desciscere in contrarium, non licet: sed non ob aliud, quam quia vis sua illos in proposito tenet; nec imbecillitate permanent, sed quia non li-[2]bet ab optimis aberrare, et sic ire decretum est. In prima autem illa constitutione, quum universa disponerent, etiam nostra viderunt, rationemque hominis habuerunt. Itaque non possunt videri sua tantum causa decurrere, et explicare opus suum, quia pars operis sumus et nos. Debemus ergo et Soli, et Lunae, et ceteris coelestibus beneficium, quia, etiamsi potiora

a. *Est tanti, ut tu coarguaris, ista concidere? Prosunt tibi etiam invito* est e Gruteri emendatione, codicum, inprimis cod. Naz. ope adiuta, et Lipsii Gronoviique assensu firmata. Erasmus: *Sit tanti —. Ista tibi concedere possunt etiam invito euntque* etc. — a. *stare illis et d.* Codd. et ant. edd. inserunt recte *stare — et.* Reposuit Grut. cum Lipsio. Sensus quoque postulat. Sidera quiescere non possunt, etsi tu voves: neque item in contrarium aut diversum exorbitare. Mox *nec imbecillitate* praebet cod. Naz. et unus palat.: alii, *in* s. *ex imbecill.*

1. *Sed sua — est.* Numquam iis voluntas est, a lege discedendi. *mutarent — vis sua* constantia et firmitas illis propria. Cf. Natur. Quaest. I. princ.

2. *In prima autem illa constitutione,* aeterna, quae Iove auctore fiebat. Dicunt enim a Iove omnia initium cepisse. Ζεὺς ἀρχή, Ζεὺς μέσσα, Διὸς δ' ἐκ πάντα τέτυκται. Plutarch. Vol. XIV. p. 46. Hutt. *potiora* munera. cf. de Ira II, 27. Et est dogma stoicum, mundum esse factum deorum hominumque causa.

Digitized by Google

potiora illis ſunt, in quae oriuntur, nos tamen in maiora ituri iuvant. Adiice, quod ex deſtinato iu- 3
vant. ideoque obligati ſumus, qui non in beneficium ignorantium incidimus, ſed haec quae accipimus, accepturos ſcierunt: et quanquam maius illis propoſitum ſit, maiorque actus ſui fructus; quam ſervare mortalia: tamen in noſtras quoque utilitates a principio rerum praemiſſa mens eſt, et is ordo mundo datus, ut appareat curam noſtri non inter ultima habitam. Debemus parentibus noſtris pietatem. et 4
multi non ut gignerent, coierunt. Dii non poſſunt videri neſciſſe, quid effecturi eſſent, quum omnibus alimenta protinus, [b] et auxilia providerunt: nec eos per negligentiam genuere, quibus tam multa generabant. Cogitavit enim nos ante natura, quam fecit; nec tam leve opus ſumus, ut illi potuerimus excidere. Vide quantum nobis permiſerit, quam non intra ho-

 mines

b. *et auxilia* eſt ex cod. Naz. et Colon. ap. Grut., quum alii codd. et edd. haberent, *et alia utilia*, ſ. *et alia prov.*, ſ. *ex alia prov.*: facile autem intelligere eſt, *utilia* eſſe ſcholii loco poſitum et mox in textum invectum.

3. Haec et ſequentia tam praeclara ſunt, ut non mirandum ſit, quod Chriſtiani antiquiores fere omnes, et multi recentiorum Senecam pro aſſecla Chriſtianiſmi habuerint. Sed falſam fuiſſe hanc ſententiam cuique hiſtoriae philoſ. gnaro manifeſtum eſt. Facile autem in his praeclaris effatis fontem, unde Seneca haec hauſerit, agnoſcas, ſi modo quae Xenophon, et Plato, Antiſthenesque e Socratis ore hac de re expoſuerint, in memoriam revocaveris. At quam multi Stoicorum ſuerint, qui de fato, de Deo etc. ſcripſerint, Plutarchus aliique, et inſtar omnium Fabricius in Bibl. Graec. To. III. Harleſ. in Catalogo Stoicor. docuerunt.

4. *Cogitavit — excidere* ſc. mente, animo. Cura noſtri eos numquam latuit: carior eſt diis homo quam ſibi (Iuvenal. X, 347.). Non ſumus tam levis res, ut extra curam cogitationemque poſuerint. cf. IV, 3. et 8. 11. 29. Ex his ipſis Stoae rivulis hortos ſuos irrigaſſe videtur Cicero de Legg. I, 7 ſq. aliisque locis.

Digitized by Google

5 mines humani imperii conditio sit! vide in quantum corporibus vagari liceat, quae non coërcuit sine terrarum, sed omnem in partem sui misit! vide, animi quantum audeant, quemadmodum soli aut noverint deos, aut quaerant, et mente in altum datâ divina comitentur! Scias, non esse hominem tumultuarium et incogitatum opus. Inter maxima rerum suarum, natura nihil habet quo magis glorietur, aut certe cui 6 glorietur. Quantus iste furor est, controversiam diis muneris sui facere? Quomodo adversus eos hic erit gratus, quibus gratia referri sine impendio non potest: [c] qui negat ab his accepisse se, a quibus quummaxime accipit; qui et semper daturi sunt, et nunquam recepturi? Quanta autem perversitas, ob hoc alicui non debere, quia etiam infitianti benignus est, et continuationem ipsam, seriemque beneficiorum, 7 argumentum vocare necessario dantis? Nolo! sibi habeat! quis illum rogat? et omnes alias impudentis animi

c. *qui negat ab his accepisse se, a quibus quummaxime accipit.* Lipsium, qui aiebat: possit et legi: *cum maxima accepit, et semper* recte Gron. repulit. Possit, ait, si postulemus, Senecam σολοικίζειν.

5. *vide in quantum — misit.* Sive, interpretatur Lipsius, quia maria sulcamus, in aërem vehiculis aut funibus tollimur; sive, quia oculos etiam mittimus in ipsum coelum; sive denique, quia nulli glebae affixis quaquaversus licet ire. *sine terrarum* est terrarum tenus, Bentl. ad Horat. Carm. II, 18, 30. *et mente in altum data* i. ad coelum directa: sic Plin. H. N. XI, 20 apes in altum datae, ait. *divina*, siderum cursum. cf. II, 29. III, 20. *Scias — opus*, quae erat Epicuri sententia, a fortuito atomorum concursu nos esse formatos. *aut certe cui glorietur* in cuius honorem gl.

6. *Quantus iste furor — facere?* In dubium vocare Dei beneficia, et sintne vere talia atque a voluntate, inquirere. Fuisse in Stoicis, qui hanc controversiam fecerint, manifestum est; sed nobis nonnisi ex hoc libro innotuit. *sine impendio* nempe adversus homines, quibus reddi gratia sine re non potest. L.

Digitized by Google

animi voces his adſtrue. Non ideo de te minus meretur is, cuius liberalitas ad te, etiam dum negas, pervenit: cuiusque beneficiorum vel hoc maximum, quod etiam querenti daturus eſt.

XXIV. Non vides, quemadmodum teneram liberorum infantiam parentes ad ſalubrium rerum patientiam cogant? Flentium corpora, ac repugnantium, diligenti cura fovent: et ne membra libertas immatura detorqueat, in rectum exitura conſtringunt: et mox liberalia ſtudia inculcant, adhibito timore nolentibus. Ad ultimum, audacem iuventam frugalitati, pudori, moribus bonis, ſi parum ſequitur, coactam applicant. Adoleſcentibus quoque, ac iam potentibus fui, ſi remedia metu aut intemperantia reiiciunt, vis adhibetur ac ſervitus. Itaque beneficiorum maxima ſunt, quae a parentibus accipimus, dum aut neſcimus, aut nolumus.

XXV. His ingratis, et repudiantibus beneficia, non quia nolunt, ſed ne debeant, ſimiles ſunt ex diverſo nimis grati, qui aliquid incommodi precari ſolent his quibus obligati ſunt, aliquid adverſi, in quo affectum memorem accepti beneficii approbent. An hoc recte faciant, et pia voluntate, quaeritur:

S 4 quorum

XXIV. Dii nobis beneficia dant inſtar parentum noſtrorum. — 1. *In rectum exitura conſtringunt* faſciis et cunis, ut in rectum exeant, creſcant. *liberalia ſtudia*, grammaticam, muſicen, graphicen etc.: opponuntur ea ſordidis artificiis.

2. *iuventam*, aetatem quae infantiam ſequitur. Hic uſus interdum ap. auctores occurrit, nam alias iuventas plerumque adoleſcentiam ſequi ſolet. *potentibus ſui* de togae virilis datione cogitat Lipſius.

XXV. His ingratis ſimiles ſunt, qui mala amicis optant, ut inde ſibi opportunitates naſcantur gratum animum oſtendendi. — 1. *quaeritur:* haud dubie ab auctoribus Stoae, quos ſequitur. *pravo amore flagrantibus, qui* etc. ſc. ſi ea frui non poſſint ut nobiliore etc.

Digitized by Google

quorum animus simillimus est pravo amore flagrantibus, qui amicae suae optant exsilium, ut desertam fugientemque comitentur: optant inopiam, ut magis desideranti donent: optant morbum, ut assideant: et
2 quidquid inimicus optaret, amantes vovent. Fere idem itaque exitus est odii, et amoris insani. Tale quiddam et his accidit, qui amicis incommoda optant, quae detrahant, et ad beneficium iniuria veniunt: quum satius sit vel cessare, quam per scelus officio locum quaerere. Quid si gubernator a diis tempestates infestissimas, et procellas petat, ut gra-
3 tior ars sua periculo fiat? quid si imperator deos oret, ut magna vis hostium circumfusa castris, fossas subito impetu compleat, et vallum trepidante exercitu convellat, et in ipsis portis infesta signa constituat, quo maiore cum gloria rebus lapsis profligatisque
4 succurrat? Omnes isti beneficia sua detestabili via ducunt, qui deos contra eum advocant, cui ipsi affuturi sunt, et ante illos sterni, quam erigi volunt. Inhumana ista perverse grati animi natura est, contra eum optare, cui honeste deesse non possis.

XXVI. Non nocet illi votum meum, inquit, quia simul opto et periculum, et remedium. Hoc dicis, nonnihil te peccare, sed minus quam si sine remedio periculum optares. Nequitia est, ut extrahas, mergere; evertere, ut suscites; ut emittas, includere. Non est beneficium, iniuriae finis: nec unquam id detraxisse meritum est, quod ipse, qui detraxit,
2 intulerat. Non vulneres me malo, quam sanes. potes inire gratiam, si, quia vulneratus sum, sanas: non,

3. *Convellat.* Nam stipitibus interpositis fiebat: unde haec phrasis. cf. Lipsius de Mil. rom. V, dial. 1. *portis* sc. castrorum, quae quatuor erant. L.

1. *extrahas* e mari naufragium passum. *ut emittas* e carcere captivum. *iniuriae finis* incommodis malisque, quibus aliquem afficeris, finem imposuisse.

Digitized by Google

non, si vulneras, ut sanandus sim. Nunquam cicatrix, nisi collata vulneri placuit: quod ita cossse gaudemus, ut non fuisse mallemus. Si hoc ei optares, cuius nullum beneficium haberes, inhumanum erat votum: quanto inhumanius ei optas, cui beneficium debes?

XXVII. Simul, inquit, ut possim ferre illi opem, precor. Primum, ut te in media parte voti tui occupem, iam ingratus es. nondum audio quid illi velis praestare: scio quid illum velis pati. Sollicitudinem illi et metum, et maius aliquod imprecaris malum. optas, ut ope indigeat: hoc contra illum est. optas ut tua indigeat ope: hoc pro te est. non succurrere vis illi, sed solvere. Qui sic properat, 2 ipse solvi vult, non solvere. Ita quod unum in voto tuo honestum videri poterat, ipsum turpe et ingratum est, nolle debere. optas enim, non ut tu facultatem habeas referendae gratiae, sed ut ille necessitatem implorandae. Superiorem te facis, et quod nefas est, bene meritum ad pedes tuos mittis. quanto satius est, honesta voluntate debere, quam per malam rationem solvere? Si infitiareris quod acceperas, 3 minus peccares: nihil enim nisi quod dederat, amitteret. nunc vis illum subiici tibi iacturâ rerum suarum, et status mutatione in id devocari, ut infra beneficia sua iaceat. Gratum te putabo? coram eo,

2. *Nunquam cicatrix — placuit.* Id est, per se non placet, sed comparatione placet. Malo quam vulnus. L.

XXVII. 2. *Qui sic properat — non solvere.* Significat, illi est grave beneficium et liberari statim vult, nec tam gratus esse quam expeditus. L. *ad pedes tuos* tamquam supplicem, qui ad genua tua prolabatur, ut ipsi opem feras.

3. *ut infra beneficia sua iaceat,* ut nunc conditionem habeat, quae istis beneficiis ne emendari quidem possit, quae ipse antea dederat. *Iacere, κεῖσθαι* de pessima

Digitized by Google

cui prodesse vis, opta. Votum tu istud vocas, quod inter gratum et inimicum potest dividi? quod non dubites adversarium et hostem fecisse, si extrema ta-
4 ceantur? Hostes quoque optaverunt capere quasdam urbes, ut servarent: et vincere quosdam, ut ignoscerent. nec ideo non hostilia vota: in quibus, quod mitissimum est, post crudelitatem venit. Denique qualia esse iudicas vota, quae nemo tibi minus volet,
5 quam is, pro quo fiunt, succedere? pessime cum eo agis, cui vis a diis noceri, a te succurri: inique cum ipsis diis. Illis enim durissimas partes imponis, tibi humanas. ut tu prosis, dii nocebunt? Si accusatorem submitteres, quem deinde removeres, si aliqua illum lite implicares, quam subinde discuteres, nemo de
6 tuo scelere dubitaret. quid interest, utrum istud fraude tentetur, an voto? nisi quod potentiores illi adversarios quaeris. Non est quod dicas: Quam enim illi iniuriam facio? Votum tuum aut supervacuum est, aut iniuriosum: immo iniuriosum, etiamsi irritum. Quidquid non efficis, Dei munus est: iniuria vero, quidquid optas. Sat est: tibi non aliter debemus irasci, quam si feceris.

XXVIII. Si vota, inquit, valuissent, et in hoc valuissent, ut tutus esses. Primum, certum mihi optas periculum sub incerto auxilio. deinde utrumque certum

sima conditione usurpatur, deminutum esse. cf. Ernesti cl. Cic. h. v. Lipsius tamen de hominibus et iis quidem quibus bene fecit accipere malit. At de his in antegressis: bene meritum ad pedes tuos mittis, iam sermo fuit. *quod non dubites — fecisse* te in bene meritum. *si extrema taceantur*, e. c. auxilium, quod ei ferre gestis.

4. *Hostes — ignoscerent.* Iulii Caesaris historia exemplorum copiam praebet, qua haec illustrantur.

5. *cui vis — noceri*, quatenus a Diis precaris, ut bene merito mala iniungantur. *submitteres*, subornares, clam instrueres. *removeres*, refutares.

Digitized by Google

certum puta; quod nocet, prius est. Praeterea, tu conditionem voti tui nosti: me tempestas occupavit, portus ac praesidii dubium. Quantum existimas tormentum, etiamsi accepero, eguisse? etiamsi servatus fuero, trepidasse? etiamsi absolutus fuero, causam dixisse? Nullius metus tam gratus est finis, ut 2
non gratior sit solida et inconcussa securitas. Opta, ut reddere mihi beneficium possis, quum opus erit, non ut opus sit. Si esset in tua potestate quod optas, ipse fecisses.

XXIX. Quanto hoc honestius votum est? Opto in eo statu sit, quo semper beneficia distribuat, nunquam desideret. Sequatur illum materia, qua tam benigne utatur largiendo iuvandoque, ut nunquam illi sit dandorum beneficiorum inopia, datorum poenitentia. Naturam per se pronam ad humanitatem, 2
ad misericordiam, et clementiam, irritet ac provocet turba gratorum: quos illi et habere contingat, nec experiri necesse sit. Ipse nulli implacabilis sit, ipsi nemo

1. *Praeterea — dubium.* Tibi voti conditio et exitus noti erant, mihi non item: dubium, incertum erat, portumne ac praesidium s. opem consequerer. *accepero* sc. auxilium portus praesidiique.

2. *non ut opus sit*, mihi illud reddere: fecisses ut opus esset, ipse in illud discrimen me adduxisses, me laesisses, deiecisses, ut scilicet auxilium mihi ferre meque beneficio tuo afficere posses.

XXIX. Honestius votum est, ut amicus in optimo statu maneat.

1. Sequitur illum *materia* i. divitiae et voluntas cum copia bene de aliis merendi: ei facillime adsint. Sic V, 12, 6: felicissimis itaque opulentissimisque plurimum aestus subest, minusque se inveniunt, quo in maiorem materiam inciderunt, qua fluctuarentur.

2. *Naturam* eius. Semper liceat ipsi esse tam felici, ut nonnisi gratos habeat beneficiorum compotes; numquam *experiri*, gratiam reposcere, solvi necesse sit: quod quidem fieri nequit, nisi fors eius deterior facta ad beneficia ab iis recipienda fuerit.

Digitized by Google

nemo placandus. tam aequali in eum fortuna indulgentiâ perſeveret, ut nemo in illum poſſit eſſe, niſi
3 conſcientia gratus. Quanto haec iuſtiora vota ſunt, quae te in nullam occaſionem differunt, ſed gratum ſtatim faciunt? Quid enim prohibet referre gratiam proſperis rebus? quam multa ſunt, per quae quidquid debemus, reddere etiam felicibus poſſumus? fidele conſilium, aſſidua converſatio, ſermo comis, et ſine adulatione iucundus; [a] aures, ſi deliberare velit, diligentes; tutae, ſi credere; convictus familiaritas. Neminem tam alte ſecunda poſuerunt, ut non illi eo magis amicus deſit, quia nihil abſit.

XXX. Iſta triſtis, et omni voto ſubmovenda occaſio, ac procul repellenda. ut gratus eſſe poſſis, iratis diis opus eſt? Nec ex hoc quidem peccare te intelligis, quod melius cum eo agitur, cui ingratus es? Propone animo tuo carcerem, vincula, ſordes, ſervitutem, bellum, egeſtatem: haec ſunt occaſiones tui voti. ſi quis tecum contraxit, per iſta dimittitur.
2 Quin potius eum potentem eſſe velis, cui plurimum debes, et beatum? Quid enim, ut dixi, vetat, te referre

a. *aures, ſi deliberare velit, diligentes; tutae, ſi credere; convictus familiaritas.* Sic egregie emendavit Eraſmus, codd. addicentibus; quum paſſim legeretur et in editis et in mſſ. *aut res ſi d. v. d. tute ſic cr. conv. f.* Quod tamen ille addidit: *ſecretae conv.* codd. reſpuunt.

3. *occaſionem* qualem ut referres, ſolveres gratiam, voveras. *ut non illi eo magis — abſit:* quia ſemper *magnae fortunae* (Velleii Paterc. dictum) *comes adulatio*, et veritas ac candor apud felices potentesque vix habitant.

XXX. Etiam ſumma felicitate praeditis et beatis gratiam referre poſſumus, verum dicendo, et nihil diſſimulando nec adulando. — 1. *iratis diis.* cf. 27, 5. *cui* i. e. ſi ei ingratus es, talia vota non faciendo, ut carcerem etc. a diis preceris. *ſordes* accuſati. *ſi quis tecum contraxit* ſocietatem. Interdum *contrahere* occurrit ſubintell. vinculo: *per iſta* vota tua ſolvitur.

Digitized by Google

referre etiam ſumma felicitate praeditis gratiam, cuius plena tibi occurret et varia materia? Quid? tu neſcis debitum etiam locupletibus ſolvi? Nec te invitum diſtringam. Omnia ſane excluſerit opulenta felicitas: monſtrabo tibi, cuius rei inopia laborent magna faſtigia, quid omnia poſſidentibus deſit. Scilicet ille, qui verum dicat, et hominem inter mentientes ſtupentem, ipſaque conſuetudine pro rectis blanda audiendi, ad ignorantiam veri perductum, vindicet a conſenſu concentuque falſorum. Non vi- 3
des, quemadmodum illos in praeceps agat exſtincta libertas, et fides in obſequium ſervile ſubmiſſa, dum nemo ex animi ſui ſententia ſuadet, diſſuadetque, ſed adulandi certamen eſt, et unum amicorum omnium officium, una contentio, quis blandiſſime fallat? Ignoravere vires ſuas, et dum ſe tam magnos, quam 4
audiunt, credunt, attraxere ſupervacua, et in diſcrimen rerum omnium perventura bella: utilem et neceſſariam rupere concordiam. ſecuti iram, quam nemo

2. *Nec te invitum diſtringam*, illigatum tenebo, ut debitor contra voluntatem tuam maneas. *faſtigia* de ſumma tecti parte, ἀετῷ, deinde de quavis ſummitate dici notum eſt: ſic Suet. Caeſ. 76 ampliora humano faſtigio. *ſtupentem* illa mendacia, iisque illinitum. *falſorum* amicorum, mentientium.

3. *exſtincta libertas* amicorum et familiarium propter illam conſuetudinem pro rectis blanda, ſ. adulatores ſuos audiendi. *illos* ſ. falſos. *ex animi ſui ſententia:* formula vetus, qua ſignificabant, puriter, libere et ex interiore ſenſu dici, cf. Erneſti Clav. Cic. Ceterum de hac ſententia collegit quaedam Freinshem. ad Curt. III, 2, 11.

4. Exempla plura attulit Plutarchus in libro noto de adulatione et alias. Noſter haud dubie Ptolemaeorum, inprimis vero Perſei, ultimi Macedonum regis, cuius hiſtoria e Livio notiſſima eſt, memor fuiſſe videtur. Ipſa autem haec verba ſequentia noſtrum animum, ſi quid aliud, adverterunt, quoniam,

Digitized by Google

mo revocabat, multorum sanguinem hauserunt, furi novissime suum, dum vindicant inexplorata pro certis, flectique non minus existimant turpe quam vinci, et perpetua credunt, quae in summum perduota maxime nutant. [a]Ingentia super se ac suos regna fregerunt, nec intellexerunt, in illa scena, et vanis et cito diffluentibus bonis refulgente, ex eo tempore ipsos nihil non adversi exspectare debuisse, ex quo nihil veri audire potuerunt.

XXXI. Quum bellum Graeciae indiceret Xerxes, animum tumentem, oblitumque quam caducis confideret, nemo non impulit. Alius aiebat, non laturos nuntium belli, et ad primam adventus famam terga versuros: alius, nihil esse dubii, quin illa mole non vinci solum Graecia, sed obrui posset: magis verendum, ne vacuas desertasque urbes invenirent, et profu-

a. *Ingentia super se ac suos regna.* Sic omnes fere codd. dant: alii, *Super se ac sua regna,* unde Erasmus finxit: *super se casura r.* Sed emendatione non opus quamvis ingeniosa.

nium, quasi a vate profecta, caussam continent satis manifestam calamitatis qua regnum borussicum afflictum querimur. *secuti — revocabat*, temperabat.

XXXI. Exemplo sit Xerxes. — 1. *Xerxes.* Rem narrat Herodot. VII, 3. 9 sq. 101 sq. 209. cf. Meiners Geschichte der Wiss. II, p. 107. Accidit ol. 75, 1. Ceterum impetu declamatorio abripi Senecam in describenda deliberatione patet, et memoria magis confisum quam recentem ab Herodoti lectione haec scripsisse. Sed quum haec Xerxis expeditio eiusque exitus satis amplam declamationibus materiam praeberet, nec historicis, e. c. Phylarcho, veritati semper adhaerescere placuisset, non mirum, quod in hanc quoque rhetores summopere involaverint, mutando, ornando etc. Hinc autem vel simili ex fonte non nimis limpido nostrum historica sua desumsisse, aliquoties monuimus. Si enim Herodotum VII, 10. consuluisset, Artabani dissuadentis bellum in Graeciam et castigantis Mardonium regi assentientem verba non praetermisisset.

Digitized by Google

profugis hostibus vastae solitudines relinquerentur, non habituris, ubi tantas vires exercere possent. Alius, illi vix rerum naturam sufficere, angusta esse 2
classibus maria, militi castra, explicandis equestribus copiis campestria, vix patere coelum satis ad emittenda omni manu tela. Quum in hunc modum multa undique iactarentur, quae hominem nimia aestimatione sui furentem concitarent, Demaratus Lacedaemonius solus dixit: „ipsam illam qua sibi placeret multitudinem, indigestam et gravem, metuendam esse ducenti: non enim vires, sed pondus habere: im- 3
modica nunquam regi posse; nec diu durare, quidquid regi non potest. In primo, inquit, statim monte Lacones obiecti, dabunt tibi sui experimentum. Tot ista gentium millia trecenti morabuntur, haerebunt in vestigio fixi, et commissas sibi angustias tuebuntur, et corporibus obstruent. tota illos Asia non 4
movebit loco. tantas minas belli, et paene totius generis humani ruentis impetum, [a] pauciſſimi sistent.

Quum

a. *pauciſſimi ſiſtent.* MSS. tres *ſuſtinent.* Sicque emendatum est etiam in Naz.; tamen prius fuit: *pauciſſimis ſtent.* Sic Gruterus. Ista manus emendatrix improba fuit, et pro una litera, quae deerat, tres insulsit, ut tamen non conveniret. Scribendum erat: *pauciſſimi ſiſtent.* Vel hinc disce praestantiam principis Senecae codicum. Haec Gron., qui vim verbi exemplis nunc satis notis adstruxit. Tam palmariam emendationem recepi fidenter.

2. *Demaratus*, rex Lacedaemoniorum, qui patria relicta in Asiam profugerat, bene exceptus a Xerxe. cf. Herodot. VI, 70. Quae h. l. Demaratus dixit, quammaxime diversa sunt ab iis, quae Herodot. VII, 102 sq. narrat.

3. *In primo — monte:* angustias Thermopylarum dicit. *trecenti* Lacones, quos Leonidas rex Lacedaem. secum retinuit, sociis domum dimissis. Res est notissima et celebrata Gloverii, Angli, carmine epico, *Leonidas* inscripto, et ab Eberto beat. egregie theotisce ex anglico sermone converso. Simonidis duo epigrammata in hos qui pro patria ad Ther-

Digitized by Google

Quum te mutatis legibus suis natura transmiserit, in semita haerebis, et aestimabis futura damna, quum putaveris quanti Thermopylarum angusta constiterint. Scies te fugari posse, quum scieris posse reti-
5 neri. Cedent quidem tibi pluribus locis, velut torrentis modo ablati, cuius cum magno terrore prima vis defluit: deinde hinc atque illinc coorientur, et tuis te viribus prement. Verum est quod dicitur, maiorem belli apparatum esse, quam qui recipi ab his
6 regionibus possit, quas oppugnare constituis. Sed haec res contra nos est: ob hoc ipsum te Graecia vincet, quia non capit. uti toto te non potes. Praeterea, quae una rebus salus est, occurrere ad primos rerum impetus, et inclinatis opem ferre non poteris,
7 nec fulcire ac firmare labantia. Multo ante vinceris, quam victum esse te sentias. Ceterum non est, quod exercitum tuum ob hoc sustineri putes non posse, quia numerus eius duci quoque ignotus est. Nihil tam magnum est, quod perire non possit: cui nascitur in perniciem, ut alia quiescant, ex ipsa magnitudine,

Thermopylas occubuere, exstant in Brunckii Anal. To. I. p. 131. nr. XXIX. et XXX. ubi vid. Iacobs.

4. *Quum te mutatis legibus suis natura transmiserit:* propter pontes duos Hellesponto iunctos, et proter montem Atho perfossum. Herodot. VII, 35 sq. 21 sq. Declamator Seneca, in Suasor. 2: maria terrasque rerum Natura statione mutavit sua: moriamur trecenti, ut hic primum invenerit, quod mutare non possit. Vides, ait Lipsius, *mutandi* verbum in hac re placuisse: quia nempe e terra mare, e mari terram fecit. *transmiserit* in Graeciam. *semita* i. angustiae Thermopylarum.

5. *et tuis te viribus prement:* quas explicare non poteris: quae se involvent aut obterent. Factum quoque hoc est in proelio navali ad Salamina. Herodot. VIII, 60 sq. et deinde in proelio ad Plataeas. Herodot. IX, 59 sq. Hinc et verba: *uti toto te non potes*, explices.

Digitized by Google

dine, ſua cauſa.“ Acciderunt quae Demaratus praedixerat. Divina atque humana impellentem, [b] et mutantem quidquid obſtiterat, trecenti ſtare iuſſerunt; ſtratusque per totam paſſim Graeciam Xerxes intellexit, quantum ab exercitu turba diſtaret. Itaque Xerxes pudore, quam damno miſerior, Demarato 8

b. *et mutantem quidquid obſtiterat.* Iam Eraſmo displicuit haec lectio, qui putavit, forte fuiſſe: *minitantem*, non probante Grutero. Non eſſe tamen τὸ *mutantem* veram lectionem. Fortaſſe fuit: *motantem*. *Mutare* autem et *motare* ſaepe a librariis permutata eſſe, quis dubitet? Cf. Virg. Aen. III, 581 ibique Heyne.

7. *ſua cauſſa.* Etiamſi aliae cauſſae ablint, ex ipſa mole exercitus tui cauſſa propria perniciei enaſcitur. Sic Horat. Carm. III, 4, 65. Vis conſilii expers mole ruit ſua.

8. *Divina atque humana* etc. Multi ſunt Herodotus aliique auctores invaſionem Xerxis deſcribentes in exponendis et, ſi fieri poſſit, exaggerandis calamitatibus Graeciae ab exercitu Perſarum inflictis: e. c. Athenae dirutae et ſolo aequatae, templa deorum cremata etc. cf. Meiners Geſchichte der Wiſſ. II. p. 108 ſq. *Itaque Xerxes* etc. Herodotus rei non meminit. Sed Phylarchus libro XI hiſtoriarum (diu iam nobis deperditarum) teſte Suida memoravit ſ. v. Τιάρα. Inclinatam (κεκλιμένην) geſſere duces hanc tiaram, capitis ornatum, reges ſoli rectam. Ritum hunc tangunt et alii, quos vide apud Briſſon. de regno Perſarum p. 61 ſq. 203 ſq. Cur *Sardium* opulentiſſimae Aſiae minoris et quidem Lydiae urbis (cf. Heeren Ideen etc. II. p. 130 ed. 1,) meminerit, inde explicaverim, quod Phylarchum putem Demarato Sardes, more perſico e. c. e Themiſtoclis vita Plut. et Cornel. Nepotis noto, dono datas eſſe a Xerxe ſcripſiſſe: cuius ſcriptoris tamen fides, ſi Polybio II, 56 magis, ut par eſt, credamus quam Valckenario in Wyttenbachii Biblioth. Crit. II, 1. p. 107 ſq. ſubleſta fuerit. *ſed quam miſerabilis gens* etc. Si Herodotum noſter inſpexiſſet lib. VII, 10. hanc maculam Perſis non adſperſiſſet. Artabanus enim Xerxi verum dixerat, patruus eius, male tamen ab eo propterea exceptus. *non ſibi* i. ſuo commodo.

Digitized by Google

rato gratias egit, quod ſolus ſibi verum dixiſſet, et
9 permiſit petere quod vellet. petit ille, ut Sardes, maximam Aſiae civitatem, curru vectus intraret, rectam capite tiaram gerens. id ſolis datum regibus. Dignus fuerat praemio, antequam peteret: ſed quam miſerabilis gens, in qua nemo fuit, qui verum diceret regi, niſi [c] qui non dicebat ſibi?

XXXII. Divus Auguſtus filiam [a] ultra impudicitiae maledictum impudicam relegavit, et flagitia Principalis domus in publicum emiſit: admiſſos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comeſſationibus civitatem, forum ipſum ac roſtra, ex quibus pater legem de adulteriis tulerat, filiae in ſtupra placuiſſe, quotidianum ad Marſyam concurſum: quum ex adultera in quaeſtuariam verſa, ius omnis licentiae ſub
2 ignoto adultero peteret. [b] Haec tam vindicanda Prin-

c. *qui non dicebat.* Gruterus invenit haec verba in libris ſuis: a Lipſii codd. aberat negatio. Et abeſſe poteſt. Demaratus enim et ſuum ipſius commodum hac expeditione curavit, quod videre licet ex Herodot. VII, 235. Vincentius tamen bell. Speculi hiſtorialis IV, 38 negationem tenuit, praebens: *niſi qui non favebat ſibi.*

a. *ultra impudicitiae maledictum.* Sic optimi codd., Naz. Col. et Eraſmici, probantibus Lipſio et Gronovio. Antea: *intra pudicitiae.* — b. *Haec tam vindicanda.* Sic optimi codd., quum Muretus dediſſet: *Haec non t.*

XXXII. Ipſe Auguſtus propoſitionis huius veritatem teſtatur. — 1, Res foediſſima publico adeo teſtimonio confirmabatur: Quaeſtorem enim in Senatu literas ab Auguſto ad eundem ſcriptas recitaſſe fert et noſter et Sueton. Octav. 65. Plin. H. N. XXI, 3. Egregie tamen Iuliam ab criminibus iſtis liberatum ivit Wielandus in Opp. To. XXIV, p. 338 ſq. qui huius loci, utpote in hac re claſſici, non immemor fuit p. 370 ſq. Auguſtus eam relegavit in inſulam Pandatariam (Sancta Maria nunc vocatur) iuxta inſulam Aenariam ſ. Pithecuſam (nunc Ichia) a. u. 752, deinde Rhegium, ubi inedia vitam finire cogebatur a Tiberio a. u. 768. cf. Taciti Annal. I, 63. *ad Marſyam:* cuius ſtatua in foro erat, et

ad

Digitized by Google

Principi quam tacenda, quia quarundam rerum turpitudo etiam ad vindicantem redit, parum potens irae publicaverat. Deinde quum, interposito tempore, in locum irae subisset verecundia, gemens, quod non illa silentio pressisset, quae tamdiu nescierat, donec loqui turpe esset, saepe exclamavit: Horum mihi nihil accidisset, si aut Agrippa, aut Maecenas vixisset. Adeo tot habenti millia hominum, duos re- 3
parare difficile est! Caesae sunt legiones; et protinus scriptae. fracta classis; et intra paucos dies natavit nova. saevitum est in opera publica ignibus; surrexerunt meliora consumtis: tota vita, Agrippae et Maecenatis vacavit locus. Quid putem? defuisse similes 4
qui assumerentur, an ipsius vitium fuisse, qui maluit quaeri, quam quaerere? Non est quod existimemus, Agrippam et Maecenatem solitos illi vera dicere: qui si vixissent, inter dissimulantes fuissent. Regalis ingenii mos est, in praesentium contumeliam amissa laudare, et his virtutem dare vera dicendi, a quibus iam audiendi periculum non est.

ad eam tribunal, cum Apolline ita iuncta, ut Marsyas superbiam repraesentaret ab Apolline, ut fabula nota refert, punitam. Lascivorum conventus ibi fuisse constat. cf. Wieland ad Horat. Serm. To. I. p. 229 version. theotisc., et Böttiger in Musei attici I, 2 p. 330 sq.

2. *quia quarundam — redit:* spectant haec ad *tacenda* solummodo. M. Vipsanius *Agrippa* mortuus erat a. u. c. 742, et L. Cilnius *Maecenas* a. u. 476.

3. *Adeo — difficile est!* Sed verisimile est, Liviam, cuius et filii Tiberii res tum potissimum agebantur, non e re sua putasse, ut tales amicos eligeret Augustus, his praestantissimis viris similes, nec illa exclamatione iterata magnopere invitatam esse, ut reparationem iuvaret. *tota vita* reliqua. mortuus autem est a. u. 767. post Chr. nat. 14.

Digitized by Google

XXXIII. Sed ut me ad propositum reducam, vides quam facile sit, gratiam referre felicibus, et in summo humanarum opum positis. Dic illis non quod volunt audire, sed quod audisse semper volent: plenas aures adulationibus aliquando vera vox intret: da consilium utile. Quaeris, quid felici praestare possis? effice, ne felicitati suae credat: ut sciat illam a multis et fidis manibus continendam. Parum in illum contuleris, si illi semel stultam fiduciam permansurae semper potentiae excusseris, docuerisque mobilia esse quae dedit casus; et maiore cursu fugere quam veniunt: nec his portionibus, quibus ad summa perventum est, retro iri, sed saepe inter fortunam maximam et ultimam nihil interesse? Nescis quantum sit pretium amicitiae, si non intelligis multum te ei daturum, cui dederis amicum, rem non domibus tantum, sed seculis raram: quae non aliubi magis deest, quam

XXXIII. Bonum itaque consilium dando et veritatem dicendo gratia potentioribus referri potest. — 1. *Sed quod audisse semper volent.* Dic illis non id quod nunc volunt cupiuntque audire, i. e. adulationes blandaque, sed quod ut semper audiverint, aliquando optabunt, id est bona et recta consilia. Sic, Croesus veritatem, quam Solon ap. Herodot. I, 30 ei dixit, graviter tulit, blanditias praeferens, sed mox optavit, ut semper Solonis monita audivisset. Laudat appositе Lipsius fragmentum Critiae Stobaei floril. p. 322 ed. Schow.

2. *Sed saepe — interesse.* Noster de Tranquill. c. XI egregie de hac re disseruit: sed horae momentum, ait §. 8, interest inter solium et aliena genua. Quam multa exempla historia nobis praebuit in Croeso, Dario Codomanno, Perseo, Iugurtha aliisque ex antiquitate: nec nostra tempora carent similibus exemplis, quam fragilis sit fortuna humana, docentibus. *Quid? istos tu libros:* in quibus amicos et clientes idemtidem salutantes nominatim atque ordine designatos esse inde colligere licet: quos tot tantaque nomina complexos fuisse ait, ut ne maxima quidem memoria, e. c. nomenclatorum, iis retinendis sufficerit.

Digitized by Google

quam ubi creditur abundare. Quid? istos tu libros, quos vix nomenclatorum complectitur aut memoria, aut manus, amicorum existimas esse? Non sunt isti 3 amici, qui agmine magno ianuam pulsant, qui in primas et secundas admissiones digeruntur. Consuetudo ista vetus est regibus, regesque simulantibus, populum amicorum describere. Est proprium superbiae, magno aestimare introitum ac tactum sui liminis, et pro honore dare, ut ostio suo propius assideas, ut gradum prior intra domum ponas, in qua deinceps multa sunt ostia, quae receptos quoque excludunt.

XXXIV. Apud nos primi omnium C. Gracchus, et mox Livius Drusus instituerunt segregare turbam suam, et alios in secretum recipere, alios cum pluribus, alios universos. Habuerunt itaque isti amicos primos, [a] habuerunt secundos, nunquam veros. Amicum vocas, cuius disponitur salutatio? aut potest huius tibi patere fides, qui per fores maligne apertas non intrat, sed illabitur? Huic pervenire usque 2 ad distringendam libertatem licet, cuius vulgare et

T 3 publi-

a. *habuerunt secundos.* Sic codd. optimi, non, *et sec.* at *numquam veros* omnes exhibent codd. Pincianus tamen maluit, *neutros veros*, quam emendationem statim recepit Muretus, non magis necessariam, quam Lipsii: *numquid v.?*

3. *Non — pulsant* salutaturi. *qui — digeruntur.* cf. de Clement. I, 10, 1. not. *Honestiores* sive primae admissionis, primi ad salutationem admissi etc.

XXXIV. Nam felices et potentes paucis veris amicis gaudent. — 1. *Apud nos — universos.* Cf. Lipsii not. ad Tacit. VI, 9 et Ernesti excurs. ad Sueton. Tib. 46. Spectat huc contubernium, quod Romanis cum philosophis aliisque doctis graecis etc. intercessit, e. c. Augusti cum Areo philosopho, Sueton. 89. Maecenatis cum Horatio, Virgilio aliisque, Horat. Satir. I, 5 etc. Egit de hoc contubernio Gierig in Exc. II. ad Plin. Epp. To. II.

2. *distringendam*, solvendam,

Digitized by Google

publicum verbum et promiscuum ignotis, Ave, non nisi suo ordine emittitur? Ad quemcunque itaque istorum veneris, quorum salutatio urbem concutit, scito, etiam si animadverteris obsessos ingenti frequentia vicos, et commeantium in utramque partem catervis itinera compressa, tamen venire te in locum
3 hominibus plenum, amicis vacuum. In pectore amicus, non in atrio quaeritur. illo recipiendus est, illic retinendus, et in sensus recondendus. Hoc doce, gratus es. Male de te existimas, si inutilis es, nisi afflicto; si rebus bonis supervacuus. Quemadmodum te et in dubiis, et in adversis, et in laetis sapienter geris, ut dubia prudenter tractes, adversa fortiter, laeta moderate: ita in omnia utilem te ami-
4 co exhibere potes. Adversa eius si nec deserueris, nec optaveris, multa nihilominus, ut non optes, in tanta varietate, quae tibi materiam exercendae fidei praebeant, incident. Quemadmodum qui optat divitias alicui in hoc, ut illarum partem ipse ferat, quamvis pro illo videatur optare, sibi prospicit: sic qui optat amico aliquam necessitatem, quam adiuto-
5 rio suo fideque discutiat: quod est ingrati, se illi praefert, et tanti aestimat illum miserum esse, ut ipse gratus sit, ob hoc ipsum ingratus. Exonerare enim se vult, et ut gravi sarcina liberare. Multum interest, utrum properes referre gratiam, ut reddas beneficium; an ne debeas. Qui reddere vult, illius se commo-

vendam, laxandam, quam metus et reverentia retinet ac velut clausam tenet. *vicos* plateas. *commeantium*, qui iam salutaverant, alii qui salutaturi sunt. Copiam describit Virgil. Ge. II, 462 not.

3. *Hoc doce*. Si hoc secem de te bene meritum docueris, iam gratus es.

4. *nec optaveris* ut ei tunc opem ferre possis: quo de voto in antegressis egerat.

5. *praefert* quia vult ut opis suae egeat, ab eo pendeat. L.

Digitized by Google

commodo aptabit, et idoneum illi venire tempus volet: qui nihil aliud quam ipse liberari vult, quomodocunque ad hoc capiet pervenire: quod est pessimae voluntatis.

XXXV. Ista, inquam, nimia festinatio ingrati est. id apertius exprimere non possum, quam si repetivero quod dixi. Non vis reddere acceptum beneficium, sed effugere. Hoc dicere videris, Quando isto carebo? quocunque modo mihi laborandum est, ne isti obligatus sim. Si optares ut illi solveres de suo, multum abesse videreris a grato: hoc quod optas, iniquius est. Exsecraris enim illum, et caput functum tibi dira imprecatione defigis. Nemo, ut existimo, de immanitate animi tui dubitaret, si aperte illi paupertatem, si captivitatem, si famem ac [a] metum imprecareris. Aliquid interest, utrum vox ista voti sit tui? Sanius aliquid enim horum optas?

T 4 I nunc,

a. *metum.* Ita libri omnes. Optimi tamen Critici deque Seneca egregie meriti Pincianus et Gruterus hac lectione non contenti, nescio quidni, nisi quod prurigine emendandi moverentur, ille *mortem*, hic *letum* maluerunt. Male, si quid video. Gratus enim h. l. bene de se merito summa mala quaevis optat, eius tamen generis et sub ea conditione, ut sua ipsius ope illis eum liberare possit. Atqui contra mortem nemo valet. Mox, *Aliquid interest, utrum vox ista voti sit tui? Sanius aliquid enim horum optas. I nunc* etc. Sic restituit Gron. locum omnium codd. auctoritate. Ex-

XXXV. Repetit quae dixerat: non festinandum esse in gratia referenda, non optanda mala amici etc. — 1. *defigis κηλεῖς*; de eo in usu est, qui incantationibus aliquem quasi attonitum omnique auxilio privatum atque destitutum reddit, ut loco moveri nequeat. Loca quaedam huc spectantia collegit Bentl. ad Horat. Carm. V, 17, 5 nostri loci memor.

2. *Sanius aliquid enim* etc. Dictum est, observante Gronovio, per ironiam. Enimvero horum aliquod cui optas, sanius optas: par est utriusque voti insania: nihilo sanior haec optas quam illa. Sanius enim illud

Digitized by Google

I nunc, et hoc esse grati puta, quod ne ingratus quidem faceret, qui modo non usque in odium, sed tantum ad inficiationem beneficii perveniret.

XXXVI. Quis pium dicet Aeneam, si patriam capi voluerit, ut captivitate patrem eripiat? Quis Siculos iuvenes, ut bona liberis exempla monstrarent, si optaverunt ut Aetna immensa ignium vi supra solitum [a] ardens et incensa praecipitet, datura ipsis occasionem exhibendae pietatis, ex medio parentibus [2] incendio raptis? Nihil debet Scipioni Roma, si Punicum bellum ut finiret, aluit: nihil Deciis, quod morte patriam servaverunt, si prius optaverunt, ut devotioni fortissimae locum ultima rerum necessitas faceret. Gravissima infamia est medici, opus quaerere. Multi quos auxerant morbos, et incitaverant, ut maiore gloria sanarent, non potuerunt discutere, aut cum magna miserorum vexatione vicerunt.

XXXVII.

Extrema dederat cod. Naz. — *opta si in hunc:* alii, *sivt nunc, sim nunc.* Vulgg. habebant: *At quid interest, utrum vox ista tua sit an votum. Sanus aliquid horum opta. I nunc* etc. — a. *ardens et incensa praecipitat, datura* etc. E cod. Naz. et antiquissimo Erasmi sic restituit Gron. Antea: *ardens daret ipsis occasionem.* Mox *ut finiret aluit* e cod. Naz. qui habebat *aliud.* Rottendorfii et erfurtensis codd., a Gronov. inspecti, cum additamento habebant Nazariani scripturam: *perseveravit aliud.* Illud *perseveravit* esse scholion τῦ *aluit* facile apparet. Antea: *ut finiret, perseverare maluit.*

illud, sc. ut ei solvas de suo, optes, quam aliquid horum.

XXXVI. 1. *ut captivitate — eripiat:* si forte captus fuisset: nam captum non fuisse, sed humeris filii ex urbe ablatum constat. Attigerat haec III, 37, 1. Ceterum cf. Heynii Exc. XVII ad Virgil. Aen. II. *Quis Siculo* etc. cf. ad III, 37, 2 not.

2. *nihil Deciis.* P. Decio Muri, patri et filio, priori bello latino a. u. 414, posteriori bello samnitico a. u. 457 s. 458. Nepotem recentiores quidam addunt, sed perperam. Cf. Viri docti notam ad Eberhardi Zustand der schönen Wiss. bey den

Digitized by Google

XXXVII. Calliſtratum aiunt, ita certe Hecaton auctor eſt, quum in exſilium iret, in quod multos ſimul cum illo ſeditioſa civitas et intemperanter libera expulerat, optante quodam, ut Athenienſibus neceſſitas reſtituendi exſules eſſet, abominatum talem reditum. Rutilius moſter animoſius. quum quidam illum conſolaretur, et diceret inſtare arma civilia: brevi futurum, ut omnes exſules reverterentur: Quid tibi, inquit, mali feci, ut mihi peiorem reditum, quam exitum optares? Malo, ut patria exſilio meo erubeſcat, quam reditu moereat. Non eſt iſtud exſilium, cuius neminem non magis, quam damnatum pudet. Quemadmodum illi ſervaverunt bonorum civium officium, qui reddi ſibi penates ſuos noluerunt clade communi, [a] quia ſatius erat duos iniquo

T 5

a. *quia ſatius erat duos iniquo malo affici q. o. p.* Recte e codd. omnibus vindicavit Gron. contra emendatores, qui reponere maluere alii *ſontico*, alii *inique* etc. *Unico* invalerat vulgatas. An *iniquum malum*, ait Gron., minus bene dicitur, quam *magnum malum*, *meritum malum*, *maturum malum?* Mox *opprimi* non comparet in cod. Nas., ſed abeſſe

den Römern, Altonae 1801. p. 58 ſqq.

XXXVII. 1. *Calliſtratum aiunt — reditum:* oratorem eximium et imperatorem non contemnendum, Athenienſem, qui cauſſa ſuper Oropo peroranda tale Demoſtheni eloquentiae, quale Herodotus hiſtoria ſua recitanda Thucydidi hiſtoriae ſtudium iniecit, ut ex Demetrio magneſio refert Pſeudoplutarch. p. 844. b. Frçf., ex Hermippo Gellius III, 13. Demoſthenes eum magni fecit: interrogatus enim, uter eſſet melior orator, ipſene an Calliſtratus, reſpondit: ἐγὼ μὲν γραφόμενος, Καλλίστρατος δὲ ἀκουόμενος. Egregie de patria meritus capitis damnatus in exilium abiit. Ex quo quum invito populo rediiſſet, ad ſupplicium raptus eſt. Cf. Ruhnkenii Hiſtoria critic. Oratt. Graec. in Reisk. edit. Oratt. graec. Vol. VIII p. 140. ſq. *Rutilius.* cf. ad V, 17, 2. *inſtare bella civ.* inter Marium et Sullam.

2. *quia ſatius erat duos* ſc. Calliſtratum et Rutilium. Simi-

Digitized by Google

3 quo malo affici, quam omnes publico: ita non ſervat grati hominis affectum, qui bene de ſe merentem difficultatibus vult opprimi, quas ipſe ſubmoveat: qui etiamſi bene cogitat, male precatur. Ne in patrocinium quidem, nedum in gloriam eſt, incendium exſtinxiſſe, quod feceris.

XXXVIII. In quibusdam civitatibus impium votum ſceleris vicem tenuit. Demades certe Athenis eum, qui neceſſaria funeribus venditabat, damnavit, quum probaſſet magnum lucrum optaſſe: quod contingere illi ſine multorum morte non poterat. Quaeri tamen ſolet, an merito damnatus ſit. Fortaſſe optavit, non ut multis venderet, ſed ut care: ut 2 parvo ſibi conſtarent, quae venditurus eſſet. Quum conſtet negotiatio ex emto et vendito, quare votum eius in unam partem trahis, quum lucrum ex utraque ſit? Praeterea omnes licet, qui in iſta negotiatione ſunt, damnes: omnes enim idem volunt, id eſt, intra ſe optant. Magnam hominum partem damnabis. cui enim non ex alieno incommodo lucrum? a Miles bellum optat, ſi gloriam, agricolam anno-

abeſſe vix bene poteſt, exſtat quoque in aliis mſſ.: Gron. tamen a librariis eſſe profectam hanc vocem contendit. Dicitur, ait, per intellectum verbi ſubſtantivi, legitque: *in difficultatibus vult.* Sed durum id eſſe quivis videt, et quaeſo quidni et in cod. Naz. ſcribendo soccordiâ quadam librarium bonum quandoque ſubrepente illud *opprimi* elabi poterat?

a. *Miles bellum optat, ſi gloriam* ſc. optat. Sic reſtituit Gron. e cod. Naz. Olim: *optat in gloriam*, uti omnes fere

Similia alia refert Valer. Max. V, 3. Plut. de exilio etc.

XXXVIII. Impia ſunt talia gratorum vota: ſceleris adeo vicem tenent in quibusdam civitatibus.

1. *Demades*, orator Athenienſis, Phocionis coaevus, mortuus eſt Ol. 115, 2. Cf. de eo Ruhnk. l. l. p. 150 ſq. Simile romanum narret Valer. Max. VIII, 1. Sueton. Tib. 2. *qui neceſſaria* — *ven-*

Digitized by Google

annonae caritas erigit. eloquentiae exceptat pretium litium numerus. medicis gravis annus in quaestu est. institores delicatarum mercium iuventus corrupta locupletat. nulla tempestate, nullo igne laedantur tecta: iacebit opera fabrilis. Unius votum deprehensum est, omnium simile est. An tu Arruntium et Ate-

re codd.: unde Pinc. *inglorium agricolam annonae caritas erigit.* Muretus: *Miles bellum optat. Agricolam a. c. e. Erigit* bene habet: mone, ne *exigit* emendes. Mox *eloquentiae exceptat pretium litium numerus.* Sic cod. Naz. Col. unus pal. et Erasmicus: unde Erasmus quoque in editione. Praefero hanc lectionem ei, quam alii codd. et priscae edd. dabant: *exoptat.* Valet itaque analogice *exceptō* i. q. comparo, quaero. Sed exemplum adhuc quaero, nec credo lectionem esse genuinam. Muretus temere coniecturam suam in textum immisit: *eloquens captas pretium ex litium numero.* Lipsii coniecturas libens omitto. Bentleius ad Horat. Carm. I, 34, 13. Vol. I. p. 89. 90. ed. lipsi. emend.: *eloq. exaltat.* Exspectes etiam hic concretum, ut militem etc. habemus: hinc sensum Muretus, ut fuit homo sagacissimus, bene cepisse videtur, verba non item.

— *venditabat*, ὁ ἐνταφιοπώλης, qui fascias (τελαμῶνας, ταινίας) ad funera a capite ad pedes vincienda, unguenta, coronas etc. venditabat. cf. Brunckii Anal. To. III. p. 169. nr. 96. Fortasse et haec Hecaton huius quaestionis gratia retulerat. *Quaeri — fit.* Factum hoc esse videtur quoque in scholis rhetorum et declamationibus: ubi saltem his rebus ideneus locus erat.

3. *institores.* cf. ad VI, 17, 1. *delicatarum mercium*, serici, coae vestis, unguentorum, margaritarum etc. L. *Unius*, pollinctoris istius, quem Demades damnavit. *Arruntium et Aterium:* tantum ex hoc loco hos noscimus: nam qui e Tacito laudantur, cognomines quidem sunt, sed alii. Heredipetae iam ex Horatii II Serm. 5 noti sunt: cf. Consol. ad Marc. 19. Gataker ad Antonin. VI, 59. *designatores* qui funera comitabantur, disponebant, ordinabant. cf. Lipsium de Amphitheatr. c. 15. *Libitinarios* qui funera efferenda conducebant et cetera in hunc apparatum. Simili fere munere funguntur Londini the undertakers. Nomen his hominibus dedit Libitina i. e. Venus, ad rem funebrem traducta, fortasse quod casu quodam tabernae, ubi necessaria funeribus efferendis proftabant, eius templo adiace-

Digitized by Google

Aterium, et ceteros qui captandorum teſtamentorum artem profeſſi ſunt, non putas eadem habere, 4 quae deſignatores et libitinarios, vota? illi tamen quorum mortes optent, neſciunt; hi familiariſſimum quemque, [b] ex quo propter amicitiam rei plurimum eſt, mori cupiunt. Illorum damno nemo vivit: hos quisquis differt, exhaurit. Optant ergo, non tantum ut accipiant, quod turpi ſervitute meruerunt, 5 ſed etiam ut tributo gravi liberentur. Non eſt itaque dubium, quin hi magis quod damnatum eſt in uno, optent: quibus quisquis morte profuturus eſt, vita nocet. Omnium tamen iſtorum tam nota ſunt vota, quam impunita. Denique ſe quisque conſulat, et in ſecretum pectoris ſui redeat, et inſpiciat quid tacitus optaverit. quam multa ſunt vota, quae etiam ſibi fateri pudet! quam pauca, quae facere coram teſte poſſimus!

XXXIX. Sed non, quidquid reprehendendum, etiam damnandum eſt: ſicut hoc votum amici, quod in

b. *ex quo propter amicitiam rei plurimum eſt.* Sic omnes codd. et edd. Gruterus tamen coni. *ſpei plurimum eſt*, quae emendatio textum editionum inſequutarum invaſit. Pincianus quoque emendavit, *cum quo propter rem amicitiae pl. a.* Sed vulgata ſtare poteſt: *plurimum rei eſt* ſignificat: multas opes inde exſpectat, rem familiarem amici ſibi fore heredipeta ſperat.

iacerent. cf. Plut. Quaeſt. Rom. c. 23. To. VIII p. 323 ſq. Hutten., qui etiam ſtatuam Ἀφροδίτης ἐπιτυμβίας Delphis huc trahit, neſcio quo iure. In huius Libitinae templum morientium nomine nummus inferri ſolebat e Servii Tull. inſtituto: unde tabellae mortalitatis confici poterant. Dionyſ. Halic. IV. c. 15 p. 676 Reiak.

4. *Damno.* nihil enim libitinariis tollitur, etſi non additur. *hos — exhaurit:* quisquis ſpem heredipetarum non cito implet morte, exhaurit eos, quia munera aſſidue mittunt et ut tributa pendunt. L.

XXXIX. 1. *damnandum eſt*

Digitized by Google

in manibus est, male utentis bona voluntate, [a] et in id vitium incidentis, quod evitat; nam dum gratum animum festinat ostendere, ingratus est. Hic, ait, in potestatem meam recidat, gratiam meam desideret, sine me salvus, honestus, tutus esse non possit. tam miser sit, ut illi beneficii loco sit, quidquid redditur. Haec diis audientibus! Circumveniant illum domesticae insidiae, quas ego possim solus opprimere. instet potens inimicus et gravis, infesta turba nec inermis, et creditor urgeat et accusator.

XL. Vide quam sis aequus! horum optares nihil, si tibi beneficium non dedisset. Ut alia taceam, quae graviora committis, pessima pro optimis referendo, hoc certe delinquis, quod non exspectas suum cuiusque rei tempus: quod aeque peccat, qui non sequitur, quam qui antecedit. Quomodo non semper beneficium recipiendum est, sic non utique reddendum. Si mihi non desideranti redderes, ingratus esses: quanto ingratior es, qui desiderare me cogis? Exspecta. quare subsidere apud te munus meum non vis? [a] quare obligatum molestе fers? quare, quasi cum acerbo foeneratore, signare parem properas? Quid mihi negotium quaeris? quid in me deos immittis? quomodo exigeres, qui sic reddis?

XLI.

a. *et in id vitium incidentis.* E cod. Naz. illud *vitium* petitum et textui iam a Grutero redditum. — a. *quare obligatum molestе fers?* Sic omnes codd. et plurimae edd. At Muretus: *obligatus* etc. Mox *signare parem* omnes scripti, omissa vulgata: *rationem.*

est sententia iudicis, exemplo illius Demadis. L. *quod in manibus est*, de quo nunc disquisitio est. *Hic* qui bene de me meritus est.

XL. 2. *Si mihi non — esses.* quoniam non tamquam beneficium sed tamquam commodatum quid solveres. *subsidere* haerere et remanere. L. *signare.* Signantur rationes, quum finiuntur: quum bene dispunctae et pares factae comprobantur.

Digitized by Google

XLI. Ante omnia ergo, Liberalis, hoc discamus, beneficia secure debere, et occasiones reddendorum observare, non manu facere: hanc ipsam cupiditatem primo quoque tempore liberandi se, memineri-mus ingrati esse. Nemo enim libenter reddit, quod invitus debet: et quod apud se non vult esse, onus 2 iudicat esse, non munus. Quanto melius ac iustius, in promtu habere merita amicorum: et offerre, non ingerere, nec obaeratum se iudicare? quoniam beneficium commune vinculum est, et inter se duos alligat. Dic, Nihil moror, quo minus tuum revertatur ad te: opto hilaris accipias. Si necessitas alterutri nostrum imminet, fatoque quodam datum est, ut aut tu cogaris beneficium recipere, aut ego accipere, det potius qui solet. Ego paratus sum. *Nulla mora in Turno!* ostendam hunc animum, quum primum tempus advenerit: interim dii testes sunt.

XLII. Soleo, mi Liberalis, notare hunc in te affectum, et quasi manu prendere, verentis et aestuantis, ne in ullo officio sis tardior. Non decet gratum animum solicitudo, [a] contra summa fiducia sui, et ex

a. *contra summa fiducia sui.* Sic omnes codd. et edd. praeter Muretum, qui *sed contra* ex ingenio addidit. Mox *tamquam convicium est, recipe quod debeo. Hoc pr.* etc. Rubenii est coniectura codicis Naz. Leod. et aliorum auctoritate adiuta: hi enim praestabant *tam*, alii *tamen*, alii *iam*, unus Leodiensis *tamquam* i. e. apud Senecam, exempli caussa, quod hic locum habet. *recipe*, non *recipere, quod debes* Naz., aliique: unde *debeo* et Gron. et Ruben. recte fecere; nam *s* et *o* saepe propter ductuum similitudinem in codd. confundi constat. Gronovius emendabat: *Inter-*

tur. Imo illa ipsa verba videntur subscripsisse in codicis paginis, *par ratio.* L.

XLI. Occasio reddendi beneficii exspectanda est. — 1. *manu facere* i. opera nostra arcessere. Cf. ad Consol. ad Marc. c. 19, 2. 2. *Nulla mora in Turno.* Est hemistichium Virgilii Aen. XII, 11.

XLII. 1. *manu prendere:* similis

Digitized by Google

ex conscientia veri amoris dimissa omnis anxietas. Tanquam convicium est, recipe, quod debeo. hoc primum beneficii dati sit ius, ut recipiendi tempus eligat, qui dedit. At vereor, ne homines de me se- 2
quius loquantur. Male agit, qui famae, non conscientiae gratus est. Duos istius rei iudices habes: te, quem non potes fallere; et illum, quem potes. Quid ergo, si nulla intervenerit occasio? semper debebo? Debebis: sed palam debebis, sed libenter debebis, sed cum magna voluptate apud te depositum intueberis. Poenitet accepti beneficii, quem nondum redditi piget. quare qui tibi dignus visus est, a quo acciperes, indignus videatur, cui debeas?

XLIII. In magnis erroribus sunt, qui ingentis animi credunt, proferre, donare, plurium sinum ac domum replere: quum ista interdum non magnus animus faciat, sed magna fortuna. Nesciunt, a quanto interim maius ac difficilius sit capere, quam fundere. Nam ut nihil alteri detraham, quoniam utrumque ubi ex virtute sit, par est: non minoris est animi beneficium debere, quam dare. eo quidem operosius hoc quam illud, quo maiore diligentia custodiuntur accepta, quam dantur. Itaque non est trepidandum, 2
quam cito reponamus, nec procurrendum intempestive:

Interim, i. e. interdum, *convicium est, recipe quod debeo. Hoc pr.* etc. Erasmus et aliae edd. vulgg. praestant: *Tam cum vitio est, recipere quod non debes, quam non dare, quod debes. Hoc benef. pr.*, omnibus tamen codd. repugnantibus. — a. *quanto interim maius* etc. Sic omnes codd. et sic fere Erasmi editio, quae tamen perperam ordinem verborum inversum habet sic: *q. m. ac d. interim sit* etc.

similis est nostra phrasis: mit Händen greifen, de rebus, quae certae sunt, et quas velut manu tangimus et tenemus. Seneca de Tranquill. c. 1. quaedam in aperto posita, quae manu prenderem. L. *Tanquam* exempli caussa, ut hoc utar. XLIII. 1. *Plurium sinum.*

Ita

Digitized by Google

ſtive: quia aeque delinquit, qui ad referendam gratiam ſuo tempore oeſſat, quam qui alieno properat. Poſitum eſt illi apud me: nec illius nomine, nec meo timeo. Bene illi cautum eſt: non poteſt hoc beneficium perdere, niſi mecum; immo ne mecum quidem. 3 Egi illi gratias, id eſt, retuli. Qui nimis de beneficio reddendo cogitat, nimis cogitare alterum de recipiendo putat: [b] praeſtet ſe in utrumque facilem: ſi vult recipere beneficium, referamus, reddamusque laeti. Illud apud nos cuſtodiri mavult: quid theſaurum eius eruimus? quid cuſtodiam recuſamus? dignus eſt, cui utrum volet, liceat. Opinionem quidem et famam eo loco habeamus, tanquam non ducere, ſed ſequi debeat.

b. *praeſtet ſe in utrumque f.* Pinciani et Gruteri codd. ſic dabant, non, *praeſtat eſſe in utrumque f.*

Ita enim mos, togae ſinum expandere, et in eum recipere donata: ſinum implere minoribus donis aut pecunia: domum ornamentis alioque inſtructu. L. *ubi ex virtute fit, par eſt.* Vitia paria eſſe Stoicis, ita et virtutes, notum dogma. Lipſii Manuduct. in philoſ. ſtoic. III, 4.

2. *Poſitum eſt illi* beneficium *apud me:* quaſi depoſitum. Haec abrupta apud Senecam frequentia ſunt. *immo ne mecum quidem.* vel me mortuo, ei erepto, beneficium non perdit, quoniam animus gratus ſupererit, quem etiam in meos oſtendere poterit.

3. *ducere* praeire et nos ad eam adſpicere. *ſequi.* Ex benefactis bona erit: ſi non ſtatim, tardius: ſi non apud omnes, ſaltem peritos et bonos. cf. Epiſt. VII, 8. 9. et ſimilia apud Iacobs ad Anal. Brunckii I p. 154.

L. AN-

Digitized by Google

L. ANNAEI SENECAE
AD AEBUTIUM
LIBERALEM
DE BENEFICIIS
LIBER VII.

Argumentum et Ordo.

Similia prioribus, Quaestiunculae, et subtilibus utilia tamen mixta. Illud principio serium, coercendam curiositatem, et nimiam sciendi cupidinem: animum potius ad mores et Virtutem, id est, Sapientiam mittendum. Ex verbi deinde occasione Quaestio, An aliquis donare Sapienti possit, cum eius sint omnia? ait posse, quia animo quidem, non usu tamen omnia possidet. Altera, An qui tentavit reddere beneficium, reddiderit: ita, sed tamen iterum iterumque conandum docet. Tertia, An quod a viro bono acceperis, eidem iam malo reddes? Reddes, sed cum cautione, ne illd quibus male, et in suam alienamve noxam utatur. Quarta, Numquid oblivisci datorem beneficii sui oporteat? Non omnino, et posse tenere memoria ait, immo et interdum exigere. Ultima, Quomodo ferendi ingrati? placido animo, mansueto, magno. L.

1. BONUM, mi Liberalis, habeas animum volo: *In*

I. Promittit se, quae non missis, quae regunt mores, dixerit, additurum, et praeincunda aut ingenium exercentia

Digitized by Google

In manibus terrae. Non hic tẽ cărmine longo,
Atque per ambages et longa exorſa tenebo.

[a] Reliqua hic liber cogit, et exhauſta materia, circumſpicio, non quid dicam, ſed quid non dixerim. Boni tamen conſules quidquid ſupereſt, quum tibi ſuperfuerit. Si voluiſſem lenocinari mihi, debuit paulatim opus creſcere, et ea pars in finem reſervari, 2 quam quilibet etiam ſatiatus appeteret. Sed quidquid maxime neceſſarium erat, [b] in primum congeſſi: nunc ſi quid effugit, recolligo. Nec mehercule, ſi me interrogas, nimis ad rem exiſtimo pertinere, ubi dicta ſint quae regunt mores, perſequi cetera, non in remedium animi, ſed in exercitationem inge- 3 nii inventa. Egregie enim hoc dicere Demetrius Cynicus,

a. *Reliqua hic liber cogit, et exh.* Sic omnes codd. qui τὸ *et* addunt. — b. *in primum congeſſi.* Sic Naz. aliique, qui nec *ſtatim cong.*, quod vulg. habent, nec *ſtatum*, quod etiam edd. nonnullae habent, agnoſcit.

centiâ perſequuturum,' ad exemplum Demetrii Cynici. — 1. Verſus ſunt Virgilii Ge. II, 45 ſq. ubi edd. habent: *carmine ficto*, quae poetae quidem apta ſunt, ſed noſtro ut philoſopho aptius erat, *longo*, quod ipſe ſuo iure mutavit: nam lectio varians non eſt.

3. *Demetrius Cynicus* amicus Senecae. cf. de Provid. III, 3 not. Addas poſt Fabricii Bibl. Graec. Vol. III. p. 515 Harl. Burignii Memoire ſur Demetrius le Cynique in Hiſtoire de l' Acad. des Inſcript. To. 38 p. 179 ſq. Ceterum conferri meretur cum his Demetrii dictis Senecae Epiſt. 94. *Plus prodeſſe — ad manum.* Recte monet Uptonus ad Epicteti manuale init. Stoicorum, e. c. Epicteti, M. Antonini, quorum loca huc ſpectantia adduxit, hoc inprimis fuiſſe, ut ſuos ſubinde monerent, praecepta quaedam ſapientum, τὰ καιριώτατα καὶ ἀναγκαιότατα in animis quotidiana meditatione revolvant. Eodem etiam more uſus eſt Epicurus, cuius κύριαι δόξαι apud Diogenem Laert. X, 139 ſq. leguntur. Praeceptum autem hocce e Socratis ſchola originem ducere ſuam patet, et Ariſtippi reſponſo, quod Lipſius ad h. l. e Diog. Laert. II, 71 laudat, non qui multa,

Digitized by Google

nicus, vir meo iudicio magnus, etiamsi maximis comparetur, solet: „Plus prodesse, si pauca praecepta sapientiae teneas, sed illa in promtu tibi et in usu sint, quam si multa quidem didiceris, sed illa non habeas ad manum. " Quemadmodum, inquit, magnus luctator est, non qui omnes numeros nexusque perdidicit, quorum usus sub adversario rarus est, sed qui in uno se aut altero bene et diligenter exercuit, et eorum occasiones intentus exspectat: nec enim refert, quam multa sciat, si scit quantum victoriae satis est: sic in hoc studio multa delectant, pauca vincunt. Licet nescias, quae ratio Oceanum effundat ac revocet: quare septimus quisque annus aetati signum imprimat: quare latitudo porticus ex remoto spectantibus, non servet proportionem suam, sed ultima

4 5

V 2

ta, sed qui utilia legant discantque, studiosos et eruditos esse, confirmatur.

4. *Quemadmodum — omnes numeros — exspectat.* Palaestrae verbum in motibus illis et formatione flexuque membrorum. Bene laudat Lipsius Quintil. Inst. Orat. XII, 2, 12 quae apta sane etiam sunt ad Demetrii sensum. Eius verba sunt haecce: Et ut palaestrici doctores illos quos numeros vocant non idcirco discentibus tradunt, ut his omnibus in ipso luctandi certamine utantur: sed ut subsit copia illa, ex qua unum aut alterum, cuius se occasio dederit, efficiant. — *nexusque* in lucta: dicunt aliter nodos et ligaturas. Multa huius generis innuit Philostratus Imaginum lib. II. p. 819, resupinationes, pedis malleolum calce percutere, manum contorquere, medio corpore prehensum de terra tollere vel prosternere (qua re ἀθλητὴς ἀμεσολάβητος apud Nilum de octo vitiis p. 367 athleta inexpugnabilis dicitur) supplantare s. pedes auferre etc. *vincunt*, rem confirmant, affectus et vitia domant.

5. *quae ratio — revocet.* fluxum et refluxum maris dicit. *quare septimus — imprimat.* ad gradus vel κλιμακτῆρας aetatum adspirare videtur, observante Lipsio, in quibus antiquitus proditum, septimo quoque anno mutationem

Digitized by Google

ultima in anguſtias coëant, et columnarum [c] noviſſime intervalla iungantur: quid ſit, quod geminorum 6 conceptum ſeparet, partum iungat. utrum unus concubitus ſpargatur in duos, an toties concepti ſint: cur pariter natis fata diverſa ſint, maximisque rerum ſpatiis diſtent, quorum inter ortus minimum intereſt. Non multum tibi nocebit transiſſe, quae nec licet ſcire, nec prodeſt. Involuta veritas in alto latet. Nec de malignitate naturae queri poſſumus: quia nullius rei difficilis inventio eſt, niſi cuius hic unus 7 inventae fructus eſt, inveniſſe. Quidquid nos meliores

c. *noviſſime* omnes codd. et edd. praeter Mureti, qui Pinciani coniecturam recepit, et ſubſequentium edd.

tionem aut discrimen evenire, ſive ut revera corpori aliquod ſignum ſit, anno ſeptimo dentibus cadentibus et naſcentibus, bis ſeptimo pubertate erumpente etc., qua de re conferri iubet Lipſius Philonem de opificio Mundi, ſive ſeptimo quoque anno aetas infantis, pueri, adoleſcentis etc. deſignatur, ſive morbus, periculum mutatione imminet homini. Cf. Varro A. Gellii III, 10. *quare latitudo — iungatur.* Iam Lucretius IV, 428 ſq: Porticus aequali quamvis eſt denique ductu, Stansque in perpetuum paribus ſuffulta columnis, Longa tamen parte ab ſumma cum tota videtur, Paullatim trahit anguſti faſtigia coni; Tecta ſolo iungens, atque omnia dextera laevis: Donicum in obſcurum coni conduxit acumen. cf. Seneca Nat. Qu. I, 3.

6. *utrum unus concubitus — ſint.* Iam Hippocrates de natura pueri p. 248. Opp. Genevae 1657. fol. affirmat: δίδυμα δὲ γίνονται ἀφ' ἑνὸς λαγνεύματος ἅτως etc., ubi explicat. *verum*, quae iis accidunt, quibusque occupantur. *Involuta — latet.* Socrates, Democritus, Anaxagoras, Empedocles, omnes paene veteres rerum obſcuritatem conqueſti ſunt: Democritus in puteo demerſam eſſe veritatem aiebat, Lactantio referente Inſtitut. III, 27. Diog. Laert. IX, 44. 72 not. Menag. Nec aliam fovit ſententiam Empedocles. cf. Sturzii Empedocles Agrigentin. p. 486 ſq.

7. Quae ſequuntur Stoae et Cyniſmi, nam hae ſectae fere

Digitized by Google

liores beatosque facturum est, aut in aperto, aut in proximo posuit. Si animus fortuita contemsit, si se supra metum sustulit, nec avida spe infinita complectitur, sed didicit a se petere divitias: si deorum hominumque formidinem eiecit, et scit non multum esse ab homine timendum, a Deo nihil: si contemtor omnium, quibus torquetur vita, dum ornatur, eo perductus est, ut illi liqueat, mortem nullius mali esse materiam, multorum finem: si animum virtuti consecravit, et, quacunque vocat illa, planum putat: si, sociale animal et in commune genitus, mundum ut unam omnium domum spectat, et conscientiam suam diis aperit, semperque tanquam in publico vivit: [d] se magis veritus quam alios, subductus ille tempestatibus, in solido ac sereno stetit, consummavitque scientiam utilem, atque necessariam. reliqua oblectamenta otii sunt. Licet enim iam in tutum retracto animo, ad haec quoque excurrere, cultum, non robur, ingeniis afferentia." 8

d. *se magis*, non, *si se m.*, cod. Naz., qui mox *consummavitque*, ubi vulgg. τῷ *que* carent.

fere nihil distabant, sententiae tam praeclarae sunt, ut parum mireris, quod Demetrium verbis factisque eas referentem et Senecae et omnis praestantissimi aetatis istius nominis, Thraseae Paetique (Tacit. Ann. XVI fin.) amore et admiratione sua dignissimum censuerint. *a Deo nihil:* deus enim, Stoae praeceptis, neque vindicat neque nocet. *Omnium* e. c. divitiarum, gloriae.

8. *planum*, aequum: viam commodam esse credit. *si* tamquam *sociale*. Iam Socrates, Cicerone Tusc. Qu. V, 37 teste, mundanum se esse dixit: eumque sequuti sunt omnes fere philosophi, inprimis Stoici. cf. Lipsii Physiol. Stoic. I, 8. *tempestatibus* i. affectibus, erroribus vitiisque. Sapiens describitur, qui, ut virtus illa Hesiodea, in firmo, alto ideoque sereno loco stat.

Digitized by Google

II. Haec Demetrius noſter utraque manu tenere proficientem iubet. haec nusquam dimittere, immo affigere et partem ſui facere, eoque quotidiana meditatione perduci, ut ſua ſponte occurrant ſalutaria, et ubique ac ſtatim deſiderata praeſto ſint, et ſine mora ulla veniat illa turpis honeſtique diſtinctio, ſciatque nec malum eſſe ullum niſi turpe, nec bonum niſi ho-
2 neſtum. Hac regula vitae opera distribuat: ad hanc legem et agat cuncta, et exigat: miſerrimosque mortalium iudicet, in quantiscunque opibus refulgebunt, ventri ac libidini deditos, quorum animus inerti otio torpet. Dicat ipſe ſibi: Voluptas fragilis eſt, brevis, faſtidio obiecta: quo avidius hauſta eſt, citius in contrarium recidens, cuius ſubinde neceſſe eſt aut poe-
3 niteat, aut pudeat. In qua nihil eſt magnificum, aut quod naturam hominis, diis proximi, deceat; res humilis, membrorum turpium ac vilium miniſterio veniens, exitu foeda. Iſta eſt voluptas et homine et viro digna, non implere corpus, nec ſaginare, nec cu-
4 piditates irritare, quarum tutiſſima eſt quies: ſed perturbatione carere, et eâ quam hominum inter ſe rixantium ambitus concutit, et eâ quae intolerabilis ex alto

II. Illa quae regunt mores in promtu ſunt tenenda, ut ſapientiam conſequaris. Sapienti autem ſunt omnia, non tamen ut Alexandro aliisque. — 1. *proficientem*, qui in via ad ſapientiam eſt, qui iam promovit aliquid et profecit. cf. Lipſii Manuduct. in philoſ. ſtoic. II, 9.

2. *Dicat ipſe ſibi* etc. Haec eſſe contra Epicureos directa, facile apparet. Saepe autem noſter hos reprehendit atque refutat, quia ſuo tempore vitiis cuiuscunque generis ſcatente Epicureiſmus perperam intellectus multis aſſeclis gaudebat. Verbo moneo, reſpexiſſe videri ad Xenoph. Memorab. Socr. II, 1.

4. *et eâ — concutit*, excitat. Duplicem perturbationem hic facit, a terra et a coelo. Illam, quae ex opibus, honoribus, ſpe metuque, ut verbo dicam, rerum humanarum proficiſcitur:

Digitized by Google

alto venit, ubi de diis famae creditum eſt, vitiisque illos noſtris aeſtimavimus. Hanc voluptatem aequalem, intrepidam, nunquam ſenſuram ſui taedium, percipit hic quem deformamus quummaxime: qui, 5 ut ita dicam, divini iuris atque humani peritus, praeſentibus gaudet, ex futuro non pendet. nihil enim firmi habet, qui in incerta propenſus eſt. Magnis itaque curis exemtus, et distorquentibus mentem, nihil ſperat, aut cupit, nec ſe mittit in dubium, ſuo contentus. Nec illum exiſtimes parvo eſſe conten- 6 tum. omnia illius ſunt non ſic, quemadmodum Alexandri fuerunt: cui, quanquam in litore maris rubri ſteterat, plus deerat quam quâ venerat. illius ne ea quidem erant, quae tenebat, aut vicerat, quum in Oceano Oneſicritus praemiſſus explorator erraret, et

tur: iſtam, quae a ſuperſtitione oritur et prava opinione de Diis, quos ſibi ſimiles faciunt homines, vitiis dediti, irati, ut et iſti ſint ultores vindicesque fulmine armati et apud inferos etiam tamquam tortores collocati. *hic quem—quummaxime* i. ſapiens ſtoicus.

5. *divini iuris atque humani* i. philoſophiae. *Divina* enim continent phyſicam et theologiam naturalem, *humana* dialecticam et moralem. cf. Erneſti Cl. Cic. Divinus. Scit itaque quum quae de mundo diisque homo cognoſcere poſſit, et quomodo Dii colendi, tum nihil niſi turpe eſſe malum, nec bonum niſi honeſtum, ideoque quid homines deceat, atque quid ſibi aliisque debeat.

6. *Alexandri.* Similia vide Epiſt. 91, 17. 94, 61 etc., ubi iam notavimus, inquiorem iuſto fuiſſe Senecam in Alexandrum. *Oneſicritus.* Proprie Nearchum, non Oneſicritum praefuiſſe expeditioni, qua ante Chr. 326. terminos imperii ſui orientem et meridiem verſus explorari voluit Alexander, docet Arrianus in Exped. Alex. M. VI, 2, 6 ed. lipſ. 1798. Noſter tamen, uti etiam poſtea Plinius, ab Oneſicrito ipſo in hunc errorem abducti ſunt, quippe qui in libro ſuo de rebus geſtis Alexandri mentitus erat, ſe claſſi praefuiſſe, quae per Indum Oceanumque usque ad

Digitized by Google

7 bella in ignoto mari quaereret. Non satis apparebat inopem esse, qui extra naturae terminos arma proferret? qui se in profundum, inexploratum et immensum, aviditate caeca prorsus immitteret? Quid interest, quot eripuerit regna, quot dederit, quantum terrarum tributo premat? tantum illi deest, quantum cupit.

III. Nec hoc Alexandri tantum vitium fuit, quem per Liberi Herculisque vestigia felix temeritas egit, sed omnium quos fortuna irritavit implendo. Cyrum et Cambysen, et totum regni Persici stemma percense. quem invenies, cui modum imperii satietas fecerit? qui non vitam in aliqua ulterius procedendi cogitatione finierit? Nec id mirum est. [a] quidquid cupiditati

a. *quidquid cupiditati contingit.* Sic codd., Grut. omnes: non, *contigit*, vulgg.

ad ostia Euphratis et Tigris navigaverit, quamquam nonnisi uni navi praefuisse manifestum sit. Ceterum periplum istum Nearchi conservatum Arriano in Indicis egregie illustravit Wilh. Vincentus (the voyage of Nearchus from the Indus to the Euphrates etc. London 1797.) et bene edidit Schmieder Halis 1798. De Onesicrito cf. Fabric. Bibl. Gr. To. III, p. 47. 523 Harl. *Bella* vero Alexandrum *in ignoto mari* quaesiviisse, et *in profundum se immisisse*, negat historia. cf. Arriani Indic. c. 32, 9 sq. *extra naturae terminos* declamatorie expressa sunt, quasi cum terris natura defineret et Oceanus ignotus et immotus, caligo et chaos deinde essent. cf. ad Tacit. de morib. Germ. c. 45 not.

1. *quem per Liberi Herculisque — egit.* Fabulis de Bacchi et Herculis expeditionibus usi sunt scriptores de rebus gestis Alexandri M. et adulatores: nec ingrata ei fuit haec comparatio cum istis diis inprimis propterea, ut milites suos aemulatione quadam rerum ab istis gestarum alacriores redderet ad longinquiorem secum expeditionem subeundam. cf. Schmieder ad Arriani Indic. c. 1, 7. *implendo* vota, indulgendo. *Cyrum* et eius filium *Cambysen* et omnes insequutos reges Persarum usque ad Darium Codomannum, qui omnes fere expugnare aliena voluerunt per totam vitam.

Digitized by Google

piditati contingit, penitus hauritur et conditur. nec 2
intereſt, quantum eo quod inexplebile eſt, congeras.
Unus eſt ſapiens, cuius omnia ſunt, nec ex difficili
tuenda. Non habet mittendos trans maria legatos,
nec metanda in ripis hoſtilibus caſtra, non opportu-
nis caſtellis disponenda praeſidia: non opus eſt le-
gione, nec equeſtribus turmis. Quemadmodum dii 3
immortales regnum inermes regunt, et illis rerum
ſuarum ex edito tranquilloque tutela eſt: ita hic offi-
cia ſua, quamvis latiſſime pateant, ſine tumultu obit:
et omne humanum genus, potentiſſimus eius optimus-
que, infra ſe videt. Derideas licet: ingentis ſpiritus 4

2. *Unus eſt ſapiens* etc. Sapientis ſequitur deſcriptio, quem aliquoties iam vidimus a Stoicis propoſitum eſſe, ut docerent, quae quantaque virtus imperiumque rationis poſtulent: quod ut manifeſtius ostenderent, omnia illa, quibus homo Deo vel maxime proximus fieri poſſit, in eum congeſſerunt, tamquam exemplar, ad cuius ſimilitudinem cuique annitendum eſſet. Qua in re non multum abſunt ab eo conſilio, quo et noſtrae religionis doctores inde ab antiquiſſimo tempore uſi ſunt, ut Chriſtum nobis exemplar, quod imitaremur, commendarent et proponerent. Hinc orta ſunt illa paradoxa de ſapiente, quae Cicero expoſuit in libello, Paradoxa, inſcripto, et de fin. III, 22. cf. Tiedemanni Syſtem der ſtoiſchen Philoſ. III, 270 ſqq. *in ripis* romano ritu eius temporis: in terminis imperii caſtra et caſtella erant ad ripas Euphratis, Danubii et Rheni contra Parthos, Dacos et Germanos.

4. *Derideas licet.* Quia inſolito more paradoxa ſua de ſapiente pronuntiarent Stoici, riſum adverſariorum evitare vix potuere, qui hominum, praeſertim ſui aevi corrupti imbecillitatem ac vitioſitatem intuentes, conſilio, quo elata fuere, prorſus neglecto, praeter faſtum, verborum quoque alia diversaque ſignificatione adhibitorum uſum captarent, cupidinemque Stoae inſolita novaque dicendi et argutius quam clarius defendendi, calumniarentur atque deriderent. Cf. Horat. Serm. I, 3. Quod vero plerumque eveniſſe conſtat iis, qui philoſophiae hiſtoriam callent, et nuper Kantii Criti-

Digitized by Google

res est, quum Orientem Occidentemque lustraveris animo, quo etiam remota et solitudinibus intercluſa penetrantur, quum tot animalia, tantam copiam rerum, quas natura beatissime fundit, aspexeris, emittere hanc Dei vocem: Haec omnia mea sunt. Sic fit, ut nihil cupiat: quia nihil est extra omnia.

IV. Hoc ipsum, inquis, volui. teneo te: volo videre, quomodo ex his laqueis, in quos tua sponte decidisti, expliceris. Dic mihi, quemadmodum potest aliquis donare sapienti, si omnia sapientis sunt? nam id quoque quod illi donat, ipsius est. Itaque non potest dari beneficium sapienti: cui quidquid datur, de suo datur. atqui dicitis, sapienti posse do-
2 nari. Idem autem me scito et de amicis interrogare. Omnia dicitis illis esse communia: ergo nemo quidquam amico donare potest: donat enim illi communia. — Nihil prohibet aliquid et sapientis esse, et eius qui

Criticismo invalescente factum esse. *Mea sunt* quatenus animo et cogitatione iis fruor, qui sciam et mihi haec facta esse. *extra omnia*, nam haec omnia censet sua.

IV. Etsi omnia sapientis sunt, beneficia tamen dari sapienti possunt, ut regi, omnia quamvis possideat, tamen donare aliquis potest. — 1. *Inquis.* Acute et feliciter ad rem applicat, a qua videbatur abire. L.

2. *Omnia dicitis* vos Stoici: non quasi haec tamquam sibi propria dicerent, nam Pythagorae hanc bonorum communionem inter amicos adscribi constat, quippe qui primus dixit: κοινὰ τὰ φίλων εἶναι. cf. Menagium ad Diogenem Laert. VIII, 10. Recepit quoque Socrates. Hinc mutuati sunt Stoici, colore tamen suo allito: dixerunt enim, amicitiam esse quidem communionem necessariorum vitae, sed solos inter bonos propter similitudinem consistere posse. Diog. Laert. VII, 124 not. *Nihil prohibet* etc. Una eademque res simul sapientis et possessoris esse potest: illius, quoniam omnia eius sunt, quatenus tamen cogitatione et mente tantummodo fruitur, huius, quatenus ipsis quocunque modo utitur. *descripta*, distributa, assignata.

Digitized by Google

qui possidet, cui datum et assignatum est. Iure civili omnia regis sunt: et tamen illa quorum ad regem pertinet universa possessio, in singulos dominos discripta sunt, et unaquaeque res habet possessorem suum. Itaque dare regi et domum, et mancipium, 3 et pecuniam possumus: nec donare illi de suo dicimur. Ad reges enim potestas omnium pertinet, ad singulos proprietas. Fines Athenienſium aut Campanorum vocamus, quos deinde inter se vicini privata terminatione distinguunt; [a] et totus ager huius aut illius reipublicae est: pars deinde suo domino quoque censetur. ideoque donare agros nostros reipu- 4 blicae possumus, quamvis illius esse dicantur: quia aliter illius sunt, aliter mei. Numquid dubium est, quin servus cum peculio domini sit? dat tamen domino suo munus. Non enim ideo nihil habet servus, quia non est habiturus, si dominus illum habere noluerit: nec ideo non est munus, quum volens dedit, quia potuit eripi, etiamsi noluisset. Quemadmodum 5

a. *et totus ager huius aut illius reipublicae est.* Coniectaneum est Erasmi, quod in textum recepit Muretus. Antea: *et totus ager aut ullius reipublicae est*, quomodo et codd. Naz. ac Col.: *illius aut illius r. e.* unus cod. pal. habebat: Codd. Pinciani *ager aut illius r. e.* Facile hinc est videre, *tò huius* casu excidisse, et Erasmum rem acu tetigisse.

4. *peculio*, quod servus vel ex diario comparsit, vel dono accepit. Id eius est, domino connivente et more favente. Adeo servi vicarii erant in peculio servi iam Catonis maioris aevo.

5. *Quemadmodum* etc. Sensus: *quemadmodum illud:* omnia sc. esse sapientis probemus, ego ac tu, pro explorato et certo habere debemus, ita *illud* de quo quaerimus, colligamus, i. e. exemplis sequentibus constituamus, necesse est, quomodo etc. Hac interpretatione admissa, nulla traiectione aut emendatione Lipsii Gronoviique, qui locum pro conclamato habebant, opus esse videtur: modo memineris, probare esse quoque, pro vero habere, et post *quemadmodum* ac *ut* interdum omitti solere *ita*, cuius quidem usus exempla quaedam attulit Heusinger ad Offic. Cicer. I, 1, 1. p. 4.

Digitized by Google

probemus omnia, nunc enim omnia sapientis esse, inter nos convenit, illud quod quaeritur colligendum est, quomodo liberalitatis materia adversus eum superfit, cuius universa esse concessimus. omnia patris sunt, quae in liberorum manu sunt: quis tamen 6 nescit, donare aliquid et filium patri? Omnia deorum sunt: tamen et diis posuimus donum, et stipem iecimus. Non ideo quod habeo, meum non est, si tuum est: potest enim idem esse meum et tuum. [b] Is, inquit, cuius prostitutae sunt, leno est: omnia autem sapientis sunt; inter omnia autem et prostitutae sunt. ergo et prostitutae sapientis sunt. leno autem est, cuius prostitutae sunt: ergo sapiens est leno. 7 Sic illum vetant emere. dicunt enim: Nemo rem suam emit: omnia autem sapientis sunt: ergo sapiens nihil emit. Sic vetant et mutuum sumere, quia nemo usuram pro pecunia sua pendat. Innumerabilia sunt, per quae cavillantur, quum pulcherrime, quid a nobis dicatur, intelligant.

V. [a] Enim sic omnia sapientis esse dico, ut nihilominus proprium quisque in rebus suis dominium ha-

b. *Is, inquit.* Sic nonnulli codd. mss. quod recepi, electo *inquis*. Nam Liberalis idem ac Seneca sensit, omnia esse sapientis. *Inquit* itaque est, uti alibi plerumque, obiiciunt, et hoc convenit cum sequentibus: vetant et cavillantur.

a. *Enim sic.* Cod. Naz. et reliqui pal. praeter unum ita dant: restituit etiam inde Gron. Antea: *Enimvero sic.* Saepe autem τὸ *enim* periodum incipere notum est.

6. *stipem.* Varro de L. L. lib. IV. p. 50. bip. ubi cf. Scaliger., Diis, ait, cum thesauris assem dant, stipem dicunt. cf. Lipsius ad Tacit. Annal. XIV, 15. *Is, inquit* adversarius. Redit ad obiectiones adversariorum hac via: Obiiciunt, si una eademque res et mea et alterius esse potest, sequitur, sapientem esse etiam lenonem etc. Sic *cavillantur* derident Epicurei aliique nos, *quum* etsi etc.

V. Exemplis illustrat propositionem istam. — 1. *Tempus — venit.* Fortasse in opere, cui tum vacabat, Magna Moralia appellat ipse,

Digitized by Google

beat: quemadmodum ſub optimo rege omnia rex imperio poſſidet, ſinguli dominio. Tempus iſtius probandae rei veniet. interim hoc huic quaeſtioni ſat eſt, id quod aliter ſapientis, aliter meum eſt, me poſſe donare ſapienti. Nec mirum eſt, aliquid ei, cuius eſt totum, poſſe donari. Conduxi domum a 2
te: in hac aliquid tuum, aliquid meum. res tua eſt: uſus rei tuae, meus eſt. Itaque nec fructus tanges, colono tuo prohibente, quamvis tua in poſſeſſione naſcantur: et ſi annona carior fuerit, aut fames,

Heu fruſtra magnum alterius ſpectabis acervum,

in tuo natum, in tuo poſitum, in horrea iturum tua. Nec conductum meum, quanquam ſis dominus, in- 3
trabis: nec ſervum tuum, mercenarium meum abduces: et quum abs te rhedam conduxero, beneficium accipies, ſi tibi in vehiculo tuo ſedere permiſero. Vides ergo poſſe fieri, ut aliquis accipiendo quod ſuum eſt, munus accipiat.

VI. In omnibus iſtis quae modo retuli, uterque eiusdem rei dominus eſt. quomodo? quia alter rei dominus eſt, alter uſus. Libros dicimus eſſe Ciceronis: eosdem Dorus librarius ſuos vocat: et utrumque

ipſe, hanc quaeſtionem uberius tractaverat, quae haud dubie probatione indigere videtur: etſi *κατ' ἄνθρωπον* argumenta non ſine vi ſint.

2. Verſus eſt Virgil. Ge. I, 158. *horrea*, ubi grana tritici etc. aſſervantur, les magaſins: hinc area meſſes terere dicebatur, loco quippe editiore in ipſo agro parato, ubi ſtatim trituratio fiebat: quo facto grana horreis illata ſunt. Cf. Heyne ad Tibull. I, 5, 21 Obſſ.

3: *nec ſervum tuum*, quem a te conduxi et nunc mercenarius meus eſt.

VI. Continuat. — 1. *Dorus librarius.* Bibliopolae nomen, ut Horatii tempore Soſii. *librarius* igitur non ſolum qui ſcribit, ſed quoque qui vendit libros iam paratos uſui. Sequentia hoc aſſerunt, et libraria apud Aul. Gellium eſt taberna vaenalium librorum. Cf. Wower de Polymathia c. 6. fin.

Digitized by Google

que verum est. alter illos tanquam auctor sibi, alter tanquam emtor asserit: ac recte utriusque dicuntur esse. Utriusque enim sunt: sed non eodem modo. sic potest T. Livius a Doro accipere, aut emere libros suos. Possum donare sapienti, quod viritim meum est, licet illius sint omnia. Nam quum regio more [a] cuncta conscientia possideat, singularum autem rerum in unumquemque proprietas sit sparsa: et accipere munus, et debere; et emere, et conducere potest. Caesar omnia habet, fiscus eius privata tantum, ac sua: et universa in imperio eius sunt, in patrimonio propria. Quid eius sit, quid non sit, sine diminutione imperii quaeritur. nam id quoque quod tanquam alienum abiudicatur, aliter illius est. Sic sapiens universa animo possidet, iure ac dominio sua.

VII. [a] Bion modo omnes sacrilegos argumentis esse colligit, modo neminem. Quum omnes de saxo deiecturus

a. *cuncta conscientia possideat.* Omnium hanc codd. et edd. scripturam Muretus temere mutaverat, eiecto τῷ *conscientia.* — a. *Bion.* Aberrationes *Dio* s. *Dic modo* librariorum historiam philos. ignorantium sollennes sunt.

2. *Fiscus:* ab aerario haec bona principis propria separabantur. Fiscus institutus primum ad rem militarem sustentandam, quo nonnulla ex iis quae princeps hereditatis iure possidebat, et pars redituum provinciarum Caesarum influebant: Seneca *patrimonium* priora appellat: at quum hi reditus non sufficerent, tributa diversi generis, e. c. vicesima hereditatum a. u. 758. Dio Cass. 55, 25. centesima rerum venalium, Tacit. Ann. I, 75 etc. imponebantur. Dionis autem aetate omne fisci et aerarii discrimen evanuisse videtur 53, 22. Sed conferendi sunt de tota hac re Hegewischii et Bossii libri bonae frugis pleni, qui anno 1804 editi sunt.

VII. *Bion* borysthenita Theophrasti tempore vixit eiusque discipulus fuit, sed deinde eclecticum se gessisse videtur. Gratiosus fuit apud regem Macedoniae, Antigonum I, circa ol. 120. Cf. nos ad Senec. de Tranq. An. c. 8, 2 Opp. Vol. I. p. 351.

Addas

Digitized by Google

iecturus est, dicit: Quisquis id quod deorum est, sustulit et consumsit, atque in usum suum vertit, sacrilegus est: omnia autem deorum sunt: quod quisque ergo tollit, deorum tollit, quorum omnia sunt: ergo quisquis tollit aliquid, sacrilegus est. Deinde quum 2 effringi templa, et expilari impune Capitolium iubet: dicit, Nullum sacrilegium esse. quia quidquid sublatum est ex eo loco qui deorum erat, in eum transfertur locum, qui deorum est. Hic respondetur: Omnia quidem deorum esse, sed non omnia diis dicata. In his observari sacrilegium, quae religio numini adscripsit. Sic et totum mundum deo- 3 rum esse immortalium templum, solum quidem amplitudine illorum ac magnificentia dignum: et tamen a sacris profana discerni, et non omnia licere in angulo, cui nomen fani impositum est, quae sub coelo et conspectu siderum licent. Iniuriam sacrilegus Deo quidem non potest facere: quem extra ictum sua divinitas posuit: [b] sed punitur, quia tanquam

b. *sed punitur.* Sic omnes boni codd. quibus *tamen* abest post *sed.* Mox *viritim et s.* optimi codd. dant, non, quod Muretus habet, *vicissim ei s.* Sic cap. VI, 1 est, *quod viritim meum est.*

Addas Brucker. I. p. 607 sq. Dictum hoc Bionis a nemine veterum, quantum scio, memoratum inveni, quamquam, Baylii Dict. hist. et crit. To. I. p. 568 not. J., ubi huius loci meminit, monitu alacrior factus horulas impenderim quaerendo et excutiendis adversariis. Saepe Bionis dicta laudantur, e quibus Diog. Laert. IV, 46 sq. nonnulla collecta dedit. Horat. Epp. II, 2, 60. Bionis sermones laudat, quos Schol. de satyricis libris intellexit. *de saxo tarpeio,* romano ritu, nam id supplicium in magnis sceleribus. L.

2. *Capitolium.* Seneca libere transtulit verba Bionis, qui haud dubie de Acropoli quadam, fortasse Athenarum, loquutus fuerat. Ceterum Theodori athei discipulum in his Bionem facile agnoscas. *observari* et puniri.

3. Bene eum Seneca refutavit:

Digitized by Google

4 quam Deo fecit. Opinio illum noſtra ac ſua obligat poenae. Quomodo ergo ſacrilegus videtur, qui aliquid aufert ſacri, etiamſi quocunque transtulit, quod ſurripuerat, intra terminos eſt mundi: ſic et ſapienti furtum poteſt fieri. Aufertur enim illi non ex his quae univerſa habet, ſed ex his quibus dominus inſcriptus eſt, quae viritim ei ſerviunt. Illam alteram poſſeſſionem agnoſcet, hanc nolet habere, 5 etſi poterit: emittetque illam vocem, quam Romanus Imperator emiſit, quum illi ob virtutem et bene geſtam Rempublicam tantum agri decerneretur, quantum arando uno die circuire potuiſſet: Non eſt, inquit, vobis eo opus cive, cui plus opus ſit, quam uni civi. Quanto maioris viri putas, reſpuiſſe hoc munus, quam meruiſſe? multi enim fines aliis abſtulerunt, ſibi nemo conſtituit.

VIII. Ergo quum animum ſapientis intuemur potentem omnium, et per univerſa dimiſſum, omnia illius

futavit: quae eſt quoque Baylii ſententia. In reipublicae leges peccat, quatenus haec a ſacrilego ſurrepta, erant Deo dicata ut propria nec ideo a quoquam tangenda.

4. *viritim.* ſic ſupra c. 6, 1. quod viritim meum eſt, i. e. mihi ut perſonae publ. in caput meum tranſcriptum et iure aſſignatum.

5. *Romanus Imperator.* Fuit Man. Curius Dentatus, qui devicto Pyrrho a. u. 479, quum ſenatus ſeptena agri populo, ipſi autem quinquaginta decreviſſet, popularis aſſignationis modum non exceſſit, parum idoneum reipublicae civem exiſtimans, qui eo, quod reliquis tribueretur, contentus non eſſet, ut verbis Valerii Max. IV, 3, 5 utar. Narrat idem Plin. H. N. 18, 3. Suo more hoc Seneca extulit, hoc eſt, iuſto argutius. *quantum — potuiſſet*, quantum bobus uno ſulco circumduxiſſet. Muretum, qui Varr. Lectt. 19, 18 de Horatio Coclite haec intelligenda putavit, bene refutavit Lipſius e Valerio et Plinio.

VIII. Sapiens animo omnia poſſidet. Exemplum eſt Demetrius, cuius egregia dicta afferuntur usque ad c. XII.

1. *quum*

Digitized by Google

illius esse dicimus, quum ad hoc ius quotidianum, si ita res tulerit, capite censebitur. Multum interest, possessio eius animi magnitudine aestimetur, an censu. haec universa habere, de quibus loqueris, abominabitur. Non referam tibi Socratem, Chrysippum, Zenonem, et ceteros magnos quidem viros, maiores [a] quidem, quia in laudem vetustorum invidia non obstat. Paulo ante Demetrium retuli: quem [2] mihi

a. *quidem.* Optimi sic codd. Erasmus: *tamen;* quippe qui repetitionem, non tamen prorsus insolitam, vitans suo, ut putasse videtur, iure, nec ullo codice adiutus, posuit.

1. *quum ad hoc ius quotidianum* quo utimur et quo aliquid possidemus. *capite* suo, statu, conditione et rebus quas suas esse dicit. Aspicit autem, recte observante Lipsio, ad tabulas censuales, in quibus viritim singuli et eorum opes describebantur. Itaque tunc, inquit, non tantas ei opes dabo, sed communi et civili iure censum capitis eius inspiciam et pro eo aestimabo. *quia in laudem — obstat.* Eandem observationem haud raro obviam sic expressit Horat. Carm. III, 24, 31: Virtutem incolumem odimus, Sublatam ex oculis quaerimus, invidi. Vellei. Pat. II, 92. Praesentia invidia, praeterita veneratione persequimur: his nos obrui, illis instrui credimus.

2. *Paulo ante Demetrium retuli* c. 1, 3. *nec nos ab illo corripi posse* i. e. Gronovio interprete, nec nos contagione et consuetudine eius posse emendari et ad similitudinem tantae virtutis formari. Convicium saeculo facit auctor praestanti sensu: iustis temporibus potissimum ideo datum Demetrium, ut ostenderetur numquam mores vitamque adeo esse corruptam, ut perfectum et consummatum virtute virum trahat atque inficiat, neque ullam virtutem esse tantam, quae praesenti morum corruptioni possit subvenire. *non concinnatae,* ornatae et venustae. cf. Ernesti iun. Lexic. technol. lat. rhet. concinnitas. Eloquentiam Demetrii comparat Schweigh. ad Epicteti Diss. init. p. 7 nott. cum ea, quam Arrianus Epicteto tribuit. *exemplum* quia D. nec a nostris quidem vitiis corruptus est. *Convicium* quia ab illo emendati non sumus, qui hoc aut nemo alius praestare poterat.

Digitized by Google

mihi videtur rerum natura noſtris tuliſſe temporibus, ut oſtenderet, [b] nec illum a nobis corrumpi, nec nos ab illo corripi poſſe: virum exactae, licet neget ipſe, ſapientiae: firmaeque in his, quae propoſuit, conſtantiae: eloquentiae vero eius, quae res fortiſſimas deceat, non concinnatae, nec in verba ſollicitae, ſed ingenti animo, prout impetus tulit, res ſuas proſequentis. Huic non dubito, quin providentia et talem vitam, et talem dicendi facultatem dederit, ne aut exemplum ſeculo noſtro, aut convicium deeſſet.

IX. Demetrio ſi res noſtras aliquis deorum poſſidendas velit tradere ſub lege certa, ne liceat donare, affirmaverim repudiaturum, [a] dicturumve: „Ego vero me ad iſtud inextricabile pondus non alligo, nec in altam ſaecem rerum hunc expeditum hominem demitto. Quid ad me defers populorum omnium mala? quae nec daturus quidem acciperem: quoniam multa video, quae me donare non deceat. Volo ſub conſpectu meo ponere, quae gentium oculos regumque praeſtringunt? volo intueri pretia ſanguinis, animarumque veſtrarum? Prima mihi luxuriae ſpolia propone: ſive illa vis per ordinem expandere, ſive, ut eſt melius, in unum acervum dare. 2 Video elaboratam ſcrupuloſa diſtinctione teſtudinem, et

b. *nec illum a nobis corrumpi, nec nos ab illo corripi poſſe.* Vulgata eſt omnium librorum lectio: quam cur deſeramus, nulla cauſa eſt. — a. *dicturumve* repoſui ex omnibus mſſ. codd, loco vulg. *dicturumque.* Mox nec *in altam faecem* ex coni. Gruteri eſt, quum darent codd.: *in aliam faecem.* Eraſmus: *in illam faecem.*

1. *hunc expeditum hominem* nullo rerum onere impeditum Demetrium. Lipſius addit, quod eſt in paupertate. *pretia ſanguinis — veſtrarum*, quibus ſanguinem et animam impenditis.

2. *teſtudinem* (Schildpatt) qua poſtes, lectos et repoſitoria maxime ornabant. Plin. H. N.

Digitized by Google

et foediſſimorum pigerrimorumque animalium teſtas, ingentibus pretiis emtas, in quibus ipſa illa quae placet varietas, ſubditis medicamentis, in ſimilitudinem veri coloratur. Video iſtic menſas, et aeſtimatum lignum ſenatoris cenſu, eo pretioſius, quo illud in plures nodos, arboris infelicitas torſit. Video 3 iſtic cryſtallina, quorum accendit fragilitas pretium.

X 2 omnium

H. N. IX, 11: teſtudinum putamina ſecare in laminas lectosque et repoſitoria his veſtire Carvilius Pollio inſtituit prodigi et ſagacis ad luxuriae inſtrumenta ingenii. In Luciani Aſin. c. 53 occurrit κλίνη μεγάλη ἀπὸ χελώνης Ἰνδικῆς πεποιημένη. Vertit Appul. Metam. lectus indica teſtudine pellucidus: ex eius verbo nota, ait Lipſius, lucem et ſplendorem affuiſſe etc. Iam Virgil. Ge. II, 463 varios pulchra teſtudine poſtes dixit. coll. Ovid. Metam. II, 737 etc. *et — teſtas* per appoſitionem, ut teſtudines contemtu digniſſimae appareant. *ſubditis medicamentis*, coloribus aliis ſuperpoſitis: ita laminae coloratae, ut varietas et ſcrupuloſa diſtinctio exiſteret. Laudat appoſite Lipſius Plinii H. H. 16, 3. qui, Neronis, ait, principatu inventum eſſe, ut teſtudo tunc in ligni bracteas ſecaretur et ut pigmentis perderet ſe, plurisque vaeniret imitata lignum. *menſas* e citro. E Mauretania afferebantur arbores eiusmodi. Plin. H. N. 13, 15. Petron. de mutat. Rep. 28. ubi cf. Wernsdorf. Poet. lat. min. III. p. 29 ſq. qui et noſtri loci memor fuit. Ciceronem orbem citri primum omnium Romanorum emiſſe pro ſumma noſtrae monetae 100 Frideric. aur. tradit Plin. N. H. 13, 15.

3. *cryſtallina.* Plin. 33 init.: Cryſtallina ex eadem terra effodias, quibus pretium faceret ipſa fragilitas. 37, 2 cum murrhina quoque iungitur ac deſcribitur. Pertinet autem ad ſilicem quarzum cryſtallum: nobis notus eſt nomine cryſtalli montani, criſtal de roche. *accendit*, auget. De *murrhina* cf. ad Ep. 119, 4 not. Vocat haec *murrhina* ſ. murrea pocula ſtatim improprie *capaces gemmas:* ſic Lucan. X, 160 de luxu in aula Cleopatrae: manibusque miniſtrat Niliacas cryſtallus aquas: gemmaeque capaces Excepere merum. Cetèrum quoque veras gemmas formatas in pocula vini offert Apul.

Digitized by Google

omnium enim rerum voluptas apud imperitos, ipso quo fugare debet periculo, crescit. Video [b] murrhina pocula: parum scilicet luxuria magno fuerit, nisi quod vomant, capacibus gemmis inter se pronuncia-
4 verint. Video uniones, non singulos singulis auribus comparatos: iam enim exercitatae aures oneri ferendo sunt: iunguntur inter se, et insuper alii binis superponuntur. non satis muliebris insania viros subiecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus sin

b. *murrhina.* Naz. Rottendorf. Erfurt. et omnes Gruteri: *murrea:* quod h. l. repositum malim. Utrumque tamen recte. Sic Propert. IV, 5, 26 *murrea* habet: variant etiam Ep. 119, 4 codd. mss., alii *murrhina*, alii *murrea*, praebentes, ubi Erasmum sequutus sum: quamquam Gronovius *murrea* praeferret. Mox *capacibus gemmis inter se pronuntiaverint* antiqua lectio et genuina est omnium codd.: Naz. enim *magno fuerint — inter se pronuntiave*, alii *magna fuerint — pronuntiaverint:* parvo aut nullo fere discrimine. Hinc Lipsius *permutarint*, vel *permutaverint* facere maluit: quatenus alternabant inter se pocula et potiones. Erasmus fecerat *propinarent.* Cf. not.

Apul. Metam. II. p. 138 Ruhnken., et mos, ut e gemma bibendi, ita post coe- m quae bibissent, *evomendi* notissimus est, vel e Schelleri Lexico. Sensus est: Non satis est luxuriae, bibere quod mox vomant, sed capacibus ideoque pretiosissimis his gemmis s. murrhinis poculis pronuntiari inter se, i. e. declarari et iactari oportet invicem illud vinum, et vetustum, quoniam poculis continetur egregiis, et multum, quoniam pocula sunt ampla, ideoque mox ut vomant convivae necesse est. Monui haec, quandoquidem, quae tamen nostra interpretum omnium imbecillitas interdum fuit eritque, nodum in scirpo quaerentes pro conclamato declararunt Erasmus, Gruterus, Lipsius, Gronovius aliique.

4. *Video uniones* etc. De luxu hoc mulierum nostro de vita beat. c. 17, 2 not. ait: quare uxor tua locupletis domus censum auribus gerit? Iuvenal. I, 456. Sueton. Caes. 50. Vitell. 7. Attingunt quoque praeter alios Plin. 9, 35. Petron. c. 55. p. 271 ibiq. Burm. hunc luxum, qui in domus Augustae ministeriis auriculae ornatricibus ortum dedit. Cf. Gruteri Inscript. p. 579, 2.

Digitized by Google

singulis pependissent. Video sericas vestes, si vestes vocandae sunt, in quibus nihil est quo defendi aut corpus, aut denique pudor possit: quibus sumtis, mulier parum liquido, nudam se non esse, iurabit. Haec ingenti summa, ab ignotis etiam ad commercium gentibus arcessuntur, ut matronae nostrae, ne adulteris quidem, plus sui in cubiculo, quam in publico ostendant.

X. „Quid agis avaritia? quot rerum caritate annum tuum victum est? omnia ista quae retuli in maiore honore pretioque sunt. Nunc volo tuae opes recognoscere, laminas utriusque materiae, ad quas cupiditas nostra caligat. At mehercule terra, quae

5. *Sericas vestes*, a Seribus nominatas, natione quadam, quae in Tangut haud procul ab occidentalibus Sinae finibus, iudice Matth. Sprengelio in Geschichte der geograph. Entdeckungen p. 126. ed. II., sive in Sina ipsa, si Is. Vossium et Hagerum (cf. Allgem. Litt. Zeit. anni 1807. nr. 174. p. 149.) sequi malueris, habitavit. Similes vestes iam antea e byssо, s. lana gossypii arborei Linn. in Insula Coo confici solebant, tam tenues, ut in publico matrona translucerat, ait Plin. N. H. 16, 17. Senec. Ep. 90, 21. not. *ab ignotis* etc. Serum enim extra Gangem habitantium notitia aliqua Romam venerat hoc ipso Senecae, qui teste Plinio de India accuratissime egerat in libro diu perdito, tempore. cf. Heeren de Graecor. de India notitia in Commentatt. Soc. reg. Gotting. T. IX. X. Merces Serum tum per Aegyptum, tum per diversa Asiae itinera Romam venere: cum Seribus ipsis Romae nullum fuit commercium.

1. Cynico philosopho haec invectiva verba in avaritiam et eius materiam dignissima sunt, quae tamen iam in Scolio Nicocreontis antiquissimo (cf. Brunck. Anal. To. I. p. 148. nr. 1.) occurrunt, ubi Iacobs quaedam similia collegit in Animadv. p. 274. cf. Epist. 94, 57. Sallust. Catil. c. 17 etc. *laminae* auri argentique. Inimice lamnae est ap. Horat. Carm. II, 2, 2 ubi Bentl. nec nostri loci immemor fuit. *At mehercule — incubuit*. Horat. l. l. ait similiter: Nullus argento color est avaris Abdito terris: qui locus ex nostro lucem accipit, ne 70

Digitized by Google

quidquid utile futurum nobis erat protulit, ista defodit et mersit, et ut [a] noxiosis rebus ac malo gentium 2 in medium prodituris, toto pondere incubuit. Video ferrum ex iisdem tenebris esse prolatum, quibus aurum et argentum: ne aut instrumentum in caedes mutuas deesset, aut pretium. Et adhuc ista aliquam materiam habent: est in quo errorem oculorum animus subsequi possit: video istic diplomata, et syngraphas, et cautiones, vacua habendi simulacra, [b] umbras quasdam avaritiae laborantis, per quas decipiant animum, inanium opinione gaudentem. 3 Quid enim ista sunt? quid foenus, et kalendarium, et

a. *noxiosis.* Sic codd. optimi, non *noxiis*, quod vulgg. habent. Sed utrumque recte. — b. *umbras quasdam avaritiae laborantis.* Sic Erasmus. Codd. variant, *umbra quaedam, umbra quadam.* Fortasse hae voces scholii locum obtinent. Gruteri codd. deinceps non *per quas*, sed *per quae* habent.

avaris intelligas cum Döringio amiciss. de hominibus.

2. *Video ferrum — prolatum.* cf. Tibull. I, 10. *est in quo — possit:* oculi quidem falluntur in hoc, quod dignitatem honoremque his metallis tribuant, sed animus hunc errorem subsequitur et in bonum usum convertit, quatenus inde vasa etc. confici possunt. Vanae autem sunt illae *membranulae*, quae donationes aut beneficia principum, *diplomata*, assignationes aut contractus, *syngraphas* et obligationes sub chirographo, *cautiones* continent, et docent fidem omnem evanuisse etc.

3. *Kalendarium* liber foenebris. *extra naturam:* non enim ipsa haec produxit, sed avaritia et habendi studium invenit. *vaenale tempus*, quia usura solvebatur pro tempore, quo quis forte utitur. *sanguinolentae centesimae:* Molestissimas et gravissimas fuisse Romae usuras notum est, vel e Livio, Horatio Serm. I, 2, 14 aliisque. Centesimae sc. partes sortis. Huc trahunt Plin. Ep. X, 62 qui ait, duodenis assibus debere vel mutuari sollenne esse eo tempore: quos, explicant, solutos esse quotannis pro centenis assibus, adeoque quovis mense unciam. Inde Lipsius perperam ait: quae centesimo mense (unde nomen) sortem aequant.

Digitized by Google

et usura, nisi humanae cupiditatis extra naturam quaesita nomina? Possum de rerum natura queri, quod aurum argentumque non interius absconderit, quod non illis maius, quam quod detrahi posset, pondus iniecerit. Quid sunt istae tabulae, quid computationes, et vaenale tempus, et sanguinolentae centesimae? Voluntaria mala ex constitutione nostra 4 pendentia, in quibus nihil est, quod subiici oculis, quod teneri manu possit, inanis avaritiae somnia. O miserum, si quem delectat sui patrimonii liber magnus, et vasta spatia terrarum colenda per vinctos, et immensi greges pecorum per provincias ac regna

 pascen-

anquant. Alii 8½ pro centenis quovis mense, ideoque duodecim mensibus praeterlapsis centesimas solutas esse; quas sanguinolentas iure meritoque quis appellare possit. cf. Stroth. ad Liv. VII, 16 quem sequitur Hugo in Lehrbuch der Geschichte des röm. Rechts §. 95 p. 113. ed. III. Meretur quoque comparari Heineccius in Antiq. rom. ad Institut. III, 15.

4. *constitutione* animi *nostra* perversa, qua descrivimus a natura: quod queritur saepe, e. c. Ep. 122. Nullam autem hae res materiam habent, quum sint papyraceae et imaginariae. *O miserum* etc. Iam republica libera, Catonis adeo maioris tempore, haec mala, quae Demetrius hic conqueritur, viguisse, Plutarchus e. c. IV p. 623. Columella I, 8 aliique affatim docent. Quibus ortum dedere luxuria, divitiae inaequalissime divisae et maxime latifundia: quis nescit, e. g. L. Marc. Philippi trib. pl. querelam apud Cicer. de Off. II, 21 agrarias leges suadentis: non esse in civitate duo millia hominum, qui rem haberent? Ubique ab eo inde tempore, saeculo urbis conditae sexto, servis, quorum multitudinem bella servilia et ludi atque ergastula gladiatorum satis docuere, ager Romanorum ditiorum coli coeptus est, et pascua praeferri, eodem etiam Catone auctore, Cic. de Off. II, 25, 5. Columella VI praef. *et aedificia — vincentia.* Epist. 90, 43 ait adeo: Non habebant domus instar urbium. Respexit fortasse Neronis domum auream, quam is a Palatio Esquilias usque fecit, Suet. c. 31 narrante.

Digitized by Google

pascendi, et familia bellicosis nationibus maior, et aedificia privata laxitatem urbium magnarum vincentia! Quum bene ista, per quae divitias suas disposuit ac fudit, circumspexerit, superbumque se fecerit, si quidquid habet, ei quod cupit comparet, pauper est. Dimitte me, et illis divitiis meis redde. Ego regnum sapientiae novi, magnum, securum. ego sic omnia habeo, ut omnium sint."

XI. Itaque quum [a] C. Caesar illi ducenta donaret, ridens reiecit, ne dignam quidem summam iudicans, qua non accepta gloriaretur. Dii deaeque, quam [b] pusillo illum animum aut honorare voluit, aut corrumpere! Reddendum egregio viro testimonium est. Ingentem rem ab illo dici audivi, quum miraretur Cali dementiam, quod se putasset tanti posse mutari. Si tentare, inquit, me constituerat, toto illi fui experiendus imperio.

XII.

a. *C. Caesar.* Caius C. adscit Pinc. e coniectura. recte: quamvis in nullo Cod. mss. apparet. — b. *pusillo.* Reduxit Gron. e Naz. et multis aliis. Antea *pauxillo.* cf. supra II, 27, 1. 34, 3.

XI. Quae dixit Demetrius, ipsis factis refert. — *Caius Caesar* Caligula. *ducenta sestertia:* quinque millia Philippicorum. L. Nunc facerent summam 2000 Frideric. aur., si unum sestertium aequat decem Frideric. aur. *corrumpere* ad opum et pecuniae amorem possessionemque traducere voluit Caligula, tyrannus ille, qui homines virtutemque contemnens nihilque philosophis fidens, pecunia hac Demetrio oblata, derisui eum, si accepisset, traducere voluit: qui quidem mos regibus saepe familiaris fuit, ut philosophos aliosque viros doctos in aula praemiis satis lautis alerent, quo ridendi sibi materiam ex eorum moribus rixisque pararent; exemplo sint ex antiquitate plerique Ptolemaeorum, ut recentiores omittam ut satis notos. Egregie tamen hic Cynicus, opum contemtor, partes suas tuitus est. Nec aliter Seneca, quamvis ditissimorum unus, egit: quippe qui, Tacito Ann. 14, 52 sq. referente, omnia sua Neroni traditurus erat: sed in libro de vita beata hunc animum egregie ostendit.

Digitized by Google

XII. Sapienti ergo donari aliquid potest, etiam si sapientis omnia sunt. Aeque nihil prohibet, quum omnia amicis dicamus esse communia, aliquid amico donari. Non enim mihi sic cum amico communia sunt, quomodo cum socio, ut pars mea sit, pars illius: sed quomodo patri matrique communes liberi sunt: quibus quum duo sunt, non singuli singulos habent, sed singuli binos. Primum omnium iam 2 efficiam, ut quisquis est iste, qui me in societatem vocat, sciat se nihil mecum habere commune. Quare? quia hoc consortium solum inter sapientes est, inter quos amicitia est. ceteri non magis amici sunt, quam socii. Deinde pluribus modis communia sunt. Equestria omnium equitum Romanorum sunt: in illis 3 tamen locus meus sit proprius, quem occupavi. hoc si cui cessi, quamvis illi communi re cesserim, tamen aliquid dedisse videor. Quaedam quorundam sub certa conditione sunt. habeo in equestribus locum, non ut vendam, non ut locem, non ut habitem: in hoc tantum, ut spectem. Propterea non mentiar, 4 si dicam me habere in equestribus locum: sed quum in theatrum veni, si plena sunt equestria, et iure habeo locum illic, quia sedere mihi licet: et non habeo, quia ab his, cum quibus ius mihi loci com-

 mune

XII. Conclusio. Sapienti donari aliquid potest, ut amico. — 1. *socio*, e. c. qui mecum vectigalia ut publicanus redemit, meus consors est. cf. Ernesti Clav. Cic. h. v. et interp. ad Horat. Carm. III, 26, 60. *pars mea* i. fors (actio) quam contribui.

2. *inter sapientes*. Soli sapientes inter se amici, quia hi soli bona noscunt, stoico dogmate: reliqui nonnisi sunt amici temporarii, etiamsi parentes, liberi, agnati sint. Lipsii Manud. III, 16.

3. *Equestria* sc. loca, sunt gradus quatuordecim, in quibus equiti tantum sedere et spectare ludos licebat. A. u. c. 686 lege L. Roscii Othonis ius in quatuordecim sedendi dabatur. Dio Cass. 36, 25. *hoc si cui* sc. equiti,

Digitized by Google

mune est, occupatus est. Idem inter amicos puta fieri. Quidquid habet amicus, commune est nobis: sed illius proprium est, qui tenet. uti [a]his, illo nolente, non possum. Derides me, inquis. Si quod amici est, meum est, liceat mihi vendere. Non licet. nam nec equestria, et tamen communia tibi cum ceteris equitibus sunt. Non est argumentum, ideo aliquid tuum non esse, quia vendere non potes, quia consumere, quia mutare in deterius aut melius non potes. Tuum enim est, etiam quod sub lege certa tuum est. [b]Accepi, sed cuncti non minus.

XIII. [a]Ne te traham longius, Beneficium maius esse non potest: ea per quae beneficium datur, possunt esse maiora: et plura, in quae se undique benevolentia effundat, et sic sibi indulgeat, quemadmodum amantes solent: quorum plura oscula, et complexus arctiores, non augent amorem, sed exercent. Haec quoque, quae venit quaestio, profligata

a. *his.* Addidi e codd. Naz. etc. cum Gron., qui observat, etsi praecedat *quidquid*, tamen quia hoc collectivum est, bene ei respondere *his*, relatum ad sensum, non ad vocem.

b. *Accepi, sed cuncti non minus.* Cum Gron. hanc palat. tertii, sed non in margine, ut ait, exstantem lectionem recepi: τῷ *habes* post *minus* carent optimi codd. Antea: *Accepi, sed certe non minus habes.* Nempe acceperunt illud, quod tuum quoque est; quia commune est. Dixit de equestribus: *communia tibi cum caeteris equitibus sunt.*

a. *Ne te traham longius.* Muretus monuit, defectum h. l. esse. Sed nulla huius coniecturae causa est. cf. not.

XIII. Aliae quaestiones. Beneficia sunt paria et aequalia. Voluntate constant beneficia. — 1. *Ne te traham longius* etc. Transeundi modus est ad aliam quaestionem, nec deest quidquam. In illa antegressa quaestione amicum iusto longius detenuerat, ideoque ad aliud transire studet: Beneficium beneficio maius esse non potest. Quum Stoici omnia recte facta (τὰ κατορθώματα) paria esse consentirent, ut notum est vel e Ciceronis Paradoxis, sequebatur et beneficia esse paria. *haec quoque* in prioribus inchoavit, et paene confecit. II, 31 seq.

Digitized by Google

ta est in prioribus: itaque breviter perstringetur. Possunt enim in hanc, quae data sunt aliis, argu- 2
menta transferri. Quaeritur, an qui omnia fecit, ut beneficium redderet, reddiderit. Ut scias, inquit, illum non reddidisse, omnia fecit, ut redderet. Apparet ergo, non esse id factum, cuius faciendi occasionem non habuit. Ut creditori suo pecuniam non solvit is, qui ut solveret, ubique quaesivit, nec invenit. Quaedam eius conditionis sunt, ut effectum 3
praestare debeant: quibusdam pro effectu est, omnia attentasse, ut efficerent. Si omnia fecit ut sanaret, peregit medicus partes suas. etiam damnato reo, oratori constat eloquentiae officium, [b] si omni iure usus est. Laus imperatoria etiam victo duci redditur, si et prudentia, et industria, et fortitudo muneribus suis functa est. Omnia fecit, ut beneficium redde- 4
ret: obstitit illi felicitas tua. Nihil incidit durius, quod veram amicitiam experiretur. Locupleti donare non potuit, sano assidere, felici succurrere: gratiam retulit, etiam si tu beneficium non recepisti. Praeterea, huic intentus semper, et huius rei tempus

b. *si omni iure usus est.* Sic in cod. Col. et aliis ap. Grut. Lipsiumque. Cod. Naz. *si omni si omni iursus est*, ubi librarii repetitionem earum vocum invenio, non cum Gron. veteris scripturae vestigia. Proinde non suffragor Gronovio calidius iusto emendanti: *Si omni se in omnia usus est.* Erasmus: *si omni ante usus est.* Mox *Laus imperatoria etiam victo duci redditur* Lipsii est emendatio, quum antea esset: *laus imperatori etiam victo et duci r.* Codd. Naz. et Col. dabant: *L. imperatori etiam victo d. r.*

2. *Possunt — hanc* sc. quaestionem. *inquit* obiicitur.

3. *Quaedam* etc. Respondet obiectioni. *praestare debeant*, e. c. debita creditori solvi debent. *si omni iure usus est* i. e. si omnia attulit, quae ius in hac causa ei suppeditabat et permittebat, si omnia quae facere licebat, fecerit.

4. *Omnia fecit* is qui beneficia accepit et reddere voluit: sed quum res tuae optime succederent, nulla illi occasio gratiam referendi fuit.

Digitized by Google

pus opperiens, qui in hoc multum curae, multum sedulitatis impendit, plus laboravit, quam cui cito referre gratiam contigit.

XIV. Debitoris exemplum dissimile est: cui parum est pecuniam quaesisse, nisi solvit. Illic enim stat acerbus super caput creditor, qui nullum diem gratis occidere patiatur: hic benignissimus, qui quum te viderit cursantem et sollicitum atque anxium, dicat: Mitte hanc de pectore curam. Desine tibi molestus instare: omnia a te habeo. Iniuriam mihi facis, si me quidquam amplius desiderare iudicas. Plenissime ad me pervenit animus tuus. Dic, inquit, mihi: reddidisse beneficium diceres illum, qui sic gratiam retulit? Eodem ergo loco est, qui reddidit, et qui non reddidit. Contra, nunc illud pone, si oblitus esset accepti beneficii, si ne tentasset quidem gratus esse, negares illum gratiam retulisse? At hic diebus noctibusque se lassavit, et omnibus aliis renuntiavit officiis, huic uni imminens, et [a] operatus, ne qua se fugeret occasio. Eodem ergo loco erunt, ille qui curam referendae gratiae abiecit, et hic qui nunquam ab illa recessit? iniquus es, si rem a me exigis,

a. *operatus.* Sic omnes codd. Muretus amplexus est: *opperiens.*

XIV. Inter creditorem et benefactorem maximum discrimen est. Voluisse et attentasse satis est. — 1. *qui nullum diem* elapsis Calendis, sive Idibus, terme à rigueur, ultimo quo solutio sortis aut usurae fieri et redigi a creditore solebat: cuique diei inscribit ille usuram solvendam. *Instare*, te ipsum urgere et premere. 2. *Inquit*, obiicitur. An putares, sic gratum retulisse beneficium? *Contra*, enimvero, at vero, est obiicientis, qui oblitum beneficii accepti et gratiae referendae cupidum inter se opponit etc., non respondentis obiectioni per similem obiectionem. 3. *Operatus* qui alicui rei operam dedit. Lipsius laudat de brevit. vit. c. 12, 3. Sed cf. Lexica.

Digitized by Google

exigis, quum videas animum non defuisse. Ad summam, puta, quum captus esses, me pecuniam mutuatum, rebus meis in securitatem creditoris oppositis, navigasse hieme iam saeva, per infesta latrociniis litora, emensum quidquid periculi afferre potest etiam pacatum mare: peragratis omnibus solitudinibus, 4 quum quos nemo non fugiebat ego quaererem, tandem ad piratas perveni: et iam te alius redemerat. negabis me gratiam retulisse? etiamne si in illa navigatione pecuniam, quam saluti tuae contraxeram, naufragus perdidi? etiamne si in vincula quae detrahere tibi volui, ipse incidi? Negabis me retulisse gratiam? At mehercle Athenienses, Harmodium et 5 Aristogitonem, tyrannicidas vocant: et Mucii manus in hostili ara relicta, instar occisi Porsenae fuit: et semper contra fortunam luctata virtus, etiam citra effectum propositi operis, enituit. Plus praestitit, qui fugientes occasiones secutus est, et alia atque alia captavit, per quae referre gratiam posset, quam quem sine ullo pudore gratum prima fecit occasio.

XV. Duas, inquit, res ille tibi praestitit, voluntatem,

4. *quam quos* piratas. Cogitasse videtur de piratis inprimis Africae, Aegypti, qui vel post Pompeii tempora idemtidem maria passim infestabant et littora; horum saepe mentio fit in libris eroticis, e. c. ab Heliodoro, Charitone etc.

5. *tyrannicidas.* Hipparchum natu maximum Pisistrati filium, et, ut fama ferebat, etiam Hippiam, interfecerunt ol. 66, 2: ideoque ab Athenienſibus semper magni facti et laudati sunt, ut videre licet vel e Scolio notissimo Callistrati in Brunckii Anal. To. I. p. 155 n. 7: quid, quod adeo, quamvis, historia docente, Hippias non ab iis interfectus quarto demum anno post Athenis eiiceretur, pro libertatis tamen vindicibus et auctoribus celebrabantur. cf. Valcken. ad Herodot. V, 55 p. 398, 66. Meiners Geschichte der Wiss. II, 87.

XV. In locum rei quandoque succedit bona voluntas. — 1. *voluntatem otiosam.*

Digitized by Google

tatem, et rem: tu quoque illi duas debes. Merito istud diceres ei, qui tibi reddidit voluntatem otiosam: [a] huic vero, qui et vult, et conatur, et nihil intentatum relinquit, non potes dicere. utrumque enim praestat, quantum in se est. Deinde, non semper numero numerus aequandus est. aliquando una 2 res pro duabus valet. Itaque in locum rei succedit tam propensa voluntas, et cupida reddendi. Quodsi animus sine re, ad referendam gratiam non valet: nemo adversus deos gratus est, in quos voluntas sola confertur. Diis, inquit, nihil aliud praestare possumus. Sed si huic quoque, cui referre gratiam debeo, nihil aliud praestare possum: quid est, quare non eo adversus hominem gratus sim, quo nihil amplius in deos confero?

XVI. Si tamen quid sentiam quaeris, et vis signare responsum: hic beneficium recepisse se iudicet; ille se sciat non reddidisse. Hic illum dimittat: ille se teneat. hic dicat, Habeo: ille respondeat, Debeo. In omni quaestione propositum sit nobis bonum publicum. praecludendae sunt excusationes ingratis,

a. *huic vero, qui et vult, et conatur, et nihil intentatum relinquit, non potes dicere.* Coniecturam Pinciani Muretus recepit, nec equidem deserere ausus sum. Codd. praestabant: *Huic vero debes — et non potest dicere.*

sam. Voluit quidem, sed nihil fecit, quo gratiae referendae occasionem acciperet: ignavus fuit in optima voluntate.

XVI. Sapienti tamen, qui in deterius mutatus sit, beneficium reddendum est. — 1. *signare.* Pro more iurisprudentium, qui tunc obtinuit. Antiquitus consulebantur tantum, nec responsa signabant: apud Pomponium de Origine Iuris. Postea sub Augusto aut circa obtinuit, ut auctoritatis fideique causa subscriberent. L. Lipsius non cogitasse videtur, antiquissimis temporibus iurisprudentium fuisse, respondere, scribere, cavere, quod venerando seni notissimum fuit. Signare h. l. est accurate memoriae tuae imprimere.

Digitized by Google

gratis, ad quas refugere possint, et sub quibus insitiationem suam tegere. Omnia feci! fac etiam nunc. Quid? tu tam imprudentes iudicas maiores nostros 2
fuisse, ut non intelligerent iniquissimum esse, eodem loco haberi eum qui pecuniam, quam a creditore acceperat, libidine aut alea absumsit, et eum qui incendio, aut latrocinio, aut aliquo casu tristiore, aliena cum suis perdidit? nullam excusationem receperunt, ut homines scirent fidem utique praestandam. Satius enim erat a paucis etiam iustam excusationem 3
non accipi, quam ab omnibus aliquam tentari. Omnia fecisti ut redderes. Hoc illi satis sit: tibi parum. Nam quemadmodum ille, si enixam et sedulam operam transire pro irrita patitur, cui gratia referatur indignus est: ita tu ingratus es, nisi ei, qui voluntatem bonam in solutum accepit, eo libentius debes, quia dimittêris. Non rapias hoc, nec testeris: 4

2. *Quid? tu — utique praestandam.* Lectorum caussa, qui ius rom. non callent, moneo, leges XII tabularum hanc duritiem, quae antiquioris moris fuerit, probasse: docent hoc fragmenta harum legum Tabula III expositarum, et conditio misera obaeratorum et nexorum, donec sensim mitigaretur, primum lege poetelia papiria a. u. 427. Manfit tamen principium, cuius Seneca mentionem fecit. cf. Heineccii Antiq. rom. ad Instit. III, 30.

3. *illi* qui beneficium dederit. *irrita* i. e. pro nulla aut frustratoria: nihil ei adscribit aut tribuit. L.

4. *Non rapias hoc, nec testeris.* Noli iusto cupidius te liberatum a gratia referenda putare, illamque liberationem arripere, aliosque testes eius rei advocare, perinde ac si reddideris beneficium acceptum. *si ille defiit — est.* Mireris quod de suo sapiente hanc mutationem suspicari potuerint Stoici, quum eum tamen perfectissimum esse crederent, deoque parem etc.: sed observes necesse est, severioris ideoque purioris Stoae hanc quaestionem numquam fuisse, nec esse potuisse, nisi dogma

Digitized by Google

ris: occasiones reddendi nihilominus quaeras. Redde illi, quia repetit; huic, quia remittit: illi, quia malus: huic, quia non malus. Ideoque non est, quod ad te hanc quaestionem iudices pertinere: an, quod beneficium quis a sapiente acceperit, reddere debeat, si ille desiit esse sapiens, et in malum versus est. Redderes enim et depositum, quod a sapiente accepisses: et etiam malo redderes creditum: quid est, cur non et beneficium? Quia mutatus est ille, te mutat? Quid? si quid a sano accepisses, aegro non redderes: quum plus semper imbecillo amico debeamus? et hic aeger est animo: adiuvetur, feratur. stultitia morbus est animi. Distinguendum hoc, quo magis intelligatur, existimo.

XVII. Duo sunt beneficia. unum, quod dare nisi sapiens sapienti non potest: hoc est absolutum et verum beneficium. alterum, vulgare, plebeium, cuius inter nos imperitos commercium est. De hoc non est dubium, quin illi qualiscunque est debeam reddere, sive homicida, sive fur, sive adulter evasit. Habent scelera leges suas. melius istos iudex, quam ingratus, emendat. nemo te malum, quia est, faciat. Malo beneficium proiiciam, bono reddam. huic, quia debeo; illi, ne debeam.

XVIII.

gma suum de sapiente sanctissimum ipsi subvertere voluerint. Sed ab illa severitate Zenonis aliorumque Stoae heroum sensim defecisse constat nonnullos, inprimis Panaetium aliosque, quos recentioris Stoae asseclas recte vocaveris, haud pauca e doctrina aliorum philosophorum sibi assimilantes.

XVII. Distinguit inter beneficia absoluta ac vulgaria. Haec cuique sunt reddenda. — 1. *Imperitos*. Ita mollius appellasse constat Stoicos, qui neque proficientes neque sunt sapientes: alias stulti.

2. *De hoc* plebeio beneficio. *habent — suas* i. e. scelesti legibus subditi sunt: illis sunt relinquendi: sed a gratia eis referenda ideo non liberi sumus, quia scelesti sunt.

Digitized by Google

XVIII. De altero beneficii genere dubitatur, quod si accipere non potui nisi sapiens, ne reddere quidem nisi sapienti possum. Puta enim me reddere. ille non potest recipere: non est iam huius rei capax. scientiam utendi perdidit. Quid si me remittere manco 2
pilam iubeas? stultum est dare alicui, quod accipere non possit. Ut respondere ab ultimo incipiam: Non dabo illi, quod accipere non poterit: reddam, etiam si recipere non poterit. Obligare enim non possum, nisi accipientem: liberari tantum, si reddo, possum. Ille uti illo non poterit? viderit. penes illum erit culpa, non penes me.

XIX. Reddere est, inquit, accepturo tradidisse. Quid enim si cui vinum debeas, et hoc ille infundere reticulo iubeat, aut cribro: reddidisse te dices, aut reddere voles, quod dum redditur, inter duos pereat? Reddere, est id quod debeas, ei cuius est, volenti dare. hoc unum mihi praestandum est. Ut quidem habeat, quod a me accepit, iam ulterioris est curae. Non tutelam illi, sed fidem debeo: multoque satius est, illum non habere, quam me non reddere. Et creditori statim in macellum laturo, quod acce- 2
perit,

XVIII. Beneficia vero absoluta nonnisi sapiens accipere et reddere potest. — 1. *non est iam*, quum a sapientia desciverit et malus factus sit. 2. *manco* debili, manibus capto.

XIX. Affirmat beneficium perditurо tamen reddendum. — 1. *Ut quidem habeat* possideat, secum retineat. Illa cura ad me nunc non spectat.

2. *macellum*. pisces aliaque luxuriae instrumenta emturo. Lipsius tamen de nepote intelligit, qui pecuniam apud macellarios, ganeae suae causa relinquit. Sed an macellum pro ganeo in usu fuerit, dubito: etsi fateor, bene huic loco talem usum convenire. *delegaverat*, per assignationem solverit. Iam supra vidimus. *discinctus*, cingulo soluto, ut pecunia in terram caderet.

Digitized by Google

perit, reddam. etiam si mihi adulteram, cui numerem, delegaverit, solvam: et si nummos quos accipiet, in sinum suum discinctus fundet, dabo. Reddendum enim mihi est, non servandum, quum reddidero, aut tuendum. Beneficii accepti, non redditi custodiam debeo. Dum apud me est, salvum sit. ceterum licet accipientis manibus effluat, dandum est reposcenti. Reddam bono, quum expediet; malo, quum petet. Tale, inquit, beneficium, quale accepisti, non illi potes reddere. Accepisti enim a sapiente: stulto reddis. [a] Non. reddo illi, quale nunc potest accipere: nec per me fit quod deterius, sed per illum. id quod accepi, reddam. Cui, si ad sapientiam redierit, reddam quale accepi: dum in malis est, reddam quale ab illo potest accipi. Quid, inquit, si non tantum malus factus est, sed ferus, sed immanis, qualis Apollodorus, aut Phalaris: et huic beneficium, quod acceperas, reddes? Mutationem sapientis tantam natura non patitur. nam in pessima ab optimis lapsus, necesse est etiam in malo vestigia boni teneat. [b] Nunquam tantum virtus exstinguitur, ut non certiores animo notas imprimat, quam ut illas eradat ulla mutatio. Ferae inter nos educatae, quum in silvas eruperunt, aliquid mansuetudinis pristinae retinent: tantumque a placidissimis absunt, quantum a veris feris et nunquam humanam manum passis. Nemo in summam nequitiam incidit, qui unquam

a. *Non. reddo illi* etc. Optimorum haec est codd. lectio: alii *Nam; Nunc:* sed notum est, has voculas inter se commutari a librariis. Erasmus primum distinxit: *Non: reddo.* Muretus: *imo reddo,* quod sumsit ex Erasmi paraphrasi. Nimis confidenter Lipsius: in meo, ait, veritas: *Nam reddo.* — b. *Nunquam tantum.* sequor codd. Grut., qui non habent, *in tantum.*

4. *Apollodorus, aut Phalaris,* tyranni crudelissimi, de quibus vide ad II de Ira c. 5, 1. Addas Wyttenbach. ad Plutarch. de S. N. V. cap. 8.

Digitized by Google

quam haesit sapientiae. altius infectus est, quam ut ex toto elui, et transire in colorem alium possit. Deinde interrogo, utrum iste ferus sit animo tantum, 6 an et in perniciem publicam excurrat? Proposuisti enim mihi Apollodorum et Phalarin tyrannum, quorum si naturam habet intra se malus, quidni ego isti beneficium suum reddam, ne quid mihi cum eo sit iuris amplius? Si vero sanguine humano non tantum 7 gaudet et pascitur, sed et suppliciis omnium aetatum crudelitatem insatiabilem exercet, nec ira, sed aviditate quadam saeviendi furit, si in ore parentum filios iugulat, si non contentus simplici morte, distorquet, nec urit solum perituros, sed excoquit, c si arx eius cruore semper recenti madet: parum est huic beneficium non reddere. Quidquid erat, quo 8 mihi cohaereret, interciſa iuris humani societas abscidit. Si praestitisset quidem mihi aliquid, sed arma patriae meae inferret: quidquid meruerat, perdidisset, et referre illi gratiam scelus haberetur. Si non patriam meam impugnat, sed suae gravis est, et sepositus a mea gente, suam exagitat: abscidit nihilominus illum tanta pravitas animi. etiam si non inimicum, invisum mihi efficit: priorque mihi ac potior

Y 2 eius

c. *si arx eius c.* Optime sic Grut. ex dubiis literis cod. Naz. *arcemque* hanc emendationem exsculpsisse videtur, quam probat Lipsius. Erasmus: *si ars eius est cruor.* Muretus coniecit: *si ara eius cr.*

5. *altius infectus — possit.* Utitur verbis a purpurariis usurpare solitis, quae saepissime ad animum transferri notum est. Cf. Ruhnken. ad Timaei Lexic. plat. sub voce Δευσοποιόν p. 75 sq. ed. II.

7. *Si vero* etc. Haec et sequentia inprimis ad Phalarin spectant, eiusque bovem aheneum. Moneo verbo, quum quae Bentleius magnus de eo exposuit, in cuiusque harum literarum amatoris manibus sint, certe esse debeant.

parum est — reddere: quasi dicat, imo maleficium dandum est.

Digitized by Google

eius officii ratio est, quod humano generi, quam quod uni homini debeo.

XX. Sed quamvis hoc ita sit, et ex eo tempore omnia mihi in illum sint libera, ex quo, corrumpendo fas omne, ut nihil in eum nefas esset, effecerit: illum mihi servandum modum credam, ut si beneficium illi meum neque vires maiores daturum est in exitium commune, nec confirmaturum quas habet; id autem erit, quod illi reddi sine pernicie publica 2 possit; reddam. Servabo filium eius infantem. quid hoc beneficium obest cuiquam eorum, quos crudelitas eius lacerat? pecuniam quae satellitem stipendio teneat, non subministrabo. Si marmora et vestes desideraverit, nihil oberit cuiquam id quo luxuria eius instruitur: militem et arma non suggeram. Si pro magno petet munere artifices scenae, et scorta, et 3 quae feritatem eius emolliant, libens offeram. Cui triremes et [a] aeratas non mitterem, lusorias et cubiculatas,

a. *aeratas*. Sic Erasmus in margine, ubi est: forte, *aeratas*. In textu est: *caeratas*, ut in omnibus codd. mss. Sed recte Lipsius, cui praeiverat Brodaeus IV Miscell. c. 13 (in Gruteri Lamp. crit. Vol. II. p. 517.) verius *aeratas* legi censet. *Ceratas*, si quis retinet, ait L., quia cera illini naves etiam solent,

XX. Beneficia non nocitura etiam tyranno et furioso reddenda sunt. — 1. *corrumpendo fas omne*, quod antea dixerat, intercisa iuris humani societas.

2. *Si marmora*, signa marmorea et *vestes* purpureas: instar Verris apud Ciceronem. *artifices scenae*, histriones, mimos, τεχνίτας, τεχνίτας Διονύσου, τοὺς περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίτας. Multi de iis egere, e. g. Chishull ad Antiquit. asiatic. p. 139 sq. cf. Philolog. Bibl. III. p. 139 sq. Wesseling. ad Diodor. Sicul. IV, 5. Si pro magno munere habebit artifices scenae: non enim emet ipsos, sed tanquam munus, beneficium accipiet, de quo hic sermo est. *Emolliant*. Lascivire enim praestat, quam saevire, et huc se tyranni vertant.

3. *lusorias*, aptas ad lusus et vagationes in mari quieto.

Digitized by Google

culatas, et alia ludibria regum in mari lascivientium mittam. Et si ex toto eius sanitas desperata fuerit, eadem manu beneficium omnibus dabo, illi reddam: quando ingeniis talibus vitae exitus remedium est: optimumque est obire ei, qui ad se nunquam rediturus est. Sed haec rara nequitia est, et semper por- 4
tenti loco habita, sicut hiatus terrae, et de cavernis maris igniium eruptio. Itaque ab illa recedamus: de his loquamur vitiis, quae detestamur sine horrore. Huic homini malo, quem invenire in quolibet foro possum, quem singuli timent, reddam beneficium, quod accepi. Non oportet mihi nequitiam eius 5
prodesse: quod meum non est, redeat ad dominum, bonus sit an malus. Quam diligenter istud excuterem, si non redderem, sed darem? Hic locus fabulam poscit.

XXI. Pythagoricus quidam emerat a sutore phaecasia, [a] rem magnam, non praesentibus nummis.

solent, nihil pro re dicit: de rostratis s. bellicis, aeratis, navibus sermo est, quas negat tyranno robur et subsidium mittendas.

a. *rem magnam.* Sic cod. Naz. aliique et edd. Mirandum sane foret, nisi quidam codd. haberent: *rem non m.* qua quidem aberratione quid expeditius, quam abuti ad emendationem procudendam? Ecce cod. Col., qui alioqui non contemnendae fidei est, profert illam negationem, qua Lipsius statim utitur, ut emendet *re non magna.* Sed condonandus hic emendandi pruritus est seni haud uno nomine venerando, non imitandus. Mox, *Quid perdis operam?* Sic cod. Naz. Antea: *Quid p. o. tuam?*

quieto. Epist. IV, 5: ubi luserunt navigia, sorbentur. *cubiculatas:* cum nostris Gondeln comparari possunt: θαλαμηγούς. Descriptas aliquas prodigiosas in Athenaeo V. p. 203. Cas., Maximo Tyrio I. p. 7 Reisk. habes. Navis thalamegi mentionem fecit Suet. Caes. 52. *eadem manu — reddam* i. e. e medio tollam.

4. *de cavernis — eruptio.* cf. de Provid. I, 3.

XXI. Exemplum Pythagorici cuiusdam. — 1. *Pythagoricus,* discipulus et assecla doctrinae Pythagorae, utrum

Digitized by Google

Poſt aliquot dies venit ad tabernam, redditurus: et quum clauſam diu pulſaret, fuit qui diceret: Quid perdis operam tuam? ſutor ille quem quaeris, elatus, combuſtus eſt. Quod nobis fortaſſe moleſtum eſt, qui in aeternum noſtros amittimus, tibi minime, qui ſcis futurum, ut renaſcatur: iocatus in Pythago-
2 ricum. At philoſophus noſter tres aut quatuor denarios, non invita manu, domum retulit, ſubinde concutiens. Deinde quum reprehendiſſet hanc ſuam non redden-

utrum unus ex iis, qui priori familiae pythagoricae adhaereſcerent, an ex iis, qui diu poſt ſchola hac Alexandriae reſuſcitata Pythagorae diſciplinam ſequuti ſint, ignoramus. Prius aevum huius philoſophiae duravit usque ad Alexandri tempora: poſterius efflоruit Alexandriae et Senecae aevo adhuc viguit. cf. Brucker. Hiſtor. crit. phil. To. II. p. 864 ſq. Meiners Geſchichte der Wiſſ. I. p. 405. Si ſcriptorem incertum apud Phot. cod. 259. ſequi malis, fuit hic Πυθαγορικὸς Pythagorae diſcipulus; ſcholiaſt. Theocrit. XIV, 5 pythagoricum exponit de aſſecla Pythagorae omnem curam in corpore poliendo ponente. Promiſcue tamen pythagoricum, pythagoreumque uſurpari Romanis manifeſtum eſt, de diſcipulo Pythagorae quocunque, tum prioris tum poſterioris aetatis. Cf. Chriſtph. Wolf. ad Origenis Philoſophumena p. 45. Quum *phaecaſia*, ἡ Φαικὰς, τὸ Φαικάσιον calceorum candidorum et levium genus eſſet, idque ſacerdotibus inprimis aegyptiis proprium, cf. ad Epiſt. 113, 2, quos Pythagoreos imitatos eſſe conſtat; non mirum eſt, quod Pythagorici his calceis quoque uſi ſunt. Hinc explico *rem magnam*, i. e. magni ab eo factam. *tibi — renaſcatur*, ſpectat ad animarum migrationem Pythagorae.

2. *tres aut quatuor denarios:* quatuor aequant circiter tres francos, aut 20 bonos groſſos ex ſupputatione Ioneſii ad verſion. Iſaei anglicam p. 154 et Romii de l'Iſle. *ſubinde concutiens* prae laetitia. *cloſtrum*, repagulum, ubi ianua male poſti cohaerebat. cf. Sagittarium de ianua vett. in Graevii Theſ. To. VI. *poenas cupiditatis* quod gaviſus erat, ſutorem eſſe mortuum, ſeque ſummulam retinere poſſe impune.

Digitized by Google

reddendi tacitam voluptatem, intelligens arrisisse sibi illud lucellum, redit ad eandem tabernam, et ait: Ille tibi vivit: redde, quos debes. Deinde per clostrum, qua se commissura laxaverat, quatuor denarios in tabernam inserit, ac misit, poenas a se exigens improbae cupiditatis, ne alieno assuesceret.

XXII. Quod debes, quaere cui reddas: etsi nemo poscet, ipse te appella. Malus an bonus sit, ad te non pertinet. Redde, et accusa, non oblitus, quemadmodum inter vos officia divisa sunt. illi oblivio imperata est, tibi meminisse mandavimus. Errat tamen, si quis existimat, quum dicimus eum qui beneficium dedit, oblivisci oportere, excutere nos illi memoriam rei praesertim honestissimae. quaedam praecipimus ultra modum, ut ad verum et suum redeant. Quum dicimus, Meminisse non debet: hoc2 volumus intelligi, praedicare non debet, nec iacta-

XXII. Benefactorem beneficiorum oblivisci, benemeritum meminisse oportet. — 1. *Redde, et accusa.* Redde malo homini quod debeas, sed hoc officio tuo functo accusandi eum tibi ius remanet. *quaedam praecipimus ultra modum — redeant.* Si hoc illi qui systemata diiudicanda sibi sumserint, recte et sobrie reputassent, multis certaminibus supersedere potuissent. Exemplaria enim ratio proponit, e. c. de moribus praecipiens, principiaque demonstrat sequendum suadentia atque iubentia; etsi vix ac ne vix quidem sperandum est, fore, ut homines istis exemplaribus similes fiant etc. Petimus iniqua, ut hoc utar, ut obtineamus aequa. Lipsius illustrat his verbis: ut ligna curvamus, sed correcturi. Intellexit itaque de iterata repetitione, qua fit, ut animum tandem in rem dirigamus et praeceptis assuescentes vitam ad ea attemperemus. Enimvero spectant potius ad morem stoicum, dogmata sua insolito modo, παραδόξως pronuntiandi et verbis suis maiorem vim speciemque praebendi, quam deinde ab adversariis captatam mitigare cogebantur, ut aliquoties vidimus.

Digitized by Google

re, nec gravis esse. Quidam enim beneficium quod dederunt, omnibus circulis narrant. hoc sobrii loquuntur, hoc ebrii non continent: hoc ignotis ingerunt, hoc amicis committunt. Ut haec nimia et exprobratrix memoria subsideret, oblivisci eum qui dedit, iussimus: et plus imperando quam praestari poterat, silentium suasimus.

XXIII. Quoties parum fiduciae est in his quibus imperas, amplius est exigendum quam satis est, ut praestetur quantum satis est. In hoc omnis hyperbole extenditur, ut ad verum mendacio veniat. Itaque qui dixit,

Qui candore nives anteirent, cursibus auras:

quod non poterat fieri, dixit: ut crederetur quantum plurimum posset. Et qui dixit,

His immobilior scopulis, violentior amne:

nemi-

2. *circulis*, conventibus hominum, stationibus: quae fere circulares sunt. L. Exempla locutionis attulit Ernesti in Clav. Cic. h. v.

XXIII. Continuatio. — 1. De *hyperbole* similia habet Quintil. VIII, 6 fin.: Quamvis est omnis hyperbole ultra fidem, non tamen esse debet ultra modum. — Monere satis est, mentiri hyperbolen, nec ita ut mendacio fallere velit. Cf. Home Grundsätze der Kritik To. I. p. 328. III. p. 103. Versus *Qui candore* etc. est Virgilii Aen. XII, 84. Alter Ovid. Met. XIII, 801. Si tamen noster hac comparatione Stoicos defendere posse sibi persuaserit, vereor ut multos naturam atque indolem poeseos et philosophiae callentes ad partes suas trahat: illa enim delectandi, haec docendi atque praecipiendi munus imponi sibi gaudet, illa imaginationis ope inprimis et phantasmatibus, ut animos audientium et legentium alliciat detineatque, utitur, et affectu prorepta hyperbolen hanc tantum usurpat, at in didactica, ubi docet, respuit; haec animi sobrietate et gravitate semper utens, forma tantummodo poeseos quadam adhibita atque hoc vinculo cum ea coniuncta, veritatem explorare et foras edere studet, atque ideo mendacia semper et hyperbolas repudiat.

Digitized by Google

nemini hoc quidem se persuasurum putavit, aliquem 2 tam immobilem esse, quam scopulum. Nunquam tantum sperat hyperbola, quantum audet: sed incredibilia affirmat, ut ad credibilia perveniat. Quum dicimus, Qui beneficium dedit, obliviscatur: hoc dicimus, similis sit oblito: memoria eius non appareat, nec incurrat. Quum dicimus, beneficium repeti non 3 oportere, non ex toto repetitionem tollimus: saepe enim opus est malis exactore, etiam bonis admonitione. Quid ergo? occasionem ignoranti non ostendam? necessitates illi meas non detegam? quare nescisse se aut mentiatur, aut doleat? Interveniat aliquando admonitio, sed verecunda, quae non poscat, nec in ius vocet.

XXIV. Socrates amicis audientibus, Emissem, inquit, pallium, si nummos haberem. Neminem poposcit, omnes admonuit. a quo acciperet, ambitus fuit. Quidni esset? Quantulum enim erat, quod Socrates accipiebat? [a] at multum erat, eum fuisse, a

a. *at multum erat, eum fuisse, a quo S. a.* Sic cod. Naz. Erasmi longobardicus, alii boni codd. mss. Omnino recte, ait Gronovius, qui recepit. Exempla ab eo adducta ad vim pronominis probandam nunc satis nota sunt. *Eum meruisse* in edd. ante Erasmum, qui ipse *emeruisse, a quo* habet, in margine tamen, *eum fuisse*, uti scripsi. Nemo habet *commeruisse*. Mox, *Num*, non, *non* optimi codd.: sed confusionem harum vocum iam notavimus sollennem.

2. *similis sit oblito.* Dura praecepta ita lenire Stoici cogebantur. *incurrat* in oculos.

XXIV. Probat exemplo Socratis. — 1. Quae noster hic narrat de Socrate, nequaquam conveniunt cum iis, quae apud Xenophontem et Platonem occurrunt, et patre philosophiae verae indigna sunt. Inimico eius Aristoxeno, Sotioni apud Diog. Laert. II, 74 aliisque, et inventionem et divulgationem talium fabularum perinde adscribas cum Meinersio (Geschichte der Wiss. II p. 359. not.), ac nostrum excuses improba multorum Senecae coaevorum philosophorum vita. cf. ad 1, 8, 1 supra.

Digitized by Google

2 quo Socrates acciperet. Num illos caſtigare mollius potuit? Emiſſem, inquit, pallium, ſi nummos haberem. Poſt hoc quisquis properaverit, ſero dat. iam Socrati defuit. Propter acerbos exactores repetere prohibemus: non ut nunquam fiat, ſed ut parce.

XXV. Ariſtippus aliquando delectatus unguento: Male, inquit, iſtis effeminatis eveniat, qui rem tam bellam infamaverunt! Idem dicendum eſt: Male iſtis improbis et importunis beneficiorum ſuorum quadruplatoribus eveniat, [a] qui tam bellam rem, admonitionem inter amicos, ſuſtulerunt! Ego tamen utar hoc iure amicitiae, et beneficium ab eo repetam, a quo petiſſem: qui alterius beneficii loco accepturus eſt, 2 potuiſſe reddere. Nunquam, ne querens quidem, dicam:

— — Eiectum litore egentem
Excepi, et regni demens in parte locavi.

[b] Non eſt iſta admonitio: convicium eſt. Hoc eſt in odium beneficia perducere: hoc eſt efficere, ut ingratum

a. *qui tam bellam rem, adm.* eſt coniectura Gruteri e lectione cod. Naz. *quam bellarem adm.* Antea: *qui tam bellam adm.*

b. *Non eſt iſta admonitio: convicium eſt.* Codici Naz. abeſt negatio *non*, aut *imo* poſt *admonitio:* nec Senecae familiaris eſt uſus. Ideo expunxi. Fabricius in nott. mſſ. quas Io. Gurlittus vir amiciſſ. nobis communicavit in Wiedeburg. humaniſt. Magazin V, 4 p. 348 interpunxerat: *non, conv.*

XXV. Modeſte beneficia repetere licet. — 1. *Ariſtippus*, praeſtans ille Socratis diſcipulus et amicus, ſectae cyrenaicae auctor, de quo egregius Wielandi liber, Ariſtippus legi meretur. Quae hic poſita ſunt, Diog. Laert. II, 76 ubi vid. Menag. refert, at pleniora: *κακῶς κακοὶ δ' ἀπόλοιντο οἱ κίναιδοι, οἵτινες καλὸν ἡμῶν ἄ-λειμμα διαβάλλουσι!* *quadruplatoribus.* accuſatores ſunt lucri cauſſa, deinde de delatore et calumniatore quoquam dicitur. cf. Erneſti Clav. Cic. h. v. *beneficium quadruplatoris* argute vocat, qui importune exigunt, et niſi affatim reponis, accuſant.

2. Verſus ſunt Virgilii Aen. IV, 373. 318.

Digitized by Google

gratum esse, aut liceat, aut iuvet. Satis, abundeque est, submissis et familiaribus verbis, memoriam revocare:

Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce meum. — —

Ille invicem dicat: Quidni merueris? eiectum litore egentem excepisti.

XXVI. Sed nihil, inquit, proficimus: dissimulat, oblitus est. quid facere debeam? Quaeris rem maxime necessariam, et in qua hanc materiam consummari decet, quemadmodum ingrati ferendi sint? Placido animo, mansueto, magno. Nunquam te tam inhumanus, et immemor, et ingratus offendat, ut non tamen dedisse delectet. Nunquam in has voces iniuria impellat: Vellem non feciſſe! Beneficii tui 2
tibi etiam infelicitas placeat. Semper illum poenitebit, si te ne nunc quidem poenitet. Non est, quod indigneris tanquam aliquid novi acciderit: magis mirari deberes, si non accidisset. Alium labor, alium impensa deterret: alium periculum, alium turpis verecundia, ne dum reddit, fateatur accepisse: alium ignorantia officii, alium pigritia, alium occupatio. Adspice, quemadmodum immensae hominum cupidi- 3
tates hient semper, et poscant: non miraberis ibi neminem reddere, ubi nemo satis accipit. Quis est istorum tam firmae mentis ac solidae, ut tuto apud eum beneficia deponas? Alius libidine insanit, alius abdomini servit, alius [a] lucri totus est, cuius summam, non

a. *lucri totus.* Sic multi codd. et Erasmic. ed. margo: in eius textu est *lucroſus.* Sed Gruteri quinque codd. *lucritoſus,* unde

XXVI. Quomodo ingrati ferendi sunt? Multi autem sunt, quia multi mali. — 2. *infelicitas* mala et bono successu carens beneficii datio. 3. *cuius summam — speetet.* de summa tantum est sollicitus, qua via veniat, iure an fraude, an scelere, nihil curat. Via autem lucri,

Digitized by Google

non vias ſpectet: alius invidia laborat, alius caeca ambitione, et in gladios irruente. Adiice torporem mentis ac ſenium, et huic contrariam inquieti pectoris agitationem, tumultusque perpetuos. adiice aeſtimationem ſui nimiam et tumorem, ob quae contemnendus eſt, inſolentem. Quid contumaciam in perverſa nitentium, quid levitatem ſemper alio tranſilientem loquar? Huc accedat temeritas praeceps, et nunquam fidele conſilium daturus timor, et mille errores, quibus volvimur: audacia timidiſſimorum, discordia familiariſſimorum, et publicum malum, incertiſſimis fidere, faltidire poſſeſſa, optare quae conſequi poſſe ſpes non fuit.

XXVII. Inter affectus inquietiſſimos, rem quietiſſimam, fidem, quaeris? Si tibi vitae noſtrae vera imago ſuccurret, videberis tibi videre captae quummaxime civitatis faciem, in qua omiſſo pudoris rectique reſpectu, vires in conſilio ſunt, velut ſigno ad per-

unde noſtra lectio confirmatur, quae et magni Salmaſii aſſenſu gaudet ad Simplic. p. 17., laudati ſupra ad III, 4. b. Non mirum, quod doctior noſtra lectio corruptioni occaſionem dederit. Mox *cuius ſummam, non vias ſpectat* eſt e cod. Naz. et a Gronovio egregie confirmatur. Eraſmi editio: *cuius ſummam non vinces.* Idem codex cum Col. deinceps: *in gladios irruente*; vulgg.: *in gl. ruente.*

cri, via proceſſus, via fraudis, conſilii etc. in uſu erant.

4. *ob quae contemnendus eſt.* In iis ipſis inſoleſcentem et ſe mirantem, ob quae deſpicere magis ius erat et deaeſtimare. Nonne in vanis imo et pravis plerique ſe attollunt? L.

XXVII. Continuatio. — 1. *quummaxime* hoc ipſo temporis momento. Cf. Erneſti Clav. Cic. h. v. *vires,* ius fortioris: quisque quantum poteſt, tantum audet et facit. *nec religio,* ſacra apud hoſtes ſaepe, e. c. inſulae praelatae, aut templa occupata eos ſedarunt aut arcuerunt: non ita in hac civili praedatione, ubi numen et iusiurandum calcatur. L. Captae urbis deſcriptionem invenies apud Ciceron. ad Herenn. IV, 39. Virgil. Aen. II, 298 ſq. Quintil. VIII, 3, 68.

Digitized by Google

permiſcenda omnia dato. Non igni, non ferro abſtinetur: ſoluta legibus ſcelera ſunt: nec religio quidem, quae inter arma hoſtilia ſupplices texit, ullum impedimentum eſt ruentium in praedam. Hic ex pri- 2
vato, hic ex publico, hic ex profano, hic ſacra rapit: hic effringit, hic tranſilit, hic non contentus anguſto itinere, ipſa quibus arcetur, evertit, et in lucrum ruina venit. Hic ſine caede populatur, hic ſpolia cruenta manu geſtat: nemo non fert aliquid ex altero. In hac aviditate generis humani, nae tu nimis fortunae communis oblitus es, qui quaeris inter rapientes referentem. Si indignaris ingratos eſſe: 3
indignare luxurioſos, indignare avaros, indignare impudicos, indignare aegros deformes, ſenes pallidos. Eſt iſtud grave vitium, eſt intolerabile, et quod diſſociet homines, quod concordiam, qua imbecillitas noſtra fulcitur, ſcindat ac diſſipet: ſed usque eo vulgare eſt, ut illud nec qui queritur quidem effugerit.

XXVIII. Cogita tecum, an quibuscunque debuiſti, gratiam retuleris, an nullum unquam apud te perierit officium, an omnium te beneficiorum memoria comitetur. Videbis quae puero data ſunt, ante adoleſcentiam elapſa: quae in iuvenem collata ſunt, non perduraſſe in ſenectutem. Quaedam perdidimus, quaedam proiecimus, quaedam a conſpectu noſtro paulatim exierunt: a quibusdam oculos avertimus. Ut excuſem tibi imbecillitatem tuam, inprimis 2
fragilis eſt memoria, et rerum turbae non ſufficit, neceſſe eſt quantum recipit, emittat, et antiquiſſima recen-

2. *tranſilit* ſacra per feneſtram, quod eſt anguſtum iter.

XXVIII. Te ipſum noſcendo facilius feres ingratum.

— 1. *quaedam perdidimus* oblivione — *proiecimus* ultro aſpernati et obliti ſumus. *exierunt* tempore ſe ſubduxerunt.

Digitized by Google

recentiſſimis obruat. Sic factum eſt, ut minima apud te nutricis eſſet auctoritas: quia beneficium eius longius aetas ſequens poſuit. ſic factum eſt, ut praeceptoris tibi non eſſet ulla veneratio: ſic evenit, ut circa conſularia occupato comitia, aut ſacerdotiorum 3 candidato, quaeſturae ſuffragator excideret. Fortaſſe vitium, de quo quereris, ſi te diligenter excuſſeris, in ſinu invenies. Inique publico iraſceris crimini, ſtulte, tuo. ut abſolvaris, ignoſce. Meliorem illum facies ferendo, utique peiorem exprobrando. non eſt quod frontem eius indures: ſine, ſi quid eſt pudoris reſidui, ſervet. Saepe dubiam verecundiam vox conviciantis clarior rupit. nemo id eſſe, quod iam videtur, timet: deprehenſus pudor amittitur.

XXIX. Perdidi beneficium. Numquid quae conſecravimus, perdidiſſe nos dicimus? Inter conſecrata beneficium eſt, etiam ſi male reſpondit, bene collatum. Non eſt ille, qualem ſperavimus. Simus quales fuimus nos, ei diſſimiles. [a] damnum tunc factum, nunc

a. *damnum tunc factum, nunc apparuit.* Sic invenit Pinc. in uno codice receptum a Mureto. Editiones priores: *Damnum non tunc factum apparuit:* quod etiam eſt in cod. Nas.,

2. *longius poſuit*, a te removit. *praeceptoris — veneratio.* cf. ad III, 3, 3. *ut circa conſularia — candidato* quum ſis ipſe ſenator. Nam inde a Tiberio magiſtratus non a populo, ſed a ſenatu ſunt creati. Tacit. Annal. 1, 15 comitia (ſc. ad creandos magiſtratus), ait, e campo in curiam translata. cf. Plin. Epp. III, 20. *Sacerdotiorum* nec enim unum uni tantum: plura cumulabantur. *quaeſturae* ut obliviſcereris te quaeſturam ambienti ſuffragio tuo affuturum.

3. *ſtulte, tuo.* quod ſtulto modo tuum ipſius eſt, quod te inſcio ipſe aluiſti apud te et tamquam ſtultus incuſas, quaſi ſit alterius. *dubiam*, nondum penitus proiectam. *rupit*, totam in impudentiam vertit, frena ei laxavit. L.

XXIX. Non ſemper beneficia pereunt. — 1. *Inter conſe-*

Digitized by Google

nunc apparuit. Ingratus non sine nostro pudore protrahitur: quoniam quidem querela amissi beneficii, non bene dati signum est. Quantum possumus, causam eius apud nos agamus: fortasse non potuit, fortasse ignoravit: fortasse facturus est. Quaedam nomina, bona [b] lentus ac sapiens creditor fecit, qui sustinuit, ac morâ fovit. Idem nobis faciendum: nutriamus fidem languidam.

XXX. Perdidi beneficium! Stulte, non nosti detrimenti tui tempora. perdidisti, sed quum dares: nunc palam factum est. Etiam in his quae videntur in perdito, moderatio plurimum profuit. Ut corporum, ita animorum molliter vitia tractanda sunt. saepe quod explicavit mora, pertinacia trahentis abruptum

Naz., aliisque. Illa tamen Pinciani lectio haud dubie praeferenda erat. Noster haec sic mox exprimit: Stulte, non nosti detrimenti tui tempora? perdidisti, sed quum dares.

b. *lentus ac sapiens.* Sic omnes codd. dant. Bentleius tamen ad Horat. Epp. II, 1, 90. To. II. p. 97 ed. lipsi. emendat *lentus ac patiens.* At *patiens* idem fere valet quod *lentus:* at *sapiens*, modo ne stoice sumas, locum suum optime tuetur. *Conditor* est sphalma typogr. in ed. Gron. pro *creditor.*

consecrata: in honorem deorum suspensa, quae, etiamsi non consequamur id, cuius caussa suspendimus aut consecravimus, tamen bene collocata sunt, quia optima voluntate res facta est. *apparuit.* nec nunc indignare: vetus iactura est, etsi iam emersit et se ostendit. L. *protrahitur* a nobis, nostra opera protractus.

2. *Quaedam nomina* etc. quosdam debitores emendavit creditor etc.: hoc est interdum appellando, indulgendo etc. Nam alioquin verum est, quod foenerator Alfius ap. Columell. 1, 7 dicere solitus est, optima nomina non appellando fieri mala. cf. Bentlei. ad Horat. Epp. II, 1, 90. To. II. p. 97 ed. lipsi.

XXX. Continuat. — 1. *Explicavit mora:* quod quis lente extenuavit ac dissolvit, violenter trahens abrumpit, ut in filamentis mulierculārum, quae Lipsius comparat, videre licet. *liberas* obligatione solvis, dum eum iam pronuntias ingratum.

Digitized by Google

ptum est. Quid opus est maledictis? quid querelis? quid infectatione? quare illum liberas? quare dimittis? Si ingratus est, iam nihil debet. Quae ratio est, exacerbare eum, in quem magna contuleris, ut ex amico dubio fiat non dubius inimicus, et patrocinium sibi nostra infamia quaerat? [a] Nec defit: Nescio quid est, quod eum, cui tantum debuit, ferre non potuit. subest aliquid. Nemo non superioris dignitatem quaerendo, etiam si non inquinavit, aspersit: nec quisquam fingere contentus est levia, quum magnitudine mendacii fidem quaerat.

XXXI. Quanto illa melior via, qua servatur illi species amicitiae, et, si reverti ad sanitatem velit, etiam amicitia? Vincit malos pertinax bonitas: nec quisquam tam duri infestique adversus diligenda animi est, ut etiam [a] vi tractus bonos non amet: quibus hoc

a. *Nec desit: Nescio* etc. Sic Naz. aliique codd., qui vocibus duabus, quae vulgatas invaserant: Nec desit, *qui dicat*, carent. Neque sunt Senecae, cui subaudiri illa, vel τὸ *vox* aut *rumor* aut *sermo*, multo venustius est visum. Neque hic tantum commissuram eiusmodi applicuerunt. Haec Gronovius, qui exempla affert 1, 3, ubi *num dicam* quare tres Gratiae etc.: II, 26, 1. *Nec dicat* hoc mihi dedit: IV, 40, 4. Et ut breviter *dicam* etc., cancellanda erant, ut fecimus. *querendo* omnes codd. et edd. Sphalma typogr. invasit edd. aliquot *quaerendo*. Laudat Gurlitt, in Wiedeburgii humanist. Magaz. V, 4 p. 349 ad h. l. Horat. Sat. I, 4, 87.

a. *vi tractus*. Sic Muretus, qui tamen in notis fatetur, *vitiatus* legi, uti quoque Erasmus etc. habent, nec habere se quomodo emendet. Optimi codd. *iniuriatus* s. *iniuriam*. Esse locum corruptum aberrationes codd. monstrant: nam e *vitiatus*, quod mendosum est, *vi tractus* ortum est, non magis probum. Erasmus emendat: *iniuriam passus* s. *post iniuriam*: Lipsius: *ut etiam in iniuria bonos*. Meliores itaque

2. *infamia*, quam nobis iracundia aut conviciis contraximus. *magnitudine* quis enim opinionem excedentia fine omni fundamento fingat?

XXXI. Amicitia ingrati conservanda, aut saltem amicitiae species. — 1. *vi tractus* illa pertinaci bonitate attractus. *impune*, cui etiam hoc novi beneficii accessit,

Digitized by Google

hoc quoque coepit debere, quod impune non ſolvit. Ad illa itaque cogitationes tuas flecte. Non eſt mihi relata gratia. quid faciam? quod dii omnium rerum optimi auctores: qui beneficia ignorantibus dare incipiunt, ingratis perſeverant. Alius illis obiicit ne- 2
gligentiam noſtri, alius iniquitatem: alius illos extra mundum ſuum proiicit, et ignavos, hebetesque ſine luce, ſine ullo opere deſtituit. Alius ſolem, cui debemus, quod inter laborem quietemque tempus diviſimus, quod non tenebris immerſi confuſionem aeternae noctis effugimus, quod annum curſu ſuo temperat, et corpora alit, ſata evocat, percoquit fructus, ſaxum aliquod, aut fortuitorum ignium globum, et quidvis potius quam deum appellat. Nihi- 3
lominus tamen more optimorum parentum, qui maledictis

que codices praeſtolabimur. Fine: *Neminem — fundamenta tepente*, non *repente*. Hoc *repente* ſphalma typogr. eſt, quod edd. aliquot, e. c. Gron. invaſit, recte monente Gurlitto l, l.

ceſſit, quod ingratitudo eius toleretur, imo transmittatur.

2. *Alius — deſtituit:* reſpicit Epicureos. cf. ſupra IV, 19. *ſaxum aliquod*, ut Anaxagoras, Periclis et Euripidis praeceptor, qui omnes ſtellas nihil niſi *μύδρους*, lapides ſ. maſſas candentes, ideoque ſolem *μύδρον διάπυρον* (Diog. Laert. 11, 8) ſive *λίθον διάπυρον* (cf. Xenoph. Memor. Socr. IV, 7, 7. Plato Apol. c. 14) eſſe contendebat. Vid. Baylii Dict. hiſt. et crit. h. v. et Tiedemanni Geiſt der ſpek. Phil. I. p. 312 ſq. Inprimis autem *Cari*, prof. lipſ. nuper in ſummum literarum bonarum detrimentum defuncti, commentationes de Anaxagoreae Coſmotheolog. fontibus et aliae duae in Füllebornii Beyträgen zur Geſch. der Philoſ. nr. 9. et 10. legi merentur. *fortuitorum ignium globum*, Epicuri, Xenophanis aliorumque fuit ſententia. cf. Lipſii Phyſ. II, 12.

3. *Nihilominus — propitii fuerunt.* Aliquoties haec ſapientiſſimo viro digniſſima dicta iam vidimus ſummo gaudio perfuſi, e. c. I, 1, 9. II, 29. III, 25.

Digitized by Google

ledictis ſuorum infantium arrident, non ceſſant dii beneficia congerere, de beneficiorum auctore dubitantibus: ſed aequali tenore bona ſua per gentes populosque distribuunt, unam potentiam ſortiti, prodeſſe. Spargunt opportunis imbribus terras, maria flatu movent, ſiderum curſu notant tempora, hiemes aeſtatesque interventu lenioris ſpiritus molliunt: errorem labentium animorum placidi ac propitii ferunt. Imitemur illos, demus, etiam ſi multa in irritum data ſint: demus nihilominus aliis, demus ipſis, apud quos iactura facta eſt. Neminem ab excitanda domo ruina deterruit: et quum penates ignis abſumſit, fundamenta tepente adhuc area ponimus, et urbes hauſtas ſaepius eodem ſolo condimus. Adeo ad bonas ſpes pertinax animus eſt. Terra marique humana opera ceſſarent, niſi male cadentia iterum tentare libuiſſet.

XXXII. Ingratus eſt. non mihi fecit iniuriam, ſed ſibi: ego beneficio meo, quum darem, uſus ſum. nec ideo pigrius dabo, ſed diligentius. quod in hoc perdidi, ab aliis recipiam. Sed huic ipſi beneficium dabo iterum, et tanquam bonus agricola, cura cultuque ſterilitatem ſoli vincam. Periit mihi beneficium: iſte omnibus. Non eſt magni animi, dare et perdere: hoc eſt magni animi, perdere et dare.

4. *urbes hauſtas* e. c. incendio, terrae motu, igne erupto. Sic in Italia et Sicilia hiſtoria docet urbium deletarum loco haud ita multo poſt excidium recentes eſſe conditas urbes ad Veſuvium et Aetnam.

XXXII. Concluſio. Non ceſſandum eſt in dandis beneficiis: ſemper dandum, etiam ingratis. *Iſte omnibus periit:* omnes de eo ſpes conceptas dimiſerunt, quia bonae frugis eſſe deſiit: inter conclamatos eſt.

EPI-

Digitized by Google

EPIGRAMMATA SVPER EXSILIO L. ANNAEI SENECAE.

I. Ad Corsicam.

Corsica Phocaico tellus habitata colono,
Corsica, quae patrio nomine Cyrnus eras,

Cor-

1. *Phocaico.* Sic codex Salmaſii, qui ad Solin. p. 94 ed. pariſ. ex hoc libro ſuo antiquiſſimo legendum monuit, non *Phocaio*, ut eſt in codice Voſſiano. Scaliger inter utramque hanc lectionem fluctuaſſe videtur. Ceterum *Phocaicus*, *Phocaius*, *Phocaeus*, *Phoceus* et *Phocenſis* et a librariis, quin et ab auctoribus confundi, docet Burmann. ad h. l. poſt Duker. ad Thucyd. 1, 13 aliosque. Attigimus ad c. VIII Conſolat. ad Helv. §. 1.

2. *patrio.* Codex vetuſtiſſ., ut Burmannus ad h. l. putat, Salmaſii ſic praeſtat, Nic. Heinſio ad Ovidium probante: adſtipulantur veſtigia codicis Voſſiani, in quo, eodem Burm. monente, eſt: *partio nomine.* Interpretor, antiquiſſimo, primo, popularique nomine. cf. Spanhem. ad Callim. Hy. in Del. 19. qui Bochartum ſequens a Phoenicibus inſulam hanc appellatam putat propter multa promontoria: unde Corſica, i. e. Silvoſa, etiam nomen accepiſſe videtur, quamquam alii a Corſa muliere repetant, e. c. Rutil. Itin. 1, 438 et Iſidor. Origg. 14, 6. Qui *Graio* praeferunt, v. c. Burmann. et Wernsdorf. Servii putant verbis ad Virgil. Eclog. IX, 30: haec autem inſula Graece *Cyrne* (ἡ Κύρνος) dicitur a Cyrno Herculis filio, confirmari. Sed quidni et haec Servii obſervatio ad codicis ſcripturam fulciendam adhiberi poſſit?

I. Exſtat in Burmanni Anthолog. Vet. Lat. To. I. Lib. III. Epigr. XII. p. 464 et Wernsdorfii Poet. Lat. Minor. Tom. V. Part. III. p. 1368, ut Pithoei Scaligeriſque edd. omittam. Relegatus in Inſulam Corſicam auctor precatur, ut deliteſcere ſibi liceat non infeliciter. Quamquam nihil obſtat, quominus L. Ann. Seneca, quem in Corſicam a Claudio relegatum eſſe conſtat, pro auctore

Digitized by Google

Corſica Sardinia brevior, porrectior Ilva,
Corſica piſcoſis pervia fluminibus,
Corſica terribilis, quum primum incanduit aeſtas,
Saevior, oſtendit quum ferus ora Canis,
Parce

3. *Ilva.* Ita recte emendavit Scaliger, quum Codices Salm. et Voſſ. haberent: *porrectior illa.* Hanc lectionem ex inſcitia librarii manaſſe apparet, qui inſulam nunc *Elba* appellatam ignoraret. Cf. Rutil. Itiner. I, 351: chalybum memorabilis Ilva metallis, ubi vid. Wernsdorf. Poet. Lat. min. V, 1 p. 131. Rectius autem eſſe *porrectior* i. e. extenſior, longior, quam *proiectior*, notavit Burm. ad Anthol. lat. lib. I. Epigram. 157.

ctorè huius epigrammatis habeatur, tamen propterea dubitatio quaedam nobis iniicitur, quod admodum ieiunum eſt poemation et rhetoricum colorem prae ſe fert indignum eo qui tantis malis immerſum ſe quëri debet. Ceterum *Cyrne* nomen antiquiſſimum huius inſulae fuit, a Cyrno, ſi Graecos mythographos, unde Servius ſua habet, ſequaris, Herculis filio inditum, a Phoenicibus autem, ſi rerum naturam verisimiliorem amplectaris, profectum ob multa inſulae promontoria. Ignoramus, an Cyrnus huc referendus ſit, Phocaeenſium heros, notus ex Herodot. 1, 165 qui narrat, Phocaeenſes in iſtam inſulam miſiſſe coloniam, condita urbe Alalia. Quae Strabo V, 2, 7 ed. Lipſ. de Corſica tradit pauca, parum eam commendant, nec Boswellus aliique, qui eam deſcripſerunt, extollunt. Laudat Burmann. Pompon. Mel. II, 7, 129 ed. If. Voſſii, et notas Delrii ad Claudiani Conſul. Mallii verſ. 203 (a Geſnero omiſſas). *Ilva* Graecis Aethalia, nunc Elba. cf. Var. Lect.

4. *piſcoſis — fluminibus.* Supra triginta flumina tabulae geographicae in ea afferunt: ſed parva ſunt et torrentes a montibus ruentes nive liqueſcente pluviisque ingruentibus. Alio itaque tempore, e. c. aeſtate, ne hauſtum quidem aquae, (cf. Epigr. ſeq. verſ. 7.) reperire licet. Seneca in Conſolat. ad Helv. 9, 2 conſentit: non magnis et navigabilibus fluminum alveis irrigatur.

5. Haec deſcriptio a recentioribus etiam confirmatur. Gravitatem ideo coeli inſulae tribuit Seneca in Conſolat. ad Helv. 8, 1, atque aridum et ſpinoſum ſaxum

Digitized by Google

Parce relegatis, hoc eſt, iam parce ſepultis:
Vivorum cineri ſit tua terra levis!

II. DE EADEM.

Barbara praeruptis incluſa eſt Corſica ſaxis,
Horrida, deſertis undique vaſta locis.

Z 3 Non

7. *ſepultis.* Sic cod. Voſſ., praeferente etiam Lipſio ad Senec. Conſol. ad Helv. 1, 3 et Io. Schulting. ad Suaſor. III p. 34: quid quod idem fere hemiſtichium occurrit apud Virgil. Aen. III, 41: Quid miſerum, Aenea, laceras? iam parce ſepulto etc. Nec dubito, quin Seneca eo reſpexerit. Pithoeus tamen ex vetere, ut ait, codice edidit: *iam parce ſolutis*, probante Burm. cum Wernsdorf. ad h. l. Sed enim, etſi haud negem, quod Burmann. bene docuit, tum *ſolvi* et *ſolutum eſſe* de mortuis dici, tum *ſepultus* et *ſolutus* in codd. mſſ. ſaepe confundi, tamen τὸ *ſepultis* gloſſema τοῦ *ſolutis* eſſe h. l. Burmanno non concedam, quum imitatio loci Virgil. laudati manifeſta ſit, nec verbum exquiſitum alio et ipſo exquiſito interpretari gloſſatores ſoleant. Accedit, quod *ſepultus* de exſule civiliter mortuo ac quaſi ſepulto in uſu fuerit, ipſo Burmanno docente.

II. Male codd. Salm. et Voſſ. hoc epigramma praecedenti continuant, quum hoc quaedam habeat priori contraria.

xum vocat. *Vivorum cineri — levis.* Oxymorum eſt. Vivunt quidem exules, ſed quum civiliter ſint mortui, cinis non inepte locum habet, adeoque et acclamatio illa ſollennis et vulgaris in funere amicorum, quae in tali re ſaepe occurrit: *ſit tua terra levis*, e. c. Tibull. II, 4, 50. Euripid. Alc. 462. Meleager in Antholog. graec. (Anal. Brunckii To. I. p. 35. CXXII, 7) λάβοι νύ σε βῶλος ἐλαφρὴ etc.: ſicut inimicis et improbis contra precabantur, ut terra ſit gravis, e. c. Callimach. Epigram. XXVIII, 3 (LXI p. 475 Anal. Brunck. To. I.). Wernsdorf. ad h. l. laudat Eleg. in obit. Maecenatis verſ. 141 et Martial. V, 34, 9.

II. Burmannus recenſuit in Anthol. Vet. Lat. To. I. Lib. III. Epigr. XIII p. 465. Wernsdorfius in Poet. Lat. Min. V, 3 p. 1369. ſq. Querela exulis de Corſicae feritate. Niſi haec, quae de coeli inclementia et ſoli aſperitate exponuntur, in ſpinoſam, ubi exul viveret, partem inſulae dicta putes, vereor, ut fidem mereantur.

1. *Barbara praeruptis — ſaxis.* Seneca in Conſolat. ad Helv. VI, 4 de Corſica ſimili modo loquitur: Quid tam

Digitized by Google

Non poma Autumnus, segetes non educat Aestas:
Canaque Palladio munere Bruma caret:
Umbrarum nullo Ver est laetabile fetu,
Nullaque in infausto nascitur herba solo:

Non

5. *umbrarum.* Sic Pithoeus. *umbrorum* vitiose est in codice Voss. *Imbriferum* praestat cod. Salm. probante Burmanno: vernis enim imbribus foecundari tellurem, ut umbras aestivas arboribus proferat: laudatque ideo Virgil. Georg. I, 313, ubi *ver imbriferum* occurrit. Quae etsi per se quidem vera sint, tamen huic carmini, quod omni foecunditate Corsicam carere praedicat, adversantur. A librario itaque indocto hanc codicis lectionem profectam esse nemo dubitaverit. *Umbras* autem pro ramis ac foliis arborum, et deinceps pro arboribus ipsis, inprimis frondosis dici, nemo, qui poetas legerit, ignorat, docteque a Burm. ad h. l. adstructum est exemplis. *umbrarum fetu* haud dubie durum est, et sine exemplo. Itaque parum abest quin credam, fuisse, *fructu*, i. usu. Praefero igitur cum Wernsdorf. ad h. l. *umbrarum*, nec

tam nudum inveniri potest, quid tam abruptum undique, quam hoc saxum? quid ad copias respicienti ieiunius? quid ad homines immansuetius? quid ad ipsum loci situm horribilius? plures tamen hic peregrini quam cives consistunt. — Quae ultima, addit. Burmannus, illustrant finem huius epigrammatis: Hic sola haec duo sunt, exul et exilium: quo versu respici ad copiam exulum in Corsica delitescentium orae Pithoeanae editionis adscripserat Casaubonus. Quam diversa autem de hac insula prodiderint auctores, collegit Spanhem. ad Callimach. Hymnum in Del. 19, nec a nobis praetermissa ad Consol. Senecae ad Helv. l. l.

3. *Non poma — Aestas.* Fere consona sunt, monente Wernsdorf. ad h. l., haec Ovidii de Ponto 1, 3, 57: Non ager hic pomum, non dulces educat uvas: Non salices ripa, robora monte virent.

4. *Canaque — caret.* Nec olivae, quae Minervae inventio sunt, (cf. Spanhem. ad Callim. Hy. in Pallad. 26) atque hieme leguntur, in hac insula crescunt. Wernsdorf. ad h. l. laudat et Virgil. Georg. II, 519: Venit hiems; teritur Sicyonia bacca trapetis: et Columell. XII, 52 (non 50) qui olivitatem mediam, i. e. olivarum vindemiam mediam, esse initium Decembris monuit.

5. *Umbrarum — fetu.* Ver nullas novas frondes procreat. Cf. Var. Lect.

Digitized by Google

Non panis, non hauſtus aquae, non ultimus ignis:
Hic ſola haec duo ſunt, exſul, et exſilium.

III. QUERELA.

Occiſi iugulum quisquis ſcrutaris, amice,
Tu miſerum necdum me ſatis eſſe putas?

nec niſi pro luſu ingenii emendationem Cannegieteri ad Aviani fab. 33 p. 184 habeo: *Hic florum nullo ver eſt laetabile fetu.*

7. *ultimus ignis.* Barth. ad Claudian. p. 322 *non utilis ignis* legendum putavit, ut exprimat auctor ultimam egeſtatem et miſerrimam exſulis, cui aqua et igni interdictum fuerat, calamitatem. Sed recte Burm. ad h. l. hunc conatum retudit: de igne enim rogi intelligatur praeſtat, quem paſſim ignem ultimum vel ſupremum vocari erudite docuit Burm., v. c. Lucan. VI, 358. Ovid. Amor. I, 15, 41 etc.

1. *Occiſi iugulum quisquis ſcrutaris amici.* Sic Heinſius, Scriverius, Francius et Tollius probante Burm. ſcribendum putaverunt.

7. *Non hauſtus aquae.* Cf. ad Epigr. 1, 3. *non ultimus ignis* i. rogi. cf. Var. Lect.

III. Summis malis obrutus auctor, quem tamen exſulare carmen non declarat, rogat inimicum, ne ſe amplius vexet. Si de mortuo intelligamus hoc loquuto ex ſepulcro, carmen in hominem, qui famae mortui detractum iret, directum intelligamus oportet. Nec inepte hoc fieri poteſt. Nam mortuos interdum a poetis fingi inimicos ſuos alloqui conſtat. Ut alios omittam, exemplo ſit Epigramma ἀδέσποτον CCCCLVI (Anal. Brunck. To. III. p. 248) egregie ab amiciſſ. Iacobſio ſanatum Animadv. III, 2 p. 132 de Aiace mortuo, qui Phrygem conviciis heroem proſcindentem reſponſo ſuo in fugam verteret: Αἴαντος παρὰ τύμβον ἀταρβήτοιο παρασὰς Φρυξ ἐπέων λαιδρῆς· ἦρχεν ἐπεσβολίης· Αἴας δ' οὐκέτ' ἔμιμνεν· ὁ δ' ἀντιγέγωνεν ἔνερθε· Μίμνον· ὁ δ' οὐκέτ' ἔτλη ζωὸς ἀποφθίμενον. Bene tamen hoc carmen etiam a Seneca exule, adeoque civiliter mortuo, ad invidum, qui convicia in hominem infeliciſſimum iaceret, ſcriptum haberi poteſt. Sic cepit Burmannus in Anthol. Vet. Lat. To. I. Lib. III. Epigr. CLI. p. 597 ſq. cum titulo: *Senecae Exſulis Querela in Invidum.*

1. *Scrutaris* i. e. laceſſis. Haec enim excutiendi et moti-

Digitized by Google

Deſere confoſſum! victori vulnus iniquo
Mortiferum impreſſit mortua ſaepe manus.

IV. ITEM.

Quisquis es, (et nomen dicam? dolor omnia cogit)
Qui noſtrum cinerem nunc, inimice, premis:
Et

verunt. Sed illud *quisquis* non patitur, ut *amici* retineamus. Reſcribendum itaque fuiſſet, *amice*, o bone. Cod. Voſſ.: *Occiſum iugulum quisquis ſcr. unus amicus.* Seq. verſu corrigunt quoque *Et miſerum* etc. Sed hoc verſu τὸ *Tu* tueor.

4. *impreſſit. at preſſit* praeſtitit cod. Voſſ. a prima manu. *mortua manus* offendit Oudendorpium, ut nimis dure dictum pro *moriens.* Itaque correxit: *ſaepe manus moriens.* Sed quum *mortuus* interdum ſit quaſi mortuus, pro mortuo habitus, et mortuus aliquis concidat, qui tamen vivit, vulgatam feram: et ſi vel maxime vitae ſenſu careat, tamen v. c. gladium telumve mortiferum teneat, quo victor temere irruens interfici poteſt. Quare non opus eſt, ut, quod amico placuit, Aenigma 34 in Bruncki Anal. III p. 326 de Neſſo Centauro poſt mortem Herculem veſte venenata interficiente, Κτανθεὶς τὸν κτείνανται κατέκτανον· etc. in partes vocemus. *Saepe* autem eſt interdum.

1. *et nomen dicam?* Burmann. coniecit: *an nomen dicam?* vel

motitandi prima verbi, a προύω forſan derivati, vis eſt, unde manavit altera nunc ſuetior quaerendi. Hinc Lucret. VI, 809: Terraï penitus ſcrutantes abdita ferro. Horat. Serm. II, 3, 276: adde cruorem Stultitiae, atque ignem gladio ſcrutare.

2. *Deſere confoſſum*, i. e. ſi de exſule capias, duriſſime iam a fato tractatum, peſſime habitum. Tropice enim hoc verbo uſos eſſe veteres multa exempla docent. Sic Seneca de Vita beata c. 27, 6: mala quae vos ab omni parte confodiunt.

De verſu 4. cf. Var. Lect.

IV. Recenſuit Burmann. in Anthologia Vet. Lat. To. I. Lib. III. Epigr. CLIII p. 599. ſq. *De cuſtodia ſepulcrali* inſcribitur in veteri codice Voſſii et Schedis mſſ. Scaligeri. Querela et minae in invidum, qui ne exſtinctum quidem malis et conviciis afficere, quin adeo affligere deſiſtat. Plerique ab exſule Seneca ſcriptum eſſe putant: carmen ipſum a mortuo profectum indicat. Cf. quae ad carmen antecedens monui.

2. *Qui — premis*, i. e. vexas: idem fere quod mox ſequi-

Digitized by Google

Et non contentus tantis, ſubitisque ruinis,
Stringis in exſtinctum tela cruenta caput.
Crede mihi, vires aliquas Natura ſepulcris
Attribuit: tumulos vindicat umbra ſuos.
Ipſos crede Deos hoc nunc tibi dicere, Livor,
Hoc tibi nunc Manes dicere crede meos:
Res eſt ſacra miſer. Noli mea tangere fata.
Sacrilegae buſtis abstinuere manus.

vel potius ſine interrogandi nota, *Quisquis es, en nomen dicam*, ut minetur, ſe nomen eius non taciturum, quod ſuadent ſequentia *dolor omnia cogit*, ut in Epigram. in Lucian. lib. II. Epigr. 246 p. 436 Anthol. Lat.: Nunc laede, nunc laceſſe, ſi quidquam vales: Et nomen adſcribo tuum etc. ubi Burm. iudice etiam *ut* legendum eſt. Quae bona quidem ſunt, ſed haudquaquam vulgato meliora. Nam ſenſus eſt: an nomen quoque tuum dicam? nam dolor etc.

5. *vires — ſepulcris.* Burmann. in Add. monuit: Io. Schraderum emendaſſe *ſepultis*, quia ſequatur umbra. Sed eo ipſo etiam vulgata lectio bene defenditur.

9. *Res eſt ſacra miſer.* In mſ. cod. Voſſ. et ſchedis Scalig. erat, notante Burm., *Res eſt atra miſer*, quod tamen ferri nequit: nam etſi dies atri i. e. nefaſti vocentur, tamen res atra pro ſacroſancta in uſu non fuit. Recte itaque Scaligeri Scriveriique emendationem, quae iam apud Pithoeum legitur, Gronovius aliique in textum recipere non dubitarunt.

ſequitur, noli mea tangere fata.

5. 6. *Crede mihi — ſepulcris — ſuos.* Spectant haec ad antiquiſſimam hominum ut Graec. et Roman., ita fere omnium, perſuaſionem de religione ſepulcrorum: qua iam primis temporibus inſtituta nihil ſanctius fuiſſe conſtat. Cf. Cicero de Legg. II, 26. Tuſcul. Disp. I, 12. ubi cf. Daviſ.

7. 8. *Ipſos — meos.* Simile rurſus illud Martialis Lib. IX Epigr. 42: Ipſam crede tibi naturam dicere rerum: adeo ut alterius imitatio videatur. Ut autem hic manes non violandos obteſtatur, ita in epitaphio veteri apud Pithoeum Lib. III. p. 108: Nam durae mortis ſacratos laedere manes Parce, monent leges et levis umbra loci: ut verſus corruptiſſimos legendos eſſe ſuo loco notabimus. Burmannus.

9. *Res eſt ſacra — manus.* Burmannus de relegato et commerciis hominum exemto, tamquam de mortuo et ſepulto, ut ſupra Epigr. I. III. exponendos hos verſus iudicat: quod haud

Digitized by Google

V. ITEM.

Carmina mortifero tua ſunt ſuffuſa veneno,
Et ſunt carminibus pectora nigra magis.
Nemo tuos fugit, non vir, non femina, dentes,
Haud puer, haud aetas undique tuta ſenis.
Utque fureps totas immittit ſaxa per urbes:
In populum ſic tu verba maligna iacis.

Sed

2. *Et ſunt carminibus.* Ita cod. Voſſ. et ſchedae Scaligeri, Pithoeus et Scriverius, probantibus Lipſio, Burmanno aliisque. *Criminibus* operarum errore in Voſſ. et Scalig. edd. exſtat. *Sunt tua carminibus* emendavit Heinſius. *Sed ſunt carminibus* Burmann. *At ſunt carm.* Francius. *At ſunt carminibus pectora tetra magis* Oudendorp. Lindenbrog. em. *malis.*

3. *Nemo tuos fugit.* Sic Heinſ. Franc. et Burm. Sed *fugiet* cod. Voſſ. et ſchedae Scalig., non, ut Pithoeus, *fugiat:* illud magis conſentaneum eſt τῷ *tacis* verſu 6: pro effugit. *Aut puer aut aetas* praeſtat cod. Voſſ. et ſchedae Scal., ſollenni τῶν *haud* et *aut* commutatione librariorum. Sed *haud — haud* praeſtat.

5. Scaliger, Pithoeus et Scriverius non ut poſtea Gronovius, quem

haud dubie vero ſimile eſt, ſi a Seneca haec profecta eſſe concedamus. Ceterum, ſi ad vivum haec reſecare inſtitueris, ſponſione defendi veritas non poteſt: refutant enim cum *οἱ τυμβωρύχοι*, quos ſpoliatores mortuorum, buſtis ſodiendo apertis, ornamenta ſepulcralia furatos eſſe (Chariton. III, 2, 9 p. 59 et 63. ed. Lipſ. cf. Heſych. h. v.) inter omnes conſtat, tum ipſae leges de ſepulcris violatis agentes adhuc in Corp. Iuſtin. ſuperſtites. Laudant Tacit. Annal. II, 69. Phaedri fabb. I, 27 etc.

V. Recenſuit Burmannus in Anthol. Vet. Lat. To. I. Lib. III. Epigr. CLIV p. 600 ſq. cum titulo: *Querela in eum, qui maligne iocatur.* In vet. cod. Voſſ. et ſchedis Scaligeri titulus tantum eſt: *In eum, qui maligne iocatur.* Exſtat ap. Pithoeum p. 44. et ap. Scaliger. p. 199. Minatur maligne iocanti, a quo nemo tutus ſit, vindictam et aliorum poetarum et ſuam, niſi a carminibus malignis pangendis deſiſtat. Ceterum neque de auctore, neque de eo in quem factum ſit poemation, quicquam conſtat, niſi quod codd. Senecae adſcribunt.

1. 2. *Carmina — magis.*

Non

Digitized by Google

Sed ſolet inſanos populos compeſcere ſanus:
Et repetunt motum ſaxa remiſſa caput.
In te nunc ſtringit nullus non carmina vates,
Inque tuam rabiem publica Muſa furit.

Dum

quem ſequimur, poſt *urbes*, ſed poſt *populum* diſtinxerunt. Recte obſervat Burmann. ad h. l. augeri ita invidiam, quod non tantum in ſe, ſed in omnem populum maligne eum iocari dicat. Sic paullo ante: *Nemo tuos fugiet* etc.

8. *motum*. Pithoeus em. *votum* i. e. devotum, diris exſecratum. Ovidius in Ibin 470. Sed recte Heinſius Burmannusque vulgatum tuentur, *motum*, i. e. furibundum hominem.

Non ſolum carmina tua maligna ſunt, ſed tu ipſe gaudes malis, quorum cauſſa convicia tua ſunt. *Mortifero ſuffuſa veneno*. ut lingua invidiae ap. Ovid. Met. II, 777 eſt ſuffuſa i. repleta veneno; ſic noſter vocat haec carmina, quae Ovidius in Ibin 4. 14 ſanguinolenta, verba canina, et Triſt. II, 566 iocum venenatum appellavit. Iam quum venenum ſerpentibus ſit proprium, quorum *dentes* emittere illud ſolere conſtat, hinc bene *dentes* verſ. 3 poſuiſſe dicendus eſt. Alio ſenſu occurrit dens invidus ap. Horat. Carm. IV, 3, 16. V, 6, 15, quatenus detrahit alterius laudi, deterit eius merita, ut verbis Mitſcherlichii amiciſſ. ad h. l. utar.

8. *Et repetunt — caput*. Motum caput eſt, recte interpretante Burmanno, inſanum, furibundum, ut numine divino agitati *moti* dicuntur. Gloſſarium Leidenſis Bibliothecae ineditum: *Limphatus*, mente motus, furioſus. Seneca de Tranq. An. 15, 16 ait: non poteſt grande aliquid et ſupra caeteros loqui niſi mota mens. Sic *mota mens* pro alienata, furioſa eſt Ovid. Triſt. V, 6, 24. Senec. Conſolat. ad Polyb. 37, 5 etc.

9. *In te nunc ſtringit*, iacit; praeparat pangitque. Stringere gladium, enſem, tela i. e. vibrare in hoſtem proprie dici conſtat. Iam quum carmina cum telis, ideoque poeta cum milite, comparentur, tropus facilis eſt, quo iambus apud Ovid. Remed. Amoris 377 et carmina h. l. ſtringuntur. Omnes, ait, poetae accinguntur ad carmina tua maligna liberis ſuis Iambis refutanda: equidem tantisper, dum illi hac in re toti ſunt, hoc in te carmen pango. *Compoſitus* eſt oppoſitus, adverſarius. *Componi* enim, ut *comparari*, de iis, praeſertim de gladiatoribus, qui ſecum pugnaturi ſunt, dici

vel

Digitized by Google

Dum ſua compoſitus nondum bene concutit arma
Miles, it e noſtra lancea torta manu.
Bellus homo valide capitalia carmina ludis:
Deque tuis manant atra venena iocis.
Sed tu perque iocum dicis vinumque. Quid ad rem,
Si plorem, riſus ſi tuus iſta facit?
Quare tolle iocos: non eſt iocus, eſſe malignum.
Nunquam ſunt grati, qui nocuere ſales.

VI.

11. *Dum ſua compoſitus* etc. Aliud epigramma et a praecedentibus ſeparandum eſſe cenſebat Lipſius, quem ſequutus eſt Scriver. et Gronov. in Ed. Tragici Senecae, ſed coniunxit in ed. philoſophi. Sic et cod. Voſſ. et ſchedae Scal. connectunt. *it e* Burm. recte legit: olim *et e*.

13. *Bellus homo et valide capitalia crimina ludis.* Heinſius delebat *rò et*, quem ſequutus ſum. *ludit* cod. Voſſ. et ſched. Scalig. Pro *crimina* ſcribendum cum Scriverio *carmina*, ut paullo ante verſu 2. Burmanno iudice, qui ſequenti verſu *tetra venena* cum Francio praetulerit, non *atra*, coll. Broukhuſ. ad Propert. II, 13, 70 *Sumere et in noſtras tetra venena manus*, non *trita*. Sed noſtro loco non opus eſt emendatione.

15. *Sed tu — iſta facit?* ita in ed. Pith. Scalig. ac Scriv. et ipſe Scaliger in margine correxerat. *Sed tu per ** totum* ſched. Scal. et cod. Voſſ. dabant. Scaliger correxerat quoque verſ. ſeq. *cum plorem*. Heinſius: *ut plorem*, probante Burmanno. Sed *iſte*, ait Burm., etiam malim pro *iſta*. *Ut plorem, riſus ſi tuus iſte facit*, ſi tuus iſte riſus malignus efficit, ut plorem. Certe *ſi* ſic bis ponitur non admodum venuſte, Burm., qui etiam e ſchedis Scalig. maiorem diſtinctionem poſuit poſt *vinumque*, parum abeſt quin legendum cenſeat: *quid ad me?* Catulli X, 31: *Verum utrum illius an mei, quid ad me?* comparans.

17. *tolle iocos: non eſt iocus, eſſe malignum.* Sic recte editum eſt. vitioſe adfert Dorleans ad Tacit. p. 513: Quare tollo iocos, non eſt iocus, eſſe malignus. *Tolle iocos* cod. Voſſ. et ſchedae Scalig. et verſ. ult. *grates*, unde in margine *grati* vel *gratis* correxerat. Burm.

vel e Cicerone conſtat. *Miles — concutit* movet, tractat. Sic Ovid. Metam. XII, 79 concutiens tela.

13. *Bellus — ſales.* Facetioſus es homo, ideoque carmina maxime maligna facis, parum cogitans de lacrimis quas nobis exprimis, dummodo riſum excites audientibus legentibusve. Sed quum in hoc iocus non conſiſtat, malignum eſſe, ideo tolle iocos tuos tantas moleſtias atque tot mala creantes etc. *Bellus* eſt is qui iocis

Digitized by Google

VI. AD AMICVM.

Criſpe, meae vires, laſſarumque ancora rerum:
Criſpe vel antiquo conſpiciende foro:
Criſpe potens nunquam, niſi quum prodeſſe volebas:
Naufragio litus tutaque terra meo.
Solus honor nobis, arx et tutiſſima nobis;
Et nunc afflicto ſola quies animo.

Criſpe,

3. *Criſpe — volebas.* Ita in cod. Voſſ. et ſchedis Scalig. at *ſolebas* Heinſius. Burm.
5. *ſolus — nobis.* Sic Pith., ſchedae mſſ. atque editio Scalig.: *a nobis arx et tutiſſima* cod. Voſſii: *arx muniſſima nobis* coniecerat Heinſius. Burm.

cis dicacibus atque amaris in alios iactis riſum aſſenſumque captat; quare venuſtus et dicax vocatur Catullo XXII: cf. Martial. III, 63.

VI. Recenſuit Burmannus in Antholog. Vet. Lat. To. I. Lib. III. Epigr. CLVII. p. 598. ſq. cum titulo: *Eiusdem ad amicum Criſpum.* In codice Voſſ. et ſched. mſſ. Scalig. titulus eſt: *Ad amicum optimum.* Quis ille Criſpus ſit, quem auctor carminis alloquitur, ad liquidum perduci nequit, quia de auctore huius epigrammatis, ideoque de tempore quo ſcriptum ſit, nondum liquet. Exſulem fuiſſe e carmine colligimus. Si ſchedas Pithoei ſequamur Senecae epigramma hoc tribuentes, Criſpum Paſſienum oratorem celebrem, Agrippinae maritum et Neronis vitricum, intelligere licet, cuius quidem Seneca de Benef. I cap. ult. et Quaeſt. nat. IV init. meminit, ſed ſine ulla ſingularis amoris nota. Cf. de hoc Criſpo Paſſieno Lipſii Excurſ. A. ad Tacit. Annal. XII, 6. Opp. To. II. P. II. p. 810. ſq. ed. Oberlin.

3. *Criſpe — volebas.* Idem de Livia dici apud Velleium Patercul. notaverat Caſaubonus, reſpiciens ſine dubio illa ex libr. II c. 130 in fine: cuius potentiam nemo ſenſit, niſi aut levatione periculi aut acceſſione dignitatis. Albinovan. de eadem in Epicedio ad Liviam verſ. 47: Nec nocuiſſe ulli et fortunam habuiſſe nocendi, Nec quemquam nervos extimuiſſe tuos. Auctor Elegiae in obitum Maecenatis verſ. 15: Omnia quum poſſes, tanto tam carus amico, Te ſenſit nemo velle nocere tamen. Burmannus ad h. l. et in Addendis.

Digitized by Google

Crispe, fides dulcis, placidique acerrima virtus,
Cuius Cecropio pectora melle madent.
Maxima facundo vel avo, vel gloria patri:
Quo

7. *Crispe — virtus.* Versum hunc corruptum. suspicans Burmannus legendum putat: *Latiique acerrime vindex, Cuius Cecropio pectora melle madent.* Sed locus non emendatione, sed interpretatione indiget, quam petas e notis.
9. *Maxima — patri.* at *facundi* erat in cod. Voss.: in sched. Scalig. mss. legitur cum lacuna: *vel avi** gloria;* sed in margine *vel avo vel gloria patri* correxerat Scaliger.

dendis. Ruhnken. ad Vellei. Pat. l. l. simílem attulit locum e Senecae Consolat. ad Polyb. XXII, 3: Nemo potentiam eius iniuria sensit, numquam illi te fratrem ulli minatus est.

7. *Crispe — virtus:* in te ille, qui placidam vitam degere velit, neminemque laedat, spem suam secure collocare atque virtuti tuae oratoriae, qua contra quemcunque defendatur, committere se suaque omnia potest. Si abstracta in concreta, quae dicunt, haec sic mutaveris, sensus bene procedit, nec ulla causa subest pro corrupto hunc locum habendi cum Burmanno.

8. *Cuius Cecropio — madent.* Atticam et eam suavissimam, qua *madebat* i. abundabat, eloquentiam ei tribuit, respiciens haud dubie ad Demosthenem. Sic in Petronii Epigr. (Anthol. vet. Lat. To. I. CXXVIII) — et ingentis quatiat Demosthenis arma etc. Quum perbibere quis liberalia studia (Senecae Epist. XXXVI, 4) diceretur et *madere* de iis, qui vino largius se invitaverant, in usu esset, facilis erat transitus, quo tamen graeca vox unde madeo derivatur, *μαδάω* caruit, ad usum tropicum, ut alicuius pectus *maderet* i. e. repletum esset, abundaret literis, artibus, sermonibus, *melle Cecropio* i. e. eloquentia attica (*mel* enim, cum respectu fortasse ad Hom. Il. α, 249, de eloquentia inprimis sollenne fuit): sic Martial. I, 40, 3 *Decianum* vocat *Cecropiae madidum Latiaeque Minervae artibus*, VII, 69, 2 quem locum e nostro loco hausturn putat Burm. ad h. l., *Theophilum Cecropio rore madentem*, et eod. libr. 51, 5 *Pompeium iure madentem.* Cf. Burmann. ad Epigram. lib. II, 243, 2. To. I. Anthol. Vet. Lat. et Mitscherlich. ad Horat. Carm. III, 21, 9.

9. *Maxima — patri.* De Passie-

Digitized by Google

Quo ſolo careat ſi quis, in exſilio eſt.
An tua, qui iaceo ſaxis telluris adhaerens,
Mens mecum eſt, nulla quae cohibetur humo?

VII. DE QVALITATE TEMPORIS.

Omnia tempus edax depaſcitur, omnia carpit,
Omnia ſede movet, nil ſinit eſſe diu.
Flumina deficiunt, profugum mare litora ſiccat,
Subſi-

10. *Quo ſolo careat ſi quis, in exſilio eſt.* Ita recte diſtinxerunt Pithoeus, Scaliger, Scriverius, Gronovius poſt Senecam Tragicum, et editio Lipſii ac Morelliana Senecae philoſ.: ſed in Gronov. utraque editione perperam diſtinguitur: *Quo ſolo careat, ſi — eſt.* Burm.

11. *An tua, qui iaceo ſaxis telluris adhaerens, Mens mecum eſt, nulla* etc. Sic reſinxi e codd. veſtigiis. Codex enim Voſſ. praeſtitit: *An tu qui iaceo.* Schedae mſſ. Scalig.: *An tu cui iaceo.* In margine correxerat Scaliger: *An tua.* Pithoeus edidit: *En hic qui iaceo.* Quia tamen Senecam exſulem in Corſica huius epigrammatis auctorem eſſe putabant viri docti, *telluris*que vocem, nullo epitheto adiecto, languere, Scaliger et Scriverius legendum cenſuerunt: *An tua Cyrneae ſaxis.* Faber: *At quia Cyrneae.* Burmannus: *At mea Cyrneae ſaxis — Mens tecum eſt,* uti quoque Gronov. in Senecae philoſophi opp. edidit, qui tamen poſt Tragicum vitioſe exhibuit: *An tua, Cyrneae — Mens tecum eſt.* Enimvero cur codices, qui bonum ſenſum fundunt, deſeramus, nulla cauſſa ſubeſt. *Tellus* autem apud poetas, e. g. Virg. Aen. III, 73. VIII, 422. ſimpliciter inſula eſt.

3. *profugum — ſiccat.* Heinſius legendum cenſuit: *ſiccant.*

Paſſieno certum eſt, patrem habuiſſe etiam oratorem; vid. lib. 2. Controv. 5: de avo nihil ſcio. Lipſius. De Salluſtio capiendum inſcripſerat N. Heinſius, notante Burmanno.

11. 12. *An tua, qui iaceo ſaxis — Mens mecum eſt — humo.* Rogat et exquirit poëta, an Criſpus etiam ſui memor ſit, et an eius animus, qui nullis terrarum anguſtiis cohiberi vel retineri poſſit, non ſecum ſit iam in inſula exſulante. Cf. Var. Lect.

VII. Recenſuit Burmannus in Anthol. Vet. Lat. To. I. lib. III. Epigr. XCV. p. 550. ſq. cum titulo: *Senecae de qualitate temporis.*

1. *Omnia — depaſcitur.* Idem fere apud Nemeſian. Eclog. IV, 32 (in Wernsdorf. Poet. Lat. min. To. II. p. 210) Omnia tempus alit, tempus rapit, uſus in arte eſt. Burm.

Digitized by Google

Subſidunt montes, et iuga celſa ruunt.
Quid tam parva loquor? moles pulcherrima coeli
Ardebit flammis tota repente ſuis.
Omnia mors poſcit. Lex eſt, non poena, perire.
Hic aliquo mundus tempore nullus erit.

VIII. VOTUM.

Sic mihi ſit frater, maiorque, minorque, ſuperſtes,
Et de me doleant nil, niſi morte mea.

Sic

2. *Et de me doleant.* Burmannus cum Heinſio ſic ſcribendum cenſuerunt, quos ſequendos duxi. Olim: *doleat.*

4. *Subſidunt montes* etc. Ita Stilichon apud Claudian. Bell. Get. 526: quum ceſſerit omnis Obſequiis natura meis; ſubſidere noſtris Sub pedibus montes, areſcere vidimus amnes. Burm.

5. 6. *moles — repente ſuis.* Cogitabat auctor illud Ovidii lib. I. Metam. 258: Eſſe quoque in fatis reminiſcitur, adfore tempus, Quo mare, quo tellus correptaque regia coeli Ardeat, et mundi moles operoſa laboret: ubi vid. N. Heinſii notas. Albinovan. Eleg. ad Liv. verſ. 365: Omnia ſub leges mors vocat atra ſuas. Ecce necem intentam coelo terraeque fretoque, Caſurumque triplex vaticinatur opus. Burm.

7. *Lex eſt — perire.* Seneca in Conſol. ad Helv. XIII, 2: Si ultimum diem non quaſi poenam, ſed quaſi naturae legem adſpicis etc.

VIII. Recenſuit Burmannus in Antholog. Vet. Lat. To. I. Lib. III. Epigr. CLV. p. 603. ſub titulo: *Senecae Votum.* Sub Senecae nomine etiam apud Pith. Lib. I. p. 41. et Scalig. p. 212. *De Patris filio parvulo* inſcribitur in veteri codice Voſſ. et ſchedis mſſ. Scaligeri. In fine afteriſcis adpoſitis nonnulla deeſſe adſcripſerat Heinſius, et mancum Epigrammatium votumque imperfectum eſſe, notavit Lipſius; ſimile illud Ovidii lib. II. ex Ponto 6, 15: Idque facis, faciasque precor, ſic mater et uxor, Sic tibi ſint fratres, totaque ſalva domus. Burmannus.

1. *Sic mihi — ſuperſtes.* Maior eſt M. Annaeus Novatus, ſ. Iunius Gallio, minor Annaeus Mela.

Digitized by Google

Sic illos vincam, ſic vincar rurſus amando:
Mutuus inter nos ſic bene certet amor.
Sic dulci Marcus qui nunc ſermone fritinnit,
Facundo patruos provocet ore duos.

IX.

5. *Sic dulci M.* etc. *Sic Marcus, dulci* etc. editur poſt Senecam Tragicum Gronovii.

3. *Sic illos — amando* ſc. ab illis.

4. *Mutuus — amor.* Similiter Tibull. Eleg. 1, 7, 82: Mutuus abſenti te mihi ſervet amor.

5. *Sic dulci — fritinnit.* Lipſius recte intellexit L. Annaei Senecae Philoſophi filium, *Marcum*, puerum blandiſſimum, quem ita deſcribit in Conſolat. ad Helv. 16, 13. Burmannus tamen hoc verſu per Marcum potius cum Heinſio intelligendum opinatur Lucanum, Iunii Annaei Gallionis et L. Annaei Senecae ex fratre eorum Annaeo Mela nepotem, ideoque per patruos Gallionem et Senecam: cui quidem opinioni Statium in Genethliaco Lucani Lib. II. Silv. 7, 30 et Sidonium Apollinarem Carm. IX, 230 aliosque favere putat. Sed ſimplicior et verior eſt Lipſii ratio. *Fritinnire* proprium eſſe avium parvarum, inprimis hirundinum, et deinde translatum eſſe ad infantes garrientes nugantesque, nunc notum eſt. Digna tamen docta Burmanni nota de hoc verbo ad h. l., quae perpendatur.

Digitized by Google

IX. AD CORDVBAM.

Corduba, ſolve comas, et triſtes indue vultus:
Inlacrimans cineri munera mitte meo.
Nunc longinqua tuum deplora, Corduba, vatem:
Corduba non alio tempore moeſta magis.
Tempore non illo, quo verſis viribus Orbis,
Incubuit belli tota ruina tibi.

1. *triſtes indue vultus. cultus* placebat Heinſio. Sed illud exquiſitius eſt.
2. *Inlacrimans.* Idem Heinſius legebat: *I lacrimans* etc. ut frequenter amabat voculam illam reponere, de quo alibi. Sed hic nihil muto. *Inlacrimari, adlacrimari, delacrimari* et ſimilia verba ipſe adſerit in notis ad Virgil. X. Aen. 628. Burmann.
5. *Tempore non illo.* At cod. Voſſ. et ſchedae Scalig., eiusdemque et Pithoei editio *Tempore non alio:* melius tamen *non illo* tam hic, quam paullo poſt, Pithoeus, Scriverius et Heinſius, qui etiam legebat: *quo verſi viribus orbis.* Burm. Recepi *non illo. Verſis* tamen retinui. Utramque emendationem Heinſii probabat Wernsdorf., adducto Lucani I, 5 verſu: certatum totis concuſſi viribus orbis.

IX. Recenſuit Burmannus in Antholog. Vet. Lat. To. I. Lib. III. Epigr. XI. p. 463. ſq. Sub *Senecae* titulo, addit *Burmannus*, tria iſta epigrammata I. II. IX. ad Corſicam et Cordubam habentur apud Pithoeum Lib. I. p. 42 et vulgatis Senecae Philoſophi editionibus vel praefiguntur vel inter alia Epigrammata de exſilio ſcripta exſtant ante Conſolationem ad matrem eius Helviam, ut et in fine Senecae Tragici ex editione Gronoviana conſpiciuntur. *De ſe ad Patriam* inſcribit vetus Voſſii codex et ſchedae mſſ. Scaligeri, qui margini Senecae nomen adſcripſerat, quamquam nullo auctoris nomine adpoſito ediderit Lib. I. Catalect. p. 197. ſed in notis Senecae haec tribuenda monuit. Repetiit *Wernsdorf.* in Poet. Lat. min. V, 3 p. 1364 cum docta illuſtratione.

1. 2. *Corduba — meo.* Luctum indicit Cordubae patriae ſuae propter mortem ſuam. Lugubrem ſume veſtem vultumque, et mitte *munera* feralia, parentalia, inferias (τὰς χοάς) i. e. florum ſerta, etc. cineri meo, in ſepulcrum meum. Cf. Tacit. Hiſt. II, 95. Suet. Cal. 3. 15. Sed res nota eſt.

5. *Tempore non illo — erat.* Spectant haec ad bellum

Digitized by Google

Quum geminis oppreſſa malis utrimque peribas,
Et tibi Pompeius, Caeſar et hoſtis erat.
Tempore non illo, quo ter tibi funera centum
Heu nox una dedit, quae tibi ſumma fuit.
Non, Luſitanus quateret quum moenia latro,
Figeret et portas lancea torta tuas.
Ille tuus quondam magnus, tua gloria, civis

10. *Heu nox — fuit.* *Vox* vitioſe in cod. Voſſ.
13. *Ille tuus — civis.* Merito haec ſuſpecta videbantur Heinſio, qui tentabat *Marcus*, vel *magna et tibi gloria*. Burmann. Sed quid iubet, *Magnum* hic pro cognomento habere? *magnus*

lum Iul. Caeſaris cum Pompeianis geſtum in Hiſpania et finitum proelio ad Mundam a. u. c. 709. Hoc bello hiſpanienſi Iul. Caeſar Cordubam oppugnavit, Sexto Pompeio eam praeſidio tenente, multaque ipſo hoſtiliter in Cordubenſes faciente. Cf. Appian. Bell. civil. II, 104 ſq. ubi Schweighäuſerus reliquos, qui hac de re egere, deſignavit.

9. *Tempore non illo — fuit.* Credere par eſt cum Wernsdorfio ad h. l., funeſtam eam noctem ab aliis auctoribus non memoratam ſignificari, quae expugnationem Cordubae praeceſſit, de qua videri poſſunt ſcriptt. laudati a Schwgh. Burm. hic fortaſſe imitationem eſſe putat Ovidii Epiſt. XI, 114: Haec tibi prima dies, haec tibi ſumma fuit etc.

11. 12. *Non, Luſitanus — tuas.* Intelligitur Viriathus, Luſitanorum contra Romanos dux virque magnus, uti audit in Epitom. Liv. 54, ab a. u. c. 606 — 614. Cf. Appiani Bell. Hiſp. 62 ſq. 75. et Fabric. ad Dion. Caſſ. To. I. p. 32 ſq. Romani auctores, quin etiam Cic. de Off. II, 16 latronem latronumve ducem eum vocant, qui multos per annos, nam de annorum numero non convenit inter auctores, (cf. Schwgh. ad Appian. Vol. III. p. 277) omnia, ut cum Floro II, 17, 15 a Wernsdorf. laud. loquar, citra ultraque Iberum et Tagum igni ferroque populatus Cordubam quoque infeſtare non dubitavit, praeſertim quum Quintius (de quo cf. Schwgh. ad Appian. III p. 282) Cordubae incluſus C. Marcium in Viriathum interdum emitteret. *Lanceam* autem dicit, erudite notante Wernsdorf. quia de hiſpanicis hoſtibus ſermo eſt, et lancea vocabulum haſtae hiſpanienſis. Vid. A. Gell. XV, 30.

Digitized by Google

Infigar ſcopulo. Corduba, ſolve comas:
Et gratare tibi, quod te Natura ſupremo
Adluit Oceano: tardius iſta doles.

gnus Cordubae civis vocatur Seneca i. e. illuſtris, excellens, et fama celebratus. Atque hinc rectius vocabulum iſtud cum minuſcula litera ſcribitur, ut Gronovius fecit. *Marcus* hic locum habere nequit, quia hic pater Seneca eſt, non auctor epigrammatis. Wernsdorf.

14. *Infigar ſcopulo*, i. e. in exſilium eiectus haerebo, apte monente Wernsdorfio, in aſperrima et ſcopuloſa inſula, quae, ut altero epigr. dicit, praeruptis incluſa eſt Corſica ſaxis. Unum ſcopulum dicit per contemtum, quaſi parvam et ignobilem inſulam, qua indignus ſit *magnus civis*. Phraſin *infigar ſcopulo* petiit a Virgilio, qui Aen. I, 45: Turbine corripuit ſcopuloque infixit acuto: ubi cf. Heynius. Vide Senecae Conſol. ad Helv. VI, 4.

16. *Adluit Oceano:* i. e. non procul a mari mediterraneo ſ. interiori collocavit. Nam pro quocunque mari poetae ponere ſolent Oceanum. Vide v. c. Horat. 1 Carm. 3, 20. Quare non opus eſt de mari atlantico cum Wernsdorfio intelligere. *Natura* autem eſt Deus, vis illa divina quae elementorum ordinem diſpoſuit et ſuum cuique locum aſſignavit, quae ſunt verba Mitſcherlichii amic. ad Horat. l. l. Cf. Senecae Conſolat. ad Helv. VIII, 4. Perperam cepit Wernsdorf. de hac univerſi machina, qua continetur, quicquid natura creavit, quam vocis vim, ut ſolitus erat vir egregius, erudite expoſuit ad Rutil. Itin. I, 61. et Priſcian. Perieg. verſ. 1.

L. AN-

Digitized by Google

L. ANNAEI SENECAE
DE MORTE
CLAVDII CAESARIS
LVDVS.

I. Quid actum sit in coelo ante diem tertium Idus Octobris, Asinio Marcello, Acilio Aviola Coss. anno [a] novo, initio seculi felicissimi, volo memoriae tradere.

a. *novo.* Discedunt dantes *nono* codd. paris. a. b. et α. ubi manus correctoris dedit vulgatum: *novo;* quod praeferendum est τῷ *nono.* Nomina consulum absunt a codd. α. a. b. Mox *nec* e codd. par. α. b. c. d. e. g. h. recepi, electo vulgato: *vel.* cf. F. A. Wolf. ad Tacit. Annal. 1, 32 p. 72 sq. ed. Oberlin. *Haec ita vera* dant omnes codd. et edd., praeter Curionis cod. a Fromondo memoratum, qui *vero:* Fromondi iudicio paulo melius. Mihi tamen magis arridet *vera*, quum de veritate sermo sit.

I. Historicus quid traditurus et quibus fontibus usus sit in morte et rebus Claudii Caesaris gestis in coelo describendis docet.

1. *Quid actum sit — tradere.* Veritatem rei testantur Tacitus Annal. XII, 64. 69. et Sueton. Claud. 45. quocum noster consentit propius. Nam Tacitus M. Asinium et M'. Acilium hos consules vocat. *Tertium* autem *Idus Octobris* memorat Suetonque. Factum hoc est a. u. c. 808. a. Chr. 55, *anno novo* i. e. quo Nero regnare coepit. Quod *saeculi felicissimi initium* dicitur, id tum spes egregias de Nerone tunc temporis conceptas indicat, notas v. c. e Senecae libris de Clementia, tum expressum sollenni hac in re vocabulo: nihil enim usitatius in numis Rom. saeculi felicitatis mentione. cf. Heynii Opuscul. academ. Vol. III p. 331 sq. *Nihil offensae — dabitur.* Si Senecae hunc librum tribueris, ad exilium eius in Corsica octen-

Digitized by Google

re. Nihil offensae nec gratiae dabitur. Haec ita vera si quis quaesierit unde sciam: primum, si noluero, 2 non respondebo. Quis coacturus est? Ego scio me liberum factum, ex quo suum diem obiit ille, qui verum proverbium fecerat, Aut regem, aut fatuum nasci oportere. Si libuerit respondere, dicam quod mihi in buccam venerit. Quis unquam ab historico 3 b iuratores exegit? Tamen si necesse fuerit auctorem producere, quaerite ab eo qui Drusillam euntem in coelum

b. *iuratores*. Antea divisim: *iurato res*. Iam Beatus Rhenanus sic in codice weissenburgensi *iuratores*, non distractum *iurato res* invenerat, et sic quoque scribendum esse monuit, Lipsio etiam et Fromondo postea e Plauto et Macrobio bonam nominis latinitatem docentibus: contextus quoque postulat hic *testes iuratos*: quo illa: *unde scio*, et sequens: *auctorem*, recte monente Sonntagio, nunc praesule eccles. apud Rigenses S. V. mihique amic., referri debent. Gronovius tamen, exemplorum a Lipsio et Fromondo allatorum auctoritate repudiata, Turnebum (Adversar. XIX, 12) sequi maluit h. l. et Obss. IV, 3. p. 547 sq. ed. lips. Ceterum codd. omnes *iuratores* habent, quamquam in tali re auctoritas eorum parvi aut nullius momenti esse potest.

octenne referas, quo suspectum adulterii cum Iulia Germanici filia Claudius primo imperii anno, a. u. 795 miserat, unde a. u. 803 redux educationi Neronis praesiciebatur. Vid. Dio Cass. 60, 8 et 31. coll. schol. Iuvenal. V, 109. qui tamen perperam, post triennium, ait, revocatum esse Senecam.

2. *Aut regem — oportere*, quatenus omnia regibus et fatuis licent. Cf. Erasmi Adag. I, 301.

3. *quaerite ab eo qui Drusillam* etc. Proiectissimi animi homo Livius Geminus, senator, iusiurandum hoc publice praestitit, et praemii loco a Caligula 250,000 Denarios (circa 10,000 Frideric. aur.) accepit. Dio Cass. 59, 11. Quam eandem summam Numerius Atticus, senator rom. a Livia accepit, Dione Cass. referente 56, 46. quum Proculum Iulium de Romulo asseverantem iureiurando (Liv. 1, 16) imitatus, iurasset, se Augustum in coelum elatum conspexisse. De foeminis itaque hunc morem apotheoseos quoque viguisse apparet. cf. Dio Cass. 60, 5. Descripsit apotheosin imperatorum

Digitized by Google

coelum vidit. Idem Claudium vidiſſe ſe dicet iter facientem, non paſſibus aequis. Velit, nolit, neceſſe eſt illi omnia videre, quae in coelo agantur. Appiae viae curator eſt: qua ſcis et divum Auguſtum, et Tiberium Caeſarem, ad deos iſſe. Hunc ſi interroga- 4
veris, ſoli narrabit: coram pluribus nunquam verbum faciet. Nam ex quo in ſenatu iuravit ſe Druſillam vidiſſe coelum adſcendentem, et illi pro tam bono nuntio nemo credidit [c] quod viderit; verbis conceptis affirmavit, ſe non indicaturum, etiamſi in medio foro hominem vidiſſet occiſum, Ab hoc ego

 quae-

c. *quod viderit.* Sic edit. rom. quam Eraſmus ſive B. Rhenanus expreſſerunt, una cum codd. omnibus paris. At Lipſius, Gruterus et alii: *quid vid.* Heumannus (in Supplem. ad Acta Eruditor. To. VI p. 298) haec verba ut gloſſema delenda eſſe cenſuit. Enimvero iſte vir doct., ut multi alii critici, ubique gloſſemata aut παρεμβεβλημένα odorantur, parum ſolliciti docere, cui rei explicandae inſervierint aut quomodo in textum venerint. Utrumque autem bene ſtare h. l. poſſe, quivis non cupidus lector intelliget. Simplicius tamen eſt: *quod v.*, ſc. id quod poſtea vidiſſe affirmaverit.

torum Herodianus IV, 2. *paſſibus aequis* iocoſe haec verba Virgil. Aen. II, 720 traducit ad Claudium, cuius foedam vacillationem Sueton. Claud. c. 21 et 30. memorat. *Appiae viae — eſt.* Quum ſenator eſſet, unum e Quatuorviris viarum (cf. Lipſii Exc. E. ad Tacit. Annal. III.) fuiſſe apparet, cui cura *Appiae viae*, quam inde a Roma per paludes pomtinas Capuamque usque Brundiſium pertinuiſſe conſtat, demanduta erat. Cf. Adleri opus egregium Romae deſcriptionem germanice ſiſtens p. 51 ſqq. Dicebatur autem via regia: unde haec fictio ortum ſuum duxiſſe videtur. Nam, Herodiano referente l. l. in Campo Martio cremabatur funus Principis, aquila e rogo avolante, animamque Principis in coelum afferente: quae quidem Romanorum fuit opinio, ſi Herodiano fides eſt habenda. Fieri tamen potuit, ad hanc viam monumenta ſepulcrorum Principibus fuiſſe; quod, niſi fallor, aliunde non conſtat. Decora huius viae admiranda deſcripſit Procopius Gothor. I, 14.

Digitized by Google

quaecunque audivi, [d] certa claraque affero, ita illum ſalvum et felicem habeam:

II. *Iam Phoebus breviore via contraxerat ortum*
Lucis, et obſcuri creſcebant cornua ſomni:
Iamque ſuum victrix augebat Cynthia regnum:
Et deformis Hiems gratos carpebat honores
Divitis Autumni, viſoque ſeneſcere Baccho
Carpebat raras ſerus vindemitor uvas.

Puto

d. *certa claraque.* Sic ed. rom., et Rhenanus. Hac tamen lectione Gronov. non contentus emendavit: *certa et clara,* etſi in ipſis exemplis ab eo allatis Livianum ſit: Omnia non properanti *clara certaque* erunt. Hadr. Iunius et Gruterus praetulere noſtram lectionem alteri: *certe clara.* Nec diſcedit Drakenborch. ad Liv. 1, 18 fin., qui de hac formula inpr. Augurum egit.

II. Verſu 1. *ortum* omnes codd. dant. Sed probanda eſſe videtur emend. Fromondi: *orbem.* Sic *orbem Diana nocturna contrahit* apud Ovid. Metam. 15, 197. Fortaſſe erat: *brevtori viae,* ad brevius iter orientem lucem prodit, oriri facit lucem? Verſu 2. *cornua* optima eſt lectio, a Beato Rhen. in cod. weiſſenburg. inventa, et ipſi recte probata. Edit. rom. dat *tempora,* quae explicatio τοῦ *cornua* eſt. Uti enim Lunae adſcribuntur *cornua,* ita h. l. Somno, ut incrementa eius poteſtatis indicentur. Sequenti verſu Beatus Rh. in codice ſuo invenerat *lignum,* unde non contentus lectione bona, quam editio rom. offert et omnes codd. noti attulerunt, *lychnum* ſcribendum iuſſit. Eleganter autem, addit Beatus Rh., vocat lychnum Lunae, quod alieno lumine egeat, nempe Solis. Bene etiam dici poſſe, docet poetarum uſus lampadis etc. *Regnum* tamen multo elegantius eſt. Verſ. 4. Neubauerus *capiebat* maluit e coni., offenſus repetitione τοῦ *carpebat.* Sed tales repetitiones occurrunt etiam apud optimos poetas. Verſ. 5. *viſoque.* Sic ed. rom. et omnes codd., ut proinde emendatione, quam Curionis codex offert, carere poſſimus, etſi non contemnenda.

4. *ita illum — habeam.* Appiae curatori ita ſalutem et felicitatem apprecatur, at iſta de Claudii divinitate et in coelum adſcenſu certa claraque ab eo denarrata eſſent. Fromondus.

II. Mortis tempus poetice deſcribitur.

Verſus qui menſem Octobrem, cuius decimo tertio die Claudius obiit, deſcribunt, eodem, i. e. frigido ſpiritu, quo Montani Iulii verſus, quos Seneca in Epiſt. 122, 12 attulit, pacti ſunt. Attamen ab eodem quoque profectos eſſe, quis ſpoponderit? Diem iam breviorem, noctes longiores fieri,

Digitized by Google

Puto magis intelligi, si dixero, mensis erat October, 2 dies tertius [a] Idus Octobris. Horam non possum tibi certam dicere. Facilius inter philosophos, quam inter horologia conveniet. Tamen inter sextam et septimam erat. [b] Nimis rustice! acquiescunt oneri poë-

 tae,

a. *Idus.* At ed. rom. et codd. paris. α. et b. cum x. habent: *eiusdem:* facili aberratione, quum et Eidus scriberetur haec vox, librariis quamplurimis, ut videtur, ignota.

b. *Nimis rustice! acquiescunt oneri poetae — inquietent: tu — bonam?* Ita editio rom. at omnes codd., et parisini α. a. b. c. g. h.

fieri, Hiememque appropinquare innuunt versus: sed verba paulo durius dicta videri possunt: quare Fromondus *orbem* i. e. cursum rescribere maluit: nec male: nisi aut vim attrahendi faciendive non inusitatam verbi *contrahere* h. l. valere putes, ut sensus sit: in angustiore coeli spatio ortum lucis fecit; aut explicare malis: una cum breviore via soli emetienda ortum quoque lucis contraxerat, breviorem fecerat. Nec quartus versus hiemi iam mense Octobri istam deformitatem, et quidem in Italia tribuens mihi placet: nisi de pluviis tempestatibusque hoc anni tempore interdum ibi ingruentibus intelligere malis.

2. *Dies tertius Idus Octobris.* Confirmat Dio Cass. 60, 34, mortuus est Claudius, referens, decimo tertio Octobris die etc. cf. Intpp. Dionis et Sueton. *Facilius — convenit.* Horologia hydraulica hic dici apparet, a Ctesibio Alexandrino circa ann. 245 ante Christ. inventa: quae quum ita essent comparata, ut aquam ex angusto foramine vasis guttatim destillando in aliud, leviore corpore, e. c. subere (φελλὸς appellat Vitruv. IX, 9) ibi natante aquae altitudinem, ideoque tempus praeterlapsum indicarent, omnia vitio, quod noster h. l. attingit, laborare necesse erat, ut aqua initio paullo celerius, deinde lentius defluere atque ideo sibi horologia parum constarent. *Nimis rustice!* etc. At haec descriptio nimis rustica nec satis elegans est. Consideres potius poetas, qui ne meridiem quidem elabi patiantur, quin describant. Quin tu hoc quoque audacter imitaris? Ironice ad poetas sui aevi inprimis spectasse videtur, qualis occurrit Montanus Iulius l. l. Cf. Var. Lect.

Digitized by Google

tae, non contenti ortus et occasus describere, ut etiam medium diem inquietent: tu sic transibis horam tam bonam?

Iam medium curru Phoebus diviserat orbem,
Et propior nocti fessas quatiebat habenas,
Obliquo flexam deducens tramite lucem.

III. Claudius animam agere coepit, nec invenire exitum poterat. Tum Mercurius, qui semper ingenio eius delectatus esset, unam [a] e tribus Parcis educit, et ait: Quid, femina crudelissima, hominem miserum torqueri pateris? nec unquam tamdiu cruciandus esset: annus sexagesimus et quartus est, ex quo cum anima

c. g. h. dedere: *acquiescunt omnes poetae.* Gronovius tamen emend. *Nimis rustice, inquies tu nunc. Herni poetae non contenti ortus et occasus describere, etiam medium diem inquietant: tu sic* etc. Scioppius iam praeiverat: *Nimis rustice, inquies: cum omnes poetae* etc. At ipse auctor haec *sibi* ipse dixisse putandus est; itaque τὸ *inquies* supervacuum sit: deinde vulgata bonum sensum praestat: proinde praetuli cum Turnebo Adverss. 25, 4. eam. Assensum suum, quem multi facio, mihi indicavit Vir amicissimus G. D. *Koeler*, Rector Gymnasii Detmoldiensis, de nostris literis egregie meritus, qui bene τὸ *acquiescunt* τῷ *oneri* a consuetudine poetis impositio convenire putat. Accedit, quod haec lectio difficilior est ad intelligendum, quam illa: *omnes.* Obiter moneo, Neubauerum tentasse: *acq. honori* i. e. hunc honorem ferunt, vel, hoc honori sibi ducunt etc. Ceterum in verbo *acquiesc.* voculam *ita* intelligas. Multi codd. dant: *Nimis rustico ac.* Unus paris. c. habet: *aut et med. d. inquietant:* cod. f. *nisi etiam m. d. inquietent.* Koelerus coniecit quoque, ante *Claudius*, cap. 3 init. excidisse: *quum.* In primo versu, qui sequitur, *curru* ut magis poeticum e cod. par. g. assumsi pro vulg. *cursu.* Vers. 2. *fessas* vulg. tenui: at codd. β. a. b. c. h. et edit. rom. praestant: *fessus.*

a. *e tribus Parcis educit.* Sic fere omnes codd. paris. α. a. b. g. h. quod recepi. Vulg. erat: *de tribus P. e.*, et post Grono-

III. Mercurius Parcae persuadet, ut Claudium mori sinat.

1. *Tum Mercurius — delectatus esset*, vel propter liberalia studia, quibus Claudius deditus erat. Nam historiam in adolescentia, hortante T. Livio, scribere aggressus est. Scripsit magis inepte quam ineleganter, nec sine eruditione. Cf. Sueton. Claud.

Digitized by Google

anima luctatur. Quid huic invides? Patere mathe- 2
maticos aliquando verum dicere, qui illum, ex quo princeps factus est, omnibus annis, [b] omnibus mensibus efferunt. Et tamen non est mirum si errant; horam eius nemo novit. Nemo enim illum unquam natum putavit. Fac quod faciendum est.

Dede neci: melior vacua sine regnet in aula.

Sed

Gronovii emendat. *seducit.* Sed emendatione, quamvis ingenioſa et facili, non opus eſt: nam non ſecreto eam Mercurius ψυχοπομπὸς ſeducit, ſed reliquae Parcae adſtant, uti ſequentia docent. Mox, una literula adiecta, lectionem omnium codd. dedi, eliminato vulgato, *nec umquam meritum, ut tamdiu cruciaretur*, ut ex emendatione audaciore iuſto profecto. Codd. enim pariſ. α. a. b. c. h. una cum weiſſenburg. quo Beatus Rh. uſus eſt, praeſtant: *nec umquam tamdiu cruciatus eſſet.* Hinc feci: *cruciandus eſſet.* Vulgatum ſumſit Beatus ex edit. rom. In cod. par. b. deeſt τὸ *diu*, quo tamen carere non poſſumus. Poſt *pateris* ſignum interr. poſui. Deinceps poſt *invides* inſerit edit. rom. et codd. par. α. a. b. c. g. h. *et reſpondit*, ſc. una e tribus Parcis, Clotho. Enimvero Mercurii haec verba eſſe patet, non Clothus. Ex prava itaque interpretatione uni codici adſcripta haec putem, ex quo, ut familiam ducente, in reliquos codd. transiiſſe exiſtimanda ſunt.

b. *omnibus menſibus.* Sic omnes fere codd. Sed codex Adr. Iunii, aliique ap. Nicol. Fabrum praeſtitere: *omnibus menſis,*

Claud. 41. vel propter amorem, quo Claudius flagrabat, iudiciis in foro praeſidendi; vel ironice, quoniam Claudius parum diſertus erat: Mercurium autem λόγιον et ἀγοραῖον fuiſſe conſtat. Ceterum factum hoc eſt in locis inferis, ubi ſedes Parcarum credebatur. Eo ducit quoque munus Mercurii, qui νεκροπομπὸς fuit. *annus ſexageſimus et quartus eſt.* Confirmat Sueton. l. l. c. 45. Dio tamen Caſſius 60, 34 anno ait ſexageſimo tertio obiiſſe Claudium. Suetonio tamen maior fides eſt, qui etiam ſequentia ut de variis et tenacibus morbis, quibus conflictatus eſt, intelligenda ſint, nobis auctor eſt in vit. Claud. c. 2.

2. *Mathematicos*, Aſtrologos, Genethliacos. Veriſimile autem fit, Fromondo monente, mathematicos ſive Chaldaeos ſaepe ante ab Agrippina, apud quam gratioſi fuerint, conſultos ſpem eius et Neronis vanis praedictionibus aluiſſe. Cf. Tacit.

Digitized by Google

3 Sed Clotho: Ego mehercule, inquit, pusillum temporis adiicere illi volebam, dum hos pauculos, qui superſunt, civitate donaret. Conſtituerat enim omnes Graecos, Gallos, Hiſpanos, [c] Britannos, togatos videre. Sed quoniam placet aliquos peregrinos in ſemen relinqui, et tu ita iubes fieri, fiat. Aperit tum capſulam, et tres fuſos profert. Unus erat Au-
4 gurini, alter Babae, tertius Claudii. Hos, inquit, tres uno anno exiguis intervallis temporum diviſos mori iubebo, nec illum incomitatum dimittam. Non oportet enim eum, qui modo ſe tot millia hominum ſequentia videbat, tot praecedentia, tot circumfuſa, ſubito ſolum deſtitui. Contentus erit his interim convictoribus.

Haec

ſis, probante Iunio cum Scheffero, propter Claudii temulentiam et crapulas quotidianas. Vulgatum tamen tenui. Codex Beati caret: *omnibus annis*. Delunt quoque voces: *et horam* in codd. α. a. b. c. g. Poſt *putavit* addunt codd. α. a. b. g. h. una cum ed. rom. *Tum ille*, quae verba ad illa: *et reſpondit* reſpiciunt, et ex eodem cum illis fonte manarunt. Mox *Babae* vulg., in quo, ex more, variant codd. *Bedae* cod. α. *Badae* β. et ed. rom. *Budae* cod. b.

c. *Britannos*. Fromondus notat, auctiora quaedam exemplaria una cum cod. weiſſenburg. Beati Rhen. poſt *Britannos* haec addere: *Sauromatas et ſi qui ultra glacialem Boream incolunt Barbari, togatos v.*: quae tamen Beatus, Fromondus, al. ab aliquo erudito adiecta cenſent, ridicule et ſatis longe ultra verum. Idem eſt iudicium Sonntagii, ideo reiicientis ea, quia fundo hiſtorico carent. Imo vero quia ridicula et Claudio ſtupido et temulento digna ſunt, non παρεμβεβλημένα putaverim: ſed abſunt quoque codd. pariſ. omnibus. Proinde in textum reducere dubitavi.

cit. Annal. 12, 68 fin. Suet. c. 36. Propter valetudinem tamen etiam inde ab imperii initiis quin hae praedictiones vulgatae ſint a Chaldaeis, nihil impedit. *Horam eius — putavit.* Spectant huc Suetonii verba in vit. Claud. c. 3. etiam a Fromondo allata: Antonia mater portentum eum hominis dictitabat, nec abſolutum a natura, ſed tantum inchoatum. Verſus eſt Virgil. Ge. IV, 90. *Conſtituerat — videre* i. e. eos iure civitatis donare voluit. De Gallia comata univerſa teſtatur Tacit

Digitized by Google

Haec ait: et turpi convolvens ſtamina fuſo, IV
Abrupit ſtolidae regalia tempora vitae.
At Lacheſis redimita comas, ornata capillos,
Pieria crinem lauro frontemque coronans,
Candida de niveo ſubtemina vellere ſumit, 5
Felici moderanda manu: quae ducta colorem
Aſſumſere novum: mirantur penſa ſorores.
Mutatur vilis pretioſo lana metallo;

Aurea

cit. Annal. XI, 24. Etiam Senec. de Benefic. VI, 19 Heinecc. Antiq. rom. Append. lib. I, XIII p. 273 huc trahere vult, neſcio quo iure. De Graecis tamen et reliquis nihil aliunde notum eſt. Factum autem hoc eſſe longe poſt conſtitutione Antoniniana, conſtat. Satyrice itaque capias cum reſpectu ad facilitatem hoc civitatis ius et a Meſſalina et ab eius familia redimendi. Cf. Dio Caſſ. 60, 17. *in ſemen relinqui* i. e. inſtar feminis, ad propagationem. Similiter Cato R. R. 161 ait: *in ſemen ire*. An haec *capſulae* mentio alibi occurrat ignoro. Clotho fuſos, quorum fila Lacheſi deducenda atque ab Atropo deſecanda erant (cf. Schol. Euripid. Oreſt. 12) inde depromſit. Ceterum de *Parcis* omnia nota ſunt: egregie de iis egit Manſo in libro quem ad I de Benef. III, 3 laudavi. *Augurini* ignoti hominis. *Babae* meminit Senec. Epiſt. XV, 8: uterque fatuus.

IV. Verſus qui ſequuntur Neronis vitam in throno felicem a Parcis conſtitutam deſcribunt, luxuriantes illi quidem et ταυτολόγοι interdum, ſed non prorſus reiiculi. Verſu 1. *turpi.* propter mortem quam indicat, et quoniam in locis inferis res geritur: hinc Charon Tibulli I, 10, 36 Stygiae navita turpis aquae dicitur. E *fuſo convolvit*, deducit *ſtamina* fila, κλωστῆρα κλώθει: cf. Schneideri Index Rer. ad Scriptt. R. R. ſub voc. Tela p. 360 ſq. Clotho itaque hoc loco Lacheſis et Atropi munere ſimul fungitur.

3. Poſtquam Clotho ſtamen vitae Claudii abruperat, Lacheſis altera Parcarum felix et aureum, ita exiſtimabat auctor, Neronis imperium nere incipit. Unde fingit, fila, dum educuntur, flaveſcere et in aurum verti.

5. *Candida — ſumit* ut neantur. Stamina enim h. l. fila ſunt, five partes lanae, quae torquendo digitis fila demum fiunt.

Digitized by Google

Aurea formoso descendunt secula filo.
Nec modus est illis, felicia vellera ducunt,
Et gaudent implere manus; sunt dulcia pensa.
Sponte sua festinat opus, nulloque labore
Mollia contorto distendunt stamina fuso:
Vincunt Tithoni, vincunt et Nestoris annos.
Phoebus adest, cantuque iuvat, gaudetque futuris:
Et laetus nunc plectra movet, nunc pensa ministrat.
Detinet intentas cantu, fallitque laborem.
Dumque nimis citharam, fraternaque carmina laudant,
Plus solito nevere manus: humanaque fata Lauda-

Versu 9. Editio rom. *distendunt.* at aliae et libri mss. *descendunt.* cf. not. Versu 10. *vellera ducunt.* Codd. α. a. h. male *vellera dicunt.*

9. *descendunt* una cum *filo.*

10. *Nec modus — illis* sc. fororibus. Indefessae laborant deducendis filis. Opplentur fusi filis earum manus.

13. sqq. *nulloque labore* sorores Parcae *distendunt* opplent *staminibus* filis fusum Neronis. Id enim nunc quummaxime agunt Parcae, ut e lana fila digitis torqueant et in fusum ducant, qui deinceps in Clothus capsula reponatur, usque dum et Neronis vitae tempora abrumpenda sint. *Distendere* autem de magna copia in usu esse notum est v. c. e Tibull. II, 5, 84 ubi cf. Heynii not. et obss. Sic Columella X, 306 de cultu hortor. ait: Iam rosa distendat contorti stamina iunci. *Descendunt* tamen, quae altera lectio est, defendi quoque potest: sed illud praegnantius est, et repetitionis τοῦ *descendunt* e vers. 9 taedium tollit.

14. Vitiose *Nestor*, qui non tamdiu vixit quam *Tithonus*, postponitur. *Tithonus* ab Aurora amatus et immortalitate donatus ex Homero et Virgilio notissimus est.

15. Bene *Phoebus adesse* iubetur a poeta, quum Nero poetices et musices esset amantissimus et pulchritudine cantuque cum Apolline compararetur. Quare non male Neroni Phoebus favere dicitur.

Digitized by Google

Laudatum transcendit opus. Ne demite, Parcae,
Phoebus ait: vincat mortalis tempora vitae,
Ille mihi similis vultu, similisque decore,
Nec cantu, nec voce minor: felicia lassis
Secula praestabit, legumque silentia rumpet.
Qualis discutiens fugientia lucifer astra,
Aut qualis surgit redeuntibus hesperus astris:
Qualis cum primum tenebris aurora solutis
Induxit rubicunda diem, sol adspicit orbem
Lucidus, et primos e carcere concitat axes:
Talis Caesar adest, talem iam Roma Neronem
Adspiciet; flagrat nitidus fulgore remisso
Vultus, et effuso cervix formosa capillo.

Haec

Versu 20. *Ne demite.* In cod. B. manu correctoris adscriptum erat: *redimite.* Male.

20. *Ne demite* quidquam ex opere vestro.

29. *e carcere* hoc desumtum esse ab aurigis in ludis circensibus constat. Exemplo sit Virgil. Ge. III, 104. *At Lachesis — plena orditur manu*, fila ita deducit, ut fuso imponi possint. Cf. Schneider. Index Rer. et Vocc. ad Scriptor. Rei Rust. p. 360. *Exspiravit — comoedos audit.* Salsum hoc nigro sale, observante Fromondo, sed tamen falsum. Nam ab Agrippina per simulationem, mortuo iam Claudio, inducti illi comoedi, qui velut desiderantem oblectarent, ait Sueton. vit. Claud. c. 45, donec circa Neronis successionem omnia ordinarentur. *Comoedos*, inprimis mimos, qui ad instrumenta musica ridiculam fabulam agerent. Cf. Plin. Epp. I, 15 fin. et ibi not. Plura dabit Carpzovii Paradoxon Stoicum Aristonis Chii I, 3 p. 59 sq. Oblique autem comoedos tangit auctor, quorum comoedias tam pravas esse innuit, ut timendum sit, ne pravitate sua auditorem enecent. *qua facilius loquebatur.* Spectare huc putat Fromondus Suetonium in vit. Claudii c. 32: dicitur meditatus edictum, quo veniam daret flatum crepitumque ventris in convivio emittendi, quum periclitantem quendam prae pudore ex continentia reperisset. Lingua vero titubante, rauca et incondita

erat

Digitized by Google

Haec Apollo. At Lachesis, quae et ipsa homini [a] formosissimo faveret, fecit, et plena orditur manu, et Neroni multos annos de suo donat. Claudium autem iubent omnes χαίροντας, εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων. Et ille quidem animam ebulliit, et eo desiit vivere videri. Exspiravit autem dum comoedos audit, ut scias me non sine causa illos timere. Ultima vox eius haec inter homines audita est, quum maiorem sonitum emisisset illa parte, qua facilius loquebatur: [b] Vae! me, puto, concacavi me. Quid autem fecerit, nescio: omnia certe concacavit.

V. Quae

a. *formosissimo.* Sic ed. rom. et inde Beatus Rh., et codd. paris. α: β. e. f. g. h. Lipsii emendationem Epp. Quaest. II, 24 egregie firmantes. Olim *fortissimo*, quam quidem lectionem abire iussi, unde pedem suum vere claudum intulerat. Formosus autem, non fortis, fuit Nero. Cf. Sueton. Ner. 42. Mox *faveret, fecit illud plena manu, et N.* omnes fere codd. paris. α. β. b. e. f. g. h. accedit ed. rom. cum cod. weissenburg. Beati Rh. Idem memorat Fromondus, additque, e Lipsii mss. codd., quos tamen non descripsit, lectionem mutatam esse: *fecit et plena orditur manu.* Haud dubie hoc praestat, et doctius est. *de suo.* Vulgatam hanc lectionem Boxhorn. Quaest. Rom. IX mutare voluit: *de fuso.* Sed non intellexit locum. Parca praeter annos felices a fato Neroni destinatos alios ipsi addidit sua sponte. Versus graecus est ex Euripidis Cresphonte (Opp. Vol. II. p. 435 sq. ed. Beck.) quem Adr. Iunius e codd. mss. eruit. Valent: *gaudentes et fausta acclamantes efferre domo.*

b. *Vae! me* — Sic distinguere malui, quam in crimen laesae latinitatis vocare auctorem. Laudant tamen Plaut. Asin. II, 4, 75, ubi est: Vae te. Sequuntur in quibusdam exemplaribus auctioribus, teste Fromondo, nam nostri codd. parisini iis carent, et in editione romana haecce: *Nec post boletum opipare medicamentis conditum plus cibi sumsit.* Quae tamen verba a sciolo infarcta esse putantes Viri docti e Iuvenal. V, 146 sq. (Vilibus ancipites fungi ponentur amicis, Boletus domino; sed quales Claudius edit, Ante illum uxoris, post quem nil amplius edit) omittenda esse duxerunt. Et sane fuisset nimiae impudentiae, ait Nic. Faber in Notis ad h. l., si voluit Agrippinae, vel si noluit, confidentiae, parricidium veneficio commissum provulgare. Si tamen Taciti (Annal. XII, 67 init.) verba comparaveris, et Neronis dictum ap. Dion. Cass. 60, 35 fin. et Suet. Ner. 33. „boletos esse erat Claudius. cf. Sueton. foedavit imperium suum toc. 4. *Omnia — concacavit,* tum.

Digitized by Google

V. Quae in terris poſtea ſint acta, ſupervacuum eſt referre. [a] Scitis enim optime: nec periculum eſt, ne excidant, quae memoriae publicum gaudium impreſſit. Nemo felicitatis ſuae obliviſcitur. In coelo quae acta ſint, audite: fides penes auctorem erit. Nuntiatur Iovi, veniſſe quendam bonae ſaturae, bene canum, neſcio quid illum minari: aſſidue enim caput movere, pedem dextrum trahere. quaeſiſſe ſe cuius nationis eſſet? reſpondiſſe, neſcio quid perturbato ſono, et voce confuſa; non intelligere ſe linguam eius: nec Graecum eſſe, nec Romanum, nec ullius gentis notae. Tum Iupiter Herculem, quia totum orbem terrarum pererraverat, et noſſe videbatur omnes nationes, iubet ire et explorare, quorum hominum eſſet. Tum Hercules primo adſpectu ſane perturbatus eſt, [b] ut qui etiam non iunonia monſtra timuerit, ad

eſſe βρῶμα θεῶν (cibum deorum), et quid aliud quam illi Claudium deum fecerunt?" parvi momenti hanc dubitationem eſſe invenies. Enimvero propterea eiicienda eſſe putem, quod huic loco non congrua ſunt. locoſe enim haec auctor tractat, nec ſerio cauſam mortis exponere inſtituit: quare Parcis haec omnia tribuit.

a. *Scitis enim optime.* Sic omnes libri: praeter cod. weiſſenburg. Beati, qui habuit, teſte et probante Beato Rh. et Gronovio, *ſcitis enim certiſſime.* Quia utrumque dicitur, codices ſequi malo. Mox *quae memoriae publicum gaudium impreſſit.* Codd. h. l. vacillant, aliis, *impreſſit*, aliis, *impreſſerunt*, tuentibus. Sequor Gronovium, qui, Beati Rh. iudicio probato, de hac lectionis veritate dubitare Fabrum mirabatur. Fromondus etiam probavit: Difficulter enim, ait, excidunt ea quae gaudium memoriae imprimit, quia voluptas mentem ad ea, quae blandiuntur, identidem reflectit etc.

b. *ut qui etiam non iunonia monſtra timuerit.* Ex emendatione Gronovii: *utcunque etiam iunonia monſtra domuerit, ad*

V. Quae in coelo acciderint, narrat, adventante Claudio, quem, quis ſit, Hercules it exploraturus.

2. *Nuntiatur - dextrum trahere.* Confirmat haec Sueto-

nius in vita Claudii c. 30. *quaeſiſſe ſe* ſc. nuntium. Claudii titubantiam confirmat Sueton. c. 4 allata Auguſti epiſtola ad Liviam.

3. *ut qui etiam non iuno-*

Digitized by Google

monstra timuerit: ut vidit novi generis faciem, insolitum incessum, vocem nullius terrestris animalis, sed (qualis esse marinis belluis solet) raucam et implicatam, putavit sibi tertium decimum laborem venisse. 4 Diligentius intuenti, visus est quasi homo. Accessit itaque, et quod facillimum fuit Graeculo, ait: Τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν, πόθι τοι πτόλις; Ubi haec Claudius, gaudet esse illic philologos homines, sperat futurum aliquem historiis suis locum. Itaque et ipse Homerico versu Caesarem se esse significans, ait:

Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασσεν.

Erat autem sequens versus verior, aeque Homericus:

Ἔνθα δ' ἐγὼν πόλιν ἔπραθον, ὦλεσα δ' αὐτούς.

VI. Et

τὸ *iunonia* retinui, eliminato *omnia*. Nam vulgatum, quod omnes codd. tenent, *ut qui etiam non omnia m. t.* sensu caret. Illud *timuerit* autem cum Sonntagio tueor ob respectum ad *perturbatus est*. Etiam *Orci monstra*, respectu ad Homeri Il. Σ, 368 habito, divinare quis posset.

nia monstra timuerit. Notum est, Iunonem Herculi semper infestissimam laborum duodecim ab Eurystheo Pelopis nepote ei impositorum caussam fuisse. Cf. Apollodor. II, 4, 5 et cap. 5. De XII laboribus Herculis notum est Epigramma Quinti Smyrnaei in Brunck. Anal. T. II. p. 475.

4. *Graeculo* Claudio, quem magna cum cura studia graeca sectatum narrat Sueton. c. 42. Facillime igitur linguam illam intellexit Claudius, ex poeta praesertim familiari. Homeri enim versus est Odyss. α, 170 qui saepe iteratur. Quis, unde oriundus es, et ubi urbs patria tua sita est? Saepe autem, quin adeo pro tribunali Homericis versibus Claudius loquebatur. Sueton. c. 42. Sic cum Fromondo interpretari malim, quam cum aliis de Hercule. *philologos:* i. e. doctos. Alio sensu reprehenderat hos Seneca Epist. 108, 24. 59. *historiis:* graecas enim scripserat historias τυῤῥηνικῶν XX, καρχηδονιακῶν VIII, praeter eas, quas sermone latino conscripsisse testatus est Sueton. c. 41. 42. Ἰλιόθεν etc. Versus Homeri Odyss. ι, 39. est, quo Claudium Caesarem se esse et ab Iulo Troiano, Aeneae filio, oriun-

Digitized by Google

Et impoſuerat Herculi [a] minimo discrimine fabu- VI.
lam, niſi fuiſſet illic Febris, quae fano ſuo relicto ſola cum illo venerat: ceteros omnes deos Romae reliquerat. Iſte, inquit, mera mendacia narrat. Ego tibi dico, quae cum ipſo tot annos vixi: Lugduni natus eſt. Munatii municipem vides: quod tibi narro, ad ſextum decimum lapidem a Vienna natus eſt, Gallus germanus. Itaque quod Gallum facere oportebat,

Bb 2

a. *minimo discrimine fabulam* i. e. paene. Sic editio rom., quam et Beatus Rhen. ſequitur: aſſentiuntur quidam codd., teſte Fromondo. Reliqui omnes codd., uti pariſini, habent: *Herculi minimo discrimine fabros*, ſive *febres*, aberrante quippe librarii calamo ad ſequentem vocem. *Minime vafro* eſt Iunii emendatio e *fabros* perperam efficta, et indigna, quae ab editoribus in textum immitteretur, quippe qui probe noſſent, neque Herculi hoc opuſculo ſtultitiae dari partes, neque Herculem, qui totum orbem terrarum pererraverat, eundemque Muſagetam eſſe poſſe minime vafrum. Reliquas Viror. doct. emendationes omitto. *Munatii* ex em. Beati repoſui. Codd. et edd. tenent: *Marci*. Cf. not. Poſt *vides* Schefferus in Lectt. acad. putat legendum eſſe: *Audis, quod tibi narro?* Sed vulg. bene habet. Deinceps: *Hunc ego reddo tibi* omnes codd. et ed. rom. At Iunius e cod. Iureti repoſuit: *Hunc ego tibi recipio*. Koelerus meus quum τὸ *ſcire* inſolito modo poſitum eſſe putaret, haud multum abfuit, quin crederet, h. l. quaedam excidiſſe. Occurrunt tamen exempla quaedam, in Lexicis non omiſſa, quae docent, ſcire interdum pro noſcere uſos fuiſſe veteres.

oriundum ſatis obſcure et ridicule ſignificat. Ab Ilio, Troia ſecundus ſive citus ventus me admovit Ciconibus. Ibi quidem ego urbem vaſtavi et incolas occidi. Sequitur ſtatim in Homero iſte verſus Ἔνθα etc. et belliſſime in caedes et ſaevitiam Claudii cadit.

VI. Febris narrat, quis ille ſit.

1. Parum aberat quin fefelliſſet Herculem, niſi Febris

veritatem aperuiſſet. Conſentit Sueton. Claud. c. 2. per omne fere pueritiae atque adoleſcentiae tempus variis et tenacibus morbis conflictatus eſt; adeo ut animo ſimul et corpore hebetato ne progreſſa etc. Fortaſſe, monet Fromondus, etiam febri eum deceſſiſſe Seneca videri voluit, ut boleti et veneficii Agrippinae ſuſpicionem averteret. *Fanum* Deae Febris Romae in Palatio fuiſſe dicit

Digitized by Google

bat, Romam cepit. Hunc ego reddo tibi Lugduni natum, ubi Licinius multos annos regnavit. Tu autem, qui plura loca calcasti, quam ullus mulio perpetuarius, Lugdunenses scire debes, et multa millia inter Xanthum et Rhodanum interesse. Excandescit hoc loco Claudius, et quanto potest murmure irascitur. Quid diceret, nemo intelligebat. Ille autem Febrim duci iubebat, illo gestu solutae manus, [b] sed ad hoc unum satis firmae, quo decollare homines solebat. Iusserat illi collum praecidi. Putares omnes illius esse libertos, adeo illum nemo curabat.

VII. Tum Hercules: Audi me, inquit, tu, et desine

b. *sed* cum Gronovio et Hueto probo. Olim *et*. At codd. *a. β. g.* omittunt.

dicit Plin. H. N. II, 7. *Lugduni:* confirmat Sueton. Claud. c. 2. L. *Munatius* Plancus notus est e Cic. epist. ad Div. X. Cf. Gronov. ad Tacit. Annal. I, 13. et Ruhnken. ad Vellej. Paterc. II, 63. Condidit Lugdunum a. u. c. 711. Vide Dion. Cass. 46, 50. quem laudavi ad Senecae Ep. 91, 14. *Municeps*, civis. Municipia enim sunt iure civitatis praeditae urbes, diversi tamen gradus. Cf. Rothii de re municipali Romanor. libr. II. 1801. *Licinius* Galliae praefectus et ipse natione Gallus crudelissime regnum et tyrannidem in gentem suam furtis et rapinis exercuit. Quum tandem a. u. 739. accusatus repetundarum timeret, ne Augustus graves a se sumeret poenas, omnes divitias istis furtis comparatas Augusto dixit se acervasse, et supplicio liberatus est. Dio Cass. 54, 21.

2. *mulio perpetuarius*, qui semper mulam veterinam ad vecturas et colligendum inde lucrum conductam habet et quacunque discurrit. *Xanthum* fluvium Troiae notum. Sensus: noli credere, hunc Claudium a Troia venire, aut inde oriundum esse. *duci* ad supplicium. *Solutae manus* παραλελυμένης exponit Huetus, debilis et trementis. *Putares — curabat.* Amaritudinem huius dicti quemque, vel me non monente, intelligere credo. Veritatem docet tota Claudii vita.

VII. Hercules Claudio persuadet, ut indicet sibi quid velit. Herculem sibi conciliat.

Digitized by Google

define fatuari: venisti huc, ubi mures ferrum rodunt. Citius mihi verum, ne tibi alogias [a] excutiam, dicito. Et quo terribilior esset, tragicus fit, et ait:

Exprome propere, sede qua genitus cluas, 2
Hoc ne peremtus stipite, ad terram accidas.
Haec clava reges saepe mactavit feros.
Quid nunc profatu vocis incerto fonas?
Quae patria, quae gens mobile eduxit caput,
Edissere. equidem regna tergemini potens
Longinqua regis, unde ab Hesperio mari
Inachiam ad urbem nobile advexi pecus,
Vidi duobus imminens fluviis iugum,

 Quod

a. *excutiam, dicito.* Ex ed. rom. et Beati recepi *τὸ dicito*, quod omnibus codd. abest. Versu 1. *cluas* ut tragico dignius Beat. Rh. recte praetulit e cod. suo weissenburg., quum in ed. sua ed. romanam sequens dedisset *dicas*. Sede tuentur α. a. b. g. at *stirpe* codd. c. h.

liat. 1. *Define fatuari* fatuum agere, mōrari, ut aiebat Nero, referente Sueton. Ner. c. 33. *venisti huc — rodunt.* Febri, exponit Huetus in notis mss., Claudius securim minabatur: frustra es, inquit Hercules, nam in coelo ferri vis nulla est. Sic etiam locum hunc cepisse Io. Beckmannum Vir. ill. ad Antigon. Caryst. p. 32. monuit me Koelerus amiciss. *alogias*, ἀλογίας, ineptias, des impertinences. Hoc loco et in epist. Augustini ad Casulan. episc. 86. occurrit haec vox.

2. Versuum sensus est: Nisi statim dicas, quis sis, clava mea tibi metuenda est. Dic, esne Lugdunensis? 6 sq. spectant ad Herculis expeditionem satis notam in Hispaniam, unde boves Geryonis *Inachiam ad urbem* i. e. Argos arcessit. cf. Apollodor. II, 5, 10. ibique Heynium. Rhodanum autem, in quem Arar (nunc Saone) apud Lugdunum influit, (cf. Iul. Caesar. de Bell. Gall. 1, 12.) attigisse Herculem, docet fabula de pugna Herculis cum Liguribus, qui boves illos abigebant, et de Campo lapideo inter Massiliam et Rhodanum. Vide Heynium ad Apollod. l. l. 13. Fortasse imitatus est Horatium Carm. I, 31, 7 sq.: Non rura, quae Liris quieta Mordet aqua taciturnus amnis. 14. *spiritus* i. e. vitae.

Digitized by Google

Quod Phoebus ortu semper obverso videt:
Ubi Rhodanus ingens amne praerapido fluit,
Ararque dubitans, quo suos cursus agat,
Tacitus quietis alluit ripas vadis.
Estne illa tellus spiritus altrix tui?

3 Haec satis animose et fortiter. Nihilominus mentis suae non est, et timet μωροῦ πληγήν. Claudius ut vidit virum valentem, oblitus nugarum, intellexit neminem parem sibi Romae fuisse: illic non habere se idem gratiae: Gallum in suo sterquilinio plurimum posse. Itaque quantum intelligi potuit, haec visus est dicere: Ego te, fortissime deorum Hercules, speravi mihi affuturum apud [b] alios: et si quis a me notorem petisset, te fui nominaturus, qui me optime no-
4 sti. Nam si memoria repetis, ego eram, qui tibi ante templum tuum ius dicebam totis diebus mense Iulio et Augusto. Tu scis, quantum illic miseriarum pertulerim, quum causidicos audirem, et diem et noctem: in quos si incidisses, valde fortis licet tibi videa-

Versu 13. *vadis* vulgata et bona est. At α. in marg. habet *undis*, unde a. et b. *undis* in textu habent et ed. rom. cum Beato Rh.

[b] *alios* sc. deos. Moneo, ne quis *deos* emendet. Mox *tibi ante templum tuum* pro glossem. habuit Schefferus: pessime. Mox *pertulerim*. At ed. rom. et codd. α. a. b. h. *contulerim*. Sed vulgata praestat. Post *fortis licet* codd. α. a. b. h. et ed. rom. dant: *tibi videaris*, quod recepi.

3. *Nihilominus — μωροῦ πληγήν*. Stulti ictum iramque facile excandescentem Claudii timuit. Ioci causa Herculis fortitudo deprimitur: et illa proverbii mentio: *Gallum — posse* bene ad Claudium, qui Gallus germanus erat, refertur. *Notorem*, Ciceronis cognitorem, γνωσῆρα, qui tanquam notus adhiberi solet, ut alterum aliis ignotum noscitet et agnoscat. Cf. Senec. Epist. 39, 1.

4. *Nam si — Augusto* quo tempore lites quiescerent (cf. Plin. Epp. VIII, 21. Stat. Silv. IV, 4, 40.). Rem confirmant Sueton. Claud. c. 14. et

Digitized by Google

videaris, maluisses Cloacas Augiae purgare: multo plus ego stercoris exhausi.

VIII. [a] Sed quoniam volo **** non mirum, quod impetum in curiam fecisti: nihil tibi clusi est. Modo

 dic

a. *Sed quoniam volo* **** *non mirum.* Hic esse lacunam satis magnam apparet, et ab omnibus observatum est Viris doct. Codd. nihil auxilii praebent. Notulas itaque defectus apponi iussi. Graeca quae sequuntur in plerisque codd. aut prorsus omissa, aut valde corrupta, Beatus Rhen. tenuium vestigiorum ope e codice suo restituit, probantibus editor. insequutis. Fromondus ὃς addendum esse recte putabat, probante Hueto, qui sic scripsit in nott. mss. ὃς οὔτε πράγματ' ἔχει, οὔτε ἄλλοις παρίχει. Quae sequuntur abrupta sunt, alio aliud Herculi obiiciente: sed corrupta quoque esse quivis videt. *Si, mi Hercules*, feci e vocibus *mehercules*, Kortio et Sonntagio praeeuntibus. *cuius mensem* mutatum voluit Schefferus in: *cuius mensam*, ut supra c. 3. Reliqua sensum mancum praebent. Codd. nihil iuvant. Beatus Rh. em. *Caius princeps.* Iunius em. *Saturnalitius princeps*, non sine aliqua specie, addit Gron. Lipsius *Saturnalia eius* delevit, adsentiente Fromondo et Gronovio, qui etiam τὸ *princeps* delendum censet Iano Rutgersio praeeunte. Fortasse locus sic refingendus est: *Si, mi Hercules, a Saturno petisset hoc beneficium, cuius mensem toto anno celebravit princeps, non tulisset illum Deum ab Iove etc.* H. e. non passus esset, ut a Iove deus factus esset etc. In eandem constructionem inciderat Koelerus amiciss. Sonntagius, τοῖς *Saturnalia eius* eiectis, interpunxit post *tulisset* plenius et post *incesti* interrog. puncta posuit: ubi post *Iove*

et Dio Cass. 60, 4. Fecit itaque hoc adeo feriarum tempore. Intempestivam proinde fatui illius iudicis diligentiam irridet. Exempla miseriarum, quas Claudius in iure dicendo et caussidicis audiendis pertulerit, quaedam attulit Sueton. c. 15.

VIII. Lacuna satis magna sic explenda esse videtur: Quum Hercules persuaderi sibi a Claudio passus esset, ut ipsius voto in deorum numerum admitti faveret, statim temereque in Deorum curiam cum Claudio irruit, eius caussam Diis commendaturus. Sed hi indignitatem rei sentientes in Herculem acriter invehunt, atque cum eo fine ordine et tumultuarie rixantur, alio alium occupante.

1. Difficile dictu est, quis deus Herculem primo loco increpet. Momo certe haec digna sunt. *Deus epicureus* ipse requiescit et alios requiescere finit. Notum enim est,

Digitized by Google

dic nobis, qualem deum istum fieri velis: ἐπικούρειος θεὸς non potest esse, ὃς οὔτε αὐτὸς πρᾶγμα ἔχει, οὔτε ἄλλοις παρέχει. Stoicus? quomodo potest rotundus esse (ut ait Varro) sine capite, sine praeputio? Est aliquid in eo Stoici Dei: (iam video) nec cor, nec caput habet. — Si, mi Hercules, a Saturno petisset hoc

ve intelligi debet *fieri*. Codd. a. b. h. *qui quantum* —. Lipsius ad Tacit. Ann. XII, 4 em. *qui — incesti*. Gronov. ibidem emend. *Si mehercules — celebravit, non tulisset illud. Nedum ab Iove, quem* etc. Iunia Calvina erat soror Silani, qua hic tamquam uxore abusus esse insimulabatur. Deinde *Oro, propter quid?* Codd. vel *Oropenque* vel *Oro per quod*. Nostram lect. dedit codex Rhenani, quam editores receperunt, Hueto in notis mss. et Sonntagio probantibus. Sequentia sunt obscurissima. Non *studere*, sed *stude* omnes codd. praestant. Rhenanus coni. *Quare invidit Rom. historias suas?* Lipsius: *Quare, inquis, quare iniit sororem suam? Stulte, Stulte, Athenis* etc. Fromondus: *Stulte, stude: Athenis* etc.: negat ideo debuisse mori, nam si studeas et legas historias, inquit, Athenis dimidias sorores, i. e. germanas ex eodem patre, non tamen uterinas, ducere licet, Alexandriae vero totas sorores, sive germanas uterinas-

est, Epicurum statuisse quidem deos, quamquam, philosophia eius bene considerata, iis carere potuisset, (cf. Tiedemanni Geist der spekul. Philosophie II. p. 383.) sed eos collocasse in intermundiis summa quiete et felicitate fruentes, nec cuiquam negotia facessentes. cf. Diog. Laert. X, 77. Verba graeca occurrunt apud Diog. Laert. X, 139. — *Stoicus — praeputio*. Stoici enim Mundum rotundum esse Deum censuere. Cf. Diog. Laert. VII, 137 sq. ibique Menag. Spectat huc Seneca de vita beat. 8, 3. Fortasse haec M. Terent. *Varro*, amicus Ciceronis et πολυγραφώτατος Romanorum notissimus, in Satyra quadam dixerat: nam in eius Theologia naturali, cuius Augustinus de Civitate Dei VII, 6. meminit, Lipsio quamvis iudice Physiol. Stoic. 1, 8, occurrere vix potuerunt: quippe illa comica: *fine capite et praeputio*, ab illius operis severitate nimis aliena fuerint. Ceterum Varroni haec dicenti Hermae cum Priapis coniuncti atque capite peneque toti constantes obversati videntur. Cf. Interpp. ad Thucyd. VI, 27. Statim alius nescio quis deus occupat: *Si, mi Hercules — vocare*, i. e. Etiamsi

Digitized by Google

hoc beneficium, cuius menſem toto anno celebravit [Saturnalia eius] princeps, non tuliſſet illum Deum ab Iove, quem, quantum quidem in illo fuit, damna-

 vit

nasque ſimul. Gronovius: *ſtulte iſtud:* nempe rogas. An neſcis et ſorores amari? i Athenas etc. illic videbis vel germanam vel uterinam, hic et utroque parente eodem genitam ducere uxorem licere. Equidem manum abstineo: hariolor tamen e margine explicationes in textum irrepſiſſe. Fac enim, margini praegreſſa non intelligentem appinxiſſe: *Quare inquit* Seneca, *quaero enim, ſororem ſuam. ſtulte.* Alter ſciolus addidit: *ſtude. Athenis* etc. Huic ob animum verſabantur Cimon Athenienſis, qui Elpinicen, germanam ſororem, et Ptolemaei, qui ſorores ſuas ſaepe inceſtarunt: cf. Athen. XIII p. 589. e. ibique Schwgh. Altera tamen ex parte, cur enim perituraе chartae parcam? facile fieri potuit, ut, voculis *ſororem ſuam* e praetergreſſis perperam a librario repetitis, alius deus rogaverit, cur ſtulte inſtituerit hiſtoriarum ſuarum praelectionem in Muſeo Alexandrino. Qui reſponſum tulit, quia Romani omne quod veneratione dignum ſit, reprobarent etc. Mox *quod hunc* e Lipſii coni. eſt: antea; *nunc.* cf. Lipſ. ad Tacit. Ann. 14, 31.

Etiamſi Saturnus, qui ei favet, quoniam Saturnalia, ex quo Princeps eſſet, celebravit Claudius (cf. Sueton. Claud. c. 32. 33.), a Iove petiviſſet, ut iſte fieret deus, ne hic quidem hanc gratiam tuliſſet: quum Iovem adeo ineſti damnaverit interfecto Silano propterea, quod is adverſus Iuniam Calvinam, ſuam ipſius ſororem, verba nuptialia et parum cauta adhibuiſſe inſimulabatur. Haec nimis ſimplex et incauta eoque malignae interpretationi obnoxia conſuetudo et converſatio in crimen arrepta eſt a Vitellio, Claudio libenter his criminationibus praebente aures. Iovem autem ſuam ſororem Iunonem in matrimonium duxiſſe conſtat. Tacitus etiam Annal. XII, 4. de ea re: fratrumque (i. e. fratris et ſororis) non inceſtum, ſed incuſloditum amorem ad infamiam traxit. *Quare corrigit.* Haec verba tam obſcura et corrupta ſunt, ut Oedipo indigeant. Illa: *Quia Romae, inquit* deus aliquis etc. Ridet, exponit Fromondus, Claudii cenſuram per minima quaeque delicta nimis ſevere euntem. Cf. Sueton. Claud. c. 16. Locus Plinii jun. Epiſt. V, 21. docet quidem, verba iſta: *curva corrigit,* proverbii loco in uſu fuiſſe de illo, qui minima, maioribus omiſſis, emendet; ſed loco noſtro nullam lucem

Digitized by Google

vit incesti. L. Silanum enim generum suum occidit. Oro, propter quid? sororem suam, festivissimam omnium puellarum, quam omnes Venerem vocarent, maluit Iunonem vocare. Quare, inquit, quaero enim, sororem suam stulte studere? Athenis dimidium licet, Alexandriae totum? Quia Romae, inquit, mures molas lingunt, hic nobis curva corrigit. Quid in cubiculo suo faciat, nescio: etiam coeli scrutatur plagas, deus fieri vult. Parum est quod templum in Britannia habet, quod hunc barbari colunt, et ut deum orant. [b] Ἀλώρου Φιλάτου χήιν.

IX. Tandem Iovi venit in mentem, privatis intra curiam morantibus [a] sententiam dicere, nec disputa-

b. Graeca Ἀλώρου Φιλάτου χήιν, vel quae Iunius ambiguis characterum vestigiis in suo codice invenisse se dicit, μωροὺς κληρουχεῖν, aut μωροῦ ἀποχὴν sive ἀποτυχίην sunt ex more codd. latin corruptissima: in quibus emendandis horulam bonam perdere nefas est. Gronovius tamen emendavit. Μῶροι Μώρυχον, vel Μωρότερον Μωρύχου, laudatis Graec. paroemiographis. Attigit haec Erasmus in Adag. 1209.

a. *sententiam dicere, nec disputare.* Gronovius emendavit: *sententias dici indignum putare.* Et hoc sensus postulat. Cum Pithoeo tamen *extra curiam* putem ab auctore esse: infinitivum autem coniungi cum phrasi: *venit in mentem*, notum est. Si usus loquendi pateretur, legerem *infra curiam*, i. e. romano more, in foro. Mox *mera mapalia.* Lipsii codex: *mera nuptialia*, nullo sensu. Iunii ms. *vos me rapamalia* etc.

cem affundit. Nec clariora sunt sequentia: *Quid in cubiculo — nescio. etiam coeli scrutatur plagas* est hemistichium versus ap. Cic. de Div. II, 13. obvii. Ceterum Claudio *templum in Britannia* constitutum esse testatur Tacitus Annal. XIV, 31. De Graecis cf. Var. Lect.

IX. Tandem Iupiter, huic rixae fine imposito Claudioque dimisso, sententias rite interrogat. Primus sententiam suam fert Ianus pater, deinde Diespiter.

1. *Privatis*—spectant haec ad Claudium, qui nondum deus factus ideoque privatus erat. Illo igitur intra curiam morante sententias dici noluit Iupiter. *mera mapalia*

Digitized by Google

putare. Ego, inquit, P. C. interrogare vobis permiseram, vos mera mapalia feciſtis. Volo ſervetis diſciplinam curiae. Hic qualiscunque eſt, quid de nobis exiſtimabit? Illo dimiſſo, primus interrogatur ſententiam Ianus pater: is deſignatus erat in Kal. Iulias poſtmeridianus Coſ., [b] homo quantumvis vafer, qui ſemper videt ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω. Is multa diſerte

b. *homo quantumvis vafer.* Sic a Beato Rhen. et Alciato reſtitutum eſt, probante Fromondo et reliquis edd. Codd. tamen omnes et editio rom. praeſtant: *h. quantum via ſua fert qui*; at ſine ſenſu. Etiam τὸ *homo* ſuſpectum eſt, quum de diis ſermo ſit. Mox *vivat* bene habet. Codd. praebent: *iuuat*, unde *iuvat* et *vivat* facere proclive eſt. Sed de cauſſidico melius eſt *vivat* quam *iuvat*. Deinde *fama minimum* eſt Fromondi aliorumque emendatio, quae codd. lectioni: *fama nimium* praeferenda erat. Rhenanus voluit: *fama mimum fecit*, i. e. ridiculum et ludorum ſcenicorum argumentum. Etiam *mimicum* proponi poterat, i. turpe. *feciſtis* codd. dant: etiam Scheffer. praetulit τῷ *fecit*: qui etiam emend. *iam fana nimia* dari voluit. Huetus em. in notis mſſ. *at tu minimam feciſti*. Sequentia: *aut — ἐδουσιν* ob tautologiam tamquam gloſſema Heinſius et Schefferus delent. Sed Sonntagius acute monuit, cauſſidico tautologias amante haec digniſſima eſſe. Quod ſequitur *fictus*, bonum eſt. Codd. pariſ. α. a. b. h. dant: *dictus*.

lia i. vos, neglecta curiae huius diſciplina et dignitate, ut in proverbio eſt, ex civitate rus feciſtis: mapalia enim Nomadum aſrorum tuguriola et caſae ruſticae. Sic cum Fromondo, Sonntagio aliisque locum intelligo. *Hic* Claudius. *is deſignatus — conſul:* ſuffectus itaque erat. Ridicule fingit auctor, eum fuiſſe dantium foenori et accipientium, qui in foro Romano circa Ianum ſummum, medium et imum (Horat. Epp. I, 1, 54 ibiq. Bentlei.) res ſuas agerent, conſulem deſignatum poſtmeridianum, praeſidem. Iocus autem manifeſtus eſt: nam menſe Iulio erant feriae, et poſt meridiem nulla negotia agi ſolita ſunt. ἅμα — ὀπίσσω eſt hemiſtichium Homeri Iliad. γ, 109. de Priamo ſene prudente, qui ſimul ante et retrorſum videt. Ianum autem bifrontem deſcribi et fingi notum eſt. *notarius* eſt ταχυγράφος, qui adhibitis notis i. e. vocum compendiis celerrime quamvis loquentis vocem excipere poſſet, recte explicante Geſnero ad Plin. Epp. III, 5, 15.

Digitized by Google

ſerte, quod in foro vivat, dixit, quae notarius perſequi non potuit: et ideo non refero: ne aliis verbis ponam, quae ab illo dicta ſunt. Multa dixit de magnitudine deorum: non debere hunc vulgo dari honorem. Olim, inquit, magna res erat, deum fieri: iam fama minimum feciſtis. Itaque ne videar in perſonam, non in rem ſententiam dicere, cenſeo, ne quis poſt hunc diem deus fiat ex his, qui ἀρούρης καρπὸν
3 ἔδουτιν: aut ex his, quos alit ζείδωρος ἄρουρα. Qui contra hoc SC. Deus factus, fictus, pictusve erit, eum dedi larvis, et proximo munere inter novos auctora-

2. *qui ἀρούρης — ἄρουρα.* Noti verſus homerici (qui terrae fructum edunt, et quos alit alma terra) hominem deſignantes: tautologi quidem ſunt, ſed ob id ipſum cauſidico digniſſimi, quippe quem repetitiones et ambages amare conſtat. Recte hoc monuit Sonntagius contra Heinſium et Schefferum, qui haec verba: *aut ex his — ἄρουρα* e textu eiecturi erant.

3. *eum dedi larvis* etc. i. e. Furiis, quae eum proximo ludo gladiatorio tamquam ad digladiandum modo conductum ideoque novitium ferulis ferirent. Laniſtae autem hoc facere ſolebant. Cf. Lipſii Saturnal. I, 15. Quis ille *Diespiter* ſit, difficile eſt dictu. Iupiter enim, qui apud Horat. Carm. I, 34, 5. III, 2, 29. Diespiter audit, quia Varrone de L. L. IV, 10. exponente Diei et lucis pater eſt, eſſe non poteſt. Nec quidquam lucramur, ſi Lactant. Inſt. I, 14. auctore Plutonem intelligamus. Plutus h. l. optime conveniret, ſed auctoritas deeſt. *Vicae Potae:* nomine hoc Victoriam ad forum romanum in octava urbis regione templum habuiſſe conſtat. Cf. Drakenborch. ad Liv. II, 7. Derivant nomen a vincendo et potiendo: vid. Voſſ. Etym. in voc. *Vica.* Hercules eum admonuit, ut ſibi Claudiove adſit, tacta auricula. Laudat Fromondus appoſite hic Virgilianum illud: Cynthius aurem Vellit et admonuit. Fromondus et, quod mireris, Huetus *Iovem*, qui alias Diespiter eſt, hic dici interpretantur: non reputantes, Iovem ſenatum habere. Oblique auctor tetigit morem pravum, qui ſub Claudio invaluit, civitatis ius vendendi, de quo vide Dion. Caſſ. 60, 17. coll. 19.

Digitized by Google

ctoratos, ferulis vapulare placet. Proximus interrogatur ſententiam Diespiter [c] Vicae Potae filius, et ipſe deſignatus Coſ. nummulariolus. Hic quaeſtu ſe ſuſtinebat, vendere civitatulas ſolebat. Ad huncce belle acceſſit Hercules, et auriculam ei tetigit Ita- 4
que in haec verba cenſet: Quum Divus Claudius Divum Auguſtum ſanguine contingat, nec minus Divam Auguſtam aviam ſuam, quam ipſe Deam eſſe iuſſit, longeque omnes mortales ſapientia antecellat, ſitque e republica eſſe aliquem, qui cum Romulo poſſit

— — *ferventia rapa vorare:*

cenſeo, ut D. Claudius ex hac die deus fiat, ita uti 5
ante eum quis optimo iure factus ſit: eamque rem ad *μεταμορφώσεις* Ovidii adiiciendam. Variae erant ſententiae, et videbatur Claudius ſententia vincere. Hercules enim, qui videret ferrum ſuum in igne eſſe, modo huc, modo illuc curſabat, et aiebat: Noli mihi

c. *Vicae Potae.* Codd. pariſin. a. b. h. *Nicaepotae*, et ſic codex Turnebi, qui tamen unus ex iſtis pariſinis fuiſſe videtur. Turnebus hinc facere voluit: *Nicephori*, aut *Iapeti filius*. De victoria explicat Fromondus. Mox: *Ad huncce belle.* Sic ed. rom. At cod. par. a. et Beati: *ad hoc velle.* Cod. Iunii *adhuc velle.* Gronov. inde fecit: *ad hunc ſedulo.* Sed vulgata non movenda eſt.

4. *Quum Divus Claudius* etc. Pater eius fuit Druſus, quem Livia, quum Auguſto gravida nupſiſſet, intra menſem tertium peperit. Suet. vit. Claud. cap. 1. *quam ipſe — iuſſit.* cf. Dio Caſſ. 60, 5. *ferventia rapa vorare.* Similia dat Martialis Xen. 16. *eamque rem — adiiciendam:* nam duae apotheoſes Romuli et Iul. Caeſaris in iis narrantur.

5. *Noli mihi invidere, φθονεῖν*, recuſare opem tuam. Poetis haec loquendi formula propria. Sic invidet uva ap. Stat. II. Silv. 2. quae non dat. *Manus manum lavat.* Proverb. graec. laudat Plato Axioch. ex Epicharmo: nec omiſit Eraſmus in Adagiorum collectione.

Digitized by Google

mihi invidere, mea res agitur: deinde si quid volueris, invicem faciam: Manus manum lavat.

X. Tunc Divus Augustus surrexit [a] sententiae suo loco dicendae, et summa facundia differuit. P. C. vos testes habeo, ex quo deus factus sum, nullum verbum me fecisse. Semper meum negotium ago. Sed non possum amplius dissimulare, et dolorem quem graviorem pudor facit, continere. In hoc terra marique pacem peperi? ideo civilia bella compescui? ideo legibus urbem fundavi, operibus ornavi? 2 Et quid dicam, P. C. non invenio: omnia infra indignationem verba sunt. Confugiendum est itaque a me ad Messalae Corvini disertissimi viri illam sententiam: Praecidit ius imperii! Hic, P. C. qui nobis non posse videtur muscam excitare, tam facile hominēs occidebat, [b] quam canis excidit. Sed quid ego de

a. *sententiae suo loco dicendae.* Legebatur hic antea: *suae loco dicendae.* Sed *loco* eiecit Lipsius auctoritate codicis: invenit quoque in codice bibliothecae publicae Harlemensis Gronovius, qui inde fecit *suo loco.* Recepi.

b. *quam canis excidit.* Sic omnes codd., et codex parisinus optimus α.; respicitur ad impotentissimum et infelicissimum aleae studium, quo Claudius flagrabat. Si codd. quorundam lectio

X. Augustus surgit sententiae dicendae, et dissuadet.

1. *Semper — ago* i. e. taceo. *legibus urbem fundavi:* cf. Sueton. Aug. c. 33 etc. *operibus ornavi.* Suet. Aug. c. 29: Augustus plurima opera exstruxit. Ex quibus vel praecipua, Forum cum aede Martis Vltoris, templum Apollinis, in Palatio, aedem Tonantis Iovis in Capitolio.

2. *Messalae Corvini,* amicitia intima cum Augusto coniuncti, oratoris celeberrimi, poeseos, philosophiae et rerum pace belloque egregie gestarum laude florentissimi. Cf. de eo Heynii Obss. ad Tibull. I, 3, 1. In oratione Antonium, opinor, increpante haec occurrisse videntur, quorum sensus est, Fromondo recte interpretante: castravit et enervavit ius imperii. *quam canis excidit:* false perstringit insanum Claudii aleae studium: infelicissimum autem talorum iactum esse nominatum canem, notum est.

Digitized by Google

de tot actibus iuris dicam? Non vacat deflere publicas clades, intuenti domestica mala. Itaque illa omittam, haec referam. [c] Etiamsi Phormea Graece nescit, ego scio. ΕΝΤΙΚΟΝΤΟΝΥΚΗΝΔΙΗΣ. senescit. 3

Iste,

lectio fuerit: *quam canis frustum abscidit*, ea pro glossemate indocto et inepto habenda sit. Gronovius emendavit: *quam canis exta edit.* Deinde: *Sed quid ego de tot actibus iuris d.* Spectant ad publicas virorum optimorum caedes. Itaque cum Sonntagio Iunii et Schefferi emendationes: *de tot acribus viris* in textum immissas eieci.

c. *Etiamsi Phormea Graece nescit, ego scio.* Ἐντικοντονυκηνδιης. *senescit.* Corruptissimus locus et crux criticorum. Codd. nihil opis offerunt. Rhenanus coniectando dedit e suo cod. weissenburg.: *nam* τῆς ὀργῆς *aegre senescit* ἡ νόσος, i. e. irae morbus aegre senescit. Deinde sequentia ex qualibuscumque, ut ait, exemplaris sui vestigiis ita legit: Πυργοπολινίκης (acris expugnator) *iste, quem v.* Adr. Iunius his hariolationibus haud dubie ineptis non contentus aliam et eam non meliorem attulit. Is ita codicis sui scripturam repraesentavit, an vere, quis praestiterit? *Nam etiamsi* φορμιγγος *nescit, ego scio,* ἐντυνων τὸ, Καλλινίκε Ἡρακλῆς. *Iste quem v.* Addit, graeca ista satis evidenter in mss. cod. legisse. Hinc facere voluit: *Nam etiamsi* φορμίζειν *nescit, ego scio,* ἐντύνων etc. ut Augustus affirmet, Claudium mortalium ignarissimum esse, qui ne φορμίζειν et citharam tangere sciat etc. Sed neque Iunius neque Fromondus docere potuere, quomodo haec graeca (satis nota e schol. Pindari Olymp. IX. 1 et Aristoph. Acharn. 1227 sq. ed. Brunck.) cum toto sententiarum nexu cohaereant. Recte censuisse videtur Sonntagius amic., illud: *graece* margini appictum, monendi caussa h. l. graeca esse, postea, ut fit, in textum immissum. Ipse Kortii emendatione usus coniecit: *Etiamsi Phormio* (Thraso ille famosus Terentii) *neces nescit; ego scio:* ἐντοικὸν κακὸν *nec diis senescit.* In qua emendatione sententiae ordinem laudabis, usum verbi graeci: ἐντοικὸν desiderabis. Koelerus amic. ita emendat: *Etiamsi P. C. oratio mea graece nescit; ego scio* ἕν τι *centum centies. Senecio iste, quem v.* Equidem manum abstineo, contentus retulisse V. D. conatus loco medendi.

3. *Etiamsi — senescit.* De his corruptis verbis cf. Var. Lect. Bene autem auctor hic graeca orationi Augusti immiscuit, quippe quem scimus, etsi graece non loqueretur expedite, tamen graecos versus saepe et libenter in ore habuisse. Cf. Sueton. Aug. 89. 25. 65. 99. Claud. 4. *Sub meo nomine l.* Ab Augusto enim omnes deinde Caesares appellati Augusti. Fromond. *duas Iulias.* Altera fuit filia Germanici fratris Claudii, et proinde Claudii

Digitized by Google

Iſte, quem videtis, per tot annos ſub meo nomine latens, hanc mihi gratiam retulit, ut duas Iulias proneptes meas occideret, alteram ferro, alteram fame: unum abnepotem L. Silanum. Videris Iupiter, [d] an in cauſa mala, certe in tua! Si hic inter nos futurus eſt, dic mihi, Dive Claudi, quare quenquam ex his, quos, quasque occidiſti, antequam de cauſa cognoſceres, antequam audires, damnaſti? hoc fieri ſolet? XI. in coelo non fit. Ecce Iupiter, qui tot annos regnat, uni Vulcano crus fregit, quem

Ῥίψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο,

et iratus fuit uxori, et ſuspendit illam: numquid occidit? Tu Meſſalinam, cuius aeque avunculus maior eram,

d. *an in cauſa mala, certe in tua.* Editio rom. ſic dedit, quam ut ſinceram lectionem cum Gronovio defendo. Sequentia emendat Gronov. *Si hic — eſt. Dic.* Huetus probat. Sed emendatione non indiget locus, modo ſcribas: *Si hic inter nos futurus eſt, dic* etc. non, ut antea: *Si — eſt. Dic* etc.

dii neptis ex fratre: altera filia iunioris Druſi, qui Tiberii Caeſaris filius erat et Claudii patruelis. De earum caede cf. Suet. Claud. 29. Illa M. Vinicio nupta (Dio Caſſ. 60, 27.) cum Seneca in exilium miſſa, ſuadente Meſſalina a. u. 794. et ab eadem mox interfecta: vid. Dio Caſſ. 60, 8: haec Neronis Germanici uxor a. u. 796. eadem Meſſalina inſtigante interemta. Dio Caſſ. 60, 18. *C. Silanum*, filium Aemiliae Lepidae proneptis Auguſti per filiam Iuliam et generum M. Agrippam. cf. Lipſius ad Tacit. XIII. Annal. c. 1.

XI. Continuatio. Claudius damnatur.

1. *Ecce Iupiter — illam.* Res notiſſima ex Hom. Il. α, 591. ubi etiam hic verſus occurrit. Deiecit, eſt ſenſus, pede comprehenſum de limine divino, i. e. Olympo. Odium Iunonis in Herculem tantopere irritaverat Iovem, ut in matrem filiumque, Iunonem et Vulcanum, acriter animadverteret, etc. *Tu Meſſalinam* etc. Nam Auguſti ſoror Octavia Marco Antonio peperit Antoniam maiorem, et haec Domitio Aenobarbo Domitiam Lepidam, matrem Meſſalinae. Eadem Octa-

Digitized by Google

eram, quam tuus, occidiſti. Neſcio, inquis? Dii tibi maleſaciant: adeo iſtud turpius eſt, quod neſcis, quam quod occidiſti. Iſte C. Caeſarem non deſiit mortuum perſequi. Occiderat ille ſocerum: hic 2 et generum. Caius Caeſar Craſſi filium vetuit Magnum vocari: hic nomen illi reddidit, caput tulit. Occidit in una domo Craſſum Magnum, Scriboniam, Triſtioniam, Aſſarionem, nobiles tamen: Craſſum vero tam fatuum, ut etiam regnare poſſet. Cogitate, P. C. quale portentum in numerum deorum ſe recipi cupiat. a Hunc nunc deum facere vultis? Videte corpus eius, diis iratis natum. Ad ſummam, tria verba cito

a. Poſt *cupiat* editio rom. et inde Beatus Rh. habent quae in codd. pariſ. non comparent: *Principes pietate et iuſtitia Dii fiunt. Scilicet hic pius eſt iuſtus, quoniam Druidarum perfidae gentis Gallicae immanem religionem advexit, noſtram prorſus exſtirpavit, ut Romae nuptiarum ſacra eſſent, quibus ipſe, quum ſibi Agrippina nuberet, XXX Senatoribus, innumeris Equitibus romanis mactatis principium dedit.* Quae tamen verba, ut Suetonio prorſus contraria, cf. Ei. vit. Claudii c. XXV, recte a ſciolo eſſe profecta editores putaverunt.

Octavia, ſororAuguſti, mater fuit Antoniae minoris, quae ex Druſo Tiberii imperat. fratre peperit Claudium. Octavia itaque eius avia fuit materna, et Auguſtus avunculus maior. Cf. Stemma Octaviae et Auguſti editioni Suetonii Erneſtinae adiunctum. *Neſcio:* ſic Meſſalinae caedes a Narciſſo Claudii liberto, domino neſcio, perpetrata eſt. Cf. Tacit. Annal. XI, 2 fin. Suet. Claud. 39. *Iſte — perſequi* imitatione. Si tamen Dionem Caſſium 60, 4. audias, odio eum perſequutus eſt.

2. *Occiderat — ſocerum* M. Silanum, cuius filiam Iuniam Claudillam duxerat Caius. Suet. Calig. 22. *generum* L. Silanum, filiae Octaviae ſponſum. *Caius — vocari.* Suet. Calig. 35. Dio Caſſ. 60, 5. *caput tulit* i. abſtulit. Dio Caſſius loco nunc deperdito hanc mortem memoraverat teſte Zonara apud Reimar. ad Dion. 60, 31. *Occidit — Craſſum Magnum* generum, qui a patre M. Licin. Craſſo cognomen Magni acceperat. cf. ad Tacit. Hiſt. I, 14. et 48. Intpp. *Scriboniam* eius matrem.

Digitized by Google

3 cito dicat, [b] et ſervum me ducat. Hunc deum quis colet? quis credet? denique dum tales deos facitis, nemo vos deos eſſe credet. Summa rei, P. C. ſi honeſte inter vos geſſi, ſi nulli durius reſpondi, vindicate iniurias meas. Ego pro ſententia mea hoc cen-
4 ſeo. Atque ita ex tabella recitavit: Quandoquidem Divus Claudius occidit ſocerum ſuum Appium Silanum,

b. *et ſervum me ducat.* Adr. Iunii emendatio: *et in nervum me ducat*, noſtra vulgata non potior eſt. Mox *ſocerum ſuum* omnes fere codd. Quaedam tamen exemplaria, notante Fromondo, *conſocerum ſ.*, uti habet Sueton. Claud. 29.

Triſtionia et *Aſſarion* nobis ignoti quidem homines ſunt, pertinebant tamen, ut videtur, ad Craſſi domum. *Craſſum frugi*, quem memorat Suet. Claud. c. 17. *tam fatuum — poſſet.* cf. c. 1, 2. *Videte corpus eius.* cf. c. v. et Sueton. Claud. init. *Ad ſummam tria — dicat*, tam fatuus eſt, ut ne tria quidem verba, v. c. hic meus eſt, quibus verbis ſervum fugientem capere et vindicare ſolebant, recte pronuntiare poſſit, docente Barn. Briſſon. de form. et ſollenn. Pop. Rom. verbis p. 374.

3. *ex tabella* i. e. de ſcripto. Phraſis haec occurrit quoque ap. Sueton. Claud. 15. ſed in alia re. Bene autem hoc additum eſt, quum, Suetonio Aug. 84. referente, Auguſtus inſtituerit recitare omnia etc. Sed iam de Sempron. Graccho ſimile quid narravit Aul. Gell. VII, 19.

4. *Appium Silanum* vitricum Meſſalinae. Suet. Claud. 29. vocat eum Claudii conſocerum, quia filiam Octaviam L. Silano, Appii Silani filio, deſponderat Claudius. *quam ovo ovum.* Proverbium, de quo cf. Eraſmi Adag. 1510. *eumque quamprimum — tertium:* ex formula in relegandis ſollenni. *Coelum* ſummum ad terram usque pertinens intelligit: Olympus eſt ſedes deorum. Huetus in notis mſſ. cogitavit h. l. de coelo cum aethere et nubibus partibusque mundi, quas Iupiter ſortitus eſt: Olympum autem manſiſſe communem. *Cyllenius* i. Mercurius, in cuius muneribus et hoc fuiſſe conſtat, animas in orcum deducere: ſaepe occurrit, e. c. Virgil. Aen. IV, 239. Horat. Od. I, 10, 17 ſq. ψυχοπομπὸς, νεκροπόμπος, ψυχαγωγὸς etc. inde appellatus. cf. Weſſeling.

Digitized by Google

num, generos duos, Pompeium Magnum et L. Silanum, ſocerum filiae ſuae Craſſum frugi, hominem tam ſimilem ſibi, quam ovo ovum, Scriboniam ſocrum filiae ſuae, Meſſalinam uxorem ſuam, et ceteros, quorum numerus iniri non potuit: placet mihi in eum ſevere animadverti, nec illi rerum iudicandarum [c] vacationem dari, eumque quamprimum exportari, et coelo intra dies xxx excedere, Olympo intra diem tertium. Pedibus in hanc ſententiam itum eſt. Nec mora, Cyllenius illum collo obtorto trahit ad inferos,

Illuc unde negant redire quenquam.

Dum deſcendunt per viam ſacram, interrogat Mer- XII.

c. *vacationem.* Omnes mſſ. codd. ſic dant, praeter Curionis cod., qui habet: *vocationem*, unde ipſe *advocationem* fecit, merito improbante Fromondo.

ling. ad Diodor. Sic. I. 107. *obtorto collo* phraſi ſolenni de iis, qui ad ſupplicium trahebantur. Suet. Vitell. c. 17. deſcribit rem. Hendecaſyllabus eſt Catulli ex luctu paſſeris III, 12.

XII. Ad inferos tendens Claudius videt auditque Romae funeris ſui ſollenne celebrari.

1. *Via ſacra*, frequentiſſima et celeberrima Romae, in qua Iulius Caeſar. (Cic. pro Mil. 25.) habitabat, ideoque et eius ſucceſſores habitaſſe videntur. Qui et maximo honore et dedecore afficerentur, per eam vecti fuiſſe traduntur. Cf. Adleri Romae deſcriptio p. 61 ſq. *omnisque generis ſenatorum*: ſenatores humeris ſuis funus imperatorum in Campum deferre ſolebant, ubi cremarētur. cf. Sueton. Claud. 100. Apparatiſſimum Claudii funus memorat. Suet. Ner. 9. Senatores autem non eiusdem generis fuiſſe conſtat: nam etiamſi 1200 ſeſtertia tunc temporis cenſus ſenatorius fuerit, tamen diverſi generis fuere, quum ex iis multi honoribus functi, multi propter familiarum dignitatem, nullis propriis meritis clari, etc. in ordinem ſenatorium eſſent relati, et ſeniores haud dubie maiore honore gauderent, quam iuniores. *Agatho* nobis aliunde non innotuit. Recte Fromondus de Mathone Iuvenal. I, 32. cogitan-

Digitized by Google

curius, quid ſibi velit ille concurſus hominum, [a] num Claudii funus eſſet? Et erat omnium formoſiſſimum, et impenſa cura plenum, ut ſcires deum efferri, tibicinum, cornicinum, omnisque generis [b] ſenatorum tanta turba, tantus conventus, ut etiam Claudius audire poſſet. Omnes laeti, hilares! P. R. ambulabat tanquam liber. Agatho et pauci cauſidici plorabant, ſed plane ex animo. Iurisconſulti e tenebris procedebant, pallidi, graciles, vix habentes animam, tanquam qui cummaxime reviviſcerent. Ex his unus quum vidiſſet capita conferentes, et fortunas ſuas deplorantes cauſidicos, accedit, et ait: Dicebam vobis, Non ſemper Saturnalia erunt. Claudius ut vidit funus

a. *num.* Quum haec particula interrogandi apud auctores meliores nonniſi negatione ſequente poni ſoleat, ſuſpecta eſt, et ab ultima *hominum* ſyllaba efficta eſſe videtur.

b. *ſenatorum.* Sic plerique codd. ap. Fromondum et in Pariſ. *a. e. h.* exſtat. *aeneatorum* praetulit Beat. Rhen. e coni. *ſonatorum* et Sonntagio probatum iure civitatis roma[illegible]caret. *conventus* bene habet, at *concentus* emendat Schefferus.

gitandum eſſe negavit. Cauſſidicis ſane erat quod plorarent, Claudio iis erepto, qui ſtudiis eorum faverat. Hos eum contemtu dici patet e Cicerone et Quintil. XII, 1, 27: quo referre licet advocatorum perfidiam, cuius Tacit. Ann. XI, 5. meminit. Infra verſ. 55. venale genus appellantur. Lucrum itaque ploratus cauſſa fuit. Nam quum lex Cincia vetuiſſet, ne quis ob cauſſam orandam pecuniam donave acciperet advocatus cauſſidicusve, (cf. Tacit. l. l. et Schulting. Iurisprud. anteiuſtin. p. 661. ed. lipſ.); Claudius, lege haec ſusque deque habita, permiſit, ut usque ad dena ſeſtertia i. e. 100 Frideric. aur. ſumere poſſent cauſſidici. Tacit. Ann. XI, 7. cf. Burmann. ad Ovid. Amor. I, 13, 21. *Iurisconſulti* i. e. patroni iis opponuntur, qui nulla mercede accepta de iure reſpondebant, non in foro cauſſas agebant. Claudius eos oppreſſerat, ſaltem nullo honore dignatus fuerat, quippe qui praeſcripta legum negligeret: quo factum erat, ut nemo amplius eos curaret. Cf. Sueton. Claud. 14.

Digitized by Google

funus ſuum, intellexit ſe mortuum eſſe. Ingenti enim c μεγαληγορίᾳ naenia cantabatur anapaeſtis:

Fundite fletus, *Edite planctus,*
Fingite luctus: *Reſonet triſti*
Clamore forum: *Cecidit pulchre*
Cordatus homo, *Quo non alius*
Fuit in toto *Fortior orbe.*
Ille citato *Vincere curſu*
Poterat celeres, *Ille rebelles*
Fundere Parthos, *Levibusque ſequi*
Perfida tēlis, *Certaque manu*
Tendere nervum: *Qui praecipites*
Vulnere parvo *Figeret hoſtes,*
Pictaque Medi *Terga fugacis.*

c. μεγαληγορίᾳ e codice Iunii eſt. Editio rom. ἐπιτάσει χορικῶς. Corrupte in cod. pariſ. α. μεγαλω χορεχουσια *cantabatur an.*

Verſu 7. *Cordatus homo.* Veteres codd. omnes, Fabro teſte, *Cordatus Iano.* Sed ratio metri anapaeſtici Ianum reſpuit, unde Rhen. in *Sino*, e Virgil. Aen. II. notum hominem, transformavit: peſſime. Lectio vulgata proba eſt, quamquam illa Iani mentio dubitationem iniiciat. Etiam codd. pariſ. α. et e. *cordatus Iano.* Cod. h. *Cordatus avo. Iani* mentio ad Claudii ſtudium cauſſidicorum referenda eſſet.

Verſu 6. 7. Claudius ridetur vi oppoſiti, quae manifeſta in eum valebat: nam non *cordatum* i. ſapientem, ſed ſtupidum fuiſſe cuicunque patuit. Nec verſ. 9. et ſqq. aliud quid quam deriſionem ſenis tardi, podagrici et male pedati continent. Parthos ſub Claudio rebellaſſe narrat Tacit. Ann. XII, 44. *Pictaque — fugacis:* pictis ſagulis amicti, aut picta ſcuta in terga reiicientes fugiendo. 16. *Britannos* tunc tumultantes ob non redditos transfugas (Sueton. Claud. c. 17. Dio Caſſ. 60, 21.) ſubegit: Suetonius tamen, ſine ullo proelio aut ſanguine, ait, intra pauciſſimos dies partem inſulae in deditionem recepiſſe: Dio autem proelio ab eo fuſos eſſe Britannos. cf. Intpp. ad Dion. l. l. *Romanae — ſecuris* i. poteſtatis. Brigantas autem et alias et in hoc tumultu ſatis famoſos fuiſſe conſtat: nam regina eorum Cartismandua Caractacum Romanis tradidit. Tacit. Annal. XII, 36. coll. cap. 32. Incolebant Valiſiam (Wales).

Digitized by Google

Ille Britannos *Ultra noti*
Litora ponti, *Et caeruleos*
Scuta Brigantas *Dare Romuleis*
Colla catenis *Iussit, et ipsum*
Nova Romanae *Iura securis*
Tremere Oceanum. *Deflete virum,*
Quo non alius *Potuit citius*
Discere causas, *Una tantum*
Parte audita, *Saepe et neutra.*
Quis nunc iudex *Toto lites*
Audiet anno? *Tibi iam cedet*
Sede relicta, *Qui dat populo*
Iura silenti, *Cretaea tenens*
Oppida centum. *Caedite moestis*
Pectora palmis, *O causidici,*
Venale genus. *Vosque Poëtae,*
Lugete novi; *Vosque in primis*
Qui concusso *Magna parastis*
Luora fritillo.

XIII. Delectabatur laudibus suis Claudius, et cupiebat diutius spectare. Iniicit illi manum [a] Talthybius deorum,

Versu 30, *Scuta Brig.* praefero. Probabilius est Walliae quam Scotiae incolas cum Claudio pugnasse. *Scotobrigantas* Scalig. et Buchanan. emendant: probat Huetus. Iunius emend. *cute Brigantas*, probante Sonntagio: coloràsse antem luteo s. glasto cutem suam constat e Iulio Caesare. Fromondus tamen vulgatam recte defendit. Brigantes commemorat quoque Tacit. Annal. 12, 32.

a. *Talthybius deorum*, *et.* *Tò nuntius* post *deorum*, quod omnes codd. dedere, cum Gronovio expunxi, quippe qui pulchre iudicat, additamentum esse interpretis. Eleganter Mercurium vocat Talthybium Deorum, quia is eo munere fungebatur inter deos, quo Talthybius inter Graecos ad Troiam. Vt Talthybium versa vice possis vocare Mercurium Graecorum. Probat quoque Sonntagius. Mox *viam tectam*, non *rectam*, ut est in ed. rom. et Erasm. Illud defendunt Iunius et Gronov. ex Ovidio et Martial. VIII, 75. ubi cf. Scriver. Sic codd. paris. α. e. h., non *rectam*.

XIII. Claudii adventus in Orco.

Digitized by Google

rum, et trahit capite obvoluto, ne quis eum posſit agnoſcere, per campum Martium: et inter Tiberim et viam tectam deſcendit ad inferos. Anteceſſerat iam compendiaria via Narciſſus libertus, ad patronum excipiendum, et venienti nitidus, ut erat a balineo, occurrit, et ait: Quid dii ad homines? [b] Celerius i, inquit Mercurius, et venire nos nuntia. Ille autem patrono plura blandiri volebat: quem Mercurius iterum feſtinare iuſſit, et virga morantem impulit.

b. *Celerius i* repoſui e cod. pariſ. α. Ed. rom. et Eraſm. *celerius praecedito*. Antea: *Celerius, inquit.*

1. *viam tectam* i. ſacram. Inter hanc viam et Tiberim erat porta ſtercoraria et ductus cloacarum. Ibi itaque Claudii deſcenſus ſordidus fuit ad inferos. cf. Var. Lect. *Narciſſus* famoſus Claudii libertus: qui etſi poſt Claudii mortem interfectus ſit, auctor tamen fingit, Narciſſum eodem tempore obiiſſe. Cf. Dion. Caſſ. 60, 34. Tacit. Ann. XII, 69. cf. Praef. huic Volumini praemiſſ. *Compendiaria via.* Ad inferos deſcenderat, quia nulli coeleſtes honores ei Romae decreti, neque is pariter ac Claudius ſtatim poſt mortem iverat in Olympum peregrinatum. *nitidus — balineo.* Lucem affundit Dio Caſſ. 60, 34. quippe qui narrat, Narciſſum, ſuadente Agrippina, in Campaniam profectum eſſe ad balnea (Baiarum, ut videtur) adverſus podagram, quacum conflictabatur, utenda. Inde mox redux aſpera cuſtodia et neceſſitate extrema ad mortem agebatur, Tacito referente l. l. *Quid dii — — — homines* etc. Narciſſus itaque apotheoſin iam factam eſſe noverat.

2. Mercurius *virga* aurea i. e. caduceo ornatur mortuos ad inferos deducens, *νεκροπομπὸς*, *χρυσόῤῥαπις*. cf. Horat. 1 Carm. 10, 18. Macrob. 1 Saturn. 19. *Omnia procliva* etc. Repetit haec ex Virgil. Aen. VI, 126.: facilis deſcenſus Averno. Horatius II Carm. 13, 34. ubi illis Carminibus ſtupens Demittit atras bellua centiceps Aures etc. *ſane quem — occurrere.* Fromondus, ut doceat, mali et mortalis ominis fuiſſe nigrorum occurſum, ſimilem Iuvenalis Satir. V, 54. verſum laudat de Aethiope Mauro: Et cui per mediam nolis occurrere noctem.

Digitized by Google

pulit. Dicto citius Narciſſus evolat. Omnia procliva ſunt, facile deſcenditur. Itaque quamvis podagricus eſſet, momento temporis pervenit ad ianuam Ditis, ubi iacebat Cerberus, vel, ut ait Horatius, *bellua centiceps*, ſeſe movens, villosque horrendos excutiens: puſillum [c] ſubperturbatur (albam canem in deliciis habere conſuerat) ut illum vidit canem nigrum villoſum: ſane quem non velis tibi in tenebris occurrere. Et magna inquit voce: Claudius Caeſar venit. Ecce extemplo cum plauſu procedunt cantantes: [d] Εὑρήκαμεν, συγχαίρωμεν. Hic erat C. Silius Coſ.

c. *ſubperturbatur.* Gronovium e codd. reſtituentem ſequutus ſum. Probat quoque Huetus in nott. mſſ. Codices tamen variant. Codex pariſ. α. optimus dat *ſubperturbatur*, ſequacibus et ceteris, praeter e. et h. qui dat: *ſuperturbatur*; f. *perturbatur.* Non male coniecit Lipſius, turbatum hic aliquid putans, a Seneca fortaſſe ſcriptum: *ubi iacebat Cerberus triceps, vel, ut Hor. bellua centiceps.* Edit. rom. habet: *ſubperturbatur, ut illum vidit canem nigrum. Nam albam canem in deliciis habere conſueverat. ille autem totus informis eſt, nec quem velis etc.* Codex pariſ. α.: *ubi iacebat Cerberus, vel, ut ait Hor. b.* c. Hoc poſtremum recepi. Olim: *ubi iacebat, ut Hor. b.* α. Verba *ſeſe movens villosque horrendos exc.* abſunt omnibus codd. paris. et quum mox ſequatur *villoſum ſane*, alterutro carere poſſumus, hoc tamen potius quam illis.

d. Graeca haec Εὑρήκαμεν, συγχαίρωμεν, quae Nic. Faber e cod. eruit, codex quoque pariſ. α. eodem modo dedit, etſi parva corruptione: Ἑυρήκαμεν συγχαίρωμεν. In reliquis codd. par. deerant, ex more, graeca. Mox *Cotta*, *Vectius Valens*

5. Εὑρήκαμεν, συγχαίρωμεν i. e. invenimus, congaudeamus: ſunt verba ſollennia in ſacris Oſiridis, quae exſultantes cantillabant, invento Apide, bove Deo. Haec attulit Firmicus de Origin. profan. relig. init. et vet. Schol. in Iuvenal. Satir. VIII, monente Neubauero; nam Fromondus huius rei quoque meminit quidem, ſed teſtimonium omiſit. Satis ſatyrice haec hoc loco allata eſſe quilibet viderit. Miror tamen Iablonskium, virum harum rerum callentiſſimum, in Panth. aegypt. ſicco pede haec transiiſſe. Nomina virorum illuſtrium, quos Narciſſus duci iuſſerat, occurrunt pleraque ap. Tacit. Annal.

Digitized by Google

Cos. desig. Iuncus Praetorius, Sex. Trallus, M. Helvius, Trogus, Cotta, Vectius Valens, Fabius, Equ. Rom. quos Narcissus duci iusserat. Medius erat in hac cantantium turba Mnester Pantomimus, quem Claudius decoris causa minorem fecerat. Nec non 4 ad Messalinam cito rumor percrebuit, Claudium venisse. Convolarunt primum omnium liberti, e Polybius,

Valens cum Fromondo, Hueto et Sonntagio praefero vulgato: *Cotta Tectus, Valens.* cf. not. Lipsius ad Tacit. Annal. XI, 35. *Sext. Traulus, M. Helvius, S.* (*Saufeius*) *Trogus* rescribendum censet e Tacit. qui eorum ibi meminit. *Mnester* bene habet: codex tamen paris. α. *Noster.* Rhenanus em. *Nestor.* Confusio haec occurrit Tacit. XI, 4. ubi cf. Lips. et Oberlin.

e. *Polybius, Myron, Harpocras, Amphaeus* Iunius ex vet. cod. restituit: hi liberti Claudii patrono suo praemortui. Pro *Pheronactes* legit *Pheronattus.* Consentiunt codd. paris. α. et h.: hi dant quoque *quos Claudius omnes necubi imparatus esset praemiserat.* Quorundam codd. lectio: *ne nisi imperatus esset* placuit Nic. Fabro. Edit. rom. quam et Rhen. sequitur, interpolata est. Illa habet: *Convolarunt — liberti Myron Ampyronas, Ampaeus, Phaeronas, Posides hasta pura insignis Felix cum Pallante fratre, Harpocras Polybius, quos omnes Claudius Quaestoriis Praetoriisque muneribus ubi impertitus esset, praemiserat.* Suetonium in vita Claud. 28. inspicienti fons manifestus erit, unde hae interpolationes interpretationis causa margini appictae fluxerint. Imperite autem sciolus quidam appositi, quum Pallas post Claudium a Nerone veneno sublatus sit. Cf. Taciti Annal. XIV. fin.

nal. XI, 30 sq. Vectii Valentis, medici, adulterio Messalinae Claudii Caesaris nobilitati pariterque eloquentiae affectatoris meminit Plin. H. N. XXIX, 1. *Mnester.* cf. Tacit. Ann. XI, 36. Dio Cass. 60, 22. 28. 31. A Suetonio Calig. c. 36. M. Lepidus Mnester pantomimus a Caligula dilectus commercio mutui stupri memoratur. Comica est loquendi ratio, alibi non obvia, sed ideo non reiicienda, *minorem fecerat,* interfecerat: fuisse videtur statura magna et praecipua. *decoris causa:* explicat Tacit. Ann. XI, 36. Claudium perpulere liberti, ne tot illustribus viris interfectis histrioni consuleretur etc.

4. *Polybius* etc. Hos Claudii libertos Polybium et Harpocratem memorat quoque Sueton. Claud. 28. *Myronis* tamen,

Digitized by Google

bus, Myron, Harpocras, Amphaeus et Pheronactes, quos omnes, necubi imparatus esset, praemiserat. Deinde praefecti duo, Iustus Catonius, et Rufus Pompeii F. Deinde amici, Saturnius Luscius, et Pedo Pompeius, et Lupus, et Celer Asinius, consulares. Noviſſime fratris filia, ſororis filia, gener, ſocer, ſocrus, omnes plane conſanguinei. Et agmine facto Claudio occurrunt. Quos quum vidiſſet Claudius, exclamat, Πάντα φίλων πλήρη! Quomodo vos huc veniſtis? Tum Pedo Pompeius: Quid dicis, homo crudeliſſime? Quaeris, quomodo? Quis enim nos alius huc miſit quam tu, omnium amicorum interfector? In ius eamus: [f] ego tibi hic ſellas ostendam.

f. *ego tibi hic ſellas ostendam.* Codd. pariſ. a. h. *hic ſtellas ostendam.* Alii apud Fromondum aut *ſtelas* aut *ſitellas.* Sed *ſellas* bonum eſſe videtur: probat quoque poſt Gronovium Huet, qui intelligit: ſellas iudicum. Accedit Sonntagius.

tamen, *Amphaei* et *Pheronactis* alibi mentionem factam non memini. *Iuſtus Catonius.* Confirmat Dio Caſſ. 60, 18. *Rufus* eſſe videtur Sulpicius Rufus ap. Tacit. Ann. XI, 35 fin. Rufus autem cognomen Pompeiorum fuiſſe docet Erneſti Ind. hiſt. ſub voc. Pompeius. *Saturn. Luſcius.* Tacit. XI, 31. *Iun. Lupus.* Tacit. Ann. XI, 35. *Pedo Pompeius.* Tacit. Ann. XI, 35. appellare videtur eum Vrbicum. Hi omnes occaſione mortis Meſſalinae trucidati ſunt.

5. Πάντα φίλων πλήρη! i. e. Omnia amicis repleta! *Quomodo* etc. Plerosque enim aut neſciente Claudio liberti uxoresve interfecerant, aut oblivioſum ſenem memoria facti ſtatim effugerat. Hinc, occiſa Meſſalina, Suetonio referente Claud. 39. poſtquam in triclinio decubuit, cum domina non veniret, requiſivit. cf. ad c. XI, 1. *ſellas.* Iudices enim in ſellis aut ſubſelliis ſedebant. cf. Sueton. Claud. 23. Sellas autem dicit propterea, quod Minos, Aeacus et Rhadamanthus, ut praetores inferorum, ſella quisque ſua curuli utebantur.

Digitized by Google

dam. Ducit illum ad tribunal Aeaci: is lege Cornelia, quae de ſicariis lata eſt, quaerebat: poſtulat nomen eius recipi, edit ſubſcriptionem: Occiſos Senatores xxx, Equites Rom. cccxv, atque plures: ceteros [a] cives, ὅσα ψάμμος τε κόνις τε. Exterritus Claudius oculos undecunque circumfert, veſtigat aliquem patronum, qui ſe defenderet. Advocatum non invenit. Tandem procedit P. Petronius, vetus convictor eius, homo Claudiana lingua diſertus, et poſtulat advocationem. Non datur. Accuſat Pedo Pompeius magnis clamoribus. Incipit Petronius velle reſpondere. Aeacus, homo iuſtiſſimus, vetat. Illum tantum alte- XIV.

ra

a. *cives*, ὅσα. Bene coniecit ſic Sonntagius. Vulgata erat: *ceteros CCXXI*, conſentientibus codd. pariſ. a. h. Rectè autem obſervat Sonntagius: Subſtantivum poſt *ceteros CCXXI* neceſſarium eſſe, nec hanc ſcabritiem tolerabilem eſſe. Fecit itaque e numero vocem: *cives*. Recepi.

XIV. Aeaci quaeſtio in Claudium, ut ſicarium.

1. *Aeacus*. Haud ſcio an auctor ideo Aeacum hic quaeſitorem conſtituerit, quod, Platone in Gorgia Vol. IV. p. 166. bip. referente, Aeacus Europaeos iudicet. Iuſtiſſimus et ſapientiſſimus iudex primo, niſi fallor, a Pindaro Iſthm. VIII, 49. 50. laudatur. Quaeſitor autem fuit, ſive praetor in cauſa criminali, h. l. de ſicariis, cui ea quaeſtio obtigerat. Libello accuſatorio crimen complectenti (quale hic vides: *Occiſos — κόνις τε*) nomen ſuum accuſator et qui cum eo ſentiebant ſubſcripſerant in crimen, ut loquuntur ICti: qua ſubſcriptione ſe poena eadem conſtringebant, ſi iniuſte accuſaſſent, qua reum dignum declaraverant. In ſimili re adhibuit Minoem Virgil. Aen. VI, 431 ſq. ubi cf. Heynii not. et Excurſ. XI. *Lex Cornelia* data a Corn. Sulla dictatore: vid. Heineec. A. R. IV, 18, 58. *Poſtulat* Pedo Pompeius *nomen eius* i. Claudii *recipi* inter noxios et reos. Fiebat autem hoc Romae ex formula veteri, qua accuſator poſtulabat, ut quaeſtio de reo haberetur. ὅσα — τε i. e. quantum pulveris eſt et arenae. Sic Homer. Il. ι, 305. Claudius propter balbutiem ſuam quaerit *patronum*, qui ſibi clienti opem ferret, et hoc non invento, *advocatum* ami-

Digitized by Google

ra parte audita condemnat, et ait: [b] Εἶκε πάθοι τὰ π' ἔρεξε, δίκη κ' ἰθεῖα γένοιτο. Ingens silentium factum est. Stupebant omnes, novitate rei attoniti: negabant hoc unquam factum. Claudio iniquum magis videbatur, quam novum. De genere poenae diu 3 disputatum est, quid illum pati oporteret. Erant qui dicerent, [c] si uni Dii laturam fecissent, Tantalum siti periturum, nisi illi succurreretur: non unquam Sisy-

b. Εἶκε πάθοι etc. Sic fere omnes codd. qui quidem graecis non carent, uti h. l. omnes parisini integri. Alii codd. Nic. Fabri: Ἄϊκε πάθοις τὰ κ' ἔρεξας etc. Sensus fere idem est. Vnde hic hexameter desumtus, indicare non possum.

c. *si uni Dii laturam fecissent.* Satis fortasse coniecturarum dixeris hic frustra expensum. Codd. omnes vel sic dederunt, vel, *si minus Dii latura fecissent.* Hinc Rhenanus: *semidei larvam faceſſeret.* Iunius: *dilaturam*, (Scheffero probante). Alciatus in parergis: *ullam dilaturam.* Curio: *nisi unius*

amicum, ut sibi adesset. Sed *P. Petronius*, cuius et Tacit. Ann. VI, 45. meminit, tam balbus et ἀσαφὴς fuit, quam ipse Claudius. De T. Petronio Arbitro non cogitandum esse, satis manifestum est: quum, quod Ignarra, probante Ruhnkenio in Wyttenbachii Bibliothec. Critic. II, 1. p. 84 sq., docuit, Petroniana ad aevum Antoninorum deprimenda sint. *Postulat advocationem*, copiam Claudii defendendi contra Pedonem. Aeacus autem recusat Petronium audire, addito versu graeco, qui unde sumtus sit ignoro. Sensus est: Vtinam patiatur, quae ipse fecerit, iudiciumque aequum fiat! Condemnat eum tamquam in facinore comprehensum: hinc factum esse videtur, ut Aeacus a ratione, quae in iudiciis eiusmodi i. e. quaestionibus perpetuis obtinebat, discederet. Simile quid habes apud Appian. Bell. civ. II, 6. ed. Schweigh. Rarum hoc fuit, quare *novum* auctor appellat. Ceterum pungit Claudium acriter, quippe quem altera tantum parte audita saepe iudicasse docet naenia, quam supra legimus c. XII, vers. 40 sq.

3. *Erant qui — sufflaminandam.* Sensus loci, vocibus quibusdam exesis haud dubie mutili, est: *Tantalum*, *Sisyphum* et *Ixionem* aliquan-

Digitized by Google

Sisyphum onere relevari; aliquando Ixionis miseri rotam sufflaminandam. Non placuit ulli ex veteranis missionem dari, ne vel Claudius unquam simile speraret. Placuit novam poenam excogitari debere, instituendum illi laborem irritum, et alicuius cupiditatis species sine fine et effectu. Tum Aeacus iubet illum alea ludere pertuso fritillo. Et iam coeperat fugientes semper tesseras quaerere, et nihil proficere.

Nam quotiens missurus erat resonante fritillo, XV.
Utraque subducto fugiebat tessera fundo:
Cumque recollectos auderet mittere talos,
Lusuro similis semper, semperque petenti,
Decepere fidem: refugit, digitosque per ipsos
Fallax assiduo dilabitur alea furto.
Sic quum iam summi tanguntur culmina montis,
Irrita Sisyphio volvuntur pondera collo.

Apparuit subito C. Caesar, et petere illum in servitutem coepit: producit testes, qui illum viderant ab illo

unius diei iacturam. Fromondus: *si minus immortalem Dii naturam.* Pereat fame mea cum ceteris: *si uni Dii gratiam feciſſent* etc. Gronovius. Eligat lector! In fine Huet probat Schefferi emendationem: *speciem.* Codd. α. a. b. c. f. *spes* praestant, sic edit. rom. et omnes codd. Sed recte *species* emendat Curio, uti nunc legimus. Spem, spes, spiritus, speciem, compendio scribendi male intellecto, in codd. confundi docet Oberlinus beat. in praef. ad Tacit. To. I. p. XVI. ed. lipſ. 1801.

quando relevandos esse, et interea in eorum labores mittendum Claudium. *Veterani* sunt ipsi Tantalus, Sisyphus et Ixion, quibus *missionem* i. e. requiem laborum non dandam esse. *Missio* autem et *mitti* arenae et gladiatorii ludi verba esse constat, quibus veterani aut alii commeriti ludo et obligatione in arena depugnandi absolvebantur. *Tum Aeacus — fritillo.* Aleae infamiam mature iam subiisse Claudium constat e Sueton. Claud. 5. 33.

XV. In poena versibus hisce describenda auctori Danai-

Digitized by Google

lo flagris, ferulis, colaphis vapulantem. [a] Adiudicatur C. Caesari: illum Aeacus donat. Is Menandro liberto suo tradidit, ut a cognitionibus ei esset.

a. *Adiudicatur.* Aliter paullo vetus Iunii codex: *Adiudicatur C. Caesar illum Aeaco donat.* At Codd. par. α. a. b. c.: *Abiudicatur C. Caesari, illum Aeacus donat. Is* etc. Editio tamen rom. vulgatum tenet: probat etiam Huet. in nott. mss.

Danaidum exemplum ob oculos versatum esse quilibet viderit. *Caius Caesar* Caligula. *producit — vapulantem.* Res confirmatur e Sueton. Claud. c. 8. *colaphis, κονδύλοις.* contumeliosissimum hoc poenae genus, pugnis servum incessendi et verberandi. cf. Hemsterh. ad Lucian. I. p. 463 bip. et ad Senec. de Const. Sap. IV, 4. De *Menandro,* Caligulae liberto, nemo praeter nostrum expositi. Liberto servire cogitur, qui ad divinos honores aspiraverat.

Digitized by Google